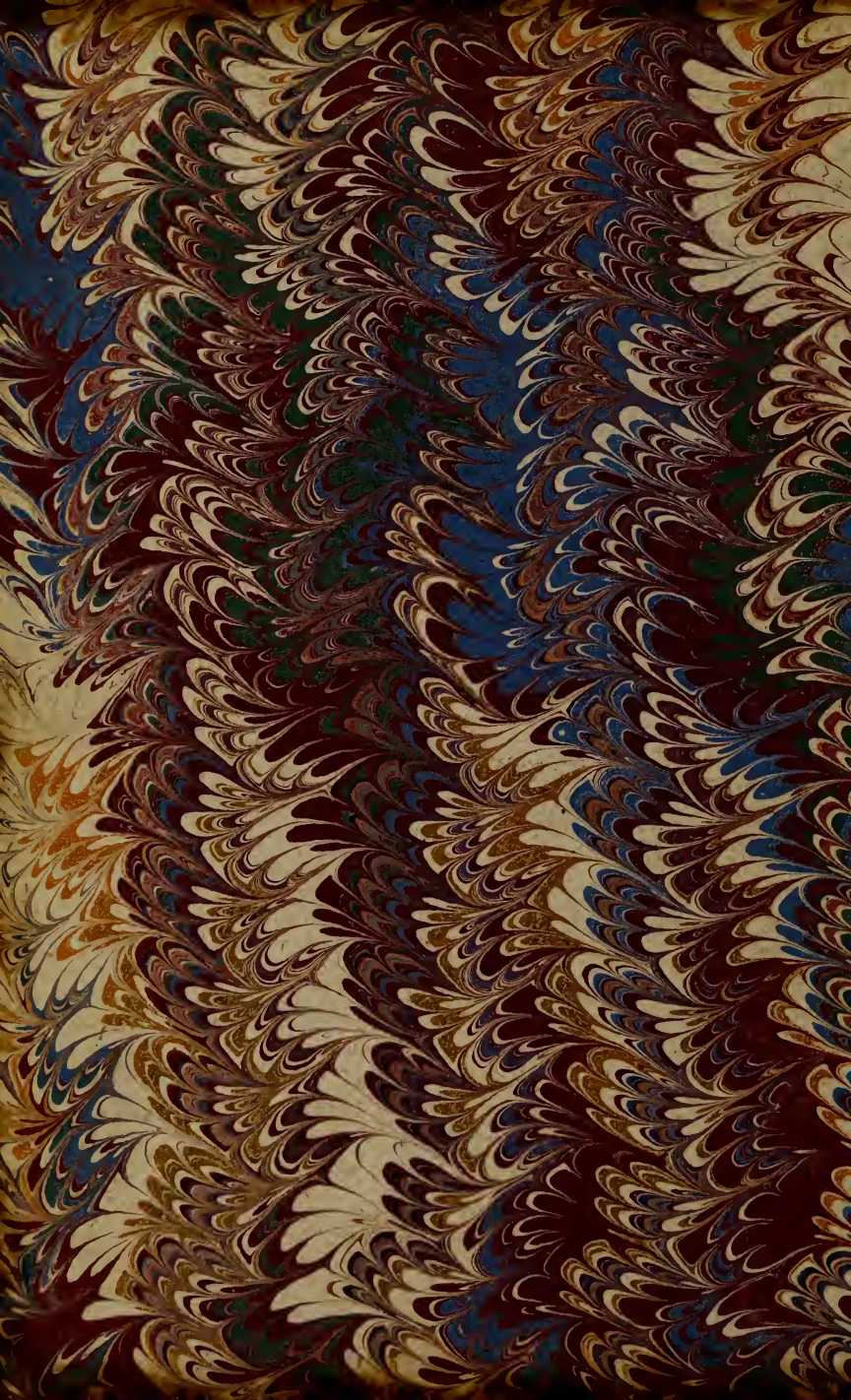
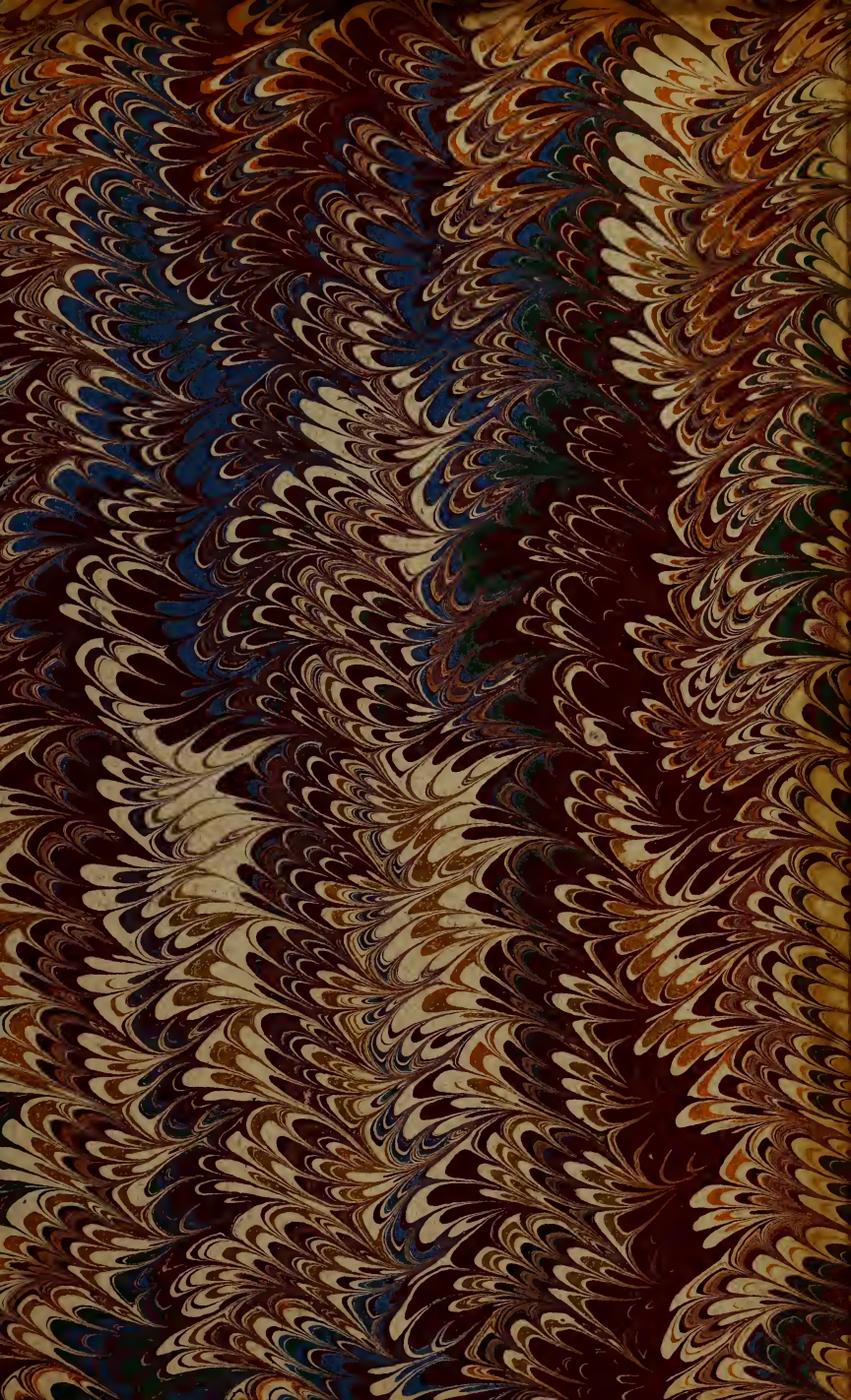

A.L.

D.V.S.

20-1-06-37/

S. W. H.

Donkles n° 275. 40f

Lormier n° 930. 91f

Édition rare et bien exécutée portée par fournaier
18⁺ à 24⁺

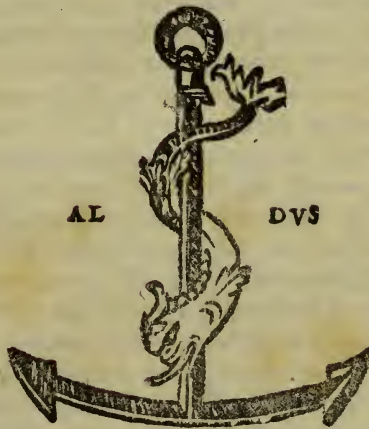
N°. 233.

G. I. 148.

040 P. Winward annales Soc. Edde
Tom. 1er pag. 156. n° 5.

GVILLIELMI BVDAEI PARISIENSIS SCR
cretarij Regij libri V. de Assè, & partib. eius post duas
Parisienses impressiones ab eodem ipso Budæo casti
gati, idq; authore IO. GROLIERIO
Lugdunensi Christianissimæ Gallorû Re
gis Secretario, et Gallicarû copia
rum Quæstore, cui etiam
ob nostrâ in eum ob
servantiã à no
bis illi di-
cantur.

M. D. XXII.

Acc. 2002-174
Anon. gift

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
AND
GEOGRAPHY
OF THE
SMITHSONIAN INSTITUTION
WASHINGTON, D. C.

H6237
.B8
1522

M. D. XIII

272

34

FRANCISCVS ASVLANVS IO. GROLIER-
RIO CHRISTIANISS. GALLORVM RE-
GIS SECRETARIO, ET GALLI
CARVM COPIARVM QVAE
STORI. S. P. D.

ET SI EA EST TVA IN OMNEIS HOMI-
nes, & praesertim bonarum artium studiosos uoluntas,
ut nullus ferè sit, qui non se tibi communis utilitatis cau-
sa plurimum debere & fateatur, & libenter praedi-
cet: tamen in primis ego is sum: qui me tibi tantum debere profi-
teor: quantum quiuis persolvere nunquam posset. Non enim tu me
solum, fratremq; meū Foedericum, sed etiā uniuersam domum no-
strā singulari, atq; incredibili beneuolentia prosequeris. Tu Aldum
sororium meum mirifica tua humanitate, & beneficentia comple-
xus es: & sepe numero ornasti. Tu Andréam patrem semper dile-
xisti: & hodie carum habes. Tu signa amoris, & beneuolentiae in
me maxima semper dedisti, nec unquam studium aut gratiam tuam
desyderauisti: quoniam illa ad dignitatem meam tuendam opus fuit.
Itaq; quemadmodum in tanta tuorum erga nos omnium meritorum
magnitudine ingrati animi crimen effugere debeam, magnopere
mihi esse elaborandum puto. non ut à me uelim aliqua ex parte
Io. Grolierio in referenda gratia satisfieri, uni omnium Gallorum
liberalissimo, & in ea ipsa liberalitate exercenda ipsius liberalita-
tis fructum maxime expetenti: sed ut me ceteris gratum & memo-
rem, & tam excellentis hominis familiaritate & amore dignum
praebeam. quod ut assequar, quoad eius fieri poterit, studiosissimo
enitar. hoc autem tempore ad te Budæi tui librum de Assè & eius
partibus remittimus: quem tu ad me superiore anno ab eodem ipso
authore diligentissime recognitum ac propè mutatum amantissime mi-
sisti. quo nomine quantum tibi & ego et studiosissimus quisq; debeat:
ij existimare poterunt: qui eum aliquando in manus sument. Nos cer-
te in eo informando atq; excidendo ea, qua solemus, diligentia usi
sumus: ac indicem earum rerum copiosorem adiunximus, quæ stu-

dio nobis digna uisa sunt: atque hæc omnia sub tuo nomine potissimum ex nostra officina emittere uoluimus: non solum ut literati omnes admirabiles animi tui uirtutes tecum colant, & admirentur: sed, quod non parum illis gratiæ ob amplitudinem & auctoritatem tuam accessurum uideo. Vale.

INDEX RERVM ET VOCABV-
LORVM INSIGNIVM.

A

<i>Abdæmonus tyrius</i> pag.	154	<i>æris millia & centum millia.</i>	43
<i>abducere fide militē qd sit</i>	232	<i>æruscatores qui sint.</i>	244
<i>acacis</i>	9	<i>æs alienum Cæsaris dictatoris.</i>	65
<i>achilles Homericus</i>	18	<i>æs alienū Milonis et Curionis</i>	110
<i>acilius Stenelus</i>	217	<i>æs alienum Curicnis.</i>	68
<i>acradina insula Syracusanū</i>	207	<i>æscularus deus et argenteus</i>	239
<i>actores Theatrici apud Gallos</i>		<i>æfopus Mimus.</i>	72
<i>præstantissimi.</i>	17	<i>Eius & Vitel-</i>	
<i>ad lotophagos hæerere.</i>	241	<i>lij patina</i>	46
<i>adagium græcum</i>	134	<i>æstimatio frumenti in Sicilia</i>	162
<i>addicere numo</i>	32	<i>æthiopiam Romana arma in-</i>	
<i>adepota & res adepota</i>	119	<i>uaserunt.</i>	98
<i>adytum in aula quid sit.</i>	28	<i>æthon-i.ardens</i>	245
<i>administrationis publicæ integri-</i>		<i>agere res alias.</i>	28.
<i>tas ardua</i>	246	157.244	
<i>admissionales qui sint</i>	138	<i>agones epitaphij</i>	247
<i>adrastia Nemusis</i>	24	<i>agricolatio domini</i>	231
<i>adumbrare placita principum</i>		<i>aius locutus.</i>	140
<i>quid sit</i>	263	<i>alastores dæmones</i>	233
<i>advocatorum honorarium</i>	210	<i>albatu scurræ</i>	247
<i>ædes Ro. magnificæ</i>	101	<i>alcinoi apologus</i>	249
<i>ædes Saturni</i>	253	<i>alecto irrequieta</i>	244
<i>ædilitia munera</i>	51	<i>aleurites</i>	190
<i>ægypti redditus</i>	118	<i>alexander magnus homeri stu-</i>	
<i>ægyptij Iudæos excisi ueritatem hi-</i>		<i>diosus.</i>	26. quas opes Susis rep-
<i>storie peruerterunt.</i>	153	<i>pererit.</i>	130. eius in mustijs
<i>ægyptiorum opes</i>	157	<i>luxus.</i>	131. Augustale &
<i>ægonychon</i>	4	<i>prætorium castrense.</i>	131.
<i>Æolidæ translatae.</i>	139	<i>Eiusdem uinositas</i>	181
<i>æoli in aula.</i>	253	<i>alexandrocatacs</i>	131
<i>ærarij Ro. copie</i>	55	<i>alexander Polyhistor</i>	150
<i>ærarium Ro. ex tribus reddi-</i>		<i>alexicatorus Hercules</i>	226
<i>tuum generibus</i>	117	<i>alias res agere. uide agere.</i>	
<i>ærarij sacrosanctæ pecuniæ</i>	143	<i>aliptæ</i>	230
<i>ærarium Ro.</i>	253	<i>alogista.</i>	218
		<i>amare a lenone</i>	262
		<i>amasis qui Pharao</i>	158

I N D E X

<i>ambitus ro. ob commoda.</i>	105	<i>apartilogia</i>	89
<i>ambitus lex.</i>	III	<i>aphrodisium</i>	207
<i>ambitionis amplexus</i>	247	<i>appion grammaticus</i>	154
<i>ambitiōe pditos in aula notat.</i>	244	<i>apirocalus</i>	9
<i>ambulationes basilicanæ.</i>	262	<i>apirocalia</i>	26
<i>amentatæ hastæ</i>	263	<i>apitanus</i>	9
<i>amentum ibidem.</i>		<i>apitiij luxus</i>	74
<i>amymones</i>	67	<i>appiani locus</i>	93
<i>amphora.</i>	161.172.173	<i>apocalypseos locus</i>	124.196
<i>amphoræ forma</i>	162	<i>apocalypsis parcarum est com</i>	
<i>amphora quinquagenaria</i>	92	<i>mentarium</i>	243
<i>amuffis alba</i>	226	<i>apocatastasis.</i>	262
<i>anadyomene apellis</i>	62	<i>apolides</i>	224
<i>anagnostæ</i>	71.103	<i>aquæ Chrysulcæ uis</i>	81
<i>ἀναποπᾶς.</i>	7	<i>ara Lugdunē.</i>	123
<i>ἀναποπᾶ.</i>	8	<i>arbitri oculati</i>	263
<i>anantapodoton.</i>	238	<i>arbitrari oculariter ibidem.</i>	
<i>anatocismus antiquorum</i>	213	<i>arbores in quinquuncem dige-</i>	
<i>androsphinx</i>	257	<i>stæ.</i>	13
<i>angelus Politianus</i>	10.161	<i>archiplanus</i>	249
<i>anginarium pyrum</i>	234	<i>argenteus quo Christus diuen-</i>	
<i>anima & animus</i>	12	<i>ditus.</i>	201
<i>animaduertenda ratiocinatio</i>	67	<i>argentsodiñæ miræ</i>	120
<i>annibalis putei.</i>	121	<i>argentinus deus</i>	239
<i>annos ferentia uina.</i>	229	<i>argentum Parisinum</i>	81
<i>anodyna medicamenta</i>	253	<i>argentum cineraceum</i>	81
<i>antesignani christiani</i>	241	<i>argentum primo signari cœ-</i>	
<i>anteus ab Hercule uictus.</i>	141	<i>ptum Romæ</i>	203
<i>anthyphora illis respōdens,</i>		<i>argyræspides qui sint.</i>	22
<i>qui literarum seculariū stu-</i>		<i>argumenta theatrica</i>	232
<i>dium damnant</i>	237	<i>arietes talentares in Beticâ</i>	122
<i>anthropolat res</i>	253	<i>arimassea carmina.</i>	249
<i>antigoni.</i>	178	<i>aristæas proconesius.</i>	249
<i>antipathian segetum miscere</i>		<i>aristippea schola</i>	246
<i>quid sit</i>	243	<i>aristippeï Aristides.</i>	252.253
<i>antistites</i>	240.257	<i>aristotelis pro historia animali</i>	
<i>antonius a Prato cancellarius</i>		<i>um ab Alexandro præmiū</i>	61
<i>Franciæ</i>	259	<i>arpennum</i>	165
<i>antonius triumuir</i>	94	<i>artes olim in precio habitæ</i>	

INDEX

<i>euiluerunt</i>	60	<i>aule asseclarum conditio</i>	240
<i>Arura mensuræ nomen.</i>	152	<i>aulicos sacerdotes taxat</i>	240
<i>aschematiston</i>	5	<i>aulicatri</i>	139
<i>as & assis partes. I. & per to-</i>		<i>aulicorum briareus</i>	239
<i>rem omnem in assem, eiusq;</i>		<i>aulicam simulationem taxat</i>	248
<i>partes diuidi.</i>	4	<i>aulicarū rerū indigni actus</i>	251
<i>as dupondius</i>	13	<i>aulicæ uitæ elogium.</i>	254
<i>as nummulus</i>	13	<i>aulica conuentus crimina</i>	254
<i>as & hic assis</i>	200	<i>aulica curia excordes homi-</i>	
<i>asses mille ualuerunt aureos</i>		<i>nes facit</i>	255
<i>centum.</i>	III	<i>aulici rationem receptui canen-</i>	
<i>asses sextantarij</i>	202	<i>tem audire nolunt</i>	256
<i>assis partes hodiernæ.</i>	211	<i>aurea numismata expensa</i>	78
<i>asia proprie dicta</i>	116	<i>aureum seculum</i>	150
<i>asinus CCCC. numis emptus</i>	45.	<i>aureus centenis sestertijs æsti-</i>	
<i>46. Asina reatina ibidem.</i>		<i>matus.</i>	44
<i>aspectus uarij, ut quadrantalij.</i>		<i>aureus</i>	75
<i>nonagenarius. trientalis. Tri-</i>		<i>aureus atticus stater.</i>	79
<i>quetrus. sextans. sexagenari-</i>		<i>aurei æstimatio in iure.</i>	240
<i>us. semissis. quadratus. tetra-</i>		<i>auri precium.</i>	80
<i>gonus. hexagonus.</i>	8	<i>auri ad argentū analogia</i>	82. 83
<i>aspendius citharistes sibi & mu-</i>		<i>auri summa nota et indicatura</i>	81
<i>sis cecinit</i>	21	<i>auri libra Romana quanti æstima-</i>	
<i>assyriorum regnum</i>	150	<i>tur</i>	ibidem
<i>astes minerva</i>	262	<i>aurum olim Romæ prarum</i>	83
<i>ata latine noxa.</i>	187	<i>aurum duodeuicenarium & ui-</i>	
<i>ata homerica</i>	187	<i>cenarium & duo & uicena-</i>	
<i>atticus stater</i>	221	<i>rium & undeuicenarium</i>	84
<i>atheniens cēsus. 165. Redditus</i>	167	<i>auri mentio fuit apud priscos</i>	
<i>atheï philosophi</i>	244	<i>rara</i>	108
<i>atlantes</i>	230	<i>auri metalla exhausta hoc tem-</i>	
<i>atrienses serui</i>	137	<i>pore</i>	122
<i>auaritia stupenda</i>	121	<i>aurum Tholossanum</i>	121
<i>augustale Alexandri</i>	131	<i>aurifodine in Gallia.</i>	121
<i>augustale quid sit</i>	226	<i>auri & argenti talenta non</i>	
<i>augusti genitura. 49. eius tēpo-</i>		<i>equalia fuerunt</i>	148
<i>ra, et amicorū locupletatio</i>	108	<i>auspicia maiora</i>	248
<i>auletes</i>	118	<i>auspicium solistimum</i>	252
<i>aule mala</i>	28	<i>autolici & aristides</i>	252

autopyros panis	188	cæsar Augustus. uide Augustus	
autopyrum	190	Calderinus	179
axiomata aulicæ academiæ	249	calendarium.	33
B			
Babyloniorum triclinarium		caligulæ cæna	127
precia	57	caligulæ domus.	111
babylonium talentum	113	calix erroris.	233
baptismum innuit.	243	callipidæ in aula uasa semper col ligentes sed nunquam abeuntes.	247
basilius magnus & Nazian- zenus christianarum par- tium antesignani	241	cambyses despotus.	113
batus	194	cancellarius Franciæ.	259
bellatores pontifices notat	230	canon.	92
beatorum insulæ	239	canon pensitationis	123
belus rex.	150	canones ecclesiastici.	233
beroaldus	178	carceres. i. repagula.	245
berossus	154	cardines mathematici.	8
beticæ quæ et turdetania	120	cardiulus	255
bibliotheca Luculli	68	carolei gallici	196
bicongius Cic. filius	179	castor & Pollux.	254
blattarum contubernium	250	catastra obseruantia illiberalis quæ sit allegoricos.	23
blondus	201	catastrophe & quid sit.	23
borbonianus dux magister equitum	260	catonis animo ferre & Cice ronis stomacho.	263
briareus aulicorum & qui sit.	239	catorthomata.	250
brochus.	195	catopotia medicamenta.	255
bruta fulmina	135	cauere capite	228
budæo desuit præceptor	59	causis	247
bulea themis	241	celeno metaphorice.	226
busta Gallica	135	celestusma.	234
C			
Caddus qui nobis cadus	183	cella.	262
cadus congrarius.	192	cellulæ. lxx. in ægypto.	155
cæij principis prodigientia inaudita	123	celsi locus.	190
cælum & esse in cælo.	240	census senatorius & equester Roma.	51. 58
cæræ primæ hæredes.	229	census Maronis. 105. Athenien. 165. Romani	166
cæsar corruptor animosissimus.	111	census primæ classis.	201
cæsaris æs alienum, uide Aes.		centauri.	247
		centesima & menstrua usura	33

INDEX

centum sestertia & centies se-		geminus dici potest	243
stertium quid differant	36	christus uerus fuit Hercules	
centies sestertium compendio=		alexicacus.	250.256
sa locutio.40.&	51	Chus.	181
centum æris millia	43	cyathus, ad cyathū stare.177.178	
centuria.	218	cyathissare quid sit.	178
centuriale aruum.	232	cyathi amicitiae amoris ibidem.	
centussis.	200.211	cyathus secundum Hesichium. 178	
cepio	122	cabarius panis	188
cercopes.	262	Cicero merito a grecis accusatus 9	
cercopum hedra	262	Humana scripsit Minerva	
ceramum	182	uti Plinius.	13
ceratum.	3. 81	Ciceronis dicta in Anatomice	
cernere hæreditatem.	228. 262	confutantur	12
ceruical regis Persarum.	132	ciceronis locus	42.
chamæleontes aulici.	248	ciceronis domus	101
chalcus.	197	ciceronis caput q̄ti aestimatum sit. 104	
chares.	131	cicero provinciam deposuit.	106
cheopina.	195	ciceronis erratum i catōe maiore. 176	
chiliades & myriades.	65	ameliarchium.	51
chirobij.	188	cynici et Moï harpocrates fuit	246
chænix.	187.	cypria gazæ publicata.	107
chondrites	190	circæ dædala.	246
choragus & qd sit. et q̄s Cho		cylicenus stater.	221
rostates et coryphæus	263	cynicos quos dicat.	246
choragum.	238	circus maximus a Cesare ex-	
choregia	168	tractus.	109
christus pauperum uindex		cistophori	63
& assertor	135	classis primæ census	201
chrestolog.	138	claudenarum librarium	205
chrysammos. 115. chrystitis ibidem.		cleopatæ unio	51
chrysoplysium & chrysoply		cleopatæ luxus in conuiuio	
tes Parisiensis	81	antoniano	95
chrysomallæ oues.	141	clodij domus	110
christi dogma.	156	coacti pretium	57
christianæ res improbo a scri		cochlea miranda	207
ptoribus silētio trāsfiguntur. 156		coctura	212
christi contemptores.	232	coena mirabilis	95
Christus mercurius & Ianus		coena Caligulæ et Vitellij	126. 128

I N D E X

<i>coena recta</i>	197	<i>copiæ ararij Ro.</i>	55
<i>cœnobiarcha q̄ nunc abbas</i>	227	<i>corculus Scipio</i>	138
<i>colaces assentatores</i>	131	<i>corphæi qui sint.</i>	230
<i>collimare</i>	213	<i>corpus organicum.</i>	10
<i>collineatio.</i>	213	<i>corruptor audax</i>	68
<i>columbarum pretia.</i>	47	<i>corus</i>	194
<i>columellæ locus expenditur.</i>	216	<i>coturnata scelera.</i>	226
<i>cõmentarios suos Plinius quan</i>		<i>coturni aulici</i>	240. 255. 261
<i>ti uendere potuit</i>	104	<i>cotula</i>	172. 180
<i>comœdiæ motorie et statariæ</i>	263	<i>crassi diuitiæ. 53. Erant malæ</i>	
<i>camperẽdinari uadimonium</i>	249	<i>partæ</i>	65
<i>cõparatio diuitiarũ nostrit̄pis</i>		<i>crassus orator</i>	101
<i>cum antiqua opulentiã.</i>	224	<i>cratetis i mãtica philosophari</i>	256
<i>cõditio i aula præpotentium.</i>	240	<i>critica seueritas</i>	262
<i>confarreatæ.</i>	233	<i>cræsus & Midas</i>	238
<i>confectaria arg.</i>	238	<i>crutulum sanctificum.</i>	232
<i>congralis fidelia.</i>	193	<i>cubus & Theßera</i>	161
<i>congraria Augusti.</i>	98	<i>culeus</i>	192. 193
<i>congrarius cadus.</i>	192	<i>culei duplares</i>	207
<i>congij diuersitas.</i>	182. 192	<i>culeus trimodius</i>	208
<i>concilij gallici authores taxat</i>	240	<i>cunei in theatro</i>	140
<i>consilia Gallorum Priscorum</i>		<i>cuneus quos significet</i>	240
<i>memorabilia.</i>	27	<i>cunei et i cuneos shpare qd sit</i>	250
<i>conspicium</i>	251	<i>curia unde dicta</i>	251
<i>consulare imperium</i>	198	<i>curionis æs alienum.</i>	68. 110
<i>consulũ & prætorũ Romano</i>		D	
<i>rũ q̄ ductores erãt potestas.</i>	105	<i>Dactylotheca.</i>	112
<i>constitutio memorabilis.</i>	160	<i>darij luxus.</i>	91
<i>contenti simus hoc Catone qd sit.</i>	28	<i>darius capelus.</i>	113
<i>contignatio triginta cœnationũ</i>		<i>darius logmanus et ultimus</i>	129
<i>capax, et reliqui appara-</i>		<i>darius aureis compedibus uin</i>	
<i>tus nauis.</i>	206	<i>ctus & trucidatus</i>	132
<i>conturbare uerbũ iuris.</i>	228	<i>darius alexandro filiam cum</i>	
<i>conueniẽ</i>	121	<i>dote opima obtulit</i>	132
<i>conueniẽ in aula</i>	254	<i>dauid diuissimus regum omniũ</i>	
<i>conuentus galliæ.</i>	145	<i>fuisse dicitur. 146. Eius &</i>	
<i>conuiuie Alexandri magni &</i>		<i>Solomonis opes et imperiũ.</i>	151
<i>Persarum regum.</i>	90	<i>decies sestertium.</i>	37. 200
<i>copiæ Ro. quantæ fuerint.</i>	30	<i>dena sestertia.</i>	38

I N D E X

decies centena	74	didrachmum.	63.197.220
decuma frumenti in Sicilia.	163	diem manibus dicere.	211
decumanus.	235	dies comitiales.	143
decussis.	2.14	diffundi uina.	193
decussare.	2	digitus.	3. 119
dedere ob noxam	238	dimeron.	4
deiotarus.	106	dinamis.	10.
de Iudæorum opulentia.	145	diobolaris homo.	197
delumbare uerbum	139	dionysiolaces.	131
demensum.	188	dioscorides an sit à Plinio le-	
demissus animus.	236	ctus	182
demetrii profusio	205	dioscouri	254
demetrii.	205	diosporon	4
demosthenes magno silentium		dipondium	13
uendit.	167	dipondius	100
demosthenis oratio de mune-		diras imprecari.	263
ribus trierarchiæ.	167	disceptator supremus.	233
demosthenis facultates.	170	diuitiæ Crassi.	53.65
demosthe. locus explicatus. 171. bis.		diuitiæ Pythii.	200
denarius.	13.	diuitias eleuat.	238
den. sestertius. 31. quaternis se-		diuitiæ sine præ studio sapien-	
stertij ualuit.	35	tiæ contemnendæ.	244
dæarius argenteus 43. diurnus	200	diuos inter relati.	227
denarij & sestertiij æstimatio	52	dodrans	13
denarius gallicanus.	211	dolium quadragenarium.	192
denariolus q̄ græce chalcus	211	domus aurea Neronis.	226
deprecatio ad lectores & iudi-		donatua uenialia.	21.263
ces huius operis.	185	donatuum Caesaris et congia-	
desultoria amicitia.	250	rium memorabile.	93
deus æsculanus et argenteus.	239	dotes Massilien.	200
dij selecti.	230	drachma	3. 34. 36
dianome. i. diuisio.	200	drachma est merces diurna.	220
dibapha purpura.	57	dramaticum opus.	5
dicaeodotes.	119	ducenarij iudices.	85
dicendi facultas Gallis olim fu-		duces paludati. togati. insulati.	263
it uernacula.	15	duella.	3
dicere sacramento.	143	duracina.	45
dichalcum.	197		
dictum memorabile.	94	E	
		Echeneis piscis.	246

INDEX

editum perpetuum.	228	eximere numeris milites.	262
eiurare & in manum manci pari 142. Veniæ petitionē. 186		exolui religione	231
ἐκτός & ἡμίεκτος.	183	expeditionis tertiæ in Italiam præsagium	18
elogium vitæ aulicæ.	254	expensare, & Expensum ferre.	137. 227
eloquētia. 238. Est ignavis i vi sā. 241. publice necessaria. 248		extispices.	248
emblemata.	109	F	
emendata Plinij loca.	59	Fascinantium more laudare.	252
emerita stipendia	186	feras in plebē immutare. 231. 239	
encyclopædia.	238	feræ antiq̄ indagine.	241
energia.	10	ferociam præferentes excussis vultus sordibus	263
ἐπιτέλεια.	8. 9. 10. 12	fertilitates miræ.	216
enthusiasmos	26	fertilitas soli Luteciani.	219
ἐπαναφορά	8	fidelia	193. 196
ἐπεικτικοί.	8. 139	fidem bonam agnoscere	230
ephestionis finus.	131	fide mea esse iubeo.	238
ἐπιγταφορά.	8	fides pro auxilio	250
epidecatum fœnus.	35	fiducia in iure	226
epilogus operis.	223	fiduciaria sacerdotia	229
episcopi taxantur	142. 233	figura & Figuratæ laudes.	5
epitaphij agones	247	Figuræ sceniorum.	140
epistates.	188	flos frugiperdus	252
epobelia	171	fœdera anniuersaria.	134
ergastulum	245. 246	fœnus epidicatum.	35
esaias prophetarū Homerus.	232	fomentum allegoricos	142
242.		formula indulgentior.	229
eschematismenos.	5	franciæ bona.	136
esse in cælo	240	franciæ sumen & ager.	164
etholodulia.	245	franci pitharchici	92
ethologie	140	franciscus primus.	251
eumelia	230	Salutatur rex calen. Janu.	259
euthymia.	236. 244. 248	franciscus deloinus.	252
eustochia	213	franco mastix	186
euthanasia	248	frigere in aula	240
ἐξάλλον.	1	frugiperdæ arbores.	186
exclamatio in tempora.	250	frumenti siculi æstmatio.	162
exegeticum opus	5	ficum uerborum quare res	
exegetes	119		

INDEX

<i>sacræ respuant.</i>	242	<i>hellanodicæ</i>	252
<i>factum facere ordinibus</i>	263	<i>helcyarij.</i>	188
<i>Fulmen prodigiosum.</i>	252	<i>hemimneon, idest selibra</i>	36
& sequenti.		<i>hemnæ</i>	172
<i>furta Verris.</i>	29	<i>hercules alexiacus</i>	226
G		<i>hermæon</i>	92
<i>Galeripetæ.</i>	134	<i>hermolæus Barbarus.</i>	114
<i>galeri purpurei.</i>	248	<i>hermolai Barbari laus</i>	174
<i>galliarum felicitas.</i>	122	<i>eius de usuris locus.</i>	32
<i>galli olim dicendi periti.</i>	16	<i>herodotus & alij antiquissimi</i>	
<i>galli philhellenes. i. græce lin</i>		<i>scriptores</i>	152
<i>gue cupidi</i>	25	<i>hestiasis</i>	168
<i>gallorum opes</i>	133	<i>heteroplus</i>	35
<i>galli & Hispani priscis histo</i>		<i>hexapeda</i>	164
<i>ricis ignotissimi.</i>	153	<i>hexagonus aspectus</i>	8
<i>geodæsia & Geodætes.</i>	4	<i>hybreas orator</i>	94
<i>geruli.</i>	188	<i>hieremias</i>	242
<i>geryones tergeminus.</i>	250	<i>hieroduli</i>	106. 226
<i>gigantes terrigenæ.</i>	225. 230	<i>hieroglyphicæ.</i>	26
<i>gloria uera huius uitæ.</i>	238	<i>hieronis liberalitas</i>	194
<i>gloria uera & expressa.</i>	248	<i>hieronomi</i>	234
<i>gomor.</i>	187	<i>hierosolyma</i>	152
<i>gradus.</i>	240	<i>hilaria quid sit</i>	251
<i>gramma.</i>	3	<i>hypophetæ qui sine</i>	243
<i>grammata</i>	3	<i>hippotropium mirum</i>	148
<i>græcæ lingue præstantia.</i>	10	<i>hispania opulenta</i>	120
<i>græcorum recentia scripta</i>	154	<i>historiam animalium quanti</i>	
<i>græcorum & latinorum pri</i>		<i>redemerit Alexander</i>	61
<i>scorum ignorantia magna.</i>	155	<i>historiæ antiquissimæ nõ sunt</i>	
<i>gregorius Nazianzenus</i>	242	<i>a græcis repetendæ</i>	154
<i>grossus</i>	49	<i>historiarum quorundam ma</i>	
<i>guido a' rupeforti.</i>	139. 259	<i>leuolentia.</i>	155
H		<i>honorarium isodion.</i>	107
<i>Harpocrates fiunt qui Cynici</i>		<i>hypomnematographus.</i>	119
& momi erant	246	<i>horoscopus.</i>	8
<i>hebreorum inuenta alijs affi</i>		<i>humilitas</i>	136
<i>gnata sunt</i>	153	I	
<i>hecatombeum</i>	197	<i>Tam uero.</i>	54
<i>hecatombea arma Homero.</i>	63	<i>idios logos.</i>	243

<i>illa uero</i>	54	<i>iulium secundum taxat.</i>	135
<i>imperium Augusti.</i>	97	<i>iuuenalis</i>	190
<i>imperij Rom.ratio.</i>	97	<i>iuno</i>	247
<i>imperij Ro.magnitudo.</i>	93	<i>ius prætorium</i>	199
II 6.terminus.	116	<i>ius summum.</i>	249
<i>in ordinibus sedere.</i>	250	<i>Ius aulæ moribus constitutum</i>	239
<i>indicare rem.</i>	226.227	<i>iustus martyr</i>	155
<i>indictio.</i>	92	<i>iuuenalis locus enarratus.</i>	193
<i>indignitas insignis in aulicis</i>		<i>ixionidæ.</i>	247
<i>rerum actibus.</i>	251		
<i>ineptus græce</i>	9	L	
<i>inire nexum.</i>	227	<i>Lactes.</i>	13
<i>innocens græce.</i>	9	<i>lætis auibus renunciari.</i>	230
<i>insignis locus ex Cic.</i>	39	<i>lagæna.</i>	195
<i>institutum Persarum mirum.</i>	133	<i>lanista.</i>	134
<i>interpollis humanitas.</i>	235	<i>laoplanus demon.</i>	245
<i>intestinum medium</i>	12	<i>lar deus.</i>	247
<i>intra quam. 69. Infra q̄. 69</i>		<i>latifundium.</i>	231
<i>ioannes seruus receptitius.</i>	243	<i>latina lingua discipula est lin-</i>	
<i>iosephi in Appionem libri.</i>		<i>guæ græce.</i>	9
<i>ironus rex Tyri.146.Solomo</i>		<i>laudare authorem.</i>	232
<i>ni amicissimus</i>	154	<i>laudare more fascinantium</i>	252
<i>irudo sanguisuga.</i>	137	<i>laudes figuratæ.</i>	5
<i>isodion & isodos.</i>	107	<i>laurentij Vallen.laus.</i>	174
<i>isonomia</i>	141	<i>Erratum.</i>	184
<i>isphora.</i>	168	<i>lectio sacrosancta.</i>	242
<i>italia bonarum literarum ma-</i>		<i>legatio pronuba in Angliam</i>	28
<i>gistra.</i>	213	<i>leges sumptuariæ.</i>	199
<i>italia omnium gentium magi-</i>		<i>legiones. xliij. sub Augusto</i>	
<i>stra.</i>	224	<i>fuerunt Rom.</i>	99
<i>iucundus Veronen.</i>	191	<i>lentuli auguris opes memora-</i>	
<i>iudææ terræ solum</i>	152	<i>biles.</i>	108. 224
<i>iudæi commerciorum ignari</i>		<i>leo decimus.</i>	230. 231.
& <i>ideo ignoti.</i>	153	<i>Eius præconium.</i>	235
<i>iudæi & eorum opes græcis</i>		<i>lesbiæ structuræ canones.</i>	233
& <i>latinis inogniti.</i>	152	<i>lex de ambitu</i>	III
<i>iugerum.</i>	3. 164	<i>lex Centuffis.</i>	199
<i>iugerum Parisinum</i>	164	<i>lex cinthia</i>	240
<i>iugerum Romanum.</i>	219	<i>lex trier archica</i>	170
		<i>libella</i>	31

libra & pondo	2	memorabilis locus.	
libra Romana eadem fuit cum		locus animaduertendus	257
mina græca	49	locus explicatus in Matthæi	
libra Parisina.	49	euangelio	220
libra Zygostatica et numularia	49	locus in epistola Cassij ad Cic.	220
libra pondo & mina pro eo-		logodædalus proteus	89
dem ponuntur	36	longolij commendatio.	209
libra numaria centum dra-		lucullus. 68. eius bibliotheca	68
chmas ualet	48	luxus. 68. otium.	106
libra auri	194	ludouici. xii. tempora ultima	
libra auri in iure	209	significantur	251
libri duo refutatorij de anti-		ludouicum. xii. notat.	251
quitate Iudæorum.	154	Eius mors	ibidem.
libripendes.	32	luerius Aruernus	122
liburnicæ cedrinæ. C. Cæsaris	208	luxuria Romanorum	70
licita quantitas	210	luxuria Romam demum inua-	
lysanias comes	256	sit Asia deuicta.	96
litare famijs uasis	241	luxus pontificum.	227
literæ unciales	5	luxus fide maior.	127
literæ iacent nobilium culpa	18		
damnosæ sunt in Gallia.	61	M	
literarū studijs se totos dedetes	240	Macaron insulæ.	239
liturgæ.	168	macrobij locus memorabilis.	156
lituus.	229	magistratus et qui ad eos pro-	
liuij locus	64. 83. 87	mouent indignos	238
logos filius dei	243	magistratus urbanos se aulicis	
loci in euangelio	200	uenditantes notat.	246
locos Plinij, uide Plinij & alio-		magistratus minores maiori-	
rum in suis uocabulis		bis fasces demittebant Ro.	242
locorum uocabula in sacris li-		magni reges Persarum	150
teris posita sunt sepe ab ali-		mamurra	68
is scriptoribus ignota	150	manipes societatum	262
locus Catonis emendatus	191	mancipiorum preta	71
locus Plinij	53	mancipium quid no tet	243
locus Lampridij.	42	manethon historicus	153
locus plutarchi anxie explicitus	39	margarita Cleopatrar	67
locus Tranquilli emendatus.	58	Seruilie	eodem.
locus Tranquilli explicatus.	84	mariani muli	229
locus memorabilis. uideatur		mathæatorū demonstradi mos	60
		mediastini serui	238

INDEX

<i>medicorum olim stipendium</i>		<i>moduli.</i>	231
<i>Romæ.</i>	58. 61	<i>morædis.</i>	2
<i>medimnū & medimnus</i>	162. 163	<i>monetæ immunitio.</i>	203
<i>megalia dotata.</i>	200	<i>mos loquendi ueterum.</i>	41
<i>memnonia regia.</i>	129	<i>motorij actus.</i>	263
<i>memorable dictum Esaiæ</i>	249	<i>multa Demostheni i dicta.</i>	199
<i>memorable nauigium.</i>	205	<i>multarum modus.</i>	198
<i>memorabilis locus.</i>	26. 156. 253	<i>nulli piscis pretium Romæ</i>	75
<i>mensuram uocabula.</i>	3	<i>munera adilita.</i>	51
<i>mensuræ Parisinæ.</i>	193	<i>musæum.</i>	262
<i>retinent uocabula antiqua.</i>	195	N	
<i>menstruæ usuræ</i>	33	<i>Nabuchodonosor.</i>	150
<i>mercurius institor.</i>	225	<i>narassi diuitiæ</i>	66
<i>mercurius Christus.</i>	243	<i>nassam ingressi pisces.</i>	246
<i>meroë.</i>	149	<i>nauclerus nauis.</i>	251
<i>mesenterium unde.</i>	12	<i>naues Philadelphi.</i>	206
<i>μεσεντερῖον καὶ μεσεντερῖον.</i>	8	<i>naues onerariæ.</i>	208
<i>metalla auri quondam in Gal-</i>		<i>nauium magnitudo mira.</i>	205
<i>lia fuisse. 121. Eorum ue-</i>		<i>nauis magnitudo ac nastitas</i>	
<i>ctigal.</i>	<i>ibidem.</i>	<i>stupenda.</i>	207
<i>metella Syllæ uxor.</i>	112	<i>ναξίαν γένος.</i>	241
<i>metretra.</i>	183	<i>nequam.</i>	77
<i>mucton.</i>	5	<i>neronis domus.</i>	111
<i>midas cur asininis auribus usus</i>	238	<i>nero Caij æmulus.</i>	125
<i>mille numū q̄ti æstimari debeat</i>	50	<i>Magiæ studiosus.</i>	125
<i>nullia æris.</i>	43. 45	<i>neronis prodigia liberalitate</i>	
<i>nullies centena nullia.</i>	124	<i>bis & uicies nullies sester-</i>	
<i>nulonis debita.</i>	110	<i>tium effusum est.</i>	126
<i>nulonis uoracitas</i>	181	<i>Exactio a senatu.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>numetico.</i>	5	<i>nero quadringentis in pun-</i>	
<i>nimm.</i>	240	<i>ctum sestertijs aleã ludit.</i>	126
<i>minerva quæ & Pallas.</i>	26	<i>nicolai Perotti erratum.</i>	48
<i>minerva in Athenæo non in</i>		<i>noctnam Athenas.</i>	197
<i>larario colenda.</i>	246	<i>nodus Gordij.</i>	239
<i>myriades.</i>	65	<i>nomadum more uiuere.</i>	246
<i>mysopatrides.</i>	224	<i>nomi, idest præfecturæ.</i>	113
<i>Mythistoria.</i>	152	<i>nomismatū priscorū recensio.</i>	48
<i>modus.</i>	172. 174	<i>nomisma Ciceronis</i>	<i>ibidem.</i>
<i>modus Parisinus.</i>	207	<i>nomismatum æstimatio.</i>	50

INDEX

<i>nomismata aurea expensa &</i>		<i>orca</i>	193
<i>estimata</i>	78	<i>orchestra.</i>	140. 240
<i>nomismata franciæ prisca.</i>	209	<i>ordo authoritatis gemmarum.</i>	67
<i>nomisma extenuatum.</i>	209	<i>ordines.</i>	140
<i>nomismata antiqua pessimo</i>		<i>opertanea sacra</i>	238
<i>instituto nostro tempore ali</i>		<i>opobalsami precium.</i>	214
<i>quandiu abrogata.</i>	211	<i>optimus maximus.</i>	232
<i>nomophylacium</i>	259	<i>optiones</i>	262
<i>nonagenarius aspectus</i>	7	<i>opulētia publica priuataq; Ro-</i>	
<i>numerandi mos priscus.</i>	124	<i>manorūcū maxime florerēt.</i>	52
<i>numeri apud Pli. mendosi.</i>	54	<i>opum profligatio mira.</i>	123
<i>numeri deprauandi ratio.</i>	56	<i>otacista Midæ.</i>	238
<i>numerosum maiorum uocabu-</i>		<i>oxybaphus.</i>	173
<i>la Chiliades & myriades.</i>	65	P	
<i>numerosum notæ antiquæ.</i>	76	<i>Pagina utraq; rationum.</i>	229
<i>numismata seu nomismata au-</i>		<i>palæ. Palacæ</i>	120
<i>rea & prisca.</i>	78	<i>palimpsestos</i>	62
<i>numariam rem tractat.</i>	79	<i>pallas ter mille sestertium posse</i>	
<i>numariæ rei rō apud græcos.</i>	197	<i>dit Craſſo ditior</i>	66
<i>numo sestertio mancipio dare</i>		<i>panes Iulij Pon. maximū qui</i>	
<i>& numo addicere.</i>	32	<i>& quanti habitū.</i>	190
<i>numus & sestertius idem</i>	32. 69	<i>panificium Parisiēn.</i>	188
<i>uuptiarum Alexandri magni</i>		<i>panis tria genera</i>	eodem
<i>luxus.</i>	131	<i>panes græciani</i>	190
<i>nus.</i>	11	<i>parasanga.</i>	129
O		<i>parthi.</i>	98
<i>Oblationes regni.</i>	92	<i>pastinare quid sit.</i>	217
<i>obnunciare</i>	234	<i>pastophori</i>	12. 241
<i>obolus atticus.</i>	197	<i>pastos & pastophorus.</i>	263
<i>obseruare de cælo.</i>	235	<i>patna æsopi</i>	46. 127
<i>obuenire uitium</i>	262	<i>patna utelli.</i>	127
<i>octantes.</i>	2	<i>paulus hypophetes sapientiæ</i>	
<i>odyssea errorum.</i>	228	<i>quare dicatur.</i>	243
<i>œnophorus</i>	195	<i>paulus Vranognomon.</i>	244
<i>officina ditis.</i>	143	<i>pauonum pretia</i>	69
<i>οἶκος</i>	171 in fine	<i>pauper qui.</i>	210
<i>οἶκος</i>	36	<i>pauptas priscorū Romanorū</i>	200
<i>onomatotheres</i>	187	<i>pax genialis.</i>	134
<i>oracula allegoricos.</i>	228	<i>pecuniæ signatæ uocabula</i>	13

INDEX

<i>pecunia à Pompeio in ararium illata summa.</i>	92	<i>pictura aestimatio</i>	61
<i>pedis diuisio.</i>	3	<i>pictura honor</i>	62
<i>pelta.</i>	147	<i>pinernæ.</i>	178
<i>pentameron.</i>	4	<i>pinta</i>	195
<i>pensitationum tria genera</i>	123	<i>pyrrhica.</i>	230
<i>persarum regnum. 113. Euer sum est. 129. Via regia ibidem.</i>		<i>piscinae. & Piscinarij.</i>	69
<i>perotti erratum.</i>	48	<i>piharchia franca.</i>	92
<i>persarum opes. & opum ab Alexandro captarum summa.</i>	128. 130	<i>pythij Bithynij diuitiæ. 220. 238</i>	
<i>persarum regis cervical & Scammum suppedaneum</i>	132	<i>pyxides argyrocopiorum.</i>	82
<i>persarum institutum animaduersione dignum.</i>	133	<i>planipedes.</i>	240. 261
<i>persarum reges magni.</i>	150	<i>planus.</i>	245
<i>persepolis</i>	129	<i>platanus aurea.</i>	132
<i>persica duracina</i>	45	<i>plinius interdum memoria defectus uidetur.</i>	6
<i>persicus stater</i>	211	<i>plinij erratum.</i>	6
<i>perscribere quid sit.</i>	96	<i>plinius humana scripsit Minerua itaq; errare potuit.</i>	13
<i>petrus Cothardus.</i>	138	<i>plinius locus expositus.</i>	1.
<i>pharao à Mose uexatus</i>	155	2. 6. 7. 29. 32. 44. 47. 52. 54. 58. 59. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 76. 80. 86. 93. 101. 112. 120. 127. 128. 151. 166. 173. 190. 212. 216. 217. 218.	
<i>phæaces metaphorice.</i>	249	<i>plutarchi locus.</i>	39. 87
<i>phileleutherus.</i>	253	<i>plutarchi locus in Antonio & Pompeio.</i>	201
<i>philologia.</i>	186. 235	<i>plutacademica prologia. & plutes</i>	249
<i>philosophari i matica cratets</i>	256	<i>podargus</i>	245
<i>philosophia cordates facit.</i>	255	<i>pæon & Pæonia manus.</i>	234
<i>philosophia homini necessaria</i>	249	<i>poëmatis genera tria.</i>	5
<i>philosophia uera</i>	244	<i>poëtarum & rhetorum annua salaria.</i>	60
<i>philosophia proprie dicta</i>	253	<i>poëtae græcorum antiquissimi.</i>	152
<i>philosophia dicitur uranophron & psychagogus.</i>	254	<i>polyhistor appion.</i>	154
<i>philosophia loco & tempore ad res gerendas prodire ex umbraculis debet.</i>	256	<i>polytropus</i>	241
<i>philosophorum usus</i>	250	<i>pollis & flos</i>	189
<i>philopatoris. hiercnis.</i>	206	<i>pomæria & intra pomæria nati.</i>	140
<i>philoplutos carpit.</i>	235		

INDEX

<i>pomorum mira Ro. pretia.</i>	45	<i>proteas uinosus</i>	281
<i>pompeius quantum pecunie in erarium Ro inulit</i>	92	<i>proteus</i>	84. 89
<i>pomponius atticus Ciceronis familiarissimus.</i>	103	<i>prouerbium</i>	198
<i>pondera terræ inertia.</i>	232	<i>prouidentia quæ & sapiëntia.</i>	241
<i>pondo & libra.</i>	249	<i>provinciae po. & cæsaris.</i>	97
<i>pontificatus maximus</i>	66	<i>provinciarum sub Augusto administratio</i>	119
<i>poppeæ cedes & luxus.</i>	126	<i>psigma</i>	114
<i>porcus Troianus.</i>	70	<i>pseudocaton</i>	245
<i>posthumæ rones quæ sint.</i>	238	<i>pseudophilosophia.</i>	243
<i>potestas consulum & prætorū Romanorum</i>	105	<i>psychagogos philosophia.</i>	254
<i>pragmatica sanctio</i>	227	<i>purpura ignota nobis</i>	57
<i>prærogatiua tribus.</i>	263	<i>purpura insignis imperatorum Romanorum accipitur pro magistratu summo.</i>	58
<i>prærogatiuum suffragium.</i>	262	<i>purpura dibapha.</i>	248
<i>præsides dii</i>	262	<i>purum probum aurum</i>	251
<i>præsul.</i>	263	<i>putei ab Annibale inchoati.</i>	121
<i>præterire & præteriti.</i>	262	Q	
<i>prætecta & prætextati.</i>	246	<i>Quadrages festerio.</i>	42
<i>pretia columbarum.</i>	47	<i>festerium.</i>	51
<i>pretium purpuræ & Cocci</i>	57	<i>quadrages millies festeriū</i>	128
<i>pretia tabellarum pictarum.</i>	61	<i>quadrantal</i>	7. 8
<i>pretia manipiorum.</i>	71	<i>aspectus.</i>	7. 8
<i>prytanæum.</i>	137. 166	<i>quadrantal.</i>	191
<i>primigenia noxa.</i>	231	<i>quadrans numus.</i>	13
<i>principes Romani regio no- mine abstinerunt.</i>	117	<i>quadrans.</i>	44
<i>proæum</i>	262	<i>quadringenta festeria & qua- dringenta millia</i>	36
<i>processibus suis inimicus</i>	43	<i>quadringentis in punctum se- stertijs aleam lusit Nero.</i>	126
<i>prodigenta. C. principis.</i>	123	<i>quantum biberit Augustus</i>	179
<i>proletarij.</i>	250	<i>quartarius.</i>	194
<i>procludere</i>	252	<i>questores qui sint.</i>	239
<i>promouentes indignos.</i>	239	<i>quinarius.</i>	44
<i>pronxa</i>	241	<i>quincuncialis herba.</i>	4
<i>pronuba legatio.</i>	28	<i>quincuncialis ordinū ratio et arbores in quincuncem dige- stæ.</i>	13
<i>propædumata quæ sint.</i>	241		
<i>proreta.</i>	244		
<i>proscenium</i>	140		

<i>quincunx</i>	14	<i>sacrosancti lincines.</i>	135
<i>quingentes sesterium.</i>	39	<i>sacrosancta scripta.</i>	242
<i>quis tenor studiorū tenēdus sit.</i>	241	<i>salaria senatoribus poetis. &</i>	
<i>quirito.</i>	75	<i>rhetoribus constituta.</i>	60
		<i>salarium Neronis.</i>	60
R		<i>salinator unde dictus</i>	117
<i>receptitius seruus</i>	243	<i>salomon uide Solomon.</i>	
<i>recocti aulici</i>	239	<i>sammaurianum prædium.</i>	14
<i>redditus regni francorum.</i>	92	<i>sapiētiæ libri interpretis errata</i>	235
<i>redimtus metaphoricè</i>	251	<i>sarcta testæ.</i>	231
<i>regnorum in prouincias redactio quomodo fiebat</i>	119	<i>sardanapali pyra & opes.</i>	145
<i>reijcere ex albo.</i>	262	<i>Exitus</i>	ibidem.
<i>relati in album æternæ prouidentia</i>	228.250	<i>satana apud hebræos.</i>	187
<i>remora piscis.</i>	246	<i>satyriscorum ioci.</i>	245
<i>remorum longitudo mira.</i>	206	<i>scarus piscis</i>	126
<i>renunciare magistratum.</i>	141	<i>scauri magnificentia portentifica.</i>	111
<i>restibile uinetum.</i>	231	<i>schemata.</i>	5
<i>res tuas tibi habe</i>	143	<i>scenæ deus</i>	114
<i>res sacræ quare respuant uerborum fucum</i>	242	<i>scotina scripta heracliti quare sint dicta</i>	242
<i>riuales qui sint.</i>	247	<i>scriptura sacra usurpat uocabula locorum alijs scriptoribus ignota</i>	150
<i>romani in p̄j ratio, cuius arma in æthiopiā penetrarunt.</i>	97	<i>scrupulum</i>	3
<i>romæ aquæductus & ceteri ornatus</i>	112	<i>scrupulus pro denario galliano.</i>	49
<i>roscius munus.</i>	72	<i>scurræ albatii.</i>	247
<i>eius salarium</i>	ibidem	<i>secare uiam</i>	227
<i>roscij qui sint</i>	245	<i>sectæ philosophorum</i>	237
<i>rude donati.</i>	136	<i>sectores metaphoricè</i>	248
		<i>seculum aureum</i>	150
S		<i>secularia.</i>	232
<i>Saba regna.</i>	149	<i>sedere inter cuneos</i>	144
<i>sacerdotes aulicos taxat.</i>	227	<i>selecti dij</i>	230
<i>sacerdotium opimum in ponto</i>	106	<i>selibra panis</i>	188
<i>sacerdotia fiduciaria.</i>	229	<i>semidalis</i>	190
<i>sacerdotiorum competitores taxantur</i>	247	<i>semidalites panis.</i>	190
<i>sacramento dicere.</i>	143.232	<i>semiobolus.</i>	3
<i>sacrarium ueritatis</i>	243		

INDEX

<i>semiffis aspectus.</i>	8	<i>num pendebat.</i>	44
<i>semuncia.</i>	3	<i>sestertij centenis aureus unus</i>	
<i>semuncia uenire bona.</i>	III	<i>astimatus.</i>	44
<i>semuncia numi.</i>	III	<i>sestertius nunquã aureus fuit.</i>	44
<i>seneca prædiues dictus.</i>	219	<i>sestertium duodecies.</i>	50
<i>seneca philosophus</i>	224	<i>sestertij nota.</i>	72
<i>senecæ locus explicatus</i>	193	<i>sestertium nouies millies.</i>	127
<i>septuaginta cellula in ægypto</i>	155	<i>sestertium quadrages millies</i>	
<i>sequestres intra septa.</i>	143	<i>quot aureos faciat.</i>	128
<i>seria.</i>	192.196	<i>sestertij & denarij æstimatio.</i>	52
<i>sermo interior et exterior ab</i>		<i>sestertij ualor.</i>	163
<i>Aristotele positus.</i>	249	<i>sestertium decies.</i>	200
<i>seruare de cælo.</i>	262	<i>sestus niger</i>	180
<i>seruiliæ unio.</i>	67	<i>sexagenarius aspectus.</i>	8
<i>sestans & sestunx</i>	I	<i>sextans</i>	197
<i>sestaplum.</i>	I	<i>sextarius.</i>	172
<i>sestaxxes apud Plinium.</i>	I	<i>sextarius Romanus</i>	175
<i>sesqui.</i>	I	<i>sextula.</i>	3
<i>sesquipedalia tigni.</i>	I	<i>siclus.</i>	146
<i>sesquiculare dolium.</i>	193	<i>siclus apud Plinium.</i>	157
<i>sesostris rex superbus.</i>	151.157	<i>sicilicum</i>	3
<i>sestans numus.</i>	13	<i>sicilica</i>	ibidem
<i>sestertius</i>	13	<i>siderati qui sine.</i>	251
<i>sestertius denarius.</i>	31	<i>siletium improbum apud scri</i>	
<i>sestertius & numus idem sunt</i>	32	<i>ptores de Christianis.</i>	156
<i>sestertio numo mancipio dare</i>		<i>siligo quid</i>	190
<i>quid sit.</i>	32	<i>sylla uiginti millia talentum</i>	
<i>sestertia singula millia singula</i>		<i>imperauit Asiæ.</i>	93
<i>numorum significant.</i>	36	<i>symbola</i>	242
<i>sestertia centu qd differat ab eo</i>		<i>similago & similia</i>	189
<i>quod est centes sestertium</i>	36	<i>symmorie.</i>	167
<i>sestertium quingentes.</i>	39	<i>symmorie. i. tribules.</i>	169
<i>sestertio. +I. sestertij</i>	41	<i>symposiacus mos</i>	177
<i>sestertio quadrages.</i>	42	<i>simulationem aulicam carpit</i>	248
<i>sestertium.</i>	42	<i>synolon</i>	10
<i>sestertij quadringenti in una</i>		<i>synclides</i>	121
<i>erant libra, centum sester</i>		<i>synomiso.</i>	190
<i>tij in uno aureo.</i>	44	<i>syria terrarum maxima.</i>	151
<i>sestertius quinarium dimidia</i>		<i>syphidæ qui sine.</i>	245

I N D E X

sitometrium.	188	strabo & eius locus.	25
solidus	149. 209	strabo quis & quando.	97
solomonis epistola ad Vaphrē		studia instituendi ratio.	237
Aegypti regem, & respen		subscium.	3
sio Vaphris.	146	suetonij locus uide Tranquilli.	
solomonis philosophia.	157	suetonij alius locus.	128
solomon.	235	suetonij locus enarratus.	190
solomon trisnegitus.	243	suffiamen quid sit.	245
solomon encyclopediā nouit.	237	summa tributorum po. Ro. ex	
solonis drachma & mensuris		Plutarcho.	92
utuntur Parisiis.	195	summa pecunie a Pompeio in	
sophophiles.	246	aerarium Ro. illat. e.	92
sordes	239	summum bonum	237
sordes reorum innuit.	27	summa persicarum opum.	128
sorices praetorij allegoricos	61	supra quam 69 in fine	
spes ambitiosorum fallax.	248	susa & thesauri ibidem	129
spintria qui sint.	244	T	
spithame.	3	Tabellarum pictarum pretia	
sportula. i. centum quadrantes	196	miranda	61
stataria comœdiae.	263	tacape.	219
stater.	3. 79. 149	tacitus scriptorū uacordissimus	55
stateres Alexandrei, Darii et		talentum 62. Euboicum.	63
Philippei.	221	Magnum	64
stater aureus atticus.	221	talenti aere nostro aestimatio.	65
stater quem christus soluit.	220	talenta omnia ad formulam	
stathmumfiones.	129	unam redacta	114
statua habere.	262	talentum babilonium.	113
statumina.	231	talentum Atticum.	114
stylo exigere	262	talentum pro siclo	146
stipendium medicorum olim		talentum non unum tm̄ apud	
Romae.	61	hebraeos habitum.	148
stipendia facere Mineruae qui		talentum auri & argenti non	
dicuntur.	185	aequale fuit.	148
stipendia emerita.	ibidem.	talentum numariū et pōderale	149
stipendium militare.	222	talentum hebraicum.	157
stipendia implere.	244	talenta parisiina.	207
stomachus proprie dictus qui &		talthybiadae, qui sint	22
ubi sit.	195 in fine	talthybius, idest. preco domini.	
stomacho Cice. ferre.	263	Esaias.	150

INDEX

teclorium opus.	245	trifidas humanitatis sexum ui-	
tele quæ sunt munera.	168	cissim habuit.	235
telesphium vulnus	28	tiridates rex & eius Romam	
teletarches Christus sacrarum		aduentus	125
cerimoniarum author.	225	togati duces.	263
templum solomonis.	243	tollenones	77
templum solomonis incredibi-		torquatus tricongius.	179
li sumptu extructum.	147	tranquilli locus.	38.41
teruncius.	44.196	tranqlli locus de cęsu senatorio.	38
tessera & cibus.	161	tranquilli locus explicatus	84
tesserae hospitales.	233	tranquillus de Christianis.	155
tesserae ueniales	233	tranquillitas animi	244
testamentum Augusti	100	translatiuum.	263
testamentum domni.	228	trecena pondo romana.	121
тетраμύριον	7	tribunitia potestas.	198
tetradracmum	63.220	et proconsulare impium ibidē	
tetragonus & quadratus aspe-		tribus prærogatiua.	262
ctus	8	tribules	169
tetrobolum	197	tributum Iudaicum.	220
thalameus nauis flumialis		triclinaria Babylonia & eo-	
Philopatoris	208	rum precia.	57
tharseis insula.	149	tricongius. M. Cicero filius.	179
theatrum translatiue.	140	triens & quadrans	13
themis Bulea.	241	trientalis. Triquetrus. Tetrago-	
theatrica argumenta.	232	nus aspectus.	8
theoria status	232	tripatnum.	127
theramenes aulici.	255	triobolum	197
theriotrophium.	70	trioboli homo	197
thesauri Susis ab Alexandro		tripudium.	252
reperi	129	triremes & quinqueremes et	
thesa amatia	246	ulteriora uocabula	205
threnodia	232	τιράς	183
thucydides ab exilio reuocatus		tritici fertilitas in aphri.	216
ob historiam quam condi-		triumuialis partitio.	95
dit. 60. in fine.		triuncis.	44
thucididis locus expositus	204	tropus multiplex orationis.	233
tibicines ædificiorum.	231	turdetania eadem et Betica	120
tympana publicæ famæ pul-		turdus uocalis	47
sare	145	tutelaes regni uirtutes	260

INDEX

V			
Vades locupletes.	211	uini pretium apud antiquos.	214
uadimonium fati.	244	uirgiliani uersus aurei	104
uaphris aegypti regis ad Solo monem responsa.	146	uirgilij census	ibidem.
uariana clades	99	uitellianus luxus.	127
uasarium quid sit.	107	uitem tenentes.	225
ualegon allegoricos.	140	uitis aurea.	132
uectores	253	uitum obuenire.	262
uelites Velitari.	263	uitum cultura.	215
uenationes Ro.	51	Earũ incõmoda Parisijs. ibidẽ.	
uenditare fumos	138	uitruuij locus castigatus	202
uenialia donatiua	263	ulpiani tempora	210
uentriculus	196	uncia.	162
ueritas historiae ab Aegyptijs & Chaldaeis requirenda.	154	unciales literæ.	5
ueritas apud Iudæos sedẽ ha buit ante aduẽtum domini.	156	unciaria stips.	197
ueritas antiquis ignota	157	uncialis altitudo apud Pliniũ.	212
ueritas contubernalis.	232	uociferatus confusus.	144
ueritatis sacrarium.	243	uolones	239
uerris furta.	29	uranognomon.	244
uersuris authorare obæratos.	143	uranoscopus.	253
uernactum.	165	uranophron	ibidem.
uespasianus tributis & uecti- galibus grauis.	128	uranopolis.	241
Eius liberalitates notãdæ.	128	urbis Romæ exornatio.	112
ueterani	222	usura centesima & menstrua quæ sit. 33. Sesquagesima.	33
uiã regia Persarum.	129	usuræ species.	35
uicies & septies sestertium.	123	X	
uictimæ inauratæ.	248	Xenagogi	253
uincula uulcani.	245	xenomania.	136
uinearum pretium.	217	xerxis classis.	205
uinea domini.	231	Y	
uinum opimianum.	211	Υπόγειον.	8
		Z	
		Zoroastres aut Zocastres.	154
		Finis.	

A

SSIS PARTES SVNT QUADRANS, triens, semus, bes, & dodrans, & aliae enume- ratae in lege seruum in titulo de haeredibus instituendis, libro duodetricesimo Pandectarum, quo in loco male sexcuns legitur per x in priore syllaba, & per s in posteriore, inuersa orthographia, cum uicuersa fescunx & fescuncia unciam significet & unciae dimidium, qui error etiam in fescuplo inualuit, pro quo uocabulo sexcuplum per x plerumq; legitur in exemplaribus, errore haud contemnendo. est enim sexcuplum, quod sexies id capit, ad quod relationem habet, quod graece hexaplum appellatur, ut senarius sexcuplus est singularis numeri. at fescuplum per s scriptum, quod & fescuplum dicitur, numerum hemolium significat, qui latine etiam sesquialter dicitur, ut cum dicimus senarium sesquiplum esse quaternarij. continet enim eum totum, & insuper dimidiam eius partem. Eadem ratione fescunx & fescuncia hemoliam rationem ad unciam habet, & sesquipes ad pedem. Haec autem omnia uocabula ab uncia declinata per x in fine scribenda sunt, ut quincunx, septunx, deunx. licet hoc perraro a librarijs obseruatum sit. Hoc autem ex hoc intelligimus, quod x recti casus in genitiuum per c exire solet, ut phoenix phoenicis, felix felicis. Sic igitur deuncis & septuncis genitui deunx & septunx rectos suos exposcunt. Porro sesqui uocabulum in appositione inuentum pro hemolio accipiendum est, quod perinde est, ac si dicas, tantundem & semis. Cicero in libro de Oratore perfecto. Pes (inquit) qui adhibetur ad numeros partitur in tria, ut necesse sit partem pedis, aut aequalem esse alteri parti, aut altero tanto, aut sesquimaiolem, ita fit aequalis dactylus, duplus iambus, sesqui pæon. sesqui appellauit pæona, quia pes omnis pæon longa una syllaba & breuibus tribus constat. at longa syllaba in temporum metricorum ratione duas breues aquare dicitur. ita fit, ut tres breues longam unam dimidio superent. nam ternarius ad binarium relatus, sesquialteram proportionem habet. quo modo igitur dactylus aequalibus partibus constat, quia prima longa duabus breuibus aequalis est, sic pæon alteram partem dimidio maiorem habet, iambus

etiam altero tanto maiorem, hoc est duplam. brevis enim syllaba longa est dimidiata. In compositione autem sesqui itidem dimidio maius significat, quod græco uocabulo hemolium a nostris etiam appellatur, ut sesquipes. sesquicubitus. sesquidigitus. sesquiugerum. unde sesquipedalia tigna apud Casarem. hoc est pedis unius & dimidiati, quod ad crassitudinem referendum est. & apud Horatum, sesquipedalia uerba. & sesquimensis, mensis & senus. Hoc autem sesqui significat siue cum uocabulo componatur mensuram aut numeri aut temporis aut modi significante, siue etiam cum alio quocunque uocabulo, ut sesquiopera apud Columellam. & sesquiplaga apud Plautum & Tacitum. & sesquilyxes in præfatione Plinij quo uerbo si recte emendatum est (nam eius uerbi uestigium nullum in antiquis exemplaribus Plinij extat) ego hominem summe astutum & ueteratorem plane expolitum intelligo. fit eius uocabuli mentio apud Nonium. Tacitus libro. XV. Et ille multum tremens cum uix duobus ictibus caput amputauisset, scuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplaga interfectum a se dicendo. Plautus in captiuis. Inde porro ibi in latomias lapidarias, ibi cum alij octonos lapides effodiunt, nisi quotidianus sesquiopus efficeris, sexcentoplago nomen indetur tibi. hoc est nisi tu duodenos effoderis. Sesqui græci non habent quo modo uno uocabulo significant. nec ideo minus eleganter id exprimunt, hoc modo loquentes, ut Demosthenes $\chi\epsilon\tau\alpha$ $\theta\epsilon\omicron\kappa\tau\epsilon\upsilon\sigma$. $\epsilon\upsilon$ $\tau\eta$ $\tau\epsilon$ $\delta\pi\iota\sigma\omicron\mu\acute{\alpha}\chi\eta$ $\omicron\iota\upsilon\acute{\iota}\alpha$ $\epsilon\delta\delta\omicron\upsilon$ $\tau\epsilon\iota\alpha$ $\eta\mu\iota\mu\iota\alpha\alpha$ $\tau\upsilon\tau\omega$ $\tau\omega$ $\acute{\alpha}\delta\omega\rho\omicron\delta\omicron\kappa\eta\tau\omega$. Cum sesquiminam dicere uellet $\tau\epsilon\iota\alpha$ $\eta\mu\iota\mu\iota\alpha\alpha$ dixit, hoc est, tres semminas. Sic Xenophon $\tau\epsilon\iota\alpha$ $\eta\mu\iota\delta\alpha\rho\epsilon\iota\kappa\acute{\alpha}$ pro sesquidarico dixit. $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\sigma\pi\alpha\tau\iota\omega\tau\alpha\upsilon\varsigma$ $\epsilon\pi\omicron\iota\iota\sigma\iota\upsilon$ $\eta\mu\iota\omicron\lambda\iota\omicron\nu$ $\epsilon\upsilon$ $\mu\iota\alpha\delta\omicron\nu$ $\acute{\alpha}\nu$ $\tau\iota$ $\delta\chi\rho\epsilon\iota\kappa\acute{\epsilon}$ $\tau\epsilon\iota\alpha$ $\eta\mu\iota\delta\alpha\rho\epsilon\iota\kappa\acute{\alpha}$. Militibus sesquistipendium dedit, uel sesquiplus stipendium, & pro darico sesquidaricum pependit, & in Oeconomico. $\tau\epsilon\iota\mu\iota\omicron\delta\omicron\lambda\iota\omicron\nu$ sesquipes ab eo dicitur. ut $\tau\epsilon\upsilon\theta\iota\mu\iota\omicron\delta\omicron\lambda\iota\omicron\nu$ dipondium & semis hoc est quinque semisses. Cæterum sesquitercium. sesquiquartum. sesquioctauum, & alia quæ in proportionibus significandis usurpantur, & antehac non modo a mathematicis, sed etiam a doctissimis uiris frequentata sunt & prolata, recte nec ne, & latine dicta sint an secus, alterius esse instituti nunc duximus. Scio enim esse qui improbent haud leui auctoritate. nos tamen alio in opere quod hoc opus (ut spero) non longe subsequetur, de his non nihil dicemus. Verum (ut diximus) ut sesquinx sic etiam sesquuncia dicitur, & deunx & deuncis in recto, & as & assis, & semus & semissis, bes & bessis. V arro libro

primo de lingua latina *assem* ab ære dictum esse putat, *as* enim et *libra* & *pondo* idem significant. unde *assipondium* & *dupondius*, ab *asse* fiunt, *tressis*. *quadrassis*. *nonassis*. & *decassis*, pro tribus. quatuor. nouem, & decem *assibus*. & rursus pro binis *decassis* *uicassis*, & *tricassis* pro tribus. hoc est *tricens* *assibus*, & *centassis* pro denis *decassis*. quo maius æris apud antiquos uocabulum nullum fuit, *Persius*.

» Et centum Græcos curto centusse licetur.

Idest centum *assibus*. *Decassem* *Vitruuius* pro decade accipit lib. III. his uerbis. *Platoni* placuit *denarium* numerum ea re perfectum, quod ex singularibus rebus, quæ *monades* apud græcos dicuntur, perficitur *decassis*, quæ simul ac *undecim* aut *duodecim* sunt factæ, quot superauerint non possunt esse perfectæ donec ad alterum *decassim* peruenerint. alibi pro *decassatione* accipit libro. X. quo in loco de *cochlea*. idest organo loquens sic inquit. Ita quo loci describitur *lineæ*, quæ sunt in longitudine spectantes, faciendæ *decassationes*, & in *decassationibus* finita puncta. his ita emendate descriptis sumitur *saligna tenuis*, aut de *uicæ* secta regula, quæ uncta liquida *pice* figitur in primo *decassis* puncto, deinde traicitur oblique ad *incedentes* longitudines & *circuitiones* *decassium*. *Decasses* & *decassationes* *Vitruuius* uocat *rectas* & *exactas* diuisiones *complanatorum* *capitum* *tigni* & *exascatorum*, quæ *decassatio* fit ductis *lineis* quatuor ad centrum *complanati* *tigni* sese *intersecantibus*, quæ *lineæ* *areolas* octo faciunt *trigonas*, quas *uulgo* *facies* *appellamus*. ob id *octantes* ab eodem authore dicuntur. Hoc autem facile est intelligere, siquis per *ambitum* *teretis* *materiæ*, & in duobus *summis* *capitibus* *leuigatæ* *complanatæq;* *ijdem* *spatijs* octo puncta adnotet, & a puncto ad punctum *obuersarium* *perpetuam* *lineam* *ducat*, sic enim fit, ut omnes *lineæ* per *centrum* *flamitæ* *transeant*, & *similitudinem* *stellæ* *reddant*. *Plinius* libro *decimooctauo*, de *uentorum* *observatione* loquens. *Observato* *solis* *ortu* quocunque *libeat* *die* *stantibus* *hora* *diei* *sexta* sic ut *ortum* *eum* a *sinistro* *humero* *habeant*, *contra* *mediam* *faciē* *meridies*, a *uertice* *septentrio* *erit*, qui ita *limes* *per* *agrum* *currit*, *cardo* *appellatur*. *Circumagi* *deinde* *melius* *est*, ut *umbram* *suam* *quisq;* *cernat*, *alioq;* *post* *hominem* *erit*. ergo *permutatis* *lateribus*, ut *ortus* *illius* *diei* a *dextro* *humero* *fiat*, *occafus* a *sinistro*, tunc *erit* *ora* *sexta* *cum* *minima* *umbra* *contra* *medium* *fiat* *hominem*, *per* *huius* *mediam* *longitudinem* *duci* *sarcinilo* *sulcum* *uel* *cinere* *lineam*, *uerbi* *gratia* *pedu*. XX.

» conueniet, mediamq; mensuram hoc est in decimo pede circumscribi
 » circulo paruo, qui uocetur umbilicus, per hunc medium transuersa
 » currat alia linea, hæc erit ab exortu ægnoctiali ad occasum æqui-
 » noctialem, & limes qui ita secabit agrum decimanus uocabitur. du-
 » cantur deinde aliæ duæ lineæ in decussibus obliquæ, ita ut à septen-
 » trionis dextera læuaq; ad austri dextram læuamq; descendat, omnes
 » per eundem currant umbilicum, omnes inter se pares sint, omnium
 » paria interualla. Qui hunc locum Plinij intelligit, quid sit decussare optime nouit. Quod si quis Plinium eo in loco non facile intelli-
 » git, uideat Vitruuium lib. pri. & octogonum schema apud eum
 » decussatum, Quo in loco de colligendis uentorum flatibus loquitur.
 » Verum quandoquidem eum in locum Plinij incidimus, obiter duo
 » eius uerba emendanda duximus, id quod in hoc opere sæpenumero
 » faciemus, sic enim fert instituti operis ratio, ut non contemnendū ope-
 » repretium facturi uideamur, si in huiusmodi diuerticula castigatio-
 » num modice euagemur, nec si id facere aut nolimus aut nequeamus,
 » cursum inoffensum tenere tractatus hic noster possit. Quandoqui-
 » dem igitur in eam necessitatem incurrimus nonnunquam librorū
 » castigandi, & eodem legentium utilitas non parua nec sine quadam
 » oblectatione competitur a uidetur, Age uideamus an ab hoc loco haud
 » absurde auspiciaturi uideamur, qui ut silentio præteriri sine præua-
 » ricationis nota potuit, sic ita obtulisse se uidetur, ut uitio uerti nobis
 » non possit quasi occasionem eius quæsierimus. sequitur enim uerba
 » Plinij supradictæ continuo hic uersus. Quæ ratio semel in quoque
 » agro ineunda erit uel sæpius si libeat, ita uitæ ligno facienda regu-
 » lis paribus in tympanum exiguum sed circinatum adactis. Sic in
 » omnibus impressis libris legitur, coniuente etiam Hermolao, ego ex
 » antiquis sic restituendum puto, uel sæpius si libeat uti, è ligno facien-
 » da regulis paribus. quorum uerborum apertus est sensus. Decussis
 » significationem Columella quoq; clare significat lib. IIII. de iugata
 » uinea loquens. Fere autem prædicta ætas læto solo truncosq; tres ma-
 » terias, raro quatuor desiderat, quæ per totidem partes ab alligato-
 » re diuidi debet, nihil enim refert iugum in stellam decussari atq;
 » diduci, nisi & palmites adiungentur. Decussare proprie per me-
 » dium secare significat, quod ostendit Cicer. in lib. de uniuersita-
 » te cum inquit. Hanc igitur omnem coniunctionem duplicem in
 » longitudinem diffidit, mediæq; accomodans mediam quasi de-
 » cussauit. Martianus de coluris loquens in. VIII. Alij à cardine
 » meridiano incohamenta circuli perhibentes, eundem per arcticum
 » uerticem

» uerticem unde ortus est, denuo retulerunt, qui quidem alium ab or
 » tu circulum decussantes, in quatuor quadras mundi ambitum disce
 » uerunt. Et decussatim apud eundem in pri. Hinc resis decussatim uin-
 » culatis fertata contextio. Post unciam sequuntur partes unciae, ut se-
 » muncia, idest dimidium unciae. & sextula, sexta pars unciae, uerbum
 » etiam in testamentis usurpatum. Cice. pro Cecinna. Testamento facto
 » mulier moritur, facit hæc heredem ex deunce & semuncia Cecinnam,
 » ex duabus sextulis M. Fulcinius libertum superioris uiri, Ebutio
 » sextulam aspergit. Hereditatem idest affem his uerbis Cice. in deũ-
 » cem, semunciam, & tres sextulas diuisit. ex quo liquet sextulam ter-
 » tiam esse partem semunciae, & unciae sextam. duas sextulas Cicero
 » dixit pro tertia parte unciae, cum tamen aliud uocabulum latinum
 » haberet, duellam scilicet. nam duæ sextulæ duellam faciunt, quæ ter-
 » tia pars est unciae. hoc est sexta & tricesima totius assis. Post hæc se-
 » quitur drachma octaua pars unciae, quæ ipsa geminata siciliquum
 » efficit, assis duodequingagesimam. drachma in terna scrupula distri-
 » buitur, quæ à Græcis δραχματα, idest literæ ideo dicuntur, quæ qua-
 » tuor & uiginti literas Græci in alphabeto suo habent, quot uncia
 » scrupulos capit, & dies ciuilibus horas. Scrupulum rursus in binos
 » obolos diuiditur, ut obolus in binos semiobolos. ultra has minutias
 » nullum est uocabulum facile Latinis usurpatum. Itaque mensores post
 » mensuras maiores (de quibus ipsis satis late in Annotationibus no-
 » stris diximus) ad pedem descendentes & palmum, nec habentes quo
 » modo palmum commode diuiderent (ut author est Boëtius) id quod
 » inter palmum & digitum medium erat unciam uocare instituerunt.
 » secundo loco digitum. tertio staterem. idest semunciam. quarto qua-
 » drantem, quinto drachmam. sexto scrupulum. septimo obolum. octa-
 » uo semiobolum, quem Græci ὑσάτιον uocant. nono siliquam. deci-
 » mo loco punctum. undecimo minutum. duodecimo momentum posue-
 » runt. alij siliquam latine putant esse id quod Græci ὑσάτιον dicunt.
 » hoc est siliquæ fructus granum. siliqua in Italia nascitur hodie quoque
 » longitudine digitali latitudine pollicari, ut author est Plini. intus
 » habet grana, quæ sena singula scrupula pendent. hoc est diobo-
 » lum. Pes igitur in duodenas uncias partitur, dicimusque semissem pro
 » sex pollicibus ut nostrates loquuntur, idest octo digitis. Στῆδῶν
 » græco uocabulo dicitur mensura digitorum. XII. hæc nostri dodran-
 » tem appellare solent. palmus quaternos digitos significat, & alio
 » nomine quadrans uocatur. eademque ratio in reliquis seruatur, ut
 » in triente & besse, quorum ratio facilius pollicum usu quam di-

gitorum iniri potest, ut triens quaternos pollices significet, et bes octo nos. Et itidem in minutijs . est enim pollex medius inter palmum et digitum, quam unciam Boetius a mensuris uocitatum esse dicit. Varro libro primo rerum rusticarum. Iugeri inquit pars minima dicitur scrupulum. idest decem pedes, et longitudine et latitudine quadratum. ab hoc principio mensores nonnunquam dicunt in subsisium esse unciam agri aut sextantem. Hoc pugnare uidebitur cum precedentibus, nisi intelligamus unciam agri duodecimam partem iugeri intelligi, unciae autem quartam et uicesimam scrupulum esse. hoc est drachmae tertiam. qua ratione fit, ut ducenta octoginta octo scrupula sint in iugero, quae si centenaria multiplicentur (hoc est denis quoquoersus pedibus, ex sententia Varronis supradicta) duodetriginta pedum quadratorum millia, et octingenti pedes fient, quae est mensura iugeri. Varronis igitur uerba ita intelligenda sunt, ut ab uncia agri ad ultimam minutiam descendatur, quam uult esse scrupulum. hoc est ducentessimam et octogessimam centesimam partem iugeri, et iugerum ducentessimam partem centuriae. Rursumque a scrupulo quasi metiendi initio ad unciam perueniri et sextantem et alia mensurarum maiorum uocabula. Subsisiuum autem uerbum est mensorum ut alia permulta, quorum Boetius in geometria meminit, Columella uero libro sexto, iugeri partitionem faciens minutias a dimidiato scrupulo inchoandas esse censet. sic enim inquit. Ut a minima autem parte iugeri, idest ab dimidio scrupulo incipiam, pars CCLXXXVIII. pedes efficit quinquaginta. idest iugeri dimidium scrupulum. Verum numerus eo in loco corruptus est. non enim pars. CCLXXXVIII. sed pars CCCC LXXVI. legendum est, sic enim recta calculatio exspectat, et facile est ex Varrone intelligere, et ex ijs quae apud eundem Columellam sequuntur, quanquam et ipsa corruptissima sunt. sed hoc modo emendata totus locus ille sic legendus. ut a minima parte, idest a dimidio scrupulo incipiamus. pars DLXXVI. pedes efficit L. idest iugeri dimidium scrupulum. pars CCLXXXVIII. pedes C. hoc est scrupulum. pars CXLIII. pedes CC. hoc est scrupula duo. pars LXXII. pedes CCCC. hoc est sextulam in qua sunt scrupula quatuor. pars XLVIII. pedes DC. hoc est sialiquum in quo sunt scrupula sex. Reliqua quae sequuntur eo in loco emendata ferè sunt. Columella igitur minutias a semis scrupulo inchoandas esse censet. nam ulteriores (inquit) persequi superuacuum est pro quibus nihil dependitur mercedis, sed superiores tantum partes ad dunt

» dunt in æstimationem facti operis, de mercede fossorum & agri-
 cultorum intelligens. Ordo igitur huiusmodi est, ut à dimidio scrupu-
 pli ad scrupulum transeat, à scrupulo ad sextulam, in qua
 sunt scrupula quatuor. idem est enim scrupulum quod gram-
 ma, quarta & uicesima pars uncie, & sextula sexta pars. Por-
 ro à sextula transitum facit ad siciliquum idest scrupula sena.
 nam drachma geminata siciliquum efficit. quare siciliquis quar-
 ta pars est uncie, à siciliquo ad semunciam progreditur, in qua
 scrupula duodecim. ita ad unciam & ab ea ad sextantem, de-
 inceps ad quadrantem trientemq; & quincuncem, usque dum ad
 assen idest iugerum perueniat. hic est eorum uerborum ordo sur-
 sum uersus, & uicuersa deorsum, idest ab asse ad semiscrupu-
 lum. Vncia autem à Boëtio non pro duodecima iugeri parte, sed
 pro digito ac triente digiti accipitur, quem pollicem nostri uocant.
 huiusmodi autem uncia pedem habet pro asse. & eam non agri-
 colæ sed mensores & geodætæ secuti sunt, quorum olim apud
 Romanos ars fuit celebrata, & uocabula artis propria. quan-
 quam ea sit alioquin ratio horum uocabulorum ut omne corpus
 & res omnis denique in assen eiusque partes diuidi possit. siqui-
 dem Vitruuius libro tertio architecturæ, senarium numerum in
 » has partes diuisit, his uerbis, mathematici uero contra disputan-
 » tes, ea re perfectum esse dixerunt numerum qui sex dicitur, quod
 » is numerus habet partitiones eorum rationibus sex numero con-
 » uenientes. sic sextantem unum. trientem duo. semissem tria, bes-
 » sem quem δίμοιρον dicunt, quatuor. quintarium, quem περ-
 » τάλμοιρον dicunt, quinque. perfectum sex. Ne autem scrupulo-
 sa hæc magis quàm necessaria horum uerborum enarratio uideatur,
 ueniamus ad exempla, ut ex ijs intelligatur citra huius rei ex-
 planationem authores lingue latine perfecte intelligi non posse.
 » Columella libro decimotertio. Ad prædictum autem modum mu-
 » sti adijci debent hi odores, myrrhæ quincunx, calami pondo libra,
 » cassiæ selibra, amomi pondo quadrans, croci quincunx. Plinius li-
 » bro decimotertio de citrinis mensis loquens. qua in re non omit-
 » tendum uidetur Tyberio principi mensam quatuor pedes sextante
 » & siciliquo excedentem, tota uero crassitudine sesunciali, operi-
 » mento conchylj & lamne per medium uestitam fuisse. Qui-
 » bus uerbis Plinius mensam eam quatuor pedes longitudinis ha-
 » buisse significauit, & duos præterea pollices, & pollicis qua-
 » drantem. crassitudine uero sesquipollicem æquauisse. Idem ibi-
 »

» dem magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissæ ex orbibus
 » dimidiatis duobus, a rege Mauritaniæ Ptolemæo, quatuor pedum &
 » semipedis p̄ medium ambitum crassitudine quadrantali. Maiusq; mi-
 » raculum in ea est artis latente iunctura q̄ potuisset esse natura soli-
 » dæ, a Nomio Tiberij Cæsaris liberto cognomen trahentis, tribus sici-
 » licis infra quatuor pedes totidemq; infra semipedem crassitudinis.
 Plinius crassitudinem quadrantalem dixit, quæ quatuor esset digi-
 » torum. Longitudini autem quaternum pedum tres pollicis partes id est
 » dodrantem pollicis de fuisse significat & tantundem semipedali cras-
 » situdini. Idem lib. XXVII. Asplenon sunt qui Hemonium uocant, fo-
 » lijs trientalibus multis, radice limosa. & rursum eodem libro. Inter
 » omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius, alij αἰζόρου χερ uo-
 » cant, alij δούροπον. herba quincuncialis ferè, folijs duplo maiori-
 » bus q̄ rutæ. Quincuncialem herbam appellauit minorem semipe-
 » de, & septenarium ferè digitorum, sequitur enim post paulo, iacere
 » eam atq; humi serpere authores tradunt. Idem libr. XXXIII. de
 » lapide lydio loquens, Sunt autem modici quaternas uncias longitudi-
 » nis binasq; latitudinis non excedentes. Vitruuius lib. III. Crassitudi-
 » nes autè graduū ita finiedas censeo, ut neq; crassiores dextante, neq;
 » tenuiores dodrante sint collocatæ, sic. n. durus non erit ascensus. Do-
 » drantè appellauit. XII. digitos. dextantem decem pollices. Idè libro
 » gnto. Superq; laterculis bessalibus pilæ struantur, ita dispositæ uti bi-
 » pedales tegulæ possint supra esse collocatæ. Bessales dixit tegulas quæ
 » octo pollicum longitudinem habent Linius libr. V. ab urbe condita,
 » Terna iugera & septunces uiritim diuiserunt. Septunces dixit pro
 » dimidiato iugero & duodecima parte iugeri. Tertij regum septimo.
 Crassitudo autem luteris trium unciarum erat. Pro quo secundi pa-
 » ralipo. quarto legitur. Porro uastitas eius habebat mensuram pal-
 » m. Palmus autem ut alibi diximus quatuor digitorum est, & qua-
 » drans appellatur. licet palmus pro dodrante interdum usurpetur.
 Hoc glossularij illorum librorum diuinasse magis q̄ intellexisse ui-
 » dentur. quippe cum diuus Hieronymus in præfatione libri Iob, ita
 » scripssisset. Habeant qui uolunt ueteres libros uel in membranis
 » auro argentoq; descriptos, uel uncialibus, ut uulgo aiunt, literis one-
 » ra magis exarata q̄ codices, Hæc inquam cum enarraret inter-
 » pres, uncialis literas esse dixit auri unciam appendentes, uel auri
 » uncia constantes, ignarus uidelicet horum uocabulorum significatio-
 » nis, uncialis enim literas Hieronymus intelligi uoluit pollicis cras-
 » situdine exaratas. Pari ignorantia & illa eiusdem præfationis uer-
 » ba imperiti

ba imperiti transmittunt. Obliquus enim, inquit ille, etiam apud hebræos liber hic fertur, & lubricus, & quod græci rhetores uocant, ἐχρηματισμένος, dum qui aliud loquitur aliud agit. Quod uerbum primæ literæ aphæresi acephalum factum est. uulgo enim e' præcisa schematismenos in exemplaribus lectitatur. Nicolaus li-
 ranus huguitonis autoritate fractus mirifice hoc uerbum enarra-
 uit. ueritas tamen hoc habet ut ἐχρηματισμένος liber Iob ab eo au-
 thore eleganter dictus sit, qui figuris uerborum sententiarumq; na-
 rriatus, & quodammodo uelatus, atq; adeo uestitus sit. Schemata. n. i.
 figuræ duorum sunt generum. i. dictionis & sententiæ, sed quæ sen-
 tentiarum sunt maxime in oratorio sunt instrumento. χῆματα au-
 tem a græcis dicuntur quasi gestus quidam & configurationes ha-
 bitusq; orationis, quæ omnia propemodum Cicero in. III. de oratore
 enumerauit, sed simplici contentus nomenclatura, ut qui oratoris ma-
 gis personam q̄ rhetoris & sophistæ in ijs libris suscepisset, quomo-
 do & in libro de oratore perfecto. quapropter Fabius quasi Cice-
 ronis enarrator, luculenter & copiose ex Ciceronis præscripto de
 figuris disseruit. Ex cuius uerbis lib. IX. quid sit schema discere fa-
 cile poterimus, sed si habitus quidam (inquit ille) & quasi gestus
 sic appellandi sunt, id demum hoc loco schema dici oportebit, quod
 sit a simplici ac in promptu posito dicendi modo poetice uel oratorie
 immutatum. sic enim uerū erit aliam esse orationem ἀχρηματιστο-
 ρ. i. carentē figuris, qđ uitū nō inter minima est, aliā ἐχρηματισμένον
 id est figuratam. hætenus Fabius. Ex cuius uerbis intelligimus
 diuum Hieronymum ut literarum bonarum non ignarum, sic ple-
 runque non dissimulatorem, librum illum Eschematismenos id est
 figuratum appellasse q̄ non simplici ac uulgari sensu res diuinas
 & in uera germanaq; philosophia reconditas posteritati tradiderit,
 sed figurato stylo atque a sensu communi alieno & abhorrente, ut
 mirari non debeamus si arcane abditæq; doctrinæ sensum quilibet
 non capiat, quem Hieronymus obliquum ac lubricum appel-
 lat ob dialogorum ambagem. Cum autem sint Poëmatis genera
 tria, ut fere authores tradunt, δραματικόν id est actiuum uel
 actiuosum, ἐξηνματικόν id est enunciatuum, & quod est in-
 ter utrunque anceps μιμνόν id est ex utroque mixtum, Drama-
 ticum est in quo personæ agunt solæ absque ulla poetæ ipsius &
 authoris interlocutione, cuiusmodi tragædiæ sunt & comædiæ &
 quædam Vergilij bucolicæ. Exegematicum autem genus est in quo
 poetæ omnia narrat sine ulla personarum interlocutione. In hoc

omnia didascalico more & simplici traduntur, ut georgica eiusdem Maronis. Is igitur liber qui Iob inscribitur, uel id poema potius, ut author est Hieronymus, dramatico & μιματικῷ. id est imitatio charactere conscriptus est. siquidem in eo personarum actus uidemus uelut in scenam quandam prodeuntium, non popularibus oculis sed philosophicis inseruientem. Porro cum schemata exorandis poematis & orationibus inuenta sint, eum etiam præbent usum, quæ magis ijs multo afficimur & permouemur quæ figurate nobis quæ simpliciter & communi sensu traduntur. propter quod fabius de uis figuratæ orationis loquens, nam si frons, inquit, oculi, manus, multum ad motum animorum ualent, quanto plus orationis ipsius uultus ad id quod intendimus conficere compositus? Est enim figura sicut nomine ipso apparet, conformatio quædam orationis remota à communi & primum se offerente ratione. Tran-

» quil. in Vespas. amicorum libertatem, caesidicorum figuras, ac phi-

» losophorum contumaciam leuissime tulit. Figuras tranquillius ap-

» pellat obliqua dicta, quæ non recta & simplici sententia. sed obli-

» qua prætextaq; imperatorem ipsum taxabant. Idem in Domiti-

» Hermogenem tarsensem occidit propter quasdam in historia figu-

» ras, librarijs etiam qui eam descripserant crucifixis. Ruffinus

» contra Hier. scribens, nam & sanctum (inquit) Ambrosium epi-

» scopum qualibus figuris laceret, qualibus obrectationibus fecerit,

» in ijs ipsis in quibus laudet Origenem, ex præfationibus eius edo-

» cebo. & Hiero. Ad Ruffinum. Iam tuæ moderationis est & tuo-

» rum nullam occasionem impatientibus dare, ne non omnes similes

» mei inuenias qui possint figuratis laudibus delectari. Et apud

» eundem figuratæ controuersie in eundem sensum intelligendæ.

Martialis libro tertio epigrā.

» Schemate nec dubio, sed aperte nonnarat illam

» Quam recipit sexto mense superba uenus.

Vt ad rem longiuscule digressi redeamus, res omnis in assis partes facile diuiditur. Plin. libro secundo, lunam haud dubium est lucere dodrantes semuncias horarum ab secunda adijcientem ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionem. Cuius dicti subobscuri huiusmodi sensus est. lunam cum à coitu, quod interlunium dicitur, emergit, id quod fit secunda statim die, lucere primum tres partes unius horæ nocturnæ, & insuper quartam & uicesimam horæ partem. seu maius undeuiginti uicesimas quartas horæ, à secunda deinceps ad plenilunium die quolibet tantundem in-

incrementi lucendo adijcere . Et rursus a plenilunio eadem ratione
 eodemq; modo decrementi lucere minus minusque quotidie usque ad
 intermestrem lunam , quo tempore cum sole coit . Idem lib. XVIII.
 » de eadem luna loquens . Supra terras autem erit quandiu & sol
 » interlunio & prima tota die , secunda horæ noctis unius dextan=
 » te sciliquo ac deinde tertia usque ad quintamdecimam multiplicat=
 » tis horarum iisdem portionibus . Quintadecima tota supra ter=
 » ras noctu erit , eademq; sub terris tota die , decimasexta ad pri=
 » mæ horæ nocturnæ dextantem sciliquum sub terra agat . easdem
 » portiones horarum per singulos dies adijcit usque ad interlunium .
 » & quantum primis partibus noctis detraxerit q̄ sub terris agat ,
 » tantundem nouissimis ex die adijciet super terram . Dextantem
 & sciliquum decem esse uncias cum quarta parte uncia nimo est
 qui ignoret . ita quod Plinius libro secundo undeuiginti quartas
 & uicesimas horæ dixerat crescenti lunæ quotidie accrescere am=
 plius deinceps ampliusque lucendo , & uicuersa decrescenti ra=
 tione eadem moduloque eodem decedere , libro . XVIII. quasi eo=
 rum immemor quæ secundo uolumine dixerat , uiginti quartas &
 uicesimas & semis præterea dixit , id est unam quadragesimam
 octauam . dextans enim uiginti uicesimas quartas ualet , & sciz=
 liquus unam duodequingagesimam . ut suspicari subeat Plinium
 utrobique non eundem authorem eandemq; obseruationem secu=
 rum . quanquam in nonnullis alijs quoque locis uel amanuensium
 culpa uel propria hallucinatione , ut fit in uaria ac multiplici le=
 ctione , lapsus est . tametsi id fidem excedere uidetur , uirum usq; adeo
 & ingenio acrem & industria accuratum apertis interdum in re
 bus lapsum esse . ac ne id quidem modo , sed eidem etiam obliuio=
 nem antedictorum obrepisse . præsertim cum ad principem scribe=
 ret , & obseruari præterea se acribus obrectatorum oculis captari=
 riq; non nesciret . id quod facile intelligimus ex librorum præ=
 fationibus interdum amarulentis . Proinde apologiam Plinij li=
 cet quis meditetur qui hæc & huiusmodi diluere se posse spe=
 ret , Ego (quod ad me attinet) non usque adeo sacrosanctam Pli=
 nij auctoritatem , ac ne cuiusquam quidem antiquorum , debe=
 re esse censeo , ut non præsentissimum ueritatis numen fuisse sem=
 per apud æquos bonosque iudices meminerimus . cuius ut sacer=
 dotes multi olim fuerunt , sic Plinius ipse antistes mihi fuisse ui=
 detur . non enim tantum maioribus ipse tribuisse comperietur ,
 ut eorum quaque in parte culpam obruendam silentio censuerit

posteritati dispendioso, nedum ut cuiusquam errata quo iure quaq;
 iniuria tueri inſtiterit. In quo mihi noſtræ memoria homines do-
 ctiſſimæ abſurdula quadam religione obſtrinxiffe æqualium ſuorū
 & poſteriorum iudicia uidentur, qui quidem eorum exemplo anti-
 quitatis nomen nudum, uenerandum eſſe nunquam inſtar putant.
 Ego antiquos quoque illos homines ut nos fuiſſe puto, & aliqua eti-
 am ſcripſiſſe quæ parum intelligerent. nec ita annoſi æui præro-
 gatiuam ſequor, ut non in opus hoc Plinianum eximium omnino
 & rerum propè omnium ut digeſtione conſertum, ſic uarietate di-
 ſtinctum, errores quosdam irrepſiſſe affirmare præſidenter auſim,
 quos nemo quantumuis acer modo non impudens ſit, defendēdos re-
 cipere libens uelit. ſiquidem (ut nunc mittam ea quæ in ſtirpibus,
 quæ in herbis, quæ in medicinis, ex Dioſcoride & Theophraſto do-
 cti quidam & diligentes harum rerū obſeruatores adnotauerunt,
 in quibus ſæpe Plin. nunc exemplarium uitio, nunc æquiuocatione
 falſus eſt, dum uel opus immenſum lectionisq; multiplicis urgeret, uel
 iudicium ipſe certum ijs rebus deſcribendis adhibere nequiret quæ
 oculis non ſubiecerat, aut non ſatis memnerat. Ut igitur illa mit-
 tam quæ culpæ magis quàm criminū dari poſſunt, neminem eſſe
 arbitror eorum, qui Plinij ſtudioſi ſunt, qui Plinio patrocinari in eo
 » uelit quod lib. IIII. de hyperboreis dixit. Pone' eos (inquit) montes
 » ultraq; aquilonem gens felix (ſi credimus) quos hyperboreos appel-
 » lauere, annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi cre-
 » duntur eſſe cardines mundi, extremique ſiderum ambitus, ſemè
 » ſtri luce & una die ſolis auerſi, non (ut imperiti dixere) ab æqui-
 » noctio uerno in autumnum. ſemel in anno ſolſtitio oriuntur ijs ſo-
 » les, brumãq; ſemel occidunt. & lib. II. In Britannia lucidæ noctes
 » haud dubie repromittunt id quod cogit ratio credi, ſolſtitialibus die-
 » bus accedente ſole propius uerticem mundi, anguſto lucis ambitu ſub
 » iectæ terræ, continuos dies haberi ſenis menſibus, noctesq; è diuer-
 » ſo ad brumam remoto. quod fieri in inſula Thyle Pytheas maſſi-
 » lienſ. prodidit. Quæro quonammodo hoc dictum tueri poſſimus eti-
 » am ſi ab Eudoxo dictum eſſet, cum ratio ſphærica haud dubie de-
 » prehendat eos qui polum arcticum pro uertice habent, etiam æqui-
 » noctralem habere pro circulo finitore? Atqui qui æquinoctralem
 » pro finitore habent, eos neceſſe eſt nullam noctem habere, ſed
 » diem perpetuum quoad ſol fertur per ſigna ſeptentrionalia, id
 » quod fit ab ariete ad libram, ideſt ab æquinoctio uerno ad alte-
 » rum æquinoctium. & uiceuerſa perpetuam noctem, quoad ſol.

per signa australia uiam facit. i. a' libra ad arietem, ita ut illis annus uertens semestri luce & æquali nocte transigatur, unico per annum ortu & occasu solis. At hoc Pli. non ab æquinoctio uerno ad autumnum, sed a' solstitio ad brumam fieri locis dictis contendit. qui rursus lib. IIII. quasi parum sibi in ea re constans ita inquit. Vltima omnium quæ memorantur Thyle, in qua solstitio nullas esse noctes indicauimus cancri signum sole transeunte, nullosq; contra per brumam dies. hæc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Ex quibus uerbis conijcio Plinium quod Pytheas Massilien. de solstitio & bruma dixerat. i. de duobus tantum diebus, de senis mensibus dixisse, propterea q' spherici authores rationibus id demonstrant. quare Plinius in hoc hallucinatus uidetur, qui quod ab æquinoctio in æquinoctium fit, a' solstitio ad solstitium fieri scripsit. Strabo libro septimo de Sauromatibus, loquens q' & Sarmatæ dicuntur.

» διὰ δὲ τὴν ἀγνοίαν τῶν ἠπείων τούτων, οἱ τὰ ῥιπαῖα ὄρη καὶ τοὺς ὑπερβο-
 » ρέους μυθοποιούντες, λόγους ἠξίωσαν. καὶ πυθέας ὁ μαυλιώτης κατε-
 » φεύσαστο ταῦτα τὰ τῆς παρωκεανίτιδος. προσχρήματι χρωμένους τῇ πε-
 » ρὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μαθηματικῆ ἰστορίᾳ. Propter horum autem (in-
 quit) locorum ignorantiam ij qui riphæos montes & populos hyperboreos fabulati sunt, in hominum existimationem uenerunt. & ipse Pytheas massiliensis mendaciter hæc scripsit quæ ad Oceani litus pertinent, illousus prætextu q' cælestium & mathematicarum rerum historiam scriberet. Martianus (quod miror) Plinium in hoc sequutus est his uerbis in sexto. In Britannia (inquit) noctes decem & septem horarum, solstitiali uero tempore cum cæli uerticem sol inuectus subiectas læuorsum terras perpetui diei continuatione collustrat, Itemq; brumali descensu semiannuam facit horrere noctem. quod in insula Thyle compertū Pytheas Massilien. asseruit. Pomponius Mella de his loquens lib. III. ita inquit. In Asiatico litore primi hiperborei super aquilonem riphæosq; montes sub ipso siderum cardine iacent. ubi sol non quotidie ut nobis, sed primum uerno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit. & ideo sex mensibus dies, & totidem alijs nox usq; continua est. Si uerum est Plinij dictum necesse est ut Mella author probatissimus ignarus sphericæ rationis fuerit, & unus eorum quos Pli. imperitos appellauit. Enimvero in supradietis lapsum esse Pli. per rerum mathematicarum ignorantiam, ut persuadere mihi nolim, sic nequeam si uelim. non enim rudimenta tantum mathematicarum artium perdidicisse Plinius uidetur, id est sphericæ disciplinæ rationem, quam

necessariam esse de situ orbis scribentibus Strabo nobilis geographus libro primo docuit, Sed etiam astronomiam ipsam non leuiter attigisse, eiusq; asseclam dioptricam nam absq; harum rerum perita quonammodo stellarum erraticarum circulos, cursus, stationes, retrogressus, accessus terræ citimos, recessusq; ultimos, res omnino plexas explicare inaudita breuitate quiret. adde triplicem umbrarum rationem luculenter ab eo sciteq; expeditam, nam solis lunæq; magnitudinem & eorum deliquia ecquis enarrare expeditus aut docere potuit. ambages certe lunares, & desultorij sideris mirificas uicissitudines nec elegantius quisquam priscorum nec explanatus totidem uerbis complecti potuisset. tamen si rursum in magnitudine lunæ etiam suo sibi testimonio reprehenditur, cum nucrone umbræ terræ luna in deliquio obscuretur eodem ipso authore, & ipse tamen lunam maiorem esse terra dixerit. quæ duo dicta colliduntur inuicem. sed sic sunt res mathematicæ. Neque uerò legitimam ipsam harum rerum scientiam nouisse tantum Plinius uidetur, sed etiam genethliologorum commenta non ignorasse. id quod ex libro eius septimo intelligere possumus, quò in loco de spatijs uitæ longissimus loquens, postere (inquit) uidetur locus ipse sideralis scientiæ sententiam Epigenes. CXXII. annos impleri negauit posse, Berosus exce-di. CXVII. durat & cæ ratio quam Petosyris & Mecepsos tradiderunt, & trimorion appellant à trium signorum portione, qua posse in Italiæ tractu. CXXVI. annos uitæ contingere apparet. nega- uere illi quenquam nonaginta partium exortuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi, & eas ipsas incidi oarsu maleficorum siderum. Quo in loco non trimorion ut male emendatum est sed tetartemorion lego, ex antiquis exemplaribus in quibus artemorion legitur. Est autem tetartemorion græce qui latine quadrans dicitur, id est quarta pars signiferi circuli, hoc est tria signa. Ad cuius rei intelligentiam sciendum quod numerus duodenarius & astronomis & genethliacis familiaris et accommodatus est. unde & aspectus quadrantales obseruant & trientales sextantesq; hos duos extremos trinos & sextiles uulgo uocant. Quadrantalibus aspectibus qui quadratus etiam appellatur, fit per trium signorum intersitium, & gradus nonaginta. ob id nonagenarius appellatus. Plinius libro secundo. Martis (inquit) stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios ab nonaginta partibus, unde & nomen accepit is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Trientalis est aspectus qui in quatuor fit signis hoc est in ter-

na parte signiferi quæ constat centum & viginti gradibus. Hunc triquetrum Pli. uocat. Sextans autem fit in sexta parte signiferi hoc est. LX. gradibus & signis duobus. ob id sexagenarius dicitur. Semissis aspectus est qui fit per diametrum, id est per lineam circuli dimittentem. Hanc radiationem mathematici, id est Chaldaei malignam esse dicunt, hæc fit à signo uno ad aliud signum quod ab eo ordinè sit septimum, ut ab arietem ad libram. Triquetrus aspectus id est trigonus qui trientem signiferi capit, quinto signo fit. ut (uerbi gratia) in duobus signis quæ tantum inter se distent quantum aries & leo. huiusmodi radiatio læta felixque esse dicitur. Tetragnus id est quadratus fit in quarto ab eo à quo inchoatur, id est ab horoscopo, ut ab leone in scorpionem. Hanc radiationem trientem putant. Hexagona est quam sextantem diximus, quæ fit in tertio signo, eadem benignitate cum trigona prædita. Propterea Pli. de sexagenario aspectu loquens, hic numerus (inquit) sexangulas mundi efficit formas. Prædictis quatuor genethliaci etiam cardines quatuor addunt, ortum scilicet & occasum, & mesurarium quod & mesuranema dicitur (uocabulum ubique in Firmo deprauatum) hoc est locus mediæ cœli, & huic oppositum locum quod hypogœon dicitur, hoc est punctum subterraneum inter ortum occasumque medium. Ut autem as ipse mathematicus impleatur, & omnes suas partes habeat, addunt & alia quatuor loca, quæ pigra deiectaque esse dicunt, quod nullo ferme radiationis fœdere cum ortu id est cum horoscopo coniungantur. Hæc sunt in. II. VI. VIII. & XII. ab horoscopo signo. Horoscopus est ea pars cœli quæ genituræ tempore ab orientali parte cœli emergit in hemispherium nostrum, & ortus appellatur. Huic pars per diametrum opposita in. VII. (ut diximus) signo in occidua cœli parte, occasus appellatur. Ea autem pars cœli quæ triginta partibus ab horoscopo distat, in secundo signo existens ab eo in quo horoscopus inchoatur, anaphora appellatur & interdum epanaphora. quasi pars iam iam emersura. Quæ autem pars signiferi totidem partibus in demersu occiduum punctum signiferi præcesserit, quot partibus in emerſu anaphora ab horoscopo relinquatur, ea pars cœli à mathematicis epitaphora dicitur, quod significat præcipitem locum cœli in. VIII. ab horoscopo signo. reliqua duo loca nomina habent malæ fortunæ & cadæmonis. Hæc tametsi uanissime à mathematicis disputantur, ideo tamen utilia sunt cognitu, quot & aspectuum

radiationum' que adnotatio, astronomiæ etiam cum genethliologia communis est. Ut autem ex prædictis apparet, non trimorion; quod nihil (ut arbitror) apud græcos significat, (trimæron enim græcum est non trimorion) sed tetartemorium legendum est, ita uerba illa Plinij supradicta intelligere me non potuisse fateor, negare illi quæquam nonaginta partium exortuam mensuram quod anaphoras uocant, transgredi. Hermolaus Barbarus neutrum huius attigit. Proinde cum Plinius huiusmodi multa & scite & concinne de rebus mathematicis scripserit, nec candidi profecto est nec re-
 et iudicij ob unum & alterum incommodius dictum, dicam ipsi imperitiæ uelut ad tribunal Rhadamanti scribere, aut quauis aliam formulam intendere quæ tantæ authoritati ignominiosa esse possit. petita tamen uenia cum eo agere præscriptis uerbis honorè præfatis licet, ne iure nostro cedamus asserendæ ueritatis, cui nec temporis spatio, nec authoritate cuiusquam nominis præscribitur. Nec enim ætati nostræ hanc legem promulgauerim, quod Plinius quod prisca, quod primæ meriti scriptores, dixerint, scripserint, quæ rem cunque inter monumenta sua reliquerint, eiusce rei æterna ac sacrosancta authoritas esto. qui huic uelut consecratæ sententiæ derogauerit, abrogauerit, obrogauerit, ob eam rem instabilis, & sacer esto. hunc literati omnes ex conuentu certatim exigunt. Illam enim potius legem suaserim, qui discendi cupidi sint, iuratis-
 simis cuiusque scriptoris maiestatem comiter conseruanto. quod fecus (ut sunt humana) dictum in eorum cuiusque libros irrepserit, obrepserit, fefellerit, qui de eo dicto indagandæ ueritatis ergo addubitet, addubitauerit, quæstionem referat, retulerit, quod eorum absque dolo malo aut liuore animi factum sit, eius rei multa ne sit, nec bonorum offensio, quod instar est extremi supplicij. Proinde adnotatis locis hærendum esse censeo, ut eorum more philosophorum qui ephæctici dicuntur (nos cunctatere appellare possumus) iudicium sustineamus, potiusquam ut quicquam arroganti critica statuamus de classicis authoribus & citra contro-
 uersiam receptæ authoritatis. Sunt qui Plinium multa in mathematicis non intellexisse affirmant, quæ quidem ex græcis transcripserit. quale est illud quod de signifero dicit cap. XVI. secundi lib. quod omnino explanatius dici debuit etiam si uere dictum esse uideatur & acute. id quod uix mihi persuaserim. Eiusdem notæ cum superioribus est illa entelechia Ciceronis, cuius hæc sunt uerba in pri. Thusculanarum. Aristoteles longe omnibus (Platonem semper excipio)

excipio) præstans & ingenio & diligentia, cum quatuor illa genera principiorum esset complexus e' quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censet esse e' qua sit mens. cogitare enim & providere & discere & docere & inuenire aliquid & tam multa meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angere, lætari, hæc & similia eorum, in horum quatuor generum nullo inesse putat. Quintum genus adhibet uacans nomine, & sic ipsum animum entelechiam appellat, nouo nomine quasi quandam continuatam motionem & perennem. Entelechiam Cicero continuum motum intellexit, quasi Aristoteles entelechiam per d litteram scripserit. i. continuationem, & non entelechiam potius, quæ actum & perfectionem doctissimi graecorum interpretantur. ob id Ciceronem a graecis accusatum non magnopere miror, utpote quos & orationibus suis exagitare non desinit, quæ ab ipsis præclara illa ingenij ornamenta philosophiam & oratoriam facultatem accepisse se nõ dissimulat. Quare si uerum fateri uolumus, eloquentiæ latinæ princeps parensque; a Plinio iure ac merito dictus, disertus nonnunquam magis uiri quæ oratoris officio functus esse iudicandus est, si quædã eius ipsius authoritati credimus, oratorem eum esse non posse qui non idem uir bonus sit, Viri autem boni esse persuadere mihi nequeo, non modo graecos uiros, sed etiam graecam ipsam linguam latinæ eloquentiæ authorem, ut inopem & ieiuam conuiciose uocare, & latinæ linguæ ueluti exuberantem copiam præ illius inopia admirari, nisi uero credimus Ciceronem recta fretum conscientia, & ex animi sui sententia id dixisse, & non planè auræ populari Romanorum suorum inseruisse, cuius populi gratia nullum unquam numen præsentius esse credidit. Calumniæ igitur Cicero excusari non potest, quasi ita existimauerit. nam præterquam quod graecam omnem facundiam pernouerat, ut uel eo nomine graecis ipsis æqualibus admirandus esset, si cui etiã eloquentiæ graecæ eloquia ex eius scriptis colligere uacet, et libeat, eum aliter censuisse haud dubie iudicabit. Fabius lib. X. de comparatione Demosthenis & Ciceronis loquens, cædendum uero in hoc, inquit, quod & ille prior fuit, & ex magna parte Ciceronem quãtus est fecit. Nam mihi uidetur. M. Tullius cum se totum ad imitationem graecorum contulisset, effinxisse uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis. Idem lib. XII. Latina mihi facundia, ut inuentione, dispositione, consilio, cæterisque; huius generis artibus simulis graecæ ac prorsus discipula eius uidetur, ita circa rationem eloquendi uix habere imitationis locum. Si igitur teste Fabio, id est altero Cicerone, lingua

Latina discipula & imitatrix linguae graecae, cum se totam ad praescriptum parentis suae componere effingereque instituisset, in ea parte artis oratoriae a qua eloquentia nomen accepit, imitationem implere non potuit, id est in eloquendi magnificentia & sublimitate, quoniam modo praefendam hanc illi M. Tullius utriusque peritissimus existimare potuit? Ceu uero si quam Protogenes tabulam ex nobili illa Apellis Anadyomene effingere statuisset, omniaque liniamenta ad praescriptum ducere, tuque id apographum, praestantius esse exemplari suo contenderes, non aut improbus esse aut ridiculus uiderere? At enim Venere nos graeci & uerborum suauitate non etiam copia superauerunt. Hoc rursus iudicandum ad Fabium reijciamus. apud quem libro eodem sic legitur. Itaque tanto est sermo graecus latino iucundior, ut nostri poetae quoties dulce carmen esse uoluerunt, illorum id nominibus exornent. His illa potentiora quod res plurimae carent appellationibus, ut eas necesse sit transferre aut circumire. & iam in ijs quae denominata sunt, summa paupertas in eadem nos frequentissime reucluit. at illis non uerborum modo, sed linguarum etiam inter se differentium copia. Quare qui a latinis exigit illam gratiam sermonis attici, det mihi in loquendo eandem iucunditatem & parem copiam. quod si negatum est, sententias aptabimus ijs uocibus quas habemus. Quam pugnantia sine haec uerba Fabij cum uerbis Ciceronis, nemo non uidet. qui etiam, si dijs placet, alibi uociferatur omnia per se melius Romanos & sapientius quam graecos inuenisse, aut ab eis accepta meliora fecisse. Et rursus, ut omnia, inquit graecorum perquiras, quid sit ineptus non inuenies. & innocentiae uerbum graece dici non potest. equidem apirocalum apud illos tam significans esse puto quam apud nos ineptum. nec minus fortasse apithanum. & innocentem non meliorem acaco esse iudico. quo uerbo areopagita & litera sacra utuntur. Atque etiam Demosthe. in oratione κενὰ ἀέριον. his uerbis.

κενὸν προσποιούμενος ἀκενος εἶναι ἐξηπάτησε τὸς δικαστάς. Et rursus.

εἰ τις ἀγνοήσας τὸν τύπον, ἀκεμὸς ἢ γήσατο κενὸν ἀπράγμονας εἶναι. &

κενὰ νεάρασ. ἐλεήσασ αὐτὸν ἢ βυλὴ διὰ πλὴν ἀκεμίων τὸ βότον.

Nisi si scrupulose ita discernentes dicamus ἀκενον simplicem et fraudis nescium significare, innocentem autem eum qui cum secus agere possit, intra fines tamen aequitatis se continerit. Nam ἀκενος apud Demosthenem circumscribendi ignarum significat, & cui impositura non aegre fieri possit. Verum esto ut acacos ad uerbum magis innocenti quam ad significationem respondeat, ἀνώμων

Ἐπιεικὲς ἔκλογαυθὸς innocenti significationem non im-
 plebunt? atqui ego hæc plenius aliquid ἔξυπεραντιὺς inno-
 centia significare puto. Meliora etiam bis alia Cicero apud græcos
 inuenisset, si græcorum partes tuendas suscepisset. Has ob causas ἔ
 alias huiusmodi uimus adhuc, ut author est Fabius, obrectato-
 rum sermonibus sæpe exagitatus fuit. Ingrati profecto est animi
 cum græcia latinos non modo disciplinis, sed etiam suis uerbis lo-
 cupletauerit, eaq; adhuc teneant, nec beneficium, nec debitum a-
 gnoscere. præsertim cum græcia id nunquam repetitura sit mu-
 tuum quod usu diuturno nostrum fecimus. Mihi autem uidetur, in-
 genue enim proloquar, lingua græca ad latinam relata, poetæ
 id est tragici authoris aut comici rationem habere. Latina autem
 actoris tantum scenici, qui fabulam à poeta inuentam ἔ
 emodu-
 late scriptam, artificii ac numerosa pronuntiatione in theatralem
 confessum profert. Quid enim aliud ἔ
 poetæ ἔ
 oratores nostri
 quàm poetæ ἔ
 orationi ciuitatem, ut ita dicam, Romanam dede-
 runt? A Græcis igitur neotericis entelechiæ interpretatio Ciceroni
 criminose obiecta est, idq; meritissimo. cuius defensionem Politia-
 nus ad sui magis ostentationem suscepisse mihi uidetur, quàm dilu-
 endi criminis fidutiam habuisse. Nam ut in omnia sese uerset Po-
 litianus, causam haud dicere poterit, quin si Cicero ita uerba scri-
 pta reliquit, ut nunc in exemplaribus leguntur, non ille longe
 ab Aristotelis sententia aberrauerit. quod ut intelligatur, Aristo-
 telem ipsum authorem entelechiæ testem dicti nostri futurum lau-
 dabimus. qui in principio statim secundi uoluminis de anima ita
 22 inquit λέγομεν δὴ ἐντι γένος τῶν ὄντων τῷ οὐσίᾳ. ταύτης δὲ τὸ
 23 ἄλλο ὡς ὕλη, ὃ καὶ αὐτὸ μὴ οὐκ ἔστι τόδε τι. ἔτρον δὲ μορφὴν καὶ
 24 εἶδος. καὶ ἢν ἢ δὴ λέγεται τόδε τι, καὶ τρίτον, τὸ ἐν τοῦτων. ἔστι δὲ ἢ
 25 μὴ ὕλη δύναμις. τὸ δὲ εἶδος ἐτελέχεια. id est. Dicimus igitur
 26 unum genus entium esse substantiam, hæc autem partim mate-
 27 ria est, quæ per se quidem ipsa non est hoc aliquid. altera pars
 28 eius forma ἔ
 species, secundum quam iam dicitur hoc aliquid.
 29 ab his tertium est quod ex ambobus confit. Porro materia po-
 30 tentia est, forma autem entelechia. Idem libro eodem ostende-
 31 re clarius uolens quid sit anima. διὸ ψυχὴ ἔστιν, ἐτελέχεια ἢ
 32 πρώτη σώματος φυσικοῦ ζῶν ἔχοντος δυνάμει. τοιοῦτον δὲ ὃ ἀν-
 33 ἢ ὀργανικόν. ideo anima est entelechia prima corporis naturalis
 34 uitam habentis potestate. tale autem est quodcumque organicum
 35 est. Potestate uitam habens appellat, quod actu uitam non

habet, ut dormiens qui habitum tantum habet. plus est enim actu
 » habere, qualis est uigilans. & paulo inferius εἰδὲ τιμῶν ἐπὶ πα-
 » οὺς ψυχῆς δεῖ λένειν, εἴη αὖ ἢ πρῶτι ἐντελεχία σώματος φυσικῆ ὀρ-
 » γανικῆ. Quod si commune aliqd in omni anima dicere oportet, erit
 quidem prima corporis entelechia corporis naturalis organici. Ente-
 lechiam ubiq; pro perfectione & actu ponit. duo enim sunt in re-
 bus, actus. i. entelechia, quæ etiam interdum ab eo ἐνέργεια appel-
 latur, & δυνάμις, id est potentia. Organicum appellat corpus quod
 ad aliquid conditum est, ut oculus ad uisum, & auris ad auditum.
 naturale autem dixit ad differentiam opificialis & manu facti. Sū-
 ma igitur prædictorum hæc est ut ex Themistio Aristotelis clarissi-
 mo paraphraste intelliḡ facile potest, animam primam esse perfe-
 ctionem corporis. i. entelechiam, quod quidem corpus potestate in
 actum procedente uitam habeat. atq; id quod ex duobus conditum
 est & concretum, iam integrum factum, animal est. forma enim id
 est entelechia, licet in materia edatur, non tamen materiæ forma est,
 sed eius forma est quod græce σύνολον dicitur, id est ex ambobus
 concretum. omne enim tale simul atq; in aliquam speciē formatum
 est, hoc aliquid esse cœpit. id ut facilius intelligeretur, hoc inq; Ari-
 stoteles speculari partium exemplo conuenit. Esto igitur ut oculus
 sit animal. animam eius esse, id est entelechiam, aspectum oportebit,
 cum sit uisus sua oculis substantiæ ratio, id est forma & perfectio.
 » sic enim appellare solet rationem substantiæ. εἰ γὰρ εἴη ὁ ὀφθαλ-
 » μὸς ζῶον, ψυχὴ αὖ αὐτῷ ἢ ἢ ὀψίς. αὐτῇ γὰρ ὑσίᾳ ὀφθαλμοῦ ἢ κετὰ λό-
 » γον. at uero oculus materia est uisus. quo defectus oculus, iam non
 » est oculus nisi æquiuoce, quomodo oculus lapideus aut pictus ὁ δ' ὀφ-
 » θαλμὸς ἔστι ὀψίως. ἢ ἀπολιπύσης ἢ ἐστὶν ὀφθαλμὸς, πλὴν ὁμοιύμας.
 Proinde Aristotelis entelechia perfectio est & forma, cū corpus na-
 turale a potestate id est a materia nuda in actum prodijt, & ani-
 mal esse cœpit, uel uiuum esse. quare entelechia etiam brutorum est
 & etiam stirpium & eorum corporum quæ uegetabilia sunt. istq;
 entelechia non continua motio, sed perfecti corporis comprehensio,
 id est τὸ ἐντελὲς συνοχή. Hoc enim etymum eius uerbi significat.
 Quare liquido, ut arbitror, constat uerba illa Ciceronis de animo
 humano non esse consentanea cum entelechia Aristotelis. Quid il-
 la quæ alio loco eiusdem libri subdidit, diuinitatem animis humanis
 » asserere uolens. sin autem est, inquit, quinta quædam natura ab
 » Aristotele inducta, primum hæc & deorum est & animorum.
 » Hanc nos sententiam secuti his uerbis in consolatione hæc expres-
 simus.

» *simus. animorum nulla in terris origo inueniri potest. nihil est enim*
 » *in animis mixtum atque concretum. aut quod ex terra natum atq;*
 » *factum esse uideatur, nihil ue aut humidum quidem aut stabile aut*
 » *igneum. His enim in naturis nihil inest quod uim memoriae, men-*
 » *tis, cogitationis habeat. quod & praeferita teneat, & complecti po-*
 » *sit praesentia. quae sola diuina sint. nec inuenietur unquam unde*
 » *ad hominem uenire possit nisi a deo. Singularis est igitur quaedam*
 » *natura atque uis animi seiuncta ab his usitatis notisq; naturis. Ita*
 » *quicquid est illud quod sentit, quod sapit, quod uult, quod uiget,*
 » *coeleste & diuinum est, ob eamq; rem aeternum sit necesse est. Haec*
 » *ut praclare dicta sunt a Cicerone de immortalitate animae, ita re-*
 » *ferri nequeunt ad ea quae Aristoteles de anima dixit quam entele-*
 » *chiam appellat, Sed ad ea potius quae de intellectu uel mente Ari-*
 » *stoteles mirifice differit in. III. de anima. quae mens ab eo non ente-*
 » *lechia, sed nus dicitur. Entelechiam enim suam, id est animam Ari-*
 » *stoteles interituram esse credidit. Quapropter Iustinus philosophus*
 » *idem & martyr, in parænetico loquens de placitis philosophorum,*
 » *ita inquit. καὶ ὁ μὲν πλάτων ψυχὴν πᾶσα ἀθάνατος κίραρε λέγων. Ἀρι-*
 » *στοτέλης δὲ ἐτελέχων αὐτῷ ὀνομάζων, ἢ κ' ἀθάνατον ἀλλὰ θνητῷ αὐ-*
 » *τῷ εἶναι βέβηται. καὶ ὁ μὲν ἀκίνητον αὐτῷ εἶναι λέγει. Ἀριστοτέλης δὲ*
 » *ἀκίνητον αὐτῷ εἶναι φησὶ, ἀπάσης κινήσεως προηγεμένον. & Pla-*
 » *to quidem animam omnem immortalem esse non tam dicit q̄ cla-*
 » *mitat. Aristoteles autem entelechiam ipsam nominans, non immor-*
 » *talem sed mortalem ipsam esse uult. Rursum ille nunquam non mo-*
 » *bilem eam esse tradit, Aristoteles etiam immobilem, licet ad omnē*
 » *motum praeeuntem. Plutarchus in quarto placitorum. Πλάτων*
 » *ἀκίνητον πῶ ψυχὴν, ἣν δὲ νοῦν ἀκίνητον τῆς μεταβατικῆς κινήσεως.*
 » *Ἀριστοτέλης ἀκίνητον πῶ ψυχὴν πάσης κινήσεως προηγεμένον. τῆς δὲ*
 » *κατὰ συμβεβηκὸς μετέχειν καὶ ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν σωματικῶν. Plato,*
 » *inquit, nunquam non mouentem animam existimauit. intellectum*
 » *autem immotum duntaxat transgressibili motu. Aristoteles immobi-*
 » *lem animam esse censuit, & eandem motus omnis auctorem, &*
 » *motionis tamen accidentariae non exortem, quo modo & formas cor-*
 » *porum. Eum librum cum uerteremus aliter hunc locum traduxi-*
 » *mus aliud exemplar secuti. Verum his auctoribus planum fit, il-*
 » *lud. Ciceronis dictum non posse ad Aristotelem referri, qui entele-*
 » *chiam pro anima & forma, non pro mente & animo intellexit,*
 » *nec entelechiam perpetem quandam motionem significare, cum*
 » *Aristoteles immobilem entelechiam esse dixerit motu suo & pro-*

prio. Idem Plutar. eodem in libro hoc uerbum exponens ab Aristotele de anima prolatum ita subdit. πῦρ δὲ ἐντελέχειαν ἀνεπίστον ἀντι-
 » τῆς ἐβρίεας. Entelechiam autem pro actu exaudire oportet. de
 » quinta autem natura ab Aristotele inducta, Laërtius ita inquit.
 » εἶναι δὲ παρά τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ ἄλλο πεμπτὸν ἐξ ὧ τὰ ἀεθέρια συν-
 » εῖναι. ἄλλοιαν δ' αὐτὸ πῦρ κίνησιν εἶναι. ηυκλοφορικὴν γάρ. καὶ πῦρ ψυχῆ
 » δὲ ἀσώματος, ἐντελέχειαν ἔσαν πῦρ πρῶτον σώματος φύσιν ὅ καὶ ὄρα-
 » νικεῖ δύναμις ζῶν ἐχοντος. Esse autem præter quatuor elemen-
 » ta & aliud quintum censuit, ex quo ætheria omnia constituta sine.
 » Sed & eius alium esse motum utpote circulaarem. Animam etiam
 » incorpoream esse uoluit, & entelechiam primam corporis natura-
 » lis organici potestate uitam habentis. Ex quibus uerbis apparet en-
 » telechiam non esse ab Aristotele in quinta natura positam. Id au-
 » tem de intellectu & mente censuisse Aristotelem melius dici posset.
 » de quo cum multifarie ac subtiliter Aristoteles & Themistius dis-
 » seruerint, unum ex utroque locum assumam qui id planum fieri
 » possit ne si iusta disputatione id probare conemur, in tedium abeat
 » longior hæc multo digressio quam initio destinaueramus. εἰπέ δὲ
 » ὡς πρὸ ἐν ἀπάσῃ τῇ φύσει ἐστὶ τι, τὸ μὲν ὕλη ἐκείῳ γένει. τὸτο δὲ ὅτι
 » πάντα δύναμις ἐκεῖ καὶ ἕτερον δὲ τὸ αἰτίον καὶ ποιητικόν, τῷ ποιεῖν πάν-
 » τα, οἷον ἢ τὴν πρὸς πῦρ ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρ-
 » χην ταύτας τὰς διαφορὰς. καὶ ὅτι ὁ μὲν ποιῶντος νῦς, τῷ πάντα γίνε-
 » θαι. ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἐξ ἑστῶς, οἷον τὸ φῶς. πρόπον γάρ τινα καὶ τὸ
 » φῶς ποιεῖ τὰ δύναμις ὄντα χρώματα, ἐβρίεα χρώματα καὶ ὕτως ὁ νῦς
 » χωριστὸς καὶ ἀμιγῆς καὶ ἀπαθὴς, τῇ ὁσίᾳ ὧν ἐνεργεῖα. Locus hic unus
 » est eorum quos Aristoteles offusa caligine obscurasse dictus est, ut
 » a suis tantum intelligi posset. nos tamen quam poterimus explana-
 » tissime uertemus. Quoniam uero (inquit ille) ut in uniuersitate na-
 » turæ est aliquid, cuius altera pars unicuique generi materia sit.
 » eaq; idcirco sic est, quod omnia illa est dūtaxat potentia. altera pars
 » est, quæ causa est & effectrix, ut quæ omnia faciat, cuius modi ra-
 » tionem ars ad materiam obtinet, necesse est in anima quoque has
 » differentias esse. estq; intellectus quidam huiusmodi ut omnia sit.
 » alter uero ut omnia faciat, qui uelut habitus aliquis est, perinde ac
 » lumen. Siquidem modo quodam lumen actu colores efficit, qui po-
 » tentia colores sunt. & sic intellectus abstractus. & nulla concretio-
 » ne permixtus impatibilisq; substantia sua actus existens. & paulo
 » inferius. ἀλλ' ὅτι ὅτι ἐν τοῖς νοεῖ. ὅτι δὲ ὅτι νοεῖ. χωριστὸς δὲ ὅτι μόνον τῷ
 » ὅτι πρὸ ὅτι καὶ τῷτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδίον. Sed nec interdum in-
 » telligit,

» tollit, & interdum non intelligit. Separatus uero, id est demũ quod
 » est, & hoc solum immortale est & æternum. Hæc uerba paraphra
 » sice enarrans Themistius lib. eodem ita inquit. Cum enim statuisse
 » Aristoteles in omni natura alterum pro materia haberi, alterũ pro
 » forma mouente perficienteq; necesse, inquit, est easdem differẽtias in
 » anima reperiri, & talem aliquem intellectum adesse qui pars ani
 » mæ rationalis præstantissima sit. Atq; hoc quoq; ex illis uerbis cla
 » rissime innotescit quorum paulo ante mentionem fecimus. de intelle
 » ctu, inquit, & ui ea quæ commentatur, contemplaturq; nihil adhuc
 » liquet. Sed uidetur diuersum animæ genus esse. solumq; id abiungi
 » & separari contingere, tanq̃ perpetuum a morticino caducoq;. Ha
 » ctenus Themistius. hoc ultimum dictum ideo addidimus, primum ut
 » planum fieret, id quod Cicero entelechiæ tribuit, Aristotelem non
 » animæ, quã formam. i. substantiæ rationem esse uult, sed intellectui
 » tribuisse, dũtaxat agenti, qui ab intellectu potentiæ differt, ut ars a
 » materia. & hunc impatibilem esse immortalemq;, animam autem
 » mortale. siue Aristoteles intellectum & mentem, partem esse animæ
 » diuinam præstantissimamq; intellexerit siue aliud ab anima forma
 » lem rationem obtinente quã entelechiam uocat. Prisci enim differẽ
 » tiam inter animum & animam posuerunt. Animus est, inq̃t Noni
 » us, quo sapimus, anima quæ uiuimus. Sine animo anima est debilis.
 » Varro. In reliquo corpore ab hoc fonte diffusa est anima. huic ani
 » mus ad intelligentiã tributus. Plin. lib. XXII. de iracundia loquẽs.
 » Ergo & animi asperitas seu potius animæ, dulciore succo mitigatur.
 » Sed maior illa quæstio existit utrum intellectum illum singulorum
 » esse hominum ita existimauerit, ut homo post obitum suũ immorta
 » lis futurus sit, an unum uniuersorum. Ita enim hoc implicuisse dispu
 » tationum ambage existimatur, ut ingenia sui studiosorũ torserit po
 » tius, quã certum aliquid fixumq; reliquerit. Sunt tamen nihi
 » lo secius qui existiment entelechiam duplicem esse. unam illam
 » quam diximus ex sententia Themistij, Laërtij & Plutarchi, quæ
 » nomen est animæ, non modo irrationalis, sed etiam physicæ. &
 » hæc a corpore naturali organica inseparabilis est. alteram dixe
 » runt a corpore ita separabilem, ut a nauĩ nautam, animam. s. ra
 » tionalem. quæ cum aliud sit a corpore, nec corporis forma, corpus
 » ipsum, id est subiectum componit & moderatur, perficitq;. et ita re
 » git ut nauem nauta. ἡ τῆς ἐντελέχειας ἐξ ὧν ὅσα σωματῆται καὶ διακο
 » σμεῖ καὶ τελεῖσσι τὸ ὑποκείμενον. ὅταν δὲ αὐτῆς τῆς λογικῆς ἢ ψυχῆς ὅτι
 » λέγεται, τὸ αὐτοῦ χωρισμένον εἶδος τῶ σώματος λέγουσι. Secundu hoc n. p. 111. a

ex parte Ciceronis dictum defendi posset. qui fortasse quod apud ali-
 quem philosophum legerat de entelechia, hoc Aristoteli tribuit eius
 nominis authori, ut surrepere solet scribentibus obliuio. ut cūq; quid-
 uis potius comminisci par est, q̄ ut inter reos, eius nomen authoris
 a nobis recipiatur, qui extra omnem ingenij aleam, i. extra omne
 discrimen iudiciorum Plinij sententia positus est, iudicis ingeniorum
 summus. Addam & alium locum admonendi gratia. Idem Cicero
 in secundo de natura deorum fabricam humani corporis non mo-
 do felici & perspicua, sed etiam accurata & artificia facundia descri-
 bens. Ex intestinis autem inquit & alius secretus a reliquo cibo suc-
 cus is quo alimur, permeat ad iecur per uenas quasdam a medio
 intestino usq; ad portas iecoris. Sic enim appellant ductas & dire-
 ctas uias quæ pertinent ad iecur, eiq; adhærent. Medium intestinū
 Cicero dixit, quod græci mesenterion appellauerunt, & in primis,
 Aristoteles, quod tamen intestinum nō est, ut ex Aristotele apparet.
 qui de ea parte ita inquit. Ὡτέρ δὲ τῶν ἐντέρων τὸ μεσεντέριον ἐστίν.
 ὁ μὲν ὠδὸς δ' ἐστὶ τὸ τοῦ κρῖ πλάτυ, κρῖ πῖον γίνεται. *Supra intestina autē*
 mesenterium est, membranaceum latumq; & pinguescens. Mesente-
 rium ad uerbum Cicero medium intestinum transulisse uidetur, cū
 græce ex eo ut puto dicatur q̄ media intestina complectitur. Ab eo
 autem uenæ & fibræ permultæ sursum deorsumq; ad intertestino-
 rium posituram ferunt, cum ipsum principibus uenis maiori &
 aortæ adnexum sit, ut Aristoteles tradidit. id quod Cicero signifi-
 care haud dubie uoluit. Nam portarum iecoris appellationem Ci-
 cero ab eodem authore mutuatus est, qui pylas hepatis uocat his
 uerbis. προσπέφυκε δὲ τῇ μεγάλῃ φλεβί τὸ ἦπαρ. τῇ δ' αὐτοῦ ὄν μοι-
 νωτεῖ. διὰ γὰρ τὸ ἦπατος διέχρησθαι ἀπὸ τῆς μεγάλης φλεβὸς φλέψ, ἢ αἰ-
 κλοῦ μὲναι εἰσι τὸ ἦπατος. Adhæret enim magnæ uenæ iecur nul-
 la parte aortæ communicans. Siquidē uena illa quæ a magna pro-
 ficiscitur, per medium iecur pertendit ea parte qua portæ iecoris
 situm habent. Proinde Cicero medium intestinum pro mesenterio di-
 xit, in ea etiam parte elegantissimi libri in qua Aristotelem ipsum
 exquisita descriptione superasse uidetur. Theodorus Gaza uir non
 modo latine doctissimus, sed etiam medicus, lactes pro mesenterio di-
 xit. quo nomine ab Hermolao barbaro & alijs reprehensus est,
 quasi eo in loco hallucinatus uel in eo potius uerbo. At ego consul-
 to eum id fecisse censeo, ut qui in eo uerbo Plinij auctoritatem sequi
 nollit. Lactes enim non tam intestina significant q̄ pingue illud
 quod ambit intestina. Tranquil. de patina Vitelliana, In hac inqt
 sacrorum

sacrorum iecinora, phasianorum & pavonum cerebella, linguas
 phoenicopteroꝝ, murenarum lactes commiscuit. Quare imme-
 rito Hermolaus hoc uerbum ut licenter usurpatum in spartiano
 notauit. Nostrates in piscibus lactantias appellant. Verum ut nota
 & Ciceronem & Plinium eximimus, idq; meritissimo, sic humana
 Minerva scripsisse eos meminisse debemus, non numine instinctos, ne
 musas in sectatus esse uideatur, qui eius notæ authores semel, atque
 iterum ad disquisitionem consultorum candido proposito reuocauit.
 nec mihi ob id uideor litem meam facere, q̄ controuersiam tanta
 authore intentatam ueritatis indagandæ studio commemorauimus, cum
 mihi Angelus Politianus uir egregie doctus obtulisse se liti haud ma-
 gna causæ fidutia uisus esset. Sed redeamus tandem ad institutum
 opus. His nominibus antiqui non solum usq; ad assen, sed etiam
 ultra usi sunt. Columel. li. IIII. auarius quidam dipondio & do-
 drante altum sulcum latum pedum quinque faciunt. dipondium &
 dodrantem dixit pro pedibus duobus & digitis. XII. Et lib. III.
 Ab ipso arboris crure pedale spatium intermittito, deinde sulcum
 in quatuor pedes longum, in tres altum, in dipondium semissem la-
 tum cum feceris, patiere minime duobus mensibus eum tempesta-
 tibus uerberari. Utuntur etiam historici. ut Linius lib. VIII. ab
 urbe condita. Latius ager & Falernus qui populi Campani fue-
 rat, usque ad Vulturnum flumen plebi Romanæ diuiduntur. bina
 in latio iugera, ita ut dodrantem ex priuernati complerent da-
 ta, terna in falerno, quadrantibus etiam pro longinquitate adie-
 ctis. Col. lib. II. Sed iugerum talis agri quatuor operis expedi-
 tur. nam commode profcinditur duabus. una iteratur, tertiatu-
 drante. in liram statim redigitur quadrante operæ. Dodrantem ope-
 ræ pro tribus partibus diei artificialis dixit. ut quadrantem pro
 quarta hoc est pro nouem horis & pro tribus. Plin. lib. XVIII.
 iustum est profcindi sulcæ dodrantali iugerum uno die, iterari
 sesquiugerum, si sit facultas soli. si minus, profcindi semissem,
 iterari assen, quando & animalium labori natura leges statuit.
 quadrantem græci τεταρτημόριον dicunt, & τριτημόριον trien-
 tem δίμοριον bessem. dodrantem τρίμοριον. Sunt & hæc uoca-
 bula signatæ pecuniæ nomina, ut docet Varro. As numus
 erat libralis, dipondius numus bilibris. sestertius numus dua-
 rum & semis librarum dictus quasi semisestertius, græcorum
 imitatione qui τρίτον ἢ μί δραχμον dicunt duas drachmas et se-
 mis. & ἑξήμοριον ἢ μίτάλαντον pro talentis sex & semis. Herod. in

- » *πρι. ἑλιων παθμόν ἔβδομον ἡμιτάλαντον* Pollux. τρίτον ἡμιδραχμοῦ
 » *αἰ δύο ἡμισίαι δραχμαί*, idest pendens sex talenta & semissem. &
 » *apud eundem τέταρτον ἡμιτάλαντον. i. quartum semitalentum* pro
 » eo quod est tria & semis talenta. Denarius decem librarum numus
 » erat, cuius quarta pars sestertius, eo tempore scilicet quo denarius
 » decussivalebat. erat autem denarius argenteus numus quatuor &
 » uiginti siliquas pendens. Apud Priscianum ita legitur. Siliquæ tres
 » obolum faciunt. duo autem oboli scrupulū. tria scrupula drachmā.
 » ita duodeuiginti siliquæ in drachma. sic quatuor drachmæ in tri-
 » bus denarijs, hoc est duæ & septuaginta siliquæ. Hactenus apud Pri-
 » scianum legitur. Quadrans etiā numus erat ut apud Iuvenalem.
 » Cædere sylviano porcum, quadrante lauare. & centum
 » quadrantes sæpe apud Martialem. sic etiam sextans numus erat,
 » cum populus Romanus in funere Menenij sextantes contulisse dicat-
 » tur a Valerio & Pli. Sunt & uasorum nomina, ut apud Persium,
 » *calidumq; trientem excutit e manibus.* sunt & ponderum Pli. lib.
 » *XXVII. Bibitur ad dolorem uulvæ & uita. macerari oportet in*
 » *sextarijs tribus quadrantem radice tussæ per noctem & diem.* &
 » *lib. XXVIII. ad tussim ueterem recens decaquitur quadrantis pon-*
 » *dere, in uini sextarijs tribus.* Idem. ad hoc uitium immittitur buty-
 » rum herinis quatuor cum rhesinæ terebinthinæ sextante. Nec mi-
 » rum est tam late uerborum istorum significationem patere, cum co-
 » gnata sit & connexa ponderum ratio cum mensurarum ac nume-
 » rorum rationibus. & ut aiunt illa carmina quæ Fauini esse dicun-
 » tur, si pondus mensuræ componimus, eadem est pars cyathi in sexta-
 » rio quæ est in libra uncie. & ut in ponderum munitijs ad scrupu-
 » lum peruenimus sic in mensuris ad cochlear. Quinquuncialis au-
 » tem ordinum ratio in arbutis & uineis & in quinquuncem arbo-
 » res dispositæ cur dicantur, commisci non potui, quid tamen sit ex
 » Fabio facile intelligimus, apud quem hæc uerba lib. VIII. leguntur.
 » Nullus ne etiam frugiferis adhibendus decor? Quis negat? nam
 » & in ordinem certaq; interualla redigam eas arbores. Quid illo
 » quinquunce speciosius? qui in quancūq; partem spectaueris rectus
 » est. Sed protinus in id quoq; prodest ut terræ suarum æqualiter tra-
 » hant. Cicero in Catone. Cum autem miraretur Lysander & proce-
 » ritatem arborum & directos in quinquuncem ordines, & humum
 » subactam atq; puram & suauitatem odorum qui afflarentur e flo-
 » ribus, tum eum dixisse mirari se non modo diligentiam, sed etiam so-
 » leritatis. Col. III. l. b. hæc in quinquuncem uincarū imitatio ex-

10 pedittissima ratione conficitur. Hoc Demosthenes in ea oratione quæ
 20 πρὸς νινόςρατον inscribitur, ita expressit καὶ τὰς ἀναδενδράδας ἐξί-
 30 ποτε, καὶ φυτευτῆρια ἐλαίων περισσίχων κατέκλασε. Arbustinas viues
 excidit, & oliueta in uersus quoquouersum digesta confregit. Quod
 uerbum Suidas assequi non potuit. Xenophon ipse ex quo Cicero
 40 transtulit, ita scripsit. ἐπεὶ δὲ ἐθάυμαζεν αὐτὸν ὁ λύσανδρος, ὡς καλὰ
 50 μὲν τὰ δένδρα εἶη, δ' ἰίου δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὁρθοὶ δὲ οἱ σίχοι τῶν
 60 δένδρων, ἐυζώνια δὲ πάντα καλῶς εἶη. Cum autem locum confitum
 70 miraretur Lysander, q̄ decore essent arbores, & stirpium, confita-
 80 rum æquabilis series, ita in uersus directos configurata uideretur,
 90 ut ad angulos rectos pulchre exacta essent omnia. Ex quibus uer-
 bis cum Ciceronis collatis conijcere statim possumus quid sit quincun-
 cialis ordo, etiam si nondum intelligimus cur ita appellatus sit. For-
 tasse autem antiqui sic quinquuncem appellauerunt exactam plan-
 tarum metationem, ut decussem exactam spatij diuisionem. Theodo-
 100 rus Gazaes Ciceronis interpres directos in quinquuncem ordines
 110 græce ita expressit. καὶ τὰς ὁρθοὺς εἰς πεντάδα ἐυζώνιον σίχους. ob-
 seruato scilicet Xenophonte Ciceronis uerba uertens. Eo anno quo
 hæc scripsi uineam habebam sterilem & multis iam annis deca-
 120 ctricem. Huic cum auctonem diu ut fit munitatus essem nisi in poste-
 rum saltem paria cum expensorum ratione faceret, nec impensio-
 rem ipsa culturam sentire uideretur, proscripta etiam emptorem
 non inueniret (male enim audire cœperat, quasi non damnosam ui-
 neam nunq̄ emancipaturus essem) ad extremū eousq; damnatæ suc-
 130 censui, ut in hortum eā transformare meditarer arboribus confitū,
 nondū tamen extirpatam. Hoc cū primum in mentem mihi uenif-
 set, arboribusq; eam ad solinaturā accommodatis conseruissem fru-
 gi me hominē existimabam, omniq; religione, ac superstitione solutū.
 nam ultimi anni calamitate percussus tot superiorū annorum sterili-
 tatem excipiente, tēperare mihi nō potuerā, quin præcipiti iuramen-
 to negare unq̄ me postea teruncium in eius uineæ culturā impensu-
 rum. Quo iuramento satis me defungi posse interpretabar, si hortū
 eā magis factam, q̄ adhuc uineam colerem. præsertim cū nullus in-
 ueniretur tam aduerso Mercurio natus, q̄ sibi eam indicari peteret.
 Sic autē rationē impensæ subduxerā, uix ut uiginti franciis eā mi-
 140 hi rē staturā existimarem. sed consitoris solertia quæstiosa eo me sen-
 sim p̄duxit noua in dies cōmissendo, uisendūq; operis absoluti de-
 core speciemq; pollicēdo, ut à tenui illo et simplici primordio iustū
 eādē pomariū insituerim iugerū paulo minus quatuor. In quo mihi

ita euenit, ut q̄ auctiōē facere prius prædij mei meditabar, & nu-
 mo propemodum addicere paratus eram, idem subinde liceri ma-
 gno cogere particulas confinium agrorum, ne instituti pomarij mo-
 dulatio ambulationumq̄; metatio aliquo loco non quadraret. Intra
 id uillam ædificabam simul & ipsum muro undenūm plus minus
 pedum cingebam crassitudine in summo sesquipedali, in medio atq̄;
 imo pro portione emodulata. Hoc sammaurianum prædium mihi
 futurum instar amœni cuiuspiam tuscolani sperabam, quarto ab
 urbe lapide situm, in quo liberiores solutoresq̄; congressus cum di-
 lectissima mihi philosophia exercens, mecum ipse sæpius commodi-
 usq̄; uiuerem. Hoc faciens didici duplicem quinquuncialis ordinis
 rationem esse, alteram nostrates scæcariam quasi alueolatam ap-
 pellant. Sumpsit enim formam a postica parte aluei in quo scrupos
 hodie lusitantes promouent & reducunt. altera ratio reticula-
 ta dici potest, non in quadras ut prior, sed in rhombos conformata,
 ea forma qua specularia apud nos plerunq̄; uidentur in fenestris
 lumen uitro trāsmissentibus. Ego quadris usus sum pedū quoquoer
 sus quaternundenūm. Huiusmodi ordinum observatio Normannis
 solēnis est instituendis pomarijs. quorū arboratores e seminarijs plā-
 tulas transferētes, ita stellatim decussare norunt ordines, ut in quā-
 cunq̄; partem te uerses, rectam semper seriem uideas nusquam ob-
 liquante prospectu in lōgnum. Hæc habui de his uocabulis quæ
 strictim primum dicerem, quæq̄; uelut proœmium huius operis
 esse uolumus. Itaq̄; quando de integro sermonem instauraturi hæc
 eadem de re sumus, ut eorum uocabulorum usum magna ex parte
 obsoletum latinitati reddamus. Sic enim futurum spero, facturum
 me operæpretium existimaui, si non modo rem hanc totam, latis p-
 se satis finibus patentem prosequerer, sed etiā si disputationem ali-
 am ad hunc locum non nihil pertinentem & ueluti cognatam ad-
 iungerem, tamen si iā alto situ obscuritatis errorisq̄; squalentem, uix
 ut nitorem pristinum lingua latina hac in parte receptura uideretur.
 Cum. n. de asse & libra pondōq̄; & rei numariæ uocabulis mul-
 ta ab enarratoribus neotericis dicta sint, antiquorumq̄; mēnumen-
 ta hisdem uocabulis scateant, nōdum, quod sciam, a quoq̄; scriptorū
 nostræ aut auorum memoriæ deprehendi potuit, quem modum pe-
 cuniæ his uerbis statuere debeamus. Prōinde ita tulit animus, ut
 rem per se subobscuram, & cum multa ambage authoritatum im-
 plicitam, tum uero glossmatariorum errore perplexiorem fa-
 ctam, simul corruptis exemplaribus propemodum complorata,

explicare nihilo sc̄cius improbo labore aggrederer. siquidem sc̄itum
 illud comici poet̄e memineram, nihil tam difficile esse, quin quæren-
 do inuestigari possit. & dignam rem prorsus existimabam, in quam
 toto pectore incumberem. At qui cum ad hanc ætatem ex quo post te
 nebricosa secula literis sensim lux affulgere cœpit, eo iam profectus
 labores eruditorum hominum euaserint, ut ad linguæ latinæ in-
 staurationem perpauca desiderentur, nemo tamen uispero inficiabi-
 tur hanc operam adhuc desideratam esse. Planum .n. facturum me
 confido neminem intra octingentos annos, ac plures fortasse recte
 hæc uocabula intellexisse, dūtaxat eorum qui commentarios edide-
 runt, qui in uulgus emanarint. An autem id affectus sim quod an-
 xie perquisiui, lectorum erit iudicium. Verum enim uero eam à me
 suspicionem longe amoliri uelim, quasi aut ingenij singulari quodam
 acumine fretus, aut reconditæ doctrinæ fiducia eam rem totam su-
 sceperim, quam uiri tot doctissimi ne primoribus quidem digitis si-
 ne noxa tractauerunt, id quod mox apparebit, sed ut inter exi-
 mios locum mihi non arrogem, sic in ordinem studiosorum redige-
 me postulem, quibus aliquando ipsis liceat post emerita audiendi
 uel legendi potius stipendia, (non enim tam fortunatus fui, ut uoca-
 lem præceptorem in Gallia saltem haberem) stilo specimen sui face-
 re. Proinde cum aliorum scriptis his in rebus adiutus sim, quas ipse
 per me assequi non potuissem, & in id uideam literatos ferè conspi-
 rasse, ut uelut symbolam quisq; q̄ posset lautissimam in medium con-
 ferret, quasiq; in musæo donarium aliquod posteritati uisendū con-
 secraret, commotus & ipse sum & æmulationis stimulis usq; adeo
 exagitatus neq; nunc primum ut impensiore studio eum locum in-
 ter scribentes tenere posse non diffiderem, quæ multi aut ingenij præ-
 stantia freti, aut ingenti aliquo studiorum adminiculo subnixi, cer-
 tatum sibi asserere quotidie uidebantur. Itaq; alteram iam aleam
 iacimus, quandoquidem prior illa de annotationibus nostris loquor
 non incommodissime cecidit. tametsi incursum a ipsa in primorū or-
 dinum offensionem uidebatur. Quippe rem per se inuidiosam, fero-
 cius, q̄ par erat in iudicium quasi in theatrum adduximus. id quod
 tum demum sensimus cum iam opere edito quod domi simul nostræ.
 & in officina chalcographaria cudebatur qui inferbuerat animus
 paulatim deflagrauit. & hactenus tamen impune ferre nobis con-
 tigit ab ijs etiam ad quos ea res maxime pertinebat, nedum ab
 illis hominibus quiscum necessitudo nobis humaniorum nomine li-
 terarum intercedit. q̄q̄ impunitatem mihi stolide fortasse promit-

terem, nisi etiam gratiam me iniisse iisdem ab ipsis iuris peritissimis experimento didicissem. usq; adeo quod candido atq; ingenio proposito susceperis, etiam si in eo transigendo ut est humana conditio seclus non nihil imprudens admiseris, non solet id fere non bene tandem uertere. nisi si forsitan id est ueritatis numen, ut rem principio iniusam, & obstrepero rumore explosam, ad extremum etiam popularem reddere plausibilemq; potuerit. Quorum enim hominum odiū inexpiabile contraxisse musæo adhuc opere uidebar eorum nunc occursum uix fero, de pollicitatione reliqui uoluminis conuiciose me appellantium. Quorum auctoritati tantum tribuo, ut re depositam nescio an abiectam retractare denuo coactus sim. In qua ipsa cum occupatus essem, animi causa (ut fit) uocamentum quaerentis, parerem hoc arripui, initio quidem modulis diuerticuli destinatum, Sed rerum serie perpetua aliam atq; aliam deinceps commentationem ingerente, eo usq; progressum me esse sensi, ut ex parerem id est operis instituti diuerticulo plenum opus factum sit, ut græci dicunt *ὡς ἐκ τοῦ πᾶσι πρὸν ἔργον ἰδίῳ*. Hæc satis ad externos, Italos & alios ubicunq; gentium literatos, quibuscum sacris iisdem initiatus sumus. Quibus quidem ipsis in musæi cella contigit incubare, non etiam qui ex pronao ut aiunt musas salutauerunt. Eorum enim nullū ex albo reijcimus, quando id fieri non posse putamus, ut qui literarum humaniorum studio sint expoliti, non iisdem quoq; sint iudices æqui. Ab nostris autem metuendum nihil erat, nisi quosdam homines primariæ auctoritatis aut dictitare, aut musitare comperissem, cum unum tantum genus hominum literarum bonarū studio aptū atq; etiam natum esse, tum uero nos operam & oleum perdere qui in eo uitæ instituto ingenia exerceamus, non aliter ac lienosos qui instituantur ad cursum. Hoc cum nostratum quidam rescissent, primum mirari authores, deinde eo magis succensere, postremo re plane intellecta fremere. Sed reliqua ut arbitror silentio nunc premeanda, ut omnia in potestate habeamus si forte rescipiscant. nisi uero obscurum esse possit, cur homines franci exotica ingenia sese exoculari dictitent, & stomachi sui literatos in Gallia non uidisse. Quos si ueritati inseruire potius, q̄ animo suo indulgere exstimarem, aut ea esse eruditione ut latine loquentes intelligere sine magistri opera possent, facile nisi fallor ostenderem cur adhuc factum sit, ut dicendi saccultas olim uernacula Galliarum, literis iā diu in Italia illustratis, in Galliam non reuersa sit, transalpinarum ipsam rerum plus q̄ par est cupidam. Qua (malum) opinione fallere se in re tam clara

hominum iudicium credunt , qui ne in ijs quidem se fellerunt quæ
 integumentis omnibus compesiti uultus & speciosi sermonis egerunt ?
 Vsq; uadeo enim omnes hominum sensus innotuere in uulgus , ut fi-
 dem quidam non faciant uel si aram utriq; tenentes ausi sint san-
 ctissime deierare . Ita ne uero si franci qdam homines aut male ob-
 sequiosi , aut ex ingenio suo uiuentes , nec per istorum genium iurare
 didicerunt , nec solitis hac ætate lenocinijs eorum se potentia uendita-
 re , satis digna causa fuit quam obrem calcata caritate patriæ odio
 transuersi aut luore raperentur ? mihi certe non uidetur . At qui si
 ingeniorum ipsi & doctrinae quæ nos quoq; in externis agnoscimus
 admiratores ueros credi sese uolebant , benigne igitur uel exteris fa-
 cerent , idq; eo nomine , ut intelligeretur , cur uiros ipsi doctos præ-
 mijs asciscerent . Sic enim eloquentiam & poëticam & literas ele-
 gantiores patriæ dicerentur uel dedisse , uel reddidisse . Nunc cum id
 non faciunt , uideant quæso ne externis uerba dare potius , q̄ nobis
 faciendam optare uideantur , immo ut planè loquar ne subdolam
 mentem prodant , aut certe maleuolâ , qui priuato uel studio uel odio
 instincti , sugillationem patriæ iniurere non timeant . De qua q̄ be-
 ne alioqui sint meriti publica fama uiderit . Sed criticam seueritatem
 cognoscere pretiû est operæ , Galli omnino homines nec ad poëticam
 artem nec ad oratoriam nati . Quis hoc iudicium facit ? homines ger-
 mana in francia nati , in sinu franciæ aliti , & educati , & nunc in
 gremio eiusdem hoc dictitantes . Qua igitur tandem fiducia hoc iudi-
 care præsumunt ? quid tum postea ? Qui a patria honestissimum
 quodq; decus meriti , immeriti tulerunt . Gregios ciues et patriæ amâ-
 tissimos . Audiamus porro , solis hominum Ital's hæc studia capeffe
 re licet , Sic . n . fert cæli soliq; natura ut infantes etiam illic diserte ,
 numeroseq; uagiant . O' acre iudicium hominum , quibus tamen ipsis
 inter classica recitantes Italos exaudire tantû uacauit . Sicine fran-
 cos homines pituitosum fel habere iræ putant , ut crassa quoq; studio
 præcordia , ut eorum stomachum ultro prouocare gaudeant ? q̄q̄ la-
 tius patet hæc contumelia , q̄ ut in literarû studijs consumatur . Ad
 eos enim etiam pertinet qui literarum ipsi imperiti , ingeniosos tamè
 liberos & spei magnæ genuisse arbitratur . Porro etiam patet . So-
 lis . n . Ital's doctos licet ac disertos per nostros iudices esse , musarum
 credo & Apollinis sanctissimos antistes . Qui ea fiducia utriusq;
 facultatis atq; etiam linguæ utriusque iudicium præsumunt , q̄ , ut
 Aseræus olim poëta factus ad fontem pegaseium creditur , sic se
 anno uno aut altero cû doctis super mensam loquitando uberè hæ-

rum rerum scientiam hausisse credi uolunt. Quippe qui nasci in Italia doctos non studio fieri annorum triginta putent. En quibus te approbes, si minervæ suffragio doctus haberi uelis. Heu miseram conditionem nostrā, qui intabescimus literis, hæcque indignitates exor bere cogimur, concoctu sane difficiles stomachis biliosis. Eo magis quod ius nobis non est ad primores aut principem promouendi, quorum isti ignorantiae imposturam ex animi sui sententia fictitant. Illa autem illa singularis esset temeritas uel amentia, obtreccionis ut ita dicam tragulas in uniuersos intorquere, si quosdam forte priuatum incommodos obstinatis ferire. Illi ne ut irato animo tantum indulgendum putent esse, ut propter unum aut alterum expungendos a caluo ut dicitur ad caluum e numeris eximant? uel quod quidam eorum huius calumnie architecti aiunt, se cum omnia studioforum diuersoria lustrarint, adhuc tamen quod quærunt extra illā gentem desiderare. Ecquod igitur capitalius uerbum ullum hoc uerbo esse potest? Quasi uero quisque ignoret sic eos bonos doctosque, ut alpes inquirere, ut qui diuersissima uia congregi cum hostibus festinant. Deus te perdat simultas, quæ sic oculis clausis in hominum obtreccionem impingit, et uelut mente capta propositum maleuolū prodis. Tu ut tuorum ingenia damnes, quorum partim nec periculum feceris, nec alium fecisse quæquam noris? partim ne facere quidem tu animo affirmaris, nec faciendum curare, cum tu id si uelis, facere fortasse non possis? tum deinde exteros si dijs placet commendatione inani quassaque, prosequare, ut licentiore calumnia possis in quos uelis desæuire? Hic hic nigrae succus loliginis ut perlepidus inquit Poëta. Cedo igitur cui unquam doctrinæ nomine benigne tu feceris, aut cui tu omnino non tua causa bene tantum cupiueris? Heu candor mecoenatum eorum quos et uidere nobis et obseruare contigit, quod simul et studiosis sunt et reipublicæ desiderati, insigni ad posteros inclinatione rerum. Superi immortales quantum inter animos hominum interesse dicemus? Illos ut heroicis annis editos, quid aliud quam uiscera caritatis appelles? Ita uniuersas cogitationes suas ad homines nostros inuandos contulerant. Isti huiusmodi animum rebus nostris exhibent, ut ad delendum franciæ nominis splendorem incubuisse uideantur, quos tamen et ipsos non adeo liuidos esse crediderim, ut nisi transalpinis rebus oculos cupidius adiecissent, premendi nostrorum gratia in cælum Italos laudibus ferrent. Quid enim consilij eos cepisse dicam? an ut eloquentiæ gloriam desperare nos cogant? quid id eorum refert? quandoquidem huius ætati

decreto

decreto nihil cum literis aulæ. an ut gratiam ab Italis ineant? Sed quo inter Gallos ab Italis gratiam? Restat igitur ut aut priuatis studiis indulserint, aut non modo proterui, sed etiam prope modum amentes iudicentur. Equidem libens ab ipsis audierim, utrum ne studia literarum bonarum hodie flagrantissima quilibet iniquo tempore, restinguere illa sua obrectatione sperarint, an oblectandi sui gratia potius ingenia prouocarint. Illud certe obtinere nulla auctoritate possunt, ut oratorum uel poetarum & historicorum libros nobis e manibus ut prophanis excutiant, quas bonis iadudum auctoribus contrectandis inauguratas habemus. Nam qui famæ dudum per ora hominum iure uel iniuria obstrepenti moderari nequiverunt, quominus in circulis, in ambulationibus & sobrijs & basilicanis, pro castris, pro concione, denique nusquam non actus eorum obrectaret, non cauillabunde modo sed etiam tumultuose, ecquid se illi iuris habituros putant in eorum minervam quæ literas didicerunt? scilicet hoc illud est, hominibus uenustis cupido inaccessit gallicum stilum prouocandi, a quo sibi metuendum nihil putant, ut quem hebetem esse & plumbeum dicitent. Nempe hac fiducia illudunt, francicamque minervam, ut infantem nec ægide terribilem despiciantur. At ego ut Italos nostris ingeniorum acumine præstare nunc inficiari nolim, sic non facile concesserim, ut præstent etiam docilitate. Quippe ut prius omnium latinorum Italis post annos ceterum licuit stilum suum ad cotem prisca uenæ exacutum, scribendo dicendoque explorare, sic nostris obuium est. ut omnibus, & antiquos & recentiores scribendo auctores æmulari. nam saltem eodem nobis pretio quo Italis præberi, docere istos potuerunt actores theatri, qui satyricis salibus totos sæpe perficiant, quis acriores non puto ultra alpem aut pyrenem inueniri. At enim innocentia sacantibus omnium rerum securis esse licet. Equidem hoc fatebor, si intra id uallum statua se semper habuisse rebus auspicijs suis gerendis ductumque contenderint. Dicere igitur hoc audeant & ego illis ordines omnes iudices feram, ut ne ad populum quidem prouocare audeant. Quare ego suaserim eis potius, si me authorem non respuant, ut in fensu animo uel alioque male affecto, usque adeo ne obsequantur, quin sese suumque etiam fastigium respiciant, rationem ante actæ uitæ habeant, nec in extremo summoque actu sub persona primarum partium indecorum aliquid aut proloquantur, aut agant. Etenim cum sint eorum nonnulli præteriti temporis continentia & grauitate ita obstricti, ut peccare ne tantulum quidem sine crimine maximo nequeant, uideantur meminisse debent ui-

tæ suæ cursum non ad amissim popularem exigi, sed ad eam quã sibi ipsi in mediocri fortuna præstituisse creduntur. ut si à pristinae probitatis & integritatis orbita ingressum quoquo modo detorquere uideantur, quicquid recte ac præclare ante fecerunt, protinus non uirtutis fuisse, sed ambitionis existimetur. Nam qui alijs moribus uiuere prouecta iam ætate, & ad instituta transire uidentur utilitati seruientium, ultimum utiq; salutasse recta consilia atq; honesta dicuntur. perinde atq; ij. solent qui ad temporariam modestiam bellissime compositi, simulac se euasisse ad res secundas sentiunt, tanq̃ emeritis simulationis stipendijs, ambitum & cupiditatem profiteri profrecta fronte non uerentur. Aut igitur sibi posthac imperent studiosos Gallia non odisse, procul ambitione summos, aut si male loqui pergant, & ut cunq; doctis incommodare, quosdam etiam expectent iusto dolori tandem obsecuturos, nec sibi eo nomine blandiantur quasi in sinu Ionis positi male audire nequeant, aut quasi dolorem animo quantumuis iniuriam Gallica ingenia se lo exigere non possint.

Qui enim architectos se orationis Latinae intulerunt, cum minime ipsi esse didicissent artifices dicendi, Gallicæ fortasse doctrinae, Italiae discipulae, extremam propediẽ manũ accessisse sentient, cum ex atrio libertatis suis ipsi maledictis respondentes audient. Neq; enim ex uno aut altero opere debuerunt omne genus structurae, omniumq; æstimare. Sed quid hoc crimen persequor, cum ijdem ipsi qui literas Gallicis adimunt, non iam scientiam nobis elegantiorum artium, sed etiam prudentiam omnino quasi sensum cõem abstulerint? Quæ contumelia non ad unum tantum, eundeq; neglectum ordinem, sed ad singulos uniuersosq; pertinet. Notum est enim q̃ eius societatis mancipis, quos minime decebat, nihil pensi habere dicuntur, quo minus errata sua luculenta clauo admissa ductitando, ignominia patriæ obliterare nitantur. Pro supreme seruator? nonne satius erat nos culpã agnoscere quæ negari non potest, q̃ clamum, ut dicitur, clauo protrudere, & culpam crimine expungere? Antiq̃ Romani dixerunt maiestatem in populo, auctoritatem in senatu esse, inde crimina maiestatis appellata læsæ aut imminutæ, at nunc inuenti esse dicuntur qui non contenti Remp. non inuisse, imminuere etiam maiestatem gentis clarissimæ uelint, & q̃ cum doctos posse Gallos fieri negauerint, in super prudentes in Gallia nec reperiri contendant nec inueniri.

Qui cũ hæc dicunt, inexpiabili se inuidia flagrare nõ animaduertunt. Quasi uero cuiq; persuaderi possit quæstionem decretam de uiris bonis & prudentibus hoc tempore fuisse, quos uelut optiones

sibi rebus ipsi transigendis cooptarent. Verum hos paulisper mutamus quibuscum ex æquo non licet hanc iniuriam expostulare, ac uideamus cuiusmodi Homerus poetarum sapientissimus Achillem suum finxerit, ut ex eo scire possimus an res nostra publica recte atque ordine hoc tempore constituta sit, & mirari homines desinant, quod per hosce annos primum hominibus Fræcis animus cum re simul concidisse uisus est. Ille igitur rerum humanarum precipitissimus æstimator, cum sub Achillis persona fortem ac strenuum militem eundemque ducem formare statuisset, dea illi Mineruam instantem idētidem finxit, quasi quæ condoces facientem monitione postica, nonnunquam cæsarie reprehensantem cum præcipitem eum ferri sensum ira exardescente. Achillem autem inducit inter iram & ratiocinationem alternantes, Mineruæ tandem monitis obtemperantem, atque etiam strictum ensē in uaginam recondentem. Videre est illam quædam imperiose uertentem, hunc autem iram obsequiosè prementem. Illa ni pareat ipse numini, uindictam interminat, hic ponit uim animi, ne non paruissē dicitur. Memorabile figmentum, ac memoria etiā atque etiam tenendū, quo quid aliud poetam significasse arbitremur, quæ animæ duas partes iram & rationem. Si quædem ille iræ furorem, ac ferociam animi, ratus circa præcordia grassari, rationis principatum, ac moderamen animi in parte summa capitis sedere censuit, uelut speculatorē à natura præfectum, qui omnia circūspectaret, & ut auriga quadrigis, sic feruori animi, atque alacritati moderaretur. Proinde cum ille poeta fons ingeniorum dictus, talem strenuum militem, eundemque ducem fortissimum inducat, ut nusquam ita destitutus, ita deprehensus sit, quin præsto consilium & rationem habeat, hoc est enim Mineruam uelut præstitam habere uel assistentem, planum fit utique qui sapientia & prudentia careant, res ab ijs maximas nec bello nec pace geri posse. Porro prudentia ipsa aut summa dote naturæ datur, aut literarum cognitione cum sapientia comparatur: at utrunque nobis adimunt quæ nos nec natura imbui nec studio institui concedunt. Caput uero erroris est, quod nobilium natio indecoram esse literarum cognitionē claris penatibus ortis semper existimauit. Hac enim opinione effectum est, ut rerum nostrarum summa in tenebris plerumque densissimas agatur. Nam cum primores procerum ignorantiam literarum percipide sibi uendicent, ac nihil sui muneris esse in pacis artibus putent, euenit ut plurima aulæ consultæ paucorum commodo fiant, qui in rem ipsi suam suarumque necessitudinum concipere edicta principis ac temperare norunt. Sic fit ut regio nomine paucorum regimē obume-

bretur, nomen olim inuisum apud eos qui respublicas in populis & ciuitatibus condiderunt. At enim quosdam regibus subservire necessesse est, qui ijs muneribus fungantur, quæ per se reges obire iam nequeunt, quis negat? Sed si eo amplius legitimum iam & regum esse cœpit illis omnia credere quibus ab latere & ob aure principibus esse contigit, sint sanè omnium potentes, quando eo delictarum uentum est, sed sint eiusmodi qui optimates uocari & cupiant, & debeant, quiq; latus principis cingentes maiestatem eius augustiorem faciant. Nec dicatur unum omnium Regem maximum, solo corporum stupatis, non animorum uirtute ac scientia niti. Delectum modo hominum principes habere instituant, literisq; & ingenijs & industriae fauere, sic fiet ut nec doctorum Francia, nec prudentium inops reperiat. Sed enim eo tempore doctos & sapientes necesse est latere, quo tempore dissimiles ijs homines in lucem prodire. Huius igitur mali causa est nobilium institutum, qui res consentaneas, & mutua ope nixas generis claritatem & literarum peritiam, collidi inter se & dissidere putant? Quo errore factum ut disciplinæ olim ingenue appellatæ ad plebem iandiu transierint, non tantum à nobilibus sed etiam o' maiores perditos à sacralis repudiatæ, ne non satis generosus esse ordo antistitum & præsulum putaretur. Inde autem illa extitit indignitas, non tantum incommoda, sed memoria nostra etiara ferè dira, q' principes natura boni, sed blandimentis incuriæ capti cui à pueris insueuerunt, auctoritatem regiam recte perperam, digne indigne factis accommodant, quando semel omnia amicis permisere. Qui si literas scirent ipsi gentilesq; sceptrorum, nec sacrosancta nomina inuidiæ sic opponerentur, nec tam licenter ob oculos principales cercopum præstigiæ ludificari pergerent, quarum semper impunitas moribus nostris fuit uel à iurisdictione summa. Adde, q' Senatus ille selectorum, castrensium interpres principis placitorum, paucis sæpe uel uiris uel hominibus constare uisus est, partim literarum nescijs, partim iuris sui magis q' publici consultis, unde uisi sunt aliquando turbines ex caligine densa consiliorum oborti, late spes hominum percellere, nequicq' superum hominumq; fidem populo implorante. Quid illud quale est? q' cum omnia pro potestate arbitrentur, cum comitijs nostris ita præsent, ut sine eorum auspicijs pauci renuncientur, non satis eorum quidam habuisse dicuntur, meritos & graues permultos, & secundo rumore commendatos, aut aliquo uirtutis specimine cognitos præterire, nisi etiam proterua conuientia transmissos, aut ignominia afficere conarentur,

conarentur, aut huiusmodi omnino scire se inficiari? Præterisse dico? Quid si etiam obnunciasse constat, quasi latens aliquod uitium obuenisset? siue id simultati datum est, siue ut ij tantum præficerentur, quos eis commodum fuit. Qui si de caelo seruassent, ut existi mari uolunt, perniciosas sæpe renunciationses disturbare potuissent. Quam autem indignitatem homines haurire coguntur, cum certo certius sit nihil sapere principi posse quàm his prægustatoribus non ante placitum sit? Quin igitur urgemus, ut confessionem ab inuitis exprimamus? necesse est enim ut uel hebetem linguam palatumque se habere fateantur, uel certe amoris odioque seruientia, qui insulsos a sapientibus internoscere uel nolint uel nequeant. tametsi huiusmodi hominum conatum non magis improbum esse quam irritum puto, siquidem studij ardorem restringere premendo, aut secundæ famæ splendorem obscurare nituntur. Nam ut palma arbor in pondus attolli dictatur, sic uirtus suppressa studio maiore erigetur. Opinionem autem non uanis rumusculis collectam, sed claris industriæ documentis emanantem quis inhibere potest? Splendet enim splendet solidæ, et expressæ uirtutis existimatio, etiam relictæ in umbraculis, aut procul ab ambitu remotæ, ut uiceuersa in quibusdam fulgor adumbratæ uirtutis aut sapientiæ obruitur plena luce, cum summo magistratu gerendo tanquam ad radios solis aut ad faces admoventur. Equidem, ut ad eos redeam quos interrim omiseram, libens ipse suaferm, aut etiam postularim, si qui sunt ex ea secta Philoxeni superstites, qui rerum Gallicarum transfactores ideo in Italiam petendos esse duxit, ut nostrates homines rerum actu sumnoueret, non quod eorum solertiam præ nostrorum admiraretur, commodis ipsi ut immodicis comiter ornamentisque perfruentes, quæ nostrarum rerum clade quasita nullus est qui non norit, externos ita suauentur si placent, ut Francos non despuant, satius id esse censeo quam affirmata iniquitate eorum abrumperere patientiam qui res tacendas effari stentorea uoce possint. Neque uero negauerim sæpe de re Gallica fuisse, in rebus transalpinis externorum operam experiri. Quosdam enim ascitios nouimus non modo industrios, sed et exploratæ fidei, qui egregiam et singularem operam et quietis consilijs et bellicis rebus nauauisse dicuntur. Sed si in rebus domesticis non modo externo milite ut iam fieri cepit, sed etiam in omni parte Reipub. externorum operam asciscendam putabimus, magis id adeo ut paucorum commodis seruiant, quam ut publice profint, quæ tandem nostrorum erit fun-

ſto, aut quando ſuæ tutelæ Francia reſtituenda dicitur. O' tempo-
 ra. O' mores. Francia quæ olim ſibi, alijsq; & ſummæ rei chri-
 ſtianæ ſuperèſſe uifa eſt, nunc degener & infans, ne ſuis quidem re-
 bus ſatis eſt, uel agendis uel eloquendis. Rem ſuapte natura indi-
 gnam, authores eius etiam fecerunt atrocem, indigni omnino ipſi
 qui uel intra uerba peccarent, nedum ut uiris ſtudiſis omni ope
 incommodarent, quos ſuffragio ſuo, ut ſcimus, prærogatiuo ſublena-
 re debebant. Quod ſi homines innocenter induſtrios teſtimonio ſuo
 fraudaffe, uiri boni exiſtimatur officio non conuenire, quid cauſæ eſt,
 quin magnum in ſeſe dedecus admiſiſſe uideantur. qui etiam cupi-
 de fecerunt ut odiſſe crederentur. Vtinam autem fieri poſſet, ut ſe-
 ſe noſtræ querelæ in eos tantum impingerent, qui culpæ authores
 aut affines eſſe dicuntur, liberius omnino nobis deſtomachari lice-
 ret, nunc autem uereri ſubinde mihi ſuauerrit, ne aberrante homi-
 nū coniectura in eos uis doloris incumbat quos minime uellemus.
 Sunt enim in quibus ne guttam quidem criminis huius hæere ue-
 lim, tametſi eorum culpa tolerabilior fuiſſet. ſed & eiſmodi non
 nulli feruntur, ut ſi ſtomachum rursus mouerint, patientiam omni-
 no tibi imperare non poſſis. Næ ego ſatis admirari nequeo quo-
 rundam hominum amentiam, qui in rebus ipſis ſecundis famæ ſuæ
 conſulere uel negligunt uel neſciunt. Nos tres uiros uidimus, qui ad
 magnos honores aſſumpti, cælum noſtrum impleuerunt nomnum
 ſuorum celebritate. Quorum duo tum æquales, tum ſimul in actu
 ſummo rerum noſtrarum fuerunt. Hos ita inter ſe iunctos dice-
 res ut aërem, & ætherem. Quicquid enim potentia alterutri acce-
 debat, alteri id omnino deceſſiſſe uidebatur, ut inter illa duo elemen-
 ta ea eſt uiciſſitudo, quicquid alteri deperit, in alterum ut inferne
 ſupernèq; tranſeat. Verum ætherus ille ſumma quæq; ſibi uendi-
 cans, & ad cælum uoce hominum elatus, tam proxime etiam olym-
 pum euaserat, ut quicquid Iunoni Iupiter inter ſuauiâ diceret, la-
 tere eum omnino non putaretur. Cum autem ille alter faſtigio for-
 tunæ inferior, libramento tantum ſuo ſtare, doctrina ſcilicet & in-
 duſtria ſummo paribus maſtratu, hic uero maiore factorum ſupra
 omnium aſpectum ſublime ferebatur. Qui cum uotis tantummo-
 do ſuis parcarum fuſos conuolui exiſtimaret, arrectiſſimam quæq;
 ceruicem ſubmitti ſibi uolebat. Sed cum ille alter eruditione Varro,
 animo irrequieto & uerſatili Porcius, & libertate non obnoxia
 Cato, ſuperioris magis illius ſuaumberet impotentia, quàm ani-
 mo ſatis æquo cedere uideretur, id ad huius felicitatem fortunæ
 deeſſe

deesse uisum est, ut ille uelut obex e' medio tolleretur. Id quod decimo magistratus anno cum obitu eius contigisset, fati iam haud dubie nobis male cogitantibus, ibi ille Seianus gaudio immodico perfusus, quod alacritate futili & gestiente prodebat cum suo comitatu, omnia iam infra, supra, nutu uerti suo uolens, suffecit statim in locum demortui, quem iamdiu designatum inter iuratissimos amicorum habebat, quo facto cum in omnes sese partes libere uersare coepisset, (nullum enim Catonem esse superstitem sciebat cuius supercilium suprema fors aulae uereretur) inde iam aperte domus eius cupiditatis et ambitionis diuersorium fuit. Cernere erat omnium ordinum non colluuiem, nam id tolerabile esset, sed quicquid penè in quoque ordine decoris esse uidebatur, certatim sese addicentes aut spei alicuius certae, aut representati praemij authoramento, aut postremo noxae metu, quae, ut minima numero, ita potissima pars erat. Nam qui omnia in potestate habebat quae tunc erant amplissima, is unus omnibus sufficere posse merito uidebatur. Quem autem plus iure ac legibus homines posse non dubie uidebant, extra eius praesidia agenti securo uix esse hominum opinione fas erat. Quin eo usque inualuit hominum opinio, ut huius impotentia & illius obitu, aculei seueritatis, summæ etiam iurisdictioni excussi uiderentur. Habuit pro cohorte praetoria non modo candidatos principis, sed etiam miniatos, quorum stipatu se maxime mirabatur, fremente ipso Ioue hominum eorum miniatore, qui sibi has operas ex primi ægerrime ferebat. id quod eum ipse uidi audiuique in urbe dictitantem, cum apud eum essem. quae res in exitum penè domesticæ familiae uertit, euentu quidem primordijs congruo. quis enim nescit uelamenta illa beata non tam cocto imbuta quàm cruore fuisse? o' caram semper franciæ mercem, & bellorum pretijs comparatam. & sic quoque nunc licemur? Verum in eo eius & in reliquo comitatu literatum nullum agnouisses, nisi si quis erat forte unus inter externas clientelas. tam procul enim id genus hominum ab eius uestibulo summouebatur, quàm ipse longe aberat ab eruditione liberali. Et alioqui nullus ei fermè eorum cordi erat, quos ille de medio sublatus fuisse uisus erat. Quippe ut ille uirtutis & doctrinae columen, ijs fauerat praecipue qui aut ceruicem non obnoxiam, aut indolem ingenij praese ferre uidebantur, Ita hic interioris aulae manceps in delitijs nunquam uisus est habere quos meritorum praerogativa magis, quàm suffragio aulicæ obseruantiae fretos esse suspicabatur. Etenim

cum prostituta frontis homines in fidem fere recipiebat, sicut amare a lenone sunt qui iucundius esse putant, tum omnia beneficentiae suae accepta ferri uolebat, uir caetera egregius & in primis commendabilis animi sublimitate, tum sordibus auaritia, tum omni obscena uoluptate maiore dignus, qui uiam ueram intelligeret assequenda gloriae, caeterum solinaeus accipiter, ut est in hominum nostratum prouerbio, & qui in rerum actu parem ferre non posset, nam qui genesim summam habere se arbitrabatur, nullum non fastigium sibi secundum esse censuit. hic cum fortunam perpeti sibi fauore aspirantem multum iam fatigasset, tandem grandioribus inceptis obrutus, quibus par esse posset & neminem solitariis rerum arbiter in consortium admittebat, Ipse quoque fato concessit. Unus ut arbitror omnium quos aetas nostra meminit, aestu perpetuo iactatus inusitatae felicitatis, ut praeter omnium ferme opinionem aciderit, quae ei fortuna summam manum negauit, destituta, tot hominum spe, & praesertim cohortis miniatulae iam ad comitia honorum fastigii properantis, quae longius ipsa expectatione hominum protracta sunt. Tantaem autem potentiae non unum, aut alterum sed complures successores reliquit ex sinu tamen suo ante mortem productos. Nullus enim adhuc posthumus successor mortuo agnatus est. uerum eorum unus fortunae se litasse confidens cuius alumnus erat, uelut solus summam rerum creuisset haereditatem, tantos repente spiritus sustulisse uisus est, ut praeter insolentiam in uultu eminentem, ferociam quoque territantem loquendo exhalaret. Is in summo magistratu dissimilimus sui factus, usque adeo omnia sibi suscipere permisit, & ad extremum tueri quicquid ipse suscepisset, ut dignos indignos, quos sibi morigeros semel expertus esset, in omni parte reipublicae praeficiendos curauit. moratos uero iuxta ac morosos inutiles reipublicae putans, quae potuit longissime in secessus ablegauit, utrisque enim iratos superos esse credebat. Videlicet fortunae indulgentia corruptus, & immemor personae quam gerebat, quod uirtuti debebatur, illiber ali obsequi dandum esse censuit. Ex quo factum ut quam existimationem primis et secundis uitae actibus collegerat, eam in ultimo eodemque summo totam effudisse uideatur. Aliquandiu autem grassatus affectis suis promouendis, cum orbis formam nouam mundo stupente coepisset architectari, subita manus iniectioe uim parcarum expertus est, uir omnes arbitrantur summo magistratu dignus, si summum semper magistratum sperasset ac nunquam adeptus esset, usque adeo in secunda ei sorte consensuisse praestabat. Sed qui fortunae omnia tribueret,

bueret, cuius præsentissimum numen in rebus humanis esse existimabat, ne extremum quidem fortunæ obsequium remittendum esse censuis. Hic est fere eorum exitus qui modum non nouerunt adhibere felicitati. Verum ille quoque mortuus est, cum summi honoris conuulsa maiestate, tum uero summæ curiæ lacessita seueritate, semanibus earum rerum iactus quæ insigni nostrarum rerum clade postea expiatae sunt, & ea tamen morte felix existimatus. Horum uero omnium obitus ut successorum gaudio, ita secundi & ultimi risu & cauillis omnium exceptus est, ueluti ludos sibi fortuna nobis quæ faciente. Nam primus ille & summus uita suo non nostro tempore excedens, orbem non dubie rempublicam nostram reliquit. alios uix statuas, utrum ex rebus ipsorum prosperis raptos, an potius de decori impendenti exemptos esse dicas. Tamei si secundus eo nomine desiderium sui non modicum reliquit quæ eam rerum inclinationem quæ secuta est morari uidebatur, etiam si ipsum eius fundamenta primum iecisse concusso orbe notum erat. eo enim ueluti tibicine fultas res nostras quamuis inclinatas impulsasque, tamē nondum collapsuras fuisse. Accedit quæ grandiora incepta sic reliquisse uidebatur, ut Apelles Venerem, quæ manum non inuenit operis inchoati præscriptum excepturam. O fluxam rerum humanarum memoriam? hic cum totum occidentem nominis sui uel gloria uel strepitu impleuisset, sic anima repente concidit exhalata, ut nullius propè modum nunc in ore uersetur. In quo ipse mihi post hoc regnum conditum maxime falsus esse opinione uisus est. Nam qui cedrinae familiae suæ stemmata quæsiuisset sperabat, ne sui quidem memoriam nisi exilem atque fugacem reliquit. Sed scilicet communi principum primorumque gallicæ errore in quaerenda uerae gloriae curriculo lapsus est. Nam qui beneficentia & suffragatione ingenia literatorum excitare debebat, & ad omnia publice commoda honestaque toto pectore incumbere, ut rerum præclare gestarum gradibus uelut in cælum id quod exoptabat hominum ore ferretur, monumentisque æternis scriptorum conderetur, is ut Aspendius ille citharistes, qui omnia sibi intus cecinisse dicitur, in libera rerum amplissimarum dispensatione sibi ac suis prolixissime frangens, publicæ opulentiae dispendio se suosque augendos esse cum cohorte amicorum asseclarumque ratus est. At etiam o stultum hominem libens fecit, ut ornandis assentatoribus, & suppressendis doctis & grauibus, authoritatem, & extruendis insanis prætorijs opulentiam uanissime consumeret, illam quidem si superis placet ex donatiuis uenialibus coactam prætextu bellif-

simo. eorum non absimulis qui ex materia cariota & uermiculante
 statuas sibi erigentes, prorogare ijs sese in æuum arbitrantur. Sic ba-
 goarum apud persas immodica potentia, nihil post obitum eorum
 præter memoriam solam eunuchorum relinquebat. Deus immor-
 talis quantum interest inter hominū cogitationes & actus? Primus
 ille tot ingenij dotibus instructus, in muneribus obeundis remissus
 & compositus nisi si iracunda seueritas uitio ei data est ita se in ma-
 gistratu gessit, ut in eius funere summi honoris maiestas, & Franciæ
 nominis splendor & claritas elata fuisse credantur, cuius rei opinio-
 nem auxit secuta rerum inclinatio. At contra secundus incitatus &
 uibrans, Tertius eo amplius præcepit, eo maxime nomine memoriã
 sui rebus gallicis inussere, q̄ felicitati & gloriæ francicæ funus indi-
 xisse dicuntur. Hæc est enim omnium opinio, hic sermo quem fama tu-
 multuose hisce annis circūtulit. Cui opinioni est iudiciū meum nõ in-
 terpono, me tamen ipsorum miseret, qui cū essent in loco præcelso po-
 siti, in sese non inquisuerunt, nec obseruari se omnium oculis memi-
 nisse potuerunt. Viri alioqui cõmendabiles, si ferendo ipsi oneri præ-
 grandis fati fuissent. Certe alter eorum qua erat animi præstantia
 errore magis, q̄ proposito mihi lapsus uidetur. præclarum enim sibi
 uir literarum nescius existimauit cohorte millenaria futillum homi-
 num stipato, ultro per alpes atroq; commeari, quos partim annuis
 congrarijs a rationario principali donare instituerat, partim opti-
 mo quoq; præmio uirtutis sacro profanoq; ornare. Quis memoriã
 sui perpetuam esse cupiebat, monumentis utiq; præclare rerū gestarū
 eam fulcire debebat. Ad ea autem monumenta condenda archite-
 ctorum manus adhibendas esse intellexisset, nisi planè nescius libera-
 lis doctrinæ atq; elegantis fuisset. Heu uana hominum opinio, q̄ eorū
 sortem suspiciunt ut beatam qui rerū potuntur in aula strepitu plau-
 sibili, cum nullam ipsi sui relinquunt memoriã post unum aut alte-
 rum q̄ moriuntur. diē. Ego quidem uel miserabiles esse puto, præ-
 sertim cum inclinationes temporū & momenta rerū uelut Tantalii
 saxum capiti fortunisq; eorum impendeant. Quin & imperium
 ipsum quid est quod tantopere admiremur, ut numeris omnibus feli-
 citatis statum coagmentatū, nisi principes ipsi memoriæ posteritatis
 inseruiendū esse censeant? cum postridie funeris inter regem uerū
 perpetuumq; & diurnum ludicrumq; nihil interest putem, quales
 sunt aut psonati reges, aut qui in peruiugio epiphaniæ regni fabæ
 lusu ad sesquihoram sortuntur. Refert igitur non quantū quisq; po-
 tentiæ affectus sit, aut q̄ numerosis cultus sit clientelis, sed quid in ui

ta memorabile gessisse, quos mores, quos homines fuisse ac promouisse prodatur. Enimvero si & principes & rerum potentes hoc intelligerent, tantum interesse inter utrunq; fungendi uel principatus uel honoris institutum, atq; si per uitæ agendæ curriculum hoc quadrigis albis sublimes, atq; ingenti plausu uectos fuisse, illos plebeia & humili rheda nec secundo populo cursum peregrisse dicemus, credo ut est gallorum animus gloriæ cupidissimus, nihil utique antiquius habituros fuisse, q̄ ut bonorum & grauium existimationi approbare se possent, & posteritati in alia, atq; alia secula ostentare, quæ hominum ipsa iudicium nec per sordes facere nec per arationem solet. Ecquem enim esse uel principem, uel à principe proximum aut secundum putamus, qui si germanæ gloriæ speciem intueri ac perspicere posset, eamq; regni uel potentæ præmium unicū in hac uita propositum esse intelligeret, in flexu uel ætatis, uel inclinationum rerum quoquo modo hæreret, & non ad extremam metam sibi semper instaret? Egdē nullū nec regū esse arbitror, nec, in aula præpotentiū, dūtaxat eorū q̄ similes sunt animo iam dictorū. Age uero si id quoq; scirent rerum gestarum præmium solidū perpetuumq; esse non posse, nisi ab ijs decretum qui dicendi præconio laudes ducum pronuntiare didicerunt, num etiam tum Galliā literatis fuisse carituram putamus? Ego certe ita existimo nostros nihil nō assequi posse, si semel cœperint assequi uelle. Et rerum suarū præcones Franciam, non quoslibet, sed etiam Talthybiadas edituram, si modo hoc principes intellexerint præcorū regum clarissima gesta ideo in obscuro iacere, q̄ initiatos eloquentiæ scriptores non inuenerint ipsi nec æquales nec posteros. cum autem p̄ literarū ignorantiam incuriamq; hoc principibus scire uel intelligere non liceat, fit ut q̄libet sublimes & erecti, hoc præstare nequeant, quin à recto cursu felicitatis, gloriæq; exorbitent. Siqdem cum habenas fere ignaris rectoribus committant, illiq; in temonem peritos admittere raro in animum inducant, q̄ fieri potest, ut inoffenso cursu ad metam perueniant? simul illa res alioqui illustres infuscat indignitas, q̄ in currū sæpe assumptos huiusmodi uidemus, q̄ si res recte atq; ordine procederet pedites ad frenos obambulare deberēt. Vtnā autē ex eius officina quæ superius diximus, ut olim ex equo troiano primores omnes uiri heroicis animis uisendi prodissent. Quidam. n. eorū arduos eius spiritus et liuore auaritiaq; maiores, aliasq; eius uirtutes nō emulati, ut ē natura humana docilis in sinistra uirtū illud eiusdē imitati sunt. Etenim uir ille animi nimius, admiratiōe summ̄ api-

cis captus, cum externarum tribuum suffragia immensis pollicitationibus liceri institisset, irudines illas bellorum ærario nostro admouisse compertus est, quæ exanguem rei francica opulentiam suctu iugæ reddiderunt. Olim autem elusus cum peteret, ut Cæsaris candidatus, didicit uti foro ut tempora tum ferebant. Quæ cupiditatem nulli non notam, ut tamen prætextu aliquo obtegeret uel perlucente, cum emissarios emerædis centurijs ad capita classium dimittere statuisset, tum demum externos admirari, & præmijs ascitos præferre nostris omni ope instituit. Ex quibus internuncios, & sponsonum sequestres præpropere delegit, quosdam ita futiles ut qui strophis maxime inclaruissent, eos ipse appositis negotijs arbitratetur. Nec nunc fando audita narramus. oculis enim hanc indignitatem in Italia & in urbe haurire mihi contigit, cum minime uidere putarer quod nulli non oculato patebat. & præterea irridèters uidebam gallicam simplicitatem homines pacatos, qui hominum delictum habere non nossemus, cum copia etiam ingeniorum domestica non careremus. et nos miramur iterum nos repulsam uerticis honorum tulisse. Ex eorum etiam tempore motorios omnes actus, atque etiam turbulentos uidimus. O beatam futuram te Fræcia, si inira te tantum felix esse uoluisses. Nam ex quo tpe extra fines auitos prosilire tibi uisum est, cum carissima pignora longissime amandasti, ab te nunquam reditura, tum uelut abdicatis tuis, alienis sinum paderere destinasti. Quod si in re, atque existimatione tuam futurum uidebatur, ut ad te aut gente, aut cognatione pertinere omni ope reposceres, idque quando nisi Marte disceptante consequi nullo modo posses, uirium tuarum specimen facere extra finem oportebat, oportuerit sane, quoniam quidem arduum est rebus tempore prosperis. Sed quod te superum infensus ita præposteram egit, ut choragis pastophoris pyrricham saltare uelles. uidelicet nondum intelligebas nec rei, nec famæ tuæ ita rationem habituros, quoniam, quo iure, quaque iniuria corollarium illud belli assequerentur, primum ueneradissimum, et ad extremum beatissimum. nullisque cancellis iudiciorum ambitione perditam coerceri in istis hominibus posse, quos fretos uertice sacrosancto uidemus iudices prouocare digitis argutulis. Verum ille prius impetu retroactus, cum ui maiorem rem aggredi statuisset, oesque iam tribus aut laturus, aut ablaturus uideretur, (et erat Argyraspidum cohorti succinctus, præter alas obequantem) ibi iterum repete. (O lubricum gradum felicitatis) a fortuna desitutus, uel istis potius plagis indutus (ut est mens cæca mortaliu) quas ipse texerat, anxietati animi par esse non potuit, ut multi opinantur. deprehensa. n. felicitas cito curis

grauioribus, argentibusq; succubuit, quarum insolens erat. Hic & alter immatura morte rapti hoc lucri fecisse dicuntur, ne actuum suorum Catastrophem uiderent patriæ luctuosam. Vtinam autem eius sequaces, quorū ad stomachū galliæ non facit oratio, non magis Italiam q̄ Italos amarent, aut certe Italicam doctrinam cū Italia. literæ ut opinor, bonæ ex Italia non modo ad nos uenissent, sed etiā propemodū in Franciā cōmigrassent, & iam Franci homines essent capaces eloquentiæ. sed quoto cuiq; unq̄ in Francia stipendiū datum est dūtaxat nō pudendū. amicos ipse ex Italia habui, a quibus non sine lachrymis diuisus sum, cū provincia paucorū crimine ingrata facessere se dicerent. Neq; uero, neq; inquam Gallorū ingenia ad literas p̄discendas sunt inepta, sed quia literæ lautiores nihil ad rem ampliandā hodie pertinere noscuntur, elegantiae suæ frugem hominibus quæstuarijs, atq; ambiticis approbare nequeunt. Rem autem facere q̄ res gerere, aut gestas res scribere maioris multo artificij apud nos esse creditur. Quo igitur tantopere Italos si nō ad eruditionem Gallorū. At res ipsa clamitare uideatur nō Italicam doctrinam ex Italia, sed cōmoda, sed ornamenta, sed quod dicere nūc musisito paucis hominibus quæri, quorū hianti cupiditati fortuna quāuis profusa satisfacere nequit. Habeant illi sanè sibi omnia, quod absq; captione nostra fiat, abstineant modo uerborū contumelia, & aliū prætextum consilijs suis inueniant. Sed q̄ præclare natura, quæ simulationi sedem in fronte, sermoni in ore dedit ut conspicuo in loco dū fallere ne possent. fit. n. perraro frons ut ita sermoni subseruiat, aut uerba fronti congruant, quin male conscia mens quoquo modo prodatur. Scitum etiam illud aiunt, diu neminem personam ferre posse. Verū enim uero quando ad cardinem huius causæ puenisse me sentio, quod in aliud tempus reseruandū esse duxi, uela iam querelæ mihi contrahenda sunt. Qua de re. n. agitur explicare amplius nō statui. Ignosci autem dolori, cui non nihil datum esse non nego, ab omnibus æquum est, qui uel patriæ iusta caritate ducuntur, uel quos omnino non pœnitet quantum in literis discendo profecerint, uel certe qui ingeniosos liberos sese genuisse sperant. Ego ne ut patriæ quæ me genuit, quæ me aluit, quæ me utcūq; docuit, deniq; cui obsides liberos dedi, ignominia affectæ non condolecerem. non ijs natalibus ortus sum, calumniam passæ non patrocinium qualecūq; præstarē. Haud ita ad hæc studia incubuisse uisus sum. immo uero cum in patria literas didicerim, non in actione populari potissimum experirer, an usui patriæ & ciuibus esse possē. Ecquæ autem tandem

popularior esse potest actio, quæ suum populi ius tuetur? quæ ignominiam popularem singulorumque propulsat? Equidem sic contendo. qui ingenuis ipse parentibus natus sit, auumque ac proauum cedere non ignobilissimos possit, nec se in seruitutem aliquando abductum à plagiaris passus sit, ut inter uenalities in castro illiberalis obseruantie indicaretur, idemque ijs ornamentis, quæ nec uirtute, nec ingenio, sed potentibus in aula supparasitando quærentur, literarum studium antiquius duxerit, si nec aduersa Minerva hoc se facere confidat, dicendique stipendia non grauetur implere, illustrandi quoquo modo nominis sui ius ei esse debere, siquid ipse fortasse in medium committit, et profectus stilo possit, neque ea spe prohiberi citra iniuriam posse. Hoc ius sit sane Italorum civile aut proprium, modo ut nobis eo translatio liceat uti. quæ reliquæ ferè gentes melius de se merite, id ius non magis Italicum esse quam prouinciale contendunt. At Italorum extant opera, quæ priscam literarum elegantiam instaurasse creduntur. Quid tum? num pro eos, qui iam scripserunt consumptum omne argumentum ostentandi ingeniorum putamus? aut si Itali primi hoc certamen instituerunt, num ideo solis eis gloriam hanc sperare licet? Ego quod ad hoc pertinet, sic censeo. Italos hactenus meruisse, ut iure, ut ita dicam, suo literis lautioribus studere uideantur. neque inuitus fecerim ut Italiae alumnis, uelut maiorum gentium scriptoribus sedendi in orchestra ius tribuam. Sed quis omni gradu, et in quinta classem deiectos Gallos esse patiat? aut quis est eorum, qui edicto quidem ignaui metus non prohibeantur postulare, et iniuriarum possint reos uel tyrocinio quoquo modo postulare, qui libens hoc committat, ut ad se delatam certis authoribus contumeliam, transmittens silentio, socordi etiam animo remisisse uideatur? tametsi, quod ad me pertinet, absit ut quæque ea de re reum deferre uelim, eorum quidem, quos alijs nominibus et ueneror, et probo, siquando secum agi civili animo pati possint. nec nunc eos mihi uideor postulare, sed insignem iniuriam apud eos ipsos ex postulare, si tamen audire uacat, et exaudire possunt. Verum esto (quod tamen pace dictum aliarum prouinciarum uelim) Itali hominum soli hactenus hoc nomine in caelo esse dicuntur, hoc est. non Italos omnium ore celebrari. sed si Herculem, et Liberum, et Castores in caelum merita subuexisse creditur, non possint et alij scribendi industria, parem et simile Italis laudem mereri, atque adeo ius ipsum sperare Quiritium? neque enim maiorum illi dij gentium quos etiam selectos antiqui uocauerunt, conscriptos illos deos meritorum suffragijs in caelum admiserunt.

Itali in doctorum ordinem laudemq; adoptare grauabuntur, qui ingenij, aut doctrinae commendatione uidebuntur inclaruisse. sed etiam medijs fidijs etiamq; uereor ne ineptire uidear, qui tanquam ad palum magno sudore depugnem. Quis enim aut Italus, aut alius quemquam aut Gallum, aut alium ex iure manu confer-tum uocauit ob id, quod hanc spem laudis usurpasse diceretur, quasi in alienam possessionem temerarius inuasisset? Nostrium est hoc cri-men, qui etiam nullo uindicante, ius omnibus commune. Francis ab iudicamus. etenim externisq; nostris iustioribus utimur, quos tamen ut iudices iniquos, ita minime infestos aduersarios experiemur, ut spero- nam quibus ingenia nostra probare non possumus, si in certamen di-cendi ueniretur, ne uelitari quidem, nedum pugnare sustinerent, nisi si eorum fortasse quispiam irritator hastas, ut dicitur, amentatas ex comitatu mutuaretur. quo minus nobis anxie haec causa agenda fuit. Apud hos enim si quid uel scitum dixeris, uel non insulsum, fatuo palato deuoratur non regutatum. Enimvero haec actio, etsi ita mihi competit, quasi caput & fortunas meas, ut & omnium Gallorum, in ea agi putem, tamen ita occupauit non ut cupide ante- uerterim, sed ita res nata tulit prima ut essent meae partes. Erat & alioquin si cuiusquam certe meum, in hanc causam descendere, qui in his studijs bonam partem aetatis contriuissem, nullius spe au- cupij prouocatus. Proinde ita existimari ab omnibus uelim, inte- gram a me causam relictam esse, ut ne libatu quidem praestora- ta uideatur. nam neque mihi ipsi ita praescribi potest quasi omnem aquam meam dicendo consumpserim, ut si reos eosdem, aut alios repeterere olim opus sit, non mihi multae iterum horae indulgeri debeant. cum enim sic agendum duxi, ne rei cardinem attingerem, tum uero sic temperandum fuit, ne iugulum causae quoquo modo peterem. nam quos & merita, & fasces alioquin reuerendos fa- ciunt, eorum sartam ut aiunt, & tectam esse existimationem de- cebat. tamen si qui fieri potest ut stili modum teneas? qui etiam ho- minum patientia irritati, nihil sibi reliqui fecisse dicuntur, in hac re quidem, quo nocentiores fiant? Quotus autem quisque faceret, ut a- gibus alioquin laesus publico etiam nomine iniuria affectus esset, nec se hilum profecisse modesta, ac silentio intellexisse, ab ijs gratiam inire turpi patientia uelle? et iniuriam propulsare cum posset, comodius suis potius quam existimationi patriae consulendum esse duceret? Ego quidem certe eousque Aristippus esse non possim. proinde ut sit penes cos ar- bitrium quo quisque in numero in Francia esse debeat, malim tamen

non nescios literarum oderint, quae despiciant. Quid enim agas, ubi tibi aquam fluere noris, et aut crimen agnoscere, aut respondere cogaris? Atque equidem prope est, ut dicam tanti esse in Cyarum ablegari, dum aculeo dimisso libertas intereat. qui si indignatione iusta orationis meae uela implere uoluisssem, rerum dicendarum copia facundum me fortasse, indignitas etiam reddere uehementem potuisset. Quin et libertatis finis bono, et populari principe tam late patere quam ueritatis puto. Intra quos, sicut intra praescriptum expatriari licebat, nisi reorum magis quam rei rationem habendam esse meminisssem. Nec uero fortuna quae libet improba tanta se flagrare inuidia diutius sustinebit, ut tantam in magnis uiris iniquitatem fauore immodico prosequi non desinat, si illi in posterum incommodi esse pergant. aderit enim aderit uotis euocata Nemesis, cui animaduersionem eorum antiqui consecrantes, qui rebus secundis insolescunt, adrastra cognomento quasi inenitabilem uocauerunt. Interim nos aequitate animi fretos suauis secundarum rerum aduersarumque condimento, deuoratas omnes indignitates concoquere oportet, nec a laudabili uita instituto hominum iniquitate, aut temporum absistere. Huiusmodi enim stomacho eos esse conuenit, qui ad literarum studia amore sapientiae, non quaestus gratia incubuisse se dicunt. qui ppe huius uita in seipso uersatur institutum. nec aliud extra se inuitamentum maius habere potest, quod quidem pendeat a fortuna. Is quidem certe studiosi nomine indignus est, qui sese frui in studio non arbitratur optabilius esse, quam se in ius, ditionemque fortunae per ambitum pmittere. Proinde haec et huiusmodi non Catonis animo, ut aiunt, sed Ciceronis stomacho ferenda sunt. Ita autem mihi super pos omnes propitios esse uelim, nulla enim religione maiore astringere fidem meam possum, ut rerum indignitate, non cuiusquam odio incensus, hactenus stilo indulsi. Quare in primis eam mentem potentibus dari opto, ut in uniuersum prodesse uelint, ac singulis non obesse. nihil enim nec generosius uelle, nec innocentius possunt. Sin (quod absit) id fieri neque, id nobis diuinitus dari, ut aut ne possint studiis nostris incommodare, aut certe incommodando ne possint nos ab aequanimitatis gradis quoquo modo deturbare, in quo hactenus securitate felices acquirimus. Erit tamen aliquando (interim enim ariolari inuat) principum providentiae cauere, ne eorum nomina supprimantur factiose, qui publice aut honorifici, aut utiles esse possunt, et prudentiae uideri, si quae familiae ciuile fastigium praepetes excesserint, ut in classes circuncisis alis, in ordinesque redigantur. Nunc perorationis loco

ingenia

ingenia Gallorum qualia sint, antiquitatis autoritate docebimus,
 solertis aestimatrix ingeniorum gentium. ne gallomasiges Francani-
 mum posthac sibi placeant, quasi soli inter nescios iudicio praediti.
 Quo citius autem hoc documento persungar, unum tantum eius rei
 authorem laudabo, nec Italum ipsum nec Gallum, & classicum
 alioqui testem, ne a quoquam refelli tantum elogium possit. is erit
 potissimum Strabo, genere Cappadox, eruditione graecus, iudicio pri-
 scus, conuersatione, incolatuq; Romanus, terrarum multarum pera-
 grator, ut ex geographia eius patet, in cuius lib. iiii. de Gallis lo-
 quens ita inquit. τὸ δὲ οὐ μὲν φῦλον ὄντων καὶ γαλλικοῦντε καὶ γαλατι-
 κῶν κελούσιν, ἀρεμάνειοι τε ἄθι καὶ θυμικὸν καὶ ταχύ πρὸς μάχην. ἄλλω-
 σε ἀπλοῦν καὶ οὐ κερκόητες. διὰ τὸτο ἐρεθισθέντες μὲν ἀθρόοι συνίασι πρὸς
 τοὺς ἀγῶνας καὶ φανερῶς, καὶ οὐ μετὰ σκέψως. Vniuersa autem, in-
 quit, natio eorum hominum, qui Galli nunc et Galatae appellantur,
 Martis studio flagrans, animo est strenuo, & celeri ad conferenda
 praelia. alioqui mente candida & simplici, & ab improbis mori-
 bus abhorrente. Itaq; iniuria lacessiti conferti cœunt in certamina
 aperte, & nullo periculi adeundi respectu. eam obrem tractabiles
 se, moderatūq; faciles praebent primo cuiq; ducem se eorum impe-
 ratoremq; professi. Quo in loco interpretes Strabonis uir alioqui do-
 ctus lapsus est. Idem inferius. πλὴν βίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἔχοντες τὸ
 συναγωνισθῆμενον. παραπειθέντες δὲ οὐ μαρῶς ἐνδιδόασιν πρὸς τὸ χρῆσι-
 μον. ὡσε καὶ παιδείας ἀπειθεῖαι καὶ λόγων. Praeter uim, & praesen-
 tiam animi nihil ad certamina adhibentes, q̄ si quid temere suscepe-
 rint, facile utilitati cedunt. ob quod & doctrinae institutionem & li-
 terarum studia capeffunt. Et rursus de gymnasio Massiliensi. ἐνδὲ
 τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμοτάτους ῥωμαίων ἀντὶ τῆς εἰς ἀθήνας ἀπο-
 δημίας ἐκείσε φοιτῶν φιλομαθεῖς ὄντας. ὀρῶντες δὲ τούτους οἱ γαλάται,
 καὶ ἅμα εἰρήνην ἄγοντες, πᾶν σχολὴν ἄσμενοι πρὸς τοὺς τοιούτους διατί-
 θενται βίους, οὐ κατ' ἀνδρα μόνον ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ σοφιστὰς γούν ἀποδέ-
 χονται τοὺς μὲν ἰδίᾳ. τοὺς δὲ πόλεις κοινῇ μισθοῦμενοι καθάπερ καὶ ἰα-
 τρούς. Haec autem, inquit, Massiliensium institutio, Romanorum
 hodie nobilissimū quēq; pellexit, adeo ut pro peregrinatione, quam
 studiorum causa Athenas pridem suscipiebant disciplinarum cu-
 pidi, nunc illuc se conferant. quorum aemulatio Gallos quoq; ex-
 citauit, ut pace per Galliam composita, ipsorum a rebus bellicis am-
 plectentes, ad discendi institutum animum appellerent, non uirum
 modo, sed etiam uniuersim per urbes. quippe qui dicendi magistros,
 quos sophistas appellant, priuato publicoq; impendio oppidatim

27 suscipiant, salarium illis statuentes perinde ac medicis. Nec literas
 28 Gallis Strabo, nec animum studijs liberalibus aptum promptumq;
 negat, etiam si eis ad praelia animos gestientes tribuat. Quanto
 igitur nostri maligniores, qui Francos in orbem Barbariae redigen-
 tes, studiosorum industrie summis obloquuntur? Eidem apud
 vulgus committatur regij facientes, quod ne nomina quidem disciplina-
 rum unquam suspicari potuit. Quod si olim Galli literis apti fuerunt,
 quae tandem invidia est nunc quoque in Gallia literarum bonarum
 studium cum successu excitari, si quidem publice nunc hono-
 29 sificandae ut quondam habeatur? nisi uero Strabonis aetate quo tempore
 hominem deus induit, fieri id potuit, Gallis adhuc semiferis, id nunc
 non poterit, quo tempore gens nulla moribus aut mansuetioribus aut
 elegantioribus uiuit. Quibus si ipsis disciplinarum expolitio, et na-
 30 turae praestantis condimentum adderetur, undique certe et lauti fran-
 ci et perpoliti fuissent. Ex illo autem prisco Galliarum instituto ema-
 31 nauit illud Satyrici poetae, Gallia caesidicos docuit facienda Bri-
 32 tanos. Notum est etiam certamen graecae Latinaeque facundiae Lugduni
 olim institutum ad aram diuo Augusto consecratam, ad quam idem
 33 satyricus alludens, in prima satyra inquit, aut Lugdunensem rhe-
 34 tor dicturus ad aram. Proinde nunc cum totus graias latiasque ha-
 bet orbis Athenas, digna tantum merces artibus statuatur, et sponde-
 bo non modo oratoriam, et poetica in Galliam, sed etiam Gallo
 graeciam postliminio redituram, et istos futuros ridiculos, qui nullum
 exemplum esse contendunt hominis franci in literis latinis, prae-
 35 eruditi. Qui si quando quis existat utraque lingua se scire profitens,
 Anacharsin, ut opinor, in Scythia esse dicent, aut etiam prodiosum
 et in dictis supplicationibus procurandum. Hec uix statuas utrum
 ignorantiae damnes an potius temeritatis, qui se nobis Aristarchos
 tam fidenter ingerant. Quis enim praeter eos ignorat linguae
 olim graecae studium tam solemne in Gallia fuisse, quam nunc est linguae
 latinae? Cuius rei iterum eundem authorem citabimus, his uerbis
 de Massilia scribentem, καὶ φιλέλλινος κατεσκευάσει τοὺς γαλάτας,
 36 ὡς καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιστῶν γάρβον. eadem urbs Massilia Gallos
 37 linguae graecae studiosos fecit, et eo usque amantes, ut contractus et
 conuentus apud eos graeco sermone concipiuntur. Haec Strabo author
 grauissimus de maioribus nostris scripsit. Quod igitur nec eloquen-
 38 tia nec studia elegantiora in Gallia haecenus celebrata magnopere
 39 fuerunt, nec caelo imputari clementissimo, nec naturae omnino gallicae
 40 debet, sed quorundam hominum rusticitati, aut potius iniquitati, qui
 primos

primos ordines in rerum nostrarum administratione duxerunt,
 eorumq; , qui hoc dicunt ignorantia, uel , ut greci appellant, api-
 rocalie, quod uitium est eorum, qui nec bona sua nouerunt, nec eo-
 rum usu acquiescunt, qui serijs in rebus operam bonam ac strenuã
 nauare didicerunt. Neq; uero quo nomine appellem nunc habeo, qui
 bus nihil non acersitum placet, nisi si mirari non debemus ijs om-
 nia uernacula sordere, quos transalpina commercia nimum iuuare
 fama est, nec iuuare tantum sed etiam adiuuare. Habet omnino quip-
 piam externorum admiratio, quod nec fronte promi uidetur, nec ore,
 quod utinam in rem tandem nostram atq; existimationem exeat.
 Cæterum illi mihi uehementer falli uidentur opinione, qui cordatos
 uiros in Gallia ideo desiderari putant, q; innata in arma alacritas
 parum prudentia in consilijs agitandis habeat . Hoc cum uulgo
 nostrates homines dicunt , euenta rerum considerantes, tum dogma
 iam esse cœpit ab eadem secta cum superiore affirmatum, Vtrũq;
 enim astruere maxime refert eorum. quasi uero natura dissidiũ in-
 ter cor & manus ingenerasse credatur. Ego uero in utranq; partem
 uireis animorum ualere puto cum recte animi ipsi formantur do-
 ctrina & institutis, & præsertim in ijs gentibus , quæ naturæ ple-
 na dote præditæ , & corpora , & mentes ad omnia uersatiles
 habent. cuius rei cum Gallis Strabo testimonium præbet, tum usus
 ipse docet . Argumentum huius rei ualidissimum afferre possemus
 ex Græcorum Romanorumq; imperio , nam & Macedones in-
 ter Græcos adnumero, Vtrunq; autem imperium non minus ani-
 mis excolendis , quàm corporibus exercendis quæsitum est, & re-
 tentum. quippe idem numen Palladis & Mineruæ & Martios ani-
 mos pectoribus loriceis, et togatis præcordijs aut palliatis uim iudi-
 candi, censendiq; inspirare creditum est. neq; id quidem modo , sed
 etiam studiosis uim illã numerosa solutaq; oratione dicendi. Quare
 antiqui Enthusiasmum appellauerunt uim dicendi scribendiq; diui-
 nitus inferuefactam. Eodem id pertinet quod à Catullo & Vir-
 gilio dictum est, ciuitatum arces Palladi esse sacratas. urbes enim
 prisca tam prudentia & literarum scientia, quàm robore & forti-
 tudine capi retineriq; hoc figmento significare uoluerunt . Aegy-
 ptij uero in ijs , quæ Hieroglyphica apud eos dicebantur, (id est
 sacra quædam monumenta , non literis uocabula, sed sculptis re-
 rum animaliumq; figuris significantia) Mineruam hemispherio
 cæli superiore, Iunonẽ inferiore intellexisse dicuntur. Macrobius etiã
 author est prisca summa ætheris partem quam ætherem dicimus,

Minervam appellasse, ex qua mundi parte solari uirtute homini prudentia ingenerari putatur . propter quod Palladem Iouis capite editam poetæ fabulati sunt . Ex quo intelligimus prudentiam & sapientiam ueluti iure suo cæteris uel rebus uel hominibus eminere . Qui igitur fieri potest, ut imperia magna quæ etiam ultra modum ulnarum quibusdam complecti uidemur, quæri et retineri sine prudentia possint ? Prudentia porro, ut græci dicunt, est ἀκριβία νόϋ, id est mentis consumatio, seu mentis exacta constitutio . Aristoteles . ἢ μὴν γὰρ σοφία ἔστι περὶ τὰ μετ' ἀποδείξεως, καὶ ἀεὶ ὡς αὐτὸς ὄντα . ἢ δὲ φρόνησις οὐ περὶ ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τὰ ἐν μεταβολῇ ὄντα . Sapientia inquit uersatur in ijs, quæ demonstratione constant, & semper eodē statu manent . Prudentia non item, sed in ijs, quæ uicissitudinem admittunt . Et rursus ἔστ' δὲ χείρων φρόνησις τῆς σοφίας περὶ χείρω γὰρ ἔστιν . ἢ ἡδὲ τὸ σοφία περὶ τὸ αἰετὸν καὶ τὸ βεῖον . ἢ δὲ φρόνησις περὶ τὸ συμφέρον ἀνθρώπῳ . Sapientia autem, inquit, præstantior est prudentia, ut pote quæ circa æterna diuinæq; uersetur . cum prudentia circa deteriora occupata sit, scilicet circa ea contemplanda, quæ homini commoda sunt . Et rursus . Αἱ γὰρ ἀρεταὶ πάσαι πρακτικὴ καὶ εἰσιν . ἢ δὲ φρόνησις ὡς περ' ἀρχιτέκτων αὐτῶν ἔστιν . ὅπως γὰρ αὐτὴ προσάγει, οὗτος αἰ ἀρεταὶ καὶ οἱ κατ' αὐτὰς πράττουσιν . Cum autem uirtutes cœnes sint administratiuæ, prudentia illis architecti uicem præbet . nã quo modo illa agendum iussit, sic ipsæ administrant, & qui secundum eas agunt . Ex prædictis satis liquet sapientiam, & prudentiã cognatas esse uirtutes, prudentiamq; aliarum uirtutum moderamen tenere . quo fit ut omnia nobis tollant qui civilium disciplinarũ scientiam nobis cum iudicio utilitatis negant . Hoc est enim tollere sapientiam, & prudentiam, quas ciuitatum conditores uno nomine complexi sunt eloquentiæ . Nisi uero nobiscum agere benigne putemus, & uelut uerborum Gallie manum gestientem cum gladio relinquunt . Quid enim est aliud Gallos ad prælia promptos dicitare, sed bellicis gerendis, aut opportune suscipiendis consilium non suppetere ? Quod ipsum quid est aliud quàm hominem, ut dicitur, ex homine tollere ? Nonne si animæ principem partem à corpore humano sustuleris, quæ remanebunt, communia cum simijs erunt ? Equidem ut heroum olim gesta memorabilia non sine Theseo facta fuisse dicuntur, id etiam apud græcos attestante proverbio, ita sine sapientia & literarum peritia contenderim nullos unquam populos rerum potitos esse . siquidem nec Assyrij Chaldæis, nec Persæ magis, nec Macedones literis græcis, nec Alexander Aristotele præceptore caruisse

ctriuisse memoratur. Qui etiam ipse Homero quasi puluino indor-
 nare gaudebat, cuius iliadem gloriae armis assequendae instrumen-
 tum esse dicebat & uaticum. Eant igitur illi, nec patriae sese
 posthac imputent, qui humanarum rerum intelligentiam, & carū
 dicendo explicationem, regno Franciae explodunt, ultra alpeis &
 pyrenem proterue sumouentes, tanq̄ ferre coelum nostrum nequeāt
 sacrarum literarum tantum studio acomodatum. hoc enim stu-
 dium nobis homines benigni, religiosiq; largiuntur. At qui, si uerum
 fateri licet, huiusmodi elogia Gallorum paucorum hominum crimi-
 ne inualescunt, quorum maxime interfuit multa consulto non agi,
 quibus ut quidq; uisum est, ita pro disceptato consulto decreto atq;
 etiam transacto habitum est plerunq;. Est autem artis aulicae ijs,
 quae paucis placita sunt, imperiosa placita principum adumbrare.
 Ita fit ut quae priuatim conducunt, regni totius ceruicibus licenter in-
 iungantur. ut ne gemere qdē populo oneri suatumbenti liceat. Hoc
 cum nunc omnes & sciant, & obscure non ferant (mos enim iam
 noster & nostris & exteris innotescit) ridiculum est q̄ acuti qui-
 dam homines fucum se facere etiam ordinibus arbitrantur. Ego au-
 tem sic contendo, si acris rerum consultos decretis aulicis faciendis
 adhiberi moris fuisset, et quidem bona fide adhiberi, non ut arbi-
 tri tantum oculati & spectatores essent rerum prauidicio sanctio-
 re transactarum, id enim iam diu translaticium esse constat, haud
 dubie non magnopere consilio peregrino egeremus. Quod genus
 nonnulli homines graues festiue amplecti feruntur, rei magis suae,
 ut dicitur, quam publice providentes. quod tamen ipsa uiderit pro-
 uidentia, nunc enim earum rerum iudicium sustineo, nisi si quaedam
 sunt, quae ignorare citra caecitatem non licet. Quanto uero deterio-
 res priscis gallis nunc sumus, quorum tantum fuisse studium audiē-
 di attente quicquid in medium consuleretur, auctor est idem Stra-
 bo, ut si quis censeat alio committeret ut interfari uel aliter obtur-
 bare uideretur, uiator ilica magistratus, minitabundus ense stricto in
 eum insurgeret. Ἰδιον δὲ τὸ ἐν τοῖς συνεδροῖς συμβῆναι. ἂν γὰρ τις
 θορυβῆ ἢν λέγοντα καὶ ὑποκρούσῃ, προσίων ὁ ὑπηρέτης, ἔσπασμένος τὸ
 ξίφος, κελάνεισι γὰρ μετ' ἀπειλῆς. Sed tunc apud Gallos in medium con-
 silia agitabantur, sicut & non ita pridem homines consulti censere
 in confesso libere iubeantur, nunc mos inoleuisse fertur ita publica
 scita facienda, ut in potentiorum sententiam omnes pedibus eant. Con-
 siliū, ut fertur, est una mens, & eadem sententia, tanta est inter homi-
 nes concordia & charitas. In collegum enim nemo assumitur nisi a

collegis adoptatus, & in uerba collegarum adactus, uel saluator fe-
 rentarius, uel ui fati cuiusdam mirifici admissus. Hoc siue uerum
 fortasse, siue, quod malim uideri, mendacio permistum est, indignum
 certe est q̄ famam id circunferentem ultra etiam alperis & pyrenē,
 compescere negligimus, id enim referre rerum nostrarum puto. Sed
 enim illud, ut aiunt, miro præconio dignum, omniq; memoria præ-
 dicandum, q̄ paludatos duces uidimus & rerum bellicarum callen-
 tissimos imperia à togatis accipere coactos, qui nunq̄ castra ante ui-
 disse. Togatis dico, quid si etiam ab insulatis? adeo martios omnes
 spiritus homines franci gerimus. Euge memorabile exemplum, et in-
 signem in omne æuum memoriã huius seculi facturũ. sed insensum
 Martis numen, ut exitu tandem patuit, præposterum ordinẽ rerum
 auersatum est, & tantam indignitatem secuta euestigio clades, expia
 uerunt. Ecquonã unq̄ tempore post uiuorum memoriã congruen-
 tius rerũ euenta cœptis respondere uisa sunt? Ut enim nil non præ-
 postere gestum est, ita nihil non exitum dirum habuit, unde æterna
 nota, quod refero mœrens, patriæ est iniusta, fatis certe non nostris
 moribus imputanda, ut intemperijs actos tum fuisse nos putem, qui
 nec ius nec fas respiceremus, dirasq; imprecantis oppressos obau-
 diremus. Eorum fortasse uicem dolere nos debemus, si qui sunt, qui in
 communi crimine insontes, aliena inuidia uel flagrant, uel affiati
 sint. Sunt enim & mortui et supersites quos uarie fama premit eo-
 dẽ in reatu, ad posteros etiam non dubie transitura. Quo magis mi-
 rũ esse potest, q̄ omnes nunc uultus nostri uelut sordibus excussis
 ferocem etiam præferunt securitatem, nec de ore famæ componendo
 laborare quoquomodo uidemur. Verum hoc tempus mittamus, q̄
 tragicos pene euentus omnes habuit, & humana fortasse prouidẽ-
 tia maiores, quod utinam ipsum eximi hominum memoriæ posset, ne
 tragœdias excitare libens rebus iam lætis uidear. Quod enim be-
 ne cœptum est agi spero deũ approbatum, quo hilarius etiam nũc
 uelut in portu naufragum commemoro, ut naufragi pileati solent,
 præterito facti periculo loquaciores. Utinam igitur fatalibus munis
 semel defuncti simus, nec uersuram fecerimus, quod ominari nolim,
 mutato creditore. Qua in re si spes non fefellerit, & bene omnia
 eueniant, nullas mortalium partes omnino fuisse credam, sed om-
 nia prouidentia superna accepta referenda censebo, quæ priuata, ut
 arbitror, pietate non publica exorata, luxatam rerum nostrarũ
 summam, molli, ut aiunt, & facili articulo tractatam, nec opinanti-
 bus nobis reposuit in sedem, admoto tempestiui laxamenti fomento,

ut tantisper utrisq; partibus respirare, & quietis consilijs animum intendere liceret. Hic sunt qui obnixè & refractarie fortasse contendunt res francicis non posse in eodem cardine uersari gloriæ ac felicitatis, si iisdem manibus usura sit resurgens, quibus è gradu deiecta esse dictatur. quod si omnibus itidem persuasum esset, adiurandos p̄ charissima pignora quosdam esse dixissem, ut paulisper istinc facessentes, ualidiores manus ne dicā tersiores, habenas rerū tenere parerentur, præsertim cum quorundā aut ætas, aut ratio uitæ receptui cænere iandiu uideatur. sed si eodem capite, ut speramus, iisdemq; manibus dominus in gradū nos reponat, erit omnino cur diuinum beneficium grandius existimare possimus. Quare in eā spem sigillatim concipere nota debemus, quandoquidem publice nuncupare non solemus & fortasse præstat, quod aiebat Augustus, contentos esse hoc Catone, quandoquidem spes iam hilarior affulsit diuina benignitate. tanta est enim contagio in illo cercopum conuenticulo, uix ut inuenias qui fidem bonam illic adoptatus agnoscat, alios confestim esse credas, ita sui dissimiles fiunt homines triduo uersipelles, & quasi ad lethem biberint pristinae suæ sortis omnino obliuiscuntur, atq; adeo humanitatis ipsius atq; mortalitatis. O' ueneficorum atq; fascinatorum conciliabulū cauendū, usq; adeo sensus omnes humanos afficere aulicæ delinimenta cernuntur, quasi uenena Circeia, partim ut honestatis et officij, partim ut actus omnis liberalis oblitū esse uideantur. Quotus enim quisq; eorum qui ad adytum semel illud beatum ascenderit, ad familiaris postea & ciuilis amicitia officia, aut omnino ad æqui boniq; intelligentiam descendit, priusq; præceps ruit, aut inde depulsus est. Tum denuum autem placidos eos uideas & mansuetos, uitam execrantes aulicam, seq; ipsos deuouentes si unq̄ impostrici pellacissimæ crediderint, cuius olim uisendæ cupido ignaris incesserat. uidelicet quasi ab aula sibi exiliū consciscere præoptarint, q̄ in ea consenescere morū atq; animorū internicione, cūsciamus neminem adhuc eorum, qbus in eā nassam ambitionis penitus insinuasse contigit, ad quietem municipalem nisi retrogradum atq; identidem restituentem reuertisse. Vnde ioci circulares, conuinalesq; in oppidis excitantur fabulæ, cum ij, quos excuriatos uocant, uelut ciuitate donati inter municipes cœpere profiteri. hos cernere est aulæ relictae desiderio multuosos, ut qui tabifico dolore ægrescentes, ad extremam maciem perarescant. Vtinam igitur ij magistratus, qui rebus iam actis in id tempus protracti sunt, quo pacificatoriae legationis, & pronubæ mentio, auspice, ut spero, prouiden-

tia excitata est, (cordi enim id foedus superis quoque esse credendum
 est, qui omnia in unum congruentia tempus apposite temperarunt)
 utnam inquam ijs magistratibus instinctu quoque diuino ueniat in
 mentem, nunc nobis omnia esse prona si ad pristinam concupimus
 reuolui felicitatem hoc modo memnerint futuris benefactis prae terita
 errata esse obliteranda, ut uelut in telephio uulnere fabulantur, sic in
 nostrarum rerum clade eadem manus uulnifica, medicaque dicatur
 fuisse. Sic enim per me licebit eis coronam quoque grauiam spera-
 re, quo nullum honorificentius praemium esse potest. Est in antiquorum
 » prouerbio sero Phryges sapere. nos igitur ab ijs, ut fertur, oriundi,
 sero saltem resipiscamus. Sed per deum, superosque omnes inter cae-
 sa, ut solemus, & porrecta alias res agere, aut nugari desinamus.
 Quisnam autem nostrum nouit an diuinae satis misericordiae lita-
 tum sit? at nos rei uoti pariter & damnati existimatione nostra sum-
 mus, nec tamen exoluere animos religione in praeteritum labora-
 mus, tum hoc gallicum semper fuit, ac sanctos statim ut discinctos glo-
 riari. Hic me interdum meticolus securum esse non sinit, ut quisquam
 ex propugnatoribus oppugnatores extituros. Verum ne odiosus esse ui-
 ar religioe ominusa, praesertim cum maioribus auspicijs, ut fama est, et
 » lustratiore exercitu res geturi posthac simus, ad institutum cum spe bona
 ia reuertar. Iuuenalis satyra quarta. - Mulum sex millibus emit,
 » Aequantem sane paribus sestertia libris,
 id est, inquit, Merula, pendentem libras sex pro numero sestertio-
 rum, nam mille numos sestertius ualebat. Scribit enim Plinius Asi-
 nium Celerem sestertijs octo mulum emisse, quod pretium fuisse octo
 » millium numum Macrobius tradit. Comprobari etiam hoc ab Horatio
 » potest, illo in loco. Si quadringentis sex septem, nullia desunt,
 » Plebs eris. - Erat enim legitimus census equestris quadringentorum
 millium. Merula in hoc lapsus, singulos sestertios mille numos esse
 dixit. Tranquillus in C. esa. Annuam etiam habitationem Romae usque
 ad bina millia numum. In Italia non ultra quingenos sestertios re-
 misit. Sestertios quingenos pro quingentis numus posuit. Quo in loco
 » Philippus Beroaldus, interdum, inquit, haec observatio apud erudi-
 » tos custoditur, ut sestertios genere masculino usurpent significantes mi-
 » nutulam summam, Sestertia uero neutro genere pro maioribus sum-
 » mis, ut quadringenta sestertia pro quadringentis millibus capiuntur,
 » quae summa est census equestris. Sed haec non semper ad regulam, in-
 quit, sunt exigenda. Antonius uero Sabel. quantum eo in loca addu-
 bitauerit, facile intelliget qui eius commentarios legerit. Idem Tran-
 quillus

„ quillus in augusto, Senatorum censum ampliavit, ac pro octingenta-
 „ rum millium summa duodecies festerium taxavit, supplevitq; non
 „ habentibus. Quo loco idem Sabel. sic omnes, inquit, Tranquilliani
 „ codices, quos vidimus habent. sed minuire id fuisset censum non au-
 „ gere, si ex octingentis millibus nummum ad duodecies festerium contra-
 „ xisset. Quare aut hæc nostra, aut nulla quod uideã alia quadra-
 „ re poterit lectio. Erit igitur uera lectio non duodecies festerium, sed
 „ duodecies centes festerium, ut ex parte tertia auctus sit census, quod
 „ idem ualet, ac si dicas, uoluit Augustus ut singuli senatores qui octin-
 „ genta possederant festeria mille & ducenta possiderent. Habuit
 „ enim festerium mille nummos, hactenus ille. cuius uerba Beroaldus
 „ dissimulans duodecies centes legit, & itidem ut Sabel. interpretatur,
 „ ut sit festerium pro mille nummis. Hæc eius emendatio cuiusmodi sit,
 „ postea uiderimus. nunc ad reliquas authorities pergamus. Idem
 „ Tranq. in Cæs. Ludis Decius Laberius eques Ro. mimum suum
 „ egit. donatusq; quingentis festerijs, & annulo aureo sessum in qua-
 „ tuordecim ex scena per Orchestrã transijt. quingenta festeria haud
 „ dubie pro equestri censu posuit, sed qui iam auctus esset. Salustius
 „ in Catil. ad hoc si quis indicauisset de conuuratione quæ contra rep.
 „ facta erat, præmia decreuerunt seruo centum festeria & liberta-
 „ tem, libero impunitatem eius rei, et ducenta millia festerium. ubi in-
 „ terpres Laurentius, ut arbitror, Vallen. festerium duas libras &
 „ semis significare dixit. & nihil præterea addidit. Pli. lib. ix. duo fue-
 „ re maximæ uniones per omne æuum. utrumq; possedit Cleopatra Ae-
 „ gypti reginarum nouissima, per manus orientis regum sibi traditos.
 „ Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo se
 „ mul ac proçata fastu, ut regna meretrix, lautitiam eius omnem
 „ apparatusq; obrectans, quærente eo quid astrui magnificentie
 „ posset, respondit una se cœna centes festerium absumpturam. capie-
 „ bat discere Antonius, sed fieri non posse arbitrabatur. & paulo in-
 „ ferius. at illa absumpturam se ea in cœna taxationem confirmans,
 „ solamq; se centes festerium cœnaturam, inferri mensam secundam
 „ iussit. ex præcepto ministri unum tantum uas posuere ante eam ace-
 „ ti, cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. gerebat auri-
 „ bus tum maxime singulare illud & uere unicum nature opus. Itaq;
 „ spectante Antonio quidnam esset actura, detractum alterum mer-
 „ sit, ac liquefactum absorbit. Sic in omnibus exemplaribus legitur.
 „ Iamprimum Pli. his uerbis significat centes festerium immensam
 „ esse summam, ut quam imperator prodigentissimus Antonius una

coena absumi posse non crederet, & quanti unio aestimatus sit toto orbe nobilissimus. Quomodo igitur credibile illud Tranquil. in Vitel. indicebat autem aliud alij prandium eadem die, nec cuius minus singuli apparatus quadringentis millibus nummum constiterunt. Sic enim ibi legitur non quadragenis, ut in Nerone. Quadringentis in punctum sestertij. aleam lusit. Pli. eodem libro Lolliam Paulinam, quae fuit Caij principis matrona nec serio quidem, aut solemnium rimoniatarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium coena uidi smaragdis margaritisque operata alterno textu, fulgentibus toto capite crinibus spiris collo monilibus digitisque. quae summa quadringentes sestertium colligebat, ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. nec dona prodigi principis fuerant, sed auitae opes, prouinciarum scilicet spolijs partae. Hic est rapinarum exitus. hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regum numeribus in toto oriente, interdicta amicitia a Caio Cesare Augusti filio uenenum biberet, ut neptis eius quadringentes sestertio operata spectaretur ad lucernas. Ego ex antiquis exemplaribus non nuncupationem, sed aucupationem lego, hoc censu, Lolliam paratam ex tabulis domesticae rationis aui sui probare, quo titulo Lollius unumquodque lapillorum unionumque comparasset. Aucupatio enim lucrum significat. In antiquis etiam libris non spiris, sed spira legitur. id est crinium conuolutorum orbe. Cicero in praetura urbana dixi in prima actione me planum esse facturum. C. Verrem sestertium quadringentes contra legem abstulisse. Atrocia autem furta Verris fuisse in Sicilia, quam rapinis propemodum exhausit, ex actionibus ipsis Verrinis licet plane conijcere. Quorum tamen summam Cicero non ultra quadringentes taxauit, cum omnia oratorie augetet. quae scilicet Plinius rapinas orientis in M. Lollio aestimatas dixit. quod omnino dissentaneum est ab eo, quod Tranquillus de coenis Vitellianis dixit & alea Neronis, si sestertium quadringentes & sestertia quadringenta idem esse intelligamus ut Tranquilli enarratores uoluerunt. Tranquil. de Claudio loquens antequam ad principatum assumeretur, postremo etiam sestertium octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, ut cum obligatam aerario fidem liberare non posset, in uacuum lege praediatrica uenalis pependerit. Vix hoc conuenire potest cum eo, quod Sallustius dicit de centum sestertijs quae ex praemio indicij seruo decreta sunt publice, ut ducenta libero. Quid illud? Eiusdem Pli. li. xxix. ubi de medicorum stipendijs loquitur. Quintus uero Ster

» *tinius imputauit principibus, q̄ sestertijs quingenis annuis contentus*
 » *esset, sexcena enim sibi quaestu urbis fuisse numeratis domibus osten-*
 » *debat. par et fratri eius merces a Claudio Cesare infusa est. Quin-*
 » *gena sestertia annuam mercedem fuisse dicit medicis sub Romanis*
 » *principibus, & quadringentis sestertium ut immensas rapinas in*
 » *Lollium criminosè extulit. Quid illud Tranq. de testamento Augu-*
 » *sti quonam modo explicari poterit? aut quid animi tandem eo in*
 » *loco interpretes habuerunt? Legauit, inquit, populo Ro. quadringen-*
 » *tis, tribubus tricies quinquies sestertium, praetorianis militibus sin-*
 » *gula millia nummum. Cohortibus urbanis quingenos, legionarijs tre-*
 » *cenos numos. Ex hoc certe loco admoneri illi debuerunt. quomodo*
 » *enim populo Ro. satisfacere quadringenta sestertia potuissent, id est*
 » *tertia pars census senatorij. praesertim cum in singulos legionarios*
 » *trecentos sestertios legaret? Magnum autem militum numerum tunc*
 » *fuisse ex eiusdem authoris lectione nouimus, qui in eodem August.*
 » *quodam loco sic inquit. Ex militaribus copijs legiones & auxilia*
 » *provinciatim distribuit, classem Miseni & alteram Rauennae ad*
 » *tutelam superi & inferi maris collocauit. Hunc principem Oro-*
 » *sius lib. VI. scribit quatuor & quadraginta legiones habuisse ad*
 » *tutamen orbis, ipse imperij Romani. Eusebius autem author est*
 » *censu sub Augusto acto Romanorum capitum, quadrages semel*
 » *centena millia censa fuisse. Age transeamus ad reliqua, quae se-*
 » *quuntur in eodem loco Tranquilli. Reliqua, inquit, legata uarie*
 » *dedit, produxitq; quaedam ad uicena sestertia. quibus soluendis*
 » *annuam diem finijt excusata rei familiaris mediocritate. nec plus*
 » *peruenturum, ad haeredes suos, quam millies & quingentis profes-*
 » *sus, quamuis uiginti proximis annis quaterdecies millies ex te-*
 » *stamenti amicorum percepisset. quod pene omne cum duo-*
 » *bus paternis patrimonijs caeterisq; hereditatibus in rempu. ab-*
 » *sumpsisset. O dignum etiam atq; etiam locum, qui plane enar-*
 » *retur, quod haecenus factum non est. Idem de Nerone. Di-*
 » *uitiarum & pecuniae fructum non alium putabat quam profu-*
 » *stonem, sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum*
 » *constaret. Laudabat mirabaturq; auunculum Caium nullo ma-*
 » *gis nomine quam quod ingentes a Tyberio relictas opes in bre-*
 » *ui spatio prodegiisset. Quare nec largiendi nec absumendi mo-*
 » *dum tenuit. In Tiridatem, quod uix credibile uideatur, octin-*
 » *genta nummum millia diurna erogauit, abeuntiq; super sestertium*
 » *millies contulit. Quae ro quonam modo consentaneum fuit Neronem*

principem profusissimum Tiridati Armeniorum regi non plus q̄
 mille sestertia dono dedisse, cum manenti diu in urbe octingenta
 » diurna pensitaret? Idem de Caligula loquens, Nepotinis sum-
 » ptibus omnium prodigiorum ingenia superauit, in extructionibus
 » prætiorum atq; uillarum omni ratione posthabita nihil tam effi-
 » cere concupiscebat, quàm quod effici posse negaretur. Et paulo in-
 » fra. ac, ne singula enumerem, immensas opes totumq; illud Tiberij
 » Cæsaris uicies ac septies millies sestertium, non toto uertente anno ab-
 » sumpsit. Quo autem intelligere possimus immensam quandam pec-
 » unia congeriem his uerbis significari, addemus id quod idem de Ti-
 » berio in uita eius scripsit. Procedente, inquit, demum tempore ad
 » rapinas conuertit animum. Galliarum & Hispaniarum, Syriae q;
 » & Græciæ principes confiscatos constat, ob tam impudens calumnia
 » rum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quod par-
 » tem rei familiaris in pecunia haberent. quantæ uero pecuniæ ex
 » ijs confiscationibus exaggerari potuerint, uno patebit exemplo apud
 » eundem in Caligula, qui Tiberij successor fuit. de quo in initio prin-
 » cipatus cum optimum principem simularet, ita inquit. Si quibus re-
 » gna restituit, adiecit & fructum omnium uectigaliorum & reddi-
 » tum medijs temporis, ut Antiocho Comageno sestertium millies con-
 » fiscatū, quæ quantæ sit summa mox fortasse constabit. Age uero por-
 » ro etiã etiãq; præsumus, & authores alios linguæ latinæ p̄censeamus,
 » ut & rei difficultas appareat, & huius suscepti laboris necessitas, ac
 » pretium operæ, si diuina tandem benignitate propositi compos eua-
 » serim, & huius ærumnæ, ut ita dicam, umbratilis Herculeis. Iam-
 » primum Tacitus li. xii. Fixum est ære publico senatusconsultum quo
 » libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parsimonie laudi-
 » bus cumulabatur. de Pallante liberto Claudij principis loquens. Cu-
 » ius immodicas opes intelligimus ex illo satyrici loco saty. prima,
 » ego possideo plus Pallante & Licinis. & ex Tranquil. uerbis in
 » Claud. Libertorum ante omnes suspexit Narcissum ab epistolis
 » & Pallantem à rationibus. quos decreto quoq; senatus non præ-
 » mijs modo ingentibus; sed & quæstorij prætorijq; ornamen-
 » tis ornari libenter passus est. Tantum præterea acquirere &
 » rapere, ut quærente eò quondam de fisci exiguitate, non absur-
 » de sit dictum abundaturum si à duobus libertis in consortium
 » reciperetur. Eius autem senatusconsulti in pallantis gratiam à
 » senatu expressi meminit Pli. iunior ad Montanum scribens his
 » uerbis indignabundus. uidebis, deinde indignaberis, si legeris,

» quod nisi legeris non potest credere. est uia Tyburtina intra primum
 » lapidem, proxime adnotauit monumentum Pallantis ita scriptum.
 » huic senatus ob fidem, pietatemq; erga patronos ornamenta præto-
 » ria decreuit, & sestertium centies quinquages, cuius honore con-
 » tentus fuit. Equidem nunquam sum miratus quæ sæpius à fortu-
 » na quam à iudicio proficiscerentur, maxime tamen hic me titulus ad
 » monuit, quam essent inuicta & inepta quæ interdum in cœnum,
 » in has sordes abijcerentur. Quæ deniq; ille furcifer & recipere au-
 » sus est, & recusare. Itaq; rursus in Othone. Nec quicquā prius pro
 » potestate subscripsit quam quingentes sestertium ad peragendam au-
 » ream domum. De aurea domo Neronis loquens, qui iam sese intere-
 » meratesi, et in Galba. ad Neronis medium principatū in secessu plu-
 » rimum uixit, ne ad gestandum quidem unquam aliter iter ingres-
 » sus, quam ut secum uehiculo proximo decies sestertium in auro ef-
 » feret. Idem Tacitus libro itidem suprädicto. eodem Nerone orato-
 » re Bononiensi Coloniae igni haustæ subuentum centies sestertij lar-
 » gitione. Cicero in Pilippicâ illa nobili. ubi est septies millies sestertium,
 » quod in tabulis, quæ sunt ad Opes petebatur? Funestæ quidem il-
 » lius pecuniæ, sed tamen si ijs, quorum erat, non redderetur, quæ nos
 » à tributis posset uendicare. Tu autem sestertium quadringentes,
 » quod idibus martijs debuisti, quomodo ante calend. aprilis debere
 » desisti? Et rursus. syngrapha sestertij centies per legatos uiros bo-
 » nos, sed timidos, & imperitos sine sua, sine reliquorum hospitem
 » regis sententia facta in gynæceo. ex syngrapha qd sis acturus me-
 » ditere censeo. & pro Flacco. uel quod ait Luceius Lucium Flac. sibi
 » dare cupisse, ut fide se abduceret, sestertium uicies, & eum tu accusas.
 » auaritiæ, quem dicis uicies uoluisse perdere? Tacitus lib. xij. de Ne-
 » rone loquens. Sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singu-
 » los annos quingenis sestertijs quibus Messala paupertatem innoxia
 » sustentaret. Aureo quoq; Cottæ, & Aetherio Antonio annuam pe-
 » cuniã statuit princeps, q̄q̄ per luxum habitas opes dissipassent.
 » Quo in loco ne quinquagenis legendum putetur, Tranquillus de
 » eodem, senatorum, inquit, nobilissimo cuiq; & à re familiari desti-
 » tuto annua salaria & quibusdam quingena constituit. & de Ves-
 » pas. Expleuit censum senatorum. consulares inopes quingenis sester-
 » tijs annuis sustentauit. Et rursus in Nerone. Pompeium Paulinum
 » uectigalibus publicis præposuit. cum insectatione priorum principū,
 » qui grauitate sumptuum iustos redditus anteissent. se annum sexcē-
 » ties sestertium reip. largiri. Et rursus. cladem Lugdunensem qua-

» *sa urbi reponerent. & iterum bis & uicies mille sestertium dona-*
 » *tionibus Nero effuderat ubi non mille, sed millicies contra fidē exem-*
 » *plarum lego. Verumenimvero quando quidem immensa ac caligi-*
 » *nosa auctoritatum sylua restat, apud iuratissimum quenq; aucto-*
 » *rum linguae latinae sparsarum, tempus iam uersandi cardinem ip-*
 » *sam obscuritatis esse duco, & illud fortasse praesandi per parodiam,*
 » *pandite nunc helicon a dea. ne si in densiores sensim tenebras insi-*
 » *nuemus, nulla, ut sic dicam, face explicationis praelucentem, interim*
 » *lectores magis in hallucinationem inducere, quam lucem aliquam*
 » *afferre tenebricosis locis uidear. proinde ut rem obscuram illustrare*
 » *quoquomodo possim, lucem ab ipso capite rei accersendam habeo.*
 » *As igitur, qui & assis dicitur, ut antea dictum est, libralis numulus*
 » *erat. quod nomen inditum est numo iam inde ab eo tempore quo*
 » *Romanus populus aere graui pro numo utebatur. Pli. lib. xxi. de*
 » *Scipione cognomento Suarione loquens. nec ei fuit in bonis funeris im-*
 » *pensa. asses ergo contulit populis, ac funis elocauit, quaq; parte fe-*
 » *rebatur, flores e prospectu omni sparsit. Tranq. in Augusto. ex*
 » *nocturno uisu stipem quotannis die certo emendicabat a populo, ca-*
 » *uam manum asses porrigentibus praebens. Idem numus libella dici-*
 » *tur, per diminutionem a libra, q̄q̄ libella argentea esset, ut auctor*
 » *est Varro. Cicero in Verrem acti. iij. Ecquis Volcatio si sua sponte*
 » *uenisset, unam libellam dedisset. Libellam pro asse posuit, ex eo*
 » *dictam quod libra aeris ualebat idest asse. cum autem minimam*
 » *pecuniolam significare uolebat assem & libellam dicebant. Idem*
 » *pro Roscio comædo de pena plus petentium loquens, si pete-*
 » *rit sester. liij. hic, nisi planum facit sester. liij. ad libellam sibi debe-*
 » *ri, causam perdit. id est si minimo quidem numo minus debitum*
 » *fuit, ex formula plus petitionis causa cadit. Plautus in pseud. siquidē*
 » *hercle etiam supremi promptas thesauros Icuis, tibi libellam ar-*
 » *genti nunq̄ credam. Simile illud Cicero in Verrem acti. iij. Ecquis*
 » *Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset. Libella autē*
 » *argenti ideo dicitur quod numulus erat argenteus, ut praediximus.*
 » *Quin & signata statim argentea pecunia constitutum, ut denarius,*
 » *numus libris decem aeris ualeret, & sestertius dipondio & semisse*
 » *qua ratione quaterni sestertij denarium unum aequabant, ut au-*
 » *thor est Festus. Diu autem populus Romanus aere numo usus est,*
 » *cuius rei testis Pli. lib. xxxiii. his uerbis, Argentum signatum est an-*
 » *no urbis quingentesimo octogesimo quinto. Q. Fabio consule, quinq;*
 » *annis ante primum punicum bellum, & placuit denarius pro x. li-*

» bris, quinarius pro quinque, sestertium pro dipondio ac semisse. Idem.
 » populus Romanus ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem
 » deuictum usus est. Libralis unde etiam nunc libella dicitur, & di-
 » pondius appendebatur assis. Quare æris grauis poena dicta, et ad-
 » huc expensa in rationibus dicuntur, item impendia & pondera, quæ
 » & militum stipendiorum hoc est stipis ponderandæ pensatores li-
 » bripendes dicuntur. qua consuetudine in ijs emptionibus quæ man-
 » cipi sunt, etiam nunc libra interponitur. Hactenus Pli. Ego in uer-
 » bis supradictis ex antiquis exemplaribus duo uerba emendanda
 » censeo ut pro pondera depēdere legatur, & pro mancipi mancipiij.
 » quid autem sit dare & uendere mancipio, nos primum ut arbitrator
 » docuimus in annotationibus in pandectas editis. Fuit autem hic or-
 » do rei numariæ, ut primum Romani ære graui idest numo rudi
 » & informi usi sint, postea ære signato, quod fuit sub sexto demum
 » rege, deinde argento signato anno urbis. ccccclxxiiiiij. auctore Pli.
 » his uerbis. Seruius rex primus signauit æs, antea rudi usos Romæ
 » Remus tradit. signatum est nota pecudum, unde & pecunia appellata,
 » Maximus census. Cx. millia assium fuit illo rege. et ideo hæc prima
 » classis. Numum autem & sestertium idem fuisse notius prope erat
 » quam ut probari deberet, nisi in hoc Merula uir doctus falsus esset
 » ut supra admonuimus. & Calderinus uir ingeniosus numum apud
 » Iuue. satyra sexta denarium esse dixisset. Cic. in Ver. acti. iij.
 » facta sponsio est sestertijs quinque, coegit Scandilius recuperatores
 » aut iudicem postulare, & Paulo post. coegit enim, inquit, Scan-
 » dilium quinque illa millia numum dare ac numerare Apronio.
 » & rursum inferius. Cogit Scandilium Apronio ob singularem
 » improbitatem, atque audaciam prædationemque nefariæ societatis ses-
 » tertia quinque millia mercedis nomine ac præmij dare. quinque sestertia,
 » quinque millia sestertium, et quinque millia numum pro eodem dixit. Vitru-
 » uius lib. i. ab senatu populoque Romano petijt ut liceret transferre oppidum
 » constituitque moenia, & areas diuisit numoque sestertio singulis munici-
 » pibus mancipio dedit, id est sestertijs singulis areas edificaturis ciui-
 » bus uendit, quæ res instar donationis, imago uenditionis habet,
 » quomodo & numo addicere Suetonio in Cæsa. & Valerio lib. iij.
 » M. inquit, Cornuto prætore funus Hircij et Pansa iussu senatus loca
 » te, quæ tunc libitinam exercebant, tum rerum suarum usum, tum ministerium
 » suum gratuitum polliciti sunt. perseverantque postulatione excederunt
 » ut exequiarum apparatus sestertio numo ipsis præbentibus addicere-
 » tur. Ab huiusmodi consuetudine emanauit illud Vlpiani in .l. si quis

de acquirenda posse . si quis conduxerit , & rogauerit precario uti
 possideret , siquidem numo uno conduxit , nulla dubitatio est quin
 & precarium solum teneat. Col. lib. iij. uinitor licet sit emptus sex
 uel potius sestertijs octo millibus , cum ipsum solum septem iugerum
 totidem millibus numorum partum , uineasq; cum sua dote , id est cum
 pedamentis & uiminibus binis millibus in singula iugera positas du
 co , fit tum in assem consumatum precium sestertiorum . xxix. milliū .
 Huc accedunt semisses usurarum sestertia tria millia & quadrin
 genti octuaginta numi biennij temporis , quo uelut infantia uinea
 rum cessat a fructu . fit in assem summa sortis . xxxii. milliū quadrin
 gentorum octoginta numorum , quod quasi nomen si ut fœnerator
 cum debitore , ita rusticus cum uineis fecerit , eius summæ ut in per
 petuum prædictam usuram semissum domanus constituat , percipere
 debet in años singulos mille nōgentos quinquaginta sestertios . Mirū
 uideri nō debebat pro septem iugerum octo iugerū apud Col. lecti
 tari , nisi et apud Hermolaūm altera editone itidē legeretur ea par
 te in qua castigaciones condidit in librū decimumquartū Plinij , ubi hic
 locus citatur ad comprobationem eorum , quæ de usuris semissibus
 trientibusq; & centesimis ipse doctissime scripsit , Ita ut primus er
 rorem non modo iurisperitorum , sed et omniū neotericarum ostende
 rit . quem locum si ad calculum exigere uoluit , facile fuit animaduere
 tere errorem exemplarium . quoniam modo enim ex octo millibus ,
 quod precium serui uinitoris Columella statuit , & altero tanto id est
 octo iugerum precio , & octies binis millibus (quæ summa pro pe
 danda uinciendâq; uitæ iugerum octo taxatur) consieri summa un
 detriginta milliū possit . Quod si solum septem iugerum legatur ,
 conueniet ratio . Id enim in promptu est uel in digitos calculum de
 ducenti . Porro cum in semissibus usuris millenarius quilibet sexa
 genarium pariat , & quingenarius tricenarium , ex uiginti millibus
 summa fit usuræ mille ducenti numi , & ex decem millibus sexcenti .
 ex quibus sexaginta ideo deducuntur , q̄ fors non triginta , sed un
 detriginta sit milliū . quare semissis usuræ summa erit annua mil
 le septingenti quadraginta numi , quæ in biennio duplicata , tria mil
 lia quadringentos octoginta numos sestertios efficit . Sic fit as sortis et
 usurarum triginta duo millia quadringenti octuaginta ni. m. Rur
 sus si hanc summam sub semissibus usuris occupatam esse statuas ,
 cum triginta millia ratione prædicta mille octingentos pariant , &
 duo millia centum & uiginti , id est mille & nongentos uiginti , &
 si quadringentos octuaginta pro quingentis intelligas , ut ex ijs tri

centenarii annui pariantur, fiet summa usurarum. M. nongenti quinquaginta numi, alioqui si scrupulose exigas, quod Columella neglexit, tot numi huic summæ dederunt, quot viginti in anno pariunt, id est unus & circiter quadrans unius, id quod ideo explicare uoluimus, quia Hermolao in explicitum reliquit contentus admonuit
se loci, nec aliquid præterea addidit quàm id quod sequitur. Ex his uerbis, inquit ille, euentissime colligitur ex usuris semissibus non quinquagenos de centenariis, sed senos duntaxat in annum reddere creditoribus, sicuti quaternos ex trientibus. hoc quoque ut arbitror addere debuit cur centesima usura diceretur, siquidem cum hæc ratio centesimæ duodenos numos annuos in singulos centenarios pariat & menstruos singulos, facile patet ideo centesimam dictam quod centesimo mense sortem æquet. usurarum enim dies olim in singulos menses cedere existimabantur, ut hodie moribus huius urbis tertio quoque mense cedunt earum pensitationum dies, quæ pretio legitimo accepto prædijs imponuntur, & mancipio dantur, & citra uitium fœnoris instar habet. dicitur etiam centesima usura, ideo quod centesimus nummus in mensem pro fœnore taxatus est. Quod autem mensuræ esse censerentur usuræ calendarium uocabulum docet, quo iurisconsulti utuntur. proinde cum centesima usura pro assibus intelligatur, dimidiata semissis dicitur, & semis rursus dimidiatus, quadrans. Similisque ratio in trientario fœnore statuitur, quod Antoninus Pius Romanus princeps tanquam minimum exercuisse dicitur, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Vidi homines iurisperitissimos, qui adhuc centesimam usuram cum Accursio intelligerent, nec Hermolao assentirentur, & ijs iurisconsultis, qui cum eo sentiunt, calculo, ut arbitror, offensi, quem non facile expediunt homines eius artibus ignari. quæ causa fuit ut eum locum explanandum ducerem. ne tamen de hoc posthac dubitetur, locus est apud Plinium in epistolis ad Traianum his uerbis re manifestans. pecuniæ publicæ domine pro uidentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt, & exiguntur, quæ uereor ne otiose iaceant, nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est, nec inueniuntur qui uelint debere re reip. præsertim duodenis assibus, quanti a priuatis inueniuntur. Dispice ergo domine nunquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos putes. etsi nec sic reperiuntur, distribuendam inter Decuriones pecuniam ita ut recte reip. caueant. quod quæ inuitis & recusantibus, minus acerbum erit leuiore usura constituta. Duodenos asses appellat plenam centesimam, eo modo loquendi

quo nunc in ea re utimur, duodecimum denarium uel decimum quatum dicentes. Cicero in prætura urbana obiicit Verri, quod pecuniâ sibi attributam ad cõemptionem sumenti publici, apud publicanos relictâ unde erat attributa, duabus centesimis fœneratus sit. duas centesimas Cic. quatuor et uiginti asses in centenarios singulos, dixit. Demosthenes orator in ea oratione quâ contra Aphobum unum ex tutoribus suis habuit, hoc aptissime docet, ait. n. patrẽ suum Demosthenem Aphobum, quẽ tutorem sibi dederat, in testamento octoginta minas reliquisse dotis nomine, ut uxorem suam Demosthenis matrẽ, uxorem duceret, quas cum ille accepisset, matrem tamen uxorem non habuit. sic igitur inquit.

- πῶ μὲν τοι προῖκα τέτον ἦν ἱσόπον εἰ χε λαβῶν. μὴ γήμαντος δὲ αὐτὸ πῶ
 μητέρα πῶ ἐμὴν, δὲ ἰσὸν νόμος κτελεῖται πῶ προῖκα ὀφείλειν ἐπ' ἐννέα ὄβολοῖς.
 ἐγὼ δ' ἐπὶ δραχμῶν μόνον τίθειμι. γίνεται δ' ἂν τις σιωθῆ τό τε ἄρ-
 χῶν καὶ τῶν δώδεκα ἐτῶν, μάλιστα τρία τάλαντα. Verum iste do-
 tem huiusmodi pacto habuit. quare cum matrẽ suã uxorem nõ du-
 xerit, lege quodam iubete debet dotem cum usuris nouenarium obolum re-
 stituere. sed sic drachmales tantum usuras eum debere, has si cum sorte
 aliquis supputauerit, duodecim annorum spatio tria large talenta inue-
 nient. Ego cum hæc rationem inire, sic colligebam, octoginta minæ centena-
 riæ octo millia drachmarum ualent siue octuagies centenas. Cum autem
 in centesimis usuris, quilibet centenarius, siue quælibet mina in anno
 duodenarium pariat, si octuagies duodenas drachmas ducere, futu-
 ras in summa drachmas nouentas sexaginta. quæ summa si duode-
 cies ducatur, fient undecim millia drachmarum et quingentæ præterea
 et uiginti. ex quibus centum et quodecim minæ fiunt, et uiginti drach-
 mæ superant. quibus si octoginta. id est sortem addas, fiunt nona ginta et qu-
 decim. ita tria talenta fiunt et quodecim minæ cum LX minæ talen-
 tum faciant, ut infra uidebimus. Propter quod Demosthenes exacte
 summam colligere nolens, large uel prolixè tria talenta dixit pro tri-
 bus talentis et quadrante. nouem autem obolos pro sesquidrachma posu-
 it, qua ratione sesquicentesima usura procederet, quâ ipse ut omnino ad-
 uersario defensionis ansam præcideret, ad centesimam retraxit. Usuræ
 sesquicentesimæ taxatæ erant ex lege decem tabularum in rei uxoriæ
 actione, eodẽ authore in oratione κατὰ Νεαίρας. νόμος κτελεῖται ἐὰν
 ἀποπέμπῃ πῶ θυγατρὶ, ἀποδιδόναι πῶ προῖκα. ἐὰν δὲ μὴ, ἐπ' ἐννέα ὄβολο-
 ῖς τοκοφορεῖν. Lex iubet eum quod uxorem repudiarit, dotem restituere.
 alioqui mortis et per interusurium perdere sesquidrachmale. Ea autem actio
 οἷον δίκην uocata est à Solone, ut ex eodẽ oratore nouimus. Idem
 alio loco ταύτας τοίνυν εἰ χε τὰς ἱσάμεντα μίνας ἀπὸ τῆ ἐρασημῆς. καὶ
 τὸ ἕρπον

» τὸ ἔργον αὐτῶν ὀκτώ ἐτῶν. δ' ἂν ἐπὶ δραχμῆ τις τιθῆ μόνον, ἄλλως ὀ-
 » μὲ βιάσονται μνᾶς ἀρήσει, *Has igitur, inquit, triginta minas habet*
ab officina, & partum earū octo annorū, quæ siq̄s drachmali usura
occupatū esse ponat, alteras pariter triginta minas inueniet. trigin-
ta minæ quotannis tricies duodenas drachmas pariunt. i. trecentas et
sexaginta, quæ octies ductæ duo millia & octingentas octuaginta
drachmas ualent. Hoc in loco orator numerū auxit mina una &
ginta parte minæ, supiore aut̄ exēplo numerū diminuit, uel q̄a exa-
cte calculandi tædiū uitare uolebat, uel ut summas potius rotundas
faceret, utrobisq̄ tñ clarum est eum drachmalē usurā dixisse, quā la-
tini centesimam dicunt. Est. n. drachma centesima pars minæ. Sic fit
ut cētesima usura æquare sortē dicatur, q̄a centesimo mēse drachma
in minā euadit. ut. n. Romāi ab assibus usuras, sic græci à drachmis
denominarunt, ut nos à denarijs nostris. Quod autem menstruæ es-
sent usuræ, apertius etiam ex oratione Aeschinis contra Cthesiphó-
tem ostendetur. criminose enim obijciens Demostheni φ pro quodā
Atheniensium plebiscito, quod græci psephisma appellant, à tribus
cuitatibus, in quarum gratiam promulgatum erat, talenta tria da-
ri sibi stipulatus esset, cum Oritæ, inquit, bello exhausti id dissolue-
 » re non possent, foenus ei talenti sponponderunt quoad talentum sol-
 » uissent. ἀναγκασόμενοι δ' οἱ ὤρεται καὶ οὐκ ἀπορῦντες, ὑπέθεσαν αὐ-
 » τῶ τὸ τετραάντη τὰς δημοσίας προσόδους καὶ τόκον ἠνεγκαν δημοδίει
 » τὸ δωροδοκίματος δραχμῆν τὸ μινὸς τῆς μνᾶς, ἕως τὸ κεφάλαιον ἀπέ-
 » δωσαν. id est coacti autem oritæ cum pecuniæ inopia præmerentur,
 » uectigalia publica in talenti summam ipsi oppignerauerunt, & foenus
 » Demostheni sceleratæ mercedis interim pependerit, drachmas mē-
 » struas in singulas minas, quo ad sortem reddiderunt. Hoc unū exē-
 » plum maius est q̄ ut adminiculo egeat, q̄q̄ & alijs exemplis nō ca-
 » remus. Cicero ad atticum li. VI. ei tñ sic nūc soluitur. tricesimo quoq̄
 » die talenta attica XXXIII. & hoc ex tributis. nec id satis efficitur
 » in usuram menstruam. Simile est illud apud Athenæum circa fi-
 » nem libri XIII. ex oratione Lysiae. ἔτος ὡς ἄνδρες δινασάω ὀφεί-
 » λων ἀρῦριον ἐπὶ τοῖσι δραχμῆσι σωσίμῳ τῷ προκρίτῃ, προσελ-
 » θὼν πρὸς ἐμὲ, εἶδ' ἔτο μὴ πρὶδ' εἶν αὐτὸν διὰ τῶς τόκους ἐν τῶν ὄν-
 » των ἐκπεσόντα. κατασκευάσομαι δὲ ἐφ' ἑτὴν τέχνην μυρτικίην. ἀφ' ὧρ
 » μῆς δὲ δέομαι. καὶ οἶσω δέ σοι ἐννέα ὀβολὸς τῆς μνᾶς τόκους. Hic
 » est iudices, qui cum uersuram fecisset à Sofimo trapezita ternis
 » drachmis, ad me uenit, orans ut se foenore obrutum, & facil-
 » tatibus lapsum ne despicerem. Est mihi, inquit, in animo un-

27 guentariam factitare, sed facultas non supererit. Si mihi mutuum pe
 28 cuniam dederis, nouenos tibi obolos in singulas minas pensitabo.
 Hæc uerba ita intelligenda esse dico, ut ternas drachmas prius pro
 tribus centesimis, & nouenos obolos pro sesquicentesima accipia-
 mus. Qui enim querebatur se graui fœnore ad inopiam redactum
 & ad pignorum distractionem, ab amico postulat ut dimidio leuio-
 re usura pecuniam sibi mutuet. ut cum officinam unguentariam in-
 stituerit, liberare se eo quæstu ab ære alieno possit. Singulæ siqui-
 dem drachmæ in singulas minas ac singulos menses pensitaturæ cente-
 simam unam faciunt, quæ centesimo mense sortem æquat. ita ternæ
 drachmæ ternas centesimas faciunt. Noueni autem oboli sesquidrach-
 mam tantum ualent, cû dragma sex obolos penderet. Fœnoris autem
 nautici exemplum est apud Demosthe. in oratione quæ πρὸς λακρίτου
 29 παραγραφὴν dicitur, his uerbis. ἐδάνισαν ἀνδρόκλης καὶ ναυκράτης
 30 ἀρτέμωνι καὶ ἀπολλοδώρῳ φασηλίταις ἀρρυρίῳ τριχίλιας δραχμάς
 31 ἀθήνηθεν, εἰς μίνδην καὶ ἐντεῦθεν εἰς βύσπορον. εἰάνδε βούλωνται τῆς
 32 ἐπαρισερά μὲχρι βορυσθένους, καὶ πάλιν ἀθήναζε, ἐπὶ διακοσίαις ἑικο-
 33 σιπέντε τὰς χιλίας. εἰάνδε μετ' ὀρκτοῦρον ἐκπλεύωσιν ἐκ τῷ πόντου
 34 ἐφ' ἱερὸν, ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας. Id est, Androcles & Naucra-
 tes pecuniam fœnerati sunt Artemoni & Apollodoro phaselitis ad
 tria millia drachmarum, hoc est triginta minas. conuenitq; ut Athe-
 nis pecuniam Mendan exportarent, indeq; in Bosphoron, aut etiã, si
 placeret, sinistrorsum nauigare, ad Borysthenen usq; et rursum Athe-
 nas cum mercibus redire. Statutus autem modus fœnoris in millenas
 drachmas ducentæ uicena equinae drachmæ. Quod si post arcturum
 portum exeant e' ponto ad sacrum promontorium nauigaturi, tre-
 centa in millenas. Hoc perinde est ac si diceret in denas minas ter-
 nae minæ uel binæ cum quadrante minæ. quæ ratio longe abest ab
 illa centesima Acturianorum. Hoc enim conuento fœnus non in
 mensem statutum intelligo, sed semel in maris comœatum remea-
 tumq; & in eius negotiationis exitum. Hæc autem, quæ rettuli, uer-
 ba sunt syngraphæ nauticæ. Ipse Demosthenes in oratione quæ
 παραγραφὴ πρὸς παραίνετον inscripta est, centum & quinque mina-
 rum totidem drachmas mensuraturas τὸν γινόμενον τόκον esse dicit,
 hoc est iustam & legitimam usuram. μισθοῦται δὲ οὗτος παρ' ἡμῶν
 35 τῷ γινόμενῳ τόκῳ τῷ ἀρρυρίῳ, πέντε καὶ ἑκατὸν δραχμῶν τῷ μινδῶς
 36 ἐκαστοῦ. Quibus uerbis circa principium eius orationis positus si-
 gnificat, contractum illum homine quidem conductionem fuisse,
 sed re uera mutuum usurarium. Quem contractum nequis im-
 probandum

censeret, addidit usuræ loco pensitationem menstruam se stipulatum,
 quantam scilicet usuram stipulari per leges liceret. Eam autem esse
 in singulas minas drachmas singulas. Idem ἐν τῷ πρὸς τικὸστατον,
 τίθιμι ὄσω πλὴν συνοικίαν ἐκκαίδεκα μινῶν παμβωτάδην, ὧν αὐτὸς ὕτος
 προξένειεν, ἐπὶ ὀκτώ ὀβολοῖς πλὴν μινῶν δανείσαντι τὸ μηρὸς ἐκάστου.
 Oppigneraui igitur diuersorium meum in sedecim minas Pambota
 de, qui eam pecuniam representauit, in singulas minas octonis obo
 lis quolibet mense creditori fœnoris nomine constitutus, atq; hæc et
 hoc ipso interprete & proxeneta facta est constitutio. Hæc usura
 centesimam triente excedit. Usura autem apud antiquos duplex fu
 it, terrestris et nautica, Terrestris menstrua erat, nautica iterum du
 plex fuit, una quæ in alteram tantum navigationem statuebatur,
 hæc à græcis heteroplus dicitur, altera ita contrahebatur, ut non
 aliter deberetur, nec ipsa, nec fors eius, q̄ si nauis cum mercibus so
 spes domum rediisset. Hanc amphoteroplum dicunt, quasi in com
 meatum remeatumq; taxatam, de quo locutus est Modestinus in l.
 prima de nautico fœnore. Demosthe. πρὸς φορμίωνα. κῆρ ὕτος μιν
 ἐδάνεισεν αὐτῷ διαχίλιας δραχμάς ἀμφοτερόπλην, ὡς τ' ἀπολαβεῖν ἀ
 θήνησι διαχίλιας ἐξακοσίας δραχμάς. Et hic quidem, inquit, mi
 tuo dedit duo millia drachmarum pecuniæ utrobique traiectiæ, ut
 Athenis duo millia drachmarum & eo amplius sexcentas recipe
 ret. His uerbis liquet id, quod supra diximus, usuram nauticam
 non menstruam fuisse, sed una in omne tempus navigationis & ne
 gotiationis constitutione taxatam. Fuit enim pecunia à Lampide
 nauclero Phormioni fœnerato mutuata Athenis in Pontum, & à
 Ponto Athenas. Et hæc ratio maior est sesquiquarta, & iure pan
 dectarum non admissa. Nam legitima usura traiectiæ pecuniæ
 non potest duplam centesimam excedere, ut author est Papinianus
 in l. nihil interest. A græcis ephectos tocos uocatur. i. supersexta
 usura. Cuius exemplum luculentum est in supradicta Demosthe
 nis oratione. Nouissimum exemplum addemus ex Isæo in oratio
 ne πρὶ τῷ ἀντί κληρο. in qua bona cuiusdam defuncti recensens
 & nomina, ita inquit. χεῖρα δὲ ἐπὶ τούτοις ὀφειλόμινα πρὶ τετρακ
 χιλίας. ὧν τὸ ἕρπον ἐπ' ἐννεὰ ὀβολοῖς ἐπιακόσια κῆρ εἰκοσι δραχμάς
 ζίνονται τὸ ἑνιαυτῷ. Nomina autem usuraria ad quatuor millia
 drachmarū. cuius quæstus singulis annis septingentæ uiginti drach
 mæ fiunt fœnore nouenim obolorum. Post hæc uerba quis con
 trouersiam referre audeat eorum quæ diximus? Cum enim cente
 sima in singulos millenarius centum & uiginti annas pariat, se

quitur ut sesquicentesima centum & octoginta pariat. qui numerus quadruplicatus septingentas & uiginti efficit. Nostra autem ratio hodie in pensitationibus & uectigalibus, quæ prædijs imponuntur, bestiales usuras referre quodammodo uidetur. sed qui innocentius stipulari uolunt religione obstricti, aut civili fœnori detrahere aliquid, aut pretio addere solent. Vnciaria usura est cum centenarius singulos parit, ut in. l. Titum de administratione tutorum. Qui autem religione soluti sunt, & hodie Epidecatum probant, nos uectigal decimarium appellare possumus. quod nec boni uiri probant, & in civile iam existimatur, ex quo tempore Hermolaus rem usurariam male esse intellectam à uiris enarratoribus docuit. Sestertius igitur & numus idem apud authores significant. quoniam quaterni denarium ualent. Itaque Cicero in Verrem acti. IIII. cum ita dixisset, nam cum ex Sicilia legibus frumentum in cellam sumere liceret, idq; frumentum senatus ita aestimasset quaternis sestertijs tritici modium, binis ordei, iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs trinis aestimauit. hæc uerba uelut exponens paulopost ita subdidit. uerum enim uero cum esset frumentum sestertijs binis, aut etiam trinis quibusuis in locis prouinciæ, duodenos sestertios exegisti & itidem hoc declarat multis alijs in locis eiusdem actionis. At uero denarius drachmæ pondus habebat dum taxat atticæ. Plin. lib. XXI. Drachma attica (ferè enim attica obseruatione medici utuntur) denarij argentei habet pondus Plutar in Sylla. potius rerum Sylla cum multos caederet, & libertini generis homo quendam ex proscriptis occultare conaretur, & proinde è saxo præcipitandus esset, obiecit Syllæ, q̄ una simul in domo uitam egissent, cum interim ipse quidem pro superiore habitaculo duo millia numism, ille autem pro inferiore tria millia mercedem penderet. Itaque inter utriusque fortunam mille numos interfuisse, qui drachmas atticas ducentas & quinquaginta ualebant. Idem in Bruto. Testamento cum legasset Cæsar cui cuilibet septuagintaquinque drachmas, præterea reliquisset hortos, qui trans tyberim erant, ingens beneuolentia & admirabile desiderium omnes tenuit. de hoc apud Tranquil. in Cæsita legimus. populo hortos circa tyberim publice et uiritim trecentos sestertios legauit si septuagintaquinque quater multiples, trecentos efficies. qua ratione quinque & uiginti drachmæ centenos sestertios ualent. Idem Plutarch. in Antonio. Caius Cæsar adolescens hæres à Cæsare scriptus ex Apollonia redijt, debebat

» Romanorum cuique drachmas quinque & septuaginta ex testa-
 » mento patris. Apud Appianum tamen in secundo bellorum ciui-
 » lium ita legitur, populo horti trans tyberim præbiti, singulis Ro-
 » manorum ciuibus, qui in urbe aderant, quinque & octuaginta
 » drachmæ atticæ collatæ. sed errorem esse numeri non dubie affir-
 » mauerim, quippe idem Appianus septuaginta quinque drachmas
 » pro trecentis numis dixit, ubi de Cæsaris liberalitate loquens, sin-
 » gulis, inquit, ex populo minam unam atticam dedit, de quo Tran-
 » quillus trecentos quoque numos quæ pollicitus olim erat uirum di-
 » uisit. quo ex loco probari uidetur minam atticam quinque & se-
 » ptuaginta drachmarum fuisse, id quod apud Priscianum legitur,
 » quod tamen postea explicabimus, sed interim centenariam minam
 » intelligere oportet. Nunc igitur causam tenemus cur sestertia singu-
 » la mille numos sestertios significant. nam duæ libræ & selibra
 » seu, quod idem est, minæ duæ & heminae ducentas & quin-
 » quaginta drachmas ualent, quæ si quaternario multiplicentur, mil-
 » le numos efficiunt. quomodo igitur sestertij dicti sunt numi, quæ duos
 » asses & semisem singuli ualerent. i. dipondiū et semissem. Ita sester-
 » tia ex eo dicta sunt, quæ duas libras singula & selibrā argenti uale-
 » rent. Ita factum ut quadringenta sestertia et quadringenta millia se-
 » stertiū numorū antiq̄ pro eodē ac sine discrimine significatus dice-
 » rent. uerum id adnotandū quæ libram nunc & minam centenarias
 » intelligimus, indifferenter utentes, quod pondo etiam identidem ap-
 » pellatur Plini libro XXI. mna quam nostri minam uocant, pendet
 » drachmas atticæ centum. quo in loco Hermolaus minam, inquit,
 » libram, minam, pondo pro eodem nostri dicunt, ut græci *μνᾶν*
 » *λίβρον ὀλίον*. quod dictum ut non usquequaque uerum est, Ita
 » in re numaria libram & minam pro eodem fere' usurpari de-
 » prehendimus, uix ut differentiam animaduertere possis quamli-
 » bet obserues accurate & Latinos & Græcos. idq; cum ex eo ui-
 » detur quod de sestertijs diximus, tum uero ex sequentibus magis
 » comprobabitur. ὀλίον autem interdum pondus significat, ut cum
 » Dioscorides dicit ὀλίον τριωδόν, pondus trium denariorum,
 » aliquando drachmam, ut apud eundem Dioscorides identidem.
 » Drachma igitur non modo pondus denarij Romani, sed etiam
 » numum significat eodem pondere percussum ab Atheniensibus.
 » quod præter authorum exempla etiam uersus illi significant,
 » In scrupulis ternis drachmam, quo pondere doctis
 » Argenti facili signatur pondus Athenis.

Ventum iam esse ad locum præcipitem, horrore quodam animi
 sentio, instantis, & proximi periculi magnitudinem reputantis. hoc
 est enim caput eius rei, quam agimus, hic cardo totius operis, hæc
 deniq; alea ancipitis incepti, ut ostendere aggrediamur, uel demon-
 strare potius quid inter sestertia centum & sestertium centies inter-
 sit. transitus omnino & lubricus, & abruptus, ut aut in baratrum
 quoddam errorum præcipitatus sim, si in eo quicq; titubauerim,
 aut tenorem inoffensum seruare commentatio hæc nequeat, si inibi
 uel tantulum a ueritate deflexerim. Cum alioquin ita sit hoc opus
 coagmentatum, ita in sese tractatus hic coibilis, ut nulla ferè pars
 conuelli citra còpagnis ipsius labefactionem possit. Ac mihi qui-
 dem audendum omnino erat, & eorum exemplo periclitandū, qui
 res magni discriminis antea susceperunt, si non etiam ea esset huius
 libri ratio, ut genium nullum, ut dicitur, habiturus sit, nisi superioris
 æui scriptorum placita deleuerit. ut si, quod abominor, propositi com-
 pos non euaserim, designatoris ridiculi opinionem subiturus sim.
 Sed quid agas ubi eo iam pernicitæ uentum est, ut & moderari ti-
 bi nequeas, & consulere integrum non sit, cum eorum occursum ui-
 tare non possis, quibus hoc facturum te receperis, nisi si tibi publica
 interdixeris, id est nisi domesticum tibi conscaueris exilium? Agedū
 ab stupore animi rursus inferuescamus, & stylum iam hærentem
 ad reliqua suscitemus. Audeamus deniq; quādo eo uentum est, affir-
 mare homines doctissimos, quibus omnia propèmodum debemus, to-
 » to, ut aiunt, cælo, id est centuplicato errasse. Iam primum Cicero in
 » prætura urbana. Dio quidam fuit Calesinus, qui cum eius filio præ-
 » tore sacerdote hæreditas a propinquo permagna uenisset, nihil ha-
 » buit tum neq; negotij, neq; controuersie. Verres simulac tetigit pro-
 » uinciam, statim Messanam literas dedit Dionem euocauit. calumnia
 » tores ex sinu suo apposuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ
 » commissam esse dicerent. Hac de re ostendit seipsum cognituru. post-
 » sum deinceps totam rem expedire. deinde ad extremum id, quod
 » accidit dicere, Dionem sestertium decies centena nullia numerasse, ut
 » causam certissimam obtineret. hoc cum dicit Cice. In prætura urb.
 » quæ secunda est in Verrem actio. Idem in. III. actione hoc crimen
 » repentes ita inquit. simul atq; e nauis egressus est, dedit operam, ut
 » Calesinus ad se Dio continuo ueniret. Hic est Dio iudices nunc bene-
 » ficio Quinti Metelli ciuis Ro. factus. de quo multis uiris primarijs te-
 » stibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactum est sester-
 » tium undecies numeratum esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima
 quidem

» quidem dubitatio esset, isto cognoscente obtineret. ita sester. undecies.
 » Q. Dionem q̄ hæreditas ei obuennisset, nullamq; aliam ob causam
 » perdidisse. Ex horum locorum collatione intelligimus quod decies
 » centena millia sestertium dixerat in secunda actione, hoc in. III.
 » undecies sestertium dixisse. q̄ in illa nõ decies centena sed undecies
 » legendum est, uel utrobiq; decies. Quare decies sestertium non decẽ
 » sestertia significat, sed mille potius, hoc est decies cẽtena millia, sum=
 » ma scilicet centuplicata. quod autem undecies sestertium amplior sit
 » summa q̄ quadringenta sestertia ex eadem oratione liquet. Sequi=
 » tur enim statim post illud Dionis crimen, & aliud quod his uerbis
 » prosequitur. Accipite aliam in minore pecunia non minus impudẽ
 » tem calumniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agrigentenses:
 » horum pater abhinc duo & uiginti annos mortuus est. In cuius te=
 » stamento quodam loco si commissum quid esset, multa erat Veneri.
 » ipsos. XX. annos, cum tot interea prætores, tot quæstores, tot calum=
 » niatores in prouincia fuissent, hæreditas ab ijs Veneris nomine pe=
 » titata non est. causam Verres cognoscit. per Volcatium pecunias acce=
 » pit fere ad sester. quadringenta millia ab duobus fratribus. Qua=
 » dringenta sestertia Cicero minorem pecuniam decies uel undecies
 » sestertio appellauit. Quare iam fere planum factum est decies ses=
 » tertium quadraginta partibus plus esse decem millibus sestertium.
 » Et rursus statim infra. quæ uis erat Volcatio tanta ut sester. qua=
 » dringenta millia duobus hominibus auferret? Ecquis Volcatio si=
 » sua sponte uenisset unam libellam dedisset? at ego amplius dico, ses=
 » tertium quadringentes accepisse te arguo contra leges. Ex his uer=
 » bis liquido apparere potest quadringentes sestertium longe amplio
 » rem summam esse q̄ sestertia quadringenta. cum omnia Verres fur=
 » ta quadringentes sestertium aestimauerit, quæ innumera & incre=
 » dibilia ab eo recensentur. ab uno. n. homine, uno nomine, uno furto
 » decies centena sestertia accepisse dicit, à tota autem Sicilia triennio &
 » uarijs furtorum expilationum & rapinarumq; nominibus quadrin=
 » gentes sestertium, tanquam rem fidem excedentem, abstulisse orato=
 » rie uociferatur. tanti. n. aestimari uoluit litem repetundarum Verri
 » ob iurisdictionis furta, ob interuersas pecunias in frumento imperan=
 » do, in locandis decimis frumenti, & ob expilationes publicas prina=
 » tasq; signorum æreorum, & uasorum argenteorum, quæ crimina
 » inuisitata esse uidentur & fidem excedentia ijs, qui accusationes illas
 » perlegunt. Quare ipse Cicero primam accusationem ita claudit. di=
 » cimus. C. Verrem. cum multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues

» Ro. atq; in socios, multa in deos hominesq; nefarie fecerit, tum præte
 » rea quadringentis sestertium ex Sicilia contra leges abtulisse. sic. n.
 » legit Asconius Pedianus, q̄q̄ in exemplaribus. CCCC. sestertia le-
 » gatur etiam manu scriptis Quod autem in diuinatione legitur, Sici-
 » lia tota si una uoce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti,
 » quod ornamentorum in meis urbibus sedibus delubris fuit, quod in
 » unaquaq; re beneficio senatus populiq; Ro. iuris habui, id mihi tu
 » C Verres eripuisti atq; abstulisti. quo nomine abs te sestertium mil-
 » lies ex lege repeto. hoc, inquit Asconius, per auxesim dictum est. Ci-
 » coro. n. postea hanc summam ad quadringentis contraxit, ut in mul-
 » tis locis repetit. Idem Cicero in eundem acti. III. Heraclius est Hie-
 » ronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis. & ante
 » hunc prætorem uel pecuniosissimus Syracusanorū nunc nulla alia
 » calamitate nisi istius auaritia atq; iniuria pauperrimus. huic hære-
 » ditas facile ad sestertium tricies uenit testamento propinqui sui Hera-
 » clij. plena domus ælati argenti optimi, multæq; stragule uestis. præ-
 » ciosissimorumq; mancipiorum. erat in sermone magnam Heraclio
 » pecuniam uenisse. non solum Heraclium diuitē, sed etiam ornatum
 » supellectile, argento, ueste, mancipijs futurum. & inferius. posteaq;
 » inquit, damnatus est absens Heraclius, non solum illius hæreditatis,
 » de qua ambigebatur, que erat tricies sestertium, sed omnium bono-
 » rum paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, pa-
 » lestræ Syracusanorū hoc est Syracusanis possessio traditur. & rur-
 » sus inferius. Verum est illud præclarum. Syracusani, qui præfuerat
 » his Heraclij bonis uerbo redigendis, re disertendis, reddebant eo-
 » rum negotiorum rationem in senatu. dicebant scyphorum paria cō-
 » plura, hydrias argenteas, pretiosam uestem stragulam, multa man-
 » cipia pretiosa Verri data esse. dicebant quantum cuiq; eius iussu nu-
 » morum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur.
 » repente recitatur uno nomine sestertium. CCL. millia iussu prætoris
 » data. fit maximus clamor omnium. & paulo post de pecunia illa
 » reddita à Verre loquens. Numerantur illa ducenta quinquaginta
 » sestertia Syracusanis. Nonne ex hoc loco patet clarissime ducenta
 » quinquaginta sestertia hoc est. CCL. millia sestertium numerorum
 » particulam unam esse tricies sestertij? Quippe tricies sestertium si-
 » gnificat tricies centena millia sestertium numerorum. Quomodo &
 » illud Suetonij Tranquilli in Augusto, senatorum censum ampliavit,
 » ac pro octingentorum millium summa duodecies sestertium taxa-
 » uit, id est duodecies centena millia sestertium. quod cum in omni-

bus exemplaribus legeretur, Antonius Sabellius uir alioquin diligens & doctus, emendasse se gloriatur, ut supradictum est, & pro duodecies sestertium, duodecies centies legendum esse contendit, cui etiam astipulatus est Philippus Beroaldus in dem ipse doctus, ac multæ lectionis, ambo nihil in ea re uidentes. Hoc & ex eodē autho-
 re alio loco ostendi potest in Othone. Sperauerat, inquit, fore, ut ad-
 ptaretur a Galba, idq; in dies expectabat. Sed post q̄ Pisonē prælato
 ipe decidit, ad uim conuersus est, instigante super eum dolorem etiam
 magnitudine æris alieni. neq; enim dissimulabat nisi principem se
 stare non posse, nihilq; referre ab hoste in acie, an foro sub credito-
 ribus caderet. ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispen-
 satione decies sestertium expresserat, hoc subsidium tanti cœpti fuit,
 ac primo quinq; spiculatoribus commissa est res, deinde decem alijs,
 quos singuli binos produxerant, omnibus dena sestertia representa-
 ta, & quinquagena promissa, per hos sollicitati reliqui. Insignis erat
 ille locus ad animaduertendam differentiam inter dena sestertia &
 decies sestertium, & tamen ibi quoq; Sabellius decies sestertium de-
 na sestertia interpretatus est, conuiente Beroaldo. Si n. quindecim
 spiculatoribus dena sestertia repræsentata, hoc est singulis decē, iam
 centum quinquaginta sestertia fiunt, et si quinquagena promissa hoc
 est singulis quinquaginta, septingenta quinquaginta in summa fiunt
 quæ simul iuncta nonaginta millia sestertium faciunt. At Tranqui-
 lus dicit decies sestertium subsidium tanti cœpit fuisse, id est inuasio-
 nis imperij Romani. Iam igitur effectum habemus decies sestertium
 esse nō muni nonaginta sestertijs. Martialis in pri. epigram.

» Millia pro puero centum me mango pop. scit.

» Risi ego, sed Phœbus protinus illa dedit.

Hoc dolet & queritur, dolet hoc mea mentula mecum.

» Laudaturq; meam Phœbus in inuidiam.

» Sed sestertium donauit mentula Phœbo

» Bis decies, hoc da tu mihi, pluris emā.

Calderinus uir ingeniosus bis decies sestertium. XX. sestertia inter-
 pretatur, corrupto sensu epigramatis. Cuius dubio procul huiusmodi
 sensus est, non mirum esse si Phœbus puerum centum sestertijs licita-
 tus esset, quanti Martialis emere non potuerat, quippe qui uicies cen-
 tena millia sestertium ex quæstu collegisset, hoc est uicies tantum quanti
 puerum mercatus erat. alioquin sensus erit absurdissimus. Cicero.
 XIII. epistol. ad filiū scribēs. Titi Pinnij filio mire erudito studioso
 & modesto, pecuniā Nicæses grandē debēt, ad sestertium octogies, et

ut audio in primis uolunt ei soluere. ibi interpret epistolarū, sestertium, inquit, pro sestertiorū ponitur, & subauditur millia. i. ad octoginta millia sestertium. eleganter aut in his sermonibus ponūt oratores & poetæ aduerbia pro nominibus, ut debes decies sestertium, quadrages sestertium, & sic in ceteris, & utuntur genituo synopato in nominibus numerū. dicimus etiam hoc sestertium & hic sestertius, haecenus ille. Ego autem octogies sestertium, octogies centena millia sestertium significare affirmo, & gradem ob id pecuniā a Cicerone dictam. Hoc etsi ex praedictis satis confirmatum uidetur, non tñ scrupulo carebit ut uideo, si enim hoc uerum est, dicet aliq̄ circumspectus obseruator, quonam modo intelligi illud potest, quod apud Tranquillum in Vespasi. legitur. sed & in funere Faui archimimus p̄sonam eius ferens, imutansq̄; ut est mos, facta ac dicta uiri, interrogatis palam procuratoribus quanti funus & pompa constaret, ut audiuit sestertium centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac se uel in tyberim proijceret. hic locus, ut arbitror, Tranquilli interpretes sefellit ut idē esse putarent sestertium centies & sestertia centum, quē tamen corruptum esse necesse est intelligere ex ijs, quae ante demonstraui. Vtrobique autem sestertium centies legendum esse argumentis probari nō leuissimum potest. Nam praeterq̄ q̄ ueritati non congruit, ut funus imperatorū centum sestertijs aestimaretur, cum Nero imperatorum omnium flagitiosissimus, q̄ destitute conteritus pugione sese interemerat, furtim raptumq̄; a libertis sepultus, his tantidem funeratus sit, de quo idem Tranquillus, funeratus est, inquit, impensa ducentorum millium, stragulis albis auro in textis quibus usus calendis Ianuarijs fuerat, reliquias Eclogae et Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili domitorum monumento condiderunt. Cū igitur id simile ueri nō est ut poeta mimographus Vespasiani funus ut deparci principis ita optum, centum millibus numerorum aestimaret cum princeps nequissimus ante eum Nero ducentis funeratus fuisset, tum uero sapientis poetæ non fuisset, tam licenter illudere fastigio principali, ut ob paruā pecuniam eo usq̄; commotum fingeret, ut uel in Tiberim se abiici praoptaret q̄ tantula pecunia funerari. eodē igitur errore apud Tranquillum centum pro centies scriptum est librariorū temporumq̄; uitio, quomodo apud Cic. in acti. pri. in Ver. quadringenta pro quadringentes ut supra diximus, & apud Pli. nō semel idem error deprehenditur, ut infra ostendetur. Maioris est illud anxietatis, q̄ apud Plutarchum in Antonio legitur his uerbis. Antonij munificentiā unum exemplum narrabo.

» *cuidam ex amicis dari iusserat millia uigintiquinq; hoc Romani*
 » *decies sestertium appellant, procuratore autem admirante, & ut*
 » *magnitudinem donationis ostenderet, in conspectu eius pecuniam*
 » *depromente, rogauit Antonius quid hoc esset: illo autem respondente*
 » *eam esse pecuniã, quam dono dari iussisset, conspicatus hominis im-*
 » *probitatem, equidem, inquit, arbitrabar ampliorem pecuniam decies*
 » *sestertium continere. hoc uero parũ est. Itaq; tantũdem superadde,*
sic in Plutarcho Latino factõ legitur et ille locus uno in loca ab An-
tonio Sabellico citatur, & ab Roberto Vulturio in libro de re mili-
tari & ab alijs itidem, qui de re numaria scribentes locũ eum uere
traductum existimauerunt, cuius tamen sensus pugnat cum eo, quod
omnes de sestertijs censuerunt, nam cum illi omnes concordia errore
decies sestertium decem sestertia significare dixerint, Plutarchus si
locus ille non mendosus est, uigintiquinq; significare dixit. Ego cum
in eo, quod tuendum suscepi, pertinaciter hæream, possim fortasse si
aliũ exitum rei non inueniam, uel in hanc præcipitem defensio-
nem erumpere, ut dicam Plutarchum hominem græcum in Roma-
norum consuetudine falli non nihil potuisse. Sed cum ueritatem tue-
ri alia uia possim, temerarium omnino esset & inscitæ plenum, si
tuli uti umbone & e medio sumpto, authoris tanti eleuata autori-
tate, præsertim cum eius testimonio ut graui & irrefutabili usus
sim in sequentibus. Proinde eum Plutarchi locum accurate mihi
anxiq; uersanti, hoc etiam in mentem uenit, posse me & hoc quoq;
eius dicto uti ad confirmandum id quod dixeram, & id, quod mi-
hi obijci potest, in meam rem uertere. Primum igitur hoc dico con-
sentaneum ueritati non esse uigintiquinq; millia numorum magni-
ficam donationem a Plutarcho dictam esse, præsertim eius impera-
toris, qui bonam partem imperij Ro. teneret, & in suos usus uerte-
ret, ut infra ostendemus. paruam autem esse eam summam interim
saltem ex eo liquebit, q̃ Martialis puerum Amasium centum milli-
bus emptum esse in eo epigrãmate scribit quod supra rettulimus.
Deinde hoc dico hunc errorem ex eo inualuisse, q̃ hæc uerba, quis
mendosa, ueritati tamen magnopere alludunt. quo modo enim sester-
tius duos & semis asses ualet, & sestertia singula duas libras &
selibram ut antea docuimus, sic illud genus tertium sestertiũ duo mil-
lia & quingentos numos ualere posse uidebatur. Quare pulchre
ratio quadrare uidebatur, ut decies sestertium uicena quina millia
ualeret. Ego autem cum dixerim eius generis sestertium centũ mil-
lia ualere, quod alijs singula millia ualere dixerũt, sed apud Plutar

chum tamen pro binis millibus & quingentis legi sic enim inquit
 Sabellicus, Inuenienda ratio est & qdem huic loco consentanea, quæ
 hunc scrupulum lectori eximere plane possit, ut autem hoc fiat ne
 cesse est accedere in singulas sestertij huius unitates nonaginta septem
 millia & quingentos nummos. hoc uero pulchre fiet si ita apud Plu-
 tarchum legamus. quidam ex amico dari iusserat uiginti quinque my-
 riadas drachmarum, singule myriades dena millia drachmarum,
 id est denariorum ualent. quæ quinquies & uicies multiplicata, du-
 centa quinquaginta millia denariorum faciunt. quæ summa rursum
 quater ducta, cum quilibet denarius quaternos sestertios ualeat, mil-
 le sestertia efficit, id est decies centena millia sestertium. sic a Plutar-
 cho græce scriptum esse ne dubitem (uidere enim mihi eam uitam
 græce non contigit) facit mos Græcorum & ipsius Plutarchi, ipsaq;
 rei ueritas, quæ consertis manibus retentanti mihi nec mendæ libra-
 riorum eripere nec errores interpretationum possunt. argumento
 erit ille locus eiusdē Plutarchi in Galba. *δοκιμὴ δὲ μὴ δ' αὖ ἐπὶ τοῖς*
ἰδίοις μόνον ἐλάσσει τὸν ὄθωνα κληρονόμον, ἀκλόασον ἐἶδὼς καὶ πολυ-
τελήκως πεντακισχιλίων μυριάδων ὀφλημάσι βεβαπτισμένον. Vide-
 tur autem Galba Othonem ne in privato quidem patrimonio suc-
 cessorē sibi destinasse, ut quem sciret. & uitæ incontinentia, luxuriamq;
 præditum & insuper ære alienomersum ad quinque millia myria-
 dum hoc ut recte interpretes quinquages decies centena millia collig-
 git, sic ego latine & usitate quingentes sestertium uerterem. quod ge-
 nus loquendi assē qui nemo Neotericorum potuit. quæ causa est ut in
 libris e' græco uersis alias prorsus summas legamus q̄ in libris anti-
 quis latinorum. ut apud Appianum identidem, & apud Orosium
 uno in loco mox uidebimus. qui cum supra mille annos fuerit, pri-
 scum tamen morem non tenuit. eum autem morem Græcorum fuisse,
 ut non per numerum numerorum nec per sestertia, sed per myria-
 das drachmarum omnes summas pecuniæ memoriæ traderent, dū-
 taxat de Romanis scribentes, ex dicendis constabit cum eorum au-
 thoritatibus utemur. sed & de hoc more loquendi lib. III. uidebi-
 mus ex Demosthene. Quāq; autem per ea, quæ hæcenus dicta sunt,
 satis demonstrasse uideri possim quid sestertium decies a' sestertijs
 decē differat, et ea, quæ occurrere poterant dubia dissoluissē, iamq;
 ut arbitror, lectores, cum ad hunc locum accurata intentione legen-
 do puenierint, fidem dictis nostris accommodare non dubitaturi sint,
 ulterioremq; nobis probationem remissuri, quod ad hoc quidem
 attinet, hanc tamen in me legem ultro ferre planeq; sanare hoc
 in opere statui, ut nunq; perfunctus pollicitatione uidear, nisi ita oīa

perspicua fecero, ut negare omnino quisquam ea quæ demon-
 strauero, citra improbitatem nequeat. ut, hoc autem efficere
 possim, utur rursus Ciceronis autoritate, qui in actione. III.
 in Verrem, cum multa Verri furta obieciisset per totam eam ora-
 tionem, ad extremum uelut summam criminum exaggerans,
 unius tantum oppidi furta ac paucorum mensium colligere statuit,
 ut de uniuersis pecunijs per iniuriam ablati documentum conie-
 cturamq; daret. ait igitur se publicanorum tabulas conquisi-
 tas obsignasse, & ad iudicium illud Verri attulisse, ut ex per-
 scriptis sub nomine prætoris nauium comœatibus, constare iu-
 dicibus ratio posset earum mercium, quas Verres tunc Siciliae
 prætor in Italiam deportandas curasset. Eius igitur hæc uerba
 » sunt circa finem orationis. Cum hæc paucorum mensium ratio
 » in his libellis sit, facit ut uobis triennij totius ueniat in men-
 » tem, sic contendo, ex his paruis libellis apud unum magistrum so-
 » cietatis repertis, uos iam coniectura assequi posse cuiusmodi prædo
 » iste in illa prouincia fuit, q̄ multas cupiditates, q̄ uarias, q̄ infinitas
 » habuerit, quantam pecuniam non solum numeratam, uerum etiam
 » in huiusmodi rebus positam confecerit, quæ uobis alio loco planius
 » explicabuntur, nunc hoc attendite. his exportationibus quæ reci-
 » tatæ sunt, scribit sestertia. LX. socios perdidisse ex uicesima portorij
 » Syracusis. Pauculis igitur mensibus ut hi pusilli & contempti li-
 » belli indicant, furta prætoris quæ essent sestertium duodecies ex
 uno oppido solo exportata sunt. Nego quemquam esse acutum ac
 perspicacem lectorem, qui post hæc uerba Ciceronis dubitare po-
 tuerit de eo, quod astruimus. Quod ut omnibus etiam crassio-
 ris muneræ lectoribus planum fiat, paucis uerbis rem explicabo.
 Cum enim affirmet Cicero societatem publicanorum ex uice-
 sima portorij sexaginta sestertia id est sexaginta numerorum mil-
 lia, ideo perdidisse, q̄ Verres immunes merces tanquam præ-
 torias, nec tamen improffas transportabat, & ex eo colligit fur-
 tiuas merces ad sestertium duodecies ex uno oppido abstulisse, cer-
 to iam certius habeo sestertium duodecies mille ac ducenta sester-
 tia significare. Si enim sexagenarium uicenario multiplicaueris,
 mille ac ducenta fient in summa, atqui Cicero furtorum summam
 a portorio uicesimæ probare facile potuit. Si ergo uicesima pars se-
 stertij duodecies sexaginta sestertia esse ab eo dicitur, necessario sester-
 tij duodecies mille ac ducenta sestertia eodẽ authore erit. hoc etiam
 post Ciceronem Martialis lib. pri. epigrã. docere his uerbis potuit

LIBER

- » Si dederint superi decies mihi millia centum,
 » Dicebas nondum Scæuola factus eques,
 » Qualiter o' uinam quàm large quamq; beate?
 » Riserunt faciles & tribuere dei.
 » In ius o' fallax, atque inficiator eamus;
 Aut uiue, aut decies Scæuola redde deis. Sic enim & ipse &
 ali j poëta loqui solent sine adiectione sestertij. ut idē ad Calenū,
 » Non plenum modo uicies habebas,
 » Sed tam prodigus, atque liberalis
 » Et tam lautus eras Calene, ut omnes
 » Optarent tibi centies amici. Vbique enim sestertium
 subintelligendum. & in tertio.
 » Empta domus fuerat tibi Tongliane ducentis,
 » Abstulit hanc nimium casus in urbe frequens.
 » Collatum est decies, rogo non potes ipse uideri
 » Incendisse tuam Tongliane domum?
 Aperte docet decies sestertium maiorem multo pecuniam esse sester
 tius ducentis, quo in loco Calderinus, non ducenta sestertia sed du
 centos numos ridiculo errore intellexit, sic enim ducenta absolute di
 cuntur a' Martiale, ut a' Iuuenale quadringenta in prima satyra.
 Sed quinq; tabernæ quadringenta parant, id est censum equestrem.
 & in quartadecima,
 » Sume duos equites. sic tertia quadringenta:
 Oratores plerunq; adiungunt sestertium. Rursus Martialis,
 » Dederas Apici bis trecenties uentri,
 Sed adhuc superat centies tibi laxū. quo in loco Calderinus Api
 tius, inq; hēbat septingenta millia, sex consumperat luxu, et cum
 adhuc centū superessent, ueritus ne nō posset explere gulā ea pecunia,
 uenenū bibit. centies ille pro centum millibus intellexit, centuplicato
 scilicet, ut ali j oēs, falsus. Martialis enim centies centena millia intelle
 xit, id est centies sestertium. ortus est enim apud antiquos ille loquēdi
 modus ex compendio sermonis. Nam cum primum dicerent centies
 centena millia sestertium numorum, postea usus obtinuit, ut compē
 diose centies sestertium dicerent. quem loquendi modum nonnul
 li neoterici non percipientes, centies talentum protulerunt, quasi se
 stertium rectus, aut accusandi casus sit, & non potius genitui. poë
 tae autem & ali j interdum scriptores compendium illud iterū con
 trahentes, non centies sestertium, sed centies tantum dicunt, ut in
 exemplis superscriptis, subintelligi uolentes centena millia sesterti
 um, ut

um, ut in illo Martialis epigrammate in secundo libro.

- » Illa diues mortua est Secundilla,
 » Centena decies quæ tibi dedit dotis. Decies enim centena millia
 intelligendum, ut apud Iuuenalem, Et ritu decies centena dabuntur
 antiquo. quam magnam esse pecuniam ex Horatio in primo sermo-
 num intelligimus,
 » Decies centena dedisses
 » Huic parco paucis contento, quinque diebus
 » Nil erat in oculis. Asconius quodam in loco. Luscius notus centurio
 Syllanus, diues è victoria factus, nã amplius centies possederat. Cete-
 rum ex obseruatione antiquorum didici, nunquam infra denarium nu-
 merum sic esse eos locutos, ut dicerent septies uel octies uel nouies se-
 stertium, sed intra denarium per millia uel sestertia loqui solitos. Ci-
 ce. lib. I. Episto. ad Atticum, Lucio Cincio sestertia nongenta pro si-
 » gnis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curauit, & pro Cluentio, Inuito
 » p̄ magnam pecuniam poposcit, post ad id puenit, quod confici potuit,
 » & sester. sexcenta quadraginta millia deferri ad se domum iussit.
 » Idem. Sedecim dico iudices, ut Oppianicus absolueretur, corruppen-
 » dos fuisse, ad stalenum sexcenta & quadraginta millia nummum esse
 » delata. Et ad Rufum scribens in quinto epistol. nam de sestertijs
 » nongentis millibus certe ita relatum est, ut tu, siue frater tuus referri
 » uoluit. Supra decem per aduerbium & genitiuum antiqui fere locu-
 ti sunt, ut in exẽplis omnibus superius adnotatis. Nõ me latet apud
 Plin. lib. XXXVI. ad sestertia mille legi, & sestertijs mille ducentis,
 sed uetusta lectio non astipulatur impressis libris Tranquil. in Cæs-
 » Seruiliam Bruti matrem ante alias dilexit, cui & proximo suo con-
 » sulatu sexages sestertium Margaritam mercatus est. Sic Plin. libro
 nono de Lollio. Vt neptis eius quadringenties sestertium operta spe-
 » ctaretur ad lucernas. in quibusdã tamen exemplaribus sestertio le-
 » gitur. Tranq̄l. in Calig. nota res est Aponio Saturnino inter subse-
 » lia dormitante, monitum præconem ne prætorium uirum crebro ca-
 » pitis motu nutantem sibi, præteriret. nec dicendi finem factum quo-
 » ad. XIII. gladiatores sestertium nonages ignoranti addicerentur.
 quo tamen in loco non dicendi sed licendi lego contra fidem exem-
 » plarium, id est licitandi in auctione. Verum sestertium in superiori-
 bus exemplis gignendi casu dicitur ut apud Cic. in Verrem. acti-
 » pri. cognoscet ex me populus Ro. quid sit q̄ iudicijs ad senatorium or-
 » dinem translatis, sublataq; populi Romani in unumquẽq; nostrum
 » potestati, Quintus Calidius damnatus dixerit, minoris sestertium

» tricies prætorium hominem honeste non posse damnari. quæ uerba
 licet notis scripta sint in libris impressis, Asconius tamen ita le-
 git. In quo more loquendi, ut supradixi, aliquid subaudiendum faci-
 le intelligimus. ut sit integrum, hominem prætorium damnari mi-
 noris tricies centenis millibus sestertium. Et quoad XIII. gladi-
 atores nonages centenis millibus sestertium addicerentur Saturni-
 no dormitanti. sestertium enim per synopam pro sestertiorum di-
 citur, ut author est Cicæ in oratore perfecto. frequentius tamen per
 ablatiuum legitur, ut Tacitus libro XVI. cladem Ludunensem qua
 dragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerent. Pli-
 » ad Caluſium libro III. episto. ut scias quanti uideantur posse emi;
 » sestertio tricies, non quia non aliquando quinquages fuerint. Ve-
 » rum ex hac penuria Colonorum Et temporis iniquitate, ut red-
 » ditus agrorum sic etiam pretium retro abiit. tricies sestertio pro tri-
 » cies centenis millibus dixit Pli. Valerius libro nono, de Cnæo Domi-
 » tio Et L. Crasso loquens. quem cum continuo Crassus quanti ipse
 domum suam æstimaret, interrogaret, atque ut respondit sexages
 sestertio, quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbu-
 sculas inde succidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. apud Ci-
 ceronem in Philip. II. sestertij in genituo legitur. Syngrapha sester-
 tij centies per legatos uiros bonos, sed timidos Et imperitos facta
 » in gynæceo. sic apud Tacitum libro XII. fixum est ære publico se-
 » natuſcōsul. quo Libertinus sestertij ter millies possessor antiquæ par-
 » simoniæ laudibus cumulabatur. Idem eodem oratore Bononiensi
 » Coloniae igni haustæ subuentum est centies sestertij largitione. In
 » Tranquil. semel omnino legi ubi in Tiber. Sic inquit. publice mu-
 » nificentiam bis omnino exhibuit, proposito millies sestertio gra-
 » tuito in triennij tempus. Illud apud Tacitum aut mendosum est aut
 insolens, bis Et uicies mille sestertium donationibus Nero effuderat,
 millies enim lego non mille. Lilius poetarum more absolute dixit
 » libro octauo de bello Macedo. in. l. inquit, Scipione malim equidem
 » mendum quàm mendacium scriptoris esse in summa auri atque ar-
 » genti, Et potius quadragies quàm ducenties quadragies litem æsti-
 » matam. eo magis quod tantæ summæ rationem etiam ab ipso re-
 » quisitam P. Scipione in senatu tradunt. librumq; rationis eius cum
 » L. fratrem afferre iussisset, inspectante senatu suis ipsum manibus
 » compressisse, indignatum quod cum bis millies in ærarium retulif-
 » set, quadragies ratio ab se posceretur. ubi tamen non compressisse
 » sed concerpisse lego. sic Cicero in frumentaria. sic per triennium
 ad hæc

» ad hanc frumenti emptionem centies & tricies erogatum est. Illud
 » Plinij ad Calvisium in quinto episto. An cui de meo sestecies contuli,
 » ita lego. an cui de meo sestertium decies contuli, huic CCCC. milli-
 » um paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem? qua-
 » dringenta enim sestertia tertia pars est duodecies sestertium. et pau-
 » lo amplior tertia parte decies sestertium, idest mille sestertiorum.
 Fuit autem cum existimarem omnino ita loquendum esse, ut post ad-
 uerbiū semper genitiuum pluralem subiungeremus, hoc modo qui
 supra relatus est, hominem prætorium minoris sestertium tricies
 damnari non posse, & sexages sestertium margaritam mercatus
 est. quoniam sermo integer hoc posceret, in quem contracta oratio
 sic resoluitur, sexages centenis millibus sestertium numorum mar-
 garitam mercatus est. Quare illum loquendi modum quadragies se-
 stertio solatus est, & Libertinus sestertij ter millies possessor, iudi-
 cabam errore legentium librariorumq; ignorantia in exemplari-
 bus inualuisse. Aliter tamen nunc censeo. Cum huiusmodi locu-
 tione etsi contra rationem recepta, tamen libri magnorum autho-
 rum scateant. Quale illud Ciceronis in Sallustium simile supradi-
 ctus, ne causam diceret sestertio duodecies cum Censore paciscitur.
 uel cum Cæsare potius ut in antiquo legitur. Contra tot tantorūq;
 scriptorum authoritatem mouere nos non potest Lampridij dictum
 » in Heliogabalo. nunquam minus sestertijs centum coenauit, hoc est ar-
 » genti libris triginta. aliquando autem tribus millibus sestertijs coe-
 » nauit omnibus supputatis, quæ impendit. Antiqui enim scriptores
 non tria millia sestertia, sed tricies sestertium dicebant. Inter cla-
 sicos autem scriptores nec Lampridius, nec Spartianus, nec Capito-
 linus numerari meruerunt. ausim enim affirmare raro antiquos
 ultra mille sestertia scripsisse. ac nescio etiā an rarissime mille dixe-
 rint, quō nunq̄ aduerbijs usi sunt infra denarium numerum. aliq̄
 ambiget sermo inter singulos millenosq; numos. qui. n. minus intel-
 ligas his Lampridij uerbis Heliogabalum tribus millibus numūm
 coenauisse q̄ ter millies millibus. i. tricies centenis millibus? et. tñ Lā-
 pridius plus omnino cētenis millibus dicere uoluit. i. centenis sesterti-
 is. aliq̄n etiā parum latine dicitur tria millia sestertia & tribus
 millibus sestertijs, etiā si apud Ciceronem ita legatur pro Cluentio,
 » uel in libris membranaceis. Stalenus sestertia sexcenta quadraginta
 » millia deferri ad se domū iussit. & sæpe alibi apud Col. Pl. et ali-
 » os, quæ mendosa esse facile conijcimus. nam & apud Ciceronē post al-
 » terā ab eo loco chartā sequitur. sexcenta et quadraginta numūm mil-

„ lia ad Stalenum esse delata. sic pro Fonteio. quid uociferabere decē
 „ millia talenta Gbinio esse promissa. ubi talentum gignendi casu le-
 go, quomodo legendum esse apud Curtium ex membranaceo codice
 admonitus sum. hic enim error uolumina passim iam olim occupa-
 uit errore librariorum, qui ea uerba numerorum, quæ notis scripta
 erant, uel una aut altera syllaba dimidiata, integra transcripserunt,
 nec numerandi rationem antiquam, nec latine loquendi tenentes. &
 alioquin sestertius numus & sestertium genere neutro caliginem mul-
 tam legentibus offuderunt. Nam ut pro numo sestertium in recto
 dictum sit mihi persuadere non possum. etiam si apud Festum Plin-
 niumq; semel legatur. sed ex collatione antiquorum uoluminum su-
 spectum locum Plinij animaduerti. ut autem usq; quaq; priscam ele-
 gantiam, multa iam rubigine ignorantia exesam, ita reddamus inter-
 pollem ut ex pristino nitore desiderari nihil possit, unum tantum lo-
 cum Ciceronis ex prætura urbana citabimus, qui ad hoc ostendē-
 dum cum præcedentibus satis erit, in qua oratione de rationibus quæ
 sturæ provincialis relatis a Verre loquens sic inquit, uerba ipsa ra-
 „ tionum referens. Accepi uicies ducenta XXXV. millia quadringen-
 „ tos. XVI. numos, dedi stipendio. frumento, legatis, pro quaestori, cohorti
 „ prætoris fester. Mille sexcenta. XXXV. mil. quadringentos decem et
 „ septem numos, reliqui Arimini sestertium sexcenta millia. hoc est ra-
 „ tiones referre. Hoc modo aut ego, aut tu Hortensi aut quisq; hominū
 „ retulit. Quæ uerba ex collatione Aſconij contra fidem exempla-
 rium emendauimus, & nisi hoc modo legantur, ratio expensi. ac-
 „ ceptiq; non quadrabit, quam necesse est quadrare si sensum Ciceronis
 percipere uolumus. Siquidem ille Verrem Carbonis quaestorem pec-
 „ uniam publicam auertisse criminatur, falsis ac commentitijs ratio-
 nibus ad ærarium relatis, eas autem commentitias hoc argumento
 probat, q̄ acceptorum expensorumq; paginæ ad numum quadra-
 rint, ita ut nihil supersuerit reliquamentū, quod fieri uix potuit nisi
 in confictis rationibus. Cum igitur pagina accepti uicies centena mil-
 lia & ducenta trigintaquinque millia & quadringentos decem &
 septem numos habuisset, Verres sestertia, ut ita dicam, mille & sex-
 „ centia. XXXV. quadringentos. XVII. numos, uarijs nominibus expē-
 sa reip. tulit, & sexcenta sestertia Arimini deposuisse sese ascripsit, ne
 de residuis pecunijs teneri uideretur. Notandus est ergo loquendi mo-
 dus antiquorū. accepi uicies & ducenta hoc est bis & uicies seſter-
 tiū, quod Cicero uel Verres potius dixisset, nisi minores illas summas
 addēdas habuisset, id est. XXXV. millia quadringētos numos. No-
 tandum

tandum tamen q̄ sestertia mille sexcenta dixit, quod ratum est. Cæterum illum Lampridij locum alioqui mendosum esse ex sequentibus apparebit, ut pro triginta libris. CCL. legi debeat, nisi fateri malim Lampridij tempore prisicum illum morem loquendi iam obsoletum fuisse, ut & ipsam linguã propè latinam. Interim tamen hoc uelim lectores sibi persuadeant, ita me omnia percepta, probata, cõprehensa, perspicua, indubitata, demonstrata deniq; ac planè non cõtrouersa relicturum, ut posthac referri earum quæstio ex ijs scriptoribus non possit, qui secula sua stilo nobilitarunt. Verum eò iã progressa est commentatio, ut primus hic liber finem accipere commode possit. assis enim partiumq; eius significatus, atq; eorum uerborum usum q̄ latissime patentem apud antiquos exposuimus, ita ut nihil addi ad prædicta, ut existimo, possit, quin à nobis in sequentibus expectandum sit. Diximus quid sit sestertius, quid sestertia, qd sestertium cum aduerbijs numeralibus iunctum, usumq; eorum uerborum oratoribus, & pœtis multipliciter usurpatum addidimus, omniãq; ut opinor, eodem pertinentia, citatis, enarratis, interdumq; emendatis scriptorum autoritatibus, quæ in ordinem dicendorum incurere uidebantur. hac igitur fine librum primum claudemus, ut hoc uelut interspiratu recolligere impetum ad secundum actum non minus argumentosum possimus.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS,
LIBER. SECVNDVS.

R

Estat pars immensi laboris in hoc libro explicanda. etenim prima illa opera quasiq; ærũna exanclata, demũ quod actum erat parum uideri cœpit, nisi & altera lucubratio ei haud dubie connexa & uelut e' uestigio sequens instauraretur. siquidem existimaui (ut est animus humanus nullo nisi suis numeris omnibus cummulato explebilis) qui à nobis hæctenus dicta probassent, haud tamen ipsos iisdem acquieturos, nisi ut antiqui pecuniæ calculi deprehensa uocabula tenerem, sic etiam eorum æstimationem colligerem. Et enim quonam tandè pacto commertium iustum, plenumq; cum ætatis prisicæ monumentis habebimus, si eorum numismatis indicatio exactaq; æstimatio nos fugerit? Perinde atque siqui negotiatores in gentem exteram merces petant, quæ quanti ab ea gente indi

centur non percipiant, sed pro suo quisq; captu pretium ijs statuāt. Quare omnino faciendum nobis est in hoc opere, ut nihil posthac memorabile apud quēquam Latinorum, aut apud græcos historicos de rerum pretijs, aut de publicis priuatisq; opibus legatur, quin id a nobis ad numum ære nobis æquali æstimetur. ac ne id quidem modo, sed etiam ut atticum argentum Romano permutemus. ac porro etiam commentantes eo usq; pergamus, ut uel corollarium pronūciatæ dicendarum rerum summæ addidisse iudicemur. Quod cum effecerimus (facturum enim omnino me recipio) quid iam causæ erit quin omnes libri græci in latinam linguam, aut latini in uernaculam uersi, hac omnino parte illustrati uideantur. Hoc autem ut assequamur ab integro rursus ordiendam rem habemus. Itaq; ut antea dictum est Seruius rex primus æs signauit. signatum est autem nota pecudum, unde & pecunia appellata, maximus autem census, inquit Plin. centum & decem millia assium illo rege fuit. & ideo hæc prima classis. Cum igitur apud antiquos millia æris legimus millia assium intelligere debemus. Liiuius libro. V. ab urbe condita de
 » Camilli exilio loquens, absens, inq̄t, quindecim millibus grauis æris
 » damnatur. de hoc loquens Plutarch. in eodem Camillo ita inquit, Il
 » le igitur quemadmodum olim Achilles imprecationes aduersus ci-
 » ues fouens, absens damnatus est quindecim millibus assium, qui nu-
 » merus ad argenti rationem colligit mille & quingentas drachmas,
 » nam argenteus assis erat, & hic ex decem æreis denariis uocabatur.
 » Hactenus in Plutarcho latino legitur. ex quo intelligimus denarium fuisse argenteum, & denis assibus ualuisse. assis autem a Plutar. pro æreo numo ponitur. nam Latini assim nunquam argenteum nomisma appellauerunt. Iam igitur habemus ex Plutarchi auctoritate centum & decem millia æris, quæ olim prima classis, idest summis census fuit, undecim millia drachmarum ualuisse. & supra probatum est auctoritate Plinij drachmam & denarium eodem pōdere fuisse. ita iam constat, centum millia æris quadraginta sestertium millia ualere cum quaterni sestertij denos æris assis ualeant. Sic Camillus cum quindecim æris millia dissoluere nequiret, idest sex millia numism, exilij causa solū uertit. Appellatione autem æris
 » assim intelliigi constat ex Tranquillo in Augusto. Caium, inq̄t, & Lu-
 » cum adoptauit domi per assim & libram emptos a patre Agrip-
 » pa. Quod Tranquil. assim & libram dixit, lex. XII. tabularum
 » per æs & libram dicebat. Quæ uerba in secundo libro institutionum Iustiani leguntur in titulo de testamentis. Gel. lib. XIII.

» tertium, inquit, testamentorum genus fiebat per familiæ emancipa-
 » tionem, cui æs & libra adhibebatur. Sed de hoc nos copiose disse-
 » ruimus in annotationibus in Pandectas editis. As igitur æreus erat
 » & parvæ æstimationis, ut supra demonstrauimus, & ex Catullo
 » patet illis uersibus,
 » *Viuamus mea Lesbia atque amemus*
 » *Rumoresq; senum seueriorum*
 » *Omnes unius æstimemus assis.* Denarius autem argenteus de-
 » cem libris æris idest assibus decem ualebat. Et quinarium quinq; hoc
 » est denarij dimidium, ut sestertius quinarium dimidiatum ualebat,
 » hoc est duos asses & semissem. Erat & quadrans, auctore Plinio,
 » numulus, qui & triuncus uocatus est a tribus uncijs. ut enim sefter-
 » tius quarta pars est denarij, ita quadrans quarta pars assis, hoc est
 » libræ æræ, quæ cum erat argentea non assis argenteus, sed libel-
 » la dicebatur, ut supra docuimus. Fuit etiam triens numus tertia pars
 » assis. Cæterum quem quadrantem Pli. & triuncem appellat, Cice-
 » ro teruncium appellauit lib. III. de finibus, his uerbis. Interit enim
 » magnitudine maris ægei stilla maris, et in diuitijs Cræsti teruncij ac-
 » cesso. & ad Atticum lib. V. Spero toto anno imperij nostri terunci-
 » um sumptus in prouincia nullum fore. Varro, Teruncius, inquit, a
 » tribus uncijs dictus, qd sit libellæ quarta pars quomodo & qua-
 » drans assis. Iam antea ostendimus libram & minam centum drach-
 » marum ac totidem denariorum fuisse. qua ratione patet quadrin-
 » gentos sestertios in libra fuisse. nunc centum sestertios uno aureo ua-
 » luisse docebo. Tranquillus in Othone. nullo igitur officij aut ambi-
 » tionis in quenquam genere omisso, quoties cæna principem acci-
 » peret, aureos excubanti cohorti uiritum diuidebat. Plutar. in eodẽ
 » *ἔραρον ἐνάσω δὴξὶ μωρ* dixit, idest aureum singulis distribuens. Ta-
 » citus de eodem lib. XVII. flagrantibus iam militum animis uelut fa-
 » ces addiderat Meuius Pudens e proximis Tigellini. is nobilissimum
 » quæq; ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præci-
 » pitem, alliciendo, eod paulatim progressus est, ut per speciem conuiuij
 » quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti
 » uiritum centenos numos diuideret. quam uelut publicam largitio-
 » nem Otho secretioribus apud singulos præmijs intendebat. Aure-
 » um Tranquil. & Plutar. dixerunt quod Tacitus centenos numos di-
 » xit. Ita tamen ut intelligamus Othonem non manu sua (ne in suspi-
 » tionem affectati imperij ueniret apud Galbam.) Sed per Meui-
 » um Pudentem militibus dedisse. Sed quod aureus centum numus

ualuerit, facile ex sequentibus constabit. Cum hoc dicto pugnat id,
 quod a Iustiniāno principe dicitur in institutione iuris titulo de suc-
 27 cessione libertorum, his uerbis. Sed nostra constitutio ita causam dif-
 27 finiuit, ut siquidem libertus uel liberta minores centenarij sint, id est
 27 minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ
 27 summam interpretati sumus, ac si pro mille sestertijs unus aureus
 27 computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione.
 20 nos unum aureū centum sestertijs aestimamus, Iustinianus mille. Sed
 huic obiectioni ita respondeo, aestimationem hoc in loco non iustam;
 & ut græci appellant argyrognomonicā esse, hoc est a collybo uel
 numulariorū taberna petitam, sed pro arbitrio legē condentis fa-
 ctam. cui hoc placitum est de centenarijs libertis sancire, quod pridē
 lex Papiæ de millenarijs statuerat id quod mihi satis indicare ui-
 detur hæc particula, ac si. Si quis enim totum illum locum diligenter
 animaduertat, facile, ut opinor, iudicabit Iustinianum legi Papiæ nō
 in eo tantum derogasse, q̄ patronus olim liberto etiam liberis intra
 numerū ternarium extantibus in quadrantem succedebat, sed etiā
 in eo, q̄ qui liberti olim centenarij dicebantur a centum sestertijs,
 nunc centenarij dicuntur a centum aureis, quæ multo minor est
 summa. Potuit & numerus corrumpi ut mille pro centum legatur
 errore ex notulis orto, ut infra uidebimus. Leges Papiæ multæ fue-
 runt, uel una fuit multiplex. Meminit Ci. pro Archia legis Papiæ.
 Tranquil. in Claud. Tertul. & Lactantius lib. pri. Mouere igitur di-
 ctum illud Iustiniani neminem debet contra tot tantorumq; scripto-
 rum authoritates. sestertius enim nunquam æreus fuit. Sed ab initio
 statim duos asses & semissem ualuit. Assis uero æreus erat. Pli. de
 27 Ladano li. XII. Pretia sunt laudatissimo in libras asses. XL. & de
 Hammoniaco, pretium optimi in libras asses. XL. In antiquissimis
 tamen utrobq; asses. XXX. legitur. quando autem non addit nomen
 numi quisnam intelligendus sit hæsito. Ut de Casia ibidem. pretia
 nulli diuersiora. optimæ in libras. XL. cæteris. XV. Sic enim in an-
 tiquis omnibus legitur. Vtrumne igitur asses, an sestertios, an dena-
 rios intelligamus? Et rursus ibidem de Myrobolano. pretium in li-
 bras. X. Sic enim in antiquis legitur, licet in impressis libras binas
 legatur. Sed obiter locus ille de Casia emendandus est, qui sic in im-
 27 pressis libris legitur. Frutex & casia est, iuxtaq; cinnam campos na-
 27 scitur. sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute, quem conteri,
 27 atq; in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Ego ex anti-
 quorum obseruatione lego, quem contra atq; in cinnamomo labare
 & exinaniri

Et exinaniri pretium est. supra enim de cinnamomo loquens Plin.
 » Vilissimum uirgulti, quod radicibus proximum, quoniam ibi mini-
 » mum corat, in quo summa gratia. Illud leuius erratum de Lada-
 » no supradicto. sunt qui hærbam in cypro, ex qua id fiat Ladam
 » appellant, etenim illi Ladanum uocant. In eo loco sæpe hæsi, anteq̃
 » ex antiquis Ledam & ledanum legendum esse deprehendi. Eodẽ
 » in libro de Bdellio. pretium sincero in libras decem tantum. In an-
 » tiquis non tantum, sed terni legitur, fortasse pro sestertij. notum est
 » enim sestertium duabus uirgulis erectis & semisse scribi solitum, ut
 » hodie in Verrinis Ciceronis legitur. quod notam ternarij numeri li-
 » brarij esse putauerunt, quantum conijcere possum. Verum asses. XL.
 » Pli. pro quatuor denarijs dixit. asses enim Pli. æreos numos intelligit
 » æris grauis libra ualentes. Cornelius nepos de frugalitate Pomponij
 » attici loquens. nec id, inquit, præteribo, q̃q̃ nonnullis leue uisum iri
 » putem, Cum imprimis lautus esset eques Ro. & non parum libera-
 » liter domum suam omnium ordinum homines inuitaret, scimus non
 » amplius q̃ terna millia æris per æque in singulos menses ex ephemo-
 » ride eum exersum sumptui ferre solitum. atq; hoc non auditum
 » sed cognitum prædicamus. millia æris dixit ad differentiam milliũ
 » numum uel sestertium. Linius li. ulti. de. II. bel. punico, de Scipione lo-
 » quens. Argenti tulit in ærarium pondo centum millia. militibus ex
 » præda quadragenos æris diuisit. et li. II. de bel. Macedonico de triũ-
 » pho Quintij. ducenti quinquageni æris in pedites diuisi. & rursus
 » li. prædicto. bel. punici. legatis in singulos dona ne minus quinum mil-
 » lium, comitibus eorũ mille æris. Mille æris dixit pro centum drach-
 » mis, idest argenti libra. Sed genus numi dati exprimere uoluit. et li.
 » IX. de bel. Maced. senatusconsultum factum est ut singulis centena
 » millia æris quæstores urbani ex ærario darent. Hoc in loco qua-
 » dragena millia sestertium intelligendum dico. quod nisi æris addi-
 » disse, ego centum sestertia intelligerem, q̃q̃ si exempla in mediũ affe-
 » ram, uix controuersias expediam. Pli. li. XV. de copia olei loquens.
 » Urbis quidem anno quingentesimo quinto Appio Claudio Cæci ne-
 » pote. L. Iunio consulibus olei libræ duodenæ assibus uenire. et mox
 » anno sexcentesimo octogesimo. M. Seruius ædilis curulis olei denas
 » libras singulis assibus præstitit popu. Ro. per totum annum. Idem. li.
 » XVIII. de arborum frugiferarum pretijs loquens. nec minus mi-
 » raculum in pomo est, multarum circa suburbana fructu annuo ad-
 » dicto binis millibus numum, maiore singularũ redditu q̃ erat apud
 » antiquos prædiorum. Eadem hoc dictum excedet, si uera sunt, quæ

diximus, ut numi appellatione sestertium intelligere oporteat, & sic arboris unius usum fructum credamus in annos singulos duobus nullibus sestertium conductum a Propola, ut in eo quæstum faceret, & in eadem urbe denas olei libras, aut etiam duodenas singulis assibus aliquando uendatas, cum singuli sestertij dipondium & semissim ualuerint. Primum hoc respondeo uilitatem illam olei semel aut iterum contigisse, quæ non tam negociationem, aut uenditionem fuisse puto quàm largitionem ædilitiam ad plebeium fauorem emerendum, ut alibi dicitur. Potest etiam numerus deesse in superiore loco Plinij, cum assibus tantum legatur, non singulis assibus ut in sequenti. Potest etiam uilitas tanta fuisse aliquo anno, eo liquore exuberante, qui ultra annum non seruabatur, id quod Plinius ipse his uerbis significat. Vetustas oleo tædium affert non item ut uino plurimumque ætatis annuo est, prouida si libeat intelligere natura. quippe temulentie nascentibus uinis uti necesse non est. quin immo inuitat ad seruandum blanda inueterati caries, oleo noluit parca, fecitque ea necessitate promiscuum & uulgo. Memoria nostra Parisiis uno anno tanta fuit uilitas uini, ut inopia uasorum quidam donare uel effundere cogerentur, quidam qui grandioribus cippis condiderunt, anno sequente magno uendiderunt. Quod autem ad mercedem annuam singularum arborum attinet, non tam mirari id conuenit quàm id quod ab eodem lib. XV. de persicis duracinis dicitur, quod genus ætate Plinij in sitione repertum est, ætate inquit ille, præcocia intra. XXX. annos reperta, & primo denarijs singulis uendata. & paulo inferius, pretium, inquit, singulis iam tricenis numi fuere, nullius maiore, quod miremur, Quia non aliud futurius longissima namque decerpto bidui mora est, cogitque se uendari. His uerbis planè significat singula persica sestertijs primum quaternis uendata, postea augete gratia, ut fit, aliquando pretium ad tricenos numos euasisse, quare non mirum est singulas arbores bina millia numum annuo reddito meruisse, cum septem & sexaginta poma hanc summam conficere potuerint tricenis numis singula uendata. Causam autem assignans tanti pretij subdit Pli. undique pomum innocuum expetitur agris, uel agris ut in antiquis legitur. huiusmodi hodie duracina nomen retinent in Britannia aremorica. Transeamus ad reliqua. Idem Pli. li. VIII. Asinum quadringentis numis emptum. Q. Asio senatori, author est M. Varro. Haud scio an omnium pretio animalium uicto, opera sine dubio geruli mirifica arando quoque. Sed mularum maxime

progeneratione, patria etiam spectatur in ijs, arcadibus in Achaia, in Italia reatinis. Sic omnia habent exemplaria etiam antiquissima. Plinius admiratur asinam reatinam quadringentis numis emptam, tametsi gerulam & aratricem & prolificam, estimatq; hoc pretium maius esse omnium animalium pretio nendum ueterinorum, & pluris tamen Romae persica. XIII. uenisse eodem authore affirmauimus. Vereor ne haec Plinij salebra huius inuenti nostri cursum hactenus, ut arbitror, in ffensum aut moretur, aut plane interpellat, et si quod sequitur addam, ne commentarij nostri processus hereat. quæstus, inquit, ex ijs opima prædia exuperat. notum est in celtiberia singulas quadragenis millibus numorum emi ad mularum maxime partus. Si numi semper sestertij intelliguntur, quonam modo hæc loca duo conuenire possunt? Hic si dixerò locum mendosum esse, transulare utique confragosa loca, non æquabili gressu pertransire dicar. Quod tamen quia & alibi necessario mihi faciendum est, hic a lectoribus impetrare illud habeo, mihi quidem non iniquis, ut si hoc institutum meum hoc in loco haud dubie insigni, approbaucro, ualeat in futura quoque, si qua forte authorum interite destituentur testimonio. Audiamus igitur Varronem ipsum li. III. rerum rust. quæ Plin. dicti sui authorem locupletissimum esse censuit, in cuius dialogis Appius Claudius Augur ad Axium senatorem ita inquit. Quod si ea ædificia uilla non sunt, quæ asinum tuum, quem mihi quadraginta millibus emptum ostendebas, apud te non habent, metuo ne pro uilla emam cstræ in littore Scianas ædes. Apud Plinium quadringentis numis legitur, apud Varronem ipsum quadraginta millibus utrobique corrupte. ut enim numis pro millibus illic legitur, sic quadraginta hic pro quadringentis. tametsi uix intra fidem id stabit cum ad æstimationem millium numorum uenerimus. Hoc tamen cum ex Plinio uidetur, qui prius hoc pretium Romæ admiratus, mox translattum in Celtiberia esse tradidit, tum uero ex eodem Varrone lib. II. eiusdem operis his uerbis. Qui non habent eum asinum, quem supposuerunt equæ, & asinum admissarium habere uolunt, de asinis quenq; amplissimum, & formosissimum quæ possunt eligunt, quiq; seminio natus sit bono, arcadico, ut antiqui dicebant, ut nos experti sumus reatino, ubi tricenis ac quadringentis millibus admissarij aliquot uenerunt. quo in loco tricenis & quadragenis millibus lego. quanquam hic rursus

» æstuarè necesse est. Idem enim Varro alibi de eligendo pecore lo-
 » quens, primum inquit, ut bonum pares pecis, scire oportet qua æta-
 » te quamq; pecudem parare, habereq; expedit. altera pars cogni-
 » tio formæ. tertia pars est quo seminis quærendum. hoc enim nomi-
 » ne asini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia reatini, usque eo ut
 » mea memoria asinus uenierit sestertij millibus sexaginta, & unæ
 » quadrigæ Romæ confuterint quadringentis millibus. Semel iam te-
 » stati sumus ubicunque apud antiquos sestertij & millibus conium-
 » ctum dicitur, non sestertij sed sestertium legendum. quare hic sester-
 » tium non sestertij lego. Sed loca sic citare necesse est, ut apud autho-
 » res leguntur. quod in uniuersum dictum esse uelim. Sed quod ad rē
 » pertinet, Varro in persona Scrophæ miratur asinum memoria sua
 » emptum sexaginta millibus, & asinos quatuor iugales quadrin-
 » gentis. Quare dubius maneat hic locus Plinij necesse est, ita tamen
 » ut lotos quidem pedes ex maculoso loco conficiatione nō multa ex-
 » pedierim. Quanquam quis dubitet quadraginta millibus apud Pli-
 » nium asserere, & tricenis quadragenis millibus apud Varronem,
 » ne fidem alioqui abnegare antiquis monumentis cogamur. Atq; ead-
 » dem opera locum Plinij inibi restituemus. quod enim in omnibus
 » impressis libris legitur, nec nisi spatiosè incubant, aliàs atterun-
 » tur. uaria nāq; somnio uisa concipiunt, ictu pedum crebro, qui nisi p-
 » inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicantem illico affert;
 » id ego ex antiquis exemplaribus lego, nec nisi spatiosa incubitant
 » laxitate, uaria nāq; & cætera. Illa enim duo uerba aliàs atterun-
 » tur, temere ab emendatoribus sunt addita. quæ superuacanea esse
 » satis ex eo apparet, q̄ sequitur, claudos illico fieri. Et hic Hermola-
 » us Barbarus gloriabitur se Plinium emendasse. Altera etiam casti-
 » gatione repetitum. sed pergamus porro. Idem Plin. libro. X. Maxima
 » tamen insignis est in hac memoria Clodij Aesopi tragici histronis
 » patina, sexcentis sestertij taxata. In qua posuit aues cantu ali-
 » quo aut sermone uocales, numis sex singulas cōemptas. nulla a-
 » lia inductus suauitate, nisi ut in ijs imitationem hominis mande-
 » ret, ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & uoce meri-
 » tos. dignus prorsus filio à quo diximus deuoratas margaritas.
 » Ego antiquissimum exemplar habeo, in quo hoc uerbum numis
 » deletitio loco scriptum erat, ut coniiciam non numis sed milli-
 » bus prius scriptum fuisse, omnino enim sic legendum est. cente-
 » nariam enim patinam Aesopi fuisse intelligimus, idest centen-
 » aribus structam, millibus senis cōemptis, ut in summa sex--

» centi fierent sestertia. de qua idem Plin. XXXV. nam nos, inquit,
 » cum unam patnam Aesopi tragœdiarum histrionis in natura auii
 » diceremus sestertijs sexcentis stetiſſe, non dubito indignatos legentes.
 Hæc & huiusmodi alia incredibilia omnino primore sensu uide-
 buntur, sed cum omnia in discussionem uenerint, inuicem sibi fidem
 ut faciant, puincemus. opulentia enim Romana simul & luxuria in-
 telligentur, quæ instar, ut arbitror, habebunt historiæ cuiusdã uariæ
 & admirandæ. Sic enim rem temperare oportuit, ut non magis in
 abaculo manus occuparetur, q̄ animus rerum intelligentia interim
 oblectaretur. Sed iam uideamus de columbis apud eundẽ Pl. li. X.
 » Harum, inquit, amore insaniunt multi, ac super tecta exædificant
 » turres ijs. nobilitatemq; singularum & origines narrant uetere iã
 » exemplo. Laxius eques Ro. ante bellum ciuile Pompeianum dena-
 » rijs quadringentis singula paria uenditauit, ut. M. Varro tradit. li-
 » cet in omnibus exemplaribus & laxius & uenditauit legatur, tamen
 » & L. Axius & uenditauit lego. cum Varro de pullis earũ loquens
 » ita dicat. Romæ si sunt formosi, bono colore integri, boni seminis, pa-
 » ria singula uulgo ueneunt ducentis numis. nec non eximia singulis
 » millibus numis. - quas nuper cum mercator tanti emere uellet a
 » L. Axio equite Ro. minoris quadringentis denarijs daturum nega-
 » uit. Hactenus Varro. Si ergo paria singula columbarum non semel,
 » sed sæpe mille sestertijs numis uendita sunt, aliquando etiam mille
 » & sexcentis, idest quadringentis denarijs, cur non & aues humano
 » sermone uocales sex millibus eadem in urbe uendi potuerunt? quas
 » tamen apud Plin. sex numis emptas legimus, errore eorũ seculorum,
 » quæ in rei numariæ uerbis prorsus nihil uiderunt. Huius rei irre-
 » futabile argumentum ex eodem ipso authore referemus, qui libro
 » eodem de luscinijs loquens ita inquit. Certant inter se, palamq; ani-
 » mosa contentio est. uicta morte finit sæpe uitam, spiritu prius deficien-
 » te q̄ cantu. Meditantur aliæ iuniores, uersusq; quos imitentur acci-
 » piunt. Audit discipula intentione magna ac reddit, uicibusq; reti-
 » cent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam repre-
 » hensio. Ergo seruorum illis pretia sunt, & quidem ampliora q̄ q̄-
 » bus olim armigeri parabantur. Ex his uerbis significatur lusciniarum
 » magna pretia fuisse, cum apud Columellam uinitore seruus octo
 » millibus æstimatus sit, & pluris armiger uenire uinitore solitus sit,
 » ut qui præsidium uitæ domino afferre posset. Quod si id quod se-
 » quitur statim apud Plinium emendari a nobis potuisset, memora-
 » bile aliquod pretium in medium attulissent eius lusciniæ albæ

que Agrippinae dono data est. Id quoniam fieri non potuit, inuicem
 eius locum alium eiusdem capitis in principio statim restituemus. No-
 ctuarum genus in Creta insula non est, & etiam si qua inuecta
 sit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia. alia alijs lo-
 cis negat tanquam genera frugum fruticum uel sic & animalium nõ
 nasci, translaticiorumque inuecta mori. Mirum quidem est illud unius
 generis aliti aduersum. quæ nam est ijs naturæ inuidia. Sic in omni-
 bus impressis legitur, conuiente Hermolao, & hoc totum caput in-
 tactum transmittente. Quæ uerba cum mihi corrupta inter legen-
 dum uiderentur, tandem aditis antiquis exemplaribus ita restituenda
 duxi, ut post uerbum animalium distinctio fiat uelut sensu finito,
 deinde ita inferamus, non nasci, translaticium. inuecta mori, mirum.
 Quid est enim unius generis saluti aduersum? Translaticium hic
 pro solito & in multis usitato & cõmuni inter multos ponitur, quod
 uerbum maxime Plinianum est. Ita patet in uno uersu Plinij qua-
 tuor errata a castigatoribus relicta. De auiculis uocalibus Plin. ali-
 bi. Agrippina coniux Claudij Cæsaris turdum habuit, quod nunquam
 ante imitantem sermones hominum. Cum hæc proderem habebant
 & Cæsares iuuenes sturnum, item lusciniæ græco atque latino ser-
 mone dociles, præterea meditantes in diem, & assidue nona loquen-
 tes longiore etiam contextu. In diem autem non in dies in omnibus
 libris legitur, ex quo intelligimus doceri solitas ut diebus diuersis nõ
 eadem, sed subinde nouum aliquid loquerentur. Summa igitur præ-
 dictorum est, mille sestertium & mille numum, duo millia ac quin-
 gentos æris ualere. & mille drachmas decem millia assuum, & qua-
 tuor. M. sestertium. porro centum drachmas unam minam argenti
 efficere, quæ & libra & pondo dicitur. At uero libras duas argen-
 ti & semi sem, seu ut ueteres dixerunt duapondo & semissem mil-
 le numum ualuisse. Hoc etsi satis antea confirmatum est, tamen &
 auctarium hoc addemus, ne cuiquam non satisfaciamus in ea re, in
 qua ab omnibus dissentimus. Lilius libro. II. de bel. punico. In per-
 mutandis captiuis conuenerat inter duces Ro. Poenumque, ut quæ pars
 plus reciperet quam daret, argenti pondo bina & selibras in militem
 præstaret. de quo conuento Plutar. in Fabio loquens. Conuenerat,
 inquit, inter Ro. Poenumque; ducem, ex captiuis uirum pro uiro com-
 mutare. & qui plures reciperet quam redderet, pro quolibet drachmas
 ducentas & quinquaginta solueret. Plutarchus quinquaginta
 drachmas pro semipondio dixit. hic libens omiserim, si possim,
 errorem Nicolai Perotti hominis de lingua latina bene meriti. qui

in commentarijs suis de hac re loquens ita inquit . Pondo licet ali-
quando pro libra inueniatur , proprie tamen significat pondus duo-
decim librarum . huiusq; dicti auctorem citat Liniuum in loco supra
dicto , quasi Linius pondus bina & sex libras non selibras uocabulo
composito dixerit , quasiq; in capita statuerint imperatores illi tri-
cenas libras argenti , quod longe abest a uero . q̄q̄ Perottus Homo ele-
gantiarum obseruantissimus uidere illud debuit , Liniuum non pondus
bina & sex libras dicturum unquam fuisse , sed senas potius li-
bras . Hic nominare eos necesse non habui , qui eius errorem totidem
uerbis in suos ipsi commentarios retulerunt . Idem Linius libro . IX .
de bello Macedon . de censura Catoniana loquens . In censibus quoq;
accipiendis tristis & aspera in omnes ordines censura fuit . orna-
menta , & uestem muliebrem , & uehicula , quæ pluris q̄ quindecim
millium æris essent in censum referre uiatores iussit . Item mancipia
minora annis uiginti , quæ post proximum lustrum decem millibus
æris , aut eo pluris uenissent , ut ea quoq; decies pluris q̄ quanti essent
æstimarentur . De hac item censura Plutar . in eodem Catone , ut igr-
tur , inquit , in omnes animaduerteret , cõegit uestis , arpentis , mundi
muliebris & domesticæ supellectilis decuplum amplius in censum
referri , q̄ earum rerum pretium sineret si mille & quingentas
drachmas excessisset . His auctoritatibus fidem omnino facio centum
drachmas mille æris ualere , & pondus idest libram centum drach-
mis , & mille æris par fuisse . at denarium & drachmam eundem
fuisse numum , aut eiusdem certe ponderis & æstimationis auctore
Plinio demonstratum est . & denarium quaternos ualuisse sestertios .
Quare in singula pondus & in singulas libras minasq; quadringen-
tos sestertios intelligere necesse est . Proinde operis instituti partem pro-
stigmatam habemus . uel materiem potius , ut Plautino uerbo loquar ,
exasceatam . Quam si coagmentare in instar operis absoluti uolu-
mus , omnia scriptorum dicta accommodare rebus iam explicat-
is necesse , ita ut in opere tot auctoritatibus compactili nullus lo-
cus hiulus , nulla commissura sit conspicua . Quod quanta ui-
gilantia , q̄ acri intentione , quanto labore sit effectum , quanto
deniq; literarum amore susceptum (nihil enim maius dicere de me
possum ,) ex operis ipsius compage apparebit . Ego cum hæc pro-
derem , quomais exacte omnia perpenderem , libellam & pon-
duscula in conspectu habui , nomismataq; antiqua aurea ar-
genteaq; satis multa , iam pridem ut minime in hunc usum pa-
rata sic admiratione uisendæ antiquitatis in delitijs habitæ eorum

lectissimum quodq; expendere institi diligentia ut arbitror numulariorum emula. Quippe adulterata quaedam uisuntur, & ad exemplar archetyporum fusim casimq; ita effigiata, ut pro archetypis fallant, cuiusdam, ut aiunt, pigmenti affricatu uetustatem ementientia. Ut igitur unumquodq; certissimam prisca aevi notam habere uidebatur caractere uel collybo detricto, uel uetustate fugienti, & aevi situ obscuro, ita in libella a me statuebatur. Inter argentea, ut auspiciato exordiar, unum erat Ciceronis, una parte integrum. in qua caput galeatum, decora facie plenaq; promissa caesarie, & erecta e' ceruice pendula. pone' caput unicum hoc uerbum, Roma, scriptum erat, nihil in ambitu. ex altera parte quae semisa erat, currus triumphalis quadrigis trahebatur subter quem inscripta haec duo uerba. M. Tul. supra haec uerba X litera maiuscula, quam denariu' significare arbitrabar ex Valerio Probo. Alterum fuit Caesaris dictatoris. in quo caput collecto ac redimito capillo, facie longiore, naso decore prominenti, oblongaq; ceruice. A' tergo sub caractere quoda' obscuro Caesaris nomen scriptum erat praenomine nullo. sed dictatoris faciem ex sculptura antiqua noscitate didici, qua' Romae uidi, cuius etiam exemplum scite effectum habebam in gemma. Erat etiam Augusti, ea facie quae a' Suetonio describitur, crispo capillo solutoq; inscriptine Caesaris Augusti. a' tergo simulachrum uestibuli aedis sacrae ternis altrinsecus his literis, MAR. VLT. uidelicet ob Martis ultoris aedem ab eo extructam. fuit et aliud eiusdem eadem inscriptione iisdemq; liniamenti formae similiq; capillo. In quo adnotauimus faciem leua mala prominentem contra aliorum nomismatum morem etiam eiusdem principis. ab altera parte erat stella radijs ad marginem usq; nomismatis expansis, crinito uno radio, transuersaria inscriptione diui Iulij. quod intelligimus percussum ab eo fuisse post ludos funebres Caesari consecratos in honorem stellae crinitae, quae septem diebus apparuit. tertij generis fuit etiam eiusdem, iisdem liniamenti, habituq; eodem capitis. nisi q' oculus dexter eminebat contra quam in secundo, a' tergo animal erat hircinis cornibus ac uiloso mento, duobus tantum cruribus iisdemq; bisulcis, quibus quasi brachijs orbem amplexabatur. omnino armorum tenuis hircus, caetera piscis. cuidam rei incumbens qua' agnoscere non potui. inscriptione unius nominis Augusti. Id fuit genus numi, quod Augustus syderis capricorni nota percutere instituit ob geniturae suae honorem, quam ei olim Theogenes mathematicus Apolloniae existenti uino adhuc Iulio Caesare, praedixerat imperatoriam esse. Quare

cum thema suum idest horoscopi configurationem in vulgari uellet, huiusmodi numum percussit, ut auctor est Suetonius. habebam unum à M. Agrippa ob cōsulatum percussum, facie nec Iulij nec Augusti, hæc inscriptione Cæsar diui Iulij. F. altera pars pura erat, in qua media hæc uerba scripta. M. Agrippa Cos. desig. unum insigne notauit Augusti & Antonij in triuuiratu reip. constituendæ. ex altera parte Augusti facies male expressa, hoc lemmate. Cæsar imp III VIR. R. P. C. in auersa parte facies. M. Antonij ea plenitudine oris quæ à Plutarcho describitur, & ex Cicerone intelligitur in secunda Antonia = na, crispo solutoq; capillo. ea ceruicis crassitudine, ex qua illam firmitatem corporis conijcere posses, quam ei Cicero in ea oratione obiicit, hoc lemmate. Mar. Antonius. III VIR. R. P. C. reliqua legere non potui, nec coniectura assequi, quæ notis significabantur. Cæterum scite expressa facies, & pulchrioribus literis circumscripta q̄ ea pars, quæ Augusto dicata erat. Verum, ut quod nunc agitur agamus, cum horum aliorumq; numorum pondus ad libellam exigere, id esse uerum deprehendi quod auctore Plinio diximus, & ex Plutarcho & Appiano comprobatur, drachmam scilicet atticam denarij Romani pondus habere. Quod ut docere possim rem ad pondera nostra examinabo, sed ita ut a nemine non intelligar. libram nostrates duplicem habent. Zygostatica libra est, quæ regia dicitur, qua negociatores & pigmentarij aromatarijq; utuntur, omnesq; omnino, q̄ appensas merces uenditant. Hæc senum denuum unciarum est. eius semissem monetarij & aurifices & uascularij libram sibi fecerunt, marcam eam uocantes. Hæc libra nunc utemur ad id docendum qd̄ suscepimus. Libram igitur Romani in. XII. uncias distribuabant, & unciam in octo drachmas. Huius libræ bessem, selibram nostram regiam esse dico, cuius modus à Zygostate publico statuitur Parisijs. Huius muneris fit mentio in. l. altera de ponderatoribus lib. X. Codicis. hoc besse nunc utemur pro libra quam marcam uocamus. eamq; in uncias octonas distribuemus, unciamq; rursus in totidem drachmas, & drachmas singulas in terna scrupula, ita ut hemidrachmum sesqui scrupulum ualeat. Primum hoc dico drachmam Romanam & atticam à nostris uocari grossum, & scrupulum denarium, & semigrossum esse nobis semidrachmam atticam, quæ drachmam nostri sterlinos duos & dimidiatum dicitant. qua ratione pondus nostrum facile congruet cum antiquo, hoc modo teneamus libram nostram cum latina libra comparatam subsesquiplā proportionem habere, quam habet bes ad assem. quippe cum libra

nostra (de octonaria semper loquor, quam marcam uocitari diximus) quatuor & sexaginta grossos capiat idest octies octo, si trientem addideris bessi, idest duos & triginta grossos, seu quaternas uncias, libram utique efficies plenam antiquam, sex & nonaginta drachmas constantem, ut antea dictum est. qui numerus exit ex unciarum numero per drachmarum numerum multiplicato, hoc est ex duodenario in octonarium ducto. Hæc est exacta libræ ratio, cui tam men semunciam addere nos oportet, cum libra in ratione numaria cum mina græca exequata sit, & plane sit centenaria. Erit ergo libra latina non modo sesquialtera nostræ libræ idest sesquialtera nostra, sed etiam præterea quatuor drachmas habuisse intelligitur. Sed nihil hoc conturbare nos debet. Satis est enim ad facilem huius rei explicationem quod grossus noster cum drachma attica conuenit, et denarius cum scrupulo. grosso autem uocabulo utar non uerecunde, cum latinum uerbum sit, licet alio significato antiquis usurpatum. Non me latet apud Plinium aliud de numero denariorum in libra lectitari, sed illud mox uiderimus. nullam enim omnino aut præuaricationis suspicionem aut conuentionis lectori relinquemus. omnia in disquisitionem uocabuntur, cum omnia dissoluere possimus uel Herculis nodo perplexa, sustineant tantum lectores iudicia quoad omnia perlegerint. Interim tamen hoc affirmamus in singulas libras centenas drachmas statuendas esse, alioqui singula sestertia contra omnium scriptorum auctoritatem denarijs denis deficerentur, & singula nullia quadragenis sestertijs numus, cum Luce clarius ostensum sit quaternos sestertios in singulis denarijs drachmasque atticis fuisse. Verum enim uero cum numismata prædicta cum alijs permultis exquisita libra pensitarem, deprehendi tullianum illud & illud Augusti Capricorno signatum aliaque nonnulla, imo pendere drachmam idest grossum nostrum, ut lanx ex æquilibrio facile cum numismate uergeret, contra autem duo illa, quorum alterum Cæsaris dictatoris, & alterum Augusti stellatum erat, tam maligne grossum pendere quam illa priora prolixè, ut tantundem illis percussorum auaritia decessisse diceret, quantum illis accessisse benignitate seculorum. Triumuirale æquilibrium faciebat, quasi seueris magis quam benignis authoribus. In Marca AGRIPPÆ numo bilanx, & aptim fidebat a pondusculo, quæ in iusto numismate etiam surrigi debet. In eo quarta & uicesima pars, ut minimum, non detracta sed detracta uidebatur, in alijs itidem permultis par fere decessio, ut in eo Augusti, qui a postica facie hanc inscriptionem habet, ob ciuers

seruatos,

seruatos, quam ambit corona graminea, sed tamen ut quinis facile iudicaret drachmæ pondere institutas eorum formas fuisse, eaq; ipsa tantidem oblocabilia habebam & recentiorum temporum, ut Maximini imperatoris & aliorum principum, in quis & matris Alexandri hoc lemme. Iulia Mamaea Aug. literis iam a Romanis de generantibus ac semibarbaris. Caterum argento & pondere prædictis deteriora. Hæc sufficere arbitratus sum ad examinationem ponderis, quod non in meis tantum, sed etiam in alienis numis exegi, quæ plurima & omnium prope consulum, atq; principum uidi. Confectum igitur iam habemus libram Romanam centum grossos nostros habuisse. Quare si huius temporis æstimationem sequi uolumus, in singula pondo Romana decem & septem francicos tres solidos turoneos & nouem denariolos statuere necesse est. æstimationem nunc legitimam sequor & edictalem, non negociatoriam & uulgarem. edicto enim principali libra argenti undecim francicis æstimata est, licet passim duodecim iam ueneat. Cum enim, ut diximus, libra antiqua sesquialtera fuerit nostræ, & præterea semunciam habeat, pro XII. uncis sedecim francicos & decem solidos numerabimus. pro semuncia XIII. solidos & nouem denarios. Ita fit ut mille numi, idest singula sestertia, æstimari à nobis duobus & quadraginta francicis undeuiginti solidis & quatuor denarijs debeant, uel (ut summa rotundetur, & minutarum tædio liberemur) tribus & quadraginta francicis, hi ducatos duos & uiginti, & triginta quinque solidos turoneos faciunt. Quibus si duos solidos & semissem addas, fient ducati tres & uiginti. ducatos legitima æstimatione accipio, ut XXX. solidis parisinis ualeant. i. solidis turoneis triginta septem et semisse. Hactenus igitur legitimam iustamq; æstimationem in singula millia nomium habemus, nisi q; octo denariolos addidimus. i. bessim solidi. huic summæ ad uulgarem æstimationem argenti paulominus quatuor frãcici desunt, nam cum argenti libra octonaria uulgo duodenis frãcicis pmutetur pp argenti inopiã & nomismatis iciumtatem, in singulas uncias ad legitimum pretium bini solidi & semis accedunt, quas uncias in sestertijs singulis tricenas singulas esse ostendimus, atq; eo amplius quadrantem uncie. hi solidi paulo plus duobus ducatis ualent æstimatione ante dicta. qua rone fit ut in singula sestertia si extendere pretium uelis uulgari iudicio gnq; & uiginti ducatos statuere, aut certe totidem nostros solatos aureos possis. Ego tñ ad legitimam æstimationem nihil adderem, si commodum aliq; numerum in eo nactus essem, quo ueluti radice uti ad maiorum sum

marum cumulationem possem, id quoniam fieri nequit, quindecim
 tantum solidos adijciam, ut mille nummum quinque & uiginti aureis
 coronatis aestimetur id est quadraginta tribus francis & dodrante,
 ita ut coronatum quinque & triginta solidis esse intelligamus, quanti
 scilicet locabatur ubere re numaria, solidos autem semper appello,
 qui duodenarii nunc dicuntur, in Italia non ignoti. Proinde tandem
 accedamus ad exempla, quasiq; pedem cum rerum explicatione con-
 feramus, & primum illud uideamus tranquillum Aug. quod cor-
 ruptum esse non emendatum ab enarratoribus diximus, senatorum
 censum ampliauit, ac pro octingentorum millium summa duodecies
 sestertium taxauit. Sic enim legit Blondus in Roma triumphante,
 Tametsi hoc tempore ea uerba intelligi non posse existimauit. Nos
 duodecies sestertium docuimus significare duodecies centena millia
 sestertium nummum, & in singula millia quinque & uiginti coronatos
 taxandos constituimus. si igitur mille ac ducentos quinquies et uicies
 numeraueris, triginta millia coronatorum censum senatorium fuisse
 comperies, te ex Tranquillo hoc noueris, Augustum censum sena-
 torum ex uiginti millibus ad triginta millia auxisse. Quo autem ex
 peditus lector rationem eorum, quae dicenda sunt ineat, hoc tenere
 oportet, centum sestertia duo millia & quingentos aureos coronatos
 ualere, hoc est centies uicenos quinos. ut autem ad hunc locum aegre
 & suspiciose euasimus, ita ab hoc loco iam per prona eademq; amœ-
 na aliquadum euagari licebit. Idem Tranquil. in Cæs. Ludis Decius
 Laberius eques Ro. minimum suum egit, donatusq; quingentis sester-
 tibus & annulo, sessum in quatuordecim ex scena per orchestra tran-
 sūt. Laberius poeta donatus est censu equestri, id est coronatorum no-
 strorum. XII. millibus & quingentis. sic enim loqui mihi per anti-
 cipationem permittam quasi iam tunc aurei nostri fuerint, quo ex-
 peditus hoc uunere defungitur. Macrobius li. secundo Satur. Labe-
 rium asperæ libertatis equitem Ro. Cæsar quingentis millibus inuita-
 uit, ut prodiret in scenam, & ipse ageret mimos, quos scriptitabat,
 sed potestas non solum si inuitet sed etiam si supplicet cogit, unde se
 Laberius à Cæsare coactum in prologo testatur his uersibus. necessi-
 tas cuius cursus transuersi impetum uoluerunt multi effugere, pauci
 potuerunt. & reliqua, Idem Publius mimographus Romæ produ-
 ctus per Cæsaris ludos, omnes qui tunc scripta & operas suas loca-
 uerant, prouocauit ut singuli secum posita inuicem materia pro tem-
 pore contenderent, necullo recusante superauit omnes, in quibus
 & Laberium, unde Cæsar arridens hoc modo pronunciauit, fa-
 uente

sed fieri posse nõ arbitrabatur. centes sestertium æstimatione prædicta ducenta quinquaginta millia aureorum coronatorum ualet, & quadringentes sestertium, decies centena millia aureorum, quanti idem Plinius æstimauit ornatum Lollia Paulinae, de qua supra diximus, & Cicero furta Verri in prouincia. Quoniam uero multa dituri sumus fidem propemodum excedentia, lectores præmonitos uelim, ne Romanas priscaq; diuitias, huius temporis opulentia publicæ priuataq; metuantur. Urbem enim Romam totus prope orbis spolijs locupletem fuisse, historica fide planum fieri potest ijs, qui Latinos, Græcosq; scriptores rerum gestarum lectitarint. non modo enim duces imperatoresq; Romani uel aperta & bellica in hæstico, sed etiam proconsules prouinciarumq; præsides in pacato furts rapinisq; & expilationibus qua sacra, qua prophana grassabantur. inde illud Satyrographi poetæ.

- » Inde Dolabella est, atque inde Antonius, inde
- » Sacrilegus Verres, referabant nauibus altis
- » Occulta spolia & plures de pace triumphos.

Equidem, quod ad me attinet, cum hæc, quæ in hoc opusculum congeffi animo reputarem, ea mihi species urbis Romæ animo obuersabatur, quasi arcem quandam expilatorum orbis uiderem, & ueluti commune gentium omnium cimeliarium, ut uerbo Iustiniani principis utar, idest sanctius conditorium rerum toto orbe eximiarum.

- » Vidimus iam de Lollio uerba hæc Plinij, nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes prouinciarum scilicet spolijs partæ. hic
- » est rapinarum exitus, hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regum
- » muneribus in toto oriente, interdicta amicitia a C. Cesare Augusto
- » filio, uenenum biberet, ut neptis eius quadringentes sestertium
- » operta spectaretur ad lucernas. hætenus ille. Quantam igitur summam rapinarum Lollij fuisse existimamus, cum decies centenis millibus aureorum æstimarentur gemmæ quæ ad neptem eius peruenerunt? Vidimus & de Caio Verre cui Cicero quadringentes sestertium litem æstimandam esse contendit. Ingentia autem commoda Romanorum magistratum etiam urbana fuisse, ex hoc conijcere licet, quod moris fuit ut finito magistratu ludos ederent magnificos, & uenationes ac munera darent, idest gladiatorum multa paria ad vulgi oculos oblectandos depugnatura, quam ueluti mercedem populus & pretium accipiebat collatorum suffragio suo magistratum. quem morem commemorans Cicero in secundo officio
- » rum ita inquit, quæquam intelligo in nostra ciuitate inueterasse iam

» bonis temporibus, ut splendor ædilitatū ab optimis uiris postuletur.
 » Itaque & Publius Crassus tum cognomine diues tum copijs, fun-
 » ctus est æditio maximo munere. & paulum infra hunc est Scau-
 » rius imitatus. magnificētissima uero nostri Pompeij munera secun-
 » do consulatu. in quibus omnibus quid mihi placeat uides, uitanda ta-
 » men est suspitio auaritiæ. nam Mamerca hominī ditissimo præter-
 » missio ædilitatis consulatus repulsam attulit. Quare etsi postulatur
 » a populo, bonis uiris si non desiderantibus, attamen approbantibus,
 » faciendum est, modo pro facultatibus, ut nos ipsi fecimus. Eisi aliquan-
 » do res aliqua maior atque utilior populari largitione acquiritur,
 » ut Horesti nuper prandia in semitis nomine decimæ magno deco-
 » ri fuerunt. Ne. M. quidem Seio id uitio datum est, quod in caritate
 » annonæ asse modium populo dedit. Magna enim se & inuetera-
 » ta inuidia, nec turpi iactura, quando erat ædilis, nec maxima libe-
 » rauit. Pli. lib. VIII. de hoc loquens, leonum simul plurium pugnam
 » Romæ princeps dedit. Q. Scauola. P. filius in curuli ædilitate.
 » centum autem iuatorum primus omnium L. Sylla, qui postea di-
 » ctator fuit, in prætura. Post eum Pompeius magnus in circō. DC. ac
 » in ijs iuatorum. CCCXV. Cæsar dictator quadringentos. quāquam
 » in antiquis libris uerbum DC. non legitur. ex quorum obseruatione
 » locus ille mendosus esse uidetur. Idem de uarijs idest pantheris lo-
 » quens, senatusconsultum fuit uetus, ne liceret Africanas in Italiam
 » aduehere. contra hæc tulit ad populum. Cn. Aufidius tribunus pl.
 » permisitq; Circēsum gratia importare. primus autem Scaurus ædi-
 » litate sua uarias. CL. uniuersas misit. deinde Pompeius Magnus qua-
 » dringentas decem. diuus Augustus quadringentas uiginti. ibidē emē
 » dandum unum uerbum cenſeo quāquam refragante antiquorum
 » exemplarium fide. ferunt, inquit Pli. colore earum mure sollicitari
 » quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. quamobrem ocul
 » tato eo reliqua dulcedine inuitatas corripunt. Hoc Plinij dictum cū
 » ex Aristotele trāslatitium esse liqueat, nimirum ex eo emendari de-
 » bet. Is enim lib. nono de historia animalium. λέγεται δὲ καὶ κατανε-
 » νομηχὴν πῶς τὰ ράδιον, ὅτι τῆ ὀσμῆ αὐτῆς χέρονσι τὰ θηρία, ἀποκλύ-
 » πθουσαν ἑαυτῶν θηροῦσιν, προσείναι γὰρ ἔγγυς καὶ λαμβάνειν. ὅτε καὶ τὰς
 » ἐλάφους. Aiuue autem, inquit, pantheram intelligentem q̄ odore sui
 » animantes gaudeant, occultare sese & ita eas captare, quippe accedē
 » tes propius rapere, in quibus & æruam. Odore igitur non colore
 » apud Plinium legendum. quod ne a quoq̄ refelli possit, uel Plinio
 » ipso iudice uincam. qui libro. XXI. de odoramentis loquēs, animalii,

» inquit, nullum odoratum, nisi de pantheris quicquã dictum est, si cre
 » dimus. Idem Plinius. Annalibus notatum est. M. Pisonem. M. Messalam
 » consulibus domitium Aenobarbum ædilem curulem urfos Numi-
 » dias centum, & totidem uenatores Aethiopas in circo dedisse. Idẽ
 » lib. xxxiii. In M. Scauri ædilitate tria millia signorum in scena tã-
 » tum fuere temporario theatro. Et rursum lib. XXXVI. cccx. colu-
 » nas. M. Scauri ædilitate ad scenam temporarij theatri, & uix uno
 » mense futuri in usu, uiderunt portari silentio legum. et rursum alibi.
 » Scaurus fecit in ædilitate sua opus maximum omnium, quæ unquã
 » fuere. humana manu facta, non temporaria mora, uerum etiam
 » æternitatis destinatione. Quibus uerbis significat Scaurum in ædili-
 » tate sua ad populi oblectationem scenam temporariam & statim
 » ludis factis diruendam, fecisse, sed quæ uinceret magnificentia claris-
 » simum opus omnium, quæ unquã facta sunt etiam eo animo, ut per-
 » petua essent. Vitruuius in præfatione decimi libri ludorum & nu-
 » merũ huiusmodi meminit q̄ priuato sumptu fiebant. q̄ etiam eorum
 » summa industria et machinatione apparandorũ, prætoribus ædili-
 » busq; necessitate iniungit. Quanti autẽ stetit Marco Scio liberali-
 » tate putamus q̄ in caritate annonæ modiu frumenti asse populo uen-
 » ditauit? quod Cicero dixit in loca suprascripto. asses deni in denario
 » fuerunt, et sestertij quaterni. Hic æstimatione à nobis instituta, tribus
 » duodenarijs & semisse ualuisse deprehenditur, cũ libra decẽ aureis
 » æstimetur. quæ ratio sestertius numus decẽ denariolis et semisse idest
 » obolo nostro ualeat. sic asses singuli quaternis denariolis æstimabun-
 » tur. quanti autem frumentum esset Romæ. ex Cicerone conijcere pos-
 » sumus, qui in frumentaria actione ita inquit. Frumentum emere in
 » Sicilia debuit Verres ex senatusconsulto, & ex lege Tercntia &
 » & Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt, unum cæte-
 » rarum decimarum, alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter
 » esset distributum. illius decumani tantũ quantum ex primis decumis
 » fuisset, tritici modiu. DCCC. millia. pretiu autẽ constitutum decuma-
 » no in modios singulos sestertijs ternis, duodecties. imperato sester-
 » tijs quaternis. Ita ut frumentum imperatum, sestertium duodecties in
 » annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret, in al-
 » teras decimas ferme ad nonages. Sic per triennium ad hanc fru-
 » menti emptionem siciliensem propẽ cencies & tricies erogatum est,
 » hanc pecuniam tantam tibi ex ærario inopiatq; exhausto, datam
 » ad frumentum, datam ut siculis aratoribus, quibus tanta onera
 » respu. imponeret, solueretur, abs te laceratum sic esse dico, ut possim
 » illud

» illud probare si uelim, omnem hanc pecuniam domum tuam reuer-
 » tisse. Hunc locum Ciceronis qui longe aliter in exemplaribus legi-
 tur, sic emendandum esse censui, quoad emendatiora reperiantur
 exemplaria, & eius hunc sensum esse, ut intelligamus triplicem
 frumentationem siciliensem fuisse. Primam uectigalem quæ decuma-
 na erat, alteram itidem decumanam non etiam gratuitam, sed ut
 aratores sicili alteram decumam darent, ternis sestertijs in modios
 taxatam. has duas certas statimq; numeri frumenti fuisse, idest octin-
 genum millium modium in singulas, tertiam non decumanam sed
 incertam & pro necessitate reip. indici solitam æqualiter ciuitati-
 bus. propterea igitur decumani nomine Cicero quotannis duodetri-
 cies sestertium imputauit Verri, quippe cum frumenti modius trinis
 sestertijs æstimatus esset, si ter octingenta millia numeres fiant uicies
 quater centena millia nummum quotannis, quare potius. DCCCC. mil-
 lia legendum uidetur, ut fiant septies & uicies centena millia nu-
 mmum, quæ si ter rursus numeres, fiant semel et octogies centena mil-
 lia nummum in triennio, ut sit quod Cicero dixit ferme ad nonages;
 omnia augens oratorie. malim tamen locum mendosum relinque-
 re, quæ hanc sententiam asserere, præsertim cum duodetricies nõ qua-
 dret in annos singulos. non nihil tamen adminiculatur hic locus ad
 id, quod de sestertijs diximus, cum centies & tricies sestertium pro
 tanta pecunia dixerit. Verum cum publica & æterna frumenti æsti-
 matio quaternum esset sestertium in Sicilia frumenti feracissima, quan-
 ti putamus fuisse Romæ in caritate annonæ? Et quantum lucrum cõ-
 tempisse eum, qui assibus uendiderit, si domi repositum habuit, aut
 iacturam fecisse si in Siciliam aut Carthaginem petierit? Nam ut
 in capita ciuium singulis modijs defunctus sit, quod credibile non est
 ut postea intelligatur, non minus quæ trecenta millia hominum plebeio-
 rum fuerunt. Legimus apud Eusebium quo tempore Cicero Quin-
 tum reum patrocínio suo defendit, censu Romæ acto inuenta esse ho-
 minum millia quadringenta sexagintatria millia. ut ergo trecenta
 millia hominum fuerint tantum, & Seius tot modijs defunctus sit,
 nec pluris Romæ frumentum in annonæ inopia quæ apud Siculos in
 solita ubertate fuerit, Seius in populum mille ac ducenta millia nu-
 mmum. idest duodecies sestertium dilargitus est. Quod si ad uerisimile
 exigere hoc uelis, minimum hæc summa duplicabitur. Itaq; merito
 » Lactantius lib. VI. ita scribit. Quid enim dicendum est de ijs, qui
 » populari leuitate ducti, uel magnis urbibus suffecturas opes exhi-
 » bendis numeribus impendunt, nisi eos dementes ac furiosos, quæ præ-

» sicut id populo, quod & ipsi perdant, & nemo eorum quibus præ-
 » statur, accipiat. Et rursus alibi. Quid prodest perditæ nequitæ be-
 » starios facere locupletes & instruere ad flagitia? Pli. li. XXXIII.
 » Non erat apud antiquos numerus ultra centum millia, itaq; hic &
 » hodie multiplicatur, ut decies centena millia aut sæpius dicantur. fœ-
 » nus hoc fecit numusq; percussus, & sic quoq; æs alienum etiamnum
 » appellatur, postea diuites cognominati, dummodo notum sit eum, qui
 » primus acceperit hoc nomen, decessisse creditoribus suis. Ex eadem
 » gente. M. Crassus negabat diuitem esse nisi qui redditu annuo legeo-
 » nem tueri posset. In agris suis sestertium viginti millia possedit, qui-
 » ritum post Syllam ditissimus, nec fuit satis nisi totum Parthorū esu-
 » risset aurum, atq; ut nomen quidē optimum occupauerit (innat enim
 » insectari inexplabilem istam habendi cupiditatem) multos postea
 » cognouimus seruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudij
 » principatu. Pallantem, Callistum, & Narcissum. Atq; ut hi omittan-
 » tur tanquam adhuc rerum potantur. C. asinio Gallo. C. Martio Cy-
 » rino consulibus ad. VI. calendas februarias. C. Cecilius Claudius
 » Isidorus testamento suo dixit, quamuis multa civili bello perdidisset,
 » tamen relinquere seruorum quatuor millia centum sedecim. Iuga
 » bouum tria millia sexcenta, reliqui pecoris. CCL. septem millia, in
 » numerato pondō sexcenta millia, qui funerari se iussit sestertijs un-
 » decim millibus. hæc uerba Plinij non modo sic in impressis exem-
 » plaribus, sed etiam in antiquis quibusdam leguntur, quæ si uere le-
 » guntur, nugatoria sunt quæ diximus tamen si testatissima, in antiquis-
 » simo exemplari legimus, in agris HS. M. M. possedit, ita ut duæ. M. M.
 » similitudinem haberent literæ postremæ in græcorum alphabeto,
 » sed inuersæ, cuiusmodi & alibi in antiquis libris legimus. Lego igitur
 » in agris sestertium bis millies possedit. hoc est ære nostro quin-
 » quages centena millia aureorum coronatorum. Huius si uicesimam
 » partem pro redditu annuo statuamus (sive in agris eum redditum,
 » sive in mancipijs artificibus, sive in fœnore fuisse intelligamus) fiene-
 » ducenta quinquaginta millia, quæ si ita dispensemus, ut Gregarius
 » miles quaternos in mensem aureos accipiat, duodequingenos in
 » annum, decem cohortum quingentariarum legio ali potuit. Resta-
 » bunt decem millia, quorum quinque millia in quinquaginta centu-
 » riones statuimus pro duplicando stipendio, & quinque altera pro ijs,
 » qui a græcis extracti id est super ordinati, dicantur, ut cornicines. si-
 » gniferi, caduceatores, & fabri qui machinas faciunt. Quod si apud
 » Pli. viginti millia sestertium legamus, significabuntur quingenti au-

rei, si uicies sestertium, quinquaginta millia, si uicies millies immen-
 sa summa. Errore igitur librariorum lubrico quidem ipse in no-
 tis numerorum uel summarum, ut postea uidebimus, factum est ut
 pro sestertium bis millies, sestertium uiginti mil. legeretur astipulan-
 te. tot ætatum ignorantia, præsertim quod ad hæc uerba pertinet.
 Cum hoc dicto pugnare uidetur id quod Seneca libro de uita bea-
 » ta his uerbis inquit. M. Cato cum laudaret Curium & Cornelia-
 » num & seculum illud, in quo crimen erat pauca argenti armil-
 » læ, possidebat ipse quadragies sestertium, minus sine dubio q̄ Cras-
 » sus, plus q̄ Censorius Cato. maiore spatio proauu uicerat, q̄ a Cras-
 » so uinceretur. Si igitur quadragies hic recte legitur, oportet. M. Por-
 cium minus octoginta sestertijs, hoc est duobus millibus aureum no-
 strorum in censu habuisse, cum quinquaginta partibus Crassus ma-
 iorem censum quadragies sestertio habuisse legatur, & tamen pluri-
 bus partibus quadragies sestertium maius fuisse censu Porciano di-
 catur à Seneca. Verum hoc esse falsum facile ex Plutarcho intel-
 ligimus, qui quætu & parsimonia patrimonium auxisse Catonem
 seniore testatur. Ideoq; iuniorem Catonem hæreditatibus locu-
 pletatum esse narrat. Hoc ideo diximus, ne quid præterijisse consul-
 to, aut oscitanter uideremur. Sed & in sequentibus nõ nihil de Cras-
 si diuitijs dicetur. Quod autem sequitur de Cecilio, in numerato pon-
 do sexcenta millia. in antiquissimo li. HS. DC. legitur. obseruauit au-
 tem in antiquis. H. & S. cum apice significare sester, apicem autem
 porrectum super quemcunq; numerum millia significare, ut DC.
 cum apice sexcenta millia. Sexcenta autem millia pondo argenti
 æstimantur à nobis sexages centena millia aureorum. Quæ
 cum immensa sit pecunia, & maior censu Crassi, qui quiritium
 post Syllam ditissimus ab eodem Pl. fuisse dicitur, legendum puto
 sestertium sexcenties, quod signat quindecies centena millia coro-
 natorum. Non enim memini me legisse ut Latini pondo aut li-
 bras de numerata pecunia dicerent, etiam si minus Græci in hac
 significatione utuntur. Nam quod Linius argenti pondo bina &
 selibras in militem præstaret, dixit, ad argentum infectum retu-
 lisse mihi uidetur quo etiam loquendi modo nunc utimur. Nec
 tamen me latet, quod Plin. in mentione citrinarum dixit, qui
 locus in ordinem tandem incurret & explicabitur à nobis.
 Illud, quod sequitur qui funerari se iussit sestertijs. XI. le-
 go sestertium undecies. Ne autem fide careat quod de Cras-
 so diximus, citetur locus Plinij lib. XVIII. Apud quem de positio-

ne uillæ & modo agri colendi loquentem, sic in omnibus libris im-
 pressis legitur. Modum agri in primis seruandum antiq̄ putauere,
 quippe ita censebant, satius esse minus serere et melius arare. Qua
 in sententia & Virgilium fuisse uideo, uerumq̄; confitentibus lati-
 fundia prodidere Italiam. Iam uero & prouincias sex & semissem
 domini africæ possidebant cū interfecit eos Nero princeps. Non frau-
 dabo magnitudine hac quoq̄; sua Cn. Pōpeium, qui nunq̄ agrū mer-
 catus est conterminum. Miror quid his uerbis significari Plinij emen-
 datores intellexerint. Ego ita restituendum locum affirmo. uerumq̄;
 confitentibus latifundia pdidere Italiam, iam uero & prouincias,
 deinde post distinctionem inferendum. Sex domini semissem Africæ
 possidebant, cum interfecit eos Nero princeps. Nō fraudādo magni-
 tudine hac quoq̄; sua Cn. Pōpeio & reliqua. Iam uero pro iam eti-
 am q̄netiam locutio est Pliniana, ut illa uero, pro immo etiam, uel q̄n
 immo illa. lib. XVI. cap. XXXIII. & lib. XIII. cap. XXII. illi ue-
 ro & ueniētem, pro immo etiam. Sensus est igitur latifundia per-
 didisse nō modo Italiam, sed etiā prouincias, hoc est steriles reddidisse,
 cum solum frugiferū male cultum maligne quoq̄; fruges redde-
 ret, & Africæ prope dimidium ab hominibus sex opulenti obtine-
 batur, quo nomine a Nerone principe rapacissimo confiscati, insup
 & capite pœnas luerunt. Hoc autem tum contigisse existimo, cum Ne-
 rospe desitutus quam de gaza antiqua Didonis conceperat in Afri-
 cæ eruēda, ad rapinas improbissimas, & delationes excitandas ani-
 mum cōsceleratum intendit, ut author est Tranquillus. Ut autem scia-
 mus q̄ sint numeri apud Pli. mendosi, age conferamus Pliniū cum re-
 ligis authoribus, atq̄; etiam ipsum secum. Iamprimū lib. supradicto
 ubi de ærario populi Ro. ut copioso loquitur & opulēto, auri, inq̄,
 in ærario populi Romani fuere. Sex. Iulio Lucio Aurelio Cons. se-
 ptem annis ante bellum punicum tertiu, pōdo. DCC. XXVI. argenti
 nonaginta duo millia, & extra numerū. CCC. & LXXV. si prius
 tus homo Cæcilius Isidorus sexcenta millia pondo argenti habuit,
 quonāmodo ærariū locuples existimabitur, quod centū millia nō ha-
 buit? Idem paulo post, intulit & Aemilius Paulus Perseo rege Ma-
 cedonico deuictō prædā pondo triū nullium, a quo tempore popu-
 lus Ro. tributū pēdere desijt. Plutarchus de triūpho Pauli loquēs,
 Post armorū currus tria uirorū nullia sequebantur, quæ numisma-
 ta ferebant argentea uasis trecentis quinquaginta, uas erat quodli-
 bet trium talentorum, quatuor uiri singula uasa portabant, aliq̄
 crateras argenteas & phialas, calicesq̄; ornatissimos, & ingen-

» *teris certo ordine deferebant. & paulo inferius. Postea sequebantur*
 » *qui aurea numismata gerebant in uasis trium talentorum, ut supra*
 » *de argenteis dictum dictum est. numerus uasorū fuit tria & octo-*
 » *ginta. His uerbis Plutar. author est mille & quinquaginta talenta*
 » *argenti, & ducenta undequinquaginta auri in ærarium illata esse*
 » *præter uasa aurea argenteaq; Plini tria millia pondo non addito*
 » *auri argenti uē. at ego dico uicies maiorem numerum apud Plutar.*
 » *esse q̄ apud Plin. id quod ex dicendis apparebit. alioqui quonam pa-*
 » *cto Populus Ro. tributa pendere propter ærarij opulētiam desisset?*
 » *Sequitur rursus eodem Plinij loco. Sexto Iulio. L. Martio consulibus*
 » *hoc est belli socialis initio, octingenta quadraginta sex auri pondo*
 » *fuere in ærario. Cæsar primo introitu urbis in civili bello suo ex*
 » *ærario protulit laterum aureorum. XXVI. millia & numero pon-*
 » *do trecenta. nec fuit alijs temporibus resp. locupletior. hacten-*
 » *us ille. Quo modo memorabile Plinius existimauit in ærario Ro-*
 » *mano octingenta tunc auri pondo fuisse, cum Cæsar postea sex & ui-*
 » *ginti aureorum laterum millia ex ærario abstulerit. de quo loquēs*
 » *Orosius lib. VI. ita inquit, Cæsar Romam uenit, negatamq; sibi ex*
 » *ærario pecuniam fractus foribus inuasit, protulitq; ex eo auri pon-*
 » *dera. IIII. M. C. XXXV. argenti pondera propē. DCCCC. Orosij*
 » *numerus multo minor est Pliniano, ut utrobique corruptum esse appa-*
 » *reat. Ego in antiquissimo exemplari, ita primum illū locū legi, auri*
 » *in ærario populi Ro. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio cons. septem annis*
 » *ante punicum bellum tertiu pondo. XVI. DCCCX. argenti. XXII.*
 » *LXX. & in numerato. LXII. LXXXV. CCCC. Sexto Iulio Martio*
 » *cons. hoc est belli socialis initio auri. XVI. XX. DCCC. XXIX. C. Cæ-*
 » *sar primo introitu urbis civili bello suo ex ærario protulit laterum*
 » *aureorū. XV. argenteorū. XXXV. et in numero HS. CCCC. nec fuit*
 » *alijs temporibus resp. locupletior. Intulit et Aemilius Paulus Perseo*
 » *rege uicto e Macedonia præda HS. II. III. a quo tempore po. Ro.*
 » *tributum pendere desiit. hæc uerba inferenda huic operi duxi, ut le-*
 » *gentibus iudiciū integrum seruaretur. Siquid tamen cōmunisci licet,*
 » *hunc locū sic restituere possumus ex uetusti exemplaris, & aliorū ob-*
 » *seruatione. Auri in ærario po. Ro. fuere septē annis ante bellū puni-*
 » *cum tertium pondo, septingenta millia uiginti sex. argēti nonaginta*
 » *duo millia, & in numerato trecenties & septuages quinquies.*
 » *Item Sexto Iulio, L. Martio Cons. hoc est belli socialis initio auri*
 » *pondo octingenta millia. XLVI. & inferius. Intulit & Aemi-*
 » *lius Paulus Perseo rege uicto e Macedonia præda sestertium ter*

millies . In Cæsaris autem mentione locus mutilatus sic restituendus , protulit laterum aureorum quindecim , argenteorū . XXXV . mil . & in numero sesterium quadringentes . In harum summarum æstimatione ineunda in singula pondo cetenas aureos solatos statuendos esse arbitror , quia in tanta copia auri necesse est partem fuisse mediocris notæ , utpote quod esset conflatum e uasis , & supellectili , sic fit , ut singula centena millia centena millia aureorum ualuerint . ita septingenta millia septingentes centena millia ualuerunt . argenti autem nona ginta duo millia denario multiplicata , nongentis uiginti millibus coronatorum æstimantur , & trecenties & septuagies quinquies sesterium nongentis quadraginta circiter millibus . Sex uix uerisimile est septies plus auri q̄ argenti fuisse . Quod si uetustum exemplar uerum esse aliquis existimauerit , sic legendum erit fortasse . pondo sedecies septingenta , argenti nona gies bis octuaginta quinque millia (q̄q̄ in uetusto , uicies bis . LXX . CCCC . legatur) & in numero sexagies bis octuaginta quinque . hæc summa immensa est omnino , quippe sedecies centena millia & septingenta pondo intelligo . quæ centies multiplicata millies & sexcenties centena millia aureorum ualent . argenti autem summa nona gies bis , decies multiplicata , noningentes uicies centena , præter numeratam pecuniam . Quæ utrum ad sestertia , an ad aureos referenda sit , mihi non liquet . quare nihil statuo . si tamen uetusti numeros sequi placeat , non uideo quomodo . XXII . LXX . CCCC . aliter legere possumus q̄ uicies bis septuaginta millia quadringenta , quæ summa argenti ad numum relata ducenties uicies septies centena & quatuor millia coronatorum efficit . Idemq̄ censeo de eo , quod sequitur . Belli socialis initio auri pondo . XVI . XX . DCCC . XXIX . quod si nõ mendose legitur , utiq̄ sic interpretandũ est . Sedecies uiginti millia octingenta undetriginta , hoc est sedecies centena uiginti millia . Centena enim antiqui subintelligenda relinquere solebant , eo modo quo in his uerbis quadringentes sestertium pro quadringentes centena millia sestertium , ut docuimus , & debere ducenties . hoc more sepe locutum Plinius docebitur li . IIII . cum locus occurrerit . Cice . in prætura urbana , accepi , inquit Verres , uicies ducenta triginta quinque millia quadringentos quindecim numos . hoc perinde est ac si dixisset Cicero , uicies bis centena XXXV . millia , ut manifeste ex sequentibus patet , & ex Asconio Pædiano . ut autem legamus . XVI . millia pondo ut in eo uetusto legitur , ridiculum est , cum apud Suetonium legamus Augustum una donatione in Cællam capitolini Iouis sedecim millia

pondo auri et quingentes festerium cōtulisse. Quare lectionis fides sit penes uetusta exemplaria, si usquam esse potest hodie, uerborum autem interpretatio sit penes antiquitatis studiosos. Admirari nunc Plinium subit, sæpeq; in hoc opere subibit, qui res tot memorabiles omnis æui memoriæ proderet concupiuit, si per tot seculorum curiam, incuriam, ignorantiam, & compendiarie scriptiois discrimina p= tina exemplarium fides ad nos euadere potuisset. ut si quando nullis aduentibus, & inuentis uetustioribus libris restitui potuerit, unum eum authorem studiosi harum literarum habeant, cui totius prope uetustatis cognitionē explicatam acceptam referre possint, utq; quod ad eas res pertinet, quis inter scribendam rerum gestarum historiam locus esse non solet. Cuius rei reputatio magnum mihi negocium in hac commentatione exhibuit, cum res partim conclamatas, partim etiam elatas tot doctorum hominum præiudicio, semianimes a rogo referri posse, atq; etiam a tumultu non diffiderem. Nequid autem comminisci uidear, penes me futura antiqua exemplaria profiteor, ut nulli non adire liceat quem quidem initiatum his sacris esse sensero. Credibiles fortasse has summas, at etiā omnino credibiles

» facit locus Suetonij in Vespasiano his uerbis, sunt contra qui opinen-

» tur ad manubias, & rapinas necessitate compulsus summa ærarij,

» fisciq; inopia, de qua testificatus sit initio statim principatus, profes-

» sus quadringentes millies opus esse, ut resp. stare posset. si enim Vespasianus sperauit se quadringentes millies festerium cogere posse, ad instaurandam dignitatem imperij Ro. quæ a Nerone & successoribus per luxus inusitatos exhausto ærario, conciderat, simillimum ueri esse potest eo tempore, quo imperium Ro. in senatus auctoritate, et populi potestate situm erat, potuisse ex Orientis Africæq; spolijs, et uectigalijs residuis, quartam eius summæ partem in ærario coactam esse. maxima enim superiorum summa nõ excedit centies millies festerium, idest bis millies & quingentes centena millia aureorum nostrorum. Hac adnotauisse nõ ab re fuit, ut arbitror, & si nihil habui, quod hoc in loco statueret. existet. n. fortasse aliquis, q. uetustis exemplaribus diligenter euolutis, uel uerisimiliora inueniet, uel cõmentationi nostræ fastidium imponet, admonitioe hac nostra ext. mulatus. Magnam autem esse summam pecuniæ, quæ Cæsar ex ærario protulit ex calculo intelligere licet. Si. n. XV. mil. laterum aureorum fuerunt nõ dubito centum et quinquaginta millia pondi auri fuisse, cum glibet laterculus decem pondi minimum fuerit, qua ratioe fuerunt aureorum solatorum centies quinquagies centena millia. Si autem huic summæ argenti æstimatio addatur

cum eo, quod in numero fuit, immensa fiet summa. quod uero in uulgatis exemplaribus & quibusdam antiquis legitur, & numero pondo trecenta, omnino corruptum est, numeratam enim pecuniã non libris, sed sestertijs significabant antiqui. Appianus in secundo bellorum Ciuilium, thesauros, inquit, a nemine contactos usque in illum diem militibus rapere concessit, quos olim execratione proposita conditos fuisse memorant, ut nisi in tumultu belli celtici nõ promerentur. Ex quibus uerbis intelligimus Casarem usque ad fecerit ærarium exhaustisse. quãquam Plinius dicat tunc ærarium locupletissimum fuisse, sed intelligimus prælibatum a Pompeio & senatu. Tranquillus & Plutar. de hoc siluerunt, ut & ipse Casar in comentijs suis. Lucanus in tertio Pharsaliæ de hoc loquens, ita inquit.

- » -Tunc conditus imo
- » Eruitur templo multis intactus ab annis
- » Romani census populi, quem punica bella,
- » Quem dederat Perses, quem uicti præda philippi.
- » Quicquid parcorum mores seruastis auorum,
- » Quod dites Asiæ populi misere tributum,
- » Victoriq; dedit minora Creta Metello,
- » Quod Cato longinqua uexit super æquora Cypro.
- » Tunc orientis opes, captorumq; ultima regum
- » Quæ Pompeianis prælata est gæza triumphis
- » Egeritur, tristi spoliantur templa rapina,
- » Pauperiorq; fuit tunc primum Casare Roma.

Quibus uerbis magna uis auri argentiq; significatur. Sic autem hic Plinium locutum esse credo coniecturam ex alijs authoribus faciens, & ex alijs ipsius locis, argumento erunt etiam ea, quæ postea dicentur a nobis, si quis diligenter animaduertat. Hanc autem deprauationem exemplarium induxit antiquorum librariorum institutum, qui numeros, & summas sua quanque notula scribebant, aliter enim sestertios numos, aliter sestertia, aliter sestertium gignendi casu notabant, aliter libram, & talentum, aliter & denarium, & mille et millies non eodem modo. Quare per tot secula ueri rerum numeri alijs, atque alijs subinde traduabus exemplarium inserti, ad nostram auorumq; memoriam peruenire non potuerunt, præsertim accedente librariorum culpa. qui pleraque oculis solis, pauca etiam mente transigunt. Age quis illud libri octauum tueri possit? Metellus Scipioni Triclinaria Babylo-nica octingentis millibus uenisse iam tunc posuit in capitalibus criminibus

» *minibus, quæ Neroni principi quadringentis millibus sestertium*
nuper steterè . si stragula Babylonica octingentis millibus ab ho-
mine privato comparata sunt, quoniam modo memorabile est Nero-
ni principi profusissimo quadringentis millibus stetisse. In antiquis
duobus exemplaribus quadringentes sestertium legimus, in uno
antiquissimo quadringentis, sed ita ut conspicue deletilem membra
næ locum cerneret, & quadringentes principio fuisse intelligeret.
est alioquin locus non uno, aut altero uerbo corruptus, in antiquo-
rum enim nullo capitalibus criminibus legitur, sed uel in Catonis
uel in Capitonis. nec posuit, sed ponit, nec Scipioni, sed Scipio in re
cto. locus igitur sic restituendus. Metellus Scipio triclinaria Babylo-
nica sestertium octingentis millibus uenisse iam tunc, ponit in capito-
nis criminibus, quæ Neroni principi quadringentes sestertium nu-
per steterè. hoc sensu, ut Metellus Scipio Capitonem accusauerit, &
ei obiecerit quod triclinares tapetas, quibus triclinia uel sterne-
bantur, uel obtendebantur, uiginti millibus aureorum nostrorum pa-
rare ausus esset. quæ tamen postea Nero decies centenis millibus pa-
rauisset ad ornatum aureæ domus. Capitonis Cossutiani meminit Ta-
 » *citus lib. XVI. Crimina, inquit, obliterari non sinebat Capito Cossu-*
 » *tianus, præter animum ad flagitia præcipitem inimicus Thræseæ,*
 » *quod autoritate eius concidisset, iuuantis Cilicium legatos, dum Ca-*
 » *pitonem repetundarum interrogant. cuius accusationis meminit eti-*
 » *am Iuuenalis satyra octaua, Capitonem cilicum piratam uocans.*
sed de hoc Capitone intelligi dictum Plinianum non potest, quia et
 » *is Thræseam Petum reum peregit sub Nerone, quo nomine quin-*
 » *quages sestertium præmij loco tulit, accusatoribus, inquit Tacitus,*
 » *Eprio & Cossutiano quinquages sestertium singulis, Ostorio duo-*
 » *decies & quæstoria insignia tribuuntur. Quo ex loco intelligere*
possimus quàm ille sceleratissimus princeps etiam perditus luxu,
& prodigentia fuerit, qui duobus calumniatoribus ad accusandum
uirum egregium subornatis ducenta quinquaginta millia coronato-
rum dederit, idest centies sestertium. semel in uniuersum testatus sum
me ita in hoc tempore locuturum, quasi iam olim coronate nostri
percussi fuerint, ut expeditius transigere hoc negotium possim. Ca-
pitonis Fonteij meminit Horatius in primo sermonum æqualis Me-
cœnatis. Hunc igitur uel patrem eius Metellus hoc nomine accu-
sasse uidetur. Capitalem autem luxum Romæ fuisse nõ comperimus
ne exilio quidem multatum, tametsi probrose obijci solitum, ut de Lu-
cio Crasso uidebimus. Quare Tranquillus de Cæsare adhuc priua-

to loquens. Tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse eum multi prodiderunt. seruitia recentiora, politioraq; immenso pretio, & cuius etiam ipsum puderet, sic ut rationibus uetaret inferri. Quo modo igitur capitalibus uerbum apud Plinium congruere potest? Vt nam autem eo in loco Plinius per omnia emendari possit, ut in eo, quod sequitur in eodem capite, Vidimus iam & bidentium uelleræ purpura cocto conchylio sesquipedalibus libris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria. Ego ut uiuentium non bidentium lego sic sensu exposcente, ita sesquipedales libras non intelligo. Quod si labris legamus tamen sesquipedalibus non congruit. Potius igitur sesquipedalibus legendum censuerim. eo sensu fortasse, ut libræ purpuræ & conchylij centenis & quinquagenis drachmis constarent. Nam de pretio purpuræ loquens lib. ix. ita inquit. Nepos cornelius, qui diui augusti principatu obiit. me, inquit, iunene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denarijs centum ueniebat. nec multo post rubra tarentina. huic successit dibapha tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi, hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta usus improbabatur. qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter ædilis fuit Cicerone consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, ueluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur. Quod sequitur corruptum est, In conchyliata ueste cætera eadem sine bucano, præterq; ius temperaturæ æquæ pro indiuiso humani potus excremento dimidia & medicamina adduntur. Vbi sic legendum censeo. Vis temperatur aqua. Sed ex uerbis Plinij purpuræ et conchylij pretia magna apparet fuisse. Coctus autem quo hodie utimur in laneis uestibus, non excedit in libras singulas nostras binos aureos, quod uero in serica ueste cramesinum appellant non absimile est cocto, radicibus adhærens cuiusdam herbæ in Germania, nec excedit quaternos ducatos in libras, ut negotiatores nostri aiunt. Ex quo apparet multo pretiosiores, & maioris luxus uestes antiquorum fuisse. Purpura hodie negotiatoribus ignota est, etiam si Damasci in usu esse quidam autumant, sed pretium antiquis pretijs non respondet. Athenæus libro. xij. dipnosophiston de luxu Ionum loquens, Theopompus autem, inquit, libro. xv. auctor est mille uiros Colophoniorum per urbem errantes uideri solitos in ueste purpurea. quod rebus tum rarum erat, & magno studio affectatum. purpura enim argento rependebatur. ὁπερ καὶ βασιλεῖσι σπάνιον ἦ τῆν καὶ περισπούδατον. ἰσοστάσιος γὰρ ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἀργύριον ἕξ-

» τὰ σὸμῆρα . Cicero in Philippicâ secunda. Conchyliatis Cn. Pompeij
 » peristromatis seruorum in cællis lectos stratos uideres. Quamobre
 » desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta . non modo unius
 » patrimonium quamuis amplum, ut illud fuit, sed & urbem, & re-
 » gna tanta nequitia deuorare potuisset. Tranquil. in Nerone. Et cum
 » interdixisset usum amethystini, ac tyrii coloris, summisissetq; qui
 » nondinarum die pauculas uncias uenderet, præclusit cunctos nego-
 » ciatores. Quo in loco perculit lego id est fortunæ euerit. De hac Pli-
 » nius ita inquit libro supra dicto. Non est satis abtulisse gemmæ no-
 » men amethystum, rursus absolutus inebriatur tyrio, ut sit ex utroq;
 » nomen improbum tyriamethystus . Olim etiam purpura id est
 » sanguis pisciculi cum cocto, quo nunc utimur, miscbatur . id quod
 » idem author testatur his uerbis. Quin & terrena miscere, coctoq;
 » tinctum tyrio tingere ut fieret his biffimum. ubi prisca his schyllum
 » habent, quare hysginum lego. ex eodem Plinio libro. XXXV. in men-
 » tione purpurissi, & ex Vitruuio libro. VIII. his uerbis. Fiunt etiã
 » purpurei colores infecta creta rubiæ radice & hysgino . Purpura
 » insigne Romanorum imperatorum fuit. Plutarchus in Crasso, Fer-
 » tur eo die Crassum non purpureum, ut Romanorum imperato-
 » rum mos erat, sed atrum paludamentum indutum ad milites pro-
 » cesisse. Quapropter purpura pro summo magistratu ponitur à Plinio
 » libro. x. cap. xxi. de gallis loquente. Ut plane dignæ aliti tantum ho-
 » noris tribuat Romana purpura. Et ideo imperio Romano ad mo-
 » narchiam deducto principes ipsi, qui etiam, ut olim, impera-
 » tores dicebantur, quoniam regum nomen Romæ infustum inui-
 » sumq; erat, purpuram pro insigni imperatorio seruauerunt, ut au-
 » thor est Capitolinus in Maximinis & in Gordia. Pli. li. xxij. palu-
 » damentum imperatorium cocto tinctum fuisse dicit his uerbis. Iam
 » uero infici uestes scimus admirabili succo. atq; ut sileamus Galatiæ,
 » Aphricæ, Lusitaniæ granis coctum imperatoris dicatum paludamē-
 » tis, trāsalpina Gallia herbis tyriū, ac cōchylīū tngit, omnesq; alios
 » colores. nec querit in profundis murices, sese obijciendo dū præripit
 » escam belluis marinis. In titulo de uestibus holobryxis uel holoseris
 » nūc murex nunc conchylium, nunc purpura uocatur qua solus prin-
 » ceps utitur. Hæc obiter dicta sunt propter uerbum sesquipedalibus.
 » quod in Plinio corruptum esse apparet . Sesquipondium autem sic
 » latinum est, ut dipondium & centipondium, seu centumpondium
 » apud. M. Catonem & Plautum . Est & aliud ibidem ulcus quod
 » quia persanare non poterã, ne attingere quidē potius esse duxi. Cæ-

terum quod de censu senatorio & equestri diximus, non mirum uideri debet, ut Romæ senator esse non potuerit, qui minorem censum triginta millibus coronatorum in censu habuerit. hoc enim statutum eo demum tempore fuisse uidetur, in quo imperium Ro. in Asiam transit, aut certe extra Italiam promotum est. Quare Pli. lib. xiiij. luxuriam posteriorum temporum, & rerum honestarum incuriam insectans, Reges, inquit, innumeri honore artium colantur, & in ostentatione has præferbant, opem & immortalitatem sibi per illas prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia, & opera uitæ, posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquã senator censu legi cœptus, iudex fieri censu magistratum ducẽq; nil magis exornare quã census, postquã cœpere orbitas in authoritate summa & potentia esse, captatio in qua situ fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo, pessum iere uitæ prætia, omnesq; à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cedere, ac seruitute sola profici cœptum, eodem tamen habendi, quo eat spes omnium tendente uoto. Sic enim legendum censeo ex uetustæ lectronis obseruatione, licet in exemplaribus, quæ circumferuntur, aliter extremum membrum legatur. Iudicem autem fieri censu Pli. ideo dixit, q̃ equites etiam iudices uocabantur, propter equitum decurias, quæ ex equestri ordine erant. Idem lib. xxxij. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio censura L. Numij. Inde transiere in cameras, parietes quoq; qui iam & ipsi tanquam uasa inaurantur, cum sua ætas uaria de catulo existimauerit, q̃ tegulas æreas capitolij inaurasset primus. Idem paulo superius. & nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrentur. Cæsar, qui postea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri, omni apparatu arenæ argenteo usus est, ferasq; argenteis uasis incesse tũ primum uisum, mox, quod etiam in municipijs æmulantur, Caius Antonius ludos scena argentea fecit. Idem Lucius Murena. Item paulo inferius. Claudij successor Nero Pompeij Theatrum operuit auro in unum diem, quo Tiridati Armeniæ regi ostenderet. & quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem? Idem Pli. lib. xxix. de medicis loquens. Multos prætereo medicos, celeberrimosq; ex ijs Cassios, Carpetanos, Aruncios, Albutos, Rubricos. ccl. sestertia annua mercede ijs fuere apud principes. Quintus uero Stertinius imputauit principibus, quod sestertijs quingenis annuis contentus esset. Sexcenta enim sibi quæstu urbis numeratis

» ratis domibus ostendebat . ducenta & quinquaginta sestertia id est
 sex millia ducentos quinquaginta aureos annua mercede celebres
 multos medicos Romæ à principibus habuisse dicit . Stertinius uero
 etiam summam altero tanto maiorem . hoc est duodena millia quin-
 gentenos , cū priuato quæstu & urbana dena quina millia cogere pos-
 set . Quapropter hoc etiam imputabat principibus , q̄ centum sestertia
 » & fratri eius merces à Claudio Cæsare infusa est . censusq; q̄q̄ ex-
 » haustis opibus Neapoli exornata ita auctus , ut hæredi sestertia .ccc.
 » relinqueret , quadringena Aruncius solus . sic locum legit Hermo-
 laus Barbarus quibusdam uerbis contra fidem exemplarium ad-
 ditis , quod diuinare est , non emendare . Ego ex uetustæ lectronis ob-
 seruatione sic legendum censeo , censusq; q̄q̄ exhausti operibus Neapoli
 exornata , hæredi sestertium trecenties reliquere , quantum Athena
 id est Aruncius solus , ut intelligamus Aruncium cognomento Athe-
 nam dictum . sensus est autem non qualis ab Hermolao ponitur , ut
 trecenta duo fratres reliquerint hæredi , quod Pli . pro re prædi-
 canda posuit , sed trecenties , quæ centuplicato maior est pecunia , hoc
 est septingenta quinquaginta quinque millia . In quo insignis fuit &
 » concors Neotericorum omnium hallucinatio , ut antea dictum est , qui
 nescio quo fato uelut iure quodam sic errore recepto , omnes uniuers-
 siq; pedibus ierunt in eius sententiam , quem primum horum uerbo-
 rum intelligentia fefellit . quanquam partim eorum rem egregie
 latinam multis in partibus gesserint , partim græcorum penetra-
 lia , atq; etiã adyta referarint , ut acriore ui animi , atq; ingenij
 quàm ego , sic maiore operæ pretio . Quo nomine simul eorum me-
 moriam & colo & ueneror , simul eorum monumentis acceptum fe-
 ro quicquid literarum studio doctrinæ , quantula in me est cunq; , ass-
 cutus sum . id quod eo magis ex animi sententia dico , q̄ nullius do-
 cti uiri quicq̄ eo nomine uoci debeo , quod quidem à prælegente ac-
 ceperim , ut Phœmus ille Homericus , qui sese autodidacton uocat . Alio
 quin & doctorum obseruantissimus , & omnia eorum causa cupiens .
 Sed sic fuit fatum meum , ut mihi tantum & libris operam satis
 multam , præceptoribus longe rariorem q̄ tonsoribus dederim . Cuius
 sortis & si magnopere me pœnitet , interdum etiam suppuadet , quod
 tamen cælare plerosq; non possum , palàm omnibus fateri non eru-
 besco , utiq; cum ea re commemoranda argumentum mihi ueniæ præ-
 stuere uidear . Iuuat igitur doctissimorum hominum luculentam cul-
 pam in rebus arduis meminisse , non quod uendibilis inuentum me-

um ea re fieri sperem, sed quo mihi iure, etiam optimo ueniam er-
 ratorum haud dubiam spondeam, praesertim si nec inauspicato cona-
 tu, nec irrito in communem studiosorum causam incubuisse inueniar.
 » Sequitur eodem loco Plinij, tum Crinas Massiliensis, arte geminata ut
 » caucior religiosiorq; ad siderum motus ex ephemeride mathematica
 » cibos dando, horasq; obseruando, auctoritate eum praecessit, ne perq;
 » sestertia cetū reliquit nuris patriae, moenibus quoq; alijs pene non mi-
 » nori summa extractis. sestertium nō sestertia lego, ut sit sestertium centies
 » nō sine uetustae lectionis astipulatu, aliogn quonammodo cetū sestertia
 » sufficere moenibus Massiliae possent? aut cur Pli. magnam hanc sum-
 » mam esse diceret? Sequitur ex eodem cap. per quae effectum est, ut
 » nihil magis prodesse uideretur, quam multitudo grassantium, neq;
 » enim pudoris aemuli pretia summittunt, notum est ab eodem Char-
 » mide unum aegrum ex prouincialibus sestertijs ducentis conductum,
 » Archontio uulnerum medico sestertijs centum condemnato ademisse
 » Claudium principem, eidemq; in Gallia exulanti, & deinde restitua
 » to acquisitum non minus intra paucos annos. lego, neq; enim pudor,
 » sed aemuli pretia summittunt, & Archontio uulnerum medico se-
 » stertium centies Claudium ademisse, bonis eius confiscatis. Sententia
 » enim Plinij haec est. quanquam medici Romae multa nefarie admitte-
 » rent artis suae licentia, potius tamen esse coepisse ut plures essent quam
 » pauci, quia olim cum pauci essent, pretia immodica aut stipulaban-
 » tur ab aegris, aut quouis modo exprimebant, nullo enim pudore de-
 » terrebantur ut immensis mercedibus abstinere. sed mutua, ut fit,
 » emulatione minoris operas suas addicere tunc coeperunt, cum mul-
 » ti extitere medici. Cum autem uellet Pli. impudentiam flagitantium
 » docere, Charmidis facinus tanquam exemplum improbitatis medicae
 » commemorauit, qui aegrum unum prouincialem sanandum, quinque,
 » ut ita dicam, millibus coronatorum conduxit ut autem doceret quam
 » quaesitosa tunc medicina esset, uulnerarium Archontium dixit ducē
 » tis quinquaginta millibus aureorum confiscatione amissis, intra paucos
 » annos totidem in exilio quaesuisse. Huius dicti firmamentum erit id,
 » quod ab eodem authore lib. XXVI. dicitur, ubi de lichenibus loquitur.
 » Siquidem, inquit, certum est Manilium Cornutum ex praetorijs, lega-
 » tum aquitanicae prouinciae sester. ducentis elocasse in eo morbo curā-
 » dum sese. Sic enim legi debet ille locus etiamsi aliter in chartaceis
 » libris legatur. Praeter loca supradicta etiam alium eodem Cap. in
 » transitu emendabimus, ubi enim legitur. Itaq; Hercule in hac arti-
 » um sola euenit, ut cuiusq; medicum se profitenti statim credatur,
 » cum sit

» cum sit periculum in nullo mendacio maius, nō tamen illud intuenitur,
 » adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo. lego spirandi pro se, nō
 spirandi per se. Hæc quæ de medicorum mercede ex hoc Plinij loco
 dicta sunt à me, fide fortasse maiora nonnullis uidebuntur, ut pote ab
 hodierno non modo censu, sed etiam sensu abhorrentia. Itaq; cum
 hæc scribere cœpissẽm, in mentem mihi uenit, eam me rationem in
 his commentarijs sequi esse neesse, quam geometræ, & mathematici
 in demonstrandis speculamentis suis instituerunt. Quomodo enim il
 li ex primis probant ordine sequentia, et simul atq; theorema quod-
 dam compererunt, illi statim ut confecto adnectunt assuuntq; aliud,
 & illi rursum aliud atq; aliud serie perpetua, cum sequentia consi-
 stere sine antegressis nequeant. Nam absq; hoc foret, res ipsi in com-
 munem sensum haud incurrentes rudibus adhuc animis approbare
 demonstrareq; non possent, minutisq; eos assensionibus usq; adeo ob-
 stringere, ut cum pregressa pro compertis habere se faterentur, sub-
 euntia quoq; inspicari nequirent, cum hæc ex illis necessario con-
 ficiant. Ut igitur Mathematicis neesse est primum quodq; deinceps
 theorema, ita ei quicum disputant approbare, ut omnem fatendi ter-
 guersationem, atq; etiã dubitationem eximant, sic nos præcedentiã,
 ut arbitror, ueluti propositiones quasdam plane demonstratas tene-
 mus, ex quibus hæc, quæ nunc agimus, ratione nō solū probabili, sed
 etiam propemodū necessaria astruere possumus. Ver uenimvero quã
 do in lectorum animis q̄libet persuasis (de meo enim coniecturam
 facio) identidẽ, ut ita loquar, rebellaturã hæsitatiõẽ uideo, non com-
 mittam ut hætenus contestatis acquiescens, non omnino compos pro-
 positi euadam. Spe enim decidisse uidebor, si re in iudicium homi-
 num deducta, nō protinus secundum nos ab omnibus pronuncietur.
 Equidem ut Castor & Pollux iudiciorum præsidēs obstare mihi
 contendant, plures tamen tribus ingeniorum feram. proinde libens
 facio ut re q̄q̄ probata, rursus authoribus amplissimis denunciem tes-
 timonium. atq; interim argumentis ualidissimis causam meam ita
 affirmem, ut omnem ambigentibus animis dubitationem abstergeã.

Interea exempla ad id, quod agebamus, citabuntur. Tacitus lib. xiiij.
 » de Nerone nondum deterrimo principe loquens. sed nobili fami-
 » liæ honor auctus est, oblati in singulos annos quinzenis sestertijs,
 » quibus Messala paupertatem innoxiam sustentaret. Aureo quoq;
 » Cotta, & Atherio Antonino annuam pecuniam statuit princeps,
 » q̄q̄ per luxum habitas opes dissipassent. de eodem Tranq. nobi-
 » lissimo, inquit, cuiq; sed à re familiari destituto annua salaria &

quibusdam quingena constituit. & de Vespasiano. Expleuit censum
 senatorium, consulares inopes quingenis sestertijs annuus sustentauit.
 si ergo senatores quidam Romani iam consulares facti duodecim mil-
 lia & quingentos aureos annuo stipendio à principibus habuerunt,
 cur incredibile sit id, quod de medicis dictum est? Artes autem
 hoc tempore pene dixerim damnosas, olim non modo Romæ, sed
 etiam in Asia quæstuosas uel locupletatrices potius fuisse authorita-
 tibus docebo. Iam primum idem Tranquillus de Vespasiano princi-
 pe auaritia infam, & si cætera pene optimo. Ingenia, inquit, & ar-
 tes uel maxime fouit. primus è fisco latinis græcisq; rhetoribus an-
 nua centena constituit, præstantes poetas, necnon artifices cõemittit. an-
 nua centena non minus duobus millibus & quingentis aureis fue-
 runt. quæ si nunc in breuiario principis anniuersario legerentur,
 non dico uni nomini expensa, sed in uniuersum literatorum genus,
 prodigiũ instar esse crederetur, ab ijs quidem magnis uiris, qui æra-
 rium nostrum libero pene arbitrio expensant. Ex quo intelligere
 licet unde Fabius Quintilianus saltus illos cõemerit, qui à satyrico ce-
 lebrantur. primus enim Romæ ex Hispania ueniens stipendium è
 fisco accepisse dicitur ab Eusebio sub Domitiano. quod tamen non es-
 se uerum ex dicto loco Traquilli deprehenditur. Huius ætatis aliud
 est iudicium, præsertim in Gallia, suo sibi suffrago à ludo poëtico
 oratorioq; explosa, ut antea dictum est. Viginti talentis unam oratio-
 nem Isocrates uendidit ut author est Pli. in. VII. idest aureorum no-
 strorum duodecim millibus. Idem lib. xxxij. Hominum primus &
 auream statuam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo
 sibi posuit, septuagesima circiter olympiade. Tantus erat docendæ ora-
 toriæ artis quæstus. O tempora, o mores? Isocrates Athenis idest in
 urbe eruditissima orationem unam tanti uendere olim potuit, quan-
 ti nunc Gallia prouinciarum locupletissima eadem & doctorũ ho-
 minum egentissima si sese ipsa nosset, nec latias nec græcas Athenas
 æstimandas esse putat. & nos mirabimur ab omnibus nobis uerba
 dari quibuscum negotium habemus, cum literas ipsi nesciamus, nec
 imperio obtinendo conferre quicq; aut conducere putemus? Thucy-
 didem imperatorem Athenienses, inquit idem Pli. in exilium egere,
 rerũ conditorem reuocauere, eloquentiã mirati, cuius uirtutem dam-
 nauerant. Thucydides ab exilio publico decreto reuocatus est, ut hi-
 storiam scriberet, quæ nunc extat. nunc uero, Quis dabit historico
 quantum daret acta legenti? ut inquit ille satyrographus. Vnde fit
 ut res à maioribus nostris gestas tam commemorare possimus, quã
 qui terra

qui terra editi auos citare nequeunt . Quamquam non magno pere refert nostri temporis res gestas obliuione transmitti , qui nihil laude dignum gessimus , certe multa silentio nobis prætereunda sunt . Quominus mirum est summos rerum nostrarum gestores nullo in numero beneficiariorum habere literatos homines , qui res gestas pro dere æternæ memoriæ possint . Alexander magnus inter spolia Darij Persarum regis unguentorum scrinio capto , quod erat auro gemmisq; ac margaritis pretiosum , uarios eius usus amicis demonstrantibus , quando tedeat unguenti bellatorem et militia sordidum , immo Hercule , inquit , librorum Homeri custodiæ detur , ut preciosissimum humani animi opus , quàm maxime diuiti opere seruarietur . Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci cum Thebas caperet . Aristotelis philosophi patriam condidit , tantæq; rerum claritati tam benignum testimonium miscuit . author idem Plin. Diu addubitauit an id , quod sequitur adderem . Veritus sum enim , ne temporum nostrorum iniquitas fidem historiæ derogaret , in cachin nosq; tandem res memorabiles abirent . ad extremum tamen literarum amor, & ueri admiratio peruenit , ut subscriberem . Apud Athenæum lib. ix. deipnosophistarû Laurentius uir Romanus unus eorum ita inquit , de tetrace aue loquens . νομίζων δὲ καὶ παρὰ τῆ ἀριστοτέλει μνήμῃς ἡξῆσθαι τὸ ζῶον ἐν τῇ πολυτάλαντῳ πραγματεία (ὀπτακόςια γὰρ εἰληρέναι τάλαντα παρ' Ἀλεξάνδρου ἢν παρερίτην λόγος ἔχει εἰς πλὴν περὶ τῶν ζῶων ἰσορίχς) οὐδὲν ἄρον περὶ αὐτοῦ λέγομενον . Ego autem existimans uirum doctissimum Aristotelem dignam hanc auem putasse , de qua mentionem faceret , cum tractatum illum eius tot talentis æstimatum adissem , (nam Stagriten ipsum octingenta , talenta ab Alexandro accepisse fama est ob historiã animalium) nihil quicquã in eo de ea aue inueni . His Athenæi uerbis elogium habenus summi regis Alexandri in doctrinæ literarû indicatur am . qui unum tractatum Aristotelis præceptoris sui quadringentis & octo ginta millibus aureorum nostri temporis æstimauit ac redemit . De hoc loquens Plinius lib. octauo ita inquit . Aristotelem in his magna secutus in parte , præfundum reor , Alexandro magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi , delegatq; commentatione Aristoteli summo in omni scientia uiro , aliquot millia hominum in totius Asiæ , Græciæq; tractu parere iussa omnium , quos uenatus aucupia piscatusq; alebant , quibusq; uinaria , armenta , aluearia in cura erant , nequid usquam genitum ignoraretur ab eo , quos percunctando quinquaginta ferme uolu-

mina illa præclara de animalibus condidit. Si quinquaginta uolumina recte legitur apud Plinium, non omnia ad nos peruenerunt. nostræ tamen ætati gratulandum quod libri de anima eorum præstantissimi non intercederunt. nam innumera prope modum uolumina eum scripsisse ex Laertio nouimus. Quam male autem cum promissis ararij nostri ageretur, si eius regis æmulos principes haberemus? quæ longe autem abigerentur ab aula sorices illi prætoriani diuisorum affectæ, qui nobis sericati ob oculos incurrunt arroso argento principali tumidi. O mirificam officinam quæ quis sordidos homines, sesquimenses politos ad unguem nobis reddat. O inania, o ingrata, o pudenda denique literarum studia, quibus aduersis fati nequicquam intabescimus. quos isti non sapientiæ amore captos, sed mente potius putant. Verum ut quod instat agamus, idem Pli. li. supradicto, medicinæ scientiam, inquit, in Theombroto Ptolemæus rex Medagalsibus sacris donauit centum talentis seruato Antiocho rege, & lib. xxix. Erasistratus Chryssippi discipulus Aristotelis filia genitus, Antiocho rege sanato, centum talentis donatus est a rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus & præmia artis ostendere. Erasistratum & Theombrotum uel eundem fuisse intelligimus, uel Pli. non eundem authorem utrobique secutum. centum talenta sexaginta millia aureorum ualuisse post paulo docebimus. Idem lib. VII. Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est. octoginta emit duas Cæsar dictator, Medeam & Aiace[m] Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetum exitij haud mediocri pari rependit auro. In antiquis legitur medio crispanti. quare sic legendum censeo. mediocri spatij rependit auro. nam rependere pari auro nunquam a Plinio dictum est. & alioqui. Pli. mediocri magnitudine tabulæ pretij magnitudinem significare uoluit. rependere auro plena est locutio. Cicero de orat. Citi pro Gracchi capite aurum erat repensum. quod Plinius ipse libro. xxxiiij. imitatus est his uerbis. Hæc paulatim exarsit rabie quadam non iam auaritia, sed fames auri. ut pote cum Septimuleius. C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisum ad Optimu[m] tulerit. Quanta autem authoritas artibus olim fuerit, etiam ex eo conijcere possumus, quod idem lib. XXXV. inquit de Pamphilo pictore loquens. docuit neminem minoris talento annis decem, quam mercedem Apelles & Melanthius ei dedere, & huius authoritate effectum est Sicyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia graphicen, hoc est picturam in bu-

» xo docerentur, recapereturq; ars ea in primum gradum liberaliū.
 In uetustis tamen omnibus legitur, ut pueri ingenui omnia antigraphice, licet hoc Hermolaus ex uetustis restituisse se dicat. quare suspicor sic Plinium scriptum reliquisse ingenui omnia ante graphice. quasi hæc fastigium doctrinæ puerili imponeret. quod tamen admonendi animo dictum à me existimari uelim. non enim facile mutandam esse structuram ueterem censeo. non nihil hanc opinionem meam intendit id, quod sequitur. semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo interdicto ne seruitia docerentur. cæterum quod hic dicitur neminem docuisse minoris talento annis decem, non consentaneum mihi uisum est, ut cum tanta pretia tabularum legeremus apud Pli. idem tamen docendi pretium tam paruum poneret, atq; ita poneret, ut admirari nos uellet. Quare cum exemplaria antiqua adirem, reperi non annis, sed annis legendum, nec decem sed xl. ut sit, docuit neminem minoris talentis annis quadraginta, quanquã in antiquissimo scriptum erat quingenta, in pagella quidem, sed in margine quadraginta. ut minimum autem annis decem legendum, hoc est aureorum sex millibus. quod longissime abest ab eo sensu, qui ex impressis percipitur, absurdissimo illo qdẽ, cum etiam pluris hodie pictores instituuntur. Atq; ne decoxisse doctrinam eam Apelli putemus, qui tanti picturã dicit, Idem author de eo loquens aliquanto post ita inquit. Pimxit
 » & Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephesiæ Diæ
 » uiginti talentis auri. digiti eminere uidentur, & fulmen extra
 » tabulam esse. Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura non
 » numero. uel ut ex uetustissimo lego tabulæ pretium in numo accepit
 » aureo mensura non numero. uiginti auri talenta ut minimum
 » centū ac uiginti millia aureorum coronatorum ualent. qdẽ tamẽ
 » exquisitius postea uiderimus. Strabo li. xiiij. de Co insula loquẽs, &
 » urbe eius cognomini, In suburbano est Aesculapij tẽplũ ualde nobi
 » le simulachris multis refertũ. in quibus est Apellis Antigonus. fuit etiã
 » pridẽ Venus è mari emergens, quæ nũc diuo Iulio Cæsari dicata est
 » Romæ, q̃ Augustus honori patris cõsecrauit, ut generis authorẽ. Fa
 » ma ẽ Cois pro tabula cẽtũ talẽta ex ipato tributo remissa esse. φασὶ
 » ἡ τοῖς Κώοις ἀντὶ τῆς θραυῆς ἐκατὴν τετρακτῶν ἀρσιῶν γενέσθαι ἢ προσεχ
 » δέντος φόρου. Interpres eo in loco lapsus Anadyomenen. i. emergentẽ
 » Venerem, nudam transtulit quasi apodyomenen. est enim ἀνάστυσις
 » emerfus, cui opponitur ἁτάστυσις, q̃q̃ & aliud significat. Pli. li. supra
 » dicto, Venerem excurrentẽ è mari diuus Augustus dicauit in delubro

- » patris Cæsaris, quæ anadyomene uocatur. uersibus græcis tali opere dum laudatur uictō, sed illustrato. Huius enim inferiorem partem qui reficeret non poterat inueniri. Ego tamen ex uetustis melius posse legi puto uersibus græcis tali opere dum laudatur uictō. sed per tot lustra huius inferiorem partem corruptam qui reficeret non potuit inueniri. Per lustra autem censors olim sacra tecta ædium sacrarum tuenda locare solitus esse notum est. Romanorum igitur res numaria ita propemodū constituta fuit. græci drachus, minis et talentis usi sunt. Talentum multiplex fuit auctore Festo, Atticam autem sex millium denariorum fuisse dicit. τάλαντον, inquit Suidas, μῶν ἑστὶ ἐξ ἑνὸντα. ἢ δὲ μῶν δραχμῶν ἑκατόν. Talentum inquit minarum est sexaginta. mina autem drachmarum centum. hoc etiam legimus in uersibus illis, qui apud Priscianum leguntur, & Favianus esse dictitantur,
- » Cecropium superest post hæc docuisse talentum,
- » Sexaginta minas seu uix sex milla drachmas.
- » Quod summum doctis perhibetur pondus Athenis
- » Priscianus de ponderibus. scrupulus inquit sex siliquæ. drachma scrupuli tres. uncia drachmæ octo. scrupuli. xxiiij. uncia xij. libra libra uel mina attica drachmæ. LXXV. Libra uel mina graia drachmæ. XCVI. talentum Atheniense paruum minæ sexaginta. minæ gnū minæ. lxxxiiij. & uncia quatuor. ad hoc probandū citat Liliū, sed quoniā uerba Liliij apud Priscianum corrupta sunt, ab auctore ipso repetenda sunt, q̄ lib. iij. de bel. Macæ. de Tito Quintio loquens
- » Græciæ liberatore, ingens, inqt, numerus erat bello punico captorū,
- » quos Annibal cum a suis non redimerentur, uenundederat. multitudinis eorum argumentum est q̄ Polybius scribit centum talents eā
- » rem Achæis stetitisse, cum quingentos denarios pretium in capita
- » quod redderetur dominis statuisissent. nalle enim ducentos Achæia
- » ea regione habuit. Hactenus Lilius. Ex cuius uerbis intelligimus in centum talents millies ac ducenties quingentos denarios esse, hoc est sexcētes mille. quod perinde est, ac si dicas centes sex millia denariorū. Ita planum fit in quolibet talento sex millia denariorū fuisse, cum centesima pars eius summæ sint sex millia. Rem per se odiosam quam potui facillime explicui, sicq; ubiq; facturum me comparauit, ne qui hunc librum in manus sumpserint, identidē necesse habeat eo tantisper deposito palimpsestū sumere, sic apellant tabellā deletilem, qua calculatores utuntur. addit hoc Priscianus, denarios eo tempore numos argenteos fuisse siliquarum pondere uicinarum

quaternarum, id quod Livijs in eo libro ostendit de triumpho eius-
 dem Quintij loquens his uerbis . Signati argenti octoginta quatuor
 millia fuere atticorum, tetrachiam uocant, trium fere denariorum
 in singulis argenti est pondus. quo in loco Liji non tetrarchiam, sed
 tetradrachmum lego, non ex Prisciano, apud quem inanis areola
 pro hoc uerbo relicta est, sed ex Cicerone & Polluce libro nono de
 uocabulis rerum ad Commodum Cæsarem. qui author didrachmũ
 tridrachmum & tetradrachmum nominata olim fuisse tradit.
 eumq; numum ab Atheniensibus bouem appellatum esse ab eius pe-
 cidis nota, indeq; ficta ab Homero arma Hecatombœa et Enneaz-
 bœa. Id etiam ex Prisciano satis intelligi potest, qui numos illos at-
 ticos fuisse scribit duarum & septuaginta siliquarum. Idem Livijs,
 inquit ille, ostendit lib. XXXVII. ab urbe cond. magnũ talentum at-
 ticum octoginta habere libras & paulo plus, cum supradictorum
 computatio manifestet octoginta tres libras et quatuor uncias habere
 talentum, quod est denariorum sex millium Liji uerba hæc ci-
 tat. talentum ne minus pondo. lxxx. Romanis ponderibus pendat.
 uel sic decreuit senatus, ut nõ plus quàm ternæ libræ, et quanternæ
 uncie singulis talentis desint. hætenus Priscianus. Cuius coputationẽ
 sic accipio (nihil enim aliud addidit) Cum unum quodq; talentum sex
 millia denariorum penderet, octo quoq; millia drachmarum pepẽ-
 disse ratione prædicta. Hæc octo millia si in centenarios partiaris,
 octoginta utiq; libras centenarias habebis. at qui cum libra antiqua,
 quam Livijs secutus est, drachmarum fuerit sex & nonaginta, su-
 pererunt quater octoginta drachmæ, idest trecentæ & uiginti, ex
 quibus ratione prædicta tres libræ conficiuntur, & insuper tertia
 pars libræ, idest duæ & triginta drachmæ. Ita in talenta singula
 ternæ libræ cum triente tribuuntur ultra octoginta libras. Sciendum
 autem, inquit ille, qd secundum Liji computationem centum minæ
 atticæ, quarum singulæ. lxxiiiij. drachmas habent, faciunt talentum
 magnum. minus autem talentum sexaginta minæ secundũ Dardanũ
 faciunt. maius autem & minus fuisse docet Terentius in Phor. cum
 inquit. Siquis daret talentum magnum. Italica autem mina dra-
 chmas habet, ut supra dictum est, nonaginta sex, quæ libra est. xii.
 unciarum hoc est denarij. lxxij. Qua computatione. lxxxiij. libræ
 Romanæ & quatuor uncie, quod magnum talentum esse diximus,
 centum minas atticæ faciunt. Seneca in. x. epistolarum ad Nouatũ.
 xxiiij. sestertia, inquit, idest talentum atticum paruum. xxiiij. enim
 sestertia sexaginta libras habent. Hætenus apud Priscianum legi-

tur. Quo dicto Priscianus ipse sibi contrarius est. Hac enim ratione talentum magnum septem millia & quingentas tantum drachmas habuisse probatur, quod Liviū supradicta ratione octo millia habebat. quippe cum singula tetradrachma, idest quaternarū drachmarum numos ternis denarijs aestimaverit, sena quoq; millia denariorum octonis millibus drachmarum aestimavit, at hoc quā sit consentaneum cum postremo dicto uideamus. In promptu est enim unicuiq; uidere cum centum libræ centenariæ decē millia drachmarum ualeant, si inde quartam partem eximamus, ut libræ iā sint septuaginta quinque drachmarum, non plus q̄ septem millia & quingentas drachmas talentum ualiturum, quod tamen Liviāna computatione octo millia ualuit. Iam uero octo ginta tres libras per numerum drachmarum idest nonages sexies multiplicemus, fient in summa septem millia nongentæ sexaginta octo drachmæ. his si trientem prædictum, idest duas & triginta drachmas addiderimus, quæ ex quaternis illis exuberantibus uncijs sunt, numerum omnino octo millium habebimus. Quare manifesta est hallucinatio in calculo prædicto. Quem Prisciani esse ideo non credo q̄ in tribus libris antiquis, quos uidi tractatus ille non uisitur, uno etiā antiquissimo. Centum igitur minæ attica talentum magnum ut fecerint, non id talentum erit, cuius Liviū loco supradictō meminit, sed euboicū fortasse. de quo idem Liviū lib. eodem sic inquit, de pace loquens
 » cum Antiocho facta. Europa abstinete Asiāq; omni, quæ cis Taurū
 » montem est decedite. pro impensis deinde in bellum factis. XV. millia
 » talentum euboicum dabit. quingenta præsentia. duo millia et quingenta, cum senatus populusq; Romanus pacem comprobauerit. mille
 » deinde talenta per duodecim annos. Quid sit autem euboicum talentum docet Festus his uerbis. Euboicum talentum numo græca septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denariorum. Cistophorum autem crebra est mentio apud Liviū, ut libro eodē in triumpho. L. Scipionis. tulit in triumpho argenti pond. CXXXVII. millia & paulo superius de nauali triumpho. L. Aemilij. pecunia translata nequaquā tanta pro specie regij triumpho. tetracina attica. ccxxxij. millia. Cistophori. cccxxxij. mil. In superiore exēplo non tetracinum & cistophori lego, sed tetradrachmum & cistophorum genituo casu. In hoc autem tetradrachma & cistophori, & ubiq; apud Liviū sic emendandum censeo. Tetracinum enim quid sit, nemo ut arbitror nouit. Nec tamen dictum Festi conuenit cum ratione Liviāna, quæ talentum sex millium denariū

facit. nisi etiã corruptũ numerũ apud Festum aliquis suspicari malit. qđ aliogn Festus ipse sibi nõ constat. qđ alibi talentũ atticũ sex milliũ denariũ facit, rhodiũ cistophorũ quatuor milliũ. alia etiã genera ponens nihil ad rẽ p̄tinentia. quare potius adducor ut talentũ apud Liuiũ sit octogenariũ & proportionẽ epitriõ habeat. i. sesquitertia, uel ut alij loquuntur tertiarã, ad talentũ atticũ minus, quod sexagenariũ est. Sic enim ratio. quadrabit, ut qđ proportionẽ denarius ad drachmã habuisse dicitur, eandẽ Liuiamũ talentũ ad uulgare idest ad atticũ habeat. libras nunc centenarias intelligi uolo. nã qđ apud Priscianũ legitur, ut talentũ minus sexagenariũ sit, & libræ eius septuaginta quinq; drachmarũ, nullo authore confirmari potest. cum enim Suidas, Pollux, Festus, græci et latini talentum atticũ sex milliũ drachmarũ esse dicant & sexaginta minarũ, necesse est ut. lxx. minas nõ atticãs, sed græcãs intelligamus et centenarias, quæ atticãs octoginta faciunt. Talenti magni meminit Plautus in Mostel. his uerbis. Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti pro istis præsentaria, nunq̄ accipiet. Locus autem ille Liuij, qui apud Priscianum citatur, non li. XXXVII. legitur, sed tricesimo octauo, his uerbis. argenti probi. xij. millia attica talẽta dato intra. xij. annos pensionibus æquis. Talentũ ne minus podo. lxxx. Romanis ponderibus p̄deat. ubi tamen ordinẽ uerborũ p̄uersum esse credo. nõ enim latine. xij. millia talenta, sed talentũ dicitur, quomodo & alibi et in loco supradicto locutus est Liuius. Quare hic Liuium scripsisse puto, argenti probi attica talenta xij. millia. uel atticũ talentum. Quod si de talento dicere ulterius pergam, exitũ res non inueniet, usq; adeo de talẽto diuersa produntur, & uaria ab authoribus. Suidas & Hesichius talentum apud quosdam centum & uiginti quinq; librarũ fuisse tradunt. apud nõnullos genus fuisse nomismatis. Non omittendum id, quod Pollux inquit, talentum atticũ apud Athenienses atticãs drachmas capere numero sex millia. apud alios eundem numerum, sed suarum cuiusq; loci drachmarum. Id quod eodẽ pertinere potest quod de talento Liuiano dictum est, siue euboicũ siue aliud fuerit, ut quomodo Athenis, & alibi talentum sex millia drachmarum habuit uernacularũ cuiusq; loci, sic Romæ sex millia denariõũ habuerit, quæ tamen æquauerint pondere octo millia drachmarũ. Vitruuius li. x. de. testudine Agetoris Byzantiũ loquẽs. Erigebatur autẽ machina in altitudine ad disiciẽdũ murũ circiter pedes cõtũ. Itẽ a latere dextra ac sinistra procurrẽdo p̄stringebat nõ minus pedes centũ. Gubernabant eam homines centum, habẽtem pondus talentũ quatuor milliũ,

77 quod fit quadringenta octoginta millia pondo. His uerbis si emen-
 date leguntur, author est Vitruuius talentum centum & uiginti pon-
 do Romana continere. quod genus proxime accedit ad illud talen-
 tum, quod Suidas & Hesichius posuerunt. In alijs libris quadrim-
 genta nona ginta mil. legitur. qua ratione talentum centum & uigin-
 ti pondo & semissis fuit. quod ipsum ego non argenti talentum fuisse,
 sed negociatorium & mercimoniale puto, quod duplicem fortasse ad
 talentum argenti proportionem habebat, ut hodie libra argentaria
 & aurificum subdupla est Zygo stat. cæ. & sic singuli homines qui-
 na paulominus millia pondo Romana mouebant machinali libra-
 mento, nostra cirâter tria millia & sexcenta. usque adeo diuersa au-
 thores de talento scripserunt. Nihilo tamen secius constituere omni-
 no habeo quid sit talentum, quantumq; sit ad Romanum numum
 relatum, siquidem ad ulteriora progredi ordine instituto uolo. Obser-
 uauit igitur Romanos non ante talenti uocabulo uti coepisse, quàm
 imperij fines ad eas usq; gentes prorogauerunt, quæ hoc uocabulo
 signati argenti utebantur. tunc autem eos uerisimile est eodem ge-
 nere talenti uti solitos, quo genere utebantur ij quibuscum commercia
 aut belli, aut pacis habuerunt. nisi siquando certis uerbis concepta
 foedera aliud genus induxerunt, ut in Antiochi foedere prædicto
 factum est, quo cautum est de talenti quantitate. Ferè autem talen-
 torum uocabulo usi sunt in rebus Græciæ & Asiæ. quare cum Græ-
 ciæ & Asiatici populi sena millia drachmarum & sexagenas mi-
 nas tribuant, ego in calligendis summis hanc rationem ut potissimam
 sequar. malo enim extenuasse res uideri quàm in maius auxisse. at-
 qui nemo talentum apud scriptores rerum in Græcia aut Asia à
 Romanis gestarum, minus fuisse libris sexaginta contenderit, ut ar-
 bitror. Denarij autem & drachmæ promiscuam appellationem ha-
 bebo authoritate fretus Plutarchi & Plinij. & scribentium concor-
 dia. nec me deterrebit locus ille Luvianus, in quo pro trium for-
 tasse quatuor legendum est, quanquam & inter antiquum denarij
 & drachmam Atheniensem potuit aliqua esse differentia. quod ta-
 men non probo. Habeo enim ant. quissimum in honorem Romuli &
 Remi percussum, quibus infantibus lupa sub ficu ubera præbet. li-
 teræ ex ætate uetustatem præferunt. Ponderus idem quod reliquis, qui
 drachmales sunt. ab altera parte. x. litera denarium significare ui-
 detur. sed potuit tetradrachmus numus maligne percussus esse in
 difficultate reipublicæ Atheniensium, ut aliquando Romæ factum
 esse docebimus, ita ut quatuor drachmarum numus non multo plus
 tridrahmoc

20 tridrachmo ualeret, id est denarijs tribus. τάλαντον, inquit Sui-
 21 das, μνῶν ἑστὶν ἕξ. ἢ δὲ μνᾶ δραχμῶν ῥ'. ἢ δὲ δραχμῆ ὀβολῶν ἕξ.
 Talentum, inquit ille, minarum de sexaginta, mina autem drachma-
 rum centum. drachma obolorum sex. sed de minutis postea uideri-
 mus, nequid indubitatum relinquatur. nunc talentum aestimabimus
 sexcentis coronatis nostris. hoc est sexages denis. de nos enim aure
 os in libras constituimus. Hac ratione centum talenta centies sexcen-
 tos aureos ualent, hoc est sexaginta millia. quod promptum est colli-
 gere in digitos tantum calculu deducenti. centies enim quingenti, gn-
 quaaginta millia efficiunt, & centies centum decem millia. eadem ra-
 tione decem talenta sex millia coronatorum ualent. & uiginti duo-
 decim, triginta decem & octo. quadraginta quatuor & uiginti. gn-
 quaaginta autem triginta. & mille sexcenta millia. Quod semel di-
 cendum duxi ne lectores posthac aestimandis summis haereant. Ita
 fit, ut quod graeci quinquaginta talenta argenti dicunt, Romani duo
 decies sestertium dicant, quae summa census est senatorij, quod ita po-
 stea probabimus, ut nemo in posterum ambigat. Veniamus ad histo-
 22 ricorum loca. Plutarchus in Caesare. Circa Pharmacusam insulam
 23 a piratis capitur. qui per idem tempus nauibus magnis & immen-
 24 sis classibus mare occupauerant. a quibus cum pro eo redimendo ui-
 25 ginti poscerentur talenta, derisit q̄ qualem cepissent uirum ignora-
 26 rent. Proinde quinquaginta se daturum pollicitus est. Tranquil. in
 27 eodem Caesare. Numeratis deinde quinquaginta talentis expositis
 28 in litore, non distulit quin e' uestigio classe deducta, persequeretur
 29 abeunters. quinquaginta talenta triginta millibus coronatorum aesti-
 30 mo. Idē Plutar. Caesar ex praetura prouinciam sortitus Hispaniam,
 31 cum proficiscenti creditores magnis clamoribus impedimento essent,
 32 confugit ad Crassum, qui Romanorum ditissimus, aduersus Pompeij
 33 in Rep. potentiam acri Caesaris ingenio ac feruore simul egebat.
 34 Crasso igitur contra inexorabiles maxime, ac importunos credi-
 35 tores octingentorum & triginta talentorum sponsione interueniente,
 36 Caesar in prouinciam abiit. hoc perinde est ac si dicam quadringen-
 37 ta et nonaginta octo millia aureorum, quae Caesar debebat Crassum
 38 fide sua esse iussisse. de quo idem Tranquil. ex praetura ulteriorem
 39 sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuentu sponsorum remo-
 40 uit. Appianus in II. bel. ciuiliū. Caesar deinde in Hiberiam dele-
 41 ctus praetor cum magnam facultatum partem ob ambitum aere alie
 42 no deuinxisset, huiusmodi uerbis usus esse dicitur. bis millies & quin-
 43 genties cetera millia sibi adesse oportere ut nihil haberet. Hac sum-

» ma ære nostro maior est bis & sexages centenis millibus aureorū.
 Græci hunc numerum sexcentas & uiginties myriadas appellant.
 lingua nostra millionem uocat decies centena millia. hoc si imitari uo-
 lunus chiliada chiliadum, ut græca dicere poterimus, hoc est mille
 millenarios uel millies mille. græca rursus myriadem uocant decem
 millia, ergo decies centena millia, centum myriadas dicunt, & mille
 myriadas centies centena millia. quod ideo præfundum duximus,
 ne legentes conturbentur si uel ijs uocabulis aliquando utamur, uel
 » eos authores citemus, q̄ ea usurparunt. Plutarchus in Crasso. Apud
 » Romanos omnes constat uirtutes, quas plurimas Crassus habuit,
 » unius auaritiæ sordibus obscuratas fuisse. Cuius uitij clarissimum te-
 » stimonium præbet magnitudo diuitiarum, quas breui admodum tem-
 » pore sibi comparauit. nam cum trecenta solum talenta ex paterna
 » hæreditate acceperat, priusquã aduersus Parthos exercitum duceret,
 » septem millium et centum talentorum summam cœgisse traditur. cū
 » etiam decimam facultatum suarū partem Herculi consecrasset, &
 » publicum epulum dedisset populo. ac tres minas in singula ciuium
 » capita contulisset. Harum diuitiarum maximam partem, si uerum
 » proferre licet, ex ciuilibus bellis, atq; incendijs comparauit, calami-
 » tatibus publicis ad priuatas utilitates abutens. & paulo post enume-
 » ratis prædijs, quæ & in urbe, & ruri sectionibus quæsuerat. ser-
 » uos præterea, inquit, circiter quingentos emit fabrilis artis, & archi-
 » tecturæ peritos nec ijs tantum ad propriæ domus extructionē usus
 » est, sed ciuibus ædificare uolentibus eorum operas mercede locabat.
 » ac simul areæ spatium cuiusq; pro arbitrio suo ad ædificandū uen-
 » debat. Cumq; signati argenti maximam copiam, & agros mirifice
 » cultos, in ijsq; cultorū ingentem numerum possideret, minimū tñ hæc
 » omnia facienda uidebantur præ maxima turba seruorū, quos uarijs
 » artibus instructos hēbat, lectores, scribas, pictores, argentarios, pro-
 » curatores, mensarios, quos ipsemet summa diligentia curare, discenti-
 » bus assistere, plerosq; etiam docere consueuerat. aiebat enim præci-
 » pnam domini curam circa seruos esse oportere, cum sint rei familia-
 » ris tanq̄ animata instrumenta. Septem millia & centum talenta bis
 » & quadrages centena millia aureorum nostrorum ualent, & se-
 » xaginta præterea. quam summam si Crassus post decimatas faculta-
 » tes suas, et largitionē popularē habuit, qd existimamus eum integris
 » facultatibus habuisse. qđ si uerū est eum in singula capita ciuiū Ro-
 » manorum ternas minas dedisse, ut centum millia ciuium fuerint ad
 » donatum nomina sua dantium, minoris trecentis myriadibus,
 idest

ideſt tricies centenſ millibus deſungi largitione non potuit. Quare hūc locum ſuſpectum habeo, quod ad minas pertinet, præſertim cū circa hæc tempora cenſu Romæ acto inuenta ſint quadringēta ſexa ginta millia paulo ante proſcriptionem Syllanam. diximus ſupra apud Plin. legēdū eſſe de eodē Crasso in agris ſeſtertium bis millies poſſedit, Quiritiū poſt Syllā ditiffimus. Sigdē bis millies quinquages cē tena millia aureorū ualet. quare Claudij libertus Pallas, q̄ a Corne lio Tacito ſeſtertij ter millies poſſeſſor dicitur, uicies et quingēſ centenſ millibus Crasso fuiſſe ditior phibetur, q̄ etiā Plin. ſatis ſignificauit

» his uerbis. multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores

» pariterq; tres Claudij principatu Pallatē, Calliſtū, et Narciffum. Di

» uitia aut Narciffi in prouerbiū ueniſſe uidentur, cū Iuuenalis dicat.

» Nec Cræſi fortuna unquam nec Perſica regna

» Sufficiēt animo, nec diuitia Narciffi

» Indulſit Cæſar cui Claudius omnia. -

Magis id mirum forſitan uideri poſſit quonammodo Demetrius Pō peij libertus unius ciuis Ro. qui priuatum faſtigiū aut certe ciuile non exceſſit, tantas opes parare potuerit. de quo Plutarchus in Pom

» peio ita inquit. Demetriū coniugem qui Pompeij libertus plurimum

» apud ipſum potuerat, quiq; cenſum trium millium talentorum reli

» querat, Pompeius præter naturæ ſuæ mores nec humane nec libera

» liter habuit. De eius liberti inſolentia, & faſtu, & opibus multa ab eodem authore alio loco dicuntur. Sed quod de Cæſare ex Appiano diximus, id uero uidendum eſt, fidem enim excedere uideretur, ut

» ciuis Ro. i. ante dictaturam bis millies et quingēſ æris alieni ha

» buerit. Iā primū Plutar. de eo ita inqt, ad impenſas autem profuſi-

» or, breuē, ac moēmtaneā ſibi gloriā tam magnis opibus pmutare ui

» debatur, cum tñ re uera paruis ampliffima cōpararet. antea uero

» q̄ ullum inuiſſet magiſtratum, mille ac trecentorū talētū conſtaſſe æs

» alienū dicitur, mandata deinde illi Appiæ uia cura, ingentes prode

» git pecunias. ædis. CCC. & XX. paria gladiatorū exhibuit. circa

» ſpectacula pōpas, atq; epulas profuſiſſimis ſumptibus uſus, uniuerſas

» ſu priorū munificētias obliterauit. quas ob res affectā ſibi plebē reddi

» dit, ut certatum honores excogitarēt, qbus paria cū illo facerēt. Trā

» gl. de eo loquēs, Deposita prouinciæ ſpe pōtſicatū maximū petijt nō

» ſine profuſiſſima largitiōe. In qua reputās magnitudinē æris alieni,

» cū mane ad comitia deſcēderet, prædixiſſe matri oſculanti fertur do

» num ſe niſi pōtſicem non reuerſurū. Plutar. aut author eſt dixiſſe

» eum matri aut pontſicem hodie uidebis filiū aut exulem. quanta

autem summi pontificatus esset dignatio, & q̄ opimus eius redditus
 » ex eoconijci potest, q̄ Tranq̄. i Claudio inqt. Postremo etiā sestertium
 » octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei
 » familiaris angustias decidit, ut cum obligatam ærario fidem libera-
 » re non posset, in uaciu lege prædiatoria uenalis pepēderit. Si enim
 » pro sacerdotio uno Claudius tantum conferre non dubitauit, qd̄ exi-
 » stimamus de pontificatu maximo, qui caput erat omniū ut est hodie,
 » & quem principes ipsi assumere solebant, ut ex nomismatis appa-
 » ret. Idem Tranquil. in Cæsare. Crassum Pompeiumq̄; in urbē pro-
 » uincie suæ extractos, compulit ut detrudendi Domitiij causa consula-
 » tum alterum peterent, perfecitq̄; per utrumq̄; ut in quinquennium
 » sibi imperiū prorogaretur. Qua fiducia ad legiones quas a repub-
 » acceperat, alias priuato, alias publico sumptu addidit. Idem alibi,
 » Egit cū tribunus plebis collegā se pompeio destinantibus, id potius ad
 » populum ferrent, ut absenti sibi & quādocūq̄; imperij tempus ex
 » pleri cœpisset, petito secundi consulatus daretur, ne ea causa matu-
 » rius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est, al-
 » tiora iam meditans & spei plenus, nullū largitionis, aut officiorum
 » in quēq̄ genus publice priuatumq̄; omisit, forū de manubijs inchoa-
 » uit, cuius area super sestertium millies constat, munus populo epu-
 » lumq̄; pronūciavit i filie memoriā, quod ante eū nemo fecit. Quoru
 » ut q̄ maxima expectatio esset, ea quæ ad epulū pertinerent, quibus ma-
 » cellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Et paulo inferius,
 » legionibus stipendiū in perpetuum duplicauit frumentū quoties co-
 » pia esset, etiam sine modo, copiaq̄; præbuit, ac singula interdū mani-
 » pia & prædia uiritim dedit. & rursus inferius, tum reorū aut ob-
 » æratorū, aut prodigæ inuentus subsidiū unicū, ac potentissimū erat.
 » Hæc & huiusmodi alia etiā si post præturam Hispaniensem conti-
 » gerunt. tamen eod̄ ptinent, ut intelligamus Cæsarem ingenio admo-
 » dum profuso ac magnifico fuisse, et quod non nisi summa appeteret.
 » Hæc etiā eadem facere fidē uidentur ternis minis uiritim a Crasso
 » distributis multo enim maius est mancipia & prædia uiritim q̄ ter-
 » nas minas donare. Eiusdem generis sunt, quæ sequuntur apud eundē
 » » authorem. munditiarū, lautitiarumq̄; studiosissimum multa prodide-
 » » runt, uillam in Nemorensi a fundamentis inchoatam, q̄ non tota
 » » ad animum ei responderat, totā diruisse, q̄q̄ tenuē adhuc & obæra-
 » » tum. et iterū alibi, ante alias dilexit Marci Bruti matrē Seruiliā, cui
 » » & primo suo consulatu sexages sestertium Margaritā mercatus est.
 » » Quod hic dicitur de Margarita sexages sestertium empta, fidē facit
 » dicto

dicto Pliniano de Margarita Cleopatræ centies sestertium aestimata. i. aureis ducentis quinquaginta millibus. Ego cum ingrerem an id uerum esse potuerit, sic rationem ducebam, dotem cœm Margaritarum, ut Plin. inq̃t & gemmarij nostri cõfirmant, in candore, in magnitudine, in orbiculari forma, in leuore & pòdere esse scimus, candorem nostri nitorem indicium intelligunt, Quare in unionum indicatione omnia hæc obseruant. Cum hæc proderem percunctatus sum a gemmario quodam primi nominis mihi familiari, quem uiddisset unq̃ pretiosissimum unionem, quantum pòdere meminisset. Cũ de hoc uerba faceremus, & ille tricenarios se uidisse respõdissit, idq; ut memorabile in præcipua bonitate commemoraret, super sermonem aduenit gemmarius alter, q̃ dixit pridie se unum tenuisse quadragenta ceratia pendentem. hoc enim uerbo in gemmis appendendis utuntur, quod infra a nobis exponetur. Is igitur cum rei pernoscendæ cupidum me uideret, ait se postridie mihi eum ostensurũ in manibus inclusoris, aut uascularij, q̃ illigandum eum monili conduxerat. ea die ad constitutam horã non affui, tertio die cum uenissim ad eum, comperi ab inclusore redditum, cæterum eum esse in dactylothea principali, tribus aureorũ millibus emptum, Auellanae magnitudine, orbiculatum, eximia pulchritudinis, pondere, ut dixi, quadragenarium. ab alio gemmario audiui, quo etiam familiariter utebar, unam se Margaritam tenuisse, exq̃sita bonitate, pondere tricenariam, quatuor millibus aureorũ emptam a duce Borboniana Ludouici regis undecim filia, uiragine cordatissima eadem & magnificentissima, socru ducis Borboniani, q̃ hodie in eo genere principum censetur, quos sapientissime Homerus Amymonas appellabat. Significare uolens ita omni reprehensione maiores, ut ne nascuti qdem homines rhoncos liuoris improbi plenos exhalare soliti, & ipse deniq; momus aliquid in eis improbarent. Sed Plin. de unionibus loquens, pondus, inq̃t, ad hoc æui senuncia pauci singulis scrupulis excessere, hoc pondus sex et octoginta ceratia & bejsem ceratij equat, cum in uncia centum et sexaginta sint ceratia, & uiginti in drachma. Non mirum est igitur si unio omnis æui maximus & omni dote bonitatis præstantissimus, tanti ea ætate aestimatus est, quo mundus auro, & argento exuberabat, ut ex sequentibus liquido docebitur.

Plin. lib. XXXVII. de adamante loquens, ita inquit, proximum apud nos indicis arabicisq; Margaritis pretium est, tertia authoritas smaragdus perhibetur pluribus de causis. hæctenus Plin. Ex cuius uerbis intelligimus Margaritam in ordine gemmarum adamanti tan-

tum cedere, licet hoc tempore uix quartæ sit authoritatis. Idem tamē
 21 lib. IX. Principium ergo, inquit, culmenq; omnium rerū pretij Mar
 22 garitæ tenent, indicus has mittit Oceanus. Ergo cum eo tempore unio
 num inter gemmas prima aut certe secunda esset indicatura, tuncq;
 rerū pretia ad summū licitationis excreuissent, & ille Cleopatæ
 unio pondere altero tanto præstaret, quæ præcelsissimum memoriæ
 nostræ unionem gemmarum insitores meminerunt, atq; eo amplius
 scrupulo, non abhorreere à fide puto tanti æstimatum esse, simul q; o-
 mnibus numeris commendationis absolutus erat, simul q; ad culmen
 probationis, & prima tum puenerat, & ita inclauerat fama, ut na-
 tura specimen sui fecisse in duabus Margaritis existimaretur, ut ex
 Plinio apparet. Huius pretij ratio sic arbitror iniri potest. cū ex il-
 lo gemmario quærerem q̄ti ex formula æstimaretur plurimo Mar-
 garita, quæ pondere quaternaria, & bonitate prima esset, triginta,
 inquit, aureis eiusmodi emptam uidimus. Quid octonaria, inquam,
 eiusdem notæ q̄ti æstimares? ait minimum ducentis. Cū ulterius rogi
 tando per accessiones pergerem, Ita respondit ut intelligerem acces-
 sionem pretij deinceps ex pondere non numero, sed proportione fie-
 ri, ut quomodo duplicando pondere supradicto octonaria Margari-
 ta septuplex quaternariæ æstimatione facta esset, sic in duodenaria
 & uicenaria & ulterioribus maiore deinceps maioreq; sursum uer-
 sus incremento pretium augesceret. Quæ ratione si pretium Plinia-
 næ illi statuamus, in immensum quoddam pretiū abibit taxatio. Ma-
 ius fortasse miraculum sit Cæsarem centum quinquaginta nullibus
 unionem unū emisse, ut adulteræ donaret. de quo Tranq. ita scribit, ut
 23 ad rem redeamus. In primo consulatu tria millia pondo auri fura-
 24 tus e' capitolio tantundē inaurati æris reposuit, societates ac regna
 25 pretio dedit, ut qui uni Ptolemæo prope' sex millia talentorum suo
 26 Pōpeiūq; nomine abstulerit. hæc Tranq. autoritas fidem facere po-
 27 test ijs, quæ à nobis paulo ante dicta sunt. Plutarchus de eodem lo-
 28 quens, inter hæc, inquit, res gallica maxime Cæsare extulit, q; in re-
 29 motissimis locis cum esset, bellaq; aduersus Belgas Britannosq; con-
 30 fereret, aurū argentumq; spolia cæterasq; diuitias ex hostibus par-
 31 tas (tanta horum aderat copia) magno numero Romam misit, horū
 32 demde largitionibus animos ciuium tentans, ædilibusq; ad specta-
 33 cula tribuens, prætoribusq; atque consulibus eorumq; uxoribus do-
 34 nans, multos sibi allexit. Quare in reditu superatis alpbibus cum ad
 35 ciuitatem Lucanam hybernaret, uirorum & matronarum magnū
 36 numerum eò accessisse memorant, cum plausu lætitiāq; ingenti sese
 offeren-

» offerentium. Consulares uiri eò profecti sunt ducenti, inter quos Pom
 » peius, & Crassus fuere, proconsulum quoq; ac prætorum centum et
 » uiginti fascēs ante Cæsaris fores inspecti, alios autem omnes spe do-
 » nisq; repletos Cæsar dimisit, cum Crasso autem, & Pompeio fœdus
 » iniit. Idem in Pompeio, de iniitijs ciuilibus belli loquens. Cæsar, inquit,
 » ualidius tum rebus imminebat. Qui cum nondum longe Italiam
 » attigisset, sedulo ad urbem destinabat milites ut comitijs adessent,
 » multos illic tum ciues pecunijs alliciens, multos etiam primorum mu-
 » neribus demulcens. inter quos Paulus consul ob mille & quingen-
 » talenta mutatus est, & Curio tribunus plebis ingenti ære alieno libe-
 » ratus est. hæcenus ille. Ecquis est igitur qui animo concipere possit
 » tantam corruptoris munificentiam, qui alterius tantum consulis fa-
 » uorem nongentis millibus aureorum redimere non dubitarit? quã-
 » quam maior illa fuit Curionis merces, qui sexcenties sestertium æris
 » alieni habuit ut author est Valerius lib. nono. Ob illas rapinas
 » Gallicæ emanauit illud trimetrum iambicum Catulli,

» Quis hoc potest uidere, quis potest pati
 » Mamurræ habere quod comata Gallia
 » Habebat, & cuncta ultima Britannia?
 » Eo'ne nomine imperator unice,
 » Fuiſti in ultima occidentis insula,
 » Ut ista uestra diffutata mentula
 » Ducenties comisset, aut trecenties?

Quo, ex loco satis conijcere est ingentem esse summam trecenties se-
 stertium, quo Catullus Mamurræ præfectum Fabrum Cæsaris
 locupletatum esse à Cæsare spoliata Gallia & Britannia con-
 queritur. de quo Plinius libro. XXXVI. sic inquit. Primum Ro-
 mæ parietes crusta marmoris operuisse totus domus suæ in cælio
 monte Cornelius nepos tradit Mamurræ Formijs natum præ-
 fectum fabrum Caij Cæsaris in Gallia. neque indignatio sit ta-
 li authore inuenta re. hic nanque est Mamurræ Catulli Veronen-
 sis carminibus præscissus, quem ut res est, domus ipsius clarius
 quàm Catullus dixit habere quicquid habuisset comata Gallia.
 quibus uerbis Plinius ingentem luxum ædificij significauit.

quod Cæsaris & Mamurræ rapinas non modo præ se ferre,
 sed etiam clamitare uidebatur uoce late exaudibili. Age quid
 de Luculli diuitijs existimare possumus, qui cum Reipub. infen-
 sus priuatae uitæ se dedisset, ædibus & prætorijs extruendis, hor-
 tis & cœnationibus amœnissimis incredibili sumptu paratis,

& bibliotheca insigni utriusq; lingue libris referta, atq; omnibus
 obuia & patenti, opes bello questis conterere non potuit, cum in-
 terim quotidiano epularum apparatu in proverbium propè uene-
 rit. Vnum de eo dictum Plutarchi referemus, quod est in hanc fer-
 me sententiam, Quodam die, inquit, cum C. cæro & Pompeius Lu-
 cillum in foro sedentem oculosq; offendissent, eo salutato dixerunt
 sese apud eum eo die cœnatos, ea demum conditione, ut nihil ad so-
 litam cœnam eorum causa adderet. quo primū recusante, cœnamq;
 in diem posteriū reijcēte, illi sese dicere neq; diem alium constitutu-
 ros, ac ne potestatem quidem illi facturos, ut seruis aliquid in au-
 rem imperaret. Hic Lucillus deprehensum se uidens, id tandē ora-
 re eos institit, ut uel eorum uenia sibi liceret palam uni ex seruis
 dicere ad Apollivis eo die se cœnaturum, erat autē Apollo triclinij,
 aut cœnationis nomen, & ordinatus ille ita cœnationes habebat, ut
 taxata cœnarum summa uni uisq; loco esset. eo igitur audito famuli qd
 agi ille uellet gnari, cœnam continuo appararunt impendio quin-
 quaginta millia, tantæ celeritate, & lautitia epularum, ut Pompeius,
 & Cicero obstupescerent. Quinquaginta millia, nulle ac ducentos
 quinquaginta aureos ualent. Huiusmodi multe à Plutarcho referun-
 tur, fidē omnino excedentia si ex presenti seculo astimentur. Athe-
 næus lib. XII. de ijs loquens q̄ luxu et delitijs olim celebres fuerunt.
 Νικόλαος δ' ἔ περιπατητικός ἐν τῇ δεκάτῃ καὶ ἐικοστῇ τῶν ἱστοριῶν, λέγον-
 τόν φησιν ἀριστόμειτον εἰς ῥωμαίους καὶ θριαμβώσαντα, λόγοντι ἀποδοίτα
 τῷ πρὸς μιβριδάτην πολέμου, ἔξ εκατῶν εἰς τελευτήν δι' αὐτὰν ἐκτὸς πα-
 λαιᾶς σωφροσύνης. τρυφῆς τε πρῶτον εἰς αὐτὰν ῥωμαίους ἀρεμόνα γινέ-
 σθαι, κερπώσασθαι δὲ οὐκ ἐν βασιλείῳ πλοῦτον μιβριδάτου καὶ τισσαίου.
 Nicolaus, inquit, peripateticus in decimo & in uicesimo historiarū
 tradit, Lucillū cum Romam post expeditionem ponticam redisset
 & ex eo bello triumphasset, rationes ad aerarium retulisse ob eius
 pecunie administrationem. quo facto se abrupte licentia ad uitam
 sumptuosam & elegantem ex ciuili & prisca frugalitate Romano-
 rum contulisse. idq; exemplum Romanis prodidisse, utpote qui duo-
 rum regum opulentiam in censum suum uertisset, publica uictoria
 ex Mithridate ac Tigraue parua ad private commoda usus. Ex
 quibus uerbis intelligimus ut & ex locis pluribus Ciceronis oratio-
 num, imperatores Romanos rationes quidem speciosas ad aerarium
 referre solitos, sed ita tamen, ut reliquorū luculentæ fragmentæ apud
 se retinerent. Ne nimū igitur gallicarum rerū dispensatoribus tanq̄
 uiris ingenios & solertibus, publica fama plaudat, semper enim
 huiusmodi

huiusmodi fuerunt qui ex publicis actibus immodice crescerent. ut
 Athenis Pericles & Phalerens. Varro li. III. de re rust. de Piscinis
 » Lucilli loquens. Contra ad Neapolim. L. Lucillus postq̄ prfo disse
 » montem, ac maritimum flumen immisisset in Piscinas, quæ reciproce
 » fuere, ipse Neptuno nõ cederet de piscatu. In baiano aut Ardea tan
 » ta ardebat cura, ut Architecto permiserit ut suã pecuniã consume-
 » ret, dũmodo produceret specus e' piscinis in mare, obiectacula quo
 » ætus quotidie ab ortu lune ad nonã proximam introire ac redire
 » rursus in mare posset, ac refrigerare piscinas. Columel. li. IX. Attamẽ
 » ijsdem tẽporibus, qbus hanc memorabat Varro luxuriẽ, maxime
 » laudatur seueritas Catonis, q nihilominus et ipse tutor Lucilli, grã-
 » di ære sestertium milliũ quadringentorũ piscinas pupilli sui uendi-
 » tabat. Tum. n. celebres erant delitiæ popinales, cũ ad mare defere-
 » bantur uiuaria, quorũ studiosissimũ uelut ante deuictarũ gentiũ Nu-
 » mantinus & Isauricus, ita Sergius Aurata & Licinius Murena ca-
 » ptorum pisciũ lætabantur uocabulis. Macrob li III. Satur. Piscinas
 » autẽ q̄ refertas habuerint pretiosissimis piscibus Romani illi nobi-
 » lissimũ principer. L. Philippus & Hortensius, quos Cicero piscinarios
 » appellat, etiam illud inducũ est, q̄ Marcus Var. in li. de agricultu-
 » ra refert. M. Catonem, q̄ post Uticæ perijt, cũ hæres testamẽto Lu-
 » cilli esset relictus, pisces de piscina eius quadraginta millibus uen-
 » didisse. Locus autẽ Ciceronis a' Macrobio significatus legitur li. pri.
 » ad Atticum his uerbis. Sed postea q̄ primũ Clodij absolute leuita-
 » tem infirmitatemq; iudiciorũ perspexi, tum autẽ beatos homines (hos
 » piscinarios dico tuos) non obscure nobis inuidere, putavi mihi maio-
 » res quãdã opes, & firmiora præsidia esse quærenda. Pl. li. IX. Ea
 » dem ætate prior. L. Murena reliquorũ pisciũ uiuaria inuenit. cuius
 » deinde exẽplũ nobilitas secuta est, Philippus, Hortensius, Lucillus,
 » exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impẽdio q̄ uillam ædi-
 » ficauerat, Euripiũ et maria admisit. qua de causa Magnus Pompeius
 » Xerxem togatum eũ appellabat quadraginta ipsius piscine a' de-
 » functo illo uenire pisces. Ex antiquo tamẽ melius legitur. XL. sester-
 » tũs e' piscina defuncto illo uenire pisces. quare apud Columel. non
 » milliũ quadringentorũ, sed quadraginta legendum uidetur, quod ta-
 » men idem author grande æs appellauit. nos nulle aureis eã summã
 » taxamus. Idem Pl. lib. eodem. Murenarũ uiuariũ priuat. m. exco-
 » gitauit. C. Hirius ante alios. qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictato-
 » ris sex millia numero Murenarum nutua appendit, nam permuta-
 » re quidem pretio noluit, alia ue merce. Huius uillam inter q̄ modi-

cum. XL. millibus piscinae uendiderunt. hoc dictum Plinij eo pertinet
 quod supra diximus de magnificentia Caesaris. quantum. n. aestima-
 mus reliquarum epularum apparatus fuisse, cum Murenarum sex millia nu-
 mero fuerint, quibus uenales tot reperiri non possent. Verum ille locus
 Plinij emendandus est, partim ex uetustis, in quibus ita legitur, huius
 uillam intra quod modicum. XL. piscinae uendiderunt (mille autem adiecti-
 tium uerbum est) partim ex Varrone et Macrobio. Varro li. supra-
 dicto. Ille autem maritimae piscinae nobilium potius exinaniantur maritu-
 » pium quam replent. Primum. n. aedificantur magno, secundo, implentur
 » magno, tertio, aluntur magno. Hirius circum piscinas suas ex aedificijs
 » duodena millia sestertium capiebat. eam omnem mercedem escis, quas da-
 » bat piscibus consumebat, nec mirum. uno tempore. n. muniti hunc Caes-
 » sari sex millia murenarum mutua dedisse in pondus, et propter pi-
 » scium multitudinem quadragies sestertio uillam uenisse. duodena ses-
 tertia Varro magnam sumptum uocauit, nos trecentis aureis aestimamus.
 sic igitur locum Plinij lego. Huius uillam intra quod modicam quadragies
 piscinae uendiderunt, id est centum aureorum millibus uillam intra quod mo-
 dicam intelligo minorem etiam mediocri. Hoc. n. modica significat
 quod notius est quam ut exempla requirantur. Verum huius emendatio-
 nis Macrobius auctor habet, cuius haec uerba transcribenda du-
 xi ex libro supradicto. auctor est Pli. C. Caesarem dictatorem cum trium-
 phales caenas populo daret, sex millia murenarum a Caio Hirio ad
 pondus accipisse. huius Hirij uillam quam non amplam aut latam, con-
 stat propter uixaria quae habuit quadragies sestertium uenunda-
 tam. sic autem intra quod a Plinio dictum est, ut supra quod et extra quod di-
 » cuntur ab auctoribus et infra quod. Cicero. Stomachi autem partes, quae
 » sunt infra quod cibis deuoratur, dilatantur. et arteria aspera ostium
 » habet adiunctum linguae radicibus paulo supra quod ad linguam sto-
 » machus adnectitur. Hic locus admonere nos debet quod Plinius corruptus
 sit in huiusmodi rerum descriptione, ut antea diximus. Subiungam
 nunc aliqua eodem pertinentia quod illa praecedentia. Pli. li. X. Pauenone ci-
 bi gratia Romae primus occidit orator Hortensius aduicinali caena sa-
 cerdotij. saginare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum
 M. Aufidius Lurcho, ex quo eo quaestu redditus is sexagena millia ses-
 tertium habuit. Varro li. supradicto. Ex pauonibus. M. Aufidius
 Lurcho supra sexagena millia nummum in anno dicitur capere.
 Quod Varro nummum Pli. sestertium dixit, ne de hoc postea dubitetur,
 quod antea diximus, nummum et sestertium idem fuisse Romanis. quoniam
 modo autem uillatica pasto sexagena millia quotannis reddere uno

» nomine, idest pauonum sagina potuerit, docet Varro his uerbis. Pri-
 » mus hos Quintus Hortensius augurali adijciali cœna posuisse dici-
 » tur, quem multi secuti cito pretia eorū extulerunt. ita ut ona eorum
 » denarijs quinīs ueneant, ipsi facile quinquagenis, grex centenarius fa-
 » cile quadragena millia sestertium reddat, ut qdem Albutus aiebat,
 » si in singulos ternos exigeret pullos, perfici sexagena posse. Idē pau-
 » lo superius. hi ad constituēdos greges parantur bona ætate, & bona
 » forma, pascuntur omne genus obiecto frumento maxime hordeo Ita q;
 » Seius his dat in menses singulos hordei modici singulos. Ita ut factur a
 » det uberius & anteq̃ salire incipiant. hic a procuratore ternos pul-
 » los exigit, eosq; cum creuerint, quinquagenis denarijs uendit, ut nul-
 » la ouis hunc assequatur fructum. Sexagena sestertia quinquagena mil-
 » lia denariorū ualent, ut diximus, si ergo in singula capita centenarij
 » gregis ternos pauones redditus annui statuas, trecentos pullos habe-
 » bis, quos si grandiores factos, & saginatos quinquagenis denarijs ue-
 » nundatos intelligas, quina dena millia denariorū in summa erunt,
 » id est quinquages trecentena. Rursus sexagena millia sestertium æsti-
 » matione nostra mille ac quingentos aureos ualent, & quinquaginta
 » denarios, idest selibrā argenti quinq; coronatis æstimare solemus,
 » si igitur trecenties quinos uel quinquies trecentenos aureos multipli-
 » ces, mille ac quingentos in summa inuenies, ita ad numū cōuenit, quod
 » de numo, ac denario sestertijsq; diximus. Apud Varronē mendose le-
 » gatur, itaq; senis his dat. pro Seius his dat. Scianæ. n. uillæ apud eū
 » fit mentio, & alioqn modius sex pauonibus in mensem nō suffice-
 » ret, quix unī sufficit, ut postea docebimus. Idē alibi de uillatiz pa-
 » stione Seij loquēs, Certe, inquit, Merula ibi uidi greges magnos anse-
 » rum, gallinarū, colūbarū, gruū, pauonū, necnō gliriū, pisciū, aprorū,
 » ceteræq; uenationis, ex quibus rebus scriba librarius eius in annos
 » singulos plus quinquaginta mil. e' uilla capere dicebat. Axio admiran-
 » te, certe nosti, inqt, materteræ meæ fundū in Sabinis, q̃ est ad uigesimū
 » quartū lapidē uia salaria a Roma. qd nū inqt. atq; in hac uilla, q̃
 » est ornithon, ex eo uno qnq; millia scio uenisse turdorū denarijs ter-
 » nis, ut. LX. millia ea pars reddiderit eo anno uillæ, bis tantū q̃ tuus
 » fundus. CC. iugerū reate reddit. Quid. LX. inqt Axius. LX. LX. de-
 » rides. LX. inq;. Sed ut ad hūc bolū puenias opus erit tibi aut epulū,
 » aut triūphus alicuius, ut tūc fuit Scipiōis Metelli, aut colle giorū cœnæ,
 » q̃ nūc innumerabiles excādefaciūt annonā macelli. reliqs annis oibus
 » et hāc expectabis summā. Quotus. n. qsq; est annus quo nō uideas epu-
 » lū, aut triūphū, aut collegia cœpulari. q̃ nūc innumerabiles itendunt

» *annonam. Non ne item. L. Albutius homo, ut satis, apprime doctus,*
 » *dicebat in Albano fundum suum pastoribus semper uinci a uilla?*
 » *agrum. n. minus dena millia reddere, uillam plus uicena. Idē secun-*
 » *dum mare quo loco uellet. si parasset uillam, se supra centum millia*
 » *uilla recepturum. Age non Mar. Cato nuper cum Luculli accepisset*
 » *tutelam e piscinis eius. XL. millibus sestertium uendidit pisces. Ter-*
 » *nis denarijs idest duodenis numus turdos uenisse ad epulum adijciale*
 » *dicit. idest aere nostro denis solidis tyronicis & semisse. si igitur quin-*
 » *quies duodena millia uel duodecies quina numeres cum quinque tur-*
 » *dorum millia fuerint. LX. millia numorum efficies. turdi apud nos*
 » *hyeme non altiles, sed aucupio capti & continuo occisi, ueneunt sum-*
 » *mmum senis denariolis, idest solidi semisse. Florentiae altiles auiculas*
 » *comedi adipe omnino obesas, magnitudine alaude, sapore admodum*
 » *suaui, quae tribus solidis nostris emptitari dicebantur, saepe etiam plu-*
 » *ris. uerum hoc adnotandum quod ager ducentorum iugerum triginta*
 » *millia reddere non poterat, cum uillatica pasto. LX. millia uno no-*
 » *mine redderet. triginta millia aere nostro septingentos quinquaginta*
 » *aureos ualent. Romanae luxuriae ratione inire in uniuersum ex*
 » *Plinij uerbis possumus, qui lib. VIII. de suis loquens ita inquit. Et*
 » *adhibetur ars iecori foeminarum, sicut anserum inuentum Marci Api-*
 » *tij fico arida sanguatis, uel, ut in recentioribus libris, atrica, a satie-*
 » *tate necatis, repente mulli potu dato. Neque alio ex animali numero si-*
 » *or materia ganeae. quinquaginta prope sapores, cum caeteris singuli-*
 » *Hinc censoriarum legum pagina, interdictaque caenis abdomina, gla-*
 » *dia, testiculi, uulua, sincipita uerrina. Placere autem et feri uesicae. Ca-*
 » *tonis censoris orationes aprinum exprobrant callum. in tres tamen*
 » *partes diuiso apro, media ponebant lumbos aprinos appellata. So-*
 » *lidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit. P. Seruilius*
 » *Rullus, pater eius Rulli, quod Ciceronis in consulatu legem agraria pro-*
 » *mulgauit. tam propinqua origo nunc quotidiana rei est. & hoc anna-*
 » *les notarunt. Ex his uerbis intelligimus Plinij tempore solitum fuisse*
 » *solidos apros inter fercula epularum apponere, etiam in quotidianis*
 » *luxuriosum epulis. quod etiam Seneca attestatur. Sed nihil maius est, quam*
 » *ficus aridis sues sanguinare, & mullum ijs obijcere. Huiusmodi sues ex-*
 » *uiuarijs petebantur, quae theriotrophia dicuntur, quale fuisse in lau-*
 » *rentina uilla Hortensij oratoris apud Varronem legimus. Eodem*
 » *pertinet porcus troianus, cuius in lege Fannia sumptuaria mentio*
 » *facta est, qui mensis inferebatur alijs animalibus factus, ut olim*
 » *equus ille troianus armatis inclusis grauidus in urbem troia-*

nam illatus esse dicitur. Sed in uerbis Plinij supra scriptis ego duo uer-
 ba emendanda sic censeo, ut legamus placere autē & feri sues. Iam
 Catonis &c. ex uetusti obseruatione, in quo legitur & feris uesicā.
 nullibi. n. ut arbitror, uesicā aprinā fit mentio inter ferula antiquā
 » luxuriæ. Videamus de mancipijs Romanis. Pl. li. VII. Pretiū homi-
 » nis in seruitio geniti maximū ad hanc diem, quod eadem cōpere-
 » rim fuit grāmaticæ artis Daphnidis Cn Pifsaurense uendente, & M.
 » Scauro principe ciuitatis. III. M. DCC. sestertijs licente. excessere hoc
 » in nostro æuo, nec modice histriones, sed libertatem suā mercati. q̄ppe
 cum iam apud maiores Roscius histrio. III. M. D. Anniam mercasse
 prodatur. Sic in omnibus impressis exēplaribus legitur, in ijs etiā,
 quos Hermolaus castigando Plinio obseruasse se dicit. quo magis mirū
 est Hermolauū conuicibus oculis hæc uerba prætermisisse, cū tamen
 eodem capite unū uerbum mutauerit contra fidē uetustæ lectionis,
 in quo ego ei nō assentior. Quomodo autem summū pretium homi-
 nis serui esse potest tria millia & septingenti sestertij, cum Columel.
 lib. quarto dicat, de uinitore seruo loquens. sed ego plurimorum opi-
 nioni dissentiens pretiosum uinitorem in primis esse censeo. isq; licet
 sit emptus sex uel potius sestertium octo millibus, cum ipsum solum
 septem iugerū totidem millibus numorum partum sit. Quod si apud
 Pl. sestertia genere neutro intelligas, immane erit pretium, etiā præ-
 ter q̄ q̄ latine loquentium consuetudo refragatur, ut alibi diximus.
 » Plutar. in Catone maiore. Cū Babylonia supellex hæreditate ei ob-
 » uenisset, ut q̄ primum uenundaretur curauit. nullam eius uillā te-
 » storium habuisse, nec ullum mancipium ultra mille & quingentas
 » drachmas emisse dicit. quasi nō delicatis & formosis, sed colonis ac
 » robustis stabularijs & bubulcis sibi opus esset. mille & quingentæ
 » drachmæ sex millia numorū ualent. Quod conuenit cū dicto Co-
 lumellæ, qui sex uel potius octo millibus uult emi uinitorē, quē præ-
 tiosum uocat, idest centum quinquaginta uel ducētis aureis nostris
 emptum. Linius li. IX. de bel. Macedonico de censura eiuſdē Catonis
 » loquēs. In censibus quoq; accipiendis tristis, & aspera in omnes or-
 » dines censura fuit. ornamenta & uestem muliebrem, & uehicular,
 » quæ pluris q̄ quindecim milliū æris essent, in censum referre uiato
 » res iussit. Item mancipia minora annis. XX. quæ post proximū lu-
 » strum decē millibus æris aut eo pluris uenissent, uti ea quoq; decies
 » pluris q̄ quanti essent, æstimarētur, et his rebus oibus terni in millia
 » æris attribuerentur. hæc æstimatio maior est tribus millibus septin-
 » gentis sestertij, uerum ex Liniū loco intelligimus non impune olim

id est censuræ tempore fuisse ijs, qui pretia rerum ultra modum in-
 tendissent. propter quod emanauit dictum illud Plinij in loco supra-
 dicto eodem capite statim post uerba prædicta. nisi siquis in hoc loco
 desiderat Armeniæ belli paulo ante propter Tyridatem gesti dispen-
 satores, quem Nero. III. C. XXX. manumissit. sed hoc pretium belli
 non hominis fuit. tam Hercules quàm libidinis non formæ Paroneti
 Spadonis Seiario. III. M. D. mercante à futuro prisco. quam quidem
 iniuriam lucrificat ille, mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere
 nulli uacabat. quo in loco Peronetomi libentius legerim quàm paronete-
 mi, quod quid significare possit non uideo. περονιτομος fortasse no-
 men spadoni ac commodatum quasi exectus genitalibus etiam in fibu-
 latus. Legimus apud Senecam in epist. ad Lucillum lib. quarto ser-
 uos anagnostas id est lectores literarum peritos centum millibus nu-
 morum emptos. quod tum maximum habebatur pretium. Caluissus,
 inquit, Sabinus memoria nostra fuit diues. hic eruditus uideri uole-
 bat. Hanc itaque compendiarium doctrinam excogitauit, magna sum-
 ma emit seruos, unum, qui Homerum teneret, alterum, qui Hesiodum.
 nomen præterea lyricis singulos assignauit. Postquàm hæc familia illi
 comparata est, suasisit illi Satellius stultorum diuitum arrosor, et quod
 sequitur arrisor, ut grammaticos haberet analectos. cùm dixisset Sabinus
 centenariis millibus sibi costare singulos seruos, minoris, inquit, totidè scri-
 nia emisset. Quin et apud Plinium ipsum eodè in libro de exëplis si-
 militudinum loquentem ita legitur. Toranius. M. Antonio iam triuuiro exi-
 mos forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans alpes, ut ge-
 minos uendidit, tanta unitas erat. Postquàm deinde sermone puerorum dete-
 cta fraude à furere increpitus Antonio est, inter alia magnitudinem
 pretij regræte, (nā ducentis mercatus erat sestertius) respondit uersutus
 ingenij mango ob id ipsum se tanti uendidisse, quoniam non esset mira si-
 militudo in ullis eodè utero editis. Tranquillus de Cæsare. Seruitia recen-
 tiora politoraque imenso pretio comparauit, et cuius etiā ipsum pu-
 deret. sic ut rationibus uetaret inferri. Proinde uel refragante exëpla-
 rium fide hunc locum ita lego. M. Scauro principe ciuitatis CCC. millibus.
 DCC. sestertius licente. excessere hoc in nostro æuo nec modice histrio-
 nes, sed libertatem suam mercati. quippe cum iam apud maiores
 Roscius histrio. CCC. L. annua meritasse prodatur, uel potius, sester-
 tia quingenta annua meritasse. nota enim sestertij potuit immutari
 in aliam notam ut alibi sepe. meritasse autem uerbum non sine
 admonitione uetusti uini exemplaris lego. quod autem sequitur nisi
 siquis in hoc loco desiderat Armeniæ belli paulo ante propter Ty-

ridatem gesti dispensatorem, quem Nero. III. CXXX. manusmisit, sus-
 spectum mendii habeo, ut fortasse centies uicies legendum sit hoc mo-
 do, quem Nero sester. centies uicies manusmisit. nam in uetusto. III. C.
 XX. legitur. Sestertium. n. antiqui longuriolis binis & semisse nota-
 bant, quam notam facile fuit in tria iota decidere. Omnino statuen-
 dum est nonnulla etiam contra fidem quantumuis uetustæ lectionis
 emendare, cum argumentis ad hoc ualidis impellimur, ut alibi in
 » eodem libro ubi Plinius exempla numerosæ scobolis ponit. Extat, in=
 » quit, in monumentis etiam medicorum, & quibus talia consecrari
 » curæ fuit, uno abortu duo puerperia egesta. in omnibus libris sic le-
 gi, præterquam in uno uetustissimo ubi duo dicit puerperia legi cū
 » anxie obseruarem propter Aristotelem q̄ duodecim dicit lib. VII. de
 » hist. animalium. ἡδὴ γὰρ νομομένους διαρροπῶς καὶ δέκα συνέβη καὶ
 » δώδεκα ἐκπεσιῖν τὰ ἐπιτυθέντα. Iam contigit corruptione in locis
 muliebribus facta, & decem & duodecim superfactatos partus ege-
 ri. Illud eodem in loco magis suspectum habeo q̄ emendare au-
 sim, quarto partu Dacorum nota in brachio redditur. Aristoteles.
 » ἡδὴ δὲ ἀπέδωκε τῶν τοιοῦτων καὶ διὰ βιωτῶν ὄιον ἔχοντος τινος σίγμυ
 » ἐν τῷ βραχίονι, ὃ μὲν ὕδρ, ὅν κ' ἐγένετο. ὃ δὲ ὕιδουῶς ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ
 » τότῳ συνηχμύενον μέλαν. Iam tale quid aliquando & in tertiam
 prolem redijt, siquidem habentis iniustu puncti notam in brachio, fi-
 lius sine ea nota natus est, ex equero nepos eodem in loco brachij ni-
 gritiem quandam confusam retulit. Plinium autem eo in loco Ari-
 stotele esse secutu facile est utriusq; authoris collatione iudicare, ut for-
 tasse nō Dacorū sed uel decorū uel dedecorū legēdū sit, pro eo quod
 Aristoteles stigma dixit. Verūtamen emendationē illā superiore insi-
 gni aliqua auctoritate cōfirmare oportet ne dubitādū argumētū cuiq;
 relinquamus. Audiamus igitur Macrobiū li. III. satur. de saltatione
 » histrionica et histrionibus ita loquētē. Cæterū histriones nō inter tur-
 » pers habitos Cicero testimonio est. Quē nullus ignorat R. scio et A. esō
 » po histrionibus tā familiariter usum, ut res rationesq; eorū sua soler-
 » tia tueretur. et certe satis cōstat cōtēdere eum cū ipso histrione solitū,
 » utrū ille sæpius eadē sententiā uarijs gestibus efficeret, an ipse p̄ elo-
 » quētia copiā sermone diuerso pronūciaret. Is est R. scius, q̄ etiā Lucio
 » Syllæ carissimus fuit, et annulo aureo ab eodē dictatore donatus est.
 » Tāta autem fuit gratia, et gloria, ut mercedē diurnā de publico mille
 » denarios sine gregalibus solus acceperit. A. esopū uero ex pari arte du-
 » centies sestertium reliquisse filio cōstat. Hactenus ille. mille denarij qua-
 tuor millia numū ualēt, idest cētū aureos nostros. quā mercedē si per

singulos dies anni accepisse Roscium intelligeremus, fieret summa annuæ
 mercedis triginta sex millia et quingenti. quæ computatione Romana. ses-
 tertium quater decies et sexaginta millia dicitur. at ea summa tribus
 partibus maior est ea, quæ Plin. posuit, idest trecentis & quinquagenis
 millibus. Quare mille denarios diurnos sufficari possimus Macro-
 bium intellexisse ludorum tantum diebus accepisse Roscium. Cicero in
 ea oratione quam pro Roscio habuit, mercedem publicam Roscium
 20 restituisse dicit his uerbis. Roscio cur tanti fuerit ut soaum fraudaret
 21 causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in su-
 22 is summus uersabatur. auarus erat? immo etiam antequam locuples,
 23 semper liberalissimus munificentissimusq; fuit. Pro' deum hominumq;
 24 fidem qui. LLS. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII. quæstus facere no-
 25 luit, nam certe. LLS. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII. merere & po-
 26 tuit, & debuit, is per summam fraudem, & malitiam, & perfidiam.
 27 LLS. LIII. appetit? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula. il-
 28 la honesta, hæc sordida. illa iucunda, hæc acerba. Cur hi numeri ter
 legantur non intelligo. sed CCCL. M. legendum puto, ut ex tribus. i. fi-
 at. M. Est autem aliqñ oratio illa uel orationis fragmentum potius
 & mutilatum & in numeris suspectum. magnam tamen fuisse mer-
 cedem Roscij ex eo intelligimus, quod eodẽ in loco orationis sequitur,
 29 X. his annis proximis, inquit, sestertium sexages honestissime conse-
 30 qui potuit. noluit, laborem quæstus recepit, quæstum laboris reiecit,
 31 populo Romano adhuc seruire non desinit, sibi seruire iam pri-
 32 dem desinit. hoc tu unquam Fanni faceres? sed si hos quæstus recipere
 33 posses, nõ eodẽ tempore & gestum & animam ageres? dic nunc te
 34 ab Roscio. LLS. L. III. tribus circumscriptum esse, q; tantas, & tam in-
 35 finitas pecunias non propter inertiam laboris, sed propter magni-
 36 ficentiam liberalitatis repudiarit. infinitas pecunias Cicero sexages
 sestertium appellat, nec mirum cum centum & quinquaginta au-
 reorum nostrorum millia esse iam docuerimus. Ergo singulis annis sex-
 centa sestertia hoc est quindecim aureorum millia Roscius merere re-
 cusauit. Quod tum intelligimus factum fuisse, cum diues esse cepit,
 cum etiam ad extremum annulo aureo. i. equestri ordine donatus sit
 a Sylla. Re autem acrius pensitata, Plinij dictum de annuis trecen-
 tis & quinquaginta sestertijs uel de quingentis potius, intelligo de
 Roscij mercede in seruitute existente, siquidem in eadem oratione Ci-
 ceronis legimus Panurgum seruum comædum tanti operas suas lo-
 casse, q; Panurgus Roscij fuerat seruus. Sunt hæc uerba ex oratione
 37 transcripta. Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuisse, at ego to-

tum Roscij fuisse contendo . quod erat enim Fannij corpus est , quod
 erat Roscij , disciplina . facies non erat , ars erat pretiosa . nemo enim
 illum ex trunco corporis spectabat , sed ex artificio comico astima-
 bat . Illa membra merere per se non amplius poterant . XII . æris ,
 disciplinaq; erat ab hoc tradita , locabat se non minus . LLS . CCC-
 LIII . Nihil autem certi constitui potest ex illa oratiõe quam non nisi
 impressam uidimus . in uolumine autem antiquo orationum Cicero-
 nis quod legere nobis contigit , illa oratio cum duabus alijs deerat .
 Quatum tamen ex illo fragmento colligi potest , Panurgus ille comæ-
 dus , qui communis inter Roscium , & Fanniu erat , a Flauio quodam
 interfectus fuit . qui iudicio damni iniuriæ conuentus , lite trāsactio-
 ne decisa , CCCL . sesteria Roscio dedit pro parte sua , quare cū Fā-
 nius partem a Roscio auferre uellet tanq̄ in rem communē Roscius
 transegiſſet , Cicero primū actionem Fānij depeller e uolens , Rosciū
 ait pro media tantum parte decidiſſe , quippe qui amplius neminem
 eo nomine petiturum non sponſendiſſet , deinde etiam contendit Fan-
 nium alterum tantum a Flauio abstuliſſe eodem nomine , propter
 quod Plin . non frustra dixit . Excessere hoc in nostro æuo nec modi-
 ce histriones , sed libertatem suam mercati , aucto enim in immēsum
 peculio histrionicis mercedibus , facile libertatem quatumuis magno
 emebant . Quod si quis apud Macrobiū non mille denarios , sed
 mille numos legat , erit summa annuæ mercedis paulo , idest quindecim
 tantum millibus maior quàm apud Plinū . Vt autem denarios
 mille etiam quotidianos per annum totum meruisse Roscium credā ,
 & nihil in Macrobio mutandum censeam , facit id , quod sequitur ,
 Aesopum ex pari arte ducentes sesteriū reliquiſſe filio . Vt enim
 triginta tantum annua aureorum nostrorum millia mereret , oportuit
 eum duodeuiginti annis ut minimum artem exercuisse , ut du-
 centes sesteriū hæredi relinqueret . plus autem quotannis meru-
 iſſe ex eo coniecturam facio , q̄ uix annis duodeuiginti uox perdu-
 rare potuit ad actus fabularum , deinde , quod maius est argumen-
 tum , inusitato luxu uitam tranſeſſe dicitur , quare ut tantum luxu-
 riæ restaret , oportuit eum maiora multo stipendia ac magis opima
 feciſſe , de quo elogium illud extat Plinij libro decimo his uerbis , Ma-
 xime tamen insignis est in hac memoria Clodij Aesopi tragici hi-
 strionis patna sexcentis sesterijs taxata , in qua posuit aues cantu
 aliquo , aut humano sermone uocales numūm sex millibus singulas
 coemptas , dignus prorsus filio , a quo diximus deuoratas margaritas .
 De filio autem libro nono locutus est his uerbis , cum Antonij &

- » Cleopatrarum mentionem faceret. Non ferent tamen, inquit, hanc pal-
 » mam, spoliabunturque; etiam luxuriae gloria prior id fecerat Romae
 » in uniuersibus magnae taxationis Clodius Aesopi tragœdi filius, reli-
 » ctus ab eo in amplis opibus heres. (ne triumphatu suo nimis superbi-
 » at Antonius penè histrioni comparatus) et quod nulla spoliatione ad hoc
 » productus, quo id magis regium erat, sed ut exiret in gloria pa-
 » lati, quod sapientem margaritæ. atque ut mirè placere, ne solus hoc sciret,
 » singulos uniones conuiuii ad sorbendum dedit. quo in loco non trium-
 » phatu, sed triuuiatu lego ex uetusto libro. Docuimus supra hanc pa-
 » tinam Aesopi patris quodecim millibus coronatorum nostrorum stetitisse.
 » Pli. dicit uniones magnae taxationis filium conuiuii singulis sorbedos
 » dedisse. Quod si ducentes sestertium ad id sufficere potuit, coniectu-
 » ra asequi possumus immanem esse summam ducentes sestertium, præ-
 » fertim cum Cicero sexages sestertium infinitam pecuniâ appellauerit.
 » Athenæus lib. XIII. de quodam Amœbeo citharædo loquens, ita
 » inquit. Mihi uero nihilo inferior esse uidetur antiquo illo Amœbeo,
 » quem Aristæas in libro de citharædis scribit Athenis habitasse, do-
 » mumque prope theatrum habuisse. cumque in theatrum cantaturus prodi-
 » ret, talentum unum atticum, in dies singulos merere solitum esse. ὅτι
 » φησιν ὀρίστειος ἐν τῷ πρὶ κίθαρῶδων, ἐν ἀθύρματι κρητοικοῦτα, καὶ πηλείου
 » τὸ βιάρον οἰκοῦντα, ὅτι ἐξέλθοι ἀσόμενος, τάλαντον ἀπὸ τῆς ἡμέ-
 » ρας λαμβάνειν. Qui hoc de citharædo Athenis merente credere
 » sibi persuaserit, quid de Aesopo, et Roscio Romae credere hesita-
 » bit. cum talentum atticum sexcentis aureis nostris ualuerit. Restat
 » igitur, ut credamus Roscium non minus sex et triginta millibus au-
 » reorum nostrorum meruisse annua mercede, dumtaxat publica, ut in lu-
 » dis Romanis, et Megalensibus compitalitij secularibus, et alijs, qui
 » publico sumptu fiebant. nam et priuatis ludis ut funebribus, et
 » alijs, quae a magistratibus priuato apparatu fiebant, multas etiam pecu-
 » nias meruisse eos intelligimus. de publicis meminit Iuuenalis saty. VI.
 » Si gaudet cantu nullius fibula durat
 » Vocem uendentis praetoribus. -
 » Exemplum priuatorum est apud Trajanum in Caesare. Edidit spectacula uari-
 » rij generis, munus gladiatorum et ludos etiam regionatim urbe tota, et
 » quodam per omnes linguarum histriones. ludis Decius Laberius eques
 » Romanum minimum suum egit, donatusque est quingentis sestertijs et annulo
 » aureo. Inde illud Iuuenalis. VIII. satyra.
 » Consumptis opibus uocem Damasippe locasti
 » Sippario, clamosum ageres ut phasma Catulli. Idem Tranquillus in
 » lus in

» *lus in Augusto.* Fecisse ludos se ait suo noie quater, pro alijs magistratibus, q̄ aut abessent aut nō sufficerent, ter et uicies, fecitq; nonnunq̄ uicatum ac pluribus scenis p̄ omniū linguarū histriones. et post paulum. Ad scenicas quoq; et gladiatorias opas, et eq̄tibus Ro. aliqñ usus est. spectandi uoluptate teneri se neq; dissimulauit unq̄, & sepe in genue professus est. Itaq; corollaria & præmia alienis quoq; muneribus ac ludis, et crebra, et gr̄adia de suo offerebat. Idem in Vespas. Ludis p̄ quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoq; acroamata reuocauerat, Apollinari tragædo quadringenta; Tarpeio Diodoroq; atharædis ducēta, nonnullis centena, q̄bus minimum quadragena sestertia sū p̄ plurimas coronas aureas dedit. Ex prædictis ligdo apparet unde Aesopus tantæ luxuriæ sufficere potuerit, q̄q̄ ante hæc t̄pa fuerit. sed q̄bus erat nō minus studiū artis histrionice, et maius fortasse, quo magis primores urbis Romæ populum hmōi spectaculis conciliare sibi conabantur, eo t̄pe, quo oia in populi erant pt̄ate. q̄tam n. esse eam munificentia putamus, quæ uni co histrioni una donatiōe decē millia aureorū dederit. q̄q̄ Cæsar Laberio quarta parte plus dedit. Hanc tñ Aesopi prodigentia Apicius nepotnis helluatiōibus exuperasse dicitur, ob quod in prouerbiū Apicianæ cœnæ uenerunt. de quo Martialis in. V. epigram.

» Dederas apici bis trecenties uentri,
 » Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
 » Hoc tu grauatus, ne famem & sitim ferres,
 » Summa uenenum potione duxisti. Quod p̄inde est ac si diceret, Apici sexcenties sestertium. i. qundecies centena aureorū millia (de nostris sem̄ p̄ loquor, usq; coronatus) in explebili illa ingluuie helluatus, cum posses adhuc ducentis quinquaginta millibus, quod centies laxū appellat uitam lauto, & eleganti uictu producere, tñ uenenum miser hausisti, ne patrimonio tanto superesses, quod iam iam te deserturum uidebatur. Lōge aut̄ falsus ē in hoc Calderinus, q̄ bis trecenties pro sex millibus uel sexcentis millibus intellexit, cū septingenties centena millia Martialis significauerit. quō & alibi in secundo epig.

» Illa illa diues mortua est secundilla
 » Centena decies quæ tibi dedit dotis. Millia enim subaudiendum. ut apud Iuuenalem.

» -Et ritu decies centena dabuntur Antiquo-

Quo modo idem alibi.

» Optima sed quare cæsonia teste marito?

» Bis quingenta dedit, tanti uocat ille pudicam.

» id est decies centena millia, quod decies sestertium dicitur. Plin-
 » us propterea Apicium nepotum omnium altissimum gurgem ap-
 » pellat lib. X. Phœnicoperi linguam præcipui saporis esse Api-
 » cius docuit, nepotum omnium altissimus gurgis. Et in. IX. M. Api-
 » cius ad omne luxus ingenium mirus. Suidas. ἀπίκιος μαρκεος οὐ διαρκῆ
 » μυρίον ὄνομα ἐπίτε ἀσωτία καὶ φολυτελεία, ἱκανὰς μυριάδας ἀργυρίου
 » καταναλώσας εἰς τὴν γαστέρα. Apicius Marcus, cuius adhuc nomen
 » perdurat in luxu et inusitatos sumptus insigne, multas argenti my-
 » riadas in uentrem absumpsit. Martialis ex Seneca sumpsisse id ui-
 » detur, qui libro de consolatione ad matrem Albinam ita inquit. Api-
 » cius nostra memoria uixit. qui in ea urbe, ex qua aliquando philo-
 » sophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ
 » professus, disciplina sua seculum infecit, cuius exitum nosse oportet. et
 » est, cum sestertium nullies in culinam congressisset, cum tot conziaria prin-
 » cipum et ingens capitoliū uectigal singulis comensationibus hausisset,
 » ære alieno oppressus, rationes suas tunc primum coactus inspexit, su-
 » perfuturum sibi sestertium centies computauit, et uelut in ultima fame
 » uicturus in sestertio centies si uixisset, ueneno uitam finiuit. Quanta lu-
 » xuria erat, cui sestertium centies egestas fuit, immo cum putat pecu-
 » niæ modum ad rem pertinere? (Sic enim lego) Sestertium centies ali-
 » quis extimuit, et quod alij uoto petunt, ueneno fugit. Hactenus Se-
 » neca, quem si secutus est Martialis, ut mihi uidetur, apud Martiale
 » non bis trecenties sed ter trecenties legi debet. Is Apicius Tyberij tem-
 » pore fuit, ut ex nonagesima epistola eiusdem Senecæ ad Lucillum patet
 » his uerbis. Nullum ingentis formæ Tiberius Cæsar missum sibi, cum in
 » macellum deferri, et uenire iussisset, amici, inquit, omnia me fallunt, nisi
 » istum nullum aut Apicius emerit, aut Publius Octavius. ultra spem
 » illi coniectura processit, licitati sunt, uicit Octavius, et ingentem con-
 » secutus est inter suos gloriam, cum quinque sestertijs emisset piscem, quem
 » Cæsar uendiderat, ne Apicius quidem emerat. Idem Martialis in
 » eodem quinto.

» Infusum sibi nuper a patrono

» Plenum maxime centies syrisus,

» In sellariolis uagus popinis

» Circa balnea quatuor peregit.

» O quanta est gula centies comesse?

Admiratur gulam, quæ du-

centa et quinquaingenta millia aureorum uorare potuerit. Non omit-
 tendum uidetur id, quod a Plinio eodem loco dicitur. sed quia locus
 ille uulgo corrupte legitur, ideo eum ex animi mei sententia obser-

» natis ueteribus libris referam. Asinius, inquit, Celer e' consularibus
 » hoc pisce prodigus Claudio principe, unum mercatus sestertio octo milli-
 » bus. quæ reputatio aufert transuersum animum ad contemplationē
 » eorum, qui in conquestione luxus coquos emi singulos pluris quàm
 » equos quiritabant. at nunc cocis triumphorum pretijs parantur. &
 » cocorum pisces nullusq; prope iam mortalis aestimatur pluris quàm
 » qui peritissime censum domini mergit. Meminit Linius lib. IX. de
 » bello Macedonico, de triumpho Manlij loquens. epulæ quoque ipsæ
 » & cura & sumptu maiori apparari cœptæ. tum cocus uilissimum
 » antiquis mancipium & aestimatione, & usu, in pretio esse, & quod
 » ministerium fuerat ars haberi cœpta. uix tamen illa, quæ tum con-
 » spiciebantur, semina erant futuræ luxuriæ. Hæc uerba congruunt
 » cum Pliniano dicto, qui triumphorum pretijs cocos emptitatos prin-
 » cipum Romanorum temporibus admiratur, cum olim Cato & alij
 » seueriores urbis magistratus conciones queribundas ad populum ha-
 » berent, (quod quiritare à crebra quiritum appellatione uocatur)
 » ob id quod ineunte luxuria cocis iam equorum pretijs pararentur.
 » octo millia nummum ducentos aureos aestimare solemus, uerum apud
 » Macrobium non octo millia legitur, sed septem. Asinius, inquit, Ce-
 » ler uir consularis, ut Samonicus refert, nullum unum septem milli-
 » bus nummum mercatus est. In qua re luxuriam illius seculi licet aesti-
 » mare, quod Plinius secundus temporibus suis negat facile nullum
 » repertum, qui duas pondo libras excederet, at nunc & maioris pō-
 » deris passim uidemus, & pretia hæc insana nescimus. Hactenus Ma-
 » crobius. Iuuenalis de hoc dubitans saty. IIII. ita inquit,
 » -Nullum sex nullibus emit
 » Aequantem sanè paribus sestertia libris,
 » Ut perhibent qui de magnis maiora loquuntur.

Ita in controversia apud authores duo millia manent. Cocum igitur
 Plinius antiqua aestimatione non pluris aestimauit quàm ducentis
 aureis, quanti Columella uinitorem uult emi, non igitur pretium
 hominis maximum tria millia & septingenti sunt sestertij, ut
 supra docuimus. Multa huiusce generis restabant nisi hic liber iu-
 sta iam magnitudine excreuisset. Quare hactenus de nummo æreo
 argenteoq; dictum sit, quorum explanationem aurea, ut ita dicam,
 commentatio excipiet, ampliore ipsa orsu, ac teretiore filo præ-
 dictis attextenda.

LIBER
DE ASSE ET PARTIBVS EIVS,
LIBER TERTIVS.

Longum iam iter emensis partim remigio, par-
 tim uelificatu, cum scopulos omnes præteruictos
 uideremur, Plinius nobis manus improuisus in-
 iciecit, ac consistere coactos, etiam propemodum
 retro conuersis uelis inhibuit. apud quem libro
 XXXIII. sic legitur. Aureus numus post annos
 LXII. percussus est q̄ argenteus, ita ut scrupulū
 ualeret sestertios uicenos, quod efficit in libras ratione sestertij, qui
 tūc erat sestertios nongentos. post hæc placuit. XL. millia signari ex
 auri libris, paulatimq; principes imminuere pōdus, minutissime ue-
 ro ad. XLV. millia. Si enim hæc uerba emendata sunt, causam haud
 diu, quin stilum uertere cogar, omniaq; retexere, quæ magno cum
 labore adhuc comprobasse uideo. etenim cum duodenæ sint uncia
 in libra Romana, & in uncia quaterna et uicena scrupula, fiunt in
 asse scrupula ducenta octoginta octo, est enim scrupulum ducentesima
 octogesima octaua pars assis, ut inquit Col. si ergo scrupulum auri
 uicenos sestertios ualet, et uicenario numerū illum multiplicemus, fiet
 summa quq; millia septingenti sexaginta sestertij, quibus si semuncia
 addamus, ut sit libra centenaria, quæ ante instituimus, fiene sex mil-
 lia sestertium, siquidem quatuor drachmæ. i. semuncia. XII. scrupula
 ualent, quæ uicies multiplicata ducentos quadraginta efficiunt, ita fi-
 unt sestertij sex millia, uel denarij mille & quingenti in auri libra,
 quæ ratio prorsus cū Pliniano dicto discrepat. Deinde quod sequitur.
 Post hæc placuit. XL. millia signari ex auri libris, quonāmodo ex-
 plicari pōt. nam si nongenti sestertij in libra, quonāmodo. XL. mil-
 lia. q̄ si millia æris intelligere libeat, non ideo magis negotiū proce-
 det, cum. XL. millia æris sedecim millia nummū ualeant. & ea ra-
 tio qua sequimur. XV. millia æris auri librā ualere deprehēdit, si-
 dem auri scrupulum uicenis sestertijs ualet. In hoc nodo dissoluen-
 do cum diu æstuarim nihil comminisci potui, quo locum hūc certo
 restituerem. Morem aut antiquis fuisse nouimus, ut nō modo nume-
 ros notulis significarent exarandi cōpendia sectantes, ut nos quoq;
 facimus, sed et ut denarios & sestertios & sestertia proprijs quodq;
 notis scriberent. Priscianus etiam illas in Verrinis Ciceronis ad
 tempora sua extitisse testatur. quāquam Prisciani opusculum illud
 de numeris & ponderibus esse non putem, ut antea dixi.

autem

autem scribendi rationem illam notulariam fuisse ex eo conijcere
 possumus, quod mille per .M. puram scribebant. & per eandem lite
 ram singulis apostrophis hinc & inde circūscriptam, decem millia.
 eaq; rursus sic multiplicabant per apostrophos, ut centum millia si
 gnificare uolētes. i. literam unitatis notam ternis utrinq; apostrophis
 angerent. Apostrophus autem dextera, similis est omnino literæ .c.
 quæ tertia est in alphabeto. qua numerus centenarius ut nunc sic o
 lim notabatur. ita facile fuit uel duas, uel tres apostrophos pro
 duobus aut tribus. c. Fallere id est pro ducentis & trecentis, apud
 eos quidem qui rationem numerorum antiquariam ignorarent. q̄q̄
 & is author siue Priscianus, siue alius fuit, parum sibi constare ui
 deatur in ijs notulis declarandis. Iam apud Valerium Probum. x.
 litera, quæ tertia est a fine alphabeti nostri, nota est denarij numi,
 addita tamen a dextro latere uirgula transuersa. eadēq; litera pu
 ra, id est sine uirgula, nota est decem milliū. apud Priscianum autem
 utrinq; apostropho circūscripta. idem Probus addit quālibet nume
 rorum figuram, si ei præponatur linea ex trāsuerso directā, tot si
 gnificare millenarios, quot per se ac pura unitatum nota est. ut uerbi
 gratia. i. mille & .v. quinq; millia & .x. decem millia, et itidē alias
 literas. Id quod mihi tractū a Græcorū more uidetur. quare simile
 ueri est numeros antiquorū authorū ad nostram ætatem magna ex
 parte corruptos puenisse, q̄ qdē notis scripti fuerunt. Librariorū. n.
 ignorantie & sæpius incuriæ accessit emendatorū uel temeritas uel
 hallucinatio, qualis est illa apud Trāquil. de censu senatorio, quam
 antea adnotauimus. Multos apud Pli. locos hmoi deprehēdimus, quo
 rum partim expliciti sunt, partim post explicabuntur. de asino ui
 didimus quadringents sestertijs empto apud Varronē, apud Pli. nu
 mis totidē, et itidem de auiculis uocalibus. notabo nūc etiā alios du
 os, interea dum & alij in ordinem suū reijciuntur. apud Pli. igitur
 » lib. XIII. de citrinis mensis ita legitur. Extant hodie. M. Ciceronis, in
 » illa paup̄tate, & qd̄ magis mirū est illo æuo, emptæ libris. XI. cū his
 » memorantur & Galli Asinij, quæ libris. XI. uenūdatæ sunt. et duæ
 » a Iuba rege uendente, quarū alteri pretium fuit libris. XV. alteri
 » paulominus. Interijt nūp̄ incendio quam Cethegus decedens libris.
 » XIII. pmutauerat, lati fundi taxatione sigs prædia tanti mercari
 malit. sic qdē legitur in codicibus Venetæ impressionis ēt antiquæ,
 quā Hermolaus secutum se esse testatus est. q̄ tantum ipse admonito la
 ti fundij pro lati fundi legendū eē, nihil præterea dixit. Ego impres
 sos codices cū antiq; conferēs, ita in duobus legi. & quod magis mirū

est illo æuo emptæ his memoratur & Galli Afiniij. XI. uenundatæ,
 & rursus incendio, ac tegus descendēs his permutati lati fundi taxa
 none. his autem pro sestertijs legi facile est conijcere, quod uerbum
 antiqui interdū per aspirationem et .s. literā sic scribebant. HS. quod
 duas libras et semis significabat, aspiratio autem ex duplici .l. constat.
 Hunc locum igitur sic restituendum puto ex uetustæ lectionis obser-
 uatione, extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate, &, quod ma-
 gis mirum est, illo æuo, emptæ sestertijs. XI. memorantur & Galli
 Afiniij sestertijs. XI. uenundatæ, sunt & duæ a Iuba rege pendētes,
 quarū alteri pretiū fuit sester. XII. alteri paulo minus, interijt mu-
 per incendio attegijs descendens sestertijs. XIII. pmutata latifundij
 taxatione. In mentione autem Ciceronis antiqui codices sestertijs tan-
 tum habēt sine numeri adiectione. Cæterū uidere est pauculis in uer-
 sibus quot errata fuerint, attegijs autem legendū puto pro mauroꝝ
 casulis, quod non sine stomacho a Pl. dictum est, ut ex supellectili ru-
 sticæ domuncule mensa sestertijs. XIII. parata sit, idest trecentis quæ-
 quaginta aureis, quod Pl. pretium appellat latifundij, idest agri la-
 tepotentis. Iuena. saty. XIII.

Dirue mauroꝝ attegijs.

Apud eundē Pliniū li. XIX. in prædictis exēplaribus ita legitur,
 ubi hortorū meminuit. etiam ne in herbis discrimen inuētū est? olusq;
 differentiam facere, in cibo etiam uno asse uenali? & in his aliqua
 quoq; sibi nasci tribus negant, caule in tantū signato, ut pauperis men-
 sa nō capiat. syluestres fecerat natura horridos, ut quisq; demeteret
 passim, ecce altiles spectantur asparagi, & Rauenna ternis libris re-
 pendit. hæc uerba Hermolaus, & q ante eum Pl. emendauere, pari
 conuiuentia transmiserūt, cū tamen quædā ex antiquis exēplaribus
 emendari potuerint, quibus obseruatis sic legere locum hunc institui.
 Etiam ne in herbis discrimen inuētū est? opesq; differentiam fecere
 in cibo etiam uno asse uenali? & in his aliqua quoq; sibi nasci tri-
 bus negāt, caule in tantū saginato ut pauperis mensa nō capiat. Sylue-
 stres fecerat natura corrudas, ut qsq; demeteret passim, ecce altiles
 spectantur asparagi. Saginatum caulem dixit Pl. non signatū, ut alti-
 les uerbum satis significat, antiqua autem exēplaria horridas non
 horridos habent, et opus nō olus & fecere nō facere in uetustissimo
 legimus. Pl. ipse alio loco eodē in libro. Hortorū indicauimus corru-
 dam, hunc intelligimus syluestre asparagum ex his uerbis satis ap-
 paret Pl. loco superiore corrudas nō horridos scripsisse. Idē. Omnium
 hortensiorū laudatissima cura asparagis, de origine eorum in sylue-
 stribus.

» *stribus curis abunde dictum est, & aliud genus incultius asparago,*
 » *mutius corruda, passim etiã in montibus nascens, refertur superioris*
 » *Germaniæ campis, nõ inscãto Tiberij Cesaris dicto, herbã ibi quan-*
 » *dam nasci simillimam Asparago, uel, ut in antiquis codicibus, nõ in-*
 » *ficcio Ti. Cesaris dicto. Cæteru quod sequitur in superiore loco, &*
 » *Rauenta ternis libris rependit, haud scio an ternis sestertijs repen-*
 » *dit legi debeat, uel ternis numis. Pli. alibi nullũ gratius ijs solum q̄*
 » *rauentatum. Quod si ternis libris legamus, ad pondus referendum*
 » *est, propterea q̄ saginatos, & altiles appellauit. sed illud non con-*
 » *uenit, propter uerba, quæ sequuntur. Heu prodigia uentris, mirum*
 » *esset non licere carduis pecori uesti, nõ licet plebei. Ut autem libris*
 » *pro assibus intelligam adduci non possum, cũ legisse me non mem-*
 » *nerim, nec id pretiũ esset quod plebem a macello arceret. Eiusdem*
 » *autem annonæ fuit duracina persica tricenis numis, aut uicenis ueni-*
 » *re, & asparagos singulos ternis numis. In eodem capite obiter et alia*
 » *emendabimus, aues ultra Phasidem annem peti, nec fabuloso qdem*
 » *terrore tutas, immo sic pretiosiores, alias in Numidia, atq; Aethiopia*
 » *in sepulchris aucupari, aut pugnare cũ feris, mandi ab eo cupientẽ,*
 » *quod mandat alius. lego ex antiquis alias in Numidiæ atq; Aethio-*
 » *piæ sepulchra, aut depugnare cum feris mandiq; capientem quod*
 » *mandat alius. sic enim sensus arguitur & magis Plinianus. Ibidem.*
 » *hortorum Cato prædicat caules, hinc primum Agricollæ existima-*
 » *bantur prisca. & sic statim faciabant iudicium num quæ esset in do-*
 » *mo materfamilias (etenim hæc cura foemina dicebatur) ubi indili-*
 » *gens esset hortus. Lego ex antiquis, & sic statim faciabant iudiciũ*
 » *nequam esse in domo matremfamilias, idest parum frugi, nec ad rẽ*
 » *augendam acrem, hoc enim nequam significat, ut seruos nequam*
 » *dicebant qui bonæ frugi non essent. & paulo inferius. nam carnis*
 » *desideria etiam erant in exprobratione, legendum gari, idest liqua-*
 » *minis. respondet enim præcedenti membro, damnantes pulmentaria,*
 » *quæ alio egerent pulmentario. & rursus inferius, hortos uillæ iun-*
 » *gendos non est dubiũ, riuosq; maxime habendos si contingat profluo*
 » *amne. Si minus è puteo pertica organis'ue pneumaticis tollendo non*
 » *haustu rigando. Lego. Si contingat præfluo amne, si minus è puteo*
 » *pertica organis'ue pneumaticis uel tollenonum haustu rigando. Li-*
 » *nius libro. VIII. de bello Maced. circa principium, collectis rursus*
 » *animis in arietes tollenonibus libramenta plumbi, aut saxorum sti-*
 » *pites robustos incutiebant. huiusmodi tollenonum meminit V egetius*
 » *libro quarto, dicuntur et tollones a quibusdam a tollendis rebus uel*

hominibus, hic autem a Plinio pro eo haustorio accipitur, quod a grecis celoneum dicitur. In uetusto codice tollon noui legitur, in alijs uel tollendo non, ex quibus facile erat conijcere tollenonum esse legendum. sunt & alia in eodem capite mendosa, quae intacta ideo relinquenda duxi, quia comminisci nihil potui, aliqua etiam uix digna quae attingantur, ut illud, in quo Hermolaus conflictatus est, in remedio Saturnica signa, ubi saturnica ex uetustissimo lego pro Satyrica

» more antiquo. quod autem sequitur, tot generibus usque ad infimam plebem descendente anima, legendum mihi uidetur annonae, etiam si nulla auctoritate exemplaris ducatur. Haec autem ideo commemoranda duxi, ut labefactatam esse exemplarium Plinianorum fidem lectores merito iudicare possint, qui haec & huiusmodi alia toto hoc opere sparsa, accurate perpenderit, nec unius aut alterius loci auctoritate rebus contestatissimis fidem derogandam esse, quanquam dictum Plinij supradictum huiusmodi est, ut res ipsa & mutilatum & corruptum esse locum clamaret, cum eius loci membra mutuo collidantur. Si enim auri scrupulum uicenis sestertijs ualuit, quoniam tandem modo in libra sestertij tantum nongenti? sed sint sane nongenti in libra sestertij, qui igitur fieri potest, ut a noningentis ad XL. millia peruentum sit? Quare relinquatur ut Plinius hoc in loco suo sibi testimonio refellatur & concidat. In uno uenerandae uetustatis libro ita legabatur, quod efficit in libras ratione sestertij, qui tunc erant. D. nongenti, post haec placuit. X. XL. signari ex auri libris, ex quo conijcio non millia. XL. sed numos Pli. reliquisse scriptum, & locum mutilatum post uerbum sestertij. in omnibus enim libris antiquis erant pluraliter legitur, & XL. signari non. XL. millia. quae autem antiquitates notae fuerint inter numos & millia patuit ex supradictis. Nec eo tamen pertinet longa haec disputatio, ut ueritatis assertionem in hoc loco posita putem, aleamque huius operis in hoc uno cardine uerti. Nec enim usque adeo exilibus argumentis nixus sum, ut si Pli. ipse reuiuiscat, & hunc locum agnoscere uelit, ita ut lectitatur, aut si dies olim forte authographum Plinij, aut eius aetatis uolumen aequale protulerit, ut id fieri posse credamus, non ipsi etiam Plinio iudicem ferre ausim uniuersum antiquitatem, nisi hoc perperam ac falso scriptum sit, ut & alia quaedam quae postea dicentur. Dixi supra argentea me nomismata Romanorum diligenter expendisse, ut id, quod rationatione, & auctoritate uetusta colligebam, reapse quoque comprobarem. in auro itidem faciendum cum statuissem, quatuor & uiginti

nomismata tot enim aurea eoq; plura habebam in altera lance posui. & ex aduerso sex uncias nostras statui. Quo facto cum leuius aurum esse inuenirem, grossulorum duorum additamento cum paulis minutijs rem ad æquilibrium perduxim. has minutias nostrates grana uocant. Nos momenta latine appellare possumus. Hæc quatuor & uiginti sunt in denario nostro, quod scrupulum latine uocatur. Quomodo enim in uncia latina quatuor & uiginti sunt scrupula, sic in nostra quatuor & uiginti denarij. & ut drachma tria scrupula pendet, sic grossus tres denarios. uerum hæc nomismata cum sigillatim pensitarem, in ijs fuerunt Tiberij Augusti duo, in quibus effigies parum iconica uidebantur, unum hac inscriptione, Tib. Cæsar. diui Augu. Augustus, & in auersa facie Pontif. max. ubi simulachrum sedens. alterum utrinq; effigiem habebat, ut eodem habitu, sic sibi dissimilem, cum hoc elogio notis scripto. Tiberius Cæsar Augustus tribunitiæ potestatis quindecies, & in altera parte, Tiberius Cæsar diui filius. Singulorum pondus erat didrachmum, id est denarij bini argentei quadrigati, de quibus ante diximus. alterum fuit male effigiatum, sed quod Augusti fuisse ex indice cognouimus, qui fuit eiusmodi quatenus legi per uetustatem potuit. Cæsar Augustus pater patriæ. & in postica facie. Cæsar Augusto. hoc q̄q̄ attritū, grauissimū tamē inuenimus, ut bina argentea traheret. aliud eiusdē principis erat iconica effigie, qualis uulgo agnoscitur, a postica parte quadrigatū, lemmate tetragrammato in infimo margine. S. P. Q. R. significante senatum populūq; Romanum, & in auersa parte nomen principis ipsius erat. Hoc iusto pondere leuius erat circiter granulis duobus. Sed ita ut detritum diceret quod ponderi deerat. Erat unum eiusdem Augusti et Antonij in triuiratu percussum, utrinq; effigiatum, iisdem elogijs, quibus & argenteum illud cuius inter argentea meminimus, nec decoris characteribus, & cætera inscite effigiatum, pondere non detrito, sed iniquo, immutato sex momentis. Incidit in manus meas & aliud, in quo erat Augusti effigies pulchre expressa. hoc titulo. S. P. Q. R. o. Cæsari Augusto Cos. xi. trib. Pot. vi. & in tergo. ciuib. & sign. Milit. a Part. Recup. Percussum in memoriam signorum, quæ cum Crasso amissa erant, & postea Augusto a Parthis remissa sunt. Appendi & aliorum principum, in quibus & Tiberij Claudij Augusti, eleganter percussum. hoc lemmate. Ty. Claud. Cæs. Ger. IM. TR. P. iconicum. cuius imaginem ex Tranquillo agnosceres, a tergo hoc elogio, Constantiæ Augusti, quod quanquam detritum, pondus tamen iustum asserva-

uerat. Appendi & Neronis Caesaris et iconica & scite percussa hoc indice. Nero Caesar. Aug. Imp. In postica facie spica erat corona, intus quatuor habens literas ex. S. C. significantes decretam ei coronam. ambiente extrorsus hoc elogio. P. O. F. Max. TR. PO. VI. Cos. IIII. iusto potere aliquanto leuiores. unum praeterea Galbae Neronis successoris iconice effictum, cum corona spica ambiente marginem. in auersa facie octo literarum elogio hoc significante. Senatus po. q. Romanus ob ciuibus seruatos. leuius etiam aliquanto Neronianis. Habuit & Vespasiani superciliosa fronte, & nitentis uultu. Habuit & Neruae & Traiani Hadrianiq; principum, eleganter quidem expressa, sed pondere leuiuscula, octonis circiter detractis minutis. suus unicuique index erat, praedictis titulosior. ut in Neruae. Imp. Caesar, Nerua Traian. Aug. germ. P. M. TR. PO. Cos. II. p. p. Imperator Caesar Nerua Traianus. Augustus Germanicus. Potifex maximus. tribunitiae potestatis. consul iterum. pater patriae. et in Traiani itidem, nisi quod Daciae titulus accesserat. In cuius postica facie statua equestris erat haestam intorques, accurate expressa, equo uehens incitato, cum honorifico hoc elogio. S. P. Q. R. optimo principi. Hoc nomisma omnium, quae uidi pulcherrimum erat, & facie augustissima. secundum quod Hadriani successoris eius nomisma principalem dignationem, atque auctoritatem augustam praefere maxime uidebatur. quod etiam ipsam equestrem statuam habebat, equo non pugnaci, sed uiatorio insidentem. Cernere erat asturconem tollitam gradientem, & uelut a locis itineribus strigosum. credo ut princeps terrarum peragrator intellexeretur. sic enim appellatus est. Appendi etiam Antonini p. M. Antonini cognomento philosophi, Aurelij & Seueri, immunitore sensim pondere. In quibusdam a tergo est pro elogio libertas Augusti. In Aureliano hilaritas. In Seueriano aeternitas imperij. & in Lucij Veri uictoria Augusti alata. M. Antonini philosophi huiusmodi lemma habebat. M. Aurelius Caesar Augu. Pij filius. tribunitiae potestatis tertium, consul iterum. & in auersa facie concordiae simulachrum, brachijs leniter expansis. cuius latera altrinsesusangebant chamaeterae pusillae singulae, inuicem auersantes. quibus utraque manu lacinias stolae porrigere concordia uisebatur. Hic M. philosophus, qui Verus ab Eusebio appellatur, & ab Eutropio, Aurelius etiam dictus est Antonini p. adoptione, ut author est Capitolinus, qui etiam Faustinae uxoris nomine numum percussit, hoc indice. Faustina Augustae, Pij Augusti filia. Haec ideo enarraui uerbose fortasse, quod hodie

huiusmodi multa circūferuntur nomismata, ex quibus iudicium fieri uolo si quid aut falso, aut temere censuisse uisus sim, neque enim de meis tantummodo iudicio factō acquieui. Aureum autem Romanum attici numi instar percussū fuisse existimare debemus coniectura ab argenteo numo sumpta, de quo ante dictum est. at aureus atticus, qui stater ab eis appellatur, pondere didrachmus erat, ut author est Pollux li. IIII. de uocabulis rerum. ὁ δὲ χρυσὸς σατῆρ δύο ἑκαδραχμῶν ἀττικῶν. Aureus, inquit, numus duas drachmas atticas habebat. de quo etiam infra nonnihil dicitur. Quare cum denarium Romanum drachmali pondere fuisse constet, aureum quoque Romanū didrachmum, id est duorum denariorū pondere percussū fuisse merito iudicare debemus, quā quid opus est argumentis, cum numi ipsi extant, uetustatis symbola asseruantes, ne imponere nobis nouitij pro ueteranis possint? proinde cum libra Romana sex et nonaginta drachmarū fuerit, duodequingenta numi didrachmi ex ea factitati sunt a principio, quibus si semunciam addideris, id est quatuor drachmas, ut ex libra fiat plena mina (cum libram et minam in re numaria idem fuisse docuerimus) erunt in libra quinquaginta omnino nomismata, ut apud Pli. quinquaginta potius quam quadraginta legendum sit. Siquidem, ut dixi, cum illa nomismata uniuersa quatuor et uiginti expensarem, et unius numi loco pondusculum didrachmum (grossum nunc appellamus) adderem, minimo minus sex uncias in æquilibrio tenebam. hoc est libræ nostræ argentariæ dodrantem. ex quo intelligimus quinquagenos olim aureos in singulis libris fuisse, dū taxat iusti, ac legitimi nomismatis. uetustos autem numos extare præter ea, quæ dicta sunt, etiam Pomponius iuriconsultus admonere nos potest, qui li. VII. digestorum in titulo de usufructu sic inquit. Numismatū aureorū uel argenteorū ueterū, quibus pro gēnus uti solent, usufructus legari potest. Auaritia autem principū uel tēporum iniquitate immunitio ponderis postea inualuit. id quod hodie apud nos quā obmurmurante hominum sermone nihilominus factitatur. In aureis enim nostris binum ternumque momentorū intertrimentum lege quoque admittitur, remediū uiri monetales appellant. id quod primum clementia edictali numulariorū mancipibus indultum, nec uī fraudi esset, si quis numus ex multis leuiusculus fefellisset, auaritia pro iure suo sumpsit, ita ut nulli iam iusto priscoque pondere signentur, et qui priscorū extant, aut ostentationis gratia in delictijs habeantur, aut prius accisi denuin in commercia et ad collybum prodeant, hinc fit ut coronati, qui cruciati cognominantur, iam com=

merciales non sint, ut superpondiales. Quod si tam animose principes immuntae monetae crimina exercerent, quae immuntae maiestatis exercent, melius cum rebus humanis ageretur, et minus fallerent adulteratores nummi, quorum iam ipsorum crimen multitudine reorum et interdum potentia atrox esse desit. sed sic est fere in omni parte sui resp. nostra, ut primorum arbitrio, ne dicam libidine, non legum praescripto gubernetur, quarum legum nulla tot, tantis, tamque terrificis vinculis astricta unquam memoria nostra fuit sanctio, ut non quilibet in aula ordines ductantium, aut resolvere aut rescindere aut abrumpere non toto anno uertente potuerit. et nos imperia nostra exteras gentes sic quoque accepturas sperabimus. Romani autem nummi immuntionem sic colligo. In uncia, ut dixi, nostrates grossulos octo ponunt, ut Romani octo drachmas, et ternos in grossulo denarios, qui latine scrupuli dicuntur. In singulis autem denariis uicena quaterna grana momenta uel, pro quibus et ulterioribus minutis uerbum latinum assignare non possumus. In uncia igitur quatuor et uiginti denarios ponimus, et granula seu momenta quingenta septuaginta sex. i. quater et uicies quatuor et uiginti, atqui Romani quaternos aureos in uncias signabant, et argenteos octonos, siquidem argentei bini singulos aureos aequant pondere. Ita quater duodenos in libras signasse deprehenduntur. i. in duodecim uncias, et binos ex semuncia, quae minae. i. librae argentariae accedit. Sic numerus quinquagenarius in libram impleri deprehenditur. Agedum igitur fac ex quolibet nummo in argyrocopio. i. in officina argentaria detracta esse octo granula (quandoquidem hanc decessionem in recentioribus fere deprehendimus) detrimenti scrupulum unum in ternis numus inuenies, et in denis octonis scrupula sex, id est aureum unum, et duos aureos in tricenis senis. et in quadragenis quinque duos aureos et semissem, et in quinquagenis eo amplius aurei quatuor drachmas. Quod si sesquiplam huius detractorem posueris, ut in singulos nummos duodena granula decesserint, in libras quinquageni quaterni nummi signari potuerunt, ita ut eo amplius sextantes lucriferebant. huiusmodi autem aetate Plinij signatos fuisse affirmare non dubitem, quippe cum Tiberianis et Claudianis ut grauissimis aliorum principum nummos opponerem, non antequam decimum granum addidi praegravare illi Vespasiani nummum desisterunt, cum interim collybo detritus non uideretur, quod ne communisci uidear, a tergo in eo nummo annonam esse dico. quae in nummo Domitiani nihil didrachmo, id est ponderi iusto deerat, scito quidem ipso et in quo uultuosam faciem

agnoscere, Vespasianum genitorem liniamenti omnibus referentem. Illud augustale ob parthica signa percussum, duo amplius grana auctarij habebat. In Neruæ & Aurelij leuiter quidem detritis undecim demum pondusculi additamento examen neutro propensum stabat. Hadriani octo circiter granorum detractorem habebant. sunt enim eiusmodi qui in posteriore parte non equestrem statuam, sed salutem Augusti habent, in .ii. consulatu eius signati, in antica parte imago est liniamenta prioris illius male referens. Fortasse igitur apud Pli. legi pisset. post hæc placuit. L. numos signari ex auri libris, paulatimq; principes imminuere pondus, minutissime uero ad .LV. numos, nam ne millia legatur ratio omnino refragatur, ut antea diximus. Sed eo maxime q̄ millia argenti signari ex auro non potuerunt, nec auri pondere immutato ex .XL. millibus. XLV. millia fieri, nisi argentei numi pondus immutatum intelligamus, quod consentaneum huic loco non uidetur. ut cuiq; locus ille corruptissime legitur. nec nos in eo fallimur, quod dictum est. re enim comprobatur. Romanis numismatibus pares omnino pondere sunt anglici numi, qui nobiles appellantur, dūtaxat eduardi & rosati, pondere senum scrupulorum. hoc cum ex actis uirorum monetarium & ex numulariorū monumentis comperimus, tum uero examinali experimento probare uoluimus. hoc tantum interest, q̄ rosati pondere pares, auri bonitate cedunt. Eduardi instar omnifariū habent, in prima enim nota auri bonitatis censentur. Quæ tamen ipsa a puritate exacta & obryza quadrante scrupuli distat. aiunt enim nullum numum ad plenam puritatem exactum esse. Sed iam illud uidendum quonammodo auri scrupulus uicenos sestertios ualere potuerit. quod antequam explicò hoc præfandum habeo, me Plinij locum ita legere insituisse quoad aliud inuenero. ita ut scrupulum ualeret sestertios duodenos, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant denarios nongentos. & inferius. Paulatimq; principes imminuere pondus, minutissime Nero ad quinquagintaq; uinq; numos, ut intelligamus Neronem numisma extenuasse eo tempore, quo donationibus immodicis & prodigis impendijs exhaustus, a senatu centies sestertium annuum exigere cœpit. Verum esto ut recte apud Pli. sestertijs uicenis legatur, Auri nunc uncia ad puritatē exactæ æstimatione principali sedecim francis & quadrante & eo amplius denarijs quinq; ualet. hanc æstimationem finitimarum gentium commercia intenderunt, pluris enim aurei nostri permutantur q̄ per edictum liceat, cōnuentia, tamen principali approbante, quod

temporum difficultate consueti non potest, id quod experimento uno & altero cognitum est, fremente nequicquam homine uno primario, qui id se effecturum per omnia numina deierarat, præconia libus interdictis alijs super alia personantibus, quæ quamlibet manacia & ab homine iræ impotentissimæ manantia (cuius tunc ferocia recta & uilia consilia cedebant) publicum tamen consensum præuincere non potuerunt. Nos autem ratione in argento instituta neutram harum æstimatorum sequemur, sed mediocrem, & eam quæ mercuriali, ut ita dicam, arbitrati approbare, id est negotiatorum opinionone possimus, id enim genus hominum auri argentique rationem callere maxime mihi uidetur, uidelicet commercijs id assequentes, etenim quanti unumquodque sit nomisma externarum gentium iudicio condiscunt, quippe quæ aurum, argentumque nostrum nullo respectu characteris, exploratum tantum appensumque æstimant. & ut auri argentique grauis rationem euariare cum numularia & consistere necesse est, sic equandæ rei arbitramentum, in conciliabulis & emporijs recte atque ordine fieri existimatur. Auri igitur uncia sedecim francicos, & octo solidos & semissem pretium statuemus, & pro ea summa nouem nostros solatos taxabimus, ratione ducta quasi singuli solati sex & triginta solidis & semisse ualeant, etsi cum hæc proderem duodequadraginta solidis oblocarentur. Qua ratione libra Romana centum & duodecim aureos solatos & semissem ualebit, tantidem enim nec plurius singula pondo æstimabimus Romanis & Asiaticis opibus æstimandis, ut extenuasse magis rerum miracula quæ auxiliisse uideamur. Tamei si poteramus citra reprehensionem aurum argentumque ex temporis huius conditione æstimare, præsertim cum Italia, & omnes pene præuincie prolixius ista æstimare quam Gallia solitæ sint. Cuius rei luculenta testimonia proferre possem, si quorundam nostratum hominum quæstus immodicos commemorare uellem ex collybo factitatos, dum in Italia res gessimus, aureis tunc nostris uice mercis exportatis. Tanti igitur nomismata Romana æstimare poteram quanti aurum argentumque infectum nunc permutatur, modo ne nota uetustatis in pretium cederet. Sit igitur auri uncia primæ indicaturæ sedecim francicos & octo duo denarijs & semisse, quali nota percussi sunt Eduardei prædicti, & gallicæ quondam uernaculi, qui pecude uillosa signati sunt, nunc inuentu rari, ut plerique antiqui aiunt eos numularij nulli numo bonitate secundos esse, quod ut intelligatur, scire hoc oportet, auri bonitatem in quatuor & uiginti caractis indicaturæ consumari, ultra id nihil

nihil exiri posse. Indicatura est quam lingua nostra legem uocat, idest notam gradumq; bonitatis. eadem lingua charactas a ceratio uerbo græco uulgari inscitia deflexit. Est enim ceratum minuti pōderis uocabulum, a grano siliquæ ductum qui fructus est arboris Italice prædulcis, digitorū hominis longitudine, & pollicis latitudine, nos hac in urbe importatum uidimus. intus sunt grana, quæ ceratia dicuntur nomine cum fructu cōmunicato. Theophrastus tamē aliter appellat, propterea Colu. lib. III. sil. quam, inquit, græcam quædam ceratium uocant. Vtitur eo uocabulo Dioscorides. Aiunt Gemuæ carubam uocitari. Ex quo factum esse arbitror, ut nostri pōdusculi certam minutiam eo nomine appellent. Tradunt enim numulariorum placita quatuor & uiginti ceratia in auri libra esse, & in singulis ceratijs uicena quaterna grana. & in his rursus singulis uicenas quaternas carubas, & postremo in carubis totidem minutula. Sed hic ceratium non ad pōdus, sed ad indicaturam referendū est. Ceratio enim ponderali gemmarij tantum utuntur, nō aurifices, nec numularij. Antiq; scrupuli appellatione in ea re utebantur. Plin. lib. XXXIII. de lapide Lydio loquēs. his coticulis periti cum e' lima ra puerine experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti, uel æris, scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. scrupulum dixit quod charactam nostri dicunt. Aurū itaq; numarium prædictum, licet nō sit exacta probitate, in primā tamen notam cedit, quod quadrāte tantum ceratiū a primario absit, q̄q; rarissimum sit primariū inuenire. huius semuncia octonis erit francicis & quaternis solidis & quadrāte solidi æstimatione nostra, & quadrās uncie, idest binæ drachmæ, quaternis frācis & binis solidis. i. duodenarijs. Qua ratione scrupulum. i. tertia pars drachmæ quod denariū a nostris dicitur, ternis denis solidis & besse ualeat. Est autem ea ratio argenti, ut quo purius inueniri non possit, id cineraceū & parisinum uocetur, Parisijs ad summā bonitatem extractum. Apud nos enim non pridem, uir quidem obscuræ sortis chrysoplysium instituit, idest lauandi auri officinā, rem omnino quæstiosam, sed paucissimis hominibus cognitam. huius est id artificium, ut si aquæ medicatæ, quam Chrysulcam appellant, quantulacūq; auri partem argento, aut cuius metallo illitam, aut confusam, nullo dispendio abstrahat, ita ut inauraturis nihil iam depereat mundo, nisi quod usu interteritur. Res omnino stupenda auri argentiq; quotam cūq; portionē ex ære eximere, etiam, quod magis mireris, manente uasculi forma quassa interdum & inani, ueluti quadā idea a ma-

teria abstracta. Is moriens filio artem cum patrimonio non medio
 cri reliquit, qui nunc unus Chrysoplytæ appellatione dignus esse exi-
 stimatur, usque adeo ea in arte præstat, alioquin à paucis tentata, cæ-
 terum ualetudini noxia, fumus enim bullietis eius aquæ haustus ui-
 talia tabefacere dicitur, & eum artificem magna uigilantia sat-
 gere circa aquam necesse est, & occasiones horarum identidem obser-
 uare, & temperaturæ modum nosse, quapropter in ea functione alie-
 no sæpe ministerio utitur eminus ipse respectans. In primis iam lo-
 cuples eo artificio factus, ac secunda etiam fama celebris, Cointius
 appellatur. Quæ autem aqua uim habet Chrysulcam, id est auri ab
 argento abstrahendi, in ea aurum sidit cum aqua deferbuit, argen-
 tum autem aquæ confusum uisitur, & demum auro exempto alio ar-
 tificio ab aqua elicitur & eluitur. Argentum igitur cineraceum &
 parissimum in prima indicatione censetur. Tame si à summa purita-
 te sex granis absit. i. quadrante denarij. hoc argentum uulgo grana-
 lium dictum, in frustra formatur similia ramentis ligni à terebra
 conuolutis, quam formam accipere dicitur cum excoctum et feruēs
 in aquam demittitur, sensim. n. casitando & pessum eundo, in lemnis
 scos plerūq; uel in clauiculas configuratur, q̄q̄ & alias temerarias
 accipit formas, est etiam cineraceum è Germania aduētium, quod
 in pastillos, uel quadras formatur leuiter pustulosas, & nostro boni-
 tate secundum est. huiusmodi ab antiquis pustulatum, ut arbitror, di-
 ctum est. Est autem ea ratio indicationis in auro argentoq; commu-
 nis, ut quod excoctissimum sit uel aurum, uel argentum, in eo alieni
 metalli pars omnino decoqui non possit, ut uerbi gratia in auro se-
 xta & nonagesima pars cuiuscunque massæ. in argento octaua &
 quadragesima. Siquidem non eadem est formula in auri argentiq;
 exploratione. nam omne corpus aureum in quatuor & uiginti ce-
 ratia patiuntur, & pro modo temperaturæ uarias notas auri faci-
 unt. summa aut nota auri in quarto & uicesimo est ceratio ad qua-
 drantem absoluto. i. ut quadrans tantum ceratij in tota massa æreus
 sit, aut argenteus. argentea autem massam in duodena denaria par-
 tiuntur, quæ latine duodena sunt scrupula. culmen igitur bonitatis
 in. XI. scrupulis & duodeuiginti granulis esse aiunt. Hæ igitur no-
 tæ non reapse primæ sunt, sed pro prima nota cedunt, quâdoq; dem
 experimento cognitum esse fertur Chrysurgram diligentiam progre-
 di porro non posse, etiam si uulgo aurum & argentum omnibus ma-
 meris absolutum appelletur. præfecti tamē numulariorum, quos pro
 uiris monetilibus habemus, affirmant aurum non ad ultimum mo-
 do qua-

do quadrātem excoqui posse, sed etiam eo amplius ad ultimā quadrantis quadrātem, ita ut ad bonitatem numeris omnibus absolutam nihil præter quadrantis quadrātem desit, quem ipsi appellant sextadecimā caractæ, eum. n. quadrātem, q̄ deest exquisitæ auri, uel argenti probitati, quartam ceratij appellant, in octauas binas partiuntur, & octauam rursus unā in binas sextadecimas. decoqui igitur aiunt octauam, & alteram sextadecimam summa industria posse, alterā sextadecimam non posse. argentum uero ita decoqui posse, ut nihil præter merum argentum supersit, & huiuscemodi in hac urbe fuisse dicebant, cum hæc scriberem. uerum lege cautum olim fuisse, ne cui mancipi fraudi esset, qui numum percuteret, si auri quod primæ notæ ascriberetur ultimæ ceratij dodrans tantum aureus esset, uidelicet id prouidente legislatore ne auri excoquendi difficultate numulariorum mancipes in multam inciderent, & numi ipsi sæpe in publicum committerentur, eam tamen mentem fuisse ut plerique numi exacta inditura signarentur. sed auaritia eorum factum, ut omnibus omnino numis quadrans ille decederet, dum passim remissione summi iuris mancipes quasi iure suo uti cœperunt, & id, quod intra spem ueniæ relictum erat, ab omnibus & semper pro iure usurpatum est. Huius rei argumentum esse q̄ quadrante illud subsidium non lucro redemptorum cedere, sed principum solitum sit, quibus hoc lucrum refundere monetarij redemptores publico nomine sæpissime coacti sunt uirorum monetaliū seueritate, hodieq; ita factitari aiebant licet in alio genere, ut si mancipes, idest argyrocopiorum conductores, quos magistrōs numulariorum uocant, relatis pyxidibus deteriora aliquanto fecisse nomismata iudicentur, quod notæ præstitutæ deest, id resarcire principi populi nomine cogantur. Pyxidas appellant uascula, in quibus nomismatis cuiusq; officinæ specimina conduntur. Reliquum est, ut colligamus qualis fuerit argenti ad aurum analogia. Diximus in uncia octonas esse drachmas, et in drachma terna scrupula. hac ratione scrupulus sestertiū unum et trientem capit, cum drachma et denarius quaternis sestertijs ualeant. Si igitur scrupulum auri uicenos sestertios ualuit, ut ex plinio didicimus, auri ad argentū ea fuit proportio, quæ est qundecim ad unū, cum uiginti sestertios qundecim argenti scrupula ualuerint quot scilicet unum auri scrupulum ualuit. hoc autē tpe ea fere est auri ad argentum analogia, quæ est duodecim ad unum, paulo t̄m minor, siquidem cum uncia auri edicto regio sedecim frāctis et quadrāte taxata sit, et argenti, uiginti septē so-

lidis & semisse, si undecies hanc summam solidorum numeres, fient
 quindecim franciæ & duo solidi & semis, & minor erit summa. &
 si duodecies multiplices fient sedecim franciæ & semis, & paulo
 summa exuberabit. Quod si æstimationem à me institutam spectes,
 eadem erit ratio, hoc est si analogiam duodeviginti solidorū (tanti
 enim unciam argenti æstimauit) & sedecim francorum & octo so-
 lidorum spectaueris, quanti aurū primarium æstimandū censui, sex
 enim solidis tantū exuberabit summa, ut prior illa quinq;. Vt autē
 quindecomplex esset auri ad argentum olim analogia, fieri potuit
 propter auri pœnuriam, quā Romæ tunc fuisse Plinio auctori credē-
 dum est. qui li. XXXIII. sic inquit. Romæ quidem non fuit aurū nisi
 admodum exiguū longo tempore, certe cū à Gallis capta urbe pax
 emeretur, non plus q̄ mille pondo effic potuere, nec ignoro. M. Cræ-
 sum duo millia pondo auri rapuisse suo & Pompeij tertio consulatu
 è capitolini Iouis folio à Camillo ibi condita. & ideo à plerisq; exi-
 stimari duo millia pondo collata. Sed quod accessit ex Gallorū præ-
 da fuit. & paulo inferius. ergo, ut maxime, duo tantū. M. pondo cum
 capta est Roma anno tricesimo. LXIII. fuisse. cum iam capitū li-
 berorum censa essent. CLII. Mil. & rursum infra Frequentior autem
 usus annulorū non ante Cn. Flauium Annij filij deprehenditur, hic
 nanq; publicatis diebus fuit tantam gratiā plebis adeptus est, alio-
 quin libertino patre genitus, ut ædilis curulis crearetur, præteritis
 C. Petilio & Domitio, quorum patres consules fuerant. quo factō tan-
 ta senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abiectos fuisse in
 antiquissimis reperiat. annalibus. Hoc primū annulorum uesti-
 gium extat. promiscui autem usus alterum secundo punico bello. neq;
 enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab
 Annibale mitti. Idem inferius, nullosq; omnino annulos maior pars
 gentium hominumq; etiā, qui sub imperio nostro degunt, hodie ha-
 bet, ne, signat oriens, aut Aegyptus etiam nunc, literis contenta solis.
 multis hoc modis, ut cætera omnia luxuria uariavit, gēmas addēdo
 exquisiti fulgoris, censuq; opimo digitos onerando, mox etiā effigies
 uarias celando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. alias deinde
 gēmas uiolari nefas. putauit. ac nequis signandi causa in annulis esse
 intelligeret, solidas induit. contra uero multi nullas admittunt gem-
 mas, auroq; ipso signant, ut Claudij Cæsaris principatu repertū. Ex
 his uerbis Plinij intelligimus annulos aureos. nō ornamenti causa, sed
 signandi institutos siue aurea pala, siue gemmea, id, quod satis ex libris
 iuris ciuilis intelligitur in mentione obsignandorum testamentorum.

» De iure autem annulorum aureorum nos alibi diximus. Tiberio au-
 » tem principe, inquit idem author, anno ab urbe condita. DCCCLXXV.
 » annulorū authoritati forma constituta est. quo tpe statutū, necui vis
 » esset annuli aurei gestandi nisi cui ingenio ipsi patri auoq; paterno
 » sestertria. CCCC. census fuissent, et lege iulia theaurali in quatuor de-
 » cim ordinibus sedēdi. Romæ aut argentum magis q̄ aurū olim abū
 » dasse ex eo conijcere possumus, qđ idē author alibi eodē lib. inquit his
 » uerbis, sed præter alia eadē miror populū Ro. uictis gentibus in tri-
 » buto sem p̄ argentum in passe, non aurū, sicut Carthagini cum An-
 » nibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil au-
 » ri. Nec potest uideri penuria mundi id euenisse, nam Midas et Cræ-
 » sus in infinitum possederant. quo in loco numerus pōdo deest in o-
 » mnibus libris, ex Livio restituendus, q̄ pacem factam ea conditione
 » inquit, ut decem millia talentūm descripta pensionibus æquis in an-
 » nos quinquaginta. soluerent. Aut igitur Plinium numerum omisisse
 » calculandi tædio dicendum est, aut locum sic restituendum, Argenti
 » pōdo annua sedecim millia in quinquaginta annos. hoc autem sic
 » colligo. si decem millia talentūm in quinquaginta annos pēnsionibus
 » æquis distributa sunt, oportuit ducenta singulis annis pensitari. at, ta-
 » lentum octogenariū accipio. i. uel euboicum uel ægyptium, quare ex
 » ducentario numero p̄ octogenarium ducto summā sedecim millium
 » pondo colligo. Non me latet Hermolaū Barbarū in loco Plinij su pra-
 » dicto pro illis uerbis, sed præter alia, legere sed sp̄artaci, ita ut ad
 » præcedentia referatur. Cui lectioni antiqua exēplaria astipulantur.
 » Quod si quis sequi malit, sn̄ia a uerbo eadem incipienda erit, & il-
 » la duo uerba, sed sp̄artaci in superiore sententia includenda. Pli. Ta-
 » lentum autem Aegyptium pōdo octoginta patere Varro tradit ubi
 » fortasse capere Plinius scripsit, quod postea literis transpositis corru-
 » ptum est. De euboico testimoniū est apud Liviū lib. VII. de bello Ma-
 » cedonico de pace cum Antiocho facta loquētem. Pro impensis in bel-
 » lum factis. XV. millia talentūm euboicorum dabit, quingenta præ-
 » sentia, duo millia & quingenta cum senatus po. q; Romanus pacem cō-
 » probauerint. mille deinde talenta in. XII. annos. ubi non mille sed
 » millena lego. & lib. sequenti ubi de confirmatione eius pacis loqui-
 » tur. Argenti probi. XII. millia attica talenta dato intra. XII. annos
 » pēnsionibus æquis. talentūm ne minus pōdo octoginta Romanis pōderi
 » bus pendat. quo in loco non attica talenta, sed euboicorum talentūm
 » lego. nisi intelligamus atticū magnū & euboicum idē fuisse, ut utrūq;
 » Linius pro eodē usurpauerit. Penuria igitur auri fieri potuit, ut auri

ad argentum quindecuplex proportio priscis temporibus fuerit, ideo scilicet, quod Romani studiosiores argenti quam auri tunc fuerunt. Pollux libro. IX. de uocabulis ad Comedum Cæsarem, aurum ad argentum decuplam proportionem habuisse his uerbis affirmat. ἡ δὲ χρυσίου ὅτι τὸ ἀργυρίου δεκάπλάσιον ἦν, σαφέως ἀντίς ἐν τῆς μεράνδου παρακαθάνης μάθοι. Quod autem aurum decuplum argenti esset, non obscure ex Menandri comœdia, quæ sponsio uel pignus dicitur, uel depositum apud argentarium potius, intelligere quis possit. Cui enim quodam in loco talenti aurei pœdus dixisset, alio loco de eodẽ loquẽs, decatalantum dixit. i. talentis decem aestimabile. Herodotus aurum ἑξήκονταχρόσιον dixit. i. terdecies argento aestimabile, uel terdecies argento rependendum, ut infra dicitur. Ecce autẽ rursus aliud, aliudq; oaurfaculum. Si. n. ea fuit auri analogia ad argentum, quam prædiximus, quonãmodo stare illud Tranquilli dictum poterit in Cæsare. In Gallia sana templaq; deũm donis referta ex pilauit. urbers diuiti sœpius ob prædam quam ob delictum. unde factum ut auro abun- daret, ternisq; millibus numum in libras promercale in Italia pro uincijsq; diuenderet. Multis iam testimonijs docuimus absoluta nummi appellatione sestertium numum intelligi, sestertiumq; quartam tantum partem denarii fuisse, quare etiã drachmæ, cum denarius drachmali pœderi fuerit. Porro etiam ratione et experimento. i. libra do- cente didicimus binos denarios aureis singulis rependi. et centenos in libram, quæ duodenarum unciarum est et semuncia, signari solitos. Cui consequens est, ut in libras singulas quadringentos numos adnumerare debeamus. Quia ratione tria numum millia septem libras et selibrã conficiunt. Ita apud Tranq. auri ad argentum analogia dimidio minor est, quam esse ex Plinij lectioẽ collegerim, et quarta parte minor, quam Pollux esse dixerit. Ita qcquid hactenus astruximus, corruat in sese necesse est. Age nonne Plinius quodã loco libri tricesimotertij ita inquit. miscuit denario triuuir Antonius ferrum, mis- scuit auri falsæ monetæ. alij e pondere subtrahunt, cum sit iustum. LXXXIII. e libris signari. Quo in loco notandũ, quod idem author inquit. legem latam a Mario Gratidiano, ut ludus Romæ institueretur probandi nomismatis, ut ægre fallere possent adulteratores nummi. Igitur, inquit Plinius, ars facta denarios probare, tam iucunda e lege plebe uti Mario Gratidiano uicatum totas statuas dicauerit. rumq; in hac artum sola uitia discantur, et falsum denarii spectatur exemplar, pluribusq; ueris denarijs adulterinus emitur. ubi tñ non iucunda e lege plebe, sed iucunda lege plebi lego, aduenitus

ab antiquis exemplaribus. alioquin absurda erit locutio. sic supra, non misceat æri falsæ monetæ. sed misceatur æra. uerum si hoc uerum est, quod Pli. dixit, nos lucalêto errore lapsi sumus. uel Plutarchus potius, & Appianus ceteriq; q̄ centenos denarios in libra statuunt, cum Pli. eo minus sedecim statuerit. q̄ est lib. VI. de publicano rubri maris loquens, q̄ ad Taprobanen tempestate delatus p̄contanti regi enarrauit Romanos & Cæsarem. rex aut̄, inq̄t, mirum in modum inter audita iustitiam Romanam suspexit, q̄ pares p̄dere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos. & hoc maxime sollicitatus, ad amicitia legatos misit. hoc dictum Plinij pugnare uidetur cum eo, quod Pli. lib. XXXIII. dixit de imminutione ponderis. Sed hoc Claudij tempore contigisse a Plinio dicitur. & de denario dictum est non de numo aureo. Quare prius ad illud Tranquilli r̄ndeo, et olim id potuisse & hodie fieri posse, ut libra auri nō pluris q̄ septem libris & semisse argenti ueneat. sic ut aurum obryzum decuplex q̄ argentum fuerit purum, id quod Pollux inq̄t. potuit Cæsar aurū ex donarijs templorū & priuatis expilationibus congestum ita constādum, temper adūq; curasse, immo ut non hoc affectauerit Cæsar, potuit aurū ex omnibus notis constatum simul & colliquefactum in eā indicaturam rediisse, quæ uno quadrante a primaria distat. id hodie nostri duodecenariū uocant. uasa enim raro ex auro tenuissimo & mollissimo fiunt, ideo q̄ illud aurum usurā non fert sine magno intertrimento. Quare aurum uascularium, & usuale ferè uicenarium aurifices esse dicunt. q̄q̄ & deterius multo reperitur consulto etiā temperatum non modo fortuitum. Plerūq; in Parisijs calatores, & inclusores in sigillis, & catenis & mundo muliebri duo & uicenario utuntur, q̄ duodecima parte a purissimo distat. Est etiā in usu undecicenariū q̄ coticulariū uulgo uocant. Qui aut̄ splendidiore gestamina habere uolunt auro nomismatico utuntur, quo aurei nostri percussisunt. quorū legitima & iusta nota uno tm̄ ceratio indicaturæ deficitur. Nō pridē aurifices in aureolis gestaminibus solo undecicenario utebantur, q̄ coticulariū ideo uocatur, q̄ infra eam notam aurū calare lege municipali uetitum est. Superiores aut̄ notæ nunc passim in officinarū usu sunt usq; ad nomismaticā. Extant hodie numi in Germania signati ex auro dodrātali. i. duodeuicenario, in quo quarta pars æris uel argenti misca est. uisuntur etiam hodie Philippei, & Guillielmi Hollādini ex auro ferè septunciali. i. cui sesquadrans æris misca est. quos quindecim ceratijs temperatos appellat. aurum

primum estimatione quam nunc sequimur, ualet in uncias senis
 denis libris & octonis solidis & semisse. qua ratione ceratū. XIII.
 solidis & octo denariolis ualet. Esto igitur, uerbi gratia, proportio
 auri ad argentū, quæ est duodecim ad unū, hac ratione libra auri
 Romana, dūtaxat summæ notæ quaternis millibus & octingentis
 numis uenalis esse debuit, & auri uicenarij quaternis millibus, &
 duodeuicenarij tribus millibus & sexcentis. eademq; ratio est in ca
 teris temperaturis, accedente decedenteq; semper auri portione pro
 eo quantum est æris, quod in auro remansit. Fieri igitur potuit, ut
 Cæsar aurum promercale tribus numism millibus in libras habue
 rit, tū ob auri abundantiam, tum ob crassitudinē, etsi maiorē decu
 pla proportionem auri ad argentū statuas. Chrysurgorū tamen pla
 cita auri appellatione non dignantur, quod infra dodrantē descen
 dit. fortasse etiā ternis millibus pro quaternis apud Suetoniū legitur.
 mihi. n. antiquum uidere nō contigit. sed eo suspectos numeros habeo,
 n q in Tiberio ita legitur. Corinthiorū autē uasorum pretia in im
 n mēsum excreuisse, tresq; millos. XXX. millibus numism uenisse gra
 n uiter conquestus est. Si enim hoc uerū esset, quonā modo aut Pli. hoc
 tacuisset, q prodigum appellat Asiniū Celerē, q nullū unū Claudio
 principe octo millibus numism emerit? Aut Iuuenalis q sex milli
 bus emptū nullū satyricè exclamauit? Præterea q credat tres pi
 scers decem auri libris emptos? Tanti. n. empti sunt. si aurum tribus
 millibus uenijt. et piscers eos, q Plinio authore binas libras ponderis
 raro admodū exuperant, ut author est Pli. Restat nūc ille scrupulus,
 uel scopulus potius de denariorū numero in libra testimonio Pliniū,
 cōtraq; toto hoc opere cēsūmus. quē si eximere, uel amoliri quoquo
 mō possim, rursus ille alter existet de millenis sestertijs, quæ lib. III.
 de institutione iuris a Iustiano principe pro uno aureo accipiūtur,
 ut antea diximus. E qdem tot difficultatibus offensus hanc nostrā cō
 mmentationem subinde interpellantibus, marinū illum deū Protei no
 mine a poëtis decantatum, retentare mihi uisus sum. Protei autē no
 mine uetustatem adumbratā in præsentia interpretabor. etenim se
 nex ille fingitur, ad id etiā nomine accomodato. is cū omnia noue
 rit, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur, si quando e
 specu emergēs, & in littore apricans de rerum ueritate consulitur,
 omnia transformat sese in miracula rerū. nec prius in sese redire
 dicitur, q̄ omni ope omnibusq; ut aiunt, unguis corruptus, manibus
 uinctisq; tenetur. nā sine ui non ulla præcepta dabit, neq; illū oran
 do flectes uim duram, ac uincula capto iniicias necesse est, si ueritatis
 documentum

documentum ab eo elicere uelis. Hunc Proteum non modo ego nunc
 captare, sed etiam uincere iam uideor, necdū tamen satis artus nexi-
 bus retinere, siquidem ueritatem rerū nunc in uasto quodā sinu ue-
 tustatis abstrusam, nunc in mendis exemplariū uelut in alto quodā
 gurgite obscuritatis obrutā, in lucē ac solē elicere conor, haud intem-
 pestiue, ut arbitror. quippe eo demum tempore, quo lingua Roma-
 na maiorū equaliumq; nostrorū diligentia propemodum reddita
 sibi creditur. ut si hæc ætas paucarū adhuc rerū caliginem dispule-
 rit, præta omnino lux oborta nobis iudicari possit. Veritatem igitur
 adhuc attingisse magis, atq; etiā nunc palpare, q̄ in potestate habere
 mihi uideor. idq; adeo eo magis q̄ numerosa quædā cohors antiquo-
 rum scriptorū enarratrix ex aduerso stare mihi uidetur, & Proteū
 ipsum alerissecus retentare. Proinde renouato impetu rursus eodē
 incumbendū, quandoquidem forte, ut spero, fortuna ex alterius ope-
 ris diuerticulo, quod in manibus erat, in parergon huiusmodi
 transuersum me rapuit impetus animi inconsultus. Verū multitudi-
 ne rerum obuiam sese ingerente longissime digressus, institutum cur-
 sum, quem magno pere urgebam, non modo differre, ut speraueram,
 sed etiam desituere, atq; obliuisci coactus sum. excreuit enim opus
 quadruplo iā amplius q̄ pro destinatis modulis. In quo iā in altum
 iterum iterumq; raptus sum, haud sine mea culpa. ut qui expansis
 uelis puitaciæ in altum magis quo res cunq; tulisset, q̄ in litus quod-
 dam certum uela facerem. Quare ultro citroq; iactatus emanassē
 tandē me sensi, cum cælum undiq; & undiq; pontus esset. uidelicet in
 eo culpa fuit, q̄ inexplorata, improvisaq; rei absoluedæ difficulta-
 te strenue magis q̄ considerate has mihi uices depoposci. cū enim hoc
 opus menses abhinc circiter decē locaretur, digito statim sublato me
 obstrinxi. Itaq; cū renunciare eam redemptionem nequeā, & præ-
 des annotationes meas, & omnem industriam meā, atq; et ā existi-
 mationem dederim, & identidem appeller quasi iam dies & cæse-
 rit, & uenerit, omnino uetustati ipsi, ut uenerandæ qdē, sic maligne
 ueritatem promenti, nec mihi unquā ueritatis dispēdio sacrosanctæ,
 manus iniicienda. Quam. n. interdū ueritatem ad manū etiā aspi-
 ciendam porrexit, rursus in tenebras ac caliginē condit. & cum re
 profligatam speramus & ad lucem nos puenisse, tum uariæ illudūt
 species, ut nūc in summa manu imponēda labor prope omnis effu-
 sus sit. atqui certum est nihil eorū, quæ dicta sunt antea & cōpro-
 bata interlinere. Quid igitur? Proteo uim adhibere cū fieri oratio
 ne nō poterit, et plane affirmare corrupta esse exēplaria aut siquid

eo facinorosus erit, cuius tamen inuidiam laudatis authoribus sum-
 mus amoliri a me possim. quandoquidē nō nostrum id exēplum est,
 & magnos in hoc uiros imitabimur. Iā primum ad Iustiniani dictū
 satis iam responsum est, Centenarij etiā olim dicti sunt, nō q̄ centū
 sestertia possidebant, sed q̄ centū millibus aeris censi erant, ut ex Li-
 uio, apparet in classiu descriptione, & ex Pli. li. XXXIII. his uer-
 » bis. maximus census. CX. millia assiu fuit illo rege, & ideo hæc pri-
 » ma classis. Quod si lex Papia post numū argenteū signatū lata sit,
 centenarij etiā dici potuerūt, q̄ sestertia centū in censu habebāt. quo-
 modo ducenarij indices dicti sunt egtes Romani, qui dimidiatū cen-
 » sum equestrem habebant. de qbus Tranq. in Augu. ad tres, inquit,
 » iudicū decurias quartam addidit, quæ ducenariorū uocaretur, iudi-
 » carentq; de leuioribus summus. ij autem ius annulorū nō habebant
 » authore Pli. his uerbis, diuo Augusto decurias ordinante maior pars
 » iudicū in ferreo annulo fuit, ijq; non egtes, sed indices uocabantur.
 ut autem pro malle sestertijs unus aureus haberetur, nulla autho-
 ritate antiqua defendi potest. etenim docuimus supra aureū unū pro
 centū sestertijs cesserit Galbæ tēpore, qua ratione quinq; millia sestert-
 tum in auri libra fuerunt. & auri ad argentū proportio ea fuit,
 quæ est duodecim et semissis ad unū. Restat locus ille Pliniū, de qua-
 tuor & octoginta denarijs. & alter lib. XXXV. longe nos retro
 » agens, quo in loco sic legitur. Timomachus Byzantinus Casaris di-
 » ctatoris ætate Aiacem ei pinxit, & Medeā, ab eo in Veneris geni-
 » tricis æde positas, octoginta talents uenundatas. talentū autē atticū,
 ut ait Varro. XV. sestertijs taxatur. nos talentū atticū sexcentis co-
 ronatis taxauimus. & singula sestertia quinīs & uicenis. qua ratio-
 ne fit, ut talentū quatuor et uiginti sestertia ualeat, quod Pli. sedecim
 ualuisse dicit. Ita fit, ut aut in his uadis hæerere necesse sit, aut aliqd
 non uulgare, nec mediocre cōmisci, quandoquidē certum est retro-
 actu non desinē. Quod ad prius igitur illud ptinet, alij e' ponde-
 re subtrahunt, cū sit iustum. LXXXIII. e' libris signari, hoc affir-
 mare nō dubitauerim quod Hermolaus in glossematis suis suspicatus
 est eo loco, ubi talenti meminit, Plinium non. LXXXIII. sed
 XCVI. scriptum reliquisse. Ita enim fateri scriptorum autoritas
 cogit. cui ut astipulatur id, quod apud Priscianum legitur libram
 duodenarum unciarū sex & nonaginta drachmas habere, ita Pli-
 nianæ lectioni refragatur in libra eadē Romana denarios duos &
 septuaginta fuisse, id enim ibidem legitur. alioquin piaculi instar
 esse non putem Plinio in hoc non assentiri, qui de re numaria, et au-

ri argentiq; temperatura parum accurate scripsit, nec pro eo quan-
 ta eius esse solet cæteris in rebus tradendis diligentia. Quod nõ ma-
 gnopere mirandum est. quotus enim quisq; hodie eorũ, qui literas
 didicerunt, disertus in ea re inuenitur? ut uel numerum numorũ in
 libram nostram statuere certo possit, nedum rationem indicaturæ
 tenere? Nihil tamen de Plinio. i. de ingenio rerũ omnium capaci te-
 mere affirmare uelim, nisi aut eum non semper idem de eodẽ dixis-
 se, aut quod uerius est, corruptum eius permultis in locis librũ esse.
 ¶ Iam primum libro. XXI. drachma, inquit, attica (fere enim attica
 ¶ obseruatione medici uidentur) denarij argentei habet pondus, eademq;
 ¶ sex obolos pondere efficit. nos autem supra docuimus in scrupulo bi-
 ¶ nos esse obolos, & in drachma terna scrupula, quod cum Plinij di-
 ¶ cto congruit. docuimus ex Plutarcho idem esse denarium et drach-
 ¶ mam. si Plutarchi testimonium non satis est, audiamus Strabonem, q
 ¶ libro quinto geographiæ circa finem sic inquit. Casilinum oppidum
 ¶ situm est ad flumẽ uulturnum. In eo prænestini uiri quingenti &
 ¶ XL. cum Annibale tunc floreute usque adeo resistere, ut urgente fa-
 ¶ me medimnus frumenti ducentis drachmis ueniret, eo euentu, ut uen-
 ¶ ditor fame mortuus sit, emptor incolumis euaserit. ὡς ὑπὸ λιμοῦ
 ¶ δικοσίων δραχμῶν πρᾶθέντος μεδίμου, ὃ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν,
 ¶ ἔσθθη δ' ὁ πριάμενος. Valerius de hoc loquens lib. VIII. non me-
 ¶ dimnum, sed murẽ fuisse dicit his uerbis. In illa obsidione, & fide
 ¶ cum trecenti Prænestini permanerent, euenit ut quidam murẽ captũ
 ¶ ducentis potius denarijs uendere q̄ ipse leniendæ famis gratia consu-
 ¶ mere mallet. Sed credo deorũ providentia effectum, ut & uendito-
 ¶ ri & emptori quem uterq; merebatur exitum attribuerint. Valer.
 ¶ denarios latine dixit, quod Strabo græce drachmas. Pli. li. VIII. nu-
 ¶ mos ducentos dixit nõ denarios. uenisse murẽ ducẽtis numis Casili-
 ¶ num obsidete Annibale, eumq; qui uendiderat, fame interũsse, empto-
 ¶ rem uixisse, annales tradũt. Vsq; adeo uel uaria antiqui de re eadẽ
 ¶ tradiderũt, uel numis apud Pliniũ pro denarijs legitur. Rursum Pli-
 ¶ nius eodẽ in loco libri uicesimi primi. Mna quã nostri mina uocant
 ¶ p̄det drachmas atticas centũ. Idem li XII. de thure loquẽs. Micã
 ¶ concussũ elisas mãnam uocamus. etiã tamen inueniuntur guttæ. quæ
 ¶ tertiam partẽ minæ hoc est. XXXIX. denariorũ pondus æquẽt. In
 ¶ uetusto exẽplari nõ. XXXIX. sed. XXIX. id est undetriginta legitur.
 ¶ in duobus alijs manu scriptis. XXVIII. legitur si. xxxix. Proba-
 ¶ mus ut oia ipressa habet exẽplaria, mina centũ et decẽ et septẽ de-
 ¶ narios habet. si. XIX. septẽ et octoginta. si. XXVIII. quatuor et octo

ginta, & conuenit cum dicto Plinij lib. XXXIII. nisi quod illic de libra
 dicitur. hic de mina. Quod si admittamus, Plinius secum ipse pugna
 bit. Ad illud alterum de talento attico quod ex Varroenis autori-
 tate a Plinio sedecim sestertijs taxatur, idest quadraginta libris, di-
 co in antiquis omnibus codicibus no. XVI. sestertijs legi, sed sedecim
 alijs, quod quomodo restituendum sit nescio. sed quae dubia sit fides nu-
 merorum summarumque in Plinio & pecuniae uocabulorum multis
 iam exemplis docuimus, quibus tamen & unum aut alterum adde-
 mus ex eodem. XXXV. libro. quo enim in loco de parethonio loqui-
 tur, sic habent impressi codices. pretium optimo in pondo sex libra-
 rum, ubi manuscripti habent, pretium optimo in podo. C. XI. dena-
 rij. unus uentisissimus sic, in podo. C. XI. & denarij uerbum addi-
 tum erat lectoris manu, & C. loco deleti scriptum. & paulo infe-
 rius de uita in impressis libris, optima nunc asiatica habetur, preti-
 um eius in libras aeris quini. in manu autem scriptis, pretium eius
 in libras. XVI. denarij. et paulo superius de. L. Numio. nam cum in
 praeda uendenda rex Attalus sex millibus sestertium emisset Aristi-
 dis tabulam Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatus
 aliquid in ea uirtutis, quod ipse nesciret, reuocauit tabulam Attalo
 multum querente. in relijs non sex millibus sester. sed sedecim li-
 bris legitur, pro sedecim talentis, ut arbitror. Graeci enim sestertij uo-
 cabulum non nouerunt, & alioquin sex millia sestertium non erat
 pretium, quod Nummius Corinthe expugnata miraretur, & ob id
 addictam tabulam reuocaret. Strabo lib. VIII. de Corinthe euersione
 loquens, hanc tabulam Romae se uidisse affirmat in aede Cereris conse-
 cratam, opus omnino speciosum. propter quod etiam emanauit pro-
 uerbiu[m] apud graecos. ἰδὲν πὸς τὴν διόρουρον. idest nihil ad Libe-
 rum patrem. hoc est nihil hoc praeter Aristidis Libero patre. quod pro-
 uerbiu[m] usurpari solet quoties res impares componuntur. Talentum
 autem atticum nemo minus dixit esse. LX. minis centenarium drachma-
 rum, ut supra docuimus. Suidas oino. LX. minarum esse affirmat, &
 minas centenarias esse. Quare apud Plin. sic fortasse legendum est. Talen-
 tum autem atticum, ut ait Varro, denariorum. VI. millibus taxatur. an-
 tiqui. n. denarium. X. nota significabant ut praedictum est a nobis.
 Quod cum. VI. iunctum pro. XVI. exauditum est, et millibus pro sester-
 tijs, quorum uerborum eadem saepe significatio est, ut praecedentibus apper-
 t. Haec etsi ab uide sufficiunt cum ijs, quae antea tot autoritatibus authorum
 comprobata sunt, haesitatumculam in manere scrupulosi mentibus nolo,
 Protogenisque pictoris exemplo tabulas identidem respectas, tollere manu[m]

nequeo, urgeo memet ipse, scriptorumq; meorum calumniator fio, nec mihi satisfacio, nisi omnia tam clara q̄ lucem reddo. Itaq; ut semel hanc disputationem finiam, recitanda sunt eatestmonia, quæ contro uersiam q̄libet ambigua decernere ita possint, ut ultra referri quæ- stio nequeat. Iam primum (ut mittam quod apud Priscianū legitur, Senecam ad Nonatū scribentē, talentū paruum atticum dixisse quatuor & uiginti sestertiorum fuisse, quæ sexaginta libras ualent) Plutarchus in Fabio. progressus, inquit, dictator ad plebem uouit dijs omnia eius anni caprarum, ouium, suū, atq; boum fœta, quæ Italia montes planitiesq; ac summa parataq; ea in regione educarent, se mactaturum fore, & trecenta triginta tria sestertia, totidemq; dena- rios pro Megalesiacis spectaculis faciendis in impensam se collatu- rum, tertiamq; partem additurum. hoc caput est octo myriades, & tria millia quingentæ octoginta tres drachmæ, & oboli duo. Hæc uerba Plutarchi cum calculo prosequerer, nec numerus responderet ad rationem, quam hactenus tenendam affirmari, errore id factum interpretis intellexi, qui quod transtulit non percepit. id quod faci- le calculo explanabitur. trecenta sestertia septingentas ac quinquan- ginta libras ualent. & triginta tria sestertia, octoginta duas libras & selibrā, cum in singula sestertia dipondium & semissem intel- ligamus. fiunt hæc in summa octingenta triginta duo pondo & seli- bra. Si igitur in singula pondo centenas drachmas numeres, ideoq; eum numerū centenario multiplices, facile drachmas octoginta tria millia & ducentas in summa inuenies, & præterea pro selibra quinquaginta. huic summæ si pro trecentis triginta tribus denarijs, toti- dem drachmas adieceris, fient in æsem octoginta tria millia quina- gentæ octoginta tres drachmæ. huic iterū summæ si tertiam partem addideris nescio quid summæ habiturus sis. non. n. id conuenit, ut tertiam partē addas huius ingentis summæ, cū duo oboli tantum re- stent ex summa a Plutarcho posita. Si autem trientē adieceris, id est duos obolos (denarius. n. senis obolis constat,) summa admissim qua drabit. Interpres Plutarchi tritemorion, id est trientē pro trito mo- rion id est tertia parte errore ductus accepit. Trientem enim Plutar- chus pro triente denarij intelligi uoluit. nō pro tertia parte summæ. Hoc ex Lilio probari potest libro secundo de bel. punico, qui de Fa- biano uoto loquens, in quo omnia ternario numero nuncupata sunt, ita post alia uerba subdit. eiusdem rei causa ludi magni uoti, æris. CCCXXXIII. millibus triente. Præterea bubus trecentis. nisi tamen error est apud Liliū Plutarchus alium auctorem secutus est. Li-

uius enim pro. CCC. millibus nummū. i. totidē sestertijs, millia æris
 dicit, & de denarijs tacuit. trientem autem tertiam partem assis in-
 tellexit, qui genus nummū fuit, ut postea uidebitur. satis tamen patet ex
 uerbis Plutarchi denarium & drachmam pro eodem accipi, & cen-
 tenos fuisse in libris. Idem Lilius li. VIII. de bello Maced. de. L. Scipione loquens qui post triumphum Asiaticum accusantibus tribunis
 „ de Scipione, inquit ille, iudicium factum, quo cōmodior pax antiocho
 „ daretur Scipionem sex millia pondo auri, quadringenta octoginta
 „ argenti plus accepisse q̄ in ærarium retulerat. & paulo inferius de
 „ summa damnationis loquens. In. L. Scipione malim eadem librarij
 „ mendum q̄ mendacium scriptoris esse in summa auri atq; argenti.
 „ similius enim ueri est argenti q̄ auri maius pondus fuisse, & potius
 „ quadragies, q̄ ducentes quadragies litem æstimatam. eo magis q̄ tan-
 „ tæ summæ rationem etiam ab ipso requisitam Publio Scipione in se-
 „ nate tradunt. librumq; rationis eius cum. L. fratrem afferre iussis-
 „ set, inspectante senatu suis ipsum manibus conuersissse, indignatum q̄
 „ cum bis millies in ærarium retulisset, quadragies ab se ratio posce-
 „ retur. hactenus Lilius. Sex millia pondo auri æstimatione à nobis
 „ instituta sexcenta septuaginta quinque millia solatorum ualēt, cum in
 singula pondo centum & duodecim aureos et semissem numeremus,
 idest nouenos in uncias. & quadringenta octuaginta argenti pon-
 do, quatuor millia octingentos coronatos. Porro si aureos solatos
 ad coronatos redigere uolumus, in singulos solatos deducere soli-
 dum & semissem oportebit. sic enim singulas auri libras centum &
 duodecim solatis & semisse taxauimus, ut solati singuli triginta
 sex solidis & semisse ualere, quare ex sexcentis septuaginta-
 quinque millibus decies centena & XII. millia quingenti solidi
 decedant necesse est, quæ summa ad quinquaginta millia & sex-
 centos uiginti quinque francicos contracta, circiter undetriginta
 millia aureorum coronatorum ualeat. Nihil enim refert exacte
 hoc colligere. fit summa septingenta & octo millia octingenti au-
 rei. tanti æstimamus peculatum. L. Scipioni obiectum. & tamen
 lis ei æstimata fuit ducētes quadragies sestertiū. quod nos æstima-
 re solemus sexcenta millia coronatorū. ita centū & octo millia octin-
 genti exuberāt in priore summa, si tanti damnatus est, quanta fuit
 pettio. Sed si decuplex tantū fuit auri ad argentū proportio, ut Pol-
 luci credere nūc uelimus, sexta ferè pars hinc decedere debet. Ego
 enim hoc aurū ita æstimauī, ut auri libra paulominus duodecim li-

bris argenti ualuerit. Hæc sexta pars centū decē & octo millia & paulo aliqd amplius efficit . adamūssim autem quadrare numerus non potest propter auri ad argentū analogiā hodiernā, quæ paulo minor est duodenaria, ut antea docuimus, et ego ita nūc deduxi quasi plane duodecuplex esset. nō dubito autem tanti Scipioni litem æstima tam esse, quantū iudicatū fuit eū auri, atq; argenti interuertisse, idest in lite æstimanda nihil ei remissum esse, sed iudices decuplicem æstimationem secutos quæ cōmunis erat . præsertim in auro nō plane obryō. Hæc ratio etsi odiosa est propter supputandi tædiū, eō tamē p̄tinet, ut intelligatur ducēties & quadrages sestertium ingentē pecuniam fuisse, nec absurdā me rationem iniuisse in auri atq; argenti æstimatione faciendā. nunc uero cōpendiariā rationē ineamus, cēties sestertium significat cēties centena millia nummū, idest centies ducentas, & quinquagenas libras, quæ sunt quinq; & uiginti millia pondo argenti. Sic ducenties & quadrages sestertium sexaginta millia argenti pondo ualet. Huius decima pars est sex millia, & illa est proportio auri ad argentū ex Polluce. quare ad nummum ratio quadrabit ut ducēties & quadrages sestertium, & sexaginta millia pondo argenti, uel auri sex millia, sexcentis millibus aureorū nostrorū æstimari debeat. id tantum excurret, quod pro quadringentis octuaginta libris argenti taxauimus, idest quatuor millia & octingenti aurei. Intelligere autem debemus uel argenti in lite æstimanda nullam habitā esse rationem prout erat auri summa. uel annaliū scriptores eam summā prætermisisse, quæ extra rotundū numerū excurrebat. Parum. n. expeditum erat sic loqui, ut dicerent ducenties & quadrages semel & aliquot præterea sestertijs litē ei æstimatam. Hoc autē ex eodē libro Liuij confirmari potest. qui de cōditionibus pacis Aetolis datæ ita inquit. De pecuniæ summa quam penderent, pensionibusq; eius, nihil de eo, quod cū consule conuenerat, mutatū pro argento si aurum dare mallent, dare conuenit, dū pro argenteis decē aureus unus ualeret . Hæc ratio etsi pulchre quadrare mhi uisa est, sola tamen nequit ita hominū arbitriū astringere, ut nō libere negare possint nos ad ueritatis ipsius, ut ita dicam, cubile puenisse, etiā si multa eius uestigia luculenta atq; expressa deprehendimus. Vltiore igitur indagine lectorem eō pducemus, ubi uel ab inuito confessio exprimat se iam ueritatem non modo uidere, sed etiam palpare . Primus locus est apud Demosthenem in oratione quæ ἡ ἀποδοῦν inscribitur . in qua orator enumerans fraudes tutorum suorū, & ostendere uolens tribus propemodum talentis uno

20 nomine se ab eis circumscriptum, ita inquit. οὐκ ἔλαθε τοῖνυν ὅσον ἄρ
 21 γύριον ὅυτοι παρὰ τοὺς κλινοποιούς κλέπτουσι. τετράρακοντα μὲν μνᾶς
 22 αὐτῶν ἄρχαίων. δέκα δὲ ἐτῶν ἔργον αὐτῶν δύο τάλαντα. δῶδεκα γὰρ
 23 μνᾶς ἐκείνου τοῦ ἐκαστοῦ πλὴν πρόσθεον αὐτῶν ἐλάμβανον. Considerate
 24 igitur quantam isti pecuniam ex lecticarijs fabris interuertunt. pri
 25 mum pro sorte quadraginta minas pono. deinde pro quaestu decem=
 26 nij eorum opificij duo talenta. siquidem duodenas minas quotannis
 27 accipiebant eius mercedis nomine, quam serui meruerunt. His uer
 28 bis apparet decies duodenas minas duo talenta ualere. Qua ratio
 29 ne sexaginta minae centenariae talentum atticum faciunt. Eodē perti
 30 net locus a nobis in primo libro citatus, cum de usuris centesimus lo
 31 queremur. His enim exemplis & alijs permultis eiusdem orationis,
 32 quae citare nunc logum esset, planum fit quicquid aliqui scripserint
 33 de mina attica, minam in atticam semper centenariam intelligi, &
 34 huiusmodi minas sexaginta talentum efficere. Demosthenes enim nō
 35 modo Athenis, & ad Athenienses orationem illam habuit, sed eti=
 36 am atticissime locutus est, ut alibi in eadem. ὅστις γὰρ ἐκ τετάρων τα
 37 λάντων καὶ τρισχιλίων, τοῖς μὲν τρία τάλαντα καὶ διαχιλίας προῖκα δέ
 38 δῶκε, τῷ δ' ἐβδόμηκοντα μνᾶς κερπούσθαι, φανερόν δ' ἴπου πάσιν ὅτι
 39 οὐκ ἀπὸ μικρᾶς οὐσίας, ἀλλὰ πλεόν ἢ διπλασίας ἢς ἐμοὶ κτέλιπε, ταῦ
 40 τα ἀφῆλεν. Verba sunt Demosthenis argumentantis ex uerbis te
 41 stamenti patris sui, quae uerba sic uerti latine possunt. Qui enim ex
 42 quatuor talentis & tribus millibus, his quidem tria talenta & bis
 43 millena doti dedit, illi uero septuaginta minarum usufructum reli
 44 quit, nimirum hunc clarum est apud omnes non a tenuibus fortu
 45 nis ea legata decerpisse, sed a summa altero tanto maiore atque eo
 46 etiam pleniore, quam mihi reliquerat. Quam autem summam his
 47 uerbis orator intellexerit, ex narratiōe eius orationis appet his uer
 48 bis. Θερριπίδῃ μὲν ἔδωκεν ἐκ τῶν ἐμῶν ἐβδόμηκοντα μνᾶς κερπώσθαι
 49 ὅσα τοσοῦτον χρόνον ἕως αἰνέγῳ ἀνὴρ εἶναι δοκιμαθεῖν, Δημοφῶντι
 50 δὲ πλὴν ἐμὴν ἀδελφὴν, καὶ δύο τάλαντα ἀνθὺς ἔδωκεν ἔχεν. αὐτῷ δὲ
 51 τοῦτῳ πλὴν μητέρα καὶ προῖκα ὀγδοήκοντα μνᾶς. Therippidae quidem
 52 usufructum ex bonis meis septuaginta minarum dedit, quoad ego
 53 inter uiros censerer, idest quoad tutelae meae factus essem, Demophon
 54 tem autē uoluit apud se sororem meā habere cum duobus talentis.
 55 Huic autē ipsi, quam ago, matrem meā uxore ducendā cum dote octo
 56 ginta minarū religit. Haec tenus Demosthenes. Ex cuius uerbis intelli
 57 gimus duo talēta octoginta minas & septuaginta. i. cent uē & ququa
 58 ginta minas tantum ualere quātum quatuor talenta & ter millenas.

ubi subintelligo drachmas sic fit ut talentum sexaginta sit minarum et
 mina centum drachmarum, minam enim atticam ad centum drach-
 mas auxisse Solonem Plutarchus in eius uita tradidit utq; ubi Græ-
 ci millia dicunt ex sua persona, drachmarum semper intelligere de-
 beamus. quod eod' pertinet, quod legitur apud Plutarchum in Pöpeio de
 uectigalibus Romani imperij, & in Antonio de decies sestertio, ubi
 inter pretes male sestertios intellexerunt, ut supra adnotauimus. q̄ mul-
 tus autem Demosthenes in eo loquendi modo fuerit, licet ex eadem
 oratione plecta intelligere, cuius loca uertere necesse nunc nõ habui.
 Alter est locus Ciceronis, ubi uelut cubile esse ipsius ueritatis, quam
 querimus exstimauimus est autem in oratione pro Rabirio, in qua ora-
 tione de Gabinio loquens, qui ob Ptolemæi reductionem in Aegyptum,
 & peculatum insignem in ea re admissum, decem millibus talen-
 tum damnatus est, ita inquit. Redeo igitur ad crimen, & accusationem
 tuam. Quid uociferabare decem millia talenta Gabinio esse promiss-
 sa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, q̄ hominem, ut tu uis,
 auarissimum exoraret. sestertium bis millies, sed quadringentes ma-
 gnopere contemneret. Ad intelligentiam horum uerborum hoc præfa-
 ri habemus. Gabinium decem millibus talentum danatum esse, nec
 prædes tantæ summæ dare, nec ex bonis eius auctione addictis eã
 summã seruari potuisse. quare cum Rabirius Posthumus eius crimini-
 nis affinis uideretur, accusatus & ipse fuit, quasi impulsu eius Ga-
 binius Ptolemæum in regnum reduxisset, & quasi pars peculatus
 ad eum puenisset, ut quod eius pecuniæ à Gabinio seruari non po-
 tuerat, à Rabirio damnato exigeretur. Huc igitur Cicero patrocini-
 suo defendit. cuius oratio & corrupta & mutilata lectitatur, nec eã
 in uetusto libro orationum Ciceronis reperi. Ea autem uerba sic le-
 genda censeo. Quid uociferabare decem millia talentum Gabinio
 esse promissa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui ho-
 minem, ut tu uis, auarissimum exoraret. sestertium bis millies scili-
 cet & quadringentes magnopere contemneret. hoc sensu. pugnat
 secum accusatio tua, tu Gabinium auarissimum hominem fuisse cri-
 minabaris, & ut regem reduceret, talentis decem millibus conductum
 esse, nunc Rabirij impulsu fecisse dicis, ut regem reduceret, & ob id
 Rabirium in crimen uocas. Quoniam modo conuenit hominem au-
 rissimum, ut tu uis, Gabinium pollicitatione bis millies & quadrin-
 gentes sestertium adduci ad facinus non potuisse, nisi & suafore Ra-
 birio impelleretur? Cæterum nos singula talenta sexcentis corona-
 tis aureis, & sexaginta libris centenarijs aestimare insituimus, sin-

gulas autem libras denis aureis, sexages enim deni aurei sexcenti in summa sunt. hac ratione centum talenta sexaginta millia aureorum ualent, idest centies sexcentos. hæc summa decies multiplicata sexcenta millia aureorum efficit, tot enim coronatorum millia mille talentum ualet. Sic fit, ut decem millia talentum, sexages centena millia aureorum ualeat, hoc est decies sexcentena millia. Rursus æstimatione nostra quadringenties sestertium millies mille aureos nostros ualet, hoc est decies centena millia. Qua ratione bis millies quadringenties sexages centena millia ualet. et ita adnumum summa latina cum summa græca conuenit, & est ea, quæ græci apartilogiam uocant. Lingua nostra uernacula latinæ linguæ imitatione rotundam rationem uocat. Horat. lib. primo episto.

» Mille talenta rotundentur, totidem altera, porro

» Tertia succedant.--

Nego igitur quæquam esse tam hæsitatorem, qui modo hæc uerba & supputationem intellexerit (quotus autem quisque etiam citra calculum non intelliget?) ut de hoc, quod hæctenus egimus, ultra addubitare possit, idest de sestertium et talentorum & reliquorum uerborum intellectu, & summarum auri argentique æstimatione. nam de auri proportionem ad argentum nondum plane statuo. Ita Proteus ille Logodædalus, idest uerborum uarietate fallax, & diu exemplarium mendis ueluti formarum de sultoria uicissitudine ludificatus, in sese tandem rediit, peruiacii nostro proposito uictus ueritatis inuestigandæ. Exoratum autem primum quæque lectorem uelim, aut certe candidissimum, ut mihi uitio ne uertatur, quod monumenta antiquitatis hæctenus sancta, atque intacta temerare ausus sim, homo inter literatos nouus, nullisque maiorum imaginibus fretus. A quo enim tandem literarium stemma, ingenique commendationem francus homo duceret? tametsi in hodierna literarum claritate nihil obstat, quo minus in posterum nonnulli ubique gentium imagines sibi gentilitatesque comparent, a quibus posteritas fiduciam auctoritatemque uendicat. quos etsi ipsos ingenio & doctrina longe mo superaturos non dubito, magni tamen meriti instar erit unum me ex ijs esse, qui præclaræ rei exemplum patriæ prodiderunt. Cedere autem mihi in compensationem postulo quod immutata haud ita pridem quædam loca nunc sibi restituerim, ut paria fecisse iudicari possim cum eo, quod magnorum authorum laudatione fretus, commouere quædam non dubitavi trabali, ut aiunt, clauo fixa. Hæc & alia contra ius receptum non sine exemplo admissa, per philologie numen multis hodie mortalibus uenerandum, ignosci ita mihi postulo,

postulo, si etiam sponſione perſunctus corollarium addidero. Gellius libro quinto nocturnum atticarum. Equus Alexandri regis & ca-
 » pite & nomine Bucephalus fuit. Emptum Chares scripsit talentis
 » XIII. & regi Philippo donatum, æris nostri summa est sestertia tre-
 » centa & XII. Hactenus Gellius. talenta decem sex millia aureo-
 » rum ualent, & tria talenta mille & octingentos. fiunt septem mil-
 » lia octingenti aurei. Centum sestertia duobus millibus & quingen-
 » tis ualent, ea ratione, qua in singula pondo denos aureos taxamus.
 » sic trecenta sestertia septem millia & quingentos coronatos ualent
 » & XII. trecentos, hoc est triginta libras argenti. Quare ad nummū
 » conuenit inter utranque summam. De hoc Plinius. Eidem Alexan-
 » dro, & equi magna raritas contigit. Bucephalum eum uocauerunt
 » siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi.
 » sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharsaliū grege emptum etiam
 » tum puero capto eius decore. Recte tamen apud Gelli. XIII. legi ex
 » Plutarcho patet in Alexand. qui tredecim talentis à Philonico Theſ-
 » salo emptum dicit, ut forte apud Plinium. XVI. pro. XIII. legatur.
 » Idem Gelli. lib. III. Aristotelem quoque traditum est libros pauculos
 » Speusippi philosophi post mortem eius emisse talentis atticis tribus,
 » ea summa fit nummī nostri duo & septuaginta millia. hactenus Gel-
 » li. nos diximus talentum. LX. librarum esse, qua ratione tria talenta
 » centum ac nonaginta libras ualent, q̄ numerus ex duobus & septua-
 » ginta millibus confit, si in singula millia, bina pondo & selibrā nu-
 » meremus. Rursus tria talenta mille & octingentis aureis aestimatio-
 » ne nostra taxantur, & eadē summa conficitur ex septuaginta duo-
 » bus sestertijs si sestertia singula quinque & uiginti aureis aestimen-
 » tur. Quare planum facimus & talenta nos, & sestertia iusta aesti-
 » matione taxasse. Apud eundem Gelli. lib. primo emendandum unum
 » uerbum huic dicto contrarium, ubi de Laide scorto Corintho loqui-
 » tur. ad hanc, inquit, Demosthenes clanculum adit, & ut sui copiam
 » faceret, petit, at Laïs myrias drachmas, idest decem drachmarum
 » millia p̄scit. hoc facit nummī nostratis denarium decem millia. tali
 » petulantia mulieris, atque pecuniæ magnitudine ictus, expauidusq̄;
 » Demosthenes auertitur, & discedens, ego, inquit, p̄nitere tanti non
 » emo. Sed græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt. ἐν ᾧ ῥύμαι,
 » inquit, μὴ ῥῶν δραχμῶν μεταμέλειαι. idest, non emo centū sester-
 » tijs p̄nitentiā. Ex his uerbis testimoniū locupletissimū habemus au-
 » thoris antiq̄, q̄ Hadriani principis t̄ pibus scripsit, drachmā et dena-
 » rium eodē p̄dere fuisse. sed q̄ decē millia denariorū centū sestertijs

ualuerint, falsum est, tantum enim quadraginta ualent, minis ergo
 » pro sestertijs legendū est. Athenæus lib. quarto dipnosophrastarū ἰ δὲ
 » μέγας ἀλέξανδρος δαπνῶν ἐκείσπε μετὰ τῶν φίλων, ὡς ἰσορέϊ ἔριππος
 » ὁ δολύβιος ἐν τῷ περὶ τῆς ἀλεξάνδρου καὶ ἠφρασίωνος μεταλλαγῆς, ἀνή-
 » λισκετῆς ἡμέρας μνᾶς ἐκείσπε, δαπνούτων ἴσως ἐξήκοντα, ἢ βδομή-
 » κοντα φίλων. ὁ δὲ περσῶν βασιλεὺς, ὡς φησι κτησίσας καὶ δίνων ἐν τοῖς
 » περσικοῖς, ἐδείπνη μετὰ ἀνδρῶν μυρίων πεντακισχιλίων. καὶ ἀνηλίσ-
 » κητο εἰς τὸ δείπνον τάλαντα τετρακόσια. γίνεται δὲ ταῦτα ἰταλικῷ νο-
 » μίσματος ἐν μυριάσι δακκοσίαις τεσσαράκοντα. αὐταὶ δὲ εἰς μυρίας πεν-
 » τακισχιλίας μυριζόμεναι, ἐκάσῳ ἀνδρὶ γίνονται ἀνὰ ἐκείσπε ἐξήκοντα
 » ἰταλικῷ νομίσματος. ὡς εἰς ἴσον καθεύτασθαι τῷ τῷ ἀλεξάνδρου ἀναλώ-
 » ματι, ἐκείσπε γὰρ μνᾶς ἀνήλισκεν ὡς ἔριππος ἰσόρησεν. Magnus autē,
 » inquit, Alexander cœnans semper et ubiq; cum amicis, ut Ehippus
 » Olynthius in eo uolumine prodidit, quod de Alexandri obitu ἔ
 » Ephæstionis scripsit, centenas minas in dies expensas cœnæ ferebat,
 » cum ad sexagenos aut summum septuagenos ad cœnam adhiberet.
 » At uero Persarum rex, ut authores sunt Ctesias ἔ Dinon in histo-
 » rijs Persicis, ad cœnam suam quindecim hominum millia acipie-
 » bat, in easq; cœnas quadringenta talenta expensabat. Fiunt hæc Ita-
 » lico nomismatæ myriades ducentæ ἔ quadraginta. Porro hæ in
 » quindecim millia hominū distributæ, fiunt in singulos centum et se-
 » xaginta Italici nomismatis. Quare hic sumptus superiorem illum
 » Alexandrinum æquat. quippe cū Alexander centenas minas in dies
 » expenderet. Hæc uerba Athenæi cum ad calculum reuocarē, sic ra-
 » tionem inibā. ducentæ ἔ quadraginta myriades. i. ducenties et qua-
 » dragies dena millia, more Romano uicies ἔ quater centena millia
 » dicuntur. Cum igitur cōpendio sermonis quater ἔ uicies sestertium
 » dici soleat ab antiquis, ut nos in superioribus docuimus, si numos
 » hic sestertios intelligamus, ἔ ad aureos nostros redigamus, fient se-
 » xaginta millia coronatorum. idest duplex census senatorius. At qua-
 » dringenta talenta more a nobis instituto æstimata fiunt ducentæ ἔ
 » quadraginta millia coronatorum, cum centum talenta sexagenis mil-
 » libus semper antea æstimauerim. Quare talentorum æstimatio qua-
 » druplex erit nomismatis Italici contra sententiam Athenæi, q̄ igno-
 » rare hoc non potuit, cū Romæ sub Adriano scripserit, ut ex lectio-
 » ne eius intelligimus. Quod si ut antea apud Plutarchum fecimus, nō
 » sestertios numos, sed denarios. i. drachmas intelligamus, summa ad
 » numum quadrabit. Sexaginta enim aureorum millia quater multi-
 » plicata ducentæ ἔ quadraginta millia fient, ἔ quater ἔ uicies
 » sestertium

sestertium nonages sexies sestertium fiet, cum singuli denarii quaternos nummos valeant. Græci enim uidentes denarios Romanos æquales esse suis drachmis, cum myriadas dicerent, denariorum intelligi uolebant, quandoquidem sic Attici numerabant. Quos alij omnes secuti sunt scriptores. Hic locus colophonem, ut aiunt, dissertationi nostræ & demonstrationibus imponit. Age exigamus rem ad calculum. ducentæ & quadraginta myriades drachmarum uel denariorum, idest uicies quater cetera millia, ad minas contracta centenarias quatuor & uiginti millia fiunt, idest quadringentes sexagenæ minæ, at eandem summam quadringenta talenta sexagenaria efficiunt. ita ratio conuenit. alioquin si nummos sestertios aliquis improbius Athenæum intellexisse dixerit, talentum atticum quidecim necessario minarum erit, quod nemo unquam scripsit. Sed pergamus porro, & quatuor & uiginti millia minarum in quidecim millia conuiuarum diuidamus, fient in capita sesquimina & denæ drachmæ. ut pote cum quindecies millies sesquimina, uicena bina millia et quingenas efficiat. ita restant mille & quingentæ minæ ex numero supraddicto, quæ centena quinquagena millia denariorum ualent, in quidecim partes diuidenda propter quidecim cœnatum millia. At qui numerus hic partiens denarius est numerus, cum in centum & quingenta millibus decies quidecim millia inueniantur, & decies quinquies decem millia. ita fit, ut in singula millia conuiuarum dena millia denariorum accedant, & in singula capita denarii denisic fiant centeni & sexageni denarii in capita, id quod Athenæus dixit. Et totidem denarios nos sedecim aureis nostris æstimare instituimus. qui numerus, si per numerum conuiuarum multiplicetur, ut quindecies senadena millia uel sedecies quinadena millia multiplicemus, fient ducenta quadragena aureorum millia, quanti quadringena talenta æstimanda contendimus. Porro cum Alexander in sexaginta conuiuas centenas minas impenderet. i. dena denariorum millia, hac ratione in capita sesquiminam & sextantem minæ consumebat, hoc est centum & sexaginta sex denarios & bessim. quæ summa sex denarijs in capita excedit. Quod si in septuaginta conuiuas rationem ineamus, in capita singula minus erit sesquimina. Ita obiter locum Athenæi explicuimus, & extremam manum operi addidimus, quod ad hoc quidem pertinet. Sed ne mirum, aut incredibile potius uideatur tanti cœnas persicæ constare regibus potuisse, hic mihi in mentem uenit, ut adderem id, quod memorie proditum est de uasis & supellectile & instrumento, ut ita dicam, luxuriæ persicæ. Post

uictum igitur Darium apud Issum in Cilicia, cum Alexander Darium fugientem secuturus, Parmenionem Damascum misisset, ubi ueluti sedem eius belli Darius esse statuerat, comportatis illic pecunijs omniq; splendore instrumenti uiatorij tam regij quam procerum, Damasco iam in potestatem redacta Parmenio ad regem Alexandrum scribēs de thesauris repertis, & impedimentorum copias enumerans, inter alia luxus castrensis ministerium hoc catalogo recensuit. *παιλαιίδας ἄντρον μὲν οὐρτὸν τὸ βασιλικόν, ἱεροσολίαις εἰκοσιεννέα, ἀνδρῶν περὶ τοὺς ἐξ καὶ τεταράκοντα. ὀλοπιὸς διακοσίους ἰβρομίνοντα ἑπτά. χυπρίδης εἰκοσιεννέα. γαλακτοῦρτὸς ἑξὶς καὶ δέκα. ποτιμαχοποιὸς ἑπτά καὶ δέκα. οἰνοπιτὰς ἰβρομίνοντα, μυροποιὸς τεταράκοντα.* Pallacis, inquit, inueni canendi peritas, & musicae uariae artifices, ad regis oblectationem intentas numero trecentas undetriginta. uiros coronamentorum artifices sex & quadraginta. quos ducentos & septuaginta septem. Figulos ad culinariū instrumentum in castris fingendū, undetriginta. lactarios pistores tredecim. portionum temperatores, concinnatoresq; liquorū decem et septem. et praeter hos homines septuaginta, quae a sacellandis uinis erant, & colodiendi, unguētarios insuper quadraginta. Si tantus igitur splendor fuit, tamq; copiosus in statuus apparatus, quantum concipere animo possimus, eum fuisse apparatus, quae Babylone, aut Susis aut Persepoli fuit? Hoc igitur tandē confecto, quod uix absolui posse sperabamus, uideamus quonāmodo intelligi possit id, quod apud Plutarchū legitur de tertio Pompeij triumpho loquētem, quē de Asia subacta egisse dicitur, ex praenotatis, inquit, literis clare cognoscebatur, ex quo genere gentium triumpharet. Erant quippe regiones haec, Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Mesopotamia. Praeterea uero qui circa Phoeniciam & Palaestinen incolunt, Iudaei, Arabes, piratarum etiā quotquot genera terrarumque debellata erant. Inter haec notabantur castella haud pauciora quam mille capta, ciuitates ferme noningentae, piraticae naues octingentae, urbes praesidijs Romanis firmatas esse undequadraginta. his quoque addebatur uniuersa Romanae urbis tributa ante id bellum quinquagies decies centena millia fuisse. cum ijs uero, quae populo Romano ipse quaesiuisset octuagies quinquies decies centena millia in aerarium praeterea uasa aurū argentumq; signatum ad uiginti millia talentorum praeter ea, quae militibus diuisa sunt, quorum quae minimum accepit, mille & quingentos aeris tulit. haec uerba significant tributa Po. Ro. ante Mithridatem uictum, quingenties sestertium fuisse, &

se, & ex tertia expeditione Pompeij trecenties quinquagies accessionis factum esse. Hæc summa ære nostro uicies semel centena & uiginti-
 quæ millia aureorum ualet. Intra quã summã si coarctare uelimus imperij Romani redditum, ridebimur ab ijs, q̄ nouerunt regni nostri tributa. Quo anno hæc prodidi princeps noster tantam fermẽ pecuniam ex ditione gallica p̄cepit. Quod ne cõmisci uidear, scire licet apud nos tria esse p̄sitationum genera, ex q̄bus ætarium nostrũ constat, canonem, oblationem, & indictionem. In Canone censentur ea, quæ sceptris ita hærent, ut cum sceptris nata nec sine ijs interitura uideãtur, qualia sunt portoria & Isagogica, uel exagogica. quæ in introitu, uel exitu urbium, uel locorũ aliorum pensitantur. & in uniuersum uectigalia, quæ multis nominibus accepta feruntur in rationibus principalibus. & possessiones prædiãq; quorũ etiam mancipium proprium est diadematis franci. nec in commercio hominum esse putatur, duntaxat ut p̄petuo emancipari possessiones possint. huc accedunt regaliorũ clientelarumq; iura, idest iura quædã certarum p̄ceptionum in eas possessiones ascripta, quæ in fide sunt diadematis. accedunt & cõmissa omnia & aduētitia, quæ assertorẽ non habent, Albana uulgo dicuntur, hermæa fortasse dici possunt uerbo græco. Eodem p̄tinent uno uerbo omnia in fiscum cedentia, ut caducorũ iura in externorum hominum hæreditates, q̄ ius ciuitatis, aut prouinciæ a principe non impetrarunt. In secundo genere sunt, quæ oblationes dicuntur, uicesima & octaua & quarta in q̄busdã locis in res promercales statuta, & salarium uectigal, & exoticum, omnia a popularibus olim principibus delata, unde nomen oblatio apud priscos accepit. Horum duorũ generum ut æstimationem certam facere nequeo, sic ad sexcenta aureorũ millia, hoc nomine accepta referri haud incerta rōcinatione colligo. Tertiuũ genus indictio appellatur. hoc caput statim plerũq; habet summã paulo plus octingena & quinquagena aureorũ millia. ita ut urbes insignes stipendiariae nõ sint. Indictio ob id appellata q̄ anniuersarijs diplomatis indicitur, ex quo tñ trãs alpeis res gessimus, accessionibus, quas sup̄indictiões appellant, identidẽ aucta est. Sic. n. sunt galli homines, ut prout qdãq; principi aut collibuit aut collibuisse dictiretur, id p̄inde ius fasq; esse credatur, omnium haud dubie mortalium q̄ q̄dem barbari nõ sint, maxime, ut græce dicitur, Pitharchici. i. principalibus edictis æquo animo obsequentes, nec ideo tñ minus libertatem loquẽdi uiuẽdiq; usurpãtes principibus etiam haud inuitis. Sic. n. fert huius regni genũs nobis a deo omnipotente christianissimæ nominis, ut arbitror,

commendatione concessus, ut & obsequiosa alacritate seruiamus, &
qui nobis imperant, liberos nos esse non nolint. uerum quo anno
hæc prodidi uno edicto princeps ter & tricies centena millia fran-
ciorum imperauit. Quibus accedit haud contemnenda summa, quam
cuiusuis non est intelligere, neoterico. n. inuento hominum in æraria
officina ppolitorum factum est, ut dies pensitationum ita cedat, ut in se-
quentis anni quadras primus in ultimum præcedens incurrat. Sicq;
quinq; quadrantes in uno asse reperiatur. nouo etiã aucupio trietes
ex quadrantibus facti, quo pplexioribus inuolucris res argentaria
intricaretur. hoc nomine dicere possem quantum accessionis hoc bien-
nio factum sit, populo ita deuorante strophæ argentarias, ut nihil nõ
concoxerit, id, quod eo pertinet, quod dixi de æquanimitate populi
in accipiendis, obeundisq; imperijs. In quo utinã etiã felicitatem suã,
ac benignitatẽ diuinam principes agnoscerent, nec fallere nos ij ho-
mines existimarent, q huiusmodi cõmentis deũ & superos omnes
aut accomodare conuientiã, aut arridere credut. Verum, ut ad rẽ
redeamus, hoc affirmare ausim. Indictionũ capiti principẽ quo anno
hæc prodidi nõ manus acceptum retulisse, supputata cũ sorte prædi-
cta representatione, q̄ quanta sit æstimatio illa octingentes sestertij.
Quare apud Plutarchũ legendũ puto quinquages decies centena mil-
lia drachmarũ, græci n nunq̄ per sestertium millia numeros collige
re solent, sed p myriadas chiliadasq; drachmarũ, ut paulo ante di-
ximus. hac ratione summa illa redditus Romani quadruplicato au-
getur, & fit ter millies et quadringentes sestertium, idest octuages
quingies centena millia aureorũ nostrorũ. Summa autẽ pecuniæ in
ærariũ relata ab eodẽ Pompeio, centies & uicies centena millia au-
reorum. quod nos duodecies millies mille aureos lingua uernacula
dicimus, Græci mille ac ducentas myriadas appellant. myrias. n. nu-
merum decies millenariũ significat. si præter hoc æstimemus in capi-
ta singula militum sesquilibram argenti, idest mille & quingentos
æris, æstimatio in immensum abibit. et tamen corruptum id esse apud
Plutarchum interpretis culpa facile ostendemus ex Appiano, q in eo
” libro, q Mithridaticus dicitur, de hoc loquens ita inqt, finiente hyeme
” Pompeius præmia militibus exhibuit, uirum mille & quingentas
” drachmas atticas duobus eorũ cõdigna pariter impendit, quorum
” summa decies sexages mille talenta attigisse creditur. hoc membrũ
extremum qd significet non intelligo, nec emendari certò potest nisi
uiso Appiano græco. Huiusmodi corruptos numeros non semel apud
enim authorem latinũ factum offendi. sed ex his uerbis intelligimus
non mille

non mille & quingentos æris ut interpretes existimauit, sed mille & quingentas drachmas, idest denas quinas libras argenti hoc est centenos quinquagenos aureos singulis militibus dator. Pli. lib. XXXVII. hunc triūphum magnifice descripsit. Sed adeo corruptus ad nos puenit, ut satis habuerim locum notare, quē transcribere non poterā. Qui tamen locum illū legerit, Plutarchum mirabitur uiginti tantū millibus talentum aestimasse prædam in ærariū illatam. Apud Plinium in eius triūphi descriptione ad ultimū ita legitur in codicibus

» omnibus impressis. Cætera triūphi eiusdem q̄ uerissime subiiciam.

» reip. datū mille talentum, legatis & quæstoribus, q̄ oras maris defendissent sestertia bina millia, cōmilitibus singulis quinquaginta. hoc prorsus non conuenit nec cū Appiano, nec cum Plutarcho. bina n. millia sestertium quinas libras argenti ualent, & quinquaginta sestertij uiginti drachmas. Præterea quis credat Plinium post bina millia dixisse quinquaginta? saltē quinquagena emendatores scriberent. In

» antiquis, quos uidi sic legitur. cætera triūphi eiusdē q̄ uirilia reip.

» & quæstoribus qui oras maris defendissent datum mille talentū m.

» militibus singulis sena millia sestertium. & hætenus legitur fortasse autē sic legi debet, cætera triūphi eiusdē q̄ uirilia (ut hoc referatur ad superiora, in q̄bus Pli. mollitiē & delitias reprehendit) præfectis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, datū mille talentū, militibus singulis sena millia sestertium, comitibus singulis quinquagena. ut intelligamus comites, eos, qui sponte Pompeiū iuncti sunt. sena millia sestertium millenas & quinquagenas drachmas significant, quod cōuenit cum Appiani historia. Quapropter admirari subit uel emendatorū licentiam uel librariorum incuriam, qui hunc locū ita corruerunt, ex quo coniecturā in uniuersam Plinij emendationem facere licet. Appianus author est in exercitu Pompeiū ab initio statim peditum uiginti millia, et equitum quatuor fuisse, & legatos ei quinque & uiginti a senatu decretos. Vt ergo in singulos pedites mille & quingentas drachmas dederit & tria millia in eqtes, sic enim fieri solitū, ut eqtes uel duplex uel triplex donatiuū acciperent & duplex centuriones, Pompeius ultra mille talenta legatis et præfectis data, nō potuit minoris quadringentis & uiginti millibus argenti libris defungi. fiunt in summa cū mille talentū quadringenta octuaginta millia pondo. quæ ære nostro duodequingentes centenis millibus aureorū aestimantur. in singula enim pondo denos aureos numeramus. atq; in hoc rationem nullā habeo centurionatus, nec auxiliaris militis & euocati, & prouinciatum collecti. Appianus

Latinus, ut diximus, summas argenti nō modo incredibiles, sed etiā
 absurdas refert, apud quem legitur, in eam largitionem Pompeium
 decies sexagies mille talenta impendisse. ego autem sexdecies inter-
 pretem scripsisse autumo pro sedecim talentorū millibus. quæ ære nō
 sīro sexies & nona gies centena millia aureorū dici possunt. hoc do-
 natuum Pompeianū non modo credibile, sed etiam contemnendum,
 nec memorabile fecerūt illa, quæ postea secuta sunt, ad bella ciuilia
 legiones auctorantia, ut posthac ostēdemus. Nunc uero si Romani im-
 perij magnitudinē non dico ostendere, sed argumentis tantū conijcien-
 dum relinquere uelim, longus de integro instaurandus erit sermo.
 Plinius lib. VII. de trophæis triūphisq; Pompeianis loquens, ita in-
 quit. Triumphi uero quem deduxit Pompeius ad tertium Calendas
 octobris, præfatio hæc fuit. cū oram maritimam à prædonibus libe-
 rasset, & imperiū maris Ro. Po. restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia,
 Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Idæis, Albanis, Ibe-
 ria insula, Creta, Basternis, et super hæc de regibus Mithridate, atq;
 Tigrane triūphauit. summa summarū in illo gloria fuit, ut ipse in
 concione dixit, cū de rebus suis disereret, Asiam ultimam provin-
 ciarum acceperat, eādemq; mediā patriæ reddidisse. Si quis ecōtrario
 simili modo uelit pœnsere Cæsaris res, q; maior illo apparuit, totum
 profecto terrarū orbē enumeret. quod infinitū esse conueniet. Asiam
 hoc in loco Plinius pro peninsula Asiæ accipit, quod regnum olim
 Lydiorū dictum est. Tranq. in Cæs. Gessit autē nouē annis, qbus cū
 imperio fuit hæc ferē. omnem Galliam, quæ à salu pyrenæo alpi-
 busq; & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano contine-
 tur, patetq; circuitu ad bis & tricies centū millia passuum, præter so-
 cias ac bene meritas ciuitates in prouinciæ formā redegit, eiq; in sin-
 gulos annos stipēdiū nomen imposuit. ab his duobus duabus Romana
 res magnopere creuit. quanta autē peninsula Asiæ fuerit accessio,
 quæ Asia proprio ac priuato nomine dicta est, ut author est Plini-
 us, ex eo conijcere datur, q Plutarchus in Lucullo scribit Syllam cū
 fœdere icto cū Mithridate Asiā receperat, uiginti millia talentū mul-
 tæ nomine Asiæ imperasse, eiq; pecuniæ colligendæ Lucullū, q; secū
 militauerat præfuisse, ut inde pecuniā signaret. q̄ta autē sit pecunia
 nos supra docuimus. Appianus in secundo de bel. ciuilibus, de Cæsa-
 re dictatore loquens. Statim post triūphū quæcunq; exercitu pollicitus
 fuerat ampliore adhuc pecunia exoluit. militi drachmas atticis qnq;
 millia. Turmæ ductori bis totidē. tribunis militum eqt. busq; duplo
 maius. ad hæc singulis ex populo minā unam atticā. Apud Tranq.

locus mutilatus est. Veteranis, inquit, legionibus prædæ nomine in
 pedites singulos super bina sestertia, quæ initio civilis tumultus nume
 rauerat, in equites vicena quaterna millia nummum dedit. populo
 præter frumenti denos modios ac titodem olei libras, trecentos quoq;
 numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit, & hoc amplius cen
 tenos pro mora annuam etiã habitationẽ Romæ usq; ad bina millia
 nummum. in Italia non ultra quingenos sestertios. quadringentos se
 stertios dedisse uiritim populo Tranquillus dicit, & Appianus minã
 atticam, quod idẽ est, quo cõprobat id, quod semper diximus, li
 bram fuisse centenorũ denariorum, & soluitur obiectum superius
 factum ex Prisciano. Sed hic quina millia drachmarũ data dicit in
 singulos milites, & in eqtes singulos multo maiorem summam, ille in
 equites vicena quaterna millia nummum, id est sena millia drachma
 rum, quare locũ mutilatũ esse oportet. Eusebius author est eo tempore,
 quo Sylla dictaturam inuasit censu Romæ acto, inuenta esse ho
 minum quadringenta sexaginta tria millia. Appianus autem tradit
 censu post triũphum Cæsaris acto inuentum esse dimidio penè mino
 rem numerũ ciuium q̄ q̄tus ante bellũ civile fuisset. Esto igitur, ut Ro
 mæ ducenta & uiginti millia hominũ fuerint eo tẽpore, quo Cæsar
 centenas drachmas in populũ diuisit, id Congrarium bis & uicies cen
 tenis millibus aureorũ nostrorũ æstimabitur. Age esto ut uiginti mil
 lia ueteranorum fuerint (tot enim minimũ esse oportuit, ut ex Hircio
 nouimus in cõmentario de bello Africo) si quina millia drachma
 rũ. i. quinquaginta argenti podo in singulos diuisit, decies millies mille
 aureis nostris id donatiuũ constitit, id est centies centenis millibus. ad
 de nunc augmentum pro centurione & equite & tribuno. & habi
 tationes illas gratuitas Romæ et in Italia datas, certe in immensum
 res abibit si omnia æstimentur. Appianus de triumphis eius loquẽs
 quos diebus quatuor instaurauit post omnia bella confecta, pecunia=
 rum, inquit, in triumphis illatarum summã ad sexaginta quinq; ta
 lentum millia fuisse ferunt. & coronas ex auro fuisse addit duo mil
 lia & octingenta, quæ pondo amplius uiginti millia penderent. ex
 quibus exercitui promissa præmia cum fœnore propemodũ exoluit.
 summa talentorum æstimatione nostra undequadrages millies mil
 le aureos nostros ualet. uiginti millia pondo auri, ut minimum,
 uicies centena millia superiori addit summæ, ut sint semel &
 quadrages millies mille aureorum coronatorum, hoc est quadrin
 genties semel centena millia. Cuius summæ bonam partem Cæ
 sar ex Gallorum spolijs cõegit. Præterea ea, quæ impendit

in emerendo fauore plebis & potentium Romæ, ut Pauli & Curionis & aliorum ut supra dictum est. Omnia n. illa ante bellum civile contigerat. Sed triumphus ductus fuit post bella ciuilia confecta. Antonius autem triumphus post mortem Cæsaris bellum Philippense pariter cum Cæsare, q̄ postea Augustus dictus est gessit cum Cæsaris interfectores, quo confecto morte Cassij & Bruti, cum Cæsar Octavius Romam redisset, ipse Antonius in Græciam se contulit, ut illic de donatio statueret, quod militi antea pollicitus fuerat. quodq; ut Plutarchus inquit, quinque milliū drachmarū in singula capita fuerat. i. uicenum milliū nummū. quantus autē fuerit exercitus eius ex eodem authore alio loco nouimus, q̄ de altero dissidio Cæsaris & Antonij loquens, & de bello Mutinensi, quo tpe Antonius Lepidum castra ingressus esse dicitur, Munaciumq; sibi adiunxisse, his rebus, inquit ille, elatus Antonius castra Lepidi ingressus quodam ex comitibus suis cum sex legionibus in præsidio Galliarum relicto, ipse in Italiam rediit, decem milia equitum & decem & septem legiones peditum secum agens, quo tempore Cicero a Cæsare destitutus cum Antonio iterum in gratiam rediit. Ut autem omnia extenuare potius q̄ augere uideamur, penam equitum peditumq; octuaginta milia capitum fuisse, plenæ enim raro legiones erant, equites etiā et centuriones in ordinem redigimus, ut in singula militum capita simplex donatum procedat. i. quingenti aurei, ad eā largitionem quadringentes centena milia aureorum nostrorum taxanda sunt æstimatione prædicta, ut promptum est colligere. Quod an credibile sit ex iis, quæ infra dicentur, apparebit. Eodē tempore Antonius cum Ephesum in Asiam ex Græcia uenisset, & eo reges reginæq; orientis ad eum salutandum consueuerent, sese suaq; ultro illi offerentes, ut authore est Plutarchus, diu illic per luxum inusitatum debacchatus, cum de primoribus uiris pro arbitrio suo statuisset, prædictarū rerū impendijs exhaustus, altera tandem uectigalia Asiaticis populis imponere instituit. Ibi Hybreas quidam orator nobilis, q̄ causam gentium Asiaticarū agendam recepat, huiusmodi oratione usus esse dicitur, memorabili certe ac nostris quibusdam hominibus et atq; etiā animaduertenda. si ipsis ab aulico fastu feriari paulisper uacaret, & animū aduertere huiusmodi acroamatis. Sed quando id fieri non potest, proximum est, ut optemus pro ora id hominum ferri tandiu quoadusq; ad principes permanarit. Verū ille orator, si potes, inquit, o Antoni alterū uectigal eodē anno exigere, illud et præstare te æquū est binas ut eodē anno æstimates, binosq; et autumnos habemus. duceta tibi talentū milia Asia

iam pependit. hæc tanta pecunia si ad te omnis peruenit, & cōsumpta est, corradenda nobis nimirū & altera, quando spes omnis alia præcisa est. sin ad te omnis nō puenit, quin eā ab ijs repetis, q̄ a nobis exigēdam cogendamq; curarunt? Hac oratione p̄motus Antonius ingredi in eos institit, qui pecunias suas interuertisse dicitabantur. Erat. n. ingenio simplici, ac minime sollicito, & maleficia suorū nō facile intelligēs, ubi tamen intellexerat excādescens, & seuerē uindictans, celsi aliogn & munifici admodū animi, & ad præmia profusi. digna omnino historia, quæ in regiæ cōspicuo loco sesquipedalibus literis proscriberetur, uel in es incidere potius. ut & principes nostri meminissent, qd sui sit officij, & qui rei argētariæ apud nos summā tenēt, innocētius, & cautius obirēt sua munera in posterū. hic est ille. M. Antonius, q̄ Cleopatram ultimæ Aegypti regiæ Phœniciam Syriā Cyprū & Ciliciæ bonā partē, Iudæā Balsamiferā & Nabathæorū Arabiā in stupri mercedē dedit. qui Antigonū regem securi percussit. Qui expeditionē in Parthos cū centū millibus pedatum eq̄tumq; suscepit. cui deniq; nobilis illa cœna portētēsi luxu cōdicta est a Cleopatra, in qua cētēs sestertium. i. ducēta & quinquaginta millia aureorū uno ferculo secundæ mēse cōsumpta sunt. De hac re Athenæus in quarto dipnosophistarū ita propemodū inq̄t, uerbis ex Rhodio Socrate transcriptis, q̄ bellū ciuile Cæsaris et Antonij scripsi. cum autē Cleopatra obuiā processisset Antonio in Ciliciam, ibi cōuiuuiū regiū opiparumq; instruxit. In quo aulicū omne instrumentū aureū erat, gēms etiā cōsertū singulari uasculariorū opificio. Erāt etiā parietes purpureis aureisq; peripetasmatis obtenti. Duodecim igitur ad hūc modum triclinijs cōstratis & instructis, Antoniū ad cōuiuuiū illud Cleopatra, quosdāq; primorū uocauit, quos ei uisum fuit. Ibi Antonio apparatus magnificentiā cū stupore admirante, renidēs Cleopatra oīa se illi dono dare respondit. & subinde in diē posterū cœnā ei cōdixit. ad quā ille postridie cū uenisset, comitatus amicis & proceribus, eo splēdore Cleopatra atq; ea opulētia cōuiuuiū instruxit, ut hesternus apparatus despiciabilis præ eo uideretur. ac nihilo secius pacto cōuiuuiū oīa itidem donauit, uisenda sanē munificētia, cum unicuiq; cōuiuuarū pmitteretur rotalia & lectum, in quo acubisset, et uasa aurea præterea auferre, ita ut cuiq; lectisternio cesserant. His pactis sub ingressum Antonij comites prout dignitate aliqua præcellebant, ita partim lecticas gestatorias cū seruis lectuarijs, partim equos instratos argenteis ephippijs referebāt. quæ omnibus regina eo amplius face prælucentes asseclas digre-

» dientibus representauit. καὶ εἰς αὐρίον παρεκάλεσεν συνδραψήσασθαι, πάλιν
 » ἠκόντα μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων. ὅτε καὶ πολλῶν κρείττον δια-
 » κοσμήσασα τὸ συμπόσιον, ἐποίησε φαρῆναι τὰ πρῶτα μικρά. καὶ πάλιν
 » καὶ ταῦτα ἐδωρήσατο. τῶν δ' ἡγεμόνων ἐφ' ἧ ἕκτος κατέκειτο κλίβη, καὶ
 » τὰ κλίβηα καθὼς ταῖς ἐρωμέναις ἐμεμέριστο, ἐκείνη φέρειν ἐπέχευε. καὶ
 » κατὰ τὴν ἀφορὸν τοῖς μὲν ἐν ἀξιόμαχοι φορεῖα σὺν τοῖς κομίζουσι, τοῖς
 » πλείουσι δὲ κατὰ γύροισι σιανῶς κεικοσμημένους ἵππους. πᾶσι δὲ λαμ-
 » πτηροφόρους πικρὰς ἀβίόσπας παρέσχε. Mirabitur forsā quispiā
 quonā modo ducenta millia talentū in uno anno Antonius ex Asia
 auferre potuerit. Asiam hic intelligere oportet oriētale Po. Ro. impe-
 rium, quod quantum fuerit ex partitione illa triuuirali intelligere
 licet, quæ mihi instar fuisse uidetur Homericæ regnorū diuisionis in-
 ter Iouem Neptunū & Plutonē, quæ ad physiologiam ipsa refertur
 triū elementorū. In ea partitione omnis ad oriētē tractus Antonio,
 ad Hesperia Cæsari hoc est Octauio cōcessis. utriusq; autem imperij
 cōfiniū Ioniū mare factum. Lepido Africa cæssit. Ita ditto nostra
 omniū citra mare longe hodie clarissima, portuicula propē dixerim
 fuit nō diu Romani imperij, sed tertiæ partis eius. Postea autē subla-
 to Lepido cū triuuiratus ad diuuiratū redisset, quātæ fuerint Ro-
 mani imperij uires æstimare datur ex utriusq; copijs. siquē in Actia-
 co bello Antonius peditū cētū millia, egtum duo & uiginti, & na-
 uers bellicas nō pauciores quingentis habuit. & sex reges in comitatu
 suo. Cæsar autē nauers bello aptas ducētas & quinquaginta, peditum
 octoginta millia, & egtum parē Antonio numerū. quo tēpore, ut di-
 ximus, Lepido de medio sublato Antonius ab Euphrate, et Armenia
 ad Ioniū mare & Illiricū, Cæsar ab Illirico ad Hesperij oceanū, et
 ab oceano ad tyrrhenūsculūq; mare. Libyæ uero q̄tu Italia Gal-
 liæq; et Hispaniæ obiectū est ad Herculeas colūnas obtinebat, Anto-
 nius uero a Cyrene ad Aethiopiā. Appianus autē libro q̄nto bel. ci-
 uiliū Marcū Antonij inducit Ephesi ad Græcas Asiaticasq; gentes
 orationē habētē, dicētēq; sibi duodetriginta legiōes esse, quæ cū auxi-
 liaribus cētū et septuaginta peditū millia implerēt, egtibus nō ad-
 numeratis. quas legiōes reliq̄as esse dicitabat triū & quadraginta
 legionū, quas Mutinæ habuisset cū Cæsare et Lepido cōmuners. Itaq;
 cū præmia ijs reddere opus esset, et oriētales populi ita de eo et Cæ-
 sare meriti essent, ut digni maximi multa uiderētur, ob pecunias Cæ-
 sario et Bruto Cæsaris interfectoibus, collatas, se multæ eis noie decē an-
 norū tributa i perare cōtinuo psoluēda, q̄nq̄de tot ānorū ipsi tribu-
 ta Bruto et Cassio biēnio proximo pēsitasent, ad extremūq; Græcos et

Asiaticos multis lachrymis impetrasse, ut nouem annorum tributū
 biennio persoluerent. sicq; factum, ut & populi & dynastæ Asiæ cō
 ferre cogerētur. Ducēta igitur millia talentūm, quæ Plutarchus ex a
 ctā esse ab Antonio dixit, ex ea collatione fuerūt, quæ uno & alte
 ro anno in nouē annos indicta est. Hæc summa nominisate nostro
 centies & uicies millies mille aureos ualet. Græci duodecies millenas
 myriadas dicunt, uel centies & uicies centenas myriadas. hæc sum
 ma maiorem nullam, ut arbitror, dicturi sumus uno tēpore conge
 stam. Maiores summæ in ærario fuisse uidentur, ut apparet ex ijs,
 quæ li. superiore adnotata sunt. Plin. li. XXXIII. Messala orator pro
 didit Antoniū triuuirū aureis usum uasis in oibus obscænis deside
 rijs, pudendo etiā crimine Cleopatrar. & paulo inferius. Antonius
 in cōtumeliā naturæ uilitatē auro fecit, opus proscriptione prodigū.
 Idē author est luxū tū primū Romanū populū inuasisse, cū Asia de
 uicta est. Asia, inquit, primū deuicta luxuriam misit in Italiam, si
 quidē. L. Scipio transtulit in triūpho argenti pondo millia quadrim
 genta quinquaginta, & uasorū aureorū pondo centū millia. Anno
 urbis conditæ quingentesimo sexagesimo quinto, eadem Asia domita
 multo etiā grauius afflixit mores, inutiliorq; uictoria illa, hæredi
 tas Attalo rege mortuo fuit. tum enim hæc emēdi Romæ in auctio
 nibus regijs uerecundia exēpta est, urbis anno. DC. XXVI. medijs
 LVII. annis erudita ciuitate amare etiā & non solū admirari opu
 lentiam externam. Immenso & Achaicæ uictoriæ momento ad im
 pellendos mores, quæ & ipsa hoc interuallo anno urbis. DC. VIII.
 Parthica signa & tabulas pictas inuexit, nequid deesset. pariterq;
 luxuria nata est & Carthago sublata, ita congruentibus fati ut li
 beret amplecti uicia, & liceret peccare ex dignatione. In quibusdam
 impressis libris legitur & uasorū aureorum pondo ducenta millia
 duplicato auri numero. in antiquis oibus pondo mille quingenta, adeo
 fluxa fides est exēplariū in numeris tradēdis. Apud Liniū nō mil
 lia, sed mille utrobq; legitur, quod luculentā facit discrepantiam, in
 quibusdā antiquis mille legitur, in alijs per notas scriptū est, ut ad
 mille & millia ambigū sit. Sic autem, inquit Linius lib. septimo de
 bello Maced. Tulit in trūpho uasorū argenteorū, omnia calata erāt,
 mille pondo, &. CCCCXXIII. aureorū mille pondo & XXIII.
 Præter hæc etiā duo uerba in prædicto loco corrupta esse intelligo
 ex obseruatione uetustæ lectionis. neq; n. Asia domita lego, sed donata.
 Scimus enim Attalū regem Asiæ populū Ro. heredē instituisse autho
 re Trogo lib. XXXVI. deuictam igitur Asiam Plin. prius dixit lu=

xuriam misisse in Italiam, quod fuit Antiochi tempore, postea etiam donatam, quod fuit Attalo rege hereditatem populo Romano relinquente. Parthica autem signa corruptum esse satis scio, sed quomodo restituendum sit affirmare non ausim. dicerem Corinthiaca, nisi in uetusto partha legissem, ut uictoriam partam intelligamus. i. ut parta uictoria statuas, & tabulas inuexerit Romam ex Achaia. Neq; uero ex Asiaticis tantum tributus Antonius infinitam uim auri argentiq; collegit, & prodegit, sed etiam ex hereditate Caesaris pecuniam auertisse traditur. Plutarchus enim auctor est interfecto statim Cesare Calpurniam Caesaris uxorem quatuor millia talentum ad Antonium transportanda curasse. maximam tamen pecuniam Caesarem reliquisse ex secunda Antoniana intelligimus, quo in loco Cicero ita inquit ubi est septies millies sestertium, quod in tabulis, quae sunt ad Opis petebatur, finestae quidem illius pecuniae, sed tamen si ijs, quorum erat non redderetur, quae nos a tributus posset uindicare. tu autem fisterium quadringentes quod idibus Martijs debuisti, quodammodo ante calendas Aprilis debere desisti. Et rursus Philip. V. Illa uero dissipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis donationibus, perscriptionibusq; uertit. ut portento simile uideatur tantam pecuniam populi Romanam breuiter tpe pure potuisse. Perscribere Cicero uocat quod lingua nostra regifrare appellat. Pli. lib. XXXIII. Caesar primo introitu urbis in civili bello suo ex aerario protulit laterum aureorum. XXVI. millia & numero pondo trecenta. nec fuit alijs t pibus Respub. locupletior. sic & in impressis codicibus & in duobus antiquis legi. In uno autem uenerandae antiquitatis, q in rebus meis erat, ita legitur. Laterum aureorum. XV. argenteorum. XXXV. & in numero. HS. CCCC. qd ego interpretor sestertium quadringentes. locum aut mutilatum esse in uulgatis exemplaribus ex illo uetusto conijcio & ex Orosio historico, qui lib. VI. sic inquit. Caesar Romam uenit, negatamq; sibi ex aerario pecuniam fractis foribus inuasit, protulitq; ex eo auri pondo. IIII. M. C. XXXV. argenti pondo prope. DCCCC. numeros tamen Orosij corruptos esse facile ex Plinio conijcimus, & alioquin quis credit. Caesarem ad bellum civile contra senatum eundem locupletissimum aerarium primoribus, ut inquit Plautus, digitis delibasse. usque adeo numeri per omnia in omnibus authoribus mendosi sunt, antiquitatis culpa, quae notarum compendijs nimium gauisa est. Verum opulentissimum illud seculum Augusti principatus excepit, sub quo principe latissime patuisse Romanum imperium demonstrabimus,

& priuatim, publicèq; locupletissimum fuisse. licet postea Germani-
 niæ populi multi aliq; ad arcton uergentes accesserint, a quibus prin-
 cipes Romani cognomina sumpserunt. Strabo enim græcis author,
 qui Romæ diu uersatus est Augusti Tiberijq; temporibus, libro deci-
 mo septimo circa finem, ita inquit. ἐπεὶ δ' οἱ Ῥωμαῖοι τῶν ἀρίστων τῆς
 οἰκῆς μένους καὶ πτωριμωτάτην κατέχουσιν, ἅπαντας ὑπερβηλιμένοι
 τῆς πρότερον ἠγεμόνας ὦν μνήμην ἴσμεν, ἄξιον καὶ διὰ βραχέων τὰ τῶν
 τῶν εἰπεῖν. Quoniā uero Romani terræ habitabilis optimam quāq;
 regionem, ac celeberrimam obtinent, omnes ante se populis impe-
 ritantes supergressi, diu taxat quorum memoriā norimus, dignum
 esse dixi, ut de eorum statu breuibus disseramus. & post paulum.
 τῶν μὲν οὖν ἀνώγειν χερσὶντι πάσαν ἔχουσιν, πλὴν τῆς ἕξω τῆ Ἰσθμοῦ, καὶ
 τῶν μεταξὺ τῆ ῥήνης καὶ τῆ τάναιδος παρωικανιτῶν. τῆς δὲ λιβύης ἢ κα-
 θ' ἡμᾶς παραλία πάσα ὑποχείρια ἐστὶ. ἢ δὲ ἄλλη ἀοικητός ἐστι, ἢ λυπη-
 ρῶς καὶ νομαδικῶς οἰκεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀσίας ἡ καθ' ἡμᾶς παρα-
 λία πάσα ὑποχείριος ἐστὶν. Europam igitur ferme omnem tenent,
 præter eam eius partem, quæ ultra Danubium protenditur, & eas
 gentes litorales, quæ inter Rhenum & Tanaim ad oceanum uer-
 gunt. Africæ autem ora, quæ nobis obuersa est, omnino eis paret.
 Reliqua autem Africæ, uel ægre habitantur, uel Nomadum more
 incoluntur. similiter & Asiæ omnis ora, quæ in nos uergit, ab eis
 imperia accipit. nisi si quis Achæorum, & Zygorum, & Eniocho-
 rum rationem habendam putat, aut eorum regiones in numero ali-
 quo habendas censet, qui & latrocinia exercent, & Nomadum ui-
 tam degunt. At uero mediterranea & interiora partim Romani
 obtinent, partim Parthi, & qui supra eos sunt Barbari septentrio-
 nem & orientem uersus ut Indi, Bactrij & Scythæ, inde Arabes
 & Aethiopes. a quibus Romani semper sensim aliquid adimunt,
 ditioni suæ adiungentes. προστίβινται δὲ ἀεὶτι παρ' ἐκείνων αὐτοῖς.
 his uerbis apparet quàm late patuerit imperium Romanum sub
 Augusto. ex sequentibus autem qualis fuerit status eius, & cuius-
 modi imperitandi ratio. ταύτης δὲ τῆς συμπαύσης χώρας τῆς ὑπὸ
 Ῥωμαίων, ἢ μὲν βασιλεύεται. ἢν δ' ἔχουσιν αὐτοὶ καλέσαντες ἐπαρχί-
 αν. καὶ πέμπουσιν ἠγεμόνας καὶ φορολόγους. εἰσὶ δὲ τινες καὶ ἐλευθέραι
 πόλεις, αἱ μὲν ἕξ ἀρχῆς κατὰ φιλίαν προσελθῶσαι, τὰς δ' ἠλευθέρωσαν
 αὐτοὶ κατὰ τιμὴν. εἰσὶ δὲ καὶ δυνάσαι τινὲς καὶ φύλαρχοι καὶ ἱερεῖς
 ὑπ' αὐτοῖς. ὅτι μὲντοι ἴσως κατὰ τινὰς παρῆς νόμους. Vniuersæ au-
 tem, inquit, huius regionis, quæ Romanis paret, partim a regibus te-
 netur, partim Romani ipsi tenent & prouincias appellant. in quas

» & praesides & quaestores mittunt, qui tributa exigant. In quibus
 » men liberae quaedam sunt civitates, quarum nonnullae in Romanorum
 » amicitiam ea lege uenerunt. nonnullis & ipsi postea honorem ha-
 » bentes libertate eas donauere. sunt & Dynastae quidam sub eis. i. po-
 » tentatus nomine dominantes, & Phylarchi. i. gentium principes, &
 » sacerdotia obtinentes, hi quidem ipsi legibus quibusdam suis uiuen-
 » tes. αὐτῶν δ' ἐπαρχίαι διήρηνται μὲν ἄλλοτε ἄλλως. ἐν δὲ τῷ παρόντι ὡς
 » καίσαρ ὁ σεβαστὸς διέταξεν. ἐπειδὴ δὲ ἡ πατρὶς ἐπέχευεν αὐτῶν τὴν προ-
 » σοσίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστι κύριος διὰ βίαν,
 » δι' ἧν διείλετο πᾶσαν τὴν χώραν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀπέδειξεν ἐαυτῷ, τὴν δὲ τῶν
 » δήμων. Prouinciæ uero alias aliter nec semper iisdem finibus diui-
 » sæ sunt. nunc autem eam diuisionis rationem tenent, quæ Cæsar Au-
 » gustus arbitratus est. Si quidem postquam ei à patria imperij summa, &
 » pacis belliq; arbitrium perpetuum delata sunt, in duas partes uni-
 » uersam ditionem partitus est, quarum unâ sibi, alterâ populo attri-
 » buit. & sibi quod quæcumq; militari praesidio egent, retinuit, ut regio-
 » nes barbaras, et gentibus nodum subactis finitimas. populo autem eam
 » partem concessit, quæ paci acquiescere facile sine praesidio in officio conti-
 » netur. Rursus utraq; partem in prouincias complures distribuit, qua-
 » rum alteræ Cæsaris, alteræ populi dicuntur. et paulo inferius enu-
 » ratis populi prouincijs, in quas populus cōsules uel praetores mitte-
 » bat, ita subdit. τὰς δ' ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει καίσαρ. ὧν εἰς ἀς μὲν πέμ-
 » πει τῆς ἐπιμελησομένου ὑπατικῶς ἀνδρασ. εἰς ἀς δὲ στρατηγικῶς. εἰς
 » ἀς δὲ καὶ ἱππικῶς. καὶ βασιλεῖς δὲ καὶ δυνάμεις καὶ δεκαρχίαι τῆς ἐκεῖ
 » νυ μερίδος καὶ εἰσὶν καὶ ὑπὲρξαν ἀεὶ. alias autem prouincias Cæsar
 » obtinet. ad quas regendas partim consulares, partim praetorios mit-
 » tit, in quasdam etiam equestris ordinis uiros. Huius portionis reges, &
 » potentatus, & decarchiæ. i. decemprimatus, & sunt nunc & semper ali-
 » æ fuerunt. Ex praedictis forma imperij Romani, et ueluti incunabula
 » principatus monarchiæ incuntis habentur, quæ mihi magno pe-
 » nere uisa sunt ad intelligendam rationem Romani principatus. Nullus. n.
 » author, quod memnerim, tam apte hæc tradidit. meliusq; ex ijs
 » Tranquilli locus in eodem aug. intelligitur. prouincias ualidiores, &
 » quas annuis magistratum imperij regi nec facile, nec tutum erat, ipse
 » suscepit. cæteras proconsulibus sortito permisit. & in nonnullas comuta-
 » uit interdum atq; ex utroq; genere, plerasq; sæpius adiit. urbium quas-
 » dam foederatas, sed ad exitum licentia precipites libertate priuauit.
 » alias autem ære alieno laborantes leuauit, aut terræ motu subuersas
 » demum condidit, aut merita erga reip. allegantes latinitate uel ciuitate
 » donauit

» donauit. & paulo post. Regna quibus belli iure potitus est, præter pau-
 » ca, aut ipsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit.
 » reges socios etiã inter semetipsos necessitudinibus iūxit mutuis, prom-
 » ptissimus affinitatis cuiusq; atq; amicitie conciliator, et fautor. nec ali-
 » ter uniuersos q̄ mēbra, partersq; in p̄ij curæ habuit. rectorē quoq;
 » solitus apponere etate paruis, aut mente lapsis donec adoleſcerent,
 » aut respiscerent, ac plurimorū liberos & educauit simul cū suis, &
 » instituit. haecenus Tranq. Hic idē Augustus Aegyptum post Antoniū
 » uictum & Cleopatram captam in prouinciã formã redegit, ut au-
 » thor est Strabo. cuius etiã arma Petronio duce in Aethiopiã pene-
 » trauerunt. Pli. lib. VI. de Aethiopia loquens. Intrauere autē & eo
 » arma Romana diui Augusti temporibus duce. P. Petronio et ipso eque-
 » stris ordinis præfecto Aegyptijs. oppida eorum expugnauit, quæ so-
 » la inuenerat quo dicemus ordine. sic enim legendum est, q̄q̄ in o-
 » mnibus exemplaribus legatur non Aegyptijs, sed Aegyptus Aethio-
 » piam expugnauit, nõ Petronius Aegyptijs præfectus. nota est histo-
 » ria ex Strabone. Aelius etiã Gallus ab eodē principe in Arabiã fe-
 » licem Augusto iubete expeditionem sumpsit. et multa ibi oppida ex-
 » pugnauit. Quã tñ non subegit deceptus a Syleo duce quodã Naba-
 » thæorū primario uiro, q̄ diuturna ludificatione Gallū p̄ deserta fru-
 » stratus est exercitu interim penē consumpto, ob quã causam postea
 » Syleus ab Augusto securi percussus est, ut author est Strabo lib. XVI.
 » Nabathæi tamen, & Sabæi felicitis Arabiæ incolæ Romanis tum pa-
 » rebant, ut idem author est his uerbis, πρώτοι δὲ ὑπὲρ τῆς συρίας
 » βασιταῖοι. καὶ βαβυλωνίαι τῶν ἀσσυρίων ἀραβίαν νέμονται. καὶ πελλοῦσι καὶ
 » τῆς ἁλῆος αὐτῆς πρὶν ἢ ῥωμαίων γενέσθαι. οὐδὲ καὶ κείνοι ῥωμαίοισι εἰσὶν
 » ὑπήκοοι. Metropolis autē Nabathæorū urbs est Petra à situ loci di-
 » sta. domuit idē Augustus partim ductu, partim auspicijs suis Canta-
 » briam, Aqtaniã, Pannoniam, Dalmatiã cum Illyrico omni. Item Rhe-
 » tiam & Vindelicos ac Salassos gentes alpinas cõercuit, et Dacorū
 » incursions, tribus eorū ducibus cū magna copia caesis, Germanosq;
 » ultra Albinflumiū summonit, ex quibus Sueuos, Sicambrosq; deden-
 » tes se traduxit in Galliã, atq; in proximis Rheno agris collocauit.
 » nec ulli genti sine iustis, & necessarijs causis bellū intulit. Virtutis au-
 » tem moderationisq; fama Indos etiã ac Scythas auditu modo cogni-
 » tos pellexit ad amicitia suam populiq; Ro. ultro p̄ legatos petendã.
 » Parthi quoq; Armeniam uendicanti facile cesserunt, & signa mili-
 » taria, quæ M. Crasso ademerant, reposcenti reddiderunt, obsi-
 » desq; insuper obtulerunt. In cuius rei memoriam signatus est ille

*numus, cuius supra mentio facta est. Deniq; pluribus quondam de re
 gno concertantibus non nisi ab ipso electum cōprobauerunt. author*
» Tranquillus. Strabo autem de Syria loquēs in .XVI. Parthi, inquit,
» primum qdem amicitia Romanorū exoptantes, Crassum eos ultro
» laceffentē bello uli sunt. nec minorē & ipsi cladē retulerunt, cum
» idē ausi essent Pacoro in Asiam cū exercitu missō. Antonius autem
» hortatore Armenio usus, proditus infelicitē rē gessit. Pacori autē suc-
» cessor Phraates usq; adeo Caesaris Augusti amicitiaē cupidus fuit, ut
» trophæa ei remitteret, quæ de Crasso Parthi pridem statuerāt, &
» euocato ad colloquiū Titio tunc Syriae præfecto quatuor ei legitimos
» liberos obsides daret. οδ' ἐκείνον διχδεξάμενος φραάτης τοσούτων
» ἐσπούδασι περι τὴν φιλίαν τὴν πρὸς καίσαρα τὸν σεβαστὸν, ὡς κὴ τὰ
» θρόπαια ἐπιμύειν ἀ κὴ τὰ τῶν ῥωμαίων ἀνέσησαν παρθυαίοι. κὴ κελείσασ
» εἰς σύλλογον τιτίου τὸν ἐπισατῶντα τῆς συρίας. δ'. πῦδας γησίους ἐνε-
» χεῖρισιν ὁμήρως αὐτῶ. Post Actiacam autē victoriā quantū opes Ro-
» manæ creuerint ex Tranquilli uerbis intelligere licet. Inuecta, inqt
» ille, urbi Alexandrino triumpho regia γαζα tantā copiam rei nu-
» mariaē effecit, ut fœnore diminuto plurimū agrorū pretijs accesserit.
» senatorū censum ampliavit, ac pro octingentorū milliū summa
» duodecies sestertium taxauit, suppleuitq; nō habentibus. Congraria
» populo frequēter dedit, sed diuersæ ferè summæ, modo quadrage-
» nos, modo tricenos, nonnūq̄ duenos quinquagenosq; numos. ac ne mē-
» nores qdem pueros præterijt, quis nō nisi ab undecimo ætatis anno
» accipere cōsueuissent. frumentū quoq; in Annonæ difficultatibus sæpe
» leuissimo, interdū nullo pretio uiritim ad mensus est. Hic si reputare
» uelim q̄ti cōgrariū unū ducentorū numorū cōstiterit illi principi, ue-
» reor ne fidē detrahā historiae. Legitur autē apud Eusebiū in chro-
» nicis post triūphū Actiacum Romæ censu actō inuenta esse Roma-
» norum ciuiū quadrages semel centena & sexaginta millia. Domino
» autē nostro iam nato & adolescente Augustū cū Tiberio, quē sibi in
» filiū adoptauerat, censum Romæ egisse, et inuenisse capitū Romano-
» rū ter & nonages centena & septuaginta millia. fac igitur, ut oīa
» intra fidem statuā, uicies centena millia ciuiū fuisse ad congrariū no-
» mina dantiū, quod ipsum ducentū tantū numūm fuerit, idest ququa-
» ginta denariorum, seu selibræ Romanæ, oportuit decies centena mil-
» lia pondo argenti congrarium constituisse, quod nos centies centenīs mil-
» libus æstimare solemus. q̄ si ducentum quinquagenū numūm congra-
» rium statuamus, uicies et quinquies centena millia aureorū ad sum-
» mam illam accedent. Perge porro, & fac quadrages centena millia
ciuium

auium fuisse, & ducenties quinquages centenis nullibus id congia-
 rium necessario aestimabis. Orosius libro. VI. Augustum post legio-
 nes in Sicilia a Pompeio receptas. XXX. millia seruatorum domanis
 restituisse tradit, & quatuor & quadraginta legiones ad tutelam
 imperij per prouincias instituisse. Tranquillus de hoc ita scribit. ex
 militaribus copijs legiones & auxilia prouinciatum distribuit. clas-
 sem Miseni & alteram Rauennae ad tutelam superi & inferi ma-
 ris collocauit. & post aliquot uersus. Quicquid autem, inquit, ubiq;
 militum esset, ad certam stipendiorum praemiorumq; formulam distri-
 xit, definitis pro gradu cuiusque & temporibus militiae & commo-
 dis missionum, ne aut etate & inopia post missionem sollicitari ad
 res nouas possent. utq; perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuen-
 dos eos profequendosq; suppeteret, aerarium militare cum uectiga-
 libus nouis constituit. Strabo libro. XVI. de Beryto loquens, quae est
 in Syria. αὐτὴ κατεπαύθη καὶ ὑπὸ τρυφῶνος, ἀνελήθη δὲ νῦν ὑπὸ
 ῥωμαίων, δεξαμένη δύο τάγματα, ἀ ἴδουσεν ἀγρίππας ἐνταῦθα. Haec
 euersa a Tryphone nunc a Romanis restituta est, duas legiones ad-
 mittens, quas in ea Agrippa collocauit. illa est Berytus Colonia cu-
 ius meminit Vlpianus in pandectis titulo de censibus in principio.
 Apud Strabonem latinum barutus ubique legitur. credo quia sic ho-
 die uocatur. Idem lib. XVII. de Aegypto loquens in prouincia re-
 daesta. ἔστι δὲ καὶ στρατιωτικῶν γ' τάγματα. ὧν τ' ἐν κατὰ πῶν πόλιν
 ἴδουται. τὰ δ' ἄλλα ἐν τῇ χώρᾳ. χωρὶς δὲ τούτων ἐννεὰ καὶ εἰσὶ σπεῖραι
 ῥωμαίων. πρὸς ἐν τῇ πόλει. ἑξὲς ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς ἀθιοπίδος ἐν συνήνῃ
 φρυγᾷ τοῖς ῥόμοις. ἑξὲς δὲ κατὰ πῶν ἄλλην χώραν. εἰσὶ δὲ καὶ ἵππαρ-
 χία ἑξὲς. Copiarum autem militarium tres sunt legiones, quarum
 una in urbe collocata, reliquae duae per regionem dispositae. & praeter
 has nouem cohortes Romanae. ternae in urbe. ternae in finibus
 Aethiopiae ad Syenem pro locorum praesidio. & tres per regionem
 sparsae. & insuper tres equitum turmae opportunis locis dispositae.
 Libro autem quarto in mentione Britanniae pacatam illam prouin-
 ciam una tantum legione contineri in officio dicit, & paruo equita-
 tu. ταλάχισον καὶ γὰρ ἐνὸς τάγματος κηῖροι ἐν καὶ ἵπτικῶν τινός. lib.
 III. de Hispania loquens, Baetica, inquit, plebi attributa est. ad qua
 praetor mittitur, qui legatum habet & quaestorem ἔχων πρεσβωτην
 τε καὶ ταμίαν. & post aliquanto. ἡ λοιπὴ δὲ, αὐτὴ δ' ἔστιν ἡ πλεῖστη τῆς
 ἰβηρίας ὑπὸ τῶν ἵπτικῶν ἡγεμόνι στρατίαν ἔχοντι ἀξιόλογον ἑῶν που
 ταγματῶν. Reliqua autem Iberiae pars, haec autem est plurima, a
 consulari uiro regitur, memorabilem exercitum habente, ad tres

» circiter legiones. In Germania non mediocres fuisse copias oportuit,
 cum Tranquillus dicat Varium cum tribus legionibus & auxilijs
 in Germania casum. unde Variana clades dicta. de qua Pli. i. VII.
 » Iuxta hæc & Variana clades, & maiestatis eius fœda suggillatio.
 Strabo in Chersicis hoc contigisse tradit. Ex prædictis coniectura
 facienda in uniuersam Ro. imperij amplitudinem. Huic principi re
 ges amici, & socij populi Ro. singuli in suo quisq; regno Cæsareæ ur
 beis condiderunt, ut author est Tranquillus, & cuncti simul ædem
 Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere communi
 sumptu destinauerunt, genioq; eius dedicare. ac sæpe regnis relicto,
 non Romæ modo, sed prouincias peragranti quotidiana officia toga
 ti ac sine regio insigni more clientum præstiterunt. Quo quid posset
 honorificentius homini contingere non uideo, a rebus quidem hu
 » manis. Ad extremum moriens legauit Po. Ro. quadringentes, tribu
 » bus tricies quinquies, idest unicusq; tribui centena sestertia (quinque
 » enim & triginta tribus erant Romanae, ut ex Cicerone nouimus de
 » lege agraria contra Rullum.) prætorianis militibus singula millia
 » numism. cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecentos numes.
 » Quam summam representari iussit. nam & confiscatam semper re
 » positamq; habuerat. reliqua legata uarie dedit, produxitq; quædã
 » ad uicies sestertium. quibus soluendis annum diem finijt. nec plus
 » peruenturum ad hæredes suos q̄ millies & quingentes professus,
 » quis. XX. proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amco
 » rum præcipisset, quod pene omne cum duobus paternis patrimonijs,
 » cæterisq; hereditatibus in remp. absumpsisse author Tranq. Dixi
 » mus supra autoritate Orosij quatuor & quadraginta legionibus
 Augustum rem Romanã tueri instituisse, idq; argumentis haud leui
 bus credendum esse collegimus. Si plenæ igitur legiones fuerunt. i.
 denis cohortibus constantes, quarum prima millenaria, reliquæ gn
 genariæ esse solebant, præter equitum alas, quantum numerum ho
 minum in tot legionibus fuisse dicemus. nam eas non plenas fuisse
 sub mortem Augusti Christo domino nostro recens e uirgine nato
 credibile non est, cum omnia pene pacata essent, & in locum de
 mortuorum succenturiari facile posset. præsertim sub eo principe, qui
 rem militarem seuerissime rexit, & copiarum militarium breuiar
 rium, quod & pycetacium dicitur apud sese habuisse dicitur. Sed fue
 rint sanè legiones quatuor & quadraginta, non iustæ plenæq; sed
 quaternum tantum millium singulæ, ut legionarioru peditum centum
 & septuaginta sex millia fuerint, ut trecentos numos singuli accepe
 rint,

vine, hæredibus hoc legatum centum & triginta duobus millibus pondo argenti stetit. hoc est tredecies centenis ac viginti millibus aureorum. quibus si nunc addamus prætorianas & urbanas cohortes & equitatum, nescio quæ magna summa accessura sit. legatum autem populo & tribubus factum paulo minus undecies centenis millibus valet. quod ad hæredes peruenit, tricies septies centenis & quinquaginta millibus æstimari debet. In uaria legata non dubito ingentem summam absumptam. præter congrua autem quæ supra retulimus in uita sæpe dedisse, (nam frumentationes ternas in anno quaternorum mensium, ne plebs frumentandi causa ab urbe & negotijs auocaretur, ex ærario publico institutas esse existimo.) præter largitiones inquam prædictas etiam opera publica plurima & magnificè extruxit, in quibus priuatas propriasque opes absumpsisse se eloquio ultimo testatus est. ex ijs præcipua sunt forum cum æde Martis ultoris in honorem confecti pharsalici belli, ob ultionem cædis Cæsariæ suscepti, quo nomine etiam numus percussus uisitur. ædes tonantis Iouis in Capitolio. templum Apollinis ea parte palatinæ domus excitatum, quam fulmine ictam desiderari à deo aruspices pronunciarant. addita porticus cum bibliotheca latina, græcæque. quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit, decuriasque iudicum recognouit. Quædam etiam opera sub nomine alieno nepotum scilicet & uxoris sororisque fecit, ut porticum basilicamque Lucij & Caij. Item porticus Liviæ & Octaviæ theatrumque Marcelli. sed & cæteros principes uiros, ut pro facultate quisque uel monumentis uel nouis uel refectis & excultis urbem adornarent, adhortatus est, multaque à multis extracta sunt, sicut à Martio Philippo ædes Herculis musarum. à L. Cornificio ædes Dianæ. Ab Asinio Polliōne artium libertatis. à Munacio Planco ædes Saturni. à Cornelio Balbo theatrum, à Statilio Tauro amphitheatrum. à Marco uero Agrippa complura & egregia. Idem princeps aduersus incendia excubias nocturnas uigiliisque commentus est. ad cœrendas inundationes alueum Tiberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quo autem facilius undique urbs ardiretur, desumpta sibi Flaminia uia Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. ædes sacras uetustate collapsas aut incendio absumptas refecit, easque & cæteras opulentissimis donis adornauit, ut pote qui in cellam Capitolini Iouis sedecim nullia pondo auri gemmasque & margaritas quingentes fester-

tium una donatione contulerit. quæ omnia auctore Tranquillo no-
 mus. sexdecim millia pondo auri æstimatione nostra (quæ est centum
 duodecim aureorum & semissis in singula pondo) duodeuicies cen-
 tena aureorum millia ualent. & quingentes festeruim duodecies cen-
 tena & quinquaginta millia. fit in summa huius donationis triecies
 centena & quinquaginta millia aureorum. Cum hæc & nullo plu-
 ra fecisset, paulominus, ut diximus, quadrages centena millia hære-
 dibus reliquit, cum tanta etiam legata reliquerit. cum interim, quod
 mireris, ærarium publicum non attigerit. quod non suum, ut pleriq; se-
 quentium principum. sed populi esse uoluit. Tria enim uolumna cum
 testamento suo reliquit. unum, in quo mandata de funere suo cõple-
 xus est, alterum indicem rerum a se gestarum. tertium breuiarium totius
 imperij, quantum militum sub signis ubiq; esset, quantum pecunie in
 ærario & fiscis & uectigaliorum residuis, & eorum seruorum libertor-
 umq; nomina a quibus ratio exigi posset, ut auctor est Tranquillus.
 Hic nescias utrum magis mirere, potentiam ne & opulentiam Roma-
 ni imperij hac ætate inauditam & incredibile, an principis frugali-
 tatem, & diligentiam, quæ tanta opera efficere, tot sumptus tolerare, tan-
 tisq; summis testari potuerit. Spartianus auctor est Adrianum anteq̃
 Antonium Pium adoptasset, Ceionium Commodum adoptasse. ob cuius
 adoptionem Circenses ludos dedit, & donatum populo ac militibus.
 Quem consule designatum cum minus sanum uideret, sepiissime dictita-
 bat, in caducum parietem nos inclinauimus, & perdidimus quater mil-
 lies festeruim, quod populo et militibus pro adoptione Comodi de-
 didimus. Hæc summa a nobis centies centena millia aureorum nostrorum
 æstimatur. Is princeps cum magnificentissimus uideri uellet, & a nul-
 lo magnificentia superari, cum Phrasmeni Iberorum regi ingentia
 dona dedisset, & ipse uicissim ab eo uisenda accepisset, & inter alia
 auratas chlamydes, ipse irridendis eius regis donis, trecentos noxios
 cum auratis itidem chlamydebis in arenam misit cum feris depugna-
 turos, aut a feris laniandos. Idem Spartianus alio libro de supradi-
 » cto Comodo loquens, qui Aelius Verus post adoptionem dictus est, pro
 » eius, inquit adoptione infinitam pecuniam populo & militibus Adria-
 » nus dedit. Sed cum eum uideret homo argutior ægerrime ualitudinis,
 » ita ut scutum solidius iactare non posset, dixisse fertur, ter millies perdid-
 » mus quod exercitui populoq; pro eo dependimus. Sed quater, ut ar-
 » bitror, hic ut supra legendum est. Quin & illud mirari magno pe-
 » re quis possit, quod Augustus testamento suo inseruit, se uiginti annis
 » proximis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisse.
 quam

quam summam non minorem quinquies & tricies centenis myriadibus aureorū coronatorum esse autumo. hoc est trecenties & quinquagies centenis millibus. hæc. n. & huiusmodi credi nō possunt ab ijs, qui Romanorum opes publicas priuatasq; animo non conceperūt. Quotus autem quisq; intra annos octingentos concepisse dici potest? Multa iam diximus de Crasso. de Pompeio. de Cesare, & alijs p multis, qui ciuile fastigium non excesserunt. Vidimus etiā quibus Romanorum uictorijs luxuria Asitica admissa sit in urbem & Italiam. Pli. igitur li. XXXIII. de copia argenti loquens ita inquit. Scimus lectos mulierum iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædā. quibus argentum addidisse primus traditur Follio eques Romanus, nō ut operiret aut deliata specie faceret, sed punica. Idem & aureos fecit. nec multo post argentei deliacos imitati sunt. quæ omnia expiauit bellum ciuile Syllanum. Paulo enim ante hæc facta sunt. lanceq; centenis libris argenti, quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat, multosq; ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales, qui bellū talibus uitijs imputauere. nostra ætas fortior fuit Claudij principatu. seruus eius Drusillanus nomine rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris, quinquagenariā lanceam habuit, cui fabricandæ officina prius ex ædificata fuerat, & comites eius octingentas quinquaginta octo librarum. quinquagenariā in omnibus libris legitur, sed tamen quingenariam lego. sensus. n. omnino ita poscit. Idem. Delphinos quinis millibus sestertium in libras emptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertijs centū. confessus est tamen nunq̄ se ijs uti propter uerecundiam ausum. sicut eundem sex millibus sestertium in libras uasa empta habuisse. sestertia centum duobus millibus & quingentis aureis a nobis æstimantur. magnificam autem æstimatricem cælaturæ eam etatē esse oportet, quæ uasa cælata in singulas libras senis sestertijs emeret, id est centū & quinquaginta aureis nostris. Idem lib. XXXVI. de luxuria Romanorum ædium loquitur, quā repente inuasisse urbem significare uolens, parua sunt, inquit, cuncta quæ diximus, & omnia uni cōparāda miraculo anteq̄ noua attingam. M. Lepido. Q. Catulo Cons. ut constat inter diligentissimos authores domus pulchrior non fuit Romæ q̄ Lepidi ipsius, at Hercule intra annos. XXXV. eadem centesimum locum non obtinuit. Computet nunc in hac æstimatione, qui uolet marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cū pulcherrima laudatissimaq; certantes centum domos, posteaq; eas

» ab innumerabilibus alijs in hunc diem uictas. Idem lib XVII. No
 » bilissimarum gentium ambo Crassus atq; Domitius censuram post
 » consulatum simul gessere, anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesi-
 » mo secundo, frequentem iurgijs propter dissimilitudinem morum.
 » Tūc Cn. Domitius, ut erat uehemens natura, præterea accensus odio
 » quod ex æmulatione auidissimum est, grauiter increpuit tanti censo-
 » rem habitare, pro domo eius millia numerorum identidem promit-
 » tens. at Crassus, ut præsens ingenio semper & faceto lepore solers,
 » concedere se respondit exceptis sex arboribus. at ne uno quidem de-
 » nario si adimerentur, emptam uolente Domitio, Crassus, utrum ne
 » igitur ego sum, inquit, quæso Domiti exemplo graui, & ab ipsa cen-
 » sura mea notandus, qui in domo, quæ mihi hereditate obuenit, com-
 » miter habitem? an tu, qui sex arbores æstimas? eæ fuere loti, patu-
 » larum opacitate lasciuæ. Valerius lib. IX. Cn. Domitius. L. Cras-
 » so collegæ suo altercatione orta obiecit, q̄ columnas Hymetias in por-
 » tici domus haberet, quem cum continuo Crassus quanti ipse domum
 » suam æstimaret, interrogaret, atq; ut respondit sexagies sestertio,
 » quo ergo, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde suc-
 » cidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tunc ait Crassus, uter
 » igitur luxuriosior est. ego ne, qui decem columnas centum millibus nu-
 » mium emi, an tu, qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium
 » summa compensus? Tricies sestertium Omnibonus pro. XXX. sestertijs intellexit cum aperte sensus refragetur. Ex his uerbis Va-
 » lerij intelligimus numerum in Plinio deesse. Valerius enim ante
 » Plin. fuit. In antiquissimo codice sic scriptum inueni, pro domo eius
 » HS promittens. quod significat sestertium, sed numerus deest, quem
 » numerum cum librarij uel emendatores non perciperent millia nu-
 » morum subdiderunt. In eodem codice non concedere, sed addice-
 » re legitur, quod mihi placuit. Verum eas columnas hymetias Pli-
 » lib. XXXVI. duobus in locis non decem, sed sex fuisse dicit. q̄ si do-
 » mus Crassi sexagies sestertium æstimata fuit ab inimico, ita ut ne
 » tanti quidem Crassus addicere uoluerit, quin arbores inde tolleret,
 » quid existimabimus de alijs, quæ postea factæ fuerunt? Siquidem
 » L. Crassus equalis. Q. Catuli fuit, cuius paulo ante mentio facta
 » est ex Plinio. hoc autem ex uerbis Plinij intelligimus in eodē. XVII.
 » Crassus, inquit, orator fuit in primis nominis Romani, domus ei
 » magnifica. sed aliquanto præstantior in eodem palatio. Q. Catuli
 » qui Cimbro cum Mario fudit, multo uero pulcherrima consensu
 » omnium etate ea in colle uiminali. C. Aquilij equitis Romani, cla-

rioris etiam tum iuris civilis scientia, cum tamen obiecta Crasso
sua est. haec tenus Pl. Si ergo Crassus censor ipse centum & quinquaginta millibus aureorum nostrorum habitavit, (tanti enim sexagesimo fextertium esse dico) nec tamen pulcherrimam tum habuit, & quae tunc pulcherrima domus fuit Romae, post. XXXV. annos centesimam pulchritudinis notam non obtinuit, quantam magnificentiæ ædium Romanarum luxuriæ tempore concipiemus, cum nulla iam censura timeretur? Is enim est Crassus dialogis Ciceronis de oratore nobilitatus, quem Cicero meminisse potuit non vidisse, & qui nasa argentea senis fextertijs in libras empta habuit. Cicero autem ipse non minoris quinquaginta millibus aureorum coronatorum habitavit. Gellius lib. undecimo. Cicero cum emere uellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, a Publio Sylla, qui tum reus erat mutuo fextertium uicies tacite accepit. ea res tamen priusquam emeret prodita in uulgus exiuit, obiectumq; ei est qd pecuniam domus emendæ causa a reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobriatione permotus, accepisse se negauit, ac domum quoque se empturum negauit, atque adeo, inquit, uerum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. sed cum postea emisset, & hoc mendacium in senatu ei ab inimicis obijceretur, risit satis, atq; inter ridendum, ignoratis, inquit, prudentis, & cauti patrisfa. esse quod emere uelit, empturum sese negare propter comitatores emptionis. haec tenus Gel. Tanti autem aestimata fuisse senatus etiam decreto Cicer. ipse testis est scribens ad Atticum li. IIII. & de euentu actionis eius loquens quam pro domo sua habuit, quae hodie inter alias orationes extat. Secuta est, inquit, contentio de domo. Diximus apud pontifices, acta res est a curate a nobis, & si unquam in dicendo fuimus aliquid, tum profecto doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dedit. senatus cons. factum est id, quod ad te misi, nobis superficiem ædium consules de consilij sententia aestimarunt fextertium uicies, cætera in re ualde liberaliter. tusculanam uillam quingentis millibus. Formianum fester. ducentis quinquaginta millibus. quæ aestimatio non modo uehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. Dices quid causæ fuit? dicunt illi quidem pudorem meum, qd neque negarim, neque uehementius postularim. Sed non est id. nam hoc quidem etiam profuisset. uerum ydem mi Tite Pomponi, ydem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pennas inciderant, nolunt easdem renasci. His uerbis apparet do-

mus superficiem uicies sestertium Ciceroni aestimatum etiã ab ijs ho-
 minibus, qui Ciceronem crescere nolebant. ea autem aestimatio facta
 est propter P. Clodium, q̄ plebiscito obtinuerat cum tribunus plebis
 esset, ut Cicero in exiliũ pelleretur, & bona eius publicarentur, quo
 facto disturbanda ædificia & ad solum diruẽda curauit. Cicero au-
 tem reuersus obtinuit, ut publice dãnnum illud sarciretur. huic aestima-
 tioni fidem facit Sallustius in inuictua oratione, quã in Ciceronẽ ha-
 » buit, his uerbis. Domum ipsam tuã ui, & rapinus funestam tibi, ac
 » tuis comparasti, uidelicet ut nos commonefacias q̄ conuersa respubli-
 » ca sit, cum in ea domo habitaris homo flagitiosissime, quæ P. Crassi
 » uiri clarissimi fuit. & post paulum ita subdit. Sed, ut opinor, illa te
 » magis extollunt, quæ post consulatum cũ uxore de repub. consulisti.
 » cum legis Plauciæ iudicia domi faciebatis, ex coniu-ratis alios pecu-
 » niæ condemnabas, cum tibi alius Thusculanam, alius Põpeianam
 » uillam ædificabat, alius domũ emebat. q̄ uero nihil poterat, hic erat
 » calumniæ proximus. hic oppugnatum domũ tuam uenerat, aut insi-
 » dias senatui fecerat. deniq; de eo tibi compertum erat. Quæ si tibi fal-
 » sa obijcio, redde rationem q̄tum patrimonij acceperis, qd tibi litibus
 » accreuerit, qua ex pecunia domũ paraueris, Thusculanũ & Pom-
 » peianũ infinito sumptu ex ædificaueris, aut si retices, cui dubiũ potest
 » esse, qn opulentia istam ex sanguine, & miserijs ciuium paraueris?
 Ex his uerbis satis apparet uicies sestertium magnã pecuniã fuisse,
 nec inmerito Ciceronẽ cõquestum apud Atticum, q̄ Thusculanũ suũ
 ædificiũ qngentis sestertijs aestimatuẽ esset, quæ nos. XII. millia et qn
 gentos aureos esse dicimus. Sallustius. n. infinito sumptu ædificatuẽ esse
 obiecit. Blondus lib. IX. Romæ triumphantis, in quo libro urbis Romæ
 Romanorũq; magnificentiã diligenter magis q̄ docte oñdissẽ uidetur,
 ait obseruasse in epistolis Ciceronis Ciceronẽ uillas duodeuiginti nu-
 mero habuisse, in quẽs præcipuas thusculanã, formianã, arpinatẽ,
 antanam & Põpeianam. quãs tamen eum simul possedisse non cre-
 » do, nec ipse Blondus affirmat. Cicero in oratione pro M. Cælio. sum-
 » ptus unius generis obiectus est habitationis. XXX. millibus dixi-
 » stis eum habitare. ex hoc loco conijci potest magnam esse pecuniam
 XXX. sestertia, & præterea exemplum habemus, quanti domus
 locarentur annũuersaria mercede. XXX. sestertia ego septingent-
 » tos quinquaginta aureos nostros esse dico. Ipse in oratione pro do-
 » mo sua quodam in loco ita inquit. nihil erat latum de me, non
 » adesse eram iussus, non citatus affueram, eram etiam tuo iudi-
 » cio ciuis incolumis: ciuis domus in Palatio, uilla in Thusculano,

altera ad alterum consulem transferebatur, senatus consules uoca-
 bat, columnæ marmoreæ ex ædibus meis inspectante populo Ro. ad
 socrum consulis portabantur. Sed emendandus locus in quinto episto-
 larum, ubi ad P. Sestium scribens ita inquit. Ego tua gratulatione com-
 motus, quod ad me pridem scripseras uelle te bene euenire, quod de
 Crasso domum emissem. emi eam ipsam domum millibus numism
 XXXV. aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum ha-
 bere æris alieni, ut cupiam coniurare si quis recipiat. Huiusmodi
 mæda est in xi. in epistola Decimi Bruti ad Ciceronem. Cum ad rem-
 liberandam accessi. mihi fuit sestertium quatuor millibus amplius, se-
 ptemum legionum numerum alo, qua difficultate tu arbitrare. Verum illic
 tricies quinques sestertium legendum puto. si. n. superficies uicies æsti-
 mata est, potuit area quindecies addere ad pretium. huiusmodi ædi-
 ficia damnosa ambitione ex ædificata taxans Sallust. in Catil. ita
 inquit. Operæ pretium est cum domos atque uillas cognouerit in-
 urbium modum ædificatas, uisere templa deorum quæ nostri ma-
 iores religiosissimi mortales fecere. Ciceronem autem tanti domum
 emere potuisse argumentum est id, quod ipse in secunda Antonia-
 nadiat. Hereditatem mihi negasti obuuisse, utnam hoc tuum ue-
 rum crimen esset. Ego enim amplius sestertium ducenties acceptum
 hereditatibus retuli. quæ in hoc genere fateor feliciorum esse te. me ne-
 mo nisi amicus fecit heredem, ut cum illo comodo, quod erat, animi quæ-
 dem dolor iungeretur. te is quem nunquam uidisti. L. Rubrius Cassinas
 fecit heredem. Quibus uerbis Antonium, ut testamentarium taxat. quan-
 ta autem sit pecunia ducenties sestertium ex eo coniendum relinqui-
 tur, quod Cornelius Nepos in uita Pomponij Attici scribit his uerbis.
 Habebat auunculum Cæcium equestris Romæ familiarem. L. Luculli. diuini-
 tem. difficillima natura. cuius sic asperitatem ueritus est, ut quem nemo
 ferre posset, huius sine offensione retinuerit beneuolentiam. quo facto
 tulit pietatis fructum. Cæcius enim moriens testamento adoptauit
 eum, fecitque heredem ex dodrante. ex qua hereditate accepit circiter
 centies sestertium. et infra. Cum tanta, inquit, pecuniæ facta esset ac-
 cesso, nihil de quotidiano uictu mutauit. nihil de uitæ consuetudine.
 tantaque usus est moderatione, ut neque in sestertium uicies, quod a pa-
 tre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in sestertium centies
 affluentius uixerit quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque for-
 tuna. nullos habuerit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam
 sumptuosam uillam. neque in Italia, præter ardeatnum, et Nomen-
 tarum rusticum prædium, omnisque eius pecuniæ redditus constabat

» in epiroticis & urbanis possessionibus, ex quo cognosci potest eum
 » usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione meriti solitum. Hic est
 Pomponius Atticus Ciceronis familiarissimus, ita ut Quintus frater
 ei charior non fuerit, cui rei (ut eiusdem Cornelij uerbis loquar) in-
 dicio sunt uolumina multa epistolarum a consulatu eius usq; ad extre-
 mum tempus ad Atticum missarum. quæ qui legerit, non multum
 desiderabit historiam contextam eorum temporum. Qui Ciceroni
 in omnibus eius periculis singularem fidem præbuit. Cui ex patria
 fugienti sestertia ducenta & quinquaginta donauit, quæ nos sex mil-
 libus & ducentis quinquaginta aureis nostris æstimamus. Ex præ-
 dictis luculentum mihi documentum sumi posse usum est ad ea, quæ
 agimus intelligenda. Si enim eques Ro. splendide uixit in uicibus sestert-
 tum, ita ut in prædiorum tantum fructu non etiam fœnore reddi-
 tum pecuniæ constitueret, oportet omnino magnam fuisse pecuniam
 uicibus sestertium, præsertim cum is una donatione in Ciceronem tan-
 tam pecuniam contulerit. eodem pertinet id, quod ab eodem autho-
 re dicitur, nec id, inquit, præteribo, q̄q̄ leue usum iri putem. cum in
 primis lautus esset eques Ro. & non parum liberaliter domum suam
 omnium ordinum homines inuicaret, scimus non amplius q̄ terna mil-
 lia æris peræque in singulos mensens ex ephemeride eum expensum
 sumptui ferre solitum. atq; hoc non auditum, sed cognitum prædica-
 mus. sæpe enim propter familiaritatem domesticis rebus interfuimus.
 terna millia æris mille ac ducentos sestertios mimos ualent, idest ære
 nostro triginta aureos. Sic in dies singulos Pomponius aureum unum
 nostrum in sumptu domestico impendebat. quod intelligo de pulmen-
 tario sumptu, quippe elegans ille fuisse dicitur, etsi non magnificus,
 splendidus, etsi non sumptuosus. usus est enim, ut inquit idem Cornelius,
 familia si utilitate iudicandum est, optima. si forma, uix mediocri. namq;
 in ea erant pueri literatissimi anagnostæ, optimi & plurimi libra-
 rum, ut ne pedisse quis quidem quisq; esset, qui non utrunq; horum pul-
 chre facere posset. pari modo artifices cæteri, quos cultus domesticus
 desiderat, apprime boni. Anagnostas Cornelius appellat pueros le-
 gendi peritos, quibus Pomponius super conuiuium utebatur, ut pleriq;
 » Romanorum nemo, inquit, in eius conuiuio aliud acroama q̄ ana-
 » gnosten audiuit. Verum ex prædictis apparet fructuosam Ciceroni
 atq; etiam auriferam eloquentiam fuisse, omnes. n. artes olim magno
 cum splendore exercebantur. Non omittendum illud, quod caput ampu-
 tatum parenti eloquentiæ Romanæ, decies sestertium ab Antonio
 triuuiro æstimatum est, idest quinque & uiginti millibus aureorum

nostrorum auctorem enim Appianum habemus in.iii.ciuiliũ bel-
 qui ducenta & quinquaginta millia drachmarũ Popilio lænæ pro
 capite Ciceronis Antonium dedisse scripsit. tanti caput eloquentiæ ab
 inimico aestimatum est. diximus supra Isocratem dicendi præcepto-
 rem orationem unam talentis uiginti uendidisse. Theombrotum me-
 dicum Antiochum regem talentis centum sanasse. Apellem pictorem
 sed literarum peritum Alexandrum regem uiginti auri talentis
 pinxisse, quanti hodie ducatus nõ mediocris emi possit. Singula enim
 talenta auri non minus senis millibus septingentis & quinquagenis
 solatis nostris ualuerunt. Aristoteles Speusippi pauculos libros tri-
 bus talentis emit, ut author est Gel. Quanti igitur emptos existima-
 mus libros Aristotelis & Theophrasti, quos Strabo lib. XIII. ab
 Appellione Teio magno aegento redemptos esse tradidit, tñeis iam
 & situ corruptos, ut qui iandiu in terram obruti fuerant. Plinius
 auunculus collectanea sua quadringentis sestertijs uendere noluit,
 ut author est Pli. Iunior libro. III. epistolarum his uerbis. Perire
 enim omne tempus arbitratur, quod studijs non impartiretur.
 Hac intentione tot ista uolumina peregit. eclectorumq; commenta-
 rios. C. X. mihi reliquit, opisthographos quidem & minutissime scri-
 ptos. qua ratione multiplicatur hic numerus. re ferebat ipse potuisse
 se, cum procuraret in Hispania, uendere hos commentarios Largio
 Licinio. CCCC. millibus numism. & tunc aliquanto pauciores erant.
 Quis nunc regum emere bibliothecam confertissimam decem aureo-
 rum millibus uelit, quanti a Plinio ciuis unus priuatus regesta quæ-
 dam extemporanea licitari ausus est? Et Pli. tamen tanti addicere
 noluit. Plinium autem iuniorem diuitem fuisse multa eius epistola-
 rum loca declarant. Iamprimum in. VII. epistolarum ad Core-
 liam scribens, ita inquit, Tu quidem honestissime, q̄ tam impense &
 rogas & exigis, ut accipi a te iubeam pretium agrorum non ex se-
 ptingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quan-
 ti a publicanis partem uigesimam emisti. Inuicem ego & rogo &
 exigo, ut non solũ quid te, uerum etiam quid me deceat aspicias. Et
 ex his uerbis & ex epistola paulo superiore, quam ad Fabatũ scri-
 bit, apparet eum ducenta millia numism pro accessione pretij con-
 tempnisse, emptrice etiam hoc petente, ne ratum non habere uideretur
 quod a liberto suo gestum erat. Idem ad Caninium. Equidem
 commodius nihil inuenio, q̄ quod ipse feci. nam pro quingentis milli-
 bus numism, quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumq; promi-
 seram, agrũ ex meis longe pluri actori publico publice mancipauit,

- » eundem uectigali imposto recepi, tricena annua millia daturus. per
 » hoc enim & Reipub. fors in tuto, nec redditus incertus, & ipse ager
 » propter id, quod uectigali longe supercurrit, sem p dominum a quo
 » exerceatur inueniet. ex his uerbis apparet Plin. patriæ suæ do-
 » nasse annua sestertia tricena, quæ a nobis septingentis & quinquaginta
 » aureis aestimantur, pro quingentis sestertijs in numero, quæ
 » pollicitatione patriæ facta debebat, idest duodecim millibus & quingentis
 » aureis. qua ratione paulo plus sedecim millibus & quingen-
 » tis singula millia annua aestimauit. Idem libro. V. Saturninus, qui
 » nos reliquit hæredes, quadrantem Reipub. nostræ, deinde pro qua-
 » drante præceptionem quadringentorum millium dedit. hoc si ius assi-
 » cias, irritum, si defuncti uoluntatem, ratum & firmum est, mihi au-
 » tem defuncti uoluntas antiquior iure est. utiq; in eo, quod ad commu-
 » nem patriam uoluit peruenire. an cui de meo sestertium decies con-
 » tuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem
 » ex aduentione denegem? His uerbis significat decies centena millia mi-
 » num Reip. suæ antea dedisse, & tum quadraginta millia condona-
 » re p præceptionem a se hærede relicta, quæ stricto iure cogi non
 » posset soluere, quæ duæ summæ. XXXV. millia aureorum nostro-
 » rum ualent. Apud eundem epistola quarta ad Traianum libera-
 » litatem sestertij quadringentes pro quadragies legitur. magnâ enim
 » esse pecuniâ ex eo ostenditur, quod epistola alia ad eundem legitur.
 » theatrum dominæ niceæ maxima iam parte constructum, imper-
 » fectum tamen, sestertium, ut audio, amplius centies hausit. Seruius
 » grammaticus author est Virgilium poetam tres libros æneidæ suæ
 » Augusto recitasse, secundum quartum & sextum. sed sextum maxi-
 » me ob Octauiam Augusti sororem Marcelli matrem, quem Marcellus
 » Augustus sibi adoptauerat, qui perijt anno decimo octauo ualetudi-
 » ne correptus. hæc igitur Octauia cum recitationi interesset, & Virgi-
 » lius ad carmina illa uenisset circa finem sexti libri, quæ Marcelli lu-
 » ctum describunt, defecisse illa dicitur, cum ad illud uentum est,
 » Heu miserande puer si qua fata aspera rumpas
 » Tu Marcellus eris. — Aegre autem refocillata Octauia
 » silentium Virgilio imperasse dicitur, & dena sestertia pro singu-
 » lis uersibus dari iussisse, qui numero sunt unus & uiginti. quod
 » si est uerum, Virgilius paucis uersibus supra quinque millia aureo-
 » rum meruit. de hoc poeta ita inquit Seruius, aut quicumque fuit,
 » qui eius uitam scripsit, Bona autem cuiusdam exulantis non susti-
 » nuit accipere, possedit prope centies sestertium ex liberalitatibus
 » amicorum,

amicorum, habuitq; donum Romæ in æsquilijs, quâquam secessu
 Campaniæ Sicaliæq; plurimum uteretur. quæcunque ab Augusto
 petijt repulsam nunquam tulit. parentibus quotannis aurum ad
 abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit. hære-
 dem autem fecit ex quadrante Augustum. centies sestertium du-
 centa quinquaginta aureorum millia ualet. quare non frustra Iu-
 uenalis eius meminit ut copiosi in satyra septima. Qui autem di-
 ligenter reputauerit commoda magistratum non modo in prouin-
 cijs, sed etiam in urbe, is non mirabitur, tam diuites quosdam fu-
 isse. Argumentum eius rei ingens mihi uidetur ambitus Romæ sta-
 grantissimus. Cuius unum exemplum sat erit ex Cicerone sumere
 libro secundo epistolarum ad Quintum fratrem. Sic enim scribit.

Ambitus redijt immanis. nunquam fuit par. non dico hyperbolas,
 uel sestertium centies constituunt in prærogatiuam pronunciare. res
 ardet inuidia. tribunitij candidati compromiserunt sestertijs. CCCC.
 in singulos apud Mar. Catonem depositis petere eius arbitratu. ut
 qui contra fecisset, ab eo condemnaretur. hic locus in impressis pri-
 dem libris corruptissime legebatur, in quibus etiam numerus se-
 stertiorum deerat. in recens impressis, ne restitutus quidem satis est,
 quare a me citari integer non potuit. male tamen sester. CCCC.
 legi ex eo apparet, quod idem Cicero libro quarto ad Atticum ita
 scribit de his comitijs loquens. Sequere nunc me in campum. ar-
 det ambitus. fœnus ex triente idibus Quintil. factum erat beffi-
 bus. & post aliquot uersus Pompeius fremit. Queritur. Scauro stu-
 det. Sed utrum fronte, an mente dubitatur. exoche in nullo est. pe-
 cunia omnium dignitatem exæquat. Messala languet. non quo ani-
 mus desit, aut amicis careat. Sed coitio. Cos. & Pompeius obsunt.
 Candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros. apud eum sester-
 tia quingena deposuerunt, ut qui a Catone damnatus esset, id per-
 deret, & competitoribus tribueretur. si locus hic non mendosus est,
 supra quingentis uel quingenis potius legi debet. sed si Plutarchus
 uerum dixit, utrobique corruptum est. Sic enim ab eo refertur hi-
 storia in Catone minore. Hi uero, qui magistratum petebant, cum
 singuli a largitionibus deterriti essent, in unum conuenerunt, con-
 tuleruntq; singuli duodecim millia & semis drachmarum argen-
 ti, facta sponione, ut qui ex eis per largitionem peteret, id argen-
 tum perderet. arbitrumq; ad eam rem Catonem delegerunt &
 reliqua. duodecim millia & quingentæ drachmæ, quinquag-
 ta sestertia faciunt non quingenta. Existimo autem Plutarchum

ab aliquo exemplari deceptum quinquaginta pro quingenta intel-
 lexisse, nisi myriadas eum duodecim non millia scripsisse arbitre-
 mur ut singuli duodenas myriadas & quæna millia deponerent, idest
 cetenaucenaquina millia. ut ratio quadret ad numum. Ciceroni enim
 potius credendum est. & alioqui parum fuisset in tanto ambitu tan-
 tulum deponere. Hanc historiam tetigit Plinius in præfatione. Cum
 » apud Catonem, inquit, ambitus hostium, & repulsis tanquam hono-
 » ribus ineptis gaudentem pecunias flagrantibus comitijs deponerene
 » candidati, hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis sum-
 » mum esset) profitebantur. Verumenimvero ex uerbis Ciceronis ap-
 » paret, animosum illum fuisse ambitum, cum in tribum præroga-
 » tuam centies sestertium pronunciare candidati non dubitarent. o-
 » portuit enim proportionem & alijs tribubus aliquid diuidi, quæ nu-
 » mero quinque & triginta erant, aut certe tot tribubus, quæ ad renun-
 » ciationem magistratus sufficerent. hoc ne falsum putetur tametsi cre-
 » ditu difficile, Cicero præfatuncula fidem sibi præstruit, non dico,
 » inquit, hyperbolas uel hyperboles, hoc est hyperbolice utroque enim
 » modo legitur. argumentum etiam ingentis summæ est, quod Cicero
 » ambitum foenus intendisse dicit & dimidio maius fecisse, hoc est ex
 » triente bessale. Diximus in præcedentibus moris fuisse apud Roma-
 » nos, ut ædiles & alij magistratus ludos uel munera magnifica face-
 » rent & ederent in theatro uel circo uel amphitheatro, quasi po-
 » pulo uniuersam quandam mercedem soluentes ob lata si frægia. de-
 » dimus & magnificentæ exempla, indicia omnino ualida ad eam
 » rem, quam nunc ago probandam. oportet enim magna fuisse com-
 » moda eius honoris, qui tanti æstimator. Nunc quanta fuerit pote-
 » stas imperatorum in bello, & proconsulum, prætorumq; in pro-
 » uincijs suis, demonstrandum est. Iamprimum Strabo libro. XII.
 » de Cappadocia & Paphlagonia loquens à Pompeio certis finibus
 » terminatis, ita inquit. Ὅσπερον δὲ οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες ἄλλοις
 » καὶ ἄλλοις ἐποίησαν μισθὸς, βασιλείας τε καὶ δυναστείας καὶ βιπάντες. καὶ
 » πόλεις τὰς μὲν ἐλαθροῦντες. τὰς δὲ ἐχειρίζοντες τοῖς δυνάταις. τὰς δ'
 » ὑπὸ τῶν δῆμων τῶν Ῥωμαίων ἰῶντες. Postea autem Romanorum du-
 » ces alias atque alias contributiones fecerunt, reges & dynastas con-
 » stituentes, ciuitatumq; partim immunitate donarunt, partim poten-
 » tibus attribuerunt, partim etiam sub ditione Romana relique-
 » runt. Ex his uerbis intelligimus non modo Pompeium post ponticam
 » uictoriam hoc iuris usi. r. passe, sed etiam alios imperatores pro ar-
 » bitrio suo statuere solitos de ijs prouincijs, quas armis deuierant.

exemplum

exemplum eius rei luculentum est eodem libro. de quadam enim regione loquens campestri, & feraci, & pecore copiosa, ita inquit.

- » Huius regionis partem Amasini obtinent, partem Pompeius Deio-
 » taro dedit. ut Pharnaciæ, & Trapezuntia adiacentia usque in
 » Colchidem & minorem Armeniam, horumq; locorum regem eum
 » creavit, cum alias haberet hæreditariam à patre tetrarchiam
 » Galatarum, qui Tolistobogi dicuntur. καὶ τῶν ἀπεδίξεν αὐτῷ
 » βασιλείαν, ἔχοντα καὶ τὴν πατρῴαν τετραρχίαν, regem, inquit, ho-
 » rum eum creavit. hic idem Pompeius Tigranem Armeniae re-
 » gem potentissimum, sed victoria Pompeij fractum, ad se uenien-
 » tem, & diadema suum ad pedes eius demittentem, & genibus
 » aduolutum diadema resumere iussit, & in sella regia sedere, mul-
 » ta sex millium talentum irrogata, ut Plutarchus author est, ut Ap-
 » pianus sex millibus talentum ab eo dono acceptis. Strabo rur-
 » sus post aliquot chartas de Commanis ponticis loquens, quod sa-
 » cerdotium Dianæ dicatum erat. παραλαβὼν δὲ πομπήϊος τὴν ἐξ
 » σίαν ἀρχέλιον ἐπέστησεν ἱερεῖα, καὶ προσώρισεν αὐτῷ χάραν δίσχοι-
 » ρον κύκλω. τὸτο δ' ἔστιν ἐξήκοντα στάδιοι πρὸς τῆ ἱερᾶ, προσέξασ τοῖς ἐνοί-
 » κῆσι πενταρχεῖν αὐτῷ. accepto autem imperio Pompeius Arche-
 » laum sacerdotio præfecit, & regionem ei attribuit duorum schoe-
 » norum in circuitu, quæ sexaginta sunt stadia sacram urbem am-
 » bientia. iussitq; eius incolæ imperio eius parere. Sic enim eum
 » locum uertendum puto, licet interpret tantundem agri sacerdo-
 » tio accrenisse Pompeij beneficio intellexit. quale autem fuerit, aut
 » quàm locuples sacerdotum ex eo intelligitur, quod idem author
 » ait his uerbis. regum ponticorum tempore diebus festis qui Dia-
 » næ sacri erant, sacerdos Commanorum diadema regum gesta-
 » bat, & secundum regem honori habebatur. Commana autem
 » urbs imperio eius suberat cum sacris seruis, qui Hieroduli di-
 » cebantur, numero non pauciores sex millibus. in quos omnimodam
 » potestatem habebat, præterquam uendendi. Cicero autem hoc do-
 » cet in. L. agraria contra Rullum, cum dicit, non licere decemui-
 » ris à populo creatis statuere de agro pontico & Mithridatico à
 » Pompeio capto. Ita ne uero, inquit, hos agros regios Mithridatis,
 » qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt,
 » cum adhuc imperator in bello uersetur, in locis autem illis etiam
 » nunc belli nomen reliquum sit, eos agros, quorum adhuc penes.
 » Cn. Pompeium omne iudicium, et potestas more maiorum debet esse,
 » decemuirum uident. Eodē ptinent ea, quæ apud Lucanū Pompeius ipse

gloriatur in secundo Pharsalia. cum auxilia undiq; euocanda disse-
 rit, filio ob id allegato. Hoc tamen uerū est, q̄ ea, quæ ab his impera-
 toribus statuebantur, necesse erat senatusconsulto confirmari. id, quod
 » eodē in loca Strabo docet his uerbis. Διαπλεμύσας δὲ καὶ ἐπαλειθῶν
 » οἰκῶν, ἐξενίκησεν ὡς τὰς τιμὰς, ἅς ὑπέχετο ὁ λαύκολλος τῶν ποτικῶν
 » τισί, μὴ κερῶσαι πῶ σάκλητον. confecto autē bello Romam reuer-
 » sus Pompeius, peruiat ne ea præmia, quæ Lucullus quibusdam pon-
 » ticis primoribus pollicitus fuerat, à senatu confirmarentur. ἄδικον
 » γὰρ εἶναι κερτορθώσατος ἄλλου τὸν πόλεμον, τὰ βραβεῖα ἐπ' ἄλλω γενέ-
 » θαι καὶ τὴν τῶν ἀρτίων διανομῆν. Iniquum enim esse bello eo ab
 » alio confecto, in alterius arbitrio belli præmia, & decorum milita-
 » rium collationem manere. nemo autem ignorat ponticum bellum
 Lucillum bona ex parte gessisse. sed cum ei Pompeius ante diem
 successisset, conficere non potuisse. & Pompeium ex rebus gestis Lu-
 culli triumphasse fortunæ iniquitate, quæ Lucillum summo fauore
 euectum repente destituit, ut uidere est Plutarchum in Lucullo legen-
 tibus. Causam tamen præbuit Cicero, qui orationem pro Pompeio
 habuit ad populū cum præturam ipse gereret, quæ oratio pro lege
 Manilia inscribitur. Ob hoc Lucullus reip. insensus in oīū se contu-
 lit, & singulari lautitia, & splendore sumptuū uitam p̄ omnem ui-
 uendi amoenitatē traduxit, ex ea prouincia summis opibus auctus.
 tamen triumphī sui die aureū simulacrū Mithridatis sex pedum lon-
 gitudinis, clypeumq; gemmis confertum, cū immāni summa auri, &
 argenti facti signatq; in ærariū intulisset. Cicero in Pisonem præcla-
 » ri facinoris loco ponit q̄ prouinciam contempserit. Ego Antoniū, in-
 » quit, collegam cupidū prouinciæ, multa in repu. molientem, patientia
 » atq; obsequio meo mitigauī. ego prouinciam Galliam senatus autho-
 » ritate exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, quam cum Anto-
 » nio communicauī, q̄ ita exist. mabam tempora reip. ferre, in concione
 » deposui reclamāte Po. Ro. Idem cū prouinciam Ciliiciā obtineret, ad
 » Atticum scribens de uitæ suæ integritate, ipse inq̄t in Asiam profec-
 » tus sum Tharsononis Ianuarijs. non me Hercule dici potest qua ad-
 » miratione Ciliiciæ ciuitatum, maximēq; Tharsensium. postea uero q̄
 » Taurū transgressus sum, mirifica expectatio Asiæ nostrarū diocē-
 » sum, quæ sex mensibus imperij mei nullas meas acceperat literas,
 » nunq̄ hospitē uiderat. Illud autē tempus ante me fuerat in hoc quæ-
 » stu. ciuitates locupletes ne in hybernīs milites reciperēt, magnas pecu-
 » nias dabāt. Cyprij talenta attica. CC. qua ex insula (nō hyberbolicos
 loquor) nummus nullus me obtinente erogabitur. ob hæc beneficia qui-
 bus illi

bus illi obstupescunt, nullos honores mihi nisi uerborum decerni sino.
 si hic numerus. CC. talenta uere apud Ciceronem legitur, (ut uere le-
 gi puto,) centum & uiginti millia aureorum nostrorum eo nomine
 lucri facere potuit, si famam contempsisset. opulentam autem Cyprum
 olim fuisse ex eo conijcimus, quod Ptolemæo Cypri rege confiscato, Cato
 qui Clodij factione ad colligendam eius gazam ablegatus est, septem
 millia talentum Romam deportauit ex auctione gazæ, ut author est
 Plutarchus, quæ maior ob id pecunia fuisse uidetur, quod Cato aliquando
 in altercatione Põpeio obiecit se ex Cypro plus auri atque argenti nul-
 lo exercitu detulisse, quod Pompeius ex omnibus triumphis concusso ter-
 rarum orbe, ipse instructus ingentibus copijs, intulisset in ærarium.
 quo tempore Cyprus in prouinciam prætoriam redacta est factione
 eiusdem Publij Clodij pulchri Ptolemæo infensi ob negatam ei pe-
 cuniam ad redemptionis pretium, cum a piratis interceptus esset.
 quæ historia a Strabone narratur in fine libri decimi quarti. Idem
 Cicero pro. L. Manilia. Difficile est dictu Quirites quãto in odio si-
 mus apud exterarum nationes propter eorum, quos ad eas hoc anno
 cum imperio misimus, iniurias ac libidines. quod enim finum pu-
 tatis in illis terris uestris magistratibus religiosum? quam ciuitatem
 sanctam? quam domum satis clausam, ac munitam fuisse? urbes iam
 locupletes & copiosæ requiruntur, quibus causa belli propter diri-
 piendi cupiditatem inferatur. Idem Pisoni obiecit, quod perfidiã. CCC.
 talentis uendidisset, his uerbis. Idemque tu Rabocentum Bessicæ gen-
 tis principem, cum trecentis talentis regi Cotto uendidisses, securi per-
 cussisti, cum ille ad te legatus in castra uenisset, & tibi magna præ-
 sidia & auxilia a Bessis equitum, peditumque polliceretur. & paulo
 inferius. nonne sestertium centies & octogies, quod quasi uasarij no-
 mine in ueditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributum
 Romæ in quæstu reliquisti? nonne cum ducenta talenta tibi Apol-
 loniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Suffi-
 dium equitem Romanum hominem ornatissimum, creditorem debi-
 toribus suis addixisti. Vasarium Cicero appellat id, quod publice
 dabatur magistratibus ut nuli, equi, & uasa & reliqua, quæ ma-
 gistratus instrumentum implerent, id, quod patet ex eo, quod idem
 dicit in. l. agraria contra Rullum, de decemuiris loquens, quos Rullus
 creando esse censuerat ad agros diuidendos, diuedendosque per pro-
 uincias, dat, inquit, potestatem uerbo prætoriam, reuera regiam. defi-
 nit in quinquennium, facit sempiternam, tantis enim confirmat opi-
 bus & copijs, ut inuitis eripi nullo modo possit. deinde ornat ap-

- » paritoribus scribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis
 » tabernaculis centurijs suppellectili. sumptum haurit ex ærario, sup-
 » peditat a socijs. Intelligimus ergo uasarij nomine pecuniam publice
 dari solitam magistratibus euntibus in prouincias, ex qua sibi neces-
 saria compararent, id quod postea Augusti tempore senatusconsulto
 constitutum est, Tranq. in Augu. author & aliarum rerum fuit, in-
 quers, ne acta senatus publicarentur, ne magistratus deposito honore
 statim in prouincias mitterentur, ut proconsulibus ad mulos, & ta-
 bernacula, quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur.
 Meminit eius moris Cicero in quinta in Verrem actione. & Lam-
 pridius in Alexandro, his uerbis: Iudices cum promoueret, exem-
 plo ueterum, ut & Cicero docet, & argento & necessarijs instrue-
 bat. ita ut præsides prouinciarum acciperent argenti pondo uicena,
 mulos & equos binos, uesters forenses binas, domesticas singulas, bal-
 neares singulas, aureos centenos, coquos singulos, & si uxores non
 haberent, singulas concubinas, q̄ sine ijs esse non possint. reddituri
 deposita administratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos,
 cætera sibi habituri si bene gessissent. Sed illa fuit priscae seuerita-
 tis imitatio, qualis in legibus sumptuarijs intelligitur. de quibus in-
 fra dicturi sumus. Cicero igitur Pisoni obiicit, q̄ eo tempore, quo Ci-
 cero exilio multatus fuit, Piso & Gabinius prouinciarum pactione
 cum Clodio Pulchro tribunopl. Ciceronis inimico conspirarint. sicq̄
 factum, ut per tribunumpl. prouincias obtinuerint, Gab. nius Syri-
 am, Piso Mædoniam, & Pisoni centies & octogies sestertium ua-
 sarij nomine decretum sit, quam totam pecuniam fœnore Romæ
 occupauit, quæ non minor fuit quadringentis & quinquaginta
 millibus aureorum nostrorum. Sunt & alia nomina pecuniæ im-
 perandæ ciuitatibus, quam magistratus in rem suam uertebant,
 » quæ Cicero eadem in oratione in Pisonem persequitur. qui mo-
 » dus, inquit, tibi fuit frumenti aestimandi? qui honorarij? siquidem
 » potest ui & metu extortum honorarium nominari, quod cum per-
 » æque omnes tum acerbissime Bœotij & Byzantij Cheronenses;
 » Thessalonica sensit. frumentum aestimandum intelligo id frumen-
 tum, quod in cællam prætoris, uel consulis imperatur. Pro quo pe-
 cuniam imperabant quantam collibuerat. Honorarium appello
 quod græci isodium & isodon, idest xenium aduentitium, quod da-
 tur ingredienti quamq̄ urbem magistratui, ut hodie principibus
 nostris, cum primum urbes pompaticæ ingrediuntur. sequitur in-
 » eadem oratione, mitto aurum coronarium, quod te diuissime tor-
 sit, cum

» sit, cum modo uelles modo nolles. Lex enim generi tui & decerni,
 » & te acipere uetabat, nisi decreto triumpho. his accedit, q̄ Ro-
 » mani imperatores ciuitatem Romanam dare poterant, ut author est
 » idem Cicero in oratione pro Cornelio Balbo his uerbis, audebo eti
 » am hoc contendere nunquam esse condemnatum quem constaret
 » ab imperatore nostro ciuitate donatum. his igitur & huiuscemo-
 » di causis Romani senatores ditescere in immensum poterant. Augu-
 » sti autem tempore mirum in modum auctum est fastigium Roma-
 » num non modo publicum, sed etiam priuatum, licet luxus uitæ di-
 » minutus esset, exemplum prodente principe, mittebat enim in pro-
 » uincias consulares & prætorios & equestris ordinis uiros quoscuq;
 » honore dignos iudicabat, qui etiam quo plures, ut Tranquilli uerbis
 » loquar, partem administrandæ reip. caperent, noua officia excogi-
 » tauit, curam operum publicorum, uiarum & aquarum, aluei tybe-
 » ris, frumenti populo diuidendi, præfecturam urbis, triumphatum
 » legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum quoti-
 » escunq; opus esset, censores creari desitos longo interuallo creauit, nu-
 » merum prætorum auxit, exegit etiam ut quotiescunq; consulatus
 » sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet. ab ijs igitur, quos
 » locupletes nouerat ipse, exigebat ut urbem monumento aliquo insi-
 » gni ornarent. hunc morem tenuerunt & alij principes, ut uidere
 » est apud historicos, & Pli. in episto. lib. II. Firmus, inquit, indu-
 » ctus in senatum respondit crimini noto. secutæ sunt diuersæ senten-
 » tiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine mo-
 » uendum. Acutus Neria in sortitione prouinciæ rationem eius non
 » habendam, quæ sententia tanquam mitior uicit, cum sit alioqui duri-
 » or, tristiorq; quid enim miserius q̄ exectum & exemptum honori-
 » bus senatorijs, laboribus & molestia non carere? & reliqua quæ
 » longius profequitur. Cæterum præterq̄ quod supra ex Tranq. dixi-
 » mus Augur tum inuecta urbi ægyptia gr̄a tantam rei numariæ co-
 » piam effecisse, ut multum pretij prædijs accreuerit, ex eo conijcere
 » licet homines Romanos inuitatis opibus affluentes fuisse, q̄ intra. XX.
 » annos sestertium quaterdecies millies ex amicorum testamentis ace-
 » pisse sese testatus est. Huic dicto fidem arrogat, id, quod apud Senecã
 » lib. II. de beneficijs scriptum est his uerbis. Lentulus augur diuitia-
 » rum maximum exemplum antequam illum libertini pauperem fa-
 » cerent, quater millies sestertium suum uidit. hic cum omnia incremē-
 » ta sua diuo Augusto deberet, ad quem attulerat paupertatem sub-
 » onere nobilitatis laboratē, princeps iã ciuitatis, & pecunia et gra-

tia, subinde Augusto solebat quæri dicens a' studijs se abductum.
 quater millies sestertium dico non minorem esse pecuniam centies
 centenis millibus aureorum coronatorum, ne frustra putemus eum di
 uitiarum maximum exemplum appellatum a' Seneca homine ipso
 prædiuite, ut a' Iuvenale appellatur, & ipse fatetur apud Tacitum
 li. XIII. in oratione ad Neronem habita. Quem Tigellinus & alij
 eius inimici varijs criminationibus apud Neronem adorti sunt tanq̃
 ingentes, & priuatum supra modum euectas opes adhuc augetet,
 hortorum quoq; amœnitate, & uillarum magnificentia quasi prin
 » pem supergrederetur. Tranq. Lentuli his uerbis meminit in Tib. Sa
 » tis constat Cn. Lentulum augurem cui maximus census fuit, metu et
 » angore ad fastidium uitæ ab eo actum, & ut nequo nisi hærede mo
 » reretur. Verumenimvero hoc animaduersione dignum, raram auri
 mentionem apud antiquos reperiri, non modo pro eo quantæ præsci
 æui opes celebrantur ab authoribus, sed rariorem etiam q̃ pro no
 stri temporis opulentia, & contra q̃ hodie loquendi mos inoleuerit.
 Quotus enim quisque in commemorandis opibus hodie præsertim
 ingentibus argenti mentionem facit? Nam in uotis temerarijs, qui
 bus surdum numen fortunam identidem fatigamus, primo quoq; uer
 bo aurum nuncupari solet, tametsi apud nos in rationibus publicis
 ac priuatis argenteis summus omnia transiguntur. alioquin, & spon
 sionibus factitandis, & pignoribus deponendis, & circularibus fa
 bulamentis aurum plerumq; per ora hominum fertur. at uero apud
 » antiquos argentum hominum sermone celebratius fuit. Sed præter
 » alia, inquit Pli. equitem muror populum Romanum uictis gentibus
 » in tributo semper argentum imperasse, non aurum, sicut Cartha
 » gini cum Annibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta an
 » nos, nec potest uideri penuria mundi id euenisse, na Midas & Cræ
 » sus in infinitum possederant. Eodem pertinere uidetur et illud eius
 » dem Plinij dictum eodem libro, mirum in auro cælando inclaruis
 » se neminem, argento multos, maxime tamen laudatus est Mentor, de
 » quo supradiximus. Quatuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt,
 » ac iam nullum extare dicitur, proximi Acragis & Boethus &
 » Mys fuere. Magna fama post hos celebratus est antipater. quiq; Saty
 » rum in phiala grauatum somno collocauisse uerius q̃ cælasse dictus
 » est Stratonicus. Laudatur & Zopyrus, qui areopagitas & iudi
 » cium Orestis in duobus scyphis pondo. XII. æstmat. in uetustissi
 mo non pondo, sed HS, idest sestertium legitur, quod ego interpretor
 sestertium duodecies, idest censu senatorio. nam paulo supra dixerat,
 nec copia

nec copia tantum argenti fuerat uitæ, sed ualidius poenæ metu pretium, idq; iam pridem, ut ignoscamus nobis. Delphinos quinis nullibus sestertium in libras emptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertijs centum, confessus est tamen nunquam se ijs uti propter uerecundiam ausum. sicut eundem sex nullibus sestertium in singulas libras uasa emptæ habuisse. in quibusdam antiquis utrobique pondo pro sestertijs legitur, sed male, sestertijs enim in uetustissimo legitur, quomodo & in impressis libris sequitur apud Plinium. loco superiore. fuit deñ Pytheas, cuius duæ uncie. XX uenierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate Palladium surripientes. fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potorijs, e quibus ne exemplaria quidem licet exprimere, tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. habuit & Teucer crustarius famam, subitoq; hæc ars ita exoleuit, ut sola iam uetustate censeatur. In uetusto exemplari non uiginti sed decem legitur, utrobique tamen deesse summa uidetur. Oportet autem opus pretiosum fuisse, in quo tale fuit cemplema. Magiresia etiã corruptum est pro magiriscia, cum magiriscus diminutue cocum significet apud Græcos. in antiquis etiam libris crustarius non legitur, sed sic habuit & Teucer famam. Verum hoc dictum Plinij credibile facit id, quod supra de Graccho & Crasso dictum est, qui censuræ tempore poenæ metu deterreri non potuerunt, quin pretium argenti fabrefacti & cælati eousq; intenderent, ut operis æstimatio decuplo materiam argenti excederet. hoc enim illa uerba Plinij significant. pretiosa autem uasa esse omnino oportuit quæ ea arte fabrefacta essent, quæ iam interijisset propter subtilitatem. De emblematis in annotationibus in libros iuris editis dicere me memini, cuiusmodi artis exempla hodie non uisuntur. nam & ante Plinij ætatem ars iandiu exoleuerat. Officinæ Parisienses maxime auro & argento fabrefacto hodie nobiles sunt, priuatim etiam uno uico aurificibus dicato. Et tamen uasa hodie pondere & inauratura censeantur, & interdum pictura. in ijs enim rebus & in fabrica uascularij artem consumunt. Cælatores sigillis & aureolis gestaminibus, & mundo muliebri occupati sunt, quibus omnibus rebus ars inclarescere nequit. Quare hodie ars accessionis uicem habet, olim autem pretia huiusmodi reru ex arte non ex materia statuebantur. In de illud Plinij dictum libro. XXXIII. Quondam æs confuse auro, argentoq; miscbatur, & tamen ars pretiosior erat. nunc incertum est peior hæc sit an materia. mirumq; cum ad infinitum operu

» pretia hæc creuerint, *authoritas artis extincta est. Quæstus enim*
 » *causa ut omnia, exerceri cœpta est, quæ gloriæ solebat, adeoq; exo-*
 » *leuit fundendi æris pretiosi ratio, ut iandiu ne fortuna quidem in*
 » *ære ius artis habeat. Quoniam uero iam multa de opibus Roma-*
 » *nis, de primoribus uiris & eorum magnificentia & immani etiam*
 » *quorundam luxu diximus, & eousq; summas consumptarum opum*
 » *auximus, ut fidem omnino facturi non uideamur, utemur nunc &*
 » *alio testimonio Plinij, ut uerisimilia saltem dixisse uideamur ijs qui-*
 » *dem lectoribus, qui res prisca modulis nostræ, auorumq; memoriæ*
 » *metientes, hæcenus fidem historiæ accomodare possunt, quatenus*
 » *pusilla animi sensa æstimare eos sinunt. Is igitur author rerû omniû*
 » *memorabilium & æstimator acutus, & admirator disertus, lib.*

XXXVI. post enumerata opera externa, de rebus tandem Romanis
 » dicere ita orsus est. Verum & ad urbis nostræ miracula transire
 » conuenit, nongentorumq; annorum dociles scrutari uiros, et sic quoq;
 » terrarum orbem uictum ostendere, quod accidisse toties penè quot
 » referentur miracula apparebit, uniuersitate uero aceruata, & in
 » quendam unum cumulu coniecta, non alia magnitudo exurget, q̄ si
 » mundus alius qdam in uno loco narretur. nam ut circû maximum
 » à Cæsare dictatore extructum longitudine stadiorum triu, latitu-
 » dine unius, sed cum ædificijs iugerum quaternum ad sedem ducento
 » rum. LX. millium, inter magna opera dicamus, non ne inter magni
 » ficæ basilicam Pauli, forumq; diui Augusti, templum pacis diui Ve-
 » spasiani imperatoris Augusti pulcherrima operû quæ unquã. Lego
 » ex uetusto exemplari uires dociles non uiros. Basilicæ Pauli meminit
 » Plutarchus his uerbis in Cæsare. Cæsar uberrimas gallorû diuitias
 » p omnes passim magistratus hauriedas pmittens, Curionẽ tribunũ
 » plebis grandi fœnore obstrictũ liberauit, Paulo quoq; consuli mille
 » & quingenta sestertia præbuit. ex quibus nobilissimam ille in foro
 » basilicam Fuluiæ dicatam extruxit. Quo in loco non sestertia, sed ta-
 » lenta lego. Ex Appiano lib. II. Bel. ciuiliũ. Paulum, inquit, Cæsar
 » mille & quingentis talentis beneuolum sibi reddidit, ut neq; pro illo
 » quicq̄ ageret, neq; contra eum quicq̄ moliretur. Curionẽ autẽ ut pro
 » eo omnia ageret, plurimo ære alieno obrutum facile adexit. Paulus
 » basilicam admodũ splendidam suo nomine ex ea pecunia extruxit.
 » Plutarchus ipse in Pompeio talenta non sestertia dixit his uerbis.
 » Cæsar multos ciues pecunijs sibi allexit. multos etiam primorũ mune-
 » ribus placauit, inter quos Paulus consul ob mille et quingenta talen-
 » ta mutatus est. & Curio tribunus ple. ingenti ære alieno liberatur. Di

ximus alibi hanc summam nongenta millia aureorum nostrorum
 valere, ne miremur eam basilicam a Plinio inter opera magnificen-
 tissima censi. Idem Plinius. Pyramidas regum miramur opera, cū
 solum tantum foro extruendo sestertijs mille ducentis Cæsar dicta-
 tor emerit, & siquidem impensæ mouent captos auaritia animos. P.
 Clodius, quē Milo occidit, sestertij. CXLVIII. millibus domo empta
 habitauerit, quod equidē non secus ac regum insaniam miror. Itaq;
 & ipsum Milonem sestertia septingenta millia æris alieni debuisse
 inter prodigia humani animi duco. hæc uerba tot, tantisq; mendis
 scitent, uix ut restitui posse confidam. primum sestertijs mille & du-
 centis pro duodecies sestertio rarus fuit antiquis sermo, ut alibi di-
 xi, deinde in antiquis quibusdam numerus corruptus est, ut omnino
 nihil elici possit. in uetustissimo HS. li. legitur. Postremo Trāq. in Au-
 gusto de hoc ita scribit. nullum largitionis, aut officiorū in quenq; ge-
 nus publice, priuatimq; omisit, forum de manubijs inchoauit, cuius
 area super sestertium millies constat. de Clodiana autem domo ri-
 diculum est pretium, cum Lucij Crassi domus, cuius Pli. meminit, ut
 mediocris, tricies pluris uendi potuerit. Milonem autem hominem
 egregie profusum septingenta millia æris alieni debuisse non erat
 admiratione dignum, quæ summa multo minor est decies sestertio.
 Macrobius i. II. Satur. Augustus delata ad se magnitudine æris alie-
 ni, quam quidam eques Romanus dum uixit, exceedentem ducenties
 cælauerat, culcitram enim cubicularem in eius auctione sibi iussit, et
 præceptum mirantibus hanc rationē reddidit. habenda est ad som-
 num culcitra, in qua ille cum tantum deberet, dormire potuit. Pla-
 num fit igitur locum mendosum esse. In duobus antiquis libris, quos
 uidi, talenta. DCC. legitur, quod non probo, quia hæc summa minor
 est ducenties sestertio, at Curionem sexcenties sestertium debuisse au-
 thor est Valerius lib. IX. his uerbis. Consimilis mutatio in domo Cu-
 rionum extitit. Siquidem forum nostrum & patris grauissimum
 superalium, & filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit, contra-
 ctum famosa iniuria nobilium inuenum. Publium autem Clodium
 perditæ acuecordi luxuria fuisse ex eodē Valerio nouimus his uer-
 bis de eo eodem in loco dicente. Publij autem Clodij iudicium quan-
 ta luxuria, & libidine abundauit? In quo ut euidenter in casti crimine
 ne nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & adolescentium
 nobilium magna summa emptæ, mercedis loco iudicibus erogatæ
 sunt. Cicero ad Atticum li. primo de eo iudicis loquens, ita inquit,
 Caluus per unum seruū, & qdem ex gladiatorio ludo confecit totum

29 *negocium, accersuit ad se, promisit, intercessit, dedit. Iam uero o' dū*
 30 *boni, rem perditam, etiam noctes certarum mulierum, atq; adolescen-*
 31 *tulorum nobilium introductiones non nullis iudiciis pro mercedis*
 32 *cumulo fuerunt. ita summo dissensu bonorum, pleno foro seruorum*
 33 *XXV. iudices ita fortes tum fuerunt, ut summo proposito periculo uel*
 34 *perire maluerint, q̄ perdere omnia. XXXI. fuerunt quos fames ma-*
 35 *gis, q̄ fama commouit. De eo iudicio iterum loquens, eodem libro. as-*
 36 *flicta, inquit, resp. empto constupratoq; iudicio. omnino igitur oportet*
 magnas has esse summas, quas Plin. ob insignem nequitiam insanix re-
 gum ægypti comparandas duxerit, qui pyramidas mundi miracu-
 la construxerunt. Vidi tria exemplaria, ut supradixi manu scripta,
 in quibus ita legitur, talentis ducentis. XL. VII. emut locum quo ha-
 bitauit, sensu etiam immutato quasi aream tanti emerit. Sæpe supra
 testati sumus exemplaria Pliniana fluxam fidem habere, quod ad
 numeros quidem, & summas pecuniæ pertinet, quid enim simile
 habet talentum cum sestertio? q̄q̄ & in omnibus authoribus id ge-
 nus errati inualuit ut multis exemplis docuimus. Rursus ut sesterti-
 um nullies legam apud Tranq. adduci non possum, cum ea summa
 fidem omnino excessura sit, si superficiem operis pro portione areæ
 æstimandam relinquamus, potiusq; sestertia mille, et apud Plini. se-
 stertijs mille & ducentis probarim, si alterum eligere cogar, & si
 omnino minor summa est q̄ ut Plinius inter miranda poneret. Qua-
 re nihil constituo nisi hoc tantum, q̄ hic locus corruptus est. Reliqua
 uero ex uetustissimæ lectionis obseruatione sic legenda contenderim,
 Et si quidem impense mouent captos auaritia animos. P. Clodius
 quem Milo occidit, sestertium centies & quadragies octies domo em-
 pta habitauerit, quod equidem non secus ac regum insaniam miror.
 Itaq; & ipsum Milonem sestertium septingenties æris alieni debu-
 isse inter prodigia animi humani ducō. uidimus supra Curionem grā-
 di ære alieno liberatum esse à Cæsare, & a mercede reimp. pro-
 didisse. hoc æs alienum Valerius sexcenties sestertium taxauit. ego
 mille & quingentis millibus aureorum nostrorum taxo. i. quindecim
 es centenis millibus. Milo ultra hanc summam ducenta & quin-
 quaginta millia aureorum debuit. Ne miremur Plinium id inter
 prodigia humanarum mentium posuisse. tanti hominem obstringere
 se creditoribus in animum induxisse, ea lege ut pecunijs non dissolu-
 tis solū uertendū esset, aut nexum incundum. nodum. n. scripta erat
 lex ob alienum, quæ est in cod. Iustiniani in titulo de actionibus &
 obligationibus. Domum aut illā Clodius ante paucos menses q̄ à Mi-

lone occideretur, de Marco Scauro emerat in palatio, ut author est Asconius in Ciceronis Milonianam. Ne autē miremur Milonem tantum aes alienum conlaffe, idem Asconius refert Milonem eo tempore consulatus candidatum cum P. Plaucio & Q. Metello Scipione fuisse, cum ipsi candidati non solum largitione profusa certatum populare studium emereri contenderent, sed etiam armatis factionibus suauincti palam uiderentur. Mense autem intercalari interfecto iam Clodio, Milonem aduersariorū inuidia recreatum, qui curiā incendere, integrato impetu consulatum solito etiam enixius & audacius petere cœpisse, ita ut aperte tributum in singulos millia assis dederit ad fauorem conciliandū. Ex quibus uerbis conijcere licet immensam quandam summam in eum ambitū effudisse, cū præter magistratum summum, quē uiuo etiam Clodio petebat, accusationē etiā instantem de cæde Clodiana ca renunciatione redimere populi fauore conaretur. A quaspē cū decidisset, ipse in exiliū abiit. Mille asses decem aureis nostris ualebant, quam mercedē suffragij uiritum representare Milo non dubitauit. Nunc si quis parcus aestimator in singulis tribus, quæ XXXV. fuerunt, millenos redemptos suffragatores colligat, ad trecenta quinquaginta millia hoc nomine sumptus euadet. Ob cuius rei infamiam lex statim de ambitu à Pompeio noua, & seuerior lata est. De eo Asconius ita inquit, Milo damnatus in exiliū Massiliam intra paucissimos dies profectus est. Bona eius propter alieni aeris magnitudinē semuncia uenierunt. Semuncia uenire bona sic dictum est, ut addicere numo, de quo ante diximus, quod perinde est ac si gratuito addicerentur. Semuncia enim hoc in loco quartam & uicesimam partem assis numi significat, quæ stipe nostrate trientem Turonici denarioli ualet. Mirari hic rursus subit animosum corruptorem, ut supra diximus, Cæsare dictatorem, qui paulum consulem aureorū nongentorū millium aestimatione redimere non dubitarit, atq; ea demum lege nequid commodaret ei, modo nequid incommodaret. Curionē tribunum etiam quindecies centenum millium, sed eo pacto ut in omnia se addiceret, ne sexcentis millibus aureorū pluris se se indicasse tribunū q̄ consulem miremur. profecto non uideo ad hanc seu magnificentiā, seu uæcordiam aliquid addi posse. Cæsar enim tum ciuis tantū Romanus erat, necdum dictatura assumpta & sablato Pompeio animos maiores priuato fastigio sustulerat, nam quæ post dictaturam & triumphos destinauerat, ut author est Tranquillus, si mors eum non occupasset æquare potuissent Alexandri magni incepta. Idem Plinius loco suprascripto, de Roma

» nis domibus loquens, computet, inquit, in hac aestimatione qui uolet,
 » marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cū pul-
 » cherrima laudatissimaq; certantes centum domos, posteaq; eas ab in-
 » numerabilibus alijs in hunc diem uictas. profecto incendia puniunt
 » luxum, nec tamen effici potest ut mores aliquid ipso homine morta-
 » lius esse intelligant. uel moralius ut in antiquis. sed eas omnes due
 » domus uicerunt. bis uidimus urbem totam cingi domibus principū
 » Caij & Neronis, & huius quidem nequid deesset aurea. & paulo
 » inferius. Non patiemur duos Caios uel duos Neronis ne hac quidem
 » gloria fame frui. docebimusq; etiam insaniam eorum uictam priua-
 » tis operibus. M. Scauri. cuius nescio an aedilitas maxime prostrauerit
 » mores auileis, maiusq; sit Syllæ malum tanta priuignū potentia, q̄
 » proscriptio tot millium. hic fecit in aedilitate sua opus maximum
 » omnium, quæ unquam fuere humana manu facta, non temporaria
 » mora, uerum etiam æternitatis destinatione. theatrum hoc fuit, scena
 » ei triplex altitudine, trecentarum. LX. columnarum, in ea ciuitate,
 » quæ sex hymetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Iam
 » pars scenæ e' marmore fuit, media e' uitro, inaudito etiam postea ge-
 » nere luxuriæ, summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus, im-
 » duodequadragenū pedū. signa ærea inter colūnas, ut indicauimus,
 » fuerunt tria millia numero. cauea ipsa cepit hominum. LXXX. mil-
 » lia, cum Pompeij amphitheatri, toties multiplicata urbe, tantōq; ma-
 » iore populo, sufficiat large. XL. millia sedere. Reliquus apparatus
 » tantus attalica uesta, tabulis pictis cæteraq; cura fuit, ut in tuscula-
 » nam uillam reportatis quæ superfluebant quotidiani usus delitijs,
 » incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad sestertia. M. In anti-
 » quis nonnullis bina millia sestertia legitur. & Hermol. concrema-
 » rentur bina millia sestertia legit ex antiquis, quod miror cum sester-
 » tium in genituo lege debeat, uel præcedere bina millia, si in recto le-
 » gatur. in antiquissimo concremaretur ad HS. M. quod ego interpretor
 » sestertium millies uel bis millies potius, concremaretur enim singu-
 » lari numero legitur, admiratio autem Plinij in eo consistit incendio,
 » ut ex uerbis sequentibus apparet. quando hoc, inquit, certe incendiū
 » illius præmium habuit conuectis ex orbe terrarum rebus ut nemo
 » postea par esset insanie illi, sed ne ipse quidem Scaurus comparari
 » sibi posset. ex his enim intelligimus incensa uilla colliquefacta signa
 » ærea, & arsisse tabulas pictas immensi pretij, & attalicas uestes,
 » idest tapetas pretiosissimos, quales aliquando Neroni quadringentes
 » sestertium constiterunt ad triclinium ornandum, ut supra docuimus

ex eodem Plinio. sensus est igitur eo incendio factum, ut res eximæ
 ex omni parte imperij Romani conuectæ igne haurirentur. Ita ut
 nemo postea imitari exemplū tantī spectāculi posset, ac ne ipse qui=
 dem Scavrus iterum edere tale posset. hoc enim significant uerba il=
 la Plinij. omnino igitur sestertium nullies legendum est, idest uicies
 & quinquies centena nullia aureorum nostrorum. uel bis nullies
 potius ex plerisq; libris id est quinquages centena. alioquin ridicu=
 lus esset Plinius, qui Scavrum superasse Caium & Neronem inge=
 nia luxu & prodigētia monstrificā dixit. de quibus postea dice=
 mus nonnihil, si locus incurrerit. uerum ubi legitur, reliquus appa=
 ratus tantus Attalica ueste, tabulis pictis cæteraq; cura fuit, legendū
 censeo cæteroq; choragio fuit. admonitus ab antiquis, in quibus tum
 uorago legitur, tum corago, & a Valerio libro secundo. Cuius hæc
 uerba sunt. Claudius Pulcher scenam uarietate colorum adumbra=
 uit uacuis ante pictura tabulis extentam. quam totam argento. C.
 Antonius auro Petreius, ebore Quintus Catullus prætexuit. uersa=
 tilem fecerunt Lucius & Cinna locum, quem argentatis choragijs
 Publius Lentulus spinter adornauit, translātū antea phœniceis in=
 dutum tunicis. M. Scavrus exquisito genere uestis cultum induxit. cæ=
 terum ubi legitur. iam pars scene e marmore fuit. lego ima pars. li=
 cet exēplaria refragentur. ipse Pli. alibi eodem libro. M. Scavri ædi=
 litate ad scenam theatri temporarij, et uix uno mense futuri in usu,
 uiderunt portari silentio legum. & post ducis uersus, uerum esto in=
 dulserint publicis uoluptatibus, etiam ne tacuerunt maximas earū
 atque adeo duodequadragesimum pedū Lucillei marmoris in atrio
 Scavrio collocari. nec clam illud, occulteq; factum est. satisfdari sibi
 damni infecti egit redemptor cloacarum cum in palatium extra=
 herentur. Ex his uerbis intelligimus dissoluto theatro, quod ad uni=
 us circiter mensis tempus factum erat, idest quoad ludi finirentur, co=
 lumnas grandissimas in atrium domus Scavri, quæ erat in pala=
 tio, translatas. atria enim peristylijs constant, ut uidere est apud Vi=
 truium li. VI. sicut & cava ædium. addit hæc plinius, Nec potest
 uideri Scavrus rudi et huius mali improuidæ ciuitati obrepisse quo=
 dam uitæ rudimento. Iam enim Lucium Crassum oratorem illum,
 qui peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio, hymetias
 tamen nec plures sex aut longiores duodenum pedum, Marcus
 Brutus in iurgijs ob id Palatinam Venerem appellauerat. Idem
 alibi rursus de ijs loquens, qui marmora in domibus habue=
 runt, inter hos, inquit, primum, ut arbitror, marmoreos pa=

» rietes habuit. *scena Marci Scauri*, non facile dixerim sectos, an so-
 » lidis glebis politos. sicut est hodie Iouis tonantis aedes in capitolio.
 » Idem libro. XXXVII. Gemmas plures, quod peregrino appellant
 » nomine dactylotheam, primus omnium habuit Romæ priuignus
 » Syllæ Scaurus. diuq; nulla alia fuit, donec Pompeius magnus eam,
 » quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in capitolio dicaret, ut
 » M. Varro aliq; eiusdē ætatis auctores confirmant, multum præla-
 » tam Scauri. hoc exēplo Cæsar dictator sex dactylotheas in aede Ve-
 » neris genitricis consecrauit. et rursus lib. XXXIII. In M. Scauri ædi-
 » litate tria millia signorū in scena tm̄ fuere temporario theatro. Ex
 prædictis conijcere licet non mirabilem, sed stupēdā, nō magnificen-
 tiā, sed luxuriā, et portentosa impendia in apparatu ludorū prædi-
 ctorum, quorum uix iuri ratio potest præ magnitudine. Fuit autem
 Scuro, ut eiusdem Plinij uerbis loquar, uiricus Syllæ, & Metella
 mater proscriptionum seatrix & M. Scaurus pater toties princeps
 ciuitatis, & Marianis sodalitijs rapinarum prouincialium sinus.
 uel, ut in antiquo legitur, Mariani sodalitiū, rapinarumq; pro-
 uincialium sinus. Metella uxor fuit Syllæ ut author est Plutarchus,
 quam seatricem proscriptionum, Plinius uocat, quasi impetratricem
 redemptricemq; proscriptionum quæ sub Syllæ factæ sunt. Cui ta-
 men morbo languenti Syllæ repudium misit ne felicitas sua luctu
 uxoris contaminaretur. cum interim ipse epulum magnificentissi-
 mum populo instauraret decima rapinarum & proscriptionum
 Herculi pollucenda. Quoniam autem hic liber iustam iam magni-
 tudinem accepit, & multa nos transmittere necesse est, hac ueluti
 coronide ex Strabone sumpta libro quinto finem ei imponemus.
 Is enim author de urbe Roma loquens & de Cæsaris Augusti pro-
 uidentia circa eam constituendam, tanta autem inquit, aquæ co-
 pia per aquæ ductus in urbem inuehitur, ut amnes per medi-
 am urbem, & per cuniculos influant. omnes'que ferme' urbis
 aedes cisternas sipunculos & salientes habeant redundantes. qui-
 bus in rebus conficiendis Marcus Agrippa operam bona ex par-
 te nauauit. qui etiam multis alijs operibus urbem Romam ador-
 nauit. ad summam prisca illi Romani urbis decorem neglexe-
 runt, uidelicet in alijs rebus maioribus, & necessarijs magis oc-
 cupati. Recentiores autem, & maxime qui memoria nostra fue-
 runt, ne illis quidem ea in cura cesserunt. sed & urbem monimen-
 tis permultis & speciosis impleuerunt. siquidem Pompeius, &
 diuus Cæsar, & Augustus, & eius liberi amici, & uxor, sororq;

omne studium in urbe extructis operibus ornanda sumptumq; si-
 pergressi sunt. quorum operum pleraq; habet Campus Martius.
 ὡς δ' εἶπεν οἱ παλαῖοι καὶ τοῦ κάλλους τῆς ῥώμης ὠλιγώρου, πρὸς ἄλ-
 λους μείσοι καὶ ἀναγκαιοτέροισι ὄντες, οἱ δ' ὕστερον καὶ μάλιστα οἱ καθ' ἡ-
 μᾶς, οὐδὲ τούτου καθυσέρισαν. ἀλλ' ἀναβιμάτων πολλῶν καὶ καθῶν ἐπι-
 ροσαν πῶ πόλιν. καὶ τὸν πομπήϊος, καὶ ὁ θεὸς Καῖσαρ, καὶ ὁ σεβαστὸς καὶ οἱ τοῦ
 του παῖδες, καὶ οἱ φίλοι, καὶ γυνή, καὶ ἀδελφὴ, πάσαν ὑπερέβαλλοντο σπου-
 δῆν καὶ διαπάνην εἰς τὰς κατασκευὰς. τούτων δὲ τὰ πλεῖστα ὁ μάρτιος ἐξ
 ἐμάτος. De hoc Plinius ita inquit. Agrippa uero in ædilitate sua ad
 uecta uir genea aqua, cæterisq; corruatis, atq; emendatis lacus. dcc.
 fecit. præterea fontes. CV. castella centum. xxx. complura etiam cultu
 magnifica & operibus. Iis signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit.
 & columnas ex marmore quadringentas. eaq; omnia annuo spatio.
 adiecitq; ipse in ædilitatis suæ commemoratione & ludos undesexa
 ginta diebus factos, & gratuita præbita balnea. clxx. quæ nunc Ro
 mæ ad infinitum auxere numerum. uicit antecedentes aquarum du
 ctus nouissimum impendiū operis inchoati a C. Cæsare, & pera-
 cti a Claudio. quippe a lapide. xl. ad eam excelsitatem ut in omnes
 urbis montes leuantur, influxere Curtius atq; cæruleus fontes. ero
 gata in id opus sestertia quingenta quinquaginta quinq; millia. qd̄
 si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, bal
 neis, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis, uillis, spatiisq; adue
 nientis, extructos arcus, montes perfosso, ualles æquatas, fatebitur
 nihil magis mirādū fuisse in toto orbe terrarum. Idē paulo superius.
 Mirabantur cloacas operum omnium dictu maximum, suffossis mō
 tibz, atq; ut paulo ante retulimus urbe pensili subterq; nauigata. id
 Marcus Agrippa fecit in ædilitate post consulatum, per meatus cor
 ruatis septem annibus, cursu præcipiti torrentium modo rapere
 atq; auferre omnia coactis. Insuper mole hymbrium concitati uada,
 ac littora quatunt, aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus.
 pugnantq; diuersi aquarum impetus intus, & tamen obnix a firmi
 tas resistit. trahuntur moles internæ tantæ non sic acumbentibus cau
 sis operis. Verum in loco superiore ubi legitur in impressis. Præte
 rea fontes. CV. in uetusto sapientes legitur, quare salientes lego. Sen
 sus enim id exposcit. ubi autem impressi habent, erogata in id opus
 sestertia quingenta. LV. millia, antiqui nonnulli talenta, uetustissimus
 HS. LV. d. ordine notarum inuerso. quare sestertium quingentes
 quinquages quinques lego.

LIBER
DE ASSE ET PARTIBVS EIVS,
LIBER QVARTVS.

V

Entum iamdiu esset ad finem huius operis, nisi aliarum aliarumq; reru recordatio subiens identidem mihi negocium facesseret. Alter nunc de integro propè insturandus mihi labor, & Persarum opes expendendæ, qui soli Romanorum fortunam ad terminos usq; Alexandri euadere gestientem retro in cadentē inhibuere. a Romanis etiam ipsi longe ad orientem summoti. Herodotus Alicarnassensis li. iij. qui Thalia inscribitur, Dariu Histaspis filiu, qui post Magorum cædem hinnitu equi ad regnum persarum, assumptus est, in viginti satrapias Persarum regnum distribuisse dicit, et præfectos uniuersi; dedisse. & tributa statâ, fixaq; indidisse, ea lege dicta, ut qui argentum tributi nomine penderent, talenti Babylo-
 » nij pondere, qui aurum, euboici afferrent. Valet autem, inquit, Ba-
 » bylonicum talentum. lxx. minas euboicas. Quare Darium apud
 Persas ob hanc tributi formulam constitutam capelum uerbo græco
 idest institorem uel negociatorē uocitatum ait, eo uerbo ut quæstua-
 rium eum taxantes. Cambysen autem despotes, idest dominum di-
 ctum. nec Cyrus enim nec Cambyses tributa ad certam formulam;
 & præcisam redegerant necessitatem. sed dona tantum anniuersa-
 ria a satrapijs accipiebant. Fias satrapias, quas nomos Herodotus
 appellat uerbo græco, Plinius præfecturas uertit, Laurentius por-
 tiones subabsurde uocitauit. Herodotus igitur has seu prouincias, seu
 præfecturas ab Helleponto ad Indiam usq; sigillatim percensens, et
 quicquid una quæq; quotannis pensitaret, tandem summam colligens,
 » quod si, inquit, Babylonica pecunia ad pondus euboicum redigatur,
 » fient nouem millia quingenta quadraginta argenti talenta. ἢ ἰδί
 » δὴ ἀργύριον τὸ βαβυλώνιον, πρὸς τὸ εὐβοϊκὸν συμβαλλόμενον τάλαν-
 » τον, εἶναι τετραράκοντα καὶ πεντακόσια καὶ εἰνακίχλις τάλαντα. Αὐτῆ
 uero ramentitiu si terdecies expendatur ad argentum, in summa re-
 perietur ad rationem euboicam esse quatuor millia talentorum sex-
 » centa q; & octoginta. ἢ δὲ χρυσίον ἥμισυ καὶ εἰς σάσιον λογιζόμενον τὸ
 » ψήγμα, εὐρίσκειται ἐὼν εὐβοϊκῶν τάλαντων ὀγδὼκοντα, καὶ ἑξακοσίω
 » καὶ τετρακίχλιων. In Laurentij interpretatione mendose hic locus le-
 gitur. Ramentum auri psegma ab Herodoto dicitur quasi auream
 scobem dixeris. Quibus, inquit, in unum coactis, fit summa eorum,

quæ

quæ quotannis colligebantur, quaterdecies millena quingena et sexa
 gena talenta euboicæ. supra autem dixit. τὸ δὲ βαβυλωνίων τάλαντον
 δίδραται ὀβολοῖς ἑξήσομηνοντα μνέας. Valet autem talentum Ba-
 bylonium septuaginta euboicas minas. Ex uerbis Herodoti ut scire
 non possumus quantum euboicum talentum fuerit, ita intelligimus
 minus fuisse Babylonio. nos in superioribus non nihil de hoc dixi-
 mus, cum loca Liniij citarem ex libris septimo & octauo de bello
 Macedonico. Festus euboicum talentum quatuor millium denariorū
 fuisse dicit Romano numo æstimatum. quod si est uerum, apud Plin. li.
 XXXV. ubi legitur, talentum autem atticum, ut ait Varro, sedecim
 sestertijs taxatur, legendum esset euboicum. sedecim enim sestertia
 quadraginta minas ualent, & quatuor millia drachmarum. sed
 Apud Plinium legendum potius existimo denarium sex millia. quod
 olim sic scribebatur. x. VI. M. ex quo sedecim sestertia facta. millia
 enim & sestertia ut idem significant, sic eadem nota scribebantur.
 Hermolaus Barbarus in glossematis in plinium editis, dum autho-
 rum magis nomenclaturæ, q̄ rei explicandæ studet, explanandæ
 huius rei difficultatem propè conclamatam reddidit, & autori-
 tatum inter se pugnantium congerie ueritatem obruit: Interdum
 enim ea culpa summus in ingenijs deprehenditur, ut ambitione in-
 stincti omnia magis consecrari q̄ ueri simillimum quodq; amplexa-
 ri cupiant, quasi diligentiores se, doctioresq; q̄ consideratiores existi-
 mari maluerint. Ego cum rei obscuræ & caligine quadã uariantiū
 autoritatum obductæ, lucem aliquam afferre magnopere labo-
 rassẽ, nihil appositus ad illustrandam eam obscuritatem inueni,
 quàm quod Pollux in nono de uocabulis rerum inquit. quod equi-
 dem miror ab Hermolao non esse animaduersum, aut certe non
 explicatum. ut iudicare possis forulos quidem eum omnes dili-
 genter excussisse, sed uolumina, quod aiunt, ad lucernam Aristo-
 phanis non omnia recognouisse, ac ne Plinium quidem ipsum, in
 quo tam sese admiratur quàm Peleus in machæra, ut est in pro-
 uerbio. Vir alioquin disertus & elegans, & eruditionis memoriæ
 suæ columen. nec modo doctrina eximia, sed etiam stilo graui, in
 quo candidum ingenium, & bonam mentem agnoscas, id, quod mul-
 tis doctis uiris desuit. Cui utinam ipsi longior uita contigisset, præ-
 claraq; nunc opera morte eius suppressa non desiderarentur, quæ
 exitura annos abhinc. xiiij. audieram cum domi eius pranderem
 cum Aaurisio Menerio legato regio, qui tunc Venetijs agebat,
 homine doctissimo. sed uerba Pollucis hæc sunt loco supradiçto.

τὸ το γέμην οὐκ ἀκέραιον. ὅτι τὸ μὲν ἀπικὸν τάλαντον ἐξακτὸ χιλιάς ἐδύνατο
 το δραχμὰς ἀπικτὸς, τὸ ἡ βαβυλωνίων ἐπτακτὸ χιλιάς. τὸ ἡ ἀεγνῶν μύ-
 ρίας. τὸ ἡ σύρων πεντακτὸσίας κὶ χιλιάς, ὡς πρὸς τὸν ἀπικτὸς δραχμῆς λο-
 γισμὸν. ὡς περὶ οὐκ ἐπὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀπικτὸς, τὸ μὲν ἀπικὸν ἐξήκοντα εἶχε.
 τὸ ἡ βαβυλωνίων ἐβδωμήκοντα, τὸ ἡ ἀεγνῶν ἐκτὸς κτὰ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ
 ἡ ὡς παρ' ἀθηναίων ἐκτὸν εἶχεν δραχμὰς ἀπικτὸς, οὕτω κὶ παρὰ τοῖς ἄλ-
 λοις τὰς ἐπιχωρίους, δυνάμενας πρὸς λόγον ἢ κτθ' ἢ κτθ'σον τάλαντου κτθᾶ
 τε προσημνην κτθ' ἀράρεσιν. Hoc autem non absurdum erit dicere, quod
 talentū atticū atticis drachmas habebat numero sex millia. Baby-
 loniū septē millia. Aegneū decē millia. Syriū mille & quingentas,
 dicitur at in eundem ratione secundū drachmæ atticæ modū, quippe qua
 ratione atticū talentū sexagenas minas, Babylonium septuagenas,
 Aegnenſe centenas pro portione capiebat. Porro mina ipsa, ut apud
 Athenienses centenas habebat drachmas, sic apud alios quoque totidem
 suas cuiusque gentis, quæ pro ratione cuiusque talenti plus minusue va-
 lerent augmenti uel decremento. Ex his Pollucis uerbis ad formulam
 unam omnia prope modum genera talentorum minarumque re-
 digere possumus. quomodo enim atticū talentū sexagenas minas
 atticæ capit, & mina atticæ centenas suas drachmas, sic Babylonium
 sexagenas minas Babylonias, quæ centenas ipsæ drachmas uerna-
 culas capiunt, & Aegnenſe talentū totidem minas Aegnenſes,
 & ægneticæ rursus minæ, centenas drachmas ægneticas. Verum-
 enim uero ut Babylonium talentū proportionem ephectam, id est
 sesquisextam, uel, ut alij loqui malunt, supersextam, ad talentū
 habet atticū, sextæ enim parte hoc ab illo superatur, sic drachma
 Babylonia atticam drachmam sesquisexta proportione superat. &
 ut Aegnenſe talentū proportionem superpartientem ad atticū
 talentū habet, ut pote quod semel id capit, & duas insuper eius
 partes (ita enim sese habet centenarium talentū ad sexagenarium)
 sic eandem quoque proportionem Aegneæ drachma ad atticam dra-
 chmam habet. Hoc autem ex alio eiusdem authoris loco probari
 potest. qui cum quodam in loco ita dicat. ἡ μὲν δραχμὴ εἶχεν ὀβο-
 λούς ἐξ. id est & drachma quidem obolos senos habebat, aliquanto
 post ita subdit, ἀλλὰ μὲν πῶν ἡ ἀεγνῶν δραχμὴν μίσην τῆς ἀπικτὸς
 εἶναι. δέξεται γὰρ ἀπικτὸς ὀβολούς ἰσχυρῶν, ἢν οἱ ἀθηναῖοι παρῆσαν δραχμὴν
 ἐκθ' ἔχουσαν, μίσει τῶν ἀεγνῶν ἀεγνῶν κτθ' μὴ θέλοντες. Atque Aegne-
 ticā drachmā maiore atticā fuisse adnotandū est. ut quæ denos obo-
 los atticos capiat, quos atticæ tantum senos. quare Athenienses cras-
 sam eam drachmam uocabant, odio Aegnetarum Aegneam uo-
 care

atre grauari. Ex prædictis apparet tantam habere proportionem de
 cem obolos ad sex, quantam centum minæ habent ad sexaginta. &
 ea est analogia talenti Aeginæi ad atticum talentum. Hoc Hermo-
 laus cum non ignorauerit, tamen non explicuit, ubi de talento lo-
 quitur, citandis, ut diximus, authoribus magis quàm rei enarrandæ in-
 tentus. Verum Herodotus primæ præfecturæ quadringenta talenta
 argenti attribuit. secundæ quingenta. tertiæ trecenta sexaginta. quar-
 tæ quingenta. quintæ trecenta quinquaginta. sextæ septingenta. sep-
 timæ centum & septuaginta. octauæ trecenta. nonæ mille. decimæ
 quadringenta quinquaginta. undecimæ ducenta. duodecimæ trecenta
 sexaginta. tertiadecimæ quadringenta. quartadecimæ sexcenta.
 decimæ quintæ ducenta quinquaginta. decimæ sextæ trecenta. deci-
 mæ septimæ quadringenta. duodeuicesimæ ducenta. undeuicesimæ
 trecenta, quorum summam non colligit, sed supputata ratione inue-
 nio septem millia septingenta quadraginta talenta in summa esse. at-
 qui si talentum Babylonium proportionem habet ephectam ad at-
 ticum talentum, septem millia septingenta quadraginta talenta Ba-
 bylonia, attica ualent talenta nouem millia & triginta. Sic enim
 hanc summam partiaris septenario, numerus partiens erit mille du-
 centa & nonaginta, quot talentis crescit summa ad atticum modum
 relata. at Herodotus euboica fieri talenta tradit nouem millia quin-
 genta & quadraginta. quæ summa maior est atticorum talentorum
 summa quingentis & decem. Ita fit planum talentum euboicum
 minus esse talento attico tribus fere minis & triente. hoc autem prom-
 ptum est sic colligere. fac ut singulis illis talentis sexagenarijs idest at-
 ticis, quæ nouem millia & triginta esse diximus, ternæ minæ cum
 triente idest tribus & triginta drachmis & tertia parte drachmæ
 decedant, fiens utiq; in summa ter nouies millia minarum, idest septem
 & uiginti millia, & pro triente minæ, ter millia minarum. hunc
 numerum triginta millium minarum, si sexagenario partiaris, quin-
 genta talenta confient, hoc est quingentis sexagenæ minæ, & sexa-
 ges quingentæ, quod perinde ualet. Sic fiunt nouem millia & quin-
 genta talenta euboica. rursus ex talentis illis quingentis ternæ minæ
 cum triente in singula decedant necesse est, quia attica pro euboicis
 fecimus. fiunt decessionis mille & sexcentæ sexaginta sex minæ, &
 bes præterea minæ. At uero ex Herodoti summa decem talenta eu-
 boica restabant, quæ quingentis & septuaginta circiter minas ua-
 lent. Restant mille nonaginta sex minæ, quæ paulominus duodeci-
 ginti talentis ualent, qui numerus excurrrens facit ne ratio nostra

quadret. Quod si talentum euboicum minus attico fuisse tribus mi-
 nis & quadrante ponamus, trecentæ tantum minæ & quadragin-
 ta excurrent, idest circiter sex talenta. Et hac una ratione quantum
 quidem obseruauim iudicare possumus quantum talentum euboicum
 fuerit omnino autem talentū euboicum proxime ad atticū accedit,
 quæ quia quātū esset satis superq; deprehensum, reprehensum perce-
 ptumq; habemus & omnino cōpertum, cætera quanta fuerint parū
 huius operis referre puto. Et si id inquisiuisse iuuat propter operis
 diuerticula, quæ uelut destinato argumēto appingentur oblectamēti
 causa. Age uideamus quid ultra dicat Herodotus de tributis Persicis.
 ” Indi, inquit, ut sunt multitudine multo numerosissima omnium, quos
 ” nouimus, hominum, ita tributum conferebant aliorum comparatio-
 ” ne maximum, trecenta scilicet & sexaginta psegmatis talenta, idest
 aurei ramenti. Ramentum auri arena est aurea, ob id alio nomine
 ab eodem authore Chrysitis dicta. Chrysammos etiam ad uerbum
 aurea arena dicitur li. xi. codicis Iustiniani. aurum autem ramentitū,
 inquit ille, inuenitur esse talentum euboicorū quatuor millium sex-
 centorum & octoginta, si ita ratio ineatur ut psegma terdecies tanto
 argenti rependatur. hoc enim significat uerbum $\sigma\iota\sigma\kappa\alpha\iota\delta\epsilon\chi\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\iota\omicron\nu$,
 quod unius literæ immutatione in libris impressis aliud significat.
 Laurentius eius loci intelligentiam parum affectus uidetur, nisi sit
 error impressorum. & alioquin numerus in eius interpretatione
 corruptus est. quod & ex græco contextu, & ex calculo deprehen-
 ditur. τὸ δὲ χρυσίον, inquit Herodotus, $\sigma\iota\sigma\kappa\alpha\iota\delta\epsilon\chi\sigma\tau\acute{\alpha}\sigma\iota\omicron\nu$ λογίζομενον τὸ
 ” $\psi\eta\gamma\mu\alpha$, ἀρίσκειται ἐν ἀβοικῶν θαλάσσιων ὀρωμένων καὶ ἐξακοσίων καὶ
 ” $\tau\epsilon\sigma\sigma\alpha\chi\iota\lambda\iota\omega\upsilon$. Si enim terdecies trecenta sexaginta multiples, qua-
 tuor millia sexcenta et octoginta in summa inuenies. meminisse au-
 tem oportet id, quod Herodotus prædixerat, edicto Darij tantum
 esse ut aurum euboico pondere pensitaretur. alioquin non conueniret
 summa, si Babylonia talenta psegmatis intelligerentur, & psegma
 tredecies argento repensile. Congruit autem quod sequitur numero à
 ” nobis posito. τούτων ὡν πάντων συντιθέμενον τὸ πλῆθος ἀβοικῆς θάλασ-
 ” $\tau\alpha$ συνελέγετο εἰς τὴν ἐπέτρον φόρον δαρείω μύρια καὶ $\tau\epsilon\sigma\sigma\alpha\chi\iota\lambda\iota\alpha$ καὶ
 ” $\pi\epsilon\upsilon\tau\alpha\kappa\delta\sigma\iota\alpha$ καὶ ἑξήκοντα. His igitur omnibus in unum coagmentatis
 ” euboica talenta numero quatuordecim millia quingenta sexaginta
 ” annuo tributo colligebantur. Quod si reges Persarū quaterna dena
 millia & quingena talenta uel attica uel euboica ex Asia tantum,
 & paucis locis Libyæ tributorum nomine percepisse dicuntur, quæ
 nos ad octuagies quinquies centena millia aureorū nostrorum ut

*minimum æstimamus, quantum Romani imperij dicemus esse reddi-
 tum? Præsertim cum extra eas præfecturas Persis ipsa domina-
 trix immunis relicta esset, sic enim inquit Herodotus. ἢ περὶς δὲ
 ἡ χώρα μούνη μοι οὐκ εἶρηται δασμοφόρος, ἀτελεία γὰρ πέρσαι νέμονται.
 Persidis autem regio una à me inter stipendiarias dicta non est. Per
 sæ enim immunis agros colunt. Aethiopes autem, et Colchi, & alij
 quidam populi munera in Persidem quotannis affercbant. Inter quos
 insignis est pensitatio Arabum, qui millena quotannis talenta thuris
 afferebant. sed & recentioribus sæculis aucta erant tributa pro ro-
 gatione imperij Persici facta, ut idem author est Herodotus. Quare
 quod apud Plutarchum in Pompeio legitur de uectigalibus & tri-
 butis imperij Romani post triumphum Ponticum, merito à nobis re-
 prehensum est, ut mendosum. Iamprimum Antiochus ex fœdere
 cum. L. Scipione icto, omnibus urbibus agrisq; excesserat cis Tau-
 rum montem usq; ad Tanaim amnem, & à ualle Tauri usq; ad
 iuga, qua in Lycæoniam uergit, ut tradidit Linius libro. VIII.
 de bello Macedonico. ἧγὰρ apud Linium Tanaim mendose legi
 puto, & pro eo restituendum esse Halym. Notum est enim ex
 Herodoto in primo Halym fluuium confinium olim fuisse Lydo-
 rum, & Medorum imperij. meminit etiam Pli. Halyos flu-
 minis in sexto, à radicibus Tauri per Catæoniam, Cappado-
 ciamq; decurrentis. Ab his autem finibus ad Hellepontum Asia
 est proprie dicta, à mari Aegæo & Pontico ambientibus in pe-
 ninsulam conformata, intra quam Lydij regni fines circum-
 scribuntur, unde Cræsi circumfluentes diuitiæ in proverbium ces-
 serunt. In ea Asiæ parte Herodotus tres præfecturas ponit,
 millena ducena sexagena Babylonia talenta annuo tributo pensi-
 tantes. quæ ratione attica millena & quadringena & sep-
 tuagena ualent. ære autem nostro octingena & octuagena bi-
 na aureorum millia. Romano more sestertium trecentes quin-
 quagies & bis dicitur. Atqui apud Plutarchum legitur ante
 triumphum Pompeianum uniuersa populi Romani tributa quin-
 quagies decies centena millia fuisse. cum ijs uero, quæ Pom-
 peius Popu. Roma. in ea expeditione quaesiuit, octuagies quin-
 quies decies centena millia fuisse. Prior summa quingentes ses-
 tertium dici latine potuit, idest mille & ducenta quinquagin-
 ta millia aureorum. Altera trecentes & quinquagies sestertium
 priori summæ addidit, ut fuerint uniuersa populi Ro-
 mani uectigalia, & tributa cum additamento triumphi Pom-*

peiāni, uicies semel centena tricena bina millia aureorum nostro-
rum. Cum Pompeius imperio populi Roma adiecisset, Ciliciam, Sy-
riam, Phœniciam, Palæstinē, Iudæam, Mesopotamiam, Cappa-
dociam, Armeniam, Colchidē, Iberiam, Albanā, Scythas, et Arabie
partem. a Cilida autē Phœnicia, & Syria Palestinæ usq; ad finēs
Syriæ, & Aegypti octingenta quinquaginta talenta Dariūm tulisse
quotannis Herodotus tradit. a reliqua Syria & Mesopotamia non
minus quingentis, quæ ad atticam rationem relata nongenta qua-
draginta quinq; millia aureorum nostrorum ualent. Ita pauca pro-
uincia summam illam, quæ apud Plutarchum legitur pendere po-
pu. Roma. potuerunt, absq; Cappadocia, Armenia, Colchide, Iberia,
Albania, & Scythis, & Arabia, quas inter stipendiarias non nu-
mero. quapropter Pompeius pro concione gloriatus est, ut author est
Plin. libro septimo, Asiam se ultimam provinciarum accepisse, tan-
demq; mediam patriæ reddidisse, de Asia Cherroneso, idest penin-
sula loquens, quam proprie Asiam esse uocitatum diximus, Lydio-
rum olim regno, nunc Turcarum imperio. Hæc ab Antiocho bello
Asiatico ablata fuerat, & ei postea Pompeius prædictas provincias
adiicit. Nunc si prædictis Peloponnesum, Helladem, insulas Cyclas
das, Sporadasq; atq; uno nomine Græciam, Thessaliam, Eperum,
Macedoniā, Illyricum, Italiam omnem, Siciliam, Sardiniam, & Cor-
cyram, & superi inferiq; maris insulas populos alpinos, & Nar-
bonensem Galliam, cum citeriore ulterioreq; Hispania, & Africam
adiecerit (Hæc enim omnia iam tum sub ditione Romana regebantur)
quam summam tributorum colligere debeamus æstimandum
lectoribus relinquimus. Merito ergo illam Plutarchi summam ad
drachmas atticæ non ad numos sestertios referendam censuimus,
qua ratione quadruplicata redit summa, q̄q̄ eo tempore nec Aegy-
ptus, nec reliqua Gallia, nec Britannia, nec Germania, Pannoniaq;
imperio Romano parerent. Diximus supra de statu imperij sub Au-
gusto. Appianus autem in præfatione historię, terminos Romani
imperij sub Hadriano principe, quo tempore ipse historiam scripsit,
late describens, ponit terminos ab Herculeis columnis ad Aethio-
pas orientales, quod ad Libyam pertinet, Asiæ autem ditionis
terminos facit Euphratem fluiuium, et Caucasum montem, maiorisq;
Armenie principium, & Colchos ad Euxinum pontum habitantes.
In Europa autem Rhenum & Histrum fines Ro. imperij fuisse di-
cit, omnes autem insulas, quæcunq; intra mare internum sunt sitæ,
Cycladas, Sporadas, Hyadas, Echinadas, & quæcunq; magnæ dicun-
tur a Græcis

tur a Græcis circa Libyam, Ioniam, Aegyptum, Myrtoum, uel sicu-
 lum, & aliud quocunq; nomine mare dictum, Ro. imperio paruisse
 tum affirmat. Romanos autem regibus exactis usq; ad septingente-
 simum annum sub statu populari & civili, qui politia græce dicitur,
 imperium suum propagasse. quoad Caius Cæsar, qui dictaturam
 perpetuam suscepit, rep. oppressa & in potestatem suam redacta,
 reuera principem egit, licet nomen reip. antiquari noluerit, a quo
 tempore ad Appiani historiam ducenti fere anni intercesserunt, q-
 bus Romanum imperium unius semper arbitrio rectum est, perim-
 de atq; in regno fieri solitum est. Hoc tamen interest, q' regio nomi-
 ne principes abstinerunt; imperatores se dici contenti, quo nomi-
 ne prisca duces Romani populi censebantur, sed annua potestate crea-
 ti, eo autem spatio ducentorum annorum rem Romanam mirum in
 modum creuisse dicit, suoq; tempore eam hominum expectationem
 fuisse, ut pro progressura uideretur blandiente magis magisq; in
 dies rerum successu. eam tamen Romanis mentem fuisse, ut nominis
 sui famam propagare inter barbaros magis q̄ terminos prorogare
 imperij sui cuperent, uidisseq; se nonnullarum gentium legatos ad
 imperatorē cum potestate missos, ut gentem suā quisq; Romano i pio
 dederent, nec tamen admissos, q' romanus imperator sua interesse nō
 arbitraretur feris, & inopibus imperare populis: nam & eorum,
 qui imperio parerent, multos plus incommodi q̄ commodi afferre.
 Sed quos derelinquere atq; abicere puderet. Plurimi etiam eorum,
 qui dicto Romanis audientes non essent, Reges tamen & principes a
 Romanis petere solitos, & accipere. Magnitudinem uero Persarum
 imperij percensens, quod ex Assyriorum, Medorum, Persarumq;
 regnis coaluit, nequaquam cum dimidio imperij Romani comparari iu-
 re posse contendit. nam imperium Alexandri (quod celerius aleæ
 iactu uel fulgetræ potius emicantis, in modum inusitatum & in
 gradum nulli alijsperandū euasit) in membra distractum est mor-
 tuo statim Alexandro. Suo autem tempore Appianus tradit Persis
 peditum equitumq; & apparatus terrestris, ac maritimi ingentes
 copias fuisse, & Aegyptiorum talentum quattuor & septuaginta
 nullia in thesauris condita. Redditus uero imperij Romani nec di-
 cere quisq; ut opinor, nec animi certa coniectura assequi potest. nec
 aliquis scriptorū aliquid de ea re tradidit, quod magnopere me-
 morandum sit. sed nec semper eadem ratio fuit, sed alia atq; alia
 pro conditione temporum. Si tamen de hac re commentari quenq;
 iuuat, primum hoc scire oportet ærariū Romanum ex uectigalibus

& tributis constitutum fuisse quomodo & hodie nostrum. uectigalia
 trium generum fuerunt, ex agrorum cultu. ex mercium traiectu.
 & ex pasuis. primum decimæ, alterum portorium, tertium scri-
 ptura appellabatur. & præter hæc salariū. Cicero de imperio Cn.
 Pompeij. nam in cæteris rebus cum uenit calamitas tum detrimen-
 tum accipitur. at in uectigalibus non solum aduentus mali, sed etiã
 metus ipse affert calamitatem. nam cum hostium copię nõ longe ab-
 sint, etiã si irruptio nulla facta sit, tamẽ pecora relinquuntur, agri
 cultura deseritur. mercatorum nauigatio conquisit. ita neq; ex portis,
 neq; ex decimis, neq; ex scriptura uectigal conseruari potest. Quo
 tandem animo esse existimatis aut eos, qui uectigalia uobis pensi-
 tant, aut eos, qui exercent, atq; exigunt. cum duo reges cum maxi-
 mis copijs. prope' adsint, cum una excursio equitatus per breui-
 tempore totius anni uectigal auferre possit. cum publicani familias,
 quas in salinis habent, quas in agris, quas in portibus, atq; custodijs,
 magno periculo se habere arbitrentur. Salinas Ancus Martius Ro-
 manorum rex tertius instituit, ut authores sunt Linius, & Plinius.
 Sed salarium uectigal Linius in censura commentus est, ob id salina
 tor postea dictus, ut author est Linius li. undetrigesimo. Tributa au-
 tem pro modo census cuiusq; conferebantur. Cuius rei tenuia docu-
 menta apud scriptores reperiuntur quantum equidem meminerim.

» Linius li. ix. de bel. Maced. de censura Catoniana loquens. In cen-
 » sibus quoq; accipiendis tristis & aspera in omnes ordines censura
 » fuit. ornamenta & uestem muliebrem, & uehicula, quæ pluris q̃
 » quindecim millium æris essent in censum referre uiatores iussit. Itẽ
 » mancipia minor a annis. xx. quæ post proximum lustrum. x. milli-
 » bus æris aut eo pluris uenissent, uti ea quoq; decies pluris, q̃ quanti
 » essent aestimarentur. & his rebus omnibus terni in millia æris at-
 » tribuerentur. attribuerentur hoc loco significat tributi nomine statu-
 » rentur. Ergo Cato deterrere uolens homines a luxu, pluris decies de-
 » licatam uestem & uenusta mancipia, q̃ quanti uendi possent aestima-
 » uit, in æris singula millia ternos asses tributi constituit. Tacitus. lib.
 » xiiii. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam pu-
 » blicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti in-
 » beret, idq; pulcherrimum donum generi mortalium daret. sed im-
 » petum eius multum prius laudata magnitudine animi attinuerunt se-
 » natores, dissolutionem imperij dicendo si fructus quibus resp. susti-
 » neretur, diminuerentur. quippe sublatis portorijs, sequens ut tributo-
 » rum abolitio ex postularetur. temperãdas plane' publicanorum cu-

» pidines. ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus
 » ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps, ut leges cuiusq; publicæ
 » occultæ ad id tempus proscriberentur. ommissas petitiones non ultra
 » annū resumerent. Romæ prætor, per prouincias, q; pro prætore aut
 » consule erunt, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent,
 » militibus immunitas seruaretur, nisi in ijs, quæ ueno exercerent,
 » aliâq; admodū æqua, quæ breui seruata, dein frustra habita sunt,
 » manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæq; et quæ alia
 » ex auctonibus illicitis nomina publicani inuenerant. temperata
 » apud transmarinas prouincias frumenti subuectio, & ne censibus
 » negotiatorum naues ascriberentur, tributumq; pro illis penderent
 » constitutum. Non nihil etiam de hoc dicitur in L. forma in titulo de
 » censibus in Pandectis. Strabo de Britannia loquens li. quarto quam
 » uectigalem sub Augusto factam fuisse dicit. τελιτε δυτως υποµένουσι
 » βαρῆα τῶν τε εἰσχοµένων ἐπὶ τῷ κελτικῷ καὶ τῶν ἐξαγοµένων. Vectu
 » galia etiam sic tolerant grauiâ earum rerum, quæ in Galliam ex-
 » portant, aut quæ inde important. Et rursus. Ita nullo iam præ-
 » sidio ad insulæ custodiam opus est. non enim una plus legione
 » opus est ad exigenda ab his tributa. Constituta autem erat omnis
 » impensæ ratio exercitui pro modo tributorum. alioqui minui
 » necesse uectigalia, si tributa insuper imperarentur. Quod si
 » uis inferretur, periculum esset ne ad defectionem soliciarentur.
 » Sic enim illa Strabonis uertenda mihi uerba uisa sunt. εἰς
 » ἴσον δὲ καὶ ἴσχυο πάν τ' ἀνάλωμα τῆ στρατιῆ τοῖς προσφεροµένοις χρῆ-
 » µασιν. ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλοµένων. ἅµα
 » δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντῶν τινὰς βίας ἐπαγοµένους. Quæ uerba inter-
 » pres intellexisse non uidetur, fortasse exemplaris uitio. Age ci-
 » tanda una authoritas insignis ad coniecturam faciendam in uni-
 » uersas opes Romani imperij. ea erit ex eodem auctore libro.
 » XVII. quo in loco Strabo ostendere uolens magnitudinem red-
 » dituum eius prouinciæ ita inquit. τῆς αἰγύπτου δὲ τὰς προσόδους ἐν
 » τινι λόγῳ κικέρων φράζει, φήσας κατ' ἐνιαυτὸν τῷ τῆς κλειοπάρας πα-
 » τρι τῷ αὐλιτῆ προσφέρεσθαι φόρον ταλάντων μυρίων β'. φ'. ὅπου δὴν
 » ὁ κέμισα καὶ ῥαθυµότατα πῶ βασιλείαν διοικῶν τοσαῦτα προσωδού-
 » το, πὶ χρῆ νοµίσαι τὰ νῦν διὰ τοσαύτης ἐπιμελείας οἰκονομούµε-
 » να, καὶ τῶν ἰνδικῶν ἐμπορειῶν, καὶ τῶν ῥωλοδυτικῶν ἐπινηµένων
 » ἐπὶ τοσοῦτον. Aegypti autem redditus Cicero quadā in oratione ele-
 » ganter explicans Auletæ patri Cleopatrac dicit talēta duodecies mil-
 » lena & quingena quotannis ex Aegypto obuenisse. Quare si is rex, q

» & dissolutissime, & nequissime regnum administravit, tantum an-
 » nuæ obventionis habuit ex Aegypto, quid nunc existimare conue-
 » nit, quantiq; aestimare redditum eiusdem provinciae tanta providen-
 » tia administratae, praesertim indicis negotiationibus & troglodyticis
 » usq; adeo adauctis? Siquidem superiore tempore ne viginti quidem
 » navigia Arabicum sinum penetrare ausa sunt, ut proras quidem
 » navium extra angustias illas exerent. at nunc & classes ingentes
 » ad Indiam usq; vela faciunt, & ad extrema Aethiopiae. Ex qui-
 » bus merces pretiosissima importantur, & inde rursus in alia loca
 » transmittuntur. ita duplex inde uestigal cogitur, mercibus scilicet
 » importandis et exportandis. Atqui eorum, quæ magno ueneunt, ma-
 » gnum quoq; uestigal est. ὡς τε καὶ τὰ τέλη διαπλάσσειται, τὰ μὲν εἰσα-
 » γωγικὰ, τὰ δὲ ἐξαγωγικὰ. τῶν δὲ βαρυτίμων βαρέα καὶ τὰ τέλη. Adde
 » etiam, inquit, q̄ Alexandria praedictarum mercium unum est re-
 » ceptaculum, ita ut sola plerumq; eiusmodi merces uendit, & exteris
 » suppeditet. καὶ τὸ δὴ καὶ μονοπωλίῳ εἶχει. μόνῃ γὰρ ἡ Αλεξάνδρεια τῶν
 » τοιούτων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀποδοχείον ἔστι, καὶ χορηγεῖ τοῖς ἐκτὸς. Quæ sine
 » eiusmodi merces ignorare nemo potest, qui legem ultimam legerit ti-
 » tuli de publicanis in Pandectis. propter quas institutum est uestigal
 » rubri maris, ut apud Plinium legitur. Ptolemæus pater Cleopatrae
 » fuit ultimæ Aegypti reginae. qui omnibus flagitijs inquinatus, etiam
 » tibi cinum artem exercuit, ob quam cognomentum auletae, idest tibi-
 » cinis meruit. Hic ob nequitiam & facinorosam uitam, ab Alexan-
 » drinis exactus, a Gabinio duce Romano, qui tum Syriam obtinebat,
 » reductus est. Quo nomine Gabinio lis decem millibus talentum
 » aestimata est accusante Memmio, ut ex oratione Ciceronis pro Raby-
 » rio Posthumo in praecedentibus diximus. poenæ tamen capitali ere-
 » ptum eum significat Valerius lib. VIII. in principio. Caterum in
 » qua oratione Cicero hoc dixerit, q̄ Ptolemæus duodecies nullena &
 » quingena talenta ex Aegypto quotannis percipiebat, nescio. Nisi in
 » hac eadem pro Rabyrio loco aliquo mutilato. uel in ea oratione
 » quæ non extat, quam pro Gabinio habuit, cui olim infensissimus,
 » postea reconciliatum se dicit, his uerbis. Mihi hæc Cai Memmi
 » causa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. neq; uero me pœ-
 » nitet mortales inimicitias habere. Verum duodecim millia &
 » quingenta talenta attica (attica enim hic intelliigi puto non Ae-
 » gyptia, quæ quadrante atticis maiora sunt) septuages quinques
 » centena millia aureorum nostrorum ualent. Quibus si augmen-
 » tum addas ex Strabonis sententia, fortasse centies centenis millibus

redditum annuum Aegypti iure aestimare poteris. Sed operæpre-
 tium facturus mihi uisus sum si rationem administrandæ eius pro-
 uinciæ sub augusto & Tyberio prosequerer ex eodem auctore. De
 Actiaco enim bello loquens ab Augusto confecto, & Antonio & Cleo-
 patra captis, Aegyptum ab eo dicit in prouinciæ formam reda-
 ctam his uerbis. ἐπαρχία δὲ νῦν ἔστι φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους.
 ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη, τῶν πεμπομένων ὑπάρχων ἀεί-
 ῶτος ὁ μὲν ὄντων πεμψεῖς, πῶς τοῦ βασιλείως ἔχει τάξιν. ὑπ' αὐτῶ δ' ἔστιν ὁ δικαιο-
 λόγος ὁ τῶν πολλῶν Κρίσιων κύριος. ἄλλος δ' ἔστιν ὁ προσαγοραδόμενος ἰδίος
 λόγος. ὅς τῶν ἀδεσποτῶν καὶ τῶν εἰς καίσαρα πίπτων ὀφειλόντων ἐξετασῆς
 ἔστι, παρέπονται δὲ τούτοις ἀπελεύθεροι καίσαρος καὶ οἰκονόμοι, μέγιστοι
 ἐλάττω πιστευμένοι πράγματα. nunc autem prouincia est tributa
 pendens memorabilia, a uiris eiusmodi administrata qui sibi tempe-
 rare nouerunt, quiq; semper rectores ad eam cum potestate mittun-
 tur. Qui uero rectoris mittitur, is uicem regis obtinet, sub eoq; est
 is qui Dicæodotes dicitur, id est iura reddens, in cuius potestate fere
 sunt iudicia. Est & alius magistratus, qui idios logos id est priuata
 ratio dicitur, earum rerum indagator, quæ adespota græce dicuntur,
 id est assertorem non habentes, uel nullius dominio mancipatæ, &
 omnino earum rerum quæ in Cæsarem recidunt. Horum uelut as-
 seclæ sunt liberti Cæsaris & dispensatores, quibus maiora minoraq;
 negotia permittuntur. His uerbis procurator priuatae rationis dicitur
 qui ea persequitur quæ fisco obueniunt, non quæ aerario & po-
 pulo, uel priuato principis patrimonio. Ex quo patet proprie esse
 hoc uerbum usurpatum in. L. procurator in titulo de edendo in co-
 dice Iustiniiani. licet aliter Acausius opinatus sit. Adespota autem ap-
 pellat quæ supra Hermæa appellauimus, uulgo albana s̄paniáq; di-
 cuntur. Deinde idem author enumeratis copijs militaribus quæ ad
 eam prouinciã tuendam statuta sunt. τῶν δ' ἐπιχωρίων ἀρχόντων
 ὅτι ἐξενεχθῆς ἔστι κατὰ πῶς πόλιν, πορφυράν ἀμπεχόμενος, καὶ ἔχων πα-
 τρίους τιμὰς, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῆ πόλει χρησίμων. καὶ ὁ ὑπομημα-
 τογράφος, καὶ ὁ ἀρχιδικεστῆς. τέταρτος δὲ ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Inter
 municipales autem magistratus est qui exegetes dicitur, quasi sacro-
 rum interpres uel augur in urbe, purpuram gestans, & alijs hono-
 ribus prouincialibus insignis. earum rerum procurationem habens
 quæ ciuitati conducunt. est etiam qui hypomnematographus id est a
 commentarijs dicitur, & qui iudicibus præest, ob id archidicastes ap-
 pellatus. & quartus prætor nocturnus. Cicero pro imperio Gnaei
 Pompeij de uestigalibus Romanis ita inquit. nam cæterarum pro-

» *uinciarum uectigalia quiritis tanta sunt, ut his ad ipsas prouincias*
 » *tutandas uix contenti esse possimus, Asia uero tam opima est & fer-*
 » *tis, ut & ubertate agrorum & uarietate fructuum & magnitudi-*
 » *ne pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facile*
 » *omnibus terris antecellat. Plinius author est li. xxxiij. post Persen*
 » *regem Macedoniae deuictum & gratiam eius in ærarium illatam,*
 » *populum Ro. tributæ pendere desuisse. Quæ tamen postea restituta es-*
 » *se ex eo conijcio q̄ Cicero in secunda Philppica dicit. Vbi est septies*
 » *millies sestertium quod in tabulis quæ sunt ad Opis petebatur? fu-*
 » *nestæ quidem illius pecuniæ, sed tamen quæ sijs quorum erat non*
 » *reddetur quæ nos à tributis possit vindicare. Non omittendum &*
 » *id quod idem Strabo libro sexto tradidit. Romanos initio plurimam*
 » *Aphricæ & asiæ partem regibus sibi subditis commisisse quos pro-*
 » *pter amicitiam & societatem regnare permisissent. postmodum au-*
 » *tem uel defectione regum & uiolatis fœderibus, uel stirpium regia-*
 » *rum interitu omnia ferme in prouinciarum formam redacta esse.*
 » *Sic Attalicum regnum sic Syrium sic Paphlagonum et Cappadocum*
 » *& Aegyptiorum & Mithridatis Eupatoris ad Romanos peruenisse,*
 » *adeo ut Tyberij tempore cuncta intra Phasin & Euphratē præ-*
 » *ter quosdam Arabas Romano tenerentur imperio, uel à regibus à*
 » *Romanis impositis. Armenij uero, & Albani Colchis superiores &*
 » *Iberi, sola ducum præsentia in officio continebantur. Sed cum Ro-*
 » *manos uiderent uarijs negotijs aut bellis implicitos, statim ad res*
 » *novas sollicitari gentes efferatæ solebant, sicut & eæ gentes quæ*
 » *trans Istrum flumen & Euxinum pontum habitabant. Iosephus*
 » *autem in secundo de bello Iudaico Agrippam ad Hierosolymitanos*
 » *orationem luculentam habuisse commemorat, et de potentia & opi-*
 » *bis Ro. imperij magnifice disseruisse, ad deterrendos Iudeos ne ad*
 » *rebellionem spectarent. In ea autem oratione circa medium fere ita*
 » *eum loquentem inducit. Nam tertiam partem orbis terrarum, cu-*
 » *ius ne nationes quidem numerare promptum est, ab atlantico mari*
 » *& columnis Herculis usq; ad mare rubrum sitas, totam armis Ro-*
 » *mani subegerunt. & præter annuas frumentationes quibus Roma-*
 » *nam plebem octo uis mensibus alunt, alia quoq; tributæ pendunt.*
 » *& quidem apud illos una tantum legio comparatur. q̄q̄ quid opus*
 » *est exemplis longe petitis potentiam Romanam enarrare? cum eam*
 » *possitis de uicina uobis Aegypto optime æstimare. Hæc enim cum*
 » *ad Aethiopas usq; porrigatur opulentiamq; Arabiam, conterminaq;*
 » *sit Indiae, ac septingenties & quinquages centena millia incolarum*

habeat extra Alexandrinum populum, tributum tamen obsequenti-
 sine pensitans (quorum magnitudinem aestimare de censu singulorum
 capitum licet) Romano parere imperio non grauat. Tamen si qua-
 tum stimulum defectionis habens Alexandriam urbem, cum mul-
 titudine hominum & opibus abundantem, tum amplitudine et am-
 bitu non imparem? ut quae longitudine stadia triginta, latitudine
 decem habeat. Tributorum uero multo amplius in singulos menses
 pensitet, quam nos in annos singulos conferatis. & eo amplius Ro. popu-
 lo quaternum mensium frumentum suppeditet. duae autem legiones
 ciuitati insidentes profundam Aegyptum cum illa Macedonia nobi-
 litate frenant. De magnitudine Alexandriae Strabo idem cum Io-
 sepho dixit, latitudinem paulo minorem ponens. Octo autem legio-
 nibus eo tempore Germania obtinebatur, ut inibi Iosephus in per-
 sona Agrippae differit. quod eo pertinet quod superiore libro de le-
 gionibus ab Augusto delectis & per orbem collocatis diximus. Opi-
 mos autem fuisse redditus Hispaniae ex eo conijcere datur quod de
 opulentia eius prouinciae scribitur praesertim Turdetaniae quae &
 Baetica dicitur. Strabo libro. iij. miranda de fertilitate eius narrans
 quodam loco ita inquit. Cum uero praedicta regio tot bona suppe-
 ditet, maxime tamen admiratione digna est ob metallorum copiam,
 quibus uniuersa Hispaniae regio scattet, non ubique ipsa frugibus exu-
 berans, & praesertim ubi metallis copiosa est. Rarum est regio-
 nem inuenire utraq; re uberem, Rarius etiam illud eandem regio-
 nem in paruo quodam agro metallis omne genus abundare. At ue-
 ro Turdetania et finitima ei regio rationem nullam commendan-
 di sui eo nomine remittit scribere de ea re uolentibus, usque adeo nu-
 meros omnes laudis in metallis impleuit, nihil, ut ei absit quod quide-
 memoratu dignum sit. neque enim aurum neque argentum neque aes, neque
 ferrum alibi terrarum aut tantum aut tam eximium nasci adhuc
 compertum est quam in Turdetania nascitur. ἢ δὲ τουρδιτανία
 καὶ ἡ προσηχὴς αὐτῇ, λόγον οὐδένα ἀξιὸν καταλείπει περὶ τήνδε
 τὴν ἀρετὴν τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις. οὔτε γὰρ χρυσοῦς, οὐδ' ἀργυ-
 ροῦ, οὐδὲ χαλκοῦ, οὐδὲ σιδηροῦ οὐδαμῶς τῆς γῆς οὔτε τοσοῦτος,
 οὐτ' οὕτως ἀγαθὸς ἐξήταται γεννώμενος μέχρι νῦν. Ac ne aurum
 quidem solum effoditur, sed etiam trahitur. Deferunt enim au-
 rum amnes, & torrentes auream arenam. quae etiam multis in
 locis aquarum indigis reperitur, sed in his non apparet, in
 ijs autem locis quae fluminibus alluuntur auri psegma idest scobs
 aurea resplendescit. Idem. Inter auri ramenta repertas ali-

- » quando fuisse aiunt selibrales glebulas. Quas Palas appellant, quæ
 » perq̄ modicæ purgationis indigerent. ἐν δὲ τοῖς ψήγμασι τοῦ χρυ-
 » σίου φασὶν ἀρίστουθαι ποτε καὶ ἡμιλιβρίας βόλους ἀσκληοῦσι πάλας,
 » μικρὰς καθαρεύουσας διομένας. Apud Strabonem latinum pilas corrup-
 » te pro palas legitur. Idem paulo inferius. Polybius autem argentifon-
 » dinas commemorans quæ sunt circa Carthaginē nouam, ab urbe
 » xx. ferme stadij distantes, quatuor decurias operantium hominum
 » fuisse ait, qui tunc in dies singulos uicena quina drachmarum mil-
 » lia populo Romano referrent. nos uiginti quinque millia drachma-
 » rum aureis nostris æstimare instituimus, duobus nullibus & quin-
 » gentis. Quæ ratione ex Carthaginensibus metallis argenti Romanus
 » populus nonnigena duodena millia et quingenos aureos nostros quo-
 » tantis percipiebat. Sed huius summæ ut arbitror partem impen-
 » dia auferebant etiam si uincti foderent. Verba Strabonis hæc sunt.
 » ὅπου τέπαρας μοίρας ἀνθρώπων μένει τῶν ἐραζομένων, ἀναφερόντων
 » τότε τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων καθ' ἐξέτην ἡμέραν δὲς μυριάς καὶ πεντα-
 » κισχιλίας δραχμὰς Plinius lib. iij. Bætica à flumine mediâ eam secâ-
 » te cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu & quodam fer-
 » tili ac peculiari nitore præcedit. Idem alibi. Metallis plumbi, ferri,
 » æris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet. Bætica etiâ minio. Vni-
 » uersæ Hispaniæ Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis
 » reip. latij ius tribuit. uel iactatum potius, ut referatur ad latij ius.
 » Idem lib. xxxij. Aurum arrugia quæsitum non coquitur, sed statim
 » suum est. Inueniuntur ita massæ, nec non in puteis denas exceden-
 » tes libras. Palatas Hispani, alij Palacranas, ijdem quod minutum est
 » balucem uocant. Strabo Palas dixit appellari massulas auri selibra-
 » les. Plinius Palacas, sed denarum librarum. ballucæ. xiiij. uncia pro
 » auri libra inferebantur à metallarijs sanctione principum, ut le-
 » gimus in titulo de metallarijs libro. ij. codicis, græce Chrysammos di-
 » citur. lingua nostra uernacula paleolas appellat auri ramenta quæ
 » alluione riuorum deferuntur. Cuiusmodi hodie circa Pyrenen inue-
 » niuntur. nos enim inde uidimus nonnullas ciceris magnitudine qui-
 » bus nulla excogitione opus esset. pleræq; tamen minutæ sunt & te-
 » nues. unde nomen sortitæ sunt. Quapropter apud Pli. lib. xxxiiij. ita
 » lego ex antiquis exemplaribus. In ætarijs officinis & smagma fit.
 » iam liquato ære atq; pcocto, additis etiam nu carbonibus, paulatimq;
 » accensis, ac repente uehementiori flatu expuitur æris palea quæ-
 » dâ nec me latet Hermolaum Pala legere ex Strabone. nam Stra-
 » bo Palas appellauit massulas auri semissales. Plinius palcas appel-
 » lat non

lat non glebularum sed ramentularum palearum formam habentes, quod non magnopere mirum est Hermolaum in transcurso non animaduertisse. Idem Plinius libro. xxxiiij. de argenti metallis loquens, mirum (inquit) adhuc per hispanias ab Annibale inchoatos puteos durare, sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quibus Bebelo appellatur hodie qui. ccc. pondo Annibali summistravit in dies ad mille quingentos passus cauato iam monte, per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusq; egerunt aquas lucernarum mensura. Trecenta pondo Romana, tricena millia drachmarum efficiebant, quae terna millia coronatorum ualent. Quare hoc dictum Plinij conuenit cum superiore Strabonis loco, ut suspicer Plinium de Carthaginensibus argentifodinis locutum, quae in citiore Hispania erant finitima Aquitanis. Polybius enim aequalis Annibalis aetatis fuit. Rursum Strabo. φησὶ δὲ ποσειδώνιος μάρμων μάρκελλοι πρόσφαθαι φόρον ἐκ τῆς κελτιβερίας τάλαντα ἑξακόσια ἕξ ὄν τεκμαίρεσθαι τάρεστιν, ὅτι καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κελτίβηρες καὶ χρημάτων ἀποροῦντες. Ait autem Posidonius Marcum Marcellum exegisse tributum ex Celtiberia ad talenta sexcenta. ex quo coniecturam facere est Celtiberorum gentem numerosissimam fuisse & pecunia abundantem. Tametsi regionem ieiunam incolerent. Plinius libro. xxxiiij. de metallis Hispaniae loquens. uicena (inquit) millia pondo auri ad hunc modum annis singulis Asturiam atq; Galleciam & Lusitaniam praestare quidam tradiderunt. ita ut plurimum Asturia gignat. neq; in alia parte terrarum tot saeculis haec fertilitas. uicena millia pondo Romana, tricena minimum nostra ualent. Ingentia sunt haec testimonia de opulentia Hispaniae. quibus accedit & tertium Trogi Pompeij, ut ex breuiario quarto & quadragesimo Iustini nouimus. Strabo autem de tempore suo loquens ita inquit in mentione metallorum argenti quae sunt ad Carthaginem nouam. ἔστι δὲ καὶ ναὶ τὰ ἀργυρεῖα, ὅν μὲν τοὶ δημοσίαι, ὅν δὲ ἐν ταῦθα ὄνδ' ἐν τοῖς ἄλλοις τόποις. τὰ δὲ χρυσεῖα δημοσιούεται τὰ πλείω. Sunt autem & nunc argentifodinae non tamen publicae, nec illic nec alibi, sed priuatorum, auri autem metalla pleraq; sunt publica. haecenus de Hispania. cuius etiam Galliam aemulam aurifera uisuisse eodem authore comprobabimus. Quippe lib. iij. de Turdetaniae idest Baeticae metallis loquens ita subdit. ἀξιούσι δὲ γαλάται τὰ παρ' ἐαυτοῖς εἶναι κρείττω μέταλλα ἐν τῷ κριμερίῳ ὄρει, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆ κείμενα τῆς πυρήνης. ἢ μὲν τοὶ πλείοι τ' ἀπὸ τῶν ἀνδομιμῆ. Galli uero meliora esse sua censent quae in Cimerio monte sita sunt, & quae Pyrene ipsi

» subiacent, illinc tamen aurum magis probatur quam gallicum. Vbi
 » puto non Cimerio sed Cemmeno legendum. Cemmeni enim mon-
 » tes κεμμένον ὄρος. Apud Strabonem libro. iiii. Aquitaniam à Cel-
 » tis discludunt, quo loco Casar Gebennam uel Cebennam potius mon-
 » tem ponit. huius pars hodie Tarata uocatur. Rursus idem author
 » libro. iiii. de Narbonensi litore loquens et sinu qui gallicus illic dici-
 » tur. ἔχουσι δὲ τάρβελλοι τὴν κόλπον, παρ' οἷς ἔστι χυσεῖα σπουδαίω-
 » τατα πάντων, ἐν τῶν βόθροις ὄρυ χεεῖσιν ἐπὶ μικρὸν ἀρίσκεινται καὶ χυ-
 » ροπλήθει χυσείου πλάκας ἐσθ' ὅτε μικρὰς κερθάρσιως δρόμενοι. τὸ δὲ λοι-
 » πὸν, ἡνίμα ἔστι καὶ βῶλοι, καὶ αὐτὰ κερθρασίαν οὐ πολλὴν ἔχουσαι.
 » Tarbelli, inquit, cum sinum obtinent, apud quos aurifodinae sunt
 » omnium praestantissimae. in specibus enim leniter effossis inueni-
 » untur auri crustae, quae manum implere possunt, interdum mo-
 » dico purgamento indigentes. reliquum autem aurum ramenta sunt
 » et glebulae modicam et ipsae operam poscentes. Interior autem regio
 » et montana melius solum habet. nam ad Pyrenen Conuenarum est ci-
 » uitas qui eo ad incolendum conuenerunt, ubi oppidum Lugdunus. Hal-
 » lucinatus eo loco interpretes qui locum ita uertit, nam ad Pyrenem Cō-
 » uenarum Synclodo est ubi oppidum Lugdunum. quasi Synclodon nomen
 » esset, oppidi cum genitiuus sit pluralis Conuenarum significans. synclyo-
 » des. n. collectiui alicuius loci habitatores dicuntur u. Latine Cōuenae.
 » πρὸς μὲν τῇ πυρήνῃ ἢ τῇ κορυφῇ ἔστι συγκλύδων, ἐν ἣ πόλις λούζουε-
 » ρος. Plin. de Aqtania loquens, mox in oppidum, inquit, contributi Conue-
 » nae. Lugduni autem oppidi in ea regione nō meminit Strabo his uer-
 » bis. Tectosages pyreneis propinqui sunt montibus, paulū etiam ag-
 » lonare latus Cemmenorum montium attingunt, terram colentes au-
 » ro multo praeditam. ἐφάπτοται γὰρ μικρὰ καὶ τοῦ προσαρκτιίου πλε-
 » ροῦ τῶν κεμμένων. πολὺ χρυσοῦτε νέμονται γῆν. Apud ipsos autem
 » thesauros ab imperatore Romano Sapione repositos in urbe To-
 » lossa et ablatos ait. a quibus aurum Tolossanum apud scripto-
 » res decantatissimum, in prouerbium cessit ut author est Gell. τὰ μὲν
 » γὰρ ἀφ' ἐθέντα ἐν τῇ τολώσῃ χημάτα μυρίων τοῦ καὶ πεντακισχιλίων
 » τετρακόντων γενέσθαι φασί. τὰ μὲν ἐν σπηκοῖς ἀφ' κείμενα, τὰ δ' ἐν λιμένας
 » ἱεραῖς, οὐδεμίαν κερθασκουῖν ἔχοντα, ἀλλ' ἀργὸν χρυσεῖον καὶ ἄργυρον.
 » Posidonius, inquit, uerisimiliter tradit pecunias Tolossae repositas
 » ad quindecim talentum nullia. quarum partem in fanis, par-
 » tem in lacibus consecratis reconditam fuisse, argentum aurumq;
 » infectum atq; rude. et rursus paulo inferius, ut autem inquit
 » Posidonius, et alij complures, regio ipsa auro alioqui abundans et
 »

homines

homines habens superstitioni addictos, & ad parsimoniam in ui-
 tu affuetos, multis in locis Celticae Galliae thesauros habuit, maxi-
 me uero lacus eis sacrosanctos a praedonum direptionibus thesau-
 ros praestabant, in quos ideo auri argentique pondera demiserant.
 Romani uero cum in armis loca ea obtinuisissent, auctioni lacus
 eos publice subiecerunt. Emptorum autem plurimi molas argenteas
 ductiles inuenerunt. μάλιστα δ' αὐτοῖς αἱ λίμναι τῶ ἀσυλίαν παρῆχον,
 εἰς αἷς καθίσταν ἀργύρου, ἢ καὶ χρυσοῦ βάρη. οἱ γοῦν ῥωμαῖοι κρατῆ-
 σαντες τῶν ἕκτων, ἀπέδοντο τὰς λίμνας δημοσίᾳ. καὶ τῶν ὠνησαμέ-
 των πολλοὶ μύλους αἶρον σφυρηλάτους ἀργυροῦς. Idem author est Luc-
 rium Aeternum patrem Bititi, qui Bititus cum Maximo Aemy-
 liano & Domitio Aenobarbo ducentorum millium hominum ex-
 ercitu conflixit, tantis delitijs diuitijsque circumfusuisse, ut aliquan-
 do ostendedarum opum gratia curru uectus per campum ingrede-
 retur numos aureos argenteosque huc atque illuc spargens. quibus col-
 ligendis amici & comites occupati sequerentur. τοσοῦτον πλούτῳ λέ-
 γεται καὶ φρονῆ διενεγκεῖν, ὥστε ποτὲ ἐπίδηξιν ποιούμενος τοῖς φίλοις τῆς
 ἀπορίας, ἐπ' ἀπίνυς φέρεσθαι διὰ πεδίου, χρυσοῦ νόμισμα καὶ ἀργύ-
 ρου δᾶρο κηκῆσε διασπείρων, ὥστε συλλέγειν ἐκείνους ἀκολουθοῦντας.
 Auri Tolossani meminit Gel. libro. iij. & Cicero de natura deorum
 libro. iij. ob cuius raptum quaestionem habitam esse dicit. Trogus li-
 bro. xxxij. Cepionem appellat eum imperatorem qui aurum To-
 lossanum abstulit, quod sacrilegum ei & exercitui eius excidij cau-
 sam fuisse tradit. Auri autem, inquit, fuere centum & decem mil-
 lia pondo. argenti quinquies decies centena millia. Haec summa uix
 dicere ausim quae aestimanda sit. auri singula pondo minoris aestimari
 cetum aureis solatis non possunt etiam ut undecima pars aeris in eo mixta
 fuerit. Qua ratione aurum illud Tolossanum centes & decies centenis
 millibus aureorum ualuit. quod si obryzum fuerit, id est centenis & duo-
 denis solatis in libras aestimabile, centes uicies ter centenis & uiginti
 millibus ualuit. Quod autem ad argentum pertinet Trogum existimari
 non quinquies decies centena millia pondo scripsisse, quae summa quin-
 gies millies mille aureos ualet, sed quidecies centena millia, quae quide-
 cies millies mille aureis caronatis aestimantur a nobis, id est centes
 et quinquages centenis millibus. Quod si quis Trogum quingies decies
 scripsisse malit, tamen pro quindecies intelligam, quomodo apud Suet-
 onium in Augusto. quaterdecies millies pro bis septies id est quatuor-
 decies. Cicero etiam sic usus est. Strabo ex Posidonio quindecim mil-
 libus talentum argenti aestimasse aurum argentumque simul uidetur.

quæ summa minor est minima prædictarum . id est nonagies cen-
 tena millia aureorum . Apud Iosep̄um libro supradicto Agrippa
 magnifice de Galliarum situ & felicitate Gallorum domestica disse-
 rit . quos omne genus bonis apud se scatentibus totū pene orbem ir-
 rigare , mirifico præconio uociferatur . & nihilo sedus sub mille &
 ducentis militibus Romano imperio parere , quibus plures propè-
 modum ciuitates habeant , non animi mollitia , ut qui octoginta an-
 nis pro libertate dimicassent , sed animi destinatione in obsequiū eius
 gentis fixa cuius et uirtutem experti fuissent & fortunam admira-
 rentur . Multa adhuc adnotauimus quæ fide caritura sunt , ut opi-
 nor , præsertim apud eos , ut dixi , qui omnia & præterita & fu-
 tura præsentis temporis modulis metiuntur , unum etiam addam ex
 » eodem Strabone , qui de Bætica loquens πολὺ δὲ καὶ ἐὼς πρότερον .
 » ναὺ δὲ ἔρια μᾶλλον τῶν κοραξῶν . καὶ ὑπερβολή τις ἔστι τοῦ χέλλους .
 » τάλαντιάλους ἑὸν ὠνοῦνται τοῦς κριοῦς εἰς τὰς ὀχείας . Multa autem
 » uisus antea inde ueniebat . nunc autem lanæ magis quàm a' Cora-
 » xis , pulchritudine eximia . siquidem propter hoc arietes talenta-
 » ri pretio emuntur ad admissuram . Coraxi autem populi sunt Col-
 chorum Stephano de urbibus . Talentum sexcentis aureis aestima-
 mus . tanti autem uenditari arietes potuerunt apud eos qui asinos
 admissarios uel etiā asinas ad foeturam . xl . sestertijs id est ad mula-
 rum partus emerent , ut supra ex Varrone & Plinio didicimus .
 Verum enim uero cum tot olim auri metalla fuerint & in Hispania
 & in Gallia , hodie neutrobi esse dictitantur quæ quidem com-
 memorari digna sint . Nam & Strabo suo iam tempore in Tmolo
 & circa Pactolum et alijs in locis consumpta fuisse auri metalla au-
 thor est lib . xiiij . Vidimus hoc anno ex Lingonensi agro effossos la-
 pides auro argentoq; interstinctos , ex quibus aurum argentumq; eli-
 citur , hos metallarij pro experimento dederant . qualis autem su-
 besset uena nondum compertum erat . Is ager in ditione est Michae-
 lis Bodeti antistitis Lingonensis , uiri cum singulari ac multiplici eru-
 ditione præditi , tum uero ad priscam normam Pontificum exacti .
 Cuius auspicijs metallarij opifices specimina prædicta auri argentiq;
 » metallorum ediderunt . Postremo idē Strabo li . xiiij . circa finem , Po-
 » lybius , inquit , author est tempore suo circa Aquileiam , & præ-
 » sertim in Tauriscis Noricis inuentam esse aurifodinam sic natura
 » commodam , ut cum quis in duos pedes terræ superficiem detraxis-
 » sset , statim aurum fossitium inueniretur . effossionem autem non
 » infra quindecimum pedem processisse . Fuisse autem aurum illud par-

» tim purum magnitudine fabæ aut lupini, octava tantum parte de-
 » cocta. partim pluscula indiguiffe excoctione. alioquin ualde utile.
 » Verum cum Itali Barbaris in ea re operam nauare cœpissent, con-
 » tinuo intra duos menses aurum per totam Italiam tertia parte pre-
 » tij uilius esse cœpit. Quod cum Taurisci animaduertissent, eiectis
 » adiutoribus operis soli aurum promerciale exposuerunt. Nunc au-
 » tem, inquit, omnia auri metalla in Romanorum potestate sunt.
 » συνεραστομένων δὲ τοῖς βαρβάροις τῶν ἰταλιωτῶν, ἐν διμίνῳ παραχῆ-
 » μα ἢ χρυσίον ἀνώτερον γενέσθαι τῷ τρίτῳ μέρει καθ' ὅλην πῶ ἰταλίαν.
 » ἀδομένους δὲ τοὺς ταυρίστους μοτοπωλεῖν ἐκβαλόντας τοὺς συνεραστο-
 » μένους. ναὺ δὲ ἅπαντα χρυσεῖα ὑπὸ ῥωμαίοις ἐστὶ. Hoc dictum Strabo-
 nis eò ptinet qđ supra de auri ad argentū analogia dictum est, quæ
 uaria olim fuisse deprehenditur. Pollux decuplicē posuit. Ex Plinio
 Romæ primū dimidio etiam maiore fuisse docuimus. Rursus Tran-
 quillo auctore Cæsar dictator aurum in libras ternis millibus nu-
 mūm uenundedit, quæ ratio subduplex est eius quam Plinius po-
 suit, quæ est eiusmodi ut aurum quindecies argento repensile fuerit.
 Si tamen locus emendate nunc legitur, quod non credo, ut alibi di-
 ctum est. Herodotus, non modo aurum sed etiam psegma aureum
 terdecies tanto argenti taxabile posuit. cum tamen denæquaternæ
 uncie psegmatis uel Chrysamm sanctione principali pro singulis au-
 ri libris cedant, ut diximus. Qua ratione septima fere parte psegma
 auro obryzō uilius fuisse conuincitur. Sic Herodoti æstimatio pro-
 xime ad Plinianam accedit. Porro ex Tacito docuimus aureos sin-
 gulos Romanos centenis numis ualuisse. Qua ratione auri dra-
 chma duodenis argenteis & hemidrachmiō ualuit. nostri autem
 temporis æstimatione aurum paulo minus duodecies argento repen-
 ditur. Intelligimus igitur ex uerbis Strabonis interdum propter au-
 ri copiam ex metallis existentem, auri pretium diminutum etiam
 tertia parte, sic fit ut Pliniana æstimatio ad Pollucis æstimationem
 redeat. Nostri autem plæriq; opinantur iustam auri ad argentum
 proportionem decuplicem censerī. Sed auri penuria esse auctam, qđ
 ex prædictis non uidetur esse uerum. In uniuersum autem osten-
 dimus uarias auri indicaturas, quæ auri etiam pretia euariare fa-
 ciunt. nec aliud statui, ut arbitror, ex antiquorum lectione de auri ad
 argentum proportionem potest. Ad ea autem quæ de Gallia diximus,
 illud etiam addemus Lugduni Argyrocopium fuisse Romani impe-
 » rij, id quod Strabo libro. iij. his uerbis perhibuit. Lugdunum in col-
 » le conditum, ubi Arar amnis Rhodano immiscetur, Romano tene-

tur imperio , ampliori quoque dignitate uirorum secundum Nar-
 bonem florens . quibus usui magno est emporium . ibi quoque Ro-
 » mani duces aureum nomisma argenteumq; signant . κρη τὸ νόμισμα
 » χαρᾶνοι ἐνταῦθα κτε δόρυραῦ κρη τὸ χρυσοῦν . Fuit etiam signan-
 » da pecunie officina Appollonia in Epiro. Cice. ad. Gn. Plan. Li-
 » bro. XIII. episto. Cum signaretur argentum Appolloniae non pos-
 » sum dicere eum praesuisse , neque possum negare eum affuisse. Lu-
 » gdui autem templum communi uniuersae Galliae impensa extru-
 » ctum est , & Caesari Augusto consecratum ea parte ante urbem
 » ubi amnes confluunt , inibiq; ara dignitatis eximia gentium sexa-
 » ginta titulo insignis dicatis ibi totidem gentium simulachris . Non
 » omittendum etiam prouinciales olim stipendiarios tria genera pen-
 » sitationum agnouisse , canonem , oblationem , & indictionem ,
 » quae etiam hodie populares in Gallia agnoscunt . Haec tria ge-
 » nera Cicero his uerbis complexus est in tertia in Verrè actione autho-
 » re Asconio. Sic. n. inqt de Sicilia loquens. Quando illa frumentum qd
 » deberet , non ad diem dedit ? quando id quod opus esse putaret , non
 » ultro pollicita est ? quando id quod imperaretur , recusauit ? Age
 » iam percense annus immensas pecuniarum summas & impedia inu-
 » sitata quibus confirmari possit id quod ante diximus de redditibus
 » opimis Romani imperij . Tranquil. in Calig. Nepotinis sumpti-
 » bus omnium prodigorum ingenia superauit , commentus nouum
 » balnearum usum , portentosissima genera ciborum atque coenarum ,
 » ut calidis frigidisq; unguentis lauaretur , pretiosissimas margaritas
 » aceto liquefactas sorberet , conuiuis ex auro panes & obsonia ap-
 » poneret , aut frugi hominem esse oportere dictitans , aut Caesarem .
 » quin etiam numos non mediocris summae e fastigio basilicae iuliae
 » per aliquot dies sparsit in plebem . In exstructionibus praediorum
 » atque uillarum omni ratione posthabita nihil tam efficere concupi-
 » scebat , quam quod posse effici negaretur , & iactae itaque moles
 » infesto ac profundo mari , & excisae rupes durissimi silicis , &
 » campi montibus aggere aequati , & complanata fossuris montium
 » inqta , incredibili quidem celeritate , cum morae culpa capite luere-
 » tur . Ac ne singula enumerem , immensas opes totumq; illud Tibe-
 » rij Caesaris uicies , ac septies millies sestertium non toto uertente an-
 » no absumpsit . Idem alibi . Nouissime contrectandae pecuniae cupi-
 » dine incensus , saepe super immensos aureorum aceruos patentissi-
 » mo diffusos loco , & nudis pedibus spatatus , & toto corpore ali-
 » quandiu uolutatus est . uicies septies millies sestertium , nomismato
 » nostro

nostro sexages septies millies mille aureos & quingenta prætere
 millia ualuit, uel (ut prisco more loquamur) sexcenties septua-
 gies quinquies centena millia aureorum . græci sex millia septin-
 gentas & quinquaginta myriadas aureorum dicerent . Priscum au-
 tem eum morem numerandi fuisse ex Plin . apparet libro . xij . ubi de
 » Arabia felici loquens, minima (inquit) computatione millies centena
 » millia sestertium annis omnibus India et Seres, peninsulâq; illa im-
 » perio nostro adimunt . non dicit centies millies, mille sestertium, ut
 » nunc loquimur, sed millies centena quod idem est . sic alibi in . ij . Pars
 » nostra terrarum de qua memoro, ambiente, ut dictum est, oceano ue-
 » lut innatans, longissime ab ortu & ab occasu patet, hoc est ab India
 » ad Herculis columnas gadibus sacratas octuages quinquies centena
 » septuaginta octo millia passuum, sicut Artemidoro placet auctori . hoc
 » apud Martianum Capellam totidem uerbis legitur . longitudo ab or-
 » tu ad occasum hoc est ab ipsius Indiæ extremitate usq; ad Herculis
 » columnas sacratas, octuages quinquies centena septuaginta octo mil-
 » lia sunt, sicut etiam Artemidorus auctor asseruit . Rursum idem Pli-
 » nius libro eodem . Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes in
 » omnium quidem literarum subtilitate, & in hac utiq; præter cete-
 » ros solers, quæ a cunctis probari uideo, ducentorū quinquaginta duo
 » rū millium prodidit, quæ mensura Romana cōputatione, efficit tre-
 » centies qundecies centena millia passuū . hæc uerba cum sic legerentur
 » apud Vitruuiū li . pri . nuper Iocundus architectus uir religioni in itia-
 » tus, omnis antiquitatis pitissimus, tamen more nostro referenda censuit,
 » in ijs exemplaribus Vitruuij quæ egregie alioq; et solerter emendata
 » imprimenda curauit . Sic . n . in ijs legitur . quæ ducenta quinquaginta
 » duo millia stadiorū fiunt passus semel & tricies millies mille et qu-
 » genties mille . Huius autem octaua pars quam uentus tenere uide-
 » tur est ter millies mille & noningentes tricies septies mille, & pas-
 » sus quingenti . qui modus loquendi antiquitatem non respicit, quare sic
 » locū potius lego (ex librorum prius impressorum obseruatione, licet
 » corruptus ille locus atq; etiam mutilatus in eis sit .) quæ fiunt passus
 » trecenties & qundecies centena millia . Huius autē octaua pars quam
 » uetus tenere uidetur est tricies nouies . centena triginta septē millia, et
 » quingenti passus . hac lectione & uetusta formula restituitur, et nu-
 » merus ad passum cōuenit . Apocalypseos cap . ix . Et soluti sunt quatuor
 » angeli q̄ parati erant in horam & diē & mensem et annum, ut
 » occiderent tertiam partē hominum, et numerus equestris exercitus ui-
 » cies millies dena millia duo μυριάδες μυριάδων sic latine et prisco mo-

» re uerti debuit. bis millies centena millia. Millies enim centena mil-
 lia myriadam myriada significat. Vltra quem numerum græci uo-
 cabulum non habent. Nostrates centum milliones appellant, cum
 millionem dicamus millenarium numerum in sese multiplicatum.
 Ergo bis millies centena millia duas myriadas myriadam significat,
 & ter millies treis myriadas, & deinceps usq; ad decies millies cē-
 tena millia, hoc est decem myriadam myriadas, quod uno uerbo
 nostrates abaci studiosi Milliartum appellant, quasi millionum mil-
 lionem. Verum apud Plin. lib. eodem ubi legitur in codicibus post
 Hermolai emendationes impressis, tricies quater quinquaginta mil-
 lia, & quinquages bis quindecim millia passuum, centena uer-
 bum subaudiendum est, ut recte admonuit Hermolaus. quomodo
 & paulo post. quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit octuages
 quinquies septuaginta octo millia. superius enim centena additum
 est a Plinio, quod hic non legitur, sed subintelligendum relinqui-
 tur. Hoc autem liquere potest ex Martiano apud quæ omnia iisdē
 uerbis ut apud Plinium leguntur. nam cum apud Plinium ita le-
 » gatur in manu scriptis & in impressis ante Hermolaum, a' Gange
 » amne ostioq; eius quo se in eorum oceanum effundit per Indiam
 » Parthienemq; ad myriandrum urbem syriæ in Issico sinu positam.
 » LV. M. XV. Passuum decem & nouem, apud Martianum ead-
 dem uerba leguntur, nisi quot numerus ita effertur, quinquages bis
 quindecim millia. Ex quo auctore Hermolaus Plinium eo capi-
 te emendauit, quare coniectura ex hoc loco fieri potest ad ea quæ
 nos ipsi in Plinio mutauimus, ut millies sestertium et quingentes &
 huiusmodi alia aduerbialiter prolata, quæ confusa sunt in ex-
 » emplaribus propter notarum compendia. Simile est illud quod sta-
 » tim sequitur apud Plinium. Latitudo autem terræ a' meridiano siz-
 » tu ad septentrionem dimidio ferè minor colligitur. liiij. Mil. lxij. sic
 enim in manu scriptis & olim impressis legitur. cum Martianus
 dicat quinquages quater centena sexaginta duo millia. Quem a'
 Plinio hæc & alia superiora transcripsisse non dubito. Centena
 autem uerbum in his numeris subintelligendum relinqui planum
 fit ex eodē Martiano, q de Europæ longitudine loquens ita inquit.
 » Europæ solius mensura octogies bis xciiij. Plin. li. iij. Longitudi-
 » nē Europæ Artemidorus atq; Isidorus a' Tanai ad Gades. lxxxij.
 » lxxiiij. prodiderunt. Sic enim in antiquis legitur, licet in impressis
 lxxxiij. Millia legatur. Apud Martianum octogies bis centena no-
 » naginta quatuor millia intelligo. apud Plinium sic, octogies bis cen-
 » tena

» xiiii. mil. passuum, & sic plerunq; & Plinius & Martianus locuti
 sunt, et ante eos Cicero. qđ eo ualet qđ supra diximus de compedio
 loquēdi p̄ aduerbia antiquis usitato. ut centies sestertiu pro centies cen-
 » tensa millia sestertiu omniino intelligi debeat. ut fortasse illi nume-
 ri libro. xxxiiij. Plinij de aerario Romano recte restitui uideantur a
 nobis supra libro secundo. Macrobius, in primo de somnio Sci-
 » pionis numerandi compendium resurgens, ita inquit. Duplicatis
 » igitur illis quadragies octies centenis nullibus, erit integra diame-
 » tros coelestis circuli nonages sexies centena millia stadiorum, &
 » inuenta diametros facile mensuram nobis ipsius quoq; ambitus pro-
 » dit. Hanc enim summam quæ diametrum fecit, debes ter multi-
 » plicare adiecta parte septima. & ita inuenies totius circuli per quē
 » sol currit ambitum stadiorum habere trecenties centena millia, &
 » insuper centum septuaginta millia. Sed ut ad rem redeam prædi-
 ctas opes Tiberius Augustus princeps non modo deparcus & for-
 » didus, sed etiam rapax, annis tribus & uiginti confiscauit. Caius
 autem successor intra annum primum imperij exhaustis cum an-
 » nuiis uectigalibus & tributis imperij. Quapropter idem author
 » de Nerone ita inquit. Diuitiarum & pecunie fructum non ali-
 » um putabat quàm profusionem, sordidos ac deparcos esse quibus
 » ratio impensarum constaret, prælauros uerēq; magnificos qui abu-
 » terentur ac perderent. laudabat mirabaturq; auunculum Caium
 » nullo magis nomine quàm quot ingentes a Tiberio relictas opes in
 » breui spatio prodegresset. Quare nec largiendi nec absumendi mo-
 » dum tenuit. In Tiridatem, quod uix credibile uideatur, octin-
 » genta nummum millia diurna erogauit, abeuntiq; super sestertium
 » nullies contulit. nullam uestem bis induit. Quadringenis in pun-
 » ctum sestertijs aleam lusit. nunquam carrucis minus mille fecisse
 » iter traditur, soleis mularum argenteis. Hactenus Tranquil. Tiri-
 » dates rex erat Armeniæ Vologesis Parthorum regis frater, in qua re-
 » gione cū Corbulo præfectus res prospere Neronis auspicijs gessisset,
 Tiridates rebus aduersis perterritus ad colloquiū cum Corbulone
 » uenit. In quo colloquio Tiridates, ut inquit Tacitus libro. XV. de no-
 » bilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiungit.
 » iturum quippe Romam, laturumq; nouum Cesari decus non ad-
 » uersis parthorum rebus supplicem Arsacidem. Tum placuit Tiri-
 » datem ponere apud effigiem Cesaris insigne regum nec nisi manus
 » Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. dein paucis in-
 » teriectis diebus magna utrinque specie inde eques compositus per

» turmas & insignibus patrijs, hinc agmina legionum stetero ful-
 » gentibus aquilis. in medio. tribunal sedem curulem, & sedes
 » effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Tiridates cæ-
 » sis ex more uictimus, sublatum capiti diadema imagini subiecit,
 » postero die spatium orauit quo tantum itineris aditurus fratres ante
 » matremque uiseret, obsidem interea filiam tradit literasq; sup-
 » plices ad Neronem. hæc causa fuit cur Tiridates Romam ue-
 » niret, cuius aduentum ut honorificentissimum sibi Nero omni-
 » bus uotis concupierat. In huius aduentum Nero Pompeij thea-
 » trum operuit auro. de quo Plinius libro trigessimotertio Nero
 » Pompeij theatrum operuit auro in unum diem quo Tiridati re-
 » gi Armenia ostenderet. Idem libro trigesimo de magia loquens,
 » quam ob id inanem artem esse contendit quot eam Nero scire
 » maxime concupiuit nec potuit, cum nec ingenium, nec facul-
 » tates deessent. Magus, inquit, ad eum Tiridates uenerat, Ar-
 » meniacum de sese triumphum afferens, & ideo provincijs grauis.
 » nauigare noluerat, quoniam expuere in Maria alijsq; mortali-
 » um necessitatibus uiolare naturam eam fas non putant. Magos se-
 » cum adduxerat. Magicis etiã scenis eum imitiauerat. non tamen cum
 » regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem ualuit. Tranquillus
 » alibi de eodem ita inquit. Non immerito inter spectacula ab eo edi-
 » ta, & Tiridatis in urbem introitum retulerim. quem Armenia
 » regem magnis pollicitationibus sollicitatum, cum destinato per edi-
 » ctum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit
 » quo opportunissime potuit, dispositis circa fori templa armatis co-
 » hortibus, curuli residens apud rostra triumphantis habitu inter
 » signa militaria atque uexilla. & primo per deuexum pulpitem
 » subeuntem admisit ad genua. alleuatumq; dextra exosculatus est,
 » dein precanti tiara deducta diadema imposuit, uerba supplicis in-
 » terpretata prætorio uiro multitudini pronunciante. perductum in
 » theatrum ac rursus supplicentem iuxta se latere dextro collocauit.
 » Ergo Tiridati Nero octingenta sestertia diurna erogauit, quæ per-
 » inde æstimo ac si uicena millia aureorum nostrorum diceres. diur-
 » na autem nescio an quàm diu Romæ fuit intelligam, an ex quo
 » intra fines Romani imperij esse cœpit. discedenti autem amplius
 » uicies quinquies centenis millibus dono dedit. quadringenis in pun-
 » ctum sestertijs aleam lusit, id est denis aureorum nostrorum milli-
 » bus in singula puncta, non in singulos casus aleæ. Huiusmodi
 » ludus ab eodem Tranquillo in Augusto describitur. Inter cœ-

nam lusimus geronticos & heri & hodie . talis enim iactatus ut quisque canem aut senionem miserat , in singulos talos singulos denarios in medium conferebat , quos tollebat uniuersos qui uenerem iecerat . hac ratione fit ut immensus ille ludus Neronianus fuerit . De domo autem aurea si quis locum apud Tranquillum legerit , quicquid nostro æo exædificatum est , despicabile existimabit , adeo ut Gallionense prætorium Cardinalis Ambasiani quod iam in proverbium uenit ob sumptum supernuacaneum , gurgustium præ illa domo Neronis uideri possit . Quam tamen ipsam Plinius , a Marci Scauri theatro operis magnificentia uictam fuisse contendit , ne miremur millies sestertium absumptum in Marci Scauri uillæ incendio . uel bis millies fortasse quod antea explicuimus . Quanti autem domus aurea constiterit , ex eo conuiciendum relinquitur , quod idem Tranquillus de Othone scripsit . Diplomatis primisq; epistolis suis Neronis cognomen adiecit . certe & imagines statuasq; eius reponi passus est . nec quicquam prius pro potestate subscripsit quàm quingentes sestertium ad peragenda auream domum . Si igitur Otho quingentes sestertium , id est duodecies centena & quinquaginta millia aureorum nostrorum attribuit ad peragenda domum auream , quanti opus ipsum antea factum æstimamus ? nam nihil defuisse operi ex eo apparet quod idem in Nerone inquit . Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret , hactenus comprobauit ut diceret quasi hominem tandem habitare cœpisse . quingentes igitur sestertium subscripsisse Othonem intelligimus ad appendicem quandam domus faciendam uel operis expolitionem . Plinius libro trigesimalotertio . Nero Pompeij theatrum operuit auro in unum diem quo Tiridati regi Armeniæ ostenderet , & quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem ? Tacitus libro decimosextimo . Bis & uicies nullies sestertium donationibus Nero effuderat , appellari singulos iussit , decuma parte liberalitatis apud quenque eorum relicta . at illis uix decumæ super portiones erant . exactio triginta equites Romani præpositi . Igitur si Nero quatuordecim annis quibus in imperio fuit bis & uicies nullies sestertium donationibus effudit , id est quingentes & quinquages centena millia aureorum nostrorum , & auream domum extruxit , cum interim in omni parte uitæ prodigos omnes superasset , quod existimabimus de opulentiâ imperij . de eo Plinius libro duodecimo ita inquit . Periti rerum astruxerunt non ferre thuris tantum annuo factu Ara-

» biam quā Nero princeps nouissimo Pompæ suæ die concremauit.
 » ubi Poppeæ legendum puto. de cuius morte Tacitus libro. XVI. Post
 » finem ludicri Poppea mortē obiit fortuita mariti iracundia, a quo
 » grauida ictu calcas afflicta est. corpus non igni abolitum ut Roma-
 » nus mos, sed regum externorum consuetudine differtum odoribus
 » conditur, tumuloq; Iuliorum infertur. ducta tamen publicæ exequiæ.
 » De hac Poppea Plinius lib. XXXIII. ita inquit. Vasa coquinaria
 » ex argento Caluus orator fieri quæritur, at nos carrucas ex argen-
 » to celare inuenimus. Nostra quoq; ætate Poppea coniux Neronis prin-
 » cipis deliciarioribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere sole-
 » bat. Idem libro. xi. Poppea certe Domitij Neronis coniux asinas
 » quingentas foetas per omnia secum trahens, balnearum etiam so-
 » liototum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens.
 » Eusebius in Chronicis & Orosius septimo histo. authores sunt Nero-
 » nem senatum Roma. cõegisse ad conferendum sibi annum centies
 » sestertium ad tolerandas expensas imperatorias. hoc est ære no-
 » stro ducena quinquagena millia aureorum, id quod post mortem
 » Senecæ factum fuit, cum iam deterior fieri non posset Nero, & ad
 » summum nequitiae & improbitatis peruenisset. Post Neronem Vi-
 » tellius princeps successit, de quo ita scribit Tranquil. Sed uel præci-
 » pua luxuriæ seuitiæq; deditus, epulas trifariam semper, interdum
 » quadrifariam dispertiebat, in ientacula & prandia & coenas co-
 » messationesq; facile omnibus sufficiens uomitandi consuetudine. In-
 » dicebat autem aliud alijs eadem die. Nec cuiquam minus singuli ap-
 » paratus quadringenis millibus constiterunt. famosissima super cete-
 » ras fuit cœna ei data aduentitia a fratre. In qua duo millia le-
 » tissimorum piscium, septem auium apposita traduntur. Hanc quoq;
 » exuperauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitu-
 » dinem clypeum muneræ, id est ægida poliuchi dictitabat. In hac
 » scarorum iecinora, Phasianorum et Pauonum cerebella, linguas phœ-
 » nicopterum, Murenarũ lactes a Carpathia usq; fractoq; Hispaniæ pe-
 » titarũ, cõmescuit. Hactenus Trãq. Equidem nihil maius dici aut ex-
 » cogitari in luxuria posse uideo, nisi margaritarũ liquefactarum hau-
 » stus. Iam primum Pauones uidimus Varronis tẽpore quinquagenis
 » denarijs uenales, id est quinque aureis nostris, quorũ cerebellis pati-
 » na illa constabat, ut iocinoribus Scarorum, de quibus Plin. libro. ix.
 » ita inquit. Nunc Scarò datur principatus, qui solus piscium dicitur
 » rumunare, herbisq; usci, nõ alijs piscibus, mari Carpathio maxime
 » frequẽs. proxima est his mensa generis duntaxat mustelaru. & paulo

post. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mul-
 lis, sicut magnitudo modica. ex his uerbis apparet Scarum pri-
 mæ authoritatis fuisse apud ganeos homines. qui quanti uendi po-
 tuerit coniçere licet ex pretio nulli qui Claudio principe septem uel
 octo nullibus numism emptus fuit ab Asinio ut alibi dictum est. de
 phœni. optero idem Plinius libro decimo. Phœni. opteri linguam præ-
 cipui saporis esse Apicius docuit nepotum omnium altissimus gur-
 ges. Idem libro. XXXV. Atq; ut luxu quoq; authoritas contingat
 figlinis tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur summa cœ-
 narum lautitia. una erat murenarum, altera luporum, tertia my-
 xoni; piscis, inclinatis iam scilicet moribus. Nā nos cū unam Aesopi
 tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus sestertijs sexcen-
 tis stetiſſe, non dubito indignatos legentes. at Hercules Vitellius in
 principatu suo. cc. sestertijs condidit patinam, cui faciendæ fornax
 in campis ijs ædificata erat, quoniam eo peruenit luxuria, ut etiā
 fictilia pluris constent quā Murrina. Propter hanc Mutianus
 altero consulatu suo in conuestione exprobrauit pontinarum palu-
 des Vitellio. Memoria non illa fœdiore cuius ueneno Asprenati reo
 Cassius Seuerus acausator obijciebat interijſſe centum triginta conui-
 uas. si hæc uerba uere leguntur, patina illa fictilis ducentis seſter-
 tijs, id est non minoris quā quinque nullibus aureorum nostrorum
 conſtitit, propter quod Plinius dixit pluris fictilia constare quā
 Murrina, quorum pretia Plinius magna ponit. libro XXXVII.
 Sed quonam modo fieri potuerit ut patina fictilis tanti conſtiterit
 inire rationem nequeo. nec ipſe Pli. hoc ſignificare mihi uidetur cū
 prius dixerit, Aesopi patinam sexcentis seſtertijs stetiſſe. patinam
 enim pro ferculo poſuiſſe notum est ex loco lib. decimi qui a nobis
 diligenter, ut ſpero, explicatus est de centum auiculis humano ſer-
 mone canoris, ſenis nullibus emptis. Sed rursus si Plinius de fer-
 culo intellexit, quonam pacto Plinius non ineptus erit qui post sex-
 centa seſtertia, ducenta seſtertia dixit? cum maius aliquid omni-
 no & mirabilius dicere uellet, ut plane quis ex uerbis eius in-
 telligere poteſt. Cum hic me ſcrupulus anxium olim habuiſſet, libros
 antiquos adij in quibus decem talentis pro ducentis seſtertijs legitur,
 quod nec ipſum placuit, ut pote. quod sextam tantum partem ad
 ducenta seſtertia adderet, & alioqui nunquam Plinius & antiqui
 de rebus Romanis per talenta locuti ſunt, licet in antiquis quibus-
 dam codicibus Plinij mendose sæpe legitur hoc uerbum in mentione
 rerum latinarum. Quare ex uetustissimo exemplari decies seſter-

tum lego, quod addit quadringenta sestertia ad patinam Aesopi, idest aureorum decem millia. Condidit autem pro commentus est, & author fuit, intelligo. Quod autem sequitur, sic lego. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in concione exprobrauit patinarum paludes vitelli memoriae. non illo foedior cuius ueneno Asprenati reo Cassius Scuerus & caetera: Hoc sensu. ut non sit foedior illa patina in qua uenenum datum est tot conuiuiis. Patinarum autem paludes figurate dictum est allusione pontinae paludis, cum patina ipsa etiam fictilis esset & lutea. de qua Plinius libro. III. A Circeis palus pontina est, quem locum. xxij. urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit. Is est autem Mutianus cuius mentio crebra est apud Tacitum, qui Vespasianum ad capeffendum imperium hortatus est, quem intelligimus ex uerbis Plinij Vitellio supplicio affecto pro concione aliquando taxasse tempora Vitellij ob luxum perditissimum. uel alijs conquerendo exprobrasse patinae foeditatem, si conuestione legatur. Tacitus de luxu Vitellij loquens libro. XVII. Ipse abunde ratus si praesentibus frueretur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse creditur. hanc ego summam non minorem ducentes uicies quinquies centenis millibus esse autumo. Octauo autem mense imperij sui exercitus ab eo desciscere ceperunt. Paucos igitur menses Tacitus octo menses appellauit. Hic facere non potui quin maioris etiam luxuriae exempli vitelliana patina reminiscerem, tamen si non quaererem, id erit ex Tranquilo in Nerone deterrimorum omnium principum facinorosissimo. quo loco enim de luxu eius epulari loquitur, indicebat, inquit, & famuliribus coenas, quarum uni mellita quadragies sestertium constiterunt. Ego mellitorum appellatione mellita dulciora fercula intelligo, quae ultimus mensis apponuntur. ut hodie saccharati missus epularum a pistore dulciario. & omnia quae bellariorum nomine continentur. & Saccharaei operis sirues in adijcialibus coenis quae in lancibus argenteis ad ostentationem traducuntur, magis ut delibentur, quam ut esitentur. haec si centenis millibus aureorum nostrorum aestimantur, quanti coena ipsa aestimari poterit? Huic dicto fidem arroget an deroget id quod sequitur nescio. Seneca libro de consolatione ad Albinam matrem suam ita inquit, de Caligula loquens. C. Caesar Augustus quem mihi uidetur rerum natura edidisse ut ostenderet quid summa uitia in summa fortuna possent, centies sestertio coenauit uno die, & in hoc omni-

um adiutus ingenio, uix tamen inuenit, quo modo trium pro-
 uinciarum tributum una coena fieret. Quibus uerbis apparet
 centies sestertium immensam esse pecuniam, & quæ de Cleopa-
 træ unione diximus ex Plinio non uanitate commentitia à nobis
 esse aucta, sed modice aestimatum eius pretium. id quod in om-
 nia pene in his libris prodita ualet. Maiora sunt ista omni-
 no nostræ ætatis capti. Sed de Vitellij helluatione ita inquit Iose-
 phus libro quinto de bello Iudaico. Octo mensis ac dies quinque po-
 titus imperio ingulatur in media urbe, quem si uiuere diutius con-
 tigiſſet, eius luxuriæ satis esse imperium non potuisset. Vitellio
 successit Vespasianus Augustus, Qui omiſſa sub Galba uectiga-
 lia reuocauit, noua & grauiã addidit, tributa etiam auxit, &
 prouincijs nonnullis duplicauit, quare eum nonnulli auarissimum
 esse tradiderunt. sunt contra, qui opinentur, inquit Tranquil-
 lius, ad maribus & rapinas necessitate compulsus summa æra-
 rij fisciq; inopia. de qua testificatus sit initio statim principatus,
 professus quadringentes millies opus esse, ut respublica stare pos-
 set. quod & uerisimilius uidetur, quando male partis optime usus est,
 in omne genus hominum liberalissimus. quippe qui expleuerit
 censum senatorium, & consulares inopes quingenis sestertium
 millibus annuis sustentauerit. Ingenia & artes uel maxime fo-
 uerit, primusq; e' fisco latinis græcisq; rhetoribus annua cen-
 tena constituerit. ceterum quadringentes millies maiorem sum-
 mam esse uideo quàm ut Vespasianus sperauerit quantauis par-
 simonia aut tributorum exactiõne colligi posse. quare pro qua-
 dringentes quadragies legendum esse uidetur, & sic quidem
 maxima erit summa earum quas adhuc diximus. id est millies
 centena millia aureorum coronatorum. ultra enim hanc sum-
 mam ne ludicra quidem nota hominum procedere solent. etiam
 si immensum quid, maiusq; omni auri conceptaculo exoptare con-
 tendant. sed tamen credibile hoc faciunt ea quæ in secundo scripsi-
 mus. Hæc fere sunt ex quibus Romanorum opes conijcere ma-
 gis quàm cognoscere possemus. Reliqua enim monumenta per au-
 thores sparsa huiusmodi sunt, ut ex ijs certum nullum argumen-
 tum ad constitutionem huius rei colligere possimus. ut quod Pli-
 nius libro uno & uicesimo de gente quadam pontica dicit. Gens,
 inquit, ea cum ceram in tributa Romanis præstet, mel quoniam
 exitiale est non uendit. His dictum, unum Plinij addemus, ne id
 præterijſſe uitio mihi uertatur. is enim author libro duodecimo

de felicitate Arabiæ loquens ita inquit. Verum Arabiæ etiam nunc
 felicius mare est. ex illo namq; margaritas mittit. minimaq; compu-
 tatione millies centena millia sestertium annis omnibus India & Se-
 res peninsulâq; illa imperio nostro adimunt, tanto nobis delictæ &
 foemina constant. lib. autem sexto de cursu annuo & navigatione
 in India loquens, ita inquit. nec pigebit totum cursum ab Aegypto
 exponere, nunc primum certa notitia patecente. digna res, nullo
 anno minus hic quingentesimus imperij nostri exhauriente India,
 & merces remittente quæ apud nos centuplicato ueneant. ex ho-
 rum locorum collatione dicere possemus millies sestertium Plinium
 quingentesimam imperij Romani taxauisse, non redditus publici,
 sed uniuersarum opum publicarum priuatarumq; quasi in Indiam
 quotannis quingentesima pars pecuniæ transportaretur ex ijs pro-
 uincijs quæ Romanæ ditioni subsunt. Ego autem hunc locum cor-
 ruptum esse puto. nam in uetustissimo exemplari, non quingente-
 simus sed. dl. legimus. & alioqui particula hic, omnino hoc loco
 absurde sita est. Quare sic Plinium scripsisse puto, nullo anno mi-
 nus HS. quingentes imperij nostri exhauriente India. licet libro
 duodecimo Plinius millies sestertium dixerit geminata summa. Alio-
 qui quonammodo Plinius inire rationem potuisset quingentesimæ
 imperij Roma. non uideo, nisi breuiarium quidem censuale om-
 nium prouinciarum uidisset. Hactenus de Romanis opibus. Rede-
 amus ad Persicas. Diximus supra quanta essent tributa Persa-
 rum auri argentiq; Darij Histaspis tempore, præter cæteras obuentiones
 thuris et aromatum. Præfecturas autem Parthorum, sic enim
 postea Persæ appellati sunt, Plinius decem & octo esse dixit his uer-
 bis libro. VI. Regna Parthorum duodeuiginti sunt omnia, ita enim
 diuidunt prouincias circa duo, ut diximus, maria, rubrum à me-
 ridie, hyrcanum à septentrione. ex ijs. xi. quæ superiora dicuntur,
 incipiunt à confinio Armeniæ Caspijsq; litoribus, pertinent ad Scy-
 thas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua septem regna inferio-
 ra appellantur. Sed Plinius de tempore suo loquitur. Herodotus au-
 tem libro. iij. Præfecturas uiginti posuit in regno Persarum ut dixi-
 mus. in quibus regnum Lydium ut præcipuum ponit. Ab eo tem-
 pore ad Darij ultimum Persarum regem multi reges fuerunt. Qua
 temporis interapedine Persarum regnum magnis opibus auctum
 est. Primus ille Darius qui à septem Persis obtruncatis magis crea-
 tus est, omnium hominum pulcherrimus fuit, excepta brachiorum
 & cubitorum longitudine qua dehonestabatur, usq; ad genua pro-
 tentorum,

tentorum, ob quæ macrochir, idest Longimanus appellatus est, ut
 author est Strabo libro. XV. & is fuit qui tributorum formulas
 instituit. τὴν δὲ διατάξαντα, inquit ille, τὸς φόρους διαρεῖον εἶναι
 τὴν μακροχειρα καὶ κάλλιτον ἀνθρώπων, πλὴν τῶ μήκους τῶν βραχιό
 νων καὶ τῶν πήχεων. ἀπεισθαι γὰρ καὶ τῶν γονάτων. Huius ergo Da-
 rii tempore uiginti erant præfecturæ stipendiariæ præter immu-
 nes & munerarias, ab Helleponto ad orientem tendentes inter duo
 maria. Ab helleponto autem & ægeο mari mansiones qui stathmi
 græce dicuntur, certis spatij ad Susa regiam Persidis nuro ordine
 dispositas fuisse dicit. ἔχει τὸν ἄμφο τῆ ὁδοῦ ταύτη ὡδε. σαθμοί τε
 πανταχῆ εἰσὶ βασιλῆιοί, καὶ καταλύσεις κάλλιται. διὰ οἰκιομένῃσ τε
 ἢ ὁδοῦσ ἀπασα καὶ ἀσφαλῆος. Sic autem, inquit, res se habet circa
 uiam illam, mansiones ubique sunt regæ, & diuersoria elegan-
 tissima. omnis autem uia per habitatam regionem tutamq; ducit.
 Deinde Herodotus rem sigillatim persequens mansiones per Lydi-
 am & Phrygiam uiginti numero ponit. Excipit autem a Phry-
 gia, inquit, Halys fluius, in quo portæ sunt quas omnino tran-
 sire necesse est. & tandem mansionibus omnibus enarratis usq; ad
 Susa ubi erat regia, ἔτοι, inquit, οἱ πάντες σαθμοί εἰσὶ ἐνδεκα καὶ
 ἑκτόν. καταγωγαί μὲν νῦν σαθμῶν τοσαῦται εἰσὶ ἐκαστῶν ἐς Σῦ-
 σα ἀναβαίνοντι. Omnes autem hæ mansiones numero sunt centum
 & undecim. tot sunt mansionum diuersoria a Sardibus Susa ten-
 denti. Quod si recte dimensa uia est regia parasangis, & para-
 sangæ tricena stadia ualet ut certe ualet, a Sardibus ad regiam
 quæ Memnonia dicitur, stadia sunt tredecim nulla & quingen-
 ta & parasangæ quadringenti quinquaginta. Centena igitur &
 quinquagena stadia quotidie peragranti uiatori, consumuntur di-
 es solidi nonaginta. πενήνηνonta δὲ καὶ ἑκτόν στάδια ἐφ' ἡμέρη ἑκα-
 ση διεξίθσι, ἀνασιμῶνται ἡμέραι ἀπαρτὶ ἐνενήνηνonta. Hic fuit sta-
 tus Persici regni sub Dario Macrochire. Hoc regnum ab Alexan-
 dro euersum est denicto Dario, & in plureis Alexandri successo-
 res diuisum. quoad Parthi denuo instaurauerunt cum Romanis
 sæpe belligerantes. Maximas autem opes sub Dario ultimo fuisse
 ex Quinto Curtio & Strabone docebimus. Iamprimum Curtius
 libro tertio de γὰρ Damascus loquens Alexandro prodita a præ-
 fecto qui eam eduxerat fugæ colore quæsito. Iacebant, inquit, to-
 tis campis opes regæ, illa pecunia stipendio ingenti militum præ-
 parata. Ille cultus tot nobilium uirorum, tot illustrium foemna-
 rum, aurea uasa, aurei freni. tabernacula regali magnificentia or-

» nata. Vehicula quoq; a suis desituta ingentis opulentiae plena faci-
 » es etiam praedantibus tristis, si qua res auaritiam moraretur. quip-
 » petot annorum incredibili & fidem excedente fortuna cumula-
 » ta. & paulo inferius. Summa pecuniae signatae fuit talentum duo-
 » millia & sexcenta. facile argenti pondus quingenta aequabat. sic
 enim in membranaceo legimus. Idem libro. V. de Susis loquens Ale-
 xandro citra oppugnationem traditis, Hic Abulites cum denis rega-
 lis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant uelocitatis
 eximia. XII. elephantum a Dario ex India acuti. non iam terror, ut
 sperauerant, Macedonum, sed auxilium, opes uicti ad uictorem tras-
 ferente fortuna. Ut uero urbem intrauit, incredibilem ex thesauris
 summam pecuniae egressit. quinquaginta millia talentum argenti, non
 signati forma sed rudi pondere. multi reges tantas opes longa eta-
 te cumulauerant liberis posterisque, quas una hora in externi regis
 manus intulit. In codicibus impressis millia uerbum deest errore
 librariorum. Haec talenta aut Babylonia fuerunt, aut attica. quare
 haec summa minima computatione trecenties centena millia aureo-
 rum nostrorum ualuit. antea autem idem author dixerat eodem
 » libro, Alexandro traditur Arbella, regia suppellectili Darij; ga-
 » za repleta. quatuor millia talentum fuisse. praeterea pretiose ue-
 » stes, totius, ut supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem
 » congestis. hac summa fit accessio tricies sexies centenum millium au-
 reorum, praeter gazam Damasci. Susa, ut author est Stephanus, re-
 gia est Persarum, quam Memnon condidisse dicitur. Quare Strabo
 regiam Memnoniam appellauit. ab hac Susana dicta est regio Per-
 sidis ceterior. a Susis Alexander Darium sedentem sequens Perse-
 polim, ueluti ad regni penetralia raptim contendit. cui praesto fue-
 runt quatuor Graecorum millia, mutilis corporibus, quos Persae
 quondam bello captos uarijs suppliciorum generibus affecerant.
 Quare Alexander impetum cepit urbis eius excidendae, quae
 antiqua regia erat Persarum, olim a Cyro condita, qui & Persa-
 rum ipse regnum condiderat. ab ea enim sede profectos aliquan-
 do Persarum reges Graeciae bellum impium, & Europae intulisse.
 Quare Persepoleos excidio parentandum maioribus esse censuit,
 quos Persae uarijs cladibus traiecto Hellesponto, & pontibus eti-
 am iuncto laccessuerant. In ea igitur urbe quantas opes Alexan-
 der ceperit, uerbis ipsius Curtij authoris tersi, atque elegantis re-
 » feremus. Multas urbes, inquit, refertas opulentia regia partim
 » expugnauerat, partim in fidem acceperat. Sed urbis huius diui-

tiae uicere præterita. In hanc totius Persidis opes congefserant Bar-
 bari. aurum, argentumq; cumulatam erat. uelut ingens modus. su-
 pellex non ad usum modo, sed ad ostentationem luxus compara-
 ta. & paulo infra. Ingens pecunie captiue modus traditur, pro-
 pè ut fidem excedat. Cæterum aut de alijs quoque dubitamus, aut
 credimus in huius urbis gaza fuisse centum & uiginti millia talen-
 ta. ad quæ uehenda (nanque ad usus belli secum portare decre-
 uerat) iumenta, & camelos a Susis, & Babylone contrahi iussit.
 sic in uulgatis libris legitur. uerum obseruata uetusta lectione non
 centum & uiginti millia talenta lego refragante loquendi consue-
 tudine doctorum, sed centum millia & uiginti talenta. Hæc sum-
 ma quanti æstuarinomismate nostro possit, ex præcedenti appa-
 ret. Quanta autem fuerit gaza Babylonica Curtius non addidit.
 licet Alexandrum recognouisse dicat. Strabo autem libro decimo-
 quinto Alexandrum ait angustias Persidis, & Vxiorum, qui Per-
 sis contermini sunt, & Persicas denique ipsas portas superasse ui-
 bellica, penetrare festinantem ad caput ipsum regni & Gætophy-
 lacia Persarum, quæ tot seculis congesta, ac recondita fuerant.

αὐτὸς αὐτὰ βία διήλθεν ἀλέξανδρος κατὰ τὰς πρὸς τὴν Πύλασ καὶ κατὰ
 ἄλλους τόπους, διεξιὼν πῶς χώραν, καὶ κατόπισσον σπαίδων τὰ κυρία
 ταῦτα μέρη καὶ τὰ βασιλευμένα ἀ τοῦτοις χρόνοις ἐξεπεπλήρωτο.

Et paulo inferius de Cyro loquens. omnes autem Persidis pecuni-
 as Susa exportandas curauit, quæ thesauris ipsa & suppellectili
 plena erant. nec ideo tamen illic regiam animo destinabat, sed apud
 Babylonem, quam constituerat etiam suppellectili & instrumento
 regio adornare. etenim illic quoque thesauri conditi erant.

παντα δὲ τὰ ἐν πρὸς δὲ χρήματα ἐξισυναόσατο εἰς τὰ Σύσα καὶ ταῦτα
 θησαυρῶν καὶ κατασκευῆς μετὰ. οὐδεὶς ἠγείτο βασιλείαν, ἀλλὰ πῶς
 βαβυλωνίαν. καὶ διανοεῖτο ταύτην προσκεκτασινάζειν. ἢ ἀνταῦθα δ' ἐ-
 κειντο θησαυροί. Fama est, inquit, præter eas pecunias, quæ Baby-
 lone, & eas, quæ in castris erant, quæ inde sumptæ non fuerant,
 ipsa per se quæ Susis & in Perside erant, quadraginta millia talen-
 tum numerata, & recognita fuisse. φασὶ δὲ χωρὶς τῶν ἐν βαβυλωνίᾳ,
 καὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν παρὰ ταῦτα μὴ ληρθέντων, αὐτὰ τὰ ἐν
 Σύσοις καὶ τὰ ἐν πρὸς δὲ δ' μυριάδας ταλάντων ἐξετασθῆναι. τινὲς δὲ
 καὶ τέτε λέγουσι. Hoc non conuenit cum eo, quod Curtius scripsit,
 quia Susis, & Persepoli centum et quinquaginta millia Curtius in-
 uenta dixit. Plutarchus. XL. millia talentum argenti inuenta dixit in
 regia gaza Susis, et quinquaginta millia talentum purpuræ hermiolicæ.

» sed uideamus quid ultra dicat . ἄλλοι δὲ πάντα ἔχον συναχθῆναι
 » παραδεδωχέναι εἰς ἐκβάτανα ρή, μυριάδας ταλάντων . Alij autem uni=
 » uersas undiq; coactas pecunias centum & octoginta talentum mil=
 » lia dicunt Ecbatana comportata fuisse . hoc confirmari non potest ex
 Curtio, quia locus ille libro quinto mutilatus est, licet eodem libro in
 mentione Philotæ significet Parmenionem maximæ pecuniæ custo=
 dem in Media fuisse . Verum ex Arrhiani li. III. nouimus Alexan=
 drum mandasse Parmenioni, ut pecuniam, quæ ex Perside exporta=
 ta fuerat Ecbatani in arcem conderet, ibiq; ad custodiam sex mil=
 lia Macedonum cum amicis relinqueret . Tantum hoc refert, q̄ Ar=
 rhianus tradit Alexandrum Cyri thesauros Pasagardis, oppressis
 celeritate custodibus, reperisse . Strabo autem dicit Cyprum Pasagar=
 dis regiam quidem suam statuisse, sed tamen pecunias Susis condi=
 uoluisse . Curtius igitur gazam Persarum multis in thesauris condi=
 tam, ad centum & quinquaginta sex millia talentum taxauit, absq;
 Babylonica pecunia . Strabo omnia complexus centum & octoginta
 posuit . Hæc summa centies & octies millies mille aureos nostros ua=
 let . summa haud dubie multo maior maxima omnium summarum,
 quas uno tempore coactas in rebus Romanis legerimus . nisi si fidem
 habuerimus ijs, quæ dicta sunt in secundo de ærario Romano ex
 uetusto exemplari, in quo iudicium meum uix interponere ausim
 propter dubiam fidem exemplarium . Præter hanc summam post
 » Persepolim direptam dirutamq; cum Alexander iam in Hyrcaniã
 » uenisset, uiginti, inqt Curtius, & sex millia talentum proxima præ=
 » da redacta erant, è quæ . XII . millia in congiarium militum ab=
 » sumpta sunt, par huic pecuniæ summa custodum fraude subtracta
 » est . Tantis opibus Alexandri magnifica facta respondere uidentur .
 » Cum enim in Persidem ex India regressus intellexisset milites suos
 » iam ueteranos consumptis per luxû orientis spolijs insuper etiã ære
 » alieno obstrictos esse, edixit ut omnes milites æs alienum profiteren=
 » tur, quod cum illi facere cunctarentur tentari sese rati, quo facilius
 » Alexander sumptuosos notaret, rex satis gnarus professioni æris
 » alieni pudorem non contumaciam ob stare, mensas totis castris poni
 » iussit & decem millia talentum proferri . Tum demum fide facta
 » professio est, nec amplius ex tanta pecunia q̄ centum & .XXX . talen=
 » ta supersuere, adeo ille exercitus tot ditissimarum gentium uictor,
 » plus tamen uictoriæ, q̄ prædæ deportauit ex Asia . Authores Cur=
 » tius li. nono & Plutarchus in Alexandro . Ab eadem munificen=
 » tia est congiarium militare, de quo ante diximus . XII . millium
 talentum .

talentum. sed inusitata est illa sublimitas animi, Ephæstionem carissimum sibi, morbo defunctum, decem millibus talentum, idest sexages centenis millibus nostris funerasse, ut authores sunt Plutarchus in Alexandro, & Arrianus in septimo. Et in nuptijs Statyræ Darij filix, quam Susis matrimonio sibi iunxit, epulum nouem millibus conuiuiarum fecisse, & unicuique ad libamina peragenda auream phialam donasse, authore Plutarcho. Huic dicto fidem facere potest Chares historicus, qui Alexandri gesta scripsit, ut ex Athenæo nouimus. Ait enim post Darij mortem Alexandrum nuptias sibi, amicisque celebrasse splendidissimo apparatu. Siquidem in eodem conclaui duos & nonaginta thalamos sternendos iussisse. Erat autem conclaue prægrande centenarij lectisternij facile capax. In quo singuli lecti toralibus strati genialibus erant impensa uicenum minarum argenti. Inter quos uisendus erat lectus regius pedibus aureis fultus. Epulum autem nuptiale in aula temporaria factum fuit excitatis tentorijs singulari splendore & opulentia. Huius aule ambitus quatuor stadiorum erat, idest duum millium et quadringentorum pedum, uel passuum quingentorum. Firmamentum autem præstabant columnæ uicenum cubitorum, partim aureis laminis, partim argenteis contactæ. & insuper lapillis pretiosis distinctæ. tum ambitum ipsum cingebant Babylonicæ stragula aurea textura & belluata distincta. Nuptiarum celebritas diebus quinque instaurata, cum interim & musici artifices, & scenici, & omne genus acroamatum in medium prodirent, specimen quisque artificij sui præbentes. Indeque primum assentatores regis Alexandrocolaces dici cœperunt, qui antea a tyranno Siciliae Dionysio colaces dicebantur. Omnia summa hilaritate Alexandro approbante. Tum subdit.

ἢ δὲ περιμέντες φησὶ Σέρανοι, ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων λοιπῶν, ταλάντων ἦσαν μυρίων πεντακισχιλίων. Corona autem a legatis, & alijs in ea celebritate missæ quindecim millibus talentum aestimabantur. Quapropter paulo superius ita dixerat. καὶ ἐκτοτε οἱ πρότερον κελύμενοι Διονυσιοκόλακες, Ἀλεξανδροκόλακες ἐκλήθησαν διὰ τὰς τῶν δώρων ὑπερβολὰς ἐφ' οἷς καὶ ἦσθη ὁ Ἀλέξανδρος. Proinde qui prius Dionysio colaces uocabantur, iam inde Alexandrocolaces dicti sunt, propter munerum magnificentiam, exhilarato ob id etiam Alexandro. Quindecim millia talentum non minus nonages centenis millibus coronatorum ualuerunt. Hæc autem munera intelligimus Alexandro ab Asia gentibus subactis, & regibus dynastis ob honorem nuptiarum missa, ut hodie factitari uidemus.

am fortasse Alexander literas ad præfectos provinciarum ob id misisset, & præterea ab ipsis Macedonum primoribus, quos uictoria aliæ super alias in immensum locupletarant. Magnificentiam autem & nitorem inusitatum Augustalis Alexandri Phylarchus his uerbis animo concipiendam dedit, ut idem author refert.

» τὰς δὲ χρυσὰς πλατάνους καὶ πῶ χρυσῆν ἀμπέλον, ὑφ' ἧσ' οἱ πρῶν βα-
 » σιλεῖς ἐχημάτιζον πολλαῖς κροθίμειοι, σμαραγδίνους βότρυς ἐχθούς,
 » καὶ τῶν Ἰνδιῶν ἀνθρώπων ἄλλωντε παντοδαπῶν λίθων ὑπερβαλλόν-
 » των ταῖς πολιτείας, ἐλάττω φησὶν ὁ Φύλαρχος φαίνεσθαι τῆς κροθί-
 » μίραν ἐκείσ' οἱτι γινόμενης παρὰ λέξι' ἀνδρῶν δαπάνης. Nam aureas,
 » inquit, platanos aureamq; uitem, sub qua Persarum reges seden-
 » tes iura sæpe reddebant, audiendisq; gentium postulatis uocabant,
 » inferiores uideri quotidiano sumptu Alexandrinæ regis Phylar-
 » chus autumauit. Etiam si uitem illam auream spectabilem opulenta
 » facerent unæ in ea dependentes. ex smaragdīs illæ quidem, &
 » carbunculis indicis, atque gemmis alijs summæ taxationis aptæ.
 » Pergit Phylarchus in hæc ferme uerba. Iamprimum erat eius
 » prætorium castrense centum lectorum capax, idq; aureæ columnæ
 » octo numero continebant. Supra autem columnas assurgentia la-
 » quearia opere uermiculato auro aliâq; eximia materia coagmen-
 » tato, summam prætorij partem decore fastigabant. Ipsi primum gn
 » genti Persæ, quos illi melophoros uocabant, idest hastilia ferentes
 » aureis malis præpilata, intrinsecus prætorium cingebant, luteis, ac
 » purpureis uestimentis exculi. Post hos mille sagittarij, partim flam-
 » meis induti uestibus, partim hysgino tinctis. non pauci etiam ce-
 » ruleos amictus habebant. His quingenti Macedones præerant ar-
 » genteis parmis insignes, ob id argyraspides dicti. In augustali me-
 » dio aurea sella solio similis statuebatur. in qua residens Alexan-
 » der de ijs rebus statuebat, quæ regiam sententiam postcebant, aut
 » præfectos ad imperia accipienda uocabat, cum interim supatores
 » undique regi apparerent. Extrorsus uero elephantorum agmen
 » suis fratis contactum prætorio circundabatur, & simul Macedo-
 » nes mille Macedenico cultu conspicui. Ab his rursus Persæ nume-
 » ro decem millia excubias agebant. Quibus autem purpuram fer-
 » re mos erat, quingenti tantum erant. ijs enim tantum ex supra-
 » dictis Alexander purpuream uestem dabat. Cum'que tot essent
 » præfecti, comites'que Alexandro & ministri, nulli ad eum acce-
 » dere non accessito ius erat. Huiusmodi, inquit ille, fuit dignitas,
 » & augusta species Alexandri in expeditione agentis post Dari-
 » um uicti.

u uictum . Sed quod Phylarchus de platanis & aurea uite di-
 xit , uidentium id quale sit . Idem igitur Athenæus circa princi-
 pium libri duodecimi de luxu & delitijs loquens , ita inquit .
 χάρης δὲ ὁ μιτυλιναῖος ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν πρὸ Ἀλέξανδρον ἱστοριῶν , εἰς
 τοσοῦτόν φησιν ἦνον ἑρμῆς οἱ τῶν πρῶτων βασιλεῖς , ὥστε ἔχειν αὐτῆς βασιλι-
 κῆς κλίνης ὑπὲρ κερραλῆς οἰκημάτων πεντάκλινον , ἐν ᾧ χρυσίον παντακλι-
 λια διὰ παντὸς ἐκείτο τάλαντα . καὶ πρὸς ποδῶν ἕτερον οἰκημασίη κλί-
 νον , ἢ τάλαντα ἑξήκοντα ἐκείτο ἄργυρον . καὶ προσηγοράετο βασιλικὸν ὑποπό-
 διον . ἢν δὲ ἐν τῷ κλιτῶνι καὶ λιθοκόλλητος ἄμπελος χρυσῆ ὑπὲρ τῆς κλι-
 νης . ἢ δὲ ἄμπελον ταύτην ἀμύντας φησὶν ἐν τοῖς σαθμοῖς , καὶ βόρυσσας ἔχειν
 ἐκ τῶν πολυτελεστάτων ψήρων συντιθεμένους . Chares aut̄ Mitylenæus
 lib. v. historiariū Alexandri, Darij regis tpe in eas iam delitias Per-
 sarum reges prolapsos esse scribit, ut ad caput cubilis regij concla-
 ue unum esset pariete uno intermedio astructum ea magnitudine,
 quæ quinque lectos caperet, in quo semper essent condita talenta
 auri quinque millia hocq; conclauæ cervical regium appellabatur.
 E' regione uero huius aliud esset conclauæ triclinium ad parietem
 eum excitatum, ad quem cubilis pedes uergebant, in quo argen-
 ti talenta numero tria millia condebantur, nam etiam ipsum tri-
 um tantum lectorum capax erat, & scammum suppedaneum re-
 gis esse dicebatur. Verum in ipso cubiculo regio uitis erat aurea
 gemmis insuper inclusis locupletata, eaq; uelut pergula regio cubili
 obtendebatur. Hanc uitem Amyntas in libro de mansionibus re-
 gij prodidit racemos etiam pensiles habuisse ex lapillis existima-
 tissimis aptos. Nec procul ab ea craterem aureum collocari solitum
 Theodori Samij opificio nobilem. Quinque millia auri talentūm
 non minus millibus quinquaginta argenti ualuerunt, quæ nos tre-
 centies centenis millibus coronatorum aestimanda esse contendimus.
 Tanti Persarum reges ceruicem suam inclinandam esse censuerunt,
 & præcipue Darius ille, quem tertio iam prælio, atque etiam bel-
 lo uictum, amicorum iuratis aureis compedibus uinctum,
 cum aliquandiu traxissent, ad extremum equum conscendere ne-
 gantem nefario scelere contrucidarunt. Hoc sibi fortuna ludibri-
 um extremum ex tanta superbia comparante, ut qui tanti caput
 suum recumbere, & pedes subniti uoluerat, tanti etiam manibus,
 pedibusque uinciretur. Sic fert humana conditio, ut cum fastigi-
 um suum longe supergressa sit, continuo concidat. Quod uti-
 nam reges nostri satis animaduertent, animaduersumque me-
 minissent. Sed unde id in mentem illis ueniat? Darius enim ille

Persarum regum ultimus literas etiam græcis scivit, ut author est
 Curtius, nec id meminisse potuit, tum maxime floreante philosophia.
 Idem Curtius author est lib. IIII. cum Alexander ad Arbela ca-
 strametatus esset, qui uicinus est Assyriæ Persarum clade & Ale-
 xandri uictoria nobilis, legatos Darij iterum ad Alexandrum ad
 pacem petendam uenisse, & redimendam matrem Darij cum dua-
 bus uirginibus, mandata autem Darij, & conditiones huiusmodi
 attulerunt, quæ conditiones Darij incredibilem opulentiam, latæ,
 & Alexandri inauditam animi fiduciam, atque celsitudinem non
 acceptæ, ostendere potuerunt. Verba legatorum hæc apud Curtium
 » leguntur. Quid opus est armis inter quos odia sublata sunt? antea
 » Darius imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam
 » terminat. Nunc quicquid inter Hellespontum, & Euphratem est in
 » dotem filie offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes pa-
 » cis, & fidei obsidem retine. matrem, & duas uirgines filias red-
 » de. pro tribus corporibus triginta millia talentum auri precatur
 » accipias. sic enim in antiquo libro legimus, licet in impressis trige-
 » simum talentum auri legatur. & inferius. Alexander legatis exce-
 » dere tabernaculo iussis, quid placeret ad consilium refert. diu ne-
 » mo quid sentiret ausus est dicere, incerta regis uoluntate. tandem
 » Parmenio, antea suasisse se ait, ut captiuos apud Damascum redi-
 » mentibus redderet. ingentem pecuniam potuisse redigi ex ijs, qui
 » multi uincti uirorum fortium occupauerant manus, & nunc ma-
 » gnopere censere, ut unam anum & duas puellas itinerum, agmi-
 » numq; impedimenta. XXX. millibus talentum auri permutet. In-
 » grata oratio regi fuit, itaque ut finem dicendi fecit, Et ego, inquit, pe-
 » cuniam, q̄ gloriam mallet, si Parmenio essem. nunc Alexander de
 » paupertate securus sum, & me non mercatorem memini esse, sed
 » regem. Hactenus Curtius lib. IIII. Cuius illa uerba corrupte uul-
 » go leguntur, cum alijs, tum etiam q. XXX. talentis auri codices
 » impressi habent, quod non magnum est prætium, hoc est minus
 » quadringentis talentis argenti. Plutarchus decem millia talentum
 » oblata fuisse dicit non adiecto auri, uel argenti. puto igitur corru-
 » ptum esse numerum etiam in antiquo codice. nullæ enim opes eam
 » summam æquare possunt. aut certe argenti legendum esse non auri.
 » Tamen si talentum auri fortasse non sexagenarium erat, ut infra ui-
 » debimus. Apud Iustinum epitome. XIII. ubi legitur de opibus Ale-
 » xandri. erant enim in thesauris. C. mil. talentum. & in annuo ue-
 » » ctigali & tributo. CCC. mil. ego non. CCC. sed. XXX. legendum cen-
 » » seo. non

seo. non enim conuenit ut. CCC. mil. annua essent, & centum millia
 tantum in conditis pecunijs. & alioqui. XXX. millia annui redditus
 fuisse conijcere possumus ex suprascriptis. Hæc ferè sunt, quæ de opi-
 bus Persarum comperimus, atque etiam dici possunt. Quibus hoc
 institutum fuit, ut diximus ex Herodoto, ut aurum atque argentum
 graue in thesauris haberent. Strabo autem ita inquit, de hoc loquēs.
 τὸν δὲ πλείστον χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐν ταῖς κατασκευαῖς εἶναι. νομισματι
 δὲ οὐ πολλῶ. πρὸς τε τὰς δωρεὰς ἐκείνα κεχρησμένα νομιστὰ μᾶλλον
 καὶ πρὸς κρημνίων ἀπόθεσιν. τὸ δὲ νόμισμα τὸ πρὸς τὰς χρεῖας ἀργυρῶν,
 ἰονοὺν εἶναι, καὶ τὴν δὲ πάλιν τὸ τοῖς ἀναλώμασι σὺμμετρον. maxi-
 mam autem auri atque argenti partem in instrumento & supelle-
 ctili esse, in numo non multam. siquidem illa elegantiora & ad nu-
 mificentiam & ad thesauros condendos apud eos existimari. Numi
 autem signati tantum sufficere quantum satis sit ad usum. ideoq; si-
 gnari pro modo impendiorum. Quo loco uertendo interpret insti-
 gni errore hallucinatus est. Hoc institutum Persarum ignorasse homi-
 nes ij mihi uidentur, qui censent interesse reip. ut uasa aurea & ar-
 gentea q̄ paucissima in priuatis sint censibus, & plurimum aurum,
 argentumq; confletur in officinis monetaliibus, ut nomisma in commer-
 cijs exuberet. nec me latet censura olim dignum apud Romanos ui-
 sum argentum factum domi ultra paucula pondo habuisse, sed ob
 aliam causam id institutum & in penuria argenti. Verumenimvero
 cum imperij nostri redditus componerem cum Persicis, sub quartam
 fermè proportionem habere deprehendi. Sic enim ratiocinabar,
 quasi large annua quina dena talentum millia Persarum reges re-
 ferre in accepta potuerint. Huius summæ quartam partem quadra-
 ges centenis millibus francicorum (hoc enim uocabulo nostri in raz-
 tionijs principalibus utuntur) ubere ratione aestimabam. Quam
 summam acceptam & expensam memoria nostra aliquot annis
 nouimus. Sic igitur statuebam, si tributa, quæ quotannis ex occasio-
 ne gerendarum rerum uarie indicuntur, ad statam fixamq; sum-
 mam, & formulam redigerentur, posse hilari populi conditione ad
 quinquies & uicies centena millia peruenire. Vectigalia autem, de
 quibus ante diximus, & patrimonium regum ac diadematicum
 duodecies minimum conficere. Reliqua omnia, quæ uices statas non
 habent (qualia sunt fortuita, & aduentitia, & omnia in fiscum ce-
 dentia) in paginam liberalitatum se ponebā, cum muneribus, & ma-
 gistratibus, & omnibus dispensationibus quæ codicillis conferuntur
 a rege. his enim rebus prolixè munifici principes esse possunt. Hanc

breuiarij principalis constitutionem, spondere ausim & fortunis omnibus meis cauere, populum gallicum non modo ferre posse si ei iniungatur, sed etiam beneficij loca depositurum, duntaxat ea lege, ut ab iniuria militari incolumem se fore & factum tectum, ut dicitur, respulari liceat, & semel quotannis ea conditione imperatis regijs defuncturum. Adde si placet, & sibi bona fide sponderi intelligat, neque id quidem modo, sed etiam corollarij nomine hoc additurum, ut si de aris, & focis dimicandum sit, repetitum se iri ubere aliqua indictione caueat. Semper enim ad incerta bellorum reges nostri uelut sanctius aerarium in populi benignitate obsequiosa reconditum habuerunt. Quod si quis huius anni collationem reputet anni superioris collationem excipientem, atq; in id tempus utranque incurrentem, quo & uis maior seu cœli intemperies calamitatem, & uis improbior, quæ militaris est petulantia, pauperiem longe, lateq; per rura fecere, nullus iam modus æstimationis erit. Nam cū alijs fere ea populi imperia accipientis obsequentia, & tributa præstationesq; alias imperantium duritia apud nos esse soleat, quæ est uinitoris, aut insati, aut minime indulgentis, qui pluribus palmatibus uitam q̄ pro stirpium uiribus onerare non ueretur, cum nihilo secius imperatas uitas uitis frugifera reddat, tum sic actum est hoc biennio (quod miremur plebicola principe) quasi postrenum tributum, atque simul omnia iniungerentur, perinde ut conductores agere iam fere ex actis lustrorum annis assolent, qui prædio non suo mox futuro multorum annorum fructum exprimunt improbius. Sed scilicet fatali diraq; ut ego quidem arbitror, omnium prope ordinum ignauia, incuriaq; pari, insignes anni fuerunt, eo utiq; tempore, quo nemo fere gallus indole gallica inuentus est. Etenim per deum, perq; publicam conscientiam, quoto cuiq; gloriari licet sua in rempublicam officia constituisse? Certe nulli ut uidetur, eorum quidem certe, qui à memoria, aut consilijs principi, & super sanctiora officia fuisse dictantur. Ecquando autem post hominum memoriam strenuis magis, gnauisq; ducibus, & loricatis, & togatis respublica indigere uisa est? At utrosq; eam nunq̄ tantum desiderasse constat, cum populo id uociferante, omnes etiam ordines tumultuose admurmurarent. Heu dissolutæ inertia, plebei gementis uice non commoueri? Quod si parum de comprimendo ore famæ laboramus, dum famem longe à nostris penatibus arceamus, ne deum quidem res humanas credimus despectare? Ecquo igitur unquam tempore maior, ut ita dicam, seges emerenda gratiæ tum diuinæ tum humanæ fuit? Si ijs, q̄ ad limina obser-

uabant, publicæ charitatis guttulam paracletus ille spiritus subin-
 stillasset, qui totum se iam profundere creditur simul ac creare pon-
 tifices eiusdem libitum est. At enim rex aures ferendæ ueritati non ha-
 bet, nec oppidani homines scire possumus, quid cum principe in au-
 la interiore agatur. Quot igitur eorum tandem, aut quoties ipsos ui-
 dimus excuriatos, ob id, quod ingenue homines dicerent eos esse prolo-
 cutos? Hæc in pullata forsitan turba admitti excusatio potest, quæ
 trans tectoria uultuum introspicere non didicit, inter eos non potest,
 qui aliam opinionem habent, cum ex usu ipsam aulico, tum ex in-
 genio principis, eorumque moribus confirmatam. Ego ut credam cau-
 sam populi eos agere, qui nihil nõ sibi suisque impetrare noscuntur?
 aut regniæ charitatis igniculos excitare eos posse, quod beneficentiæ finis
 gentilitate aut cognatione circumscribentes, ad suffragationes aut pias
 aut honestas frigidiores esse salamandra uidentur? Quoniam autem
 modo existimabo diuinæ legis eos rationem habere, quos in actu
 uniuersitatis stipulationes priuatim concipere notum est? Quid eos
 denique pensi habere credam, quos populo ad extremam inopiam
 redacto, Crassianis censibus penates suos augere non puduit? At qui
 eodem iam uentum esse uideo, ut uelut in lusu talaris populus damno so
 semper iactu miser, omnia sua in medium conferre teneatur, cum
 aulæ pauci alumni tanquam iactu uenereo fortunati, uniuersa rap-
 tim, aut certe uniuersorum auferant. Nos autem ludi fortunæ spe-
 ctatores, ut immunes, ita exortes, risum interdum rebus, interdum
 lachrymas accommodemus. Hæc enim non tam Democrito spectato-
 re, quam Heraclito indigent. Hæc alea dudum Gallia omnis æui decus,
 et gloriam perdidit, ut parissime loquar. Verum enim uero est
 in Græcorum prouerbio, tesseras superni Iouis nunquam non cade-
 re commode, quo intelligi uolunt, deum cum rebus humanis len-
 tam quidem manum, sed ineluctabilem admouit, eum euentum
 cuique rei dare solere, quem hominum promerita, aut secus ad-
 missa postularint. Quare qui lusu prædicto immodice creuerunt,
 cauere, ut opinor, debent, ne sibi propter ea nimis opere gratulen-
 tur. Si enim deus uicissim aleam suam iecerit, qui nunc uene-
 rem sibi cecidisse lætantur, uersa uice ludi sero quidem casu, sed
 ianiculari concident. Siquidem nec impostura fieri iudicio diui-
 no potest, nec diuinæ iustitiæ præscribi ullo tempore, aut titulo.
 Sui autem amor nimius, et charitas publica, tam inter se dissi-
 dent, ut ne glutino quidem magistratus uel honoris sociabilia
 esse possint. Tum demum igitur aula Franciæ recte constitu-

ta esse dicitur, cum ij, qui summam rerum tenebunt, sui & larivum suorū obliuisci tantisper uidebuntur. Nūc autem ita ad actum rerum homines partim irrepere, partim irrumpere uidemus, ut quos tenuers, & ieiunos uiderimus pridie, distentiores ricinis ceruamus postridie. En quis cum in tenebris nacementus, ut in utranque aurem reges securi dormire possint, qui huiusmodi uicarijs habenas rerum concediderunt. At etiam homines eximum se decus meritos esse, adeptosq; censebunt, si res dudum acisæ, benignitate diuina uberiores fieri iam cœpere citra pulueris tactum, ut est in prouerbio. Quasi uero obscurum sit ductores ipsos ordinum impares grauioribus curis, confertis, ut aiunt, manibus optabundos, factis omnia regenda permisisse, casuumq; temeritati, cum interim populus alienæ culpæ poenas pendens, ut assolet, infulas ac fercula propiciatoria circumferens, ueniam, & pacem superūm supinis ad aras manibus exoraret. Num etiam fortasse prouidentiam suam imputabunt ij, qui auras omnes laxamenti captantes, in pacem tandem genialem fato auspice deciderunt? Equidem sacrilegij instar esse putarem, si id, quod præter hominum opinionem diuinitus factis ita competentibus euenit, humana prudentia acceptum sibi ferri uellet. Quis autem nescit quàm male parati ad occasiones eramus, nisi deus impetum iræ suæ repressisset? Gratias igitur ob id habere, & agere clementiæ diuinæ, non nostræ gratulari prudentiæ bebemus. Neque uero ex illa iactatione fœderum anniuersariorum satis uidemur in portum quendam fixi consilij respexisse, nec pignus certum habemus pacis superūm impetratæ. Cur enim has ego superum inducias potius, quàm pacem uocandas esse non putem, cum aspectum in cœlum nos referre non uideam? simul ab istis galeripetis metuo, qui nos semper e' tranquillo in scopulum auferunt. Hic facere non possum, quin paululum excedam a proposito. Nam cum in mentem mihi earum rerū uenit, quas post decimum abhinc annum uidimus, mihi uidetur animaduersione diuina uelut lanista quidam præpotens totius prope occidentis imperia inter se cõmisisse, ut uicissim bella populi propulsantes, & inferentes iustitiæ sumpernæ poenas darent insolentiæ, & tanquam sanguinem mitterent opulentæ exuberantis. Atque, ut reliquos omittam, nos in Italia rebus gestis feroces, Venetis bellum indiximus, indictumq; strenue gestimus cum contemptu hostium, atque ingenti uirium nostrarum fiducia. idq; mira felicitate uno prælio, ductu, & auspicijs principis penè præstigiuimus. Huius clarissimæ uictoriæ, cum lauream non

ſcep̄tris alligare, ſed in gremio ſummi Iouis, ut aiunt, deponere, de-
 beremus (anapiti enim alea præliū commiſſum fuiſſe notum eſt, nec
 incruento Marte conſectum) pro eo ut benignitatem diuinam agno-
 ſceremus, uictoria feroces ſubinde gigantea propè immanitate theo-
 machiam meditari inſtitimus, & in ſuperos uelitari, cum interim
 & a nobis, & ab hoſtibus ſacroſancti liticines bellicum occiderent.
 Heu fatalis furor utrarunq; partium. Quid? nos maiorum noſtro
 rum pietas non mouebat? Illos heroicorum temporum ſanctitatis
 non pudebat? cum diuus Petrus Paulusq; & eorum ſectatores eccle-
 ſie architecti, non armorum ſplendentium fiducia inſeſti ad præ-
 lia graſſabantur, ſed cruce, ſed innocentia freti, cætera inermes, ad
 caſtra CHRISTI tuenda ſagrantiſſimæ charitatis claiſſicæ cieban-
 tur. Nunc inania tantum ipſi nomina, quorum maiestate, apud po-
 pulos ſacroſancta, ſacerdotū ordines primarij faſtus ſuos obumbrāt.
 O' diram portentosaq; uecordiam ſacroſanctæ poteſtatis. Quis. n-
 unquam tantum animo concepit neſas, ut ſacerdotum culmen, ut cleri
 maſter, ut ſacrorum ſummus opifex, manus inauguratrices, ab al-
 tari calentes, in familiam domini armare ſuſtineret? animoq; plus q̄
 gladiatorio graſſaretur ad Chriſtiani nominis columen mundo ſtu-
 pente delendum? Et nunc myſticum illum enſem caſim, punctimq;
 irrito, ut credimus, propoſito uibraret, nunc a Marte ſanguinariam
 frameam mutuaretur, & conſternatos diris execrationibus, quæ for-
 taſſe in eum ipſum uerterunt, ad internicionem quoq; perſequi con-
 niteretur? En quos pedes, quas manus libens exoſcularere, ut inde os
 cruentum, ac pollutum referres. Miſerum te tum Iuli, atq; intempe-
 rijs actum, qui uſque adeo iræ cæcæ indulgendum putares. Tu ut
 tranſuerſus & præcepſ, ueſana animi cæcitate raperere? & nec te
 nec decorum maiestatis beatiffimæ præ odio reſpiceres? ſed ordinem
 ampliffimum, ſed ſenatum purpuratum, ſed Libani gloriam, ſplen-
 doremq; tecum rapiens, inuitam bona ex parte & nuſſitantem,
 arcis eccleſiæ ruina obruere nos cuperes? orbem etiam pene totum
 concuteres fulminibus ciendis collabefactum, ut nos odio, & inuidia
 ſagrantiſ, igneq; deinde ardētis inſpiceres? nec recuſares quin in-
 rogam noſtrum ſtammantem uoti compos inſilires? Pro' ſuperi im-
 mortales, tantum ne de ſummo ſanctuarij uertice licuit maleſua-
 dæ noxæ, ut æſtro uindictæ percitum per ſas ageret neſaſq; præci-
 pitem? ut uel corpus, animumq; in buſto inimicorum properaret
 ire perditum? Non fuit iræ efferatiſſimæ ſatis retro nos in finem ſul-
 mine perterrefactos egiſſe, Italiæ adamatæ poſſeſſione cedentes, niſi

de aris insuper, fœcisq; dimicare, extremaq; exempla timere cœgisset, cum colanista sanguinario totus propemodum hic orbis nobiscū pariter digladiaretur animo infestissimo. Vbi erat igitur ille zelus domini, quæ est ira iusta læsæ, aut imminutæ uindex diuinæ maiestatis? Hoc enim tantum signifero in aciem prodire sacris cohortibus fas est, si quando prodire fas est. Num tandem ex æde charitatis, aut fidei sacello ancylia prompserat, & signa cruciata? Ecquid eum pudebat seruum dei se uocare, cum Franciam Christianorum deus, & pontificum olim, religionisq; asylum, bustis ipse gallicis insigni re gestret, cum sacerdos septuagenarius Bellonæ sacris operaretur, cui generis humani luculento dispendio litare contendebat, tum cū profanum vulgus ad delubra pacis, & concordie miserabili specie supplicationes inibat? Enimvero uisendum spectaculum, patrem non modo sanctissimum, sed etiam senio & canicie spectabilem, quasi ad tumultum gallicum e' Bellonæ fano suos euocatos cientem, non trebea, nō augustis insignibus uenerandū, nō pontificijs gestaminibus sacrosanctum, sed paludamento, & cultu barbarico conspicuum, sed furiali, ut ita dicam, confidentia succinctum, fulminibus illis brutis & inanibus luridum, eminente in truci uultu cultuq; spirituum atrocitate. Profecto nos uidimus paucis annis multa, quæ prorsus maiora fide posteris uidebuntur. Hoc turbine, hac procella luxata ecclesiastice authoritatis ac discipline compage, quoniam modo fides recta nisi clauis trabalibus, & æternis fixa, sacrisq; monumentis semel affirmata, stetit? Verum superi boni, q̄ præsto' manus ipsa dei affuit, quondam ipsa ecclesie architectatrix? Quod autem ueluti numen tragicam nec opinato uisa est præsentissima opitulatrix? Nā illo de medio statim sublato, hunc mirificis comitijs eadem manus suffecit, intestini protinus, externiq; belli pacificatorem, qui caliginem sanctuario domini incubantem discussurus haud dubie existimatur, & cœli liberum aspectum omnino redditurus, cum etiam eadem manus diuina Iulium ipsum ante mortem Titanici sceleris cordolio tetigisse crederetur. Nos tamen eas poenas (ut ingenue fatear, quod negare non possum) merito pependimus, ob uictorias utique luculentas semper insolescentes, ne non plane Galli priscorumq; similes Franci nunc esse uideamur. Siquidem prædictarum rerum religione obstrictis Gallicarum copiarum animis (ferre enim diu piaculi religionem uiri Christianissimi nequeunt) idem, qui a nostris deus in rebus secundis non agnitus fuerat, ex fauore in iram uersus si tamen irasci de-

us potest lymphatico primū pauore consternatos retro egit in Fran-
ciam, deinde etiam classicis circūsonantibus pauitantes, de aris ac
laribus dimicare delicias suas Francos, aut certe terguersari cōgīt.
Quo tumultu, ac dedecore cum iam multum poenarum uideremur
superis pependisse, nec ideo uecordiam nostram expiatam esse puta-
remus, hostes autem rursum bellum, & tumultum inferre, nos propul-
sare pigeret (neq; enim satis animorum nobis, cum alibi manus no-
stræ distinerentur, neq; illis satis copiarum, aut apparatus fuisse di-
ctitatur) factum est omnia moderante providentia ut utrisq; commo-
da pax esse crederetur, fremente tum Sinone aquilifero, qui primus
incendia miscere magno tumultu solebat. Ita animaduersio diui-
na ut lanista clemens, duos populos ad internicionem iamiam digla-
diaturos, medio in certamine diremit, contenta, ut spero, ad sanita-
tem & modestiam utrosque redegisse. Inuidia enim apud superos
utrinque flagrabamus ob redundantem opes. Iamq; eod' uentum pu-
tabatur, ut illi hausturi propediem de fece, nos etiam refecturi de ui-
uo uideremur. Tametsi in ea sum opinione, ut nobis improuisa tem-
pestate iactatis, una & altera, ut dicitur, anchora sicca restaret, si
gubernandi satis gnari in tumultu fuissetus. Quando enim Francia
omnibus rebus instructa, deo quidem non aduerso, undique depre-
hensa est? Hic mihi uereri subit, ne in geniali foedere præteritorum
nobis obliuio surrepat, & ueluti rude a domino donatos nos esse
existimemus, quasi iterum nobis bellum non timendum sit, duntaxat
pro portis, & pro laribus gerendum. Nam ne nusquam belli-
geremus inquietus noster animus ferre nullo modo potest. Sic iam
opes nimias conteri iugis bello necesse est, & referre quorundam
dispensatorum putatur principes a rebus bellicis nunquam esse fe-
riatos, ne tranquillo rerum statu rationes recognoscere uacet.
O' beatam futuram Galliam, si tam ei contigisset heros habere
frugis q̄ bonos habere solet. Nam mancipia, ut quæ maxime un-
quam prouincia dicto habet audientia. Iamprimum in ea sum-
mum Liberi patris cum Cerere certamen, ut uini nobilitates nō pos-
sis sine nomenclatoris opera numerare. Mitto temperiem cæli &
clementiam, & q̄ utriusq; maris cinctu, & commercio commode, co-
mitemq; habitatur, soli ubertas tanta est in uniuersum etiā inter inopes
frugum, sterilesq; prouincias, ut quasi annonæ præfecturâ sub car-
dine nostro gerere existimemur, proorsus absit inuidia uerbo ut iei-
unia indicere finitimus, uictumq; abstemium cum libuit possimus, cum
sumē, ut ita dicā, occidētis arare uideamur, si in uniuersum fiat asthma

tio. Adde animorum alacritatem ad res omnes inceptandas, & dexteritatem corporum impigram, atque eximiam ad uicies obundas, quibus si militaris disciplina constantiam addidisset, nihil esset utique quod in nobis ab exteris requireretur. nam nostris quidem satisfacere nullo modo possumus, qui nos in ordinem nuper Barbarorum cœgisse dicuntur, nec disciplinas nobis politicas, nec prudentiam concedentes. Equidem proborum hominum esse nō puto ingenitam simplicitatem in Francis improbare, quæ in laterbris mentis insidias condere non didicit. Atqui nisi Genius Francici diadematis iam inde ab incremento sceptrorum ita ferme semper tulisset, ut oculis, & auribus alienis uti decus esse regum crederetur, sicq; plerunq; fierent imperij potentes, qui imperandi uetandiq; impotentes esse in actu rerum deprehenduntur, quæ sumus rerum omnium instructi commoditate, Persici quodam modo regni nunc instar obtineremus. Cui enim tandem prouinciæ itidem datum est, ut omnia pacis, belliq; subsidia, & sua, & quod dicitur, in numero haberet? Ita nobis copiæ nostræ equestres uigili stipendio instructæ, non dico præsto sunt, si ad delectum citentur, sed etiam in procinctu, & arrectæ ad bellicum exaudiendum, ex quibus centurias habemus, cum ad præsidia regni omni in parte collocatas, tum uero ad incerta casuum stationes agentes, in quas cunq; partes incubuerit tumultus, protinus coituras. Quod si et alias quoque succenturiari oporteat, abunde est inuentus ad sacramentum paratæ. Propter has & alias prouinciæ præstantias, Francia ab externis inter primas prouinciarum libentissime & uisitur, & habitatur, quippe uisendam eam singularis præterea hospitalitas facit, incolendam autem omnium rerum expetendarum commoditas. Sed & si milite externo uti libeat, pecunia large superest, & annona, unde alere copias & authorare perenni stipendio possimus. quâquam per hosce annos infelicitè id experiri statuimus, ut fere omnia agi præpostere cœpta sunt fatali demerita. Siquidem eo errore, quem græci Xenomaniam appellant, id est nimium, & inconsultum externorum studium, luculenta clades illata rusticam plebem affixit. Cernere erat & nostrum, & externum militem plebeculæ penu sagnatum, ultro etiam temulentum illudere quasi uictis, cum interim miselli, & egentes, & sici, alijs super alias collationibus in desidis stipendia militis omnia corradere cogentur, & quod sine genuitu meminisse nemo potest, interdum nexum inire, ut est formula exigendi tributi, si pignora

capi nequeant. Sed sic est usum diri temporis interregibus, quibus
 ipsis placere patrium nihil potest, quiq; ante pedes positos transilien-
 tes, in Colchos nobis aut Basternas petendos uiros putant. ob quod
 eos non dubie biennij Epicuria manent, ab ijs, ut opinor, concinenda
 qui eorum olim actui supererunt. Sed enim (o' miram uim numi-
 nis) sic libitum est prouidentiae, quae res, & uireis mortalium tem-
 perat, omniaq; a se facta pro potestate moderatur, ut tantae rerum
 nostrarum competentiae consilium quoque publicum non suppete-
 ret. ne si bonis in rebus Franciae & copiosis, bonam quoque mentem
 Reip. circumspectamq; dedisset, finitimos Gallia longissime summo-
 moueret. Priuatim autem nostros consilio, & solertia defici ego qui-
 dem non puto, ac ne eos quidem ipsos, qui in medium consulere no-
 bis existimari uolunt, ut quos in augenda re priuata & strenue, et
 solerter nauare operam uideamus. Hinc illi subiti penates ima-
 ginum nouarum, luminibus nunc officientes antiquissimae cuiusq; do-
 mus, & generosissimae. Sed hic est ille orbis fatorum & prouiden-
 tiae, quo genus humanum nutu dei uertitur, in quo emergentes ali-
 as in solem familias, alias sidereis in tenebras uidemus, inuicem in-
 ter se sursum deorsumq; impellentes. quae uicissitudo facit ut alter-
 nis crescant, decreuantq; interitura tandem stirpes. Verum hoc ridi-
 culum qd qui ad centesimum nepotem animi se destinatione propa-
 gant, illustrem sibi famam in omne aenum pollicentes, saepe intra pri-
 mos nepotes stirpitis exolescunt. & tam friuola spe homines certam,
 & diuinitus oblatam mutabunt aeternitatem? Sed quidnam in cau-
 sa esse dicemus quamobrem qui suis commodis suorumq; consulere
 bene, ac feliciter norunt, iisdem rebus ipsi publicis prospicere non per
 inde uideantur? Nempe quod aulicis institutis cauetur, nequid e're-
 publica esse uideatur, aut principis, quod non idem cessurum in rem
 priuatae paucorumq; intelligatur, nec rursus aliquid publicae tur-
 pe, quod priuatim, aut honorificum esse possit, aut compendiosum.
 non item uice uersa, quicquid publice aut honestum, aut utile sit, id
 ut ad singulos quoque eorum pertinere uideatur. Nihil enim mo-
 ribus huius aetatis publicum praeter aërem & pluuiam putatur,
 caetera non tam publica esse, quam exposita existimantur, in eorum
 utique praedam cessura qui anteuertere uerecundis, & praeripere
 possint. sic aulica uigilantibus iura opitulari ferunt, et uirtutis praemia
 concedere occupanti. Proinde nulli unquam in Gallia publica
 commoda domum suam auertisse fraudi futurum existimatur, aut
 noxam publice quanta sit cunque nocuisse, qui quidem ipse, eius ue

*amici in libras damni dati unciolis decidere singulis non grauetur, & ea sit solertia, ut uti foro norit. Quo fit ut tam maxime fere actui summo præpositorum diuitiæ circumstant, quàm maxime uires publicæ & priuatorum opes exhauriuntur, Sicut in ægris corporibus lien, & uenter pellacia duo membra, tum maxime redundare dicuntur, cum cætera exucta, defectaq; uidentur. Quod si quando nõnulli ut irudines distentæ caput in sorptu popularis sanguinis uisi sunt reliquisse, longo iam intervallo id exemplum rediturum non timetur, præsertim quando id, quod clim capitale censebatur, nunc impulsis legibus non tam criminofum quàm contumeliosum esse cæpit. contumeliosum? immo uero ingeniosum inter istos beatos, atque etiam palmarium, utpote inter quos nihil ignominiosius egenti innocentia esse credatur. Simul enim hominum fidem cum re concidere arbitrantur. Iam uero cum hoc semper habuit Gallia, ut bona sua interdum nesciret, interdum scire nollet, tum uero illa prægrauat indignitas, si id effari licet, quod nequit nõ expectorari, quod amplissima familia domini atriensium paucorum regitur arbitrata, qui accepti expensiq; paginas capacissimas habentes in potestate, in rem priuatam iuxta ac publicam uersa, publicæ rei expensare licenter impuneq; uidentur, necessitudini & ebsequio gratiose tribuentes, quæ uirtuti officiosæ & industriæ debebantur, unde factum ut ad summum dedecus res nostræ paucis annis non semel deciderint. Quid enim per deum rerum nostrarum olim fortunatorem, quid inquam non modo iniquius, sed etiam ad speciem maiestatis huius regni indignius ac turpius esse potest, q̄ quod inertes quidam homines, & ab omni actu memorabili feriat, in Prytaneo, ut ita dicam, copioso sanguantur cum suis clientelis tanquã de republica aut principe meriti præclarissime? Quid pernitosius, q̄ quod ù nunc demensum unicuiq; pro potestate statuunt, qui meritos ab immeritis, dignos ab indignis, non magis internoscere didicerunt, q̄ literarum nescij doctos ab imperitis? Qui etiam si id facere quoquo modo possint, tamen frugi bonæ homines, aut aliquo artificio commendabiles, nunquam uel nequitia præditi uel mediastinis seruis censeant præferendos, quorum quidem opera non in rebus dominicis, sed peculiaribus uti possint. Ita dominicum ipsum nomen tantarum indignitatum inuidiæ obijciunt. omnia enim imperasse dominus dictatur, quæ paucis dispensatorum uel commoda sunt, uel temere complacita. Horum præcipue interest (id, quod quidam nuper astruxisse dicuntur) solertes, & cordatos in Fran-
cia non*

cia non esse . uerum enim ex eo instituto factum est , ut quàm optime quisque de republica meritus est , tam pessime plerumque de eo principes mereantur . quippe aliter fieri non potest , cum huiusmodi admissi non modo dispensationibus , sed etiam admissionibus præsent . Quod si pauci interdum ad aulæ penetralia non exortis admissionalibus euasere , uiri uel doctrina præditi , & solertia , uel grauitate , & probitate laudabiles , dicere ausim uel maioribus eos satis euasisse , uel , quod æque rarum est , benigno aliquo sidere insinuatos esse , uel denique in maioris ingenij fortunam sibi finxisse . Ex ea nota uidimus Petrum Cothardum summæ curiæ principem , & Guidonem à Rupeforti Cancellarium Franciæ (legum tutorem , & morum ordinumq; censorem , hoc nomine significamus , quem & pleniore , & feliciore nomine Nomophylacem appellare possemus .) Horum autem duorum potissimum ideo meminisse me iuuat , quod eorum nominibus appellandis cum in memoria feliciorum temporum acquiescere mihi uideor , & inani præteritorum meditatione recreari , tum uero assentationi & gratiæ nihil dedisse dicar . ut pote qui nec ab ipsis iam mortuis , nec ab eorum sequacibus , qui ferme iam nulli sunt , gratiam inire sperem . Quos autem uiuos colebamus , & omni obseruantia dignos esse censebamus , utinam memoriæ perpetuæ uel nunc , uel in posterum consecrare possemus , uiros quidem illos diuersissimis ingenijs æque de literis ferme , literatisq; meritos . Ille miro lepore studiosos exouscians , nostros , & externos benigne adiunabat , festiuis , facetis , beneficis , comitate , incunditate , & morum facilitate nulli hominum secundus , ut uno uerbo absoluam , præsidium subsidiumq; omnium , qui Mineruæ sacramento dixisse profiterentur , nam & ipse miro lepore inter ingeniosos , literatosque præditus erat . Hunc illi aduersam per diametrum genituram habuisse diceres , ut Democrito Heraclitum ex aduerso stitisse dicunt , sed sub uultuosa facie & prope dixerim truculenta , summa omnia latebant . Nihil autem amplius in eo cognouimus , cum omnia essent amplissima , quàm quod æquabilem animi præstantiam in aula imperiosa seruauit ad extremum , non ut in eo truce animum , aut uitæ infensum esse diceres , sed citra ignauiam circumspectum , & generose aurum , & tempori ita cedentem , ut consertis , quod aiunt , manibus integritatem retentaret . Hic adhuc unus numeros omnens implese gerendi summæ magistratus existimatur . Fuit ingenio summo , memoria longe æqualium tenacissima , animo si-

*bi semper instanti, uoluptatum uel nescius, uel contemptor. In illa ce-
 lebritate ac strepitu aulico hominem apud sese dixisses semper esse.
 Reprehensus fuit à multis ne ab omni eum culpa uidear uindictas
 se q̄ dicerent eum ad rem paulo auidiorem fuisse, atq; iræ præcipiti
 nimium indulgisse, & nihilo secius omnes probum fuisse eum uirum
 non negant, ij quidem certe, qui à uero non aberrant priuat à si-
 multate perciti. Equidem ut iram in eo præcitem expertus sum, qui
 cum eo sepe habui negotium, ita contendere ausim minime omnium
 iracundorum maleficam ipsum habuisse iracundiam. Fuit enim hu-
 iusmodi ut mira animi æquitate uerba propèmodum iurgiosa redi-
 rascentium ferret duntaxat liberaliora, etiam si in re præsentis ægre
 ferre admodum uideretur. uidelicet uir ingenui, & Catoniani spiri-
 tus, nemini fraudi esse uoluit generose libertatem usurpasse, eorū, quos
 male sibi conscios non esse intelligebat, alioquin quis negat nemini
 unquam homini mores undiq; absolutos fuisse? atq; haudscio an lau-
 di id uerti debeat, uirum natura biliosum, & iræ intemperantem,
 nunquam tamen iræ ad uindictam usq; obsecutum esse. eidem cum co-
 mitas defuerit in seueritate, omnium tamen, quos quisquam hodie
 meminit, gratiosus, & suffragator ueracissime fuit. neq; enim ut ho-
 dierni homines aut fumos uenditare solebat, aut sæpius appellari
 de pollicitatione, aut promisso ferebat. nec ut ueteratores aulici, &
 flexiloqui solent, ancipites postulatōres, & suspensos ambitu lustrali
 tenebat. Semel suffragium suum aut spondebat, aut negabat, fronte
 ut tristi, ita minime aulica, & fallaci. opitulator non modo benignus
 tempore imperiosissimo, sed etiam strenuus & peruiçax, tanta ani-
 mi acrimonia, & solertia, ut nullum ferè suscepit, quem non &
 pertulerit ad finem destinatum. Hic, ut ita dicam, cor culus in sum-
 ma talis fuit, ut cum omnes flexus aulicos, occasionesq; memori-
 ter teneret, minime tamen aulicus esse uoluerit, & uersipellis, eo-
 rum dissimillimus, quos hodie hoc nomine uersari decimo quoque
 uerbo in ore uulgi non pudet, homines perfriçtæ frontis, immo pla-
 nos improbissimos, quos imposturam factitare ore reuidenti iuuat,
 eosque peritōres frustrari, quos aulicæ uersutiæ rudimentum non po-
 fuisse sentiunt. Alios ex Chrestologorum natione nouimus medica-
 to sermone afficientes animos flagitantium, ut gaudio persufos ab
 eis discedere sæpe uideas, & spe bona gessientes, sed post intel-
 lectam ludificationem diras ijs imprecantes, quibus tamen ipsi ob-
 audientes, o' proteuum sermonem, fortunari se dictitant. En ar-
 eis, & disciplinas, quas aulica philosophia mirifice profitetur.*

Quibus

Quibus tamen nonnulli domesticis pridem institutis clarissimi, nunc aduerso rumore, inter aulicos agunt, etiam si se suosq; secundis munibus aulicis euasisse gratulantur. Qui autem eius academiæ decretis iam perimbuti fuerunt, eos ad frugem aliquam bonam ciuilibis, & æquabilis uitæ redire perquam rarum est. Huiusmodi autem apud nos aulicæstri degentes in oppidis uocitantur à populo, quo uerbo tam Aristippeos, quàm Ephecticos philosophos & scepticos intelligi uolunt, illos salutigeros & morigeros, hos cunctatores, & hæsitatores appellitantes, nulli uel amicitia ipsos, uel causæ ita unquam addictos, quin statim cum fortuna transire parati sint. sic enim homines Aeolidæ, uersatiles ad omnem aulicam auram animos aiunt sapientum esse debere. Quo fit, ut municipes inuicem admonentes, uulgo eos in cornu fœnum ferre dicunt. At Guido ne in Ironum quidem conuentu dissimulator fuisse ductus est, quod quidem ipsi uerti uitio possit, alioquin etiam ingenij, & doctrinæ & seueritatis maiestate maiores, æqualesq; longissime summouens, ut tum opinio fuit constans. Cuius utinam sublimitas non etiam luminibus posteritatis obsituisse uideatur. eam enim formam summum honoris inchoauerat, cuius præscriptis qui succederet, nemo adhuc repertus est, ut Veneris quondam Coætabulam iisdem lineamentis qui absolueret, Apellis successor non potuit inueniri. & enim qui ei proximus fuit, sextus, aut septimus magis quàm secundus ei fuit. Mortuus est autem uirtutis commendatione sera cognitus, cum tristitia, & seueritate popularis esse cœpisset. Quare illi ex aduerso ac successori contigit, neque enim ipse ut Phidiæ signum statim aspectus, & probatus est. sed primore aduentu non plausibilis, decedens tendem omnibus non iniquis desiderium sui non modicum reliquit. Alter contra, magna hominum expectatione exceptus, & præsumpta ex præterito opinione gratus, ineundo etiam magistratu uibrans & coruscans extitit, sed ilico à sese desciscens, euando splendore cessit in prioris gloriam. Quippe ut inclusa in funda annuli bratteola fulgentem suapte ui carbunculum flagrantorem reddit, sic successore prouinciæ longe inferiore subdito, decessoris illustris gloria intensius resplendescit. quo maiore contentione animi adnitendum erit ijs, qui in posterum eum honorem capeissent. heroicæ enim uirtutis eximias gestare non cuiusuis est capitis etiam primæ notæ. Utinam autem illi Herculi Theseus aliquis me uiuo suborietur, qui monstra reipub. post eius obitum enata, præstantissimæ uirtutis eius æmulatione tollat. Eius mors pu-

blice haud dubie acerba, mihi priuatim quaeque luctuosa, omnibus ijs
 incommodissima fuit, qui honestarum rerum studio fortunam sibi
 facturi uidebantur. Quod genus hominum cum maxime placitum
 in aula speraretur, frigere statim ubique eo mortuo coepit. Siqui
 dem tantum momentum in supremis scabibus esse iam notum est, ut
 quam in partem mores eius uergant, qui eum honorem gerit, eiusce
 modi bona ex parte primarios ordines sortiamur. Nam cum in eius
 sodalito, & comitatu uelut seminarium antefitum & magistratu-
 um habere Francia iam coeperit, fit ut ea in officina pelitos uel ui-
 ros, uel homines uenerari quo iure, quaque iniuria cogimur. Quare
 si diutius illi uiro ex sinu, ut ita dicam, beneficentiae edito inter uiuos
 esse licuisset, & literatos utique uiros, & de meliore nota in scenam
 productos aulicam, ciuilemque uidissimus. Hoc enim nemo unquam
 a bonorum causa, quos quidem comperisset, aut firmius, aut ani-
 mosius stetit. quaquam sibi quidem ipse certe & gloriae satis, stu-
 diosis, & prudentibus, qui productore ad tyrocinium indigent, pa-
 rum, per inquam parum uixit, ipse uero & reipublicae paululum
 tam salubris enim sideris cecasu saena mox orta tempestas turbini-
 bus rapidis res Gallicas in omnes caeli plagas diuentilare coepit.
 Qui duorum hominum spiritibus immodicus excitati, cum eorum
 quoque obitu consopiti esse uiderentur, ingenti stupore hominum ex-
 titerunt inaudita calamitates, quibus cum par nemo in aula su-
 peresset, Gallia tum primum animos despondere uisa est, retuso eti-
 am illo mucrone strenuitatis, quo maxime ualere Galli existiman-
 tur. simul rei summae gubernacula laurea iam excussa, omnium or-
 dinum ore redisse ad triarios dictabantur. Verum ille a rupe
 forti faustum cognomen sortitus, eum semper animum circa hone-
 statis studiosos, modestaque tenaces praestitit (etiamsi remittere fron-
 tem ne ijs quidem uideretur) ut eius obitus diem atrum & fune-
 stum semper habere debeant. Qui autem eius instituti insistere no-
 luerunt, iam inde eo uiuo uirtuti eius infensi, huiusmodi fuerunt par-
 tim ut priuatis studijs summi rerum actus fastidium inclinasse, ma-
 gistratumque censuram, ut ita dicam, delumbasse uideantur, partim
 ut ex suo contubernio literatos & doctos exegisse iudicari debeant,
 eorumque affines ambitionis, assentationisque nescios, etiam si dele-
 ctu eorum hominum delectari sese dicere consueuerunt, ut omnia
 ferme uiri aulici diuersissima actionibus suis proloquuntur, impu-
 dentia quorundam tam putida, ut aures defecatae, harum rerum
 insolentes haurire haec mendacia citra nauseam quandam stoma-
 chosae

choſæ indignationis nequeant. Sed nihil indignius, quàm quod ſic quoq; fallere ſperant ipſi nos intra pomeria natos & inſtitutos. O ſtultam, & ridiculam opinionem, ſiquidem ita putant, impudẽtem, & capitalem ſermonem, ſi nõ putant. ſed illudere proteruæ eorum patientiæ gaudent quibuſcum colloquuntur, qui ne tantulum quidem ipſi commouere ſe in illo regni theatro extra numeros poſſunt aut probitatis, aut honeſtatis, quin aut riſu ſtatim acrium ſpectatorum, aut aduerſo murmure excipiantur omnium cuneorum. uſque adeo qui ſuſpici ſe ſupra alios uolunt, uel agentes ipſi, uel loquentes latere nos nequeunt. Non'ne quæ in adytis aulae, quaſiq; in ira ſcenam aguntur, quæ illic numina, quibuſque ſacris colantur, ſolenne eſt nobis anniuersarijs ludis uelut ex proſcenio audire. ac ſatyrice actibus ita in rem præſentem perdua, ac ſi reducto uelo operataneæ ſacra introſpicere permitteremur. Qui igitur fieri id poſſe dicamus. Nempe quod Aius ille, ut ita dicam, locutus arcantum nihil eſſe ſinit eorum, quæ in aula geruntur. Quod enim ad uniuerſos pertinet, id palam quoque uult omnibus ordinibus eſſe. Sed beatum illud diuerſorium illi tantum, qui intus ſunt, rimis perlucere neſciunt. Pro' ſuperi immortales num quisquam ſodali, & contubernali uel etiam familiæ notior eſſe poteſt, q̄ omnes eorum mores & habitus omnes ſtatus, flexus et affectiones corporis animiq; omnes uultuũ ſpecies et aspectuũ omnibus nobis notæ ſunt iſtorũ, q̄ ſe ſe omnes latere putant. Quæta igitur cautione, q̄ circumſpecte, q̄ religioſe in ſuo ſe actu gerere uel alieno inferre debent, qui acerbis oculis theatri ampliffimi ſeſe circumſpici ſentunt. Sed q̄s eos hoc ſentire credat, q̄bus in re ſibi gerẽda ſatagentibus conſulere famæ non uacat. Atq; ſi oculis cuneorũ inſeruire non uacabat, aut ſi non magno pe id referre putabant, uel ordinum ipſi oculis, uel orchestræ certe inſeruire debebant. Hoc. n. meminiffe oportebat, q̄ exiſtimationi olim conſulere neglexerunt, de ijs aliquando publicæ grauiter eſſe conſultum. uerum hæc iam terricula infantium, aut nouiorũ eſſe creduntur. Periti autem rerũ, et ueteratores arcem ſibi impunitatis nup præſtruxiſſe exiſtantur, cum immaniũ opum propugnaculis, tum uero ualidis præſidijs neceſſitudinum contractarũq; affinitatum firmatam, quã expugnare nulla uis iudiciorum, aut conſtituẽdæ reipub. poſſit. Peſſime uero de ſe mereri iam putantur, q̄ uel famæ detrimento comodiſ ſuis nõ conſulunt interim dum diſpẽſant. Inane. n. & ieiunũ nunc aucupiũ eſſe creditur fortunis augendis quoquo modo parcentium, ut famã integritatis, honeſtatiq; conſeruet. Proinde nõ ita pridẽ

qui rerum potiebantur scenicarum figuras uerecundis auribus de-
 uorare uidebantur, hanc loquendi libertatem tolli non posse Fran-
 cis rege non uiolento intelligentes. postea aures sensim cauillis ita oc-
 calluisse cernuntur, ut inter theatricas personas prodire optabile esse
 coeperit quorundam opinione, qui non nisi beatorum, & copiosorum
 nomina in argumentis satyricis frequentari dictitant, quando illi au-
 rito capito tecti summum fere quodq; caput salibus suis perfricent.
 Vnde eò rem uidemus euasisse, ut quae olim uitia figurate, & maxi-
 mo cum lepore allego-riarum taxabantur in summis magistratibus,
 cum uel satyri cauillantes inducerentur, uel uitia ipsa personata per
 prosopopœias prodirent, in ijs, quas uulgo moralitates, nos antiquo
 uocabulo ethologias appellamus, ea nunc satyrico felle insulse, &
 simpliciter sine uenustate schematum enuncientur, uidelicet q̄ licen-
 tia peccandi perisse frontem, ut inquit ille, de rebus arbitrentur. En
 quibus seruire, quos colere, & obseruare, quorum uoluntati leno-
 cinari, deniq; quibus grauitatis, & doctrinae, atque omnium ingenij
 ornamentorum fascis summittere necesse est, eos quidem, qui aliquo
 in numero haberi in Francia concupiuerint, ut mirari homines de-
 sinant, q̄ rari sapientes, & eruditi in rerum nostrarum administra-
 tione uersentur. Nam ij, quorum maxime interest res probe admini-
 strari, cum in speculis esse deberent, ualegones fere sub tecto se ca-
 ri rerum dormitant, ne discrimine quidem ipsi nuper fumigante ex-
 citati. Hic est status fere Franciæ, qui si aliquando recte, atq; ordine
 constitutus fuerit, ut ij ultra in puppi ne imperitent, qui in transtris
 sedere, aut inter uectores esse deberent, tam opulenta, ut opinor, erit
 Gallia, q̄ priscis temporibus Hispania, & Persis fuisse perhibentur.
 Rex quidam Franciæ Ludouicus, ut opinor, undecimus, cum sermo
 aliquando inter eum, & legatos magni cuiusdam principis incidisset
 de prouinciarum opulentiâ, & illi magnifice de suis sentire opibus
 uiderentur, respondisse ita fertur, ut diceret pratum se grammosum,
 & late patens habere, & quod toties fieret restibile, quoties uisum
 esset foenifido opus esse. Quo dicto significare uolebat, nunquam non
 imperata tributa populos sibi subditos pependisse. Nos autem sic acti u
 esse per hosce annos cum populo gallico scimus, ut eodem anno una
 & altera accessione tributa, modo dimidio, modo altero tanto, non-
 nunquam etiam sesquiplo creuerint, tanta animorum æquitate, ut
 uicem principis plebem dolentem uideres, qui tot in curas rebus ge-
 rendis distringeretur. perinde acsi ab eadem sementi altera & ter-
 tia seges demeteretur in Francia, aut ex noualibus spicilegiu iustæ
 messis

messis instar existeret, & uindemiã racematio excipiens, noua foetu-
 ra denuo exuberaret. Verũ Rex ille Ludouicus prato suo amplissi-
 mo gloriabatur, ex quo eodem anno fœnicium iterum & sæpius
 cogeret, quantumq; placuisset. Erit olim fortasse Rex alter, q̄ chry-
 somallas oues aureo uellere opimas habere se dictitabit, non illas q̄-
 dem apud Colchos, aut Iberos, ut in fabulis leguntur quondam
 fuisse, sed clemente cœli tractu latifundijs inerrantes, toties atton-
 sileis, quot res extiterint gerendæ, uellere succrescente inq; fœcundi-
 tate. Illud uero singulare ac nulli æque prouinciæ datum, ut bellis
 continuis, intestinis uel externis exhausta, & uiris uiribusq; alijs ad
 summam inopiam usq; defecta, unius statim aut alterius anni pace,
 & commercio recreetur. & ut Antæum illum gigantem ab Hercu-
 le sublatum poëtæ fabulantur, quantumuis lucta fatigatum, & cer-
 tamine confectum, simul atque terram matrem contigisset, integras
 ilica uires solitum recuperare, Ita Franciæ uires opeq; quantumli-
 bet acisæ, cum primum per pacem, aut inducias tellurem aratro mo-
 uere licet, quasi terræ tactu instaurari uidentur incredibili celeri-
 tate. O' raram prouinciæ felicitatem, O' reges undique beatos, si tan-
 tum personam suam satis nosse potuissent, & in actu summo rerũ
 grauissimum quodq; negocium ductu suo transigi, nedum auspicijs
 suis concupiuissent. hoc deus ad cætera Galliæ addidisset, numeris
 omnibus cumulata felicitatis esset. nam cum clementiam in regibus,
 tum libertatem in ciuibus rarissime desiderauit. Sed illud, illud in-
 quam acereis homines, & rerum non nescios urit, q̄ pusillis homun-
 culis necesse est persæpe subseruire, quos ut actores, & uicarios prin-
 cipis aulica comitia ceruicibus iniungunt succollaturæ plebis. illos q̄-
 dem aut fortunæ suffragio, aut fauoris inconsulti redempti uel re-
 nunciatos. huiusmodi autem homines, cum fata gallica regant, cum li-
 beralitates principis munificentiamq; arbitrentur, cum cuiuscunq;
 nostratum externorumq; merita ancipiti trutina arbitrij sui per-
 pendant, & uoluntatis suæ modulis uiros magnos, pusillosq; metian-
 tur, sursum deorsumq; permiscant omnia in Francia, facile quidem
 illa principe omnium prouinciarum. Quid enim per deum immor-
 talem recte, atq; ordine administrare semisses isti actores possunt, qui
 nullum ius ciuilitatis, & isonomiæ nouerunt, quæ est æquabilis ho-
 norum, bonorumq; distributio, pro dignitate, ac merito ciuium tem-
 peranda. Nam quod ius a nobis appellatur distributuum, id ab
 Aristotele iuris ciuilibus eximio conditore cataxian dictum est, quod
 est secundum dignationem, & promerita cuiusq; ciuium statuendum.

at huiusmodi uelut interreges iandiu pertulimus frementibus ne-
 quicquam omnibus ordinibus suppressa procerum auctoritate. Hic
 mihi manum iniicit reputatio fortunæ temeritatis, resistereq; pau-
 lisper cogit, ac sui meminisse. Siquidē cum in omni mundi parte for-
 tuna plurimum pollere, & rerum esse domina existimatur, tum uero
 super omnia ipsam esse in Francia iudico. Haud ita pridem homines
 duos uidimus tanta subnixos potentia, ut ad reip. officia uix decimus
 quisq; non ex eorum clientelis prodire uideretur, cum etiam ipsi in-
 crementa sua fortunæ bona ex parte deberent. Horum cum alter
 tempore paulum prior, & fastigio multum amplior, eo prorsus esset
 ingenio, ut qui se submittere maxime eius potentia uellent, hosce ille
 maxime cæteris præficere uellet, Alter eos præcipue promouere con-
 cupiebat, ornamentisq; immodicis augere, quos sibi usui fore spera-
 bat ad potentiam uel augendam, uel tuendam, aut ijs moribus præ-
 ditos, ut sibi morigeri esse omni genere obsequij sustinerent. Nam &
 ipse impigre morigerando probatus, in secundas gerendarum rerū
 a maiore adoptatus erat, quin & assèclam, comitemq; illius poten-
 tiæ non socium postea semper egit, haud grauate primos faciens sub-
 mittens, atq; etiam subūciens illius fortunæ cuius tum nutu omnia
 uertebantur, & meminerat quas in leges cum summum magistra-
 tum iniret surdo sacramento ipse adactus esset. Quoad illo de medio
 sublato cum nutanti fortunæ uideretur imminere, quidam alius, ex
 eodem prodijt comitatu apud ordines aulicos egregie gratosus, cuius
 auctoritate, et solertia effectum est, ne ille impotentia animi omnino
 indulgeret Cui si spiritus omnes suos profundere libere licuisset, ne
 curia quidem summa quantumuis obnixa substituisset. Cum hoc re-
 rum statu fors fortuna specimen facere potentia suæ uideretur, conti-
 git, id quod necesse erat, ut quos casus temerarius in aulam insinua-
 uisset, aula autem tum erat comitatus ipsorum cum unum, aut alte-
 rum stipendium ijs supparasitando fecissent, statim uel magistratu,
 uel ant. stitio donati quasi militiæ præmio, maecti esse uirtute obsequij,
 atq; obseruantia iuberentur. Quod cum mirificis exemplis apud
 omnes innotuisset, eoq; mores incubuisse uulgo dictarentur, ut nul-
 la iam uia certius ad magistratus, honores & diuitias ferret, quàm
 ambitio & assentatio, & ut plane loquar, corporis animiq; fœda
 uendicatio, contrâq; honestarum artium studiosi, aut ueritatis tena-
 ces, omnesq;, qui sese eximere fortunæ ditione cupiebant, uel quos
 extra præscriptum decori, & honesti pudebat proflire, male de
 se mereri uiderentur, qui uel studio literarum miseri intabescerent.

rent, uel inania, & obsoleta nomina honestatis, & uirtutis tanto pe-
 re amplecterentur, uel deniq; in ijs rebus fouendis consensescerent,
 quæ nihil ad id tempus pertinere cernerentur. Cum ea inquam
 ferè esset conditio temporis, certatim eò aduolantes, atq; etiam mi-
 grantes uidebamus, ubi contubernium esse fortunæ uidebatur, cum
 interim paucis illis, qui constantia, & pudore ducebantur, domi
 agere feriatos ab omni actu publico liceret, qui quidem adiunctum
 compendium, & honorem haberet. sic paucis annis factum, ut in-
 uersis ordinibus patricij ad plebem, & plebei ad patricios tradu-
 cerentur, cum uelut somno beatos redeunters uideremus, quarto uel
 quinto, atque etiam decimo equite nonnullos comitatiores factos,
 imia tribus nouis insignes, quæ gentilitijs & troiugenarum nunc
 claritate præstant. Ita duorum hominum potentatu, repagulis pudo-
 ris & reuerentiæ legum atque existimationis bonorum, & grauius
 refractis, & retusa acie iudiciorum seueritatis, eò iam insolentiæ
 & licentiæ uentum erat, ut accepta expensâq; omnia non fortunæ,
 sed fortunatoribus hominum referrentur, quos princeps indignita-
 tis nescius præfecerat ut assolet, hominum delectui. Quæ potentia
 ipsi freti, cum diuinos sibi honores poposcissent, nec defuissent homi-
 nes primarij, qui se eorum cultus ingessissent antistes, ab altaribus
 domui non pauci emansitantes, iam mortalium sensu inauditæ rei
 miraculo stupente, providentiâ utique rerum humanarum curam
 abieciſſe, aut certe posuisse à multis putabatur. & alioquin usq; eò pu-
 blica mens successu rerum elata aberrauerat, ut Martis, & Bellonæ
 numina instar propemodum haberent omnis diuinitatis. Quibus re-
 bus Francia Christianarum partiu signifera (me miserum qui hæc
 meminisse cogor) cum cognomen illud ipsa suum, & æternum impia
 uisset, ibi tum ibi uerum & unicum numen rapida nostri orbis uer-
 tigne terribile, diuinitatis suæ maiestatem asserere mirifice coepit,
 editis in superbos exemplis omnis memoriæ clarissimis omniumq;
 gentium, si rerum diuinarum intelligentiæ dociles ipsi animes habe-
 remus. Sed nos (o' cæcæ mentes humanæ) monita diuina perinde ac
 fulmina terrificæ, celeri transmittere obliuione gaudemus, tantisper
 modo in cælum suspectantes, quoad orbis concussu contremſcimus,
 serenitate autem reddita, uel subſtillo adhuc cælo, ne turbinum qui-
 dem recentium uestigijs admonemur, & alias quoque procellas im-
 pendere fortasse. Quæro ecquo unquam seculo dominus in no-
 stros uel in suos potius rapidiorem iræ suæ terrorem, incantio-
 remq; distinxisse uisus est? Distinxisse dico? immo etiam ui-

brasse, tametsi contremfactas delicias suas Francos persequi pepercerit. Hoc cum heri & nudius tertius factum sit, quis iam meminisse dicatur, siquidem mens publica ex habitu, & fiducia singulorum aestimetur? Sicne fomento uno, præcalido fortasse, e re nata appposito, doloris statim & discriminis Franci obliuiscuntur, ut uulnere percurato? Pro' suprema & eterna dei providentia usque adeo ne densa seculo nostro erroris impij est effusa caligo, ut ne fulminante quidem deo sursum aspiciere possimus? Qui si cælum suspicere obliuiscimur, quin igitur omnia intente circumspectamus, ut sensu saltem humano Gallia niteretur? nunc uero nec deorsum nec sinistrorsum intuemur, nec retrorsum respectamus, ac ne id quidem, quod porro est uidere contendimus. id demum, quod oculis admotum est, aut etiam ad quod identidem offensamus, animaduersione dignum esse censemus. ut mirari nunc subeat eorum uel inertiam, uel amentiam, quorum oculis princeps pro conspicijs solet uti. Qui cum cœmundis possessionibus, & ex ædificandis penatibus gentilitijs longissime prospectare, & ad pronepotum usque atnepotes porroq; etiam uideantur, existimationi tamen populari non seruiant ad posteros manaturæ, etiam si perpetuo ipsi tenore felicitatis, quod rarissime euenit, uitam transegerint longiorem. quâquam quid felicitatem istorum uoco? quorum nulli securum sui possessorem esse licet, ex quo ciuilibus, & municipalibus uitæ tranquillitatem aulicæ potentie semel emanciparunt. Nam qui acquiescere intra natalium modum, exigui esse animi aut degeneris arbitrantur, ij q̄ altissime uolentes emicare, eo' abripiuntur sæpe, unde sine præcipito in uitam descendere tranquillio rem nequeant. Atqui huiusmodi est ferè eorum conditio, qui ius in caput hominum, ac fortunas habere, aut decus opimum esse putant, aut culmen felicitatis. Quos equidem, ut nunc sunt humana, crediderim potius gradum ad æternum præcipitum factitare, quàm ad ueram beatitudinem uel tantulum proficere. Qui enim sensus omnes suos diuino desponsos amori, cultuique, humano obsequio, & fastui seculari ita mancipauerit, ut ne animam quidem receperit cœlesti sodalitate natam; quæ in manum ipsa dei mancipium que tum conuenit, cum militiæ Christianæ tyrocinio quisque sacramento primum demum dico dixit lustrali rore respersus, quonam modo is non perfidus & transfuga est, qui a deo in cuius uerba adaptus est, ad eum mundi fastum desciscit, cuius obsequium rogatus eiurauit? Et enim anima usque adeo aulicæ potentie amore capta, quid alii:

q̄ à sponſo ſuo eodemq; domino diuertens, res ſuas ſibi habere eum
 iubet, & cum dote ſua licet profectitia tranſit ad amorem impieta-
 tis. Sed deus ipſe iſta uiderit, cuius eſt prouidentiae quicquid recte,
 atque ordine in commune conſulitur, ut eius eſt conuientiae quicquid
 nunc populus perpetitur. Caeterum, ut ad rem redeam, ſi per hoſce
 aliquot annos iſti hominum merita in diſpenſandis honoribus &
 officijs publicis ponderata fuiſſe contenderint, ſunt qui auſint affir-
 mare, raro libripendibus ipſis eorum lancem competitorum iſſe peſ-
 ſum, qui meritis quamlibet amplis uel aurum, uel neceſſitudinem,
 uel aliud quippiam commendatitium nõ addiderint, quod uirtutem,
 doctrinamq; praeſeruat, & famam quamuis illuſtrem. Ita uiros
 eximos, qui aut ingenij ornamenti, aut praeſeruat natalium, aut
 innocentiae, & doctrinae ſuffragio renunciarı ſperant & ſua cre-
 ſcere industria, obſerictos ijs eſſe graui quopiam authoramento neceſſe
 eſt, qui officinae illius beatrix uideri mancipis gaudent. quorum ut
 quiſq; maxime uel obſcuris uel exiguis natalibus ortus eſt, ita plerũq;
 eſſe ſolet pleniffimus ſuſtidiũ. Vnum tamen eorum genus ſemper exi-
 tiabile fuit, qui diuturno graſſati obſequio, & in omnium poten-
 tium obſeruantiam compoſiti, oris tandem probitate obreperunt ijs,
 qui ſuper admiſſiones erant. Hoc genus & flexiloquum, & ad
 omnem rerum inclinationem aut fortunae celerem euariationem
 Chamæleontea quoque ipſum mutatione aliud atque aliud eſſe ſolet.
 uifi ſunt ſæpe Onoccephali qui numerum augetent, ut in omni ordi-
 ne fere ſunt quos ſurtunae tantum eſſe mera ludibria iudices. Qui
 nec ingenio praediti, nec arte ulla ciuili intincti ſunt, nec natura aut
 ſciti aut lepidi, ſed fruges tantum conſumere noſtri prytanei nati. Ve-
 rum illi nos urunt aulici ueteranei uel uerius ueteratores, qui ma-
 nubijs popularibus beati, & proceres obæratos uerſuris authoran-
 tes, eos proceſſibus ſuis inimicos putant eſſe, qui ijs ſtudijs incumbunt,
 quae quaeritum non faciunt. hos ſtipatos manipulis aſſeclarum ui-
 dere eſt, quos uelut tyrocinio deducunt in officinam ditis, ut illic ar-
 gentariam faciunt. Ii autem ut literarum irriſores improbuli, ſic
 ærarij arroſores minutuli a uulgo dictantur, ad id tamen ſua centu-
 riat, ut uberrimum quodq; munus per manus traditum ſuſcipiant,
 quod quidem eſſe poſſit in aulae commercio. ex manubijs enim popu-
 laribus ſuppeditantur iuuenes beatuli, quae literatis, & doctis ſacro-
 ſanctae ſolent eſſe. ijs autem ſtationarijs ordinum ductores in ſua uer-
 ba adactis, firmiſſimum quodq; tenent reip. praefidium, ne quando
 ſumma poteſtas inclinatione rerum ex ſinu ſuo excidat. & nos con-

silium publicum tantis hactenus copijs Gallia non suppetijisse mi-
 ramur? Quis enim iam referre uel honestatis, uel utilitatis pu-
 blicæ putat qui quibus anteponantur? Nec uero Gallia quam-
 libet latis finibus patens, multisq; magistratibus atque honoribus
 instructa, propinquis, & necessarijs istorum cum numero per-
 multis, tum uero cupiditate deuorantibus uberrimum quodq; nu-
 nus, iam esse satis potest. Quare cum magnæ ipsorum cogna-
 tiones, etiam affinitates dudum coiuisse uisæ sint, quæ nulla in uel
 legitima, uel aduersarum factionum frangi possint uel dissui, quid
 illis tandem sperandum est qui suffragatores uel sequestres in-
 tra septa non habent? nam meritorum quidem surdas preces
 nihil prodesse scimus, cum alioquin omnia in potestate teneant qui
 dies & horas soli comitalis nouerunt. quidni enim comitia uel
 differre possint, uel auferre, qui etiam institutum edicunt, cum
 libuit, & remittunt? Sed quid nominis appellemus, aut quid
 hominum potius eos esse dicamus, quorum haud ita pridem si-
 lentium plus regno nostro nouimus incommodasse, q̄ omnium po-
 tuere concionantium uociferationes prodesse? Sirach ille philosophus
 Iudeorum secundum Solomonem sapientissimus tricesimo capite sui
 libri ita inqt. ἀρθὰ ἐνεχυμίαι ἐν στόματι κικλίζομένω, θέματα βρω-
 μάτων παρακείμενα ἐπὶ τάρῳ. effusa bona in ore compresso, fercula
 epularum apposita sepulcro. O' foedissimam culpam cum is animus
 in rerum non exhibetur actu, quem uel mores, uel anteacta uita
 spondere, uel frons deniq; imposterula uidebatur præferre. silen-
 tium dico? Vt nam hactenus argui possent. Heu mores huius ætatis.
 Quonam tandem gentium germana uirtus abiit? cedo nunc Ari-
 stidem unum, aut Nasicam, quicum in tenebris nucem, & ego Alcyo-
 nem uidisse me gloriabor. Cedo Catonem, aut alium quemuis liberi
 spiritus uirum, qui & reipublicæ charitate ducatur, & precarium se
 honorem habere non meminisse uelit. Cedo qui in actu publico ple-
 raq; in priuatis rationes non referat, nec uelut fortunæ largienti
 publicæ, pandendū esse priuatum sinum putet. Cedo deniq; qui sim-
 plici innocentia & integritate, q̄ multiplici lorica opum & propin-
 quitatum aliarumq; necessitudinum tectus esse malit, non modo ad-
 uersus uim aulicam, & improbam, sed etiam aduersus legitimam
 & civilem. Postremo ostende unum ex istis uultuosus, & personatus,
 qui aliquando omnibus integumentis simulationum euolutum se uel
 amico, & propinquo cognoscendum dederit. Ita ne uero isti a con-
 spectu nostro rapti, cum eos exceperint numia grandiora, iubeant

non modo nos, sed etiam honestatem, ac ueritatem ualere, quasi ut in alienos mores (o maleficam uim Vertumni) sic in aulicos immigrarint? & primos uitæ actus, quasi obsides hominum existimationi datos, ætate iam uergente perfide destituant? uideant quæso etiam atque etiam, ne id perinde esse credatur, atque si maturam segetem laudum suarum, tædio ipsi uitæ compositæ capti, repente, ut sic loquar, inarare, uertereq; dicerentur. At qui tales aliquando inuentos esse constat, qui dignitate uultus populo imponerent, & oris probitate, ut nucis intus maridæ specioso sæpe fallunt legentes putamine. Rursus idem Sirach. ca. tertio & tricesimo. $\chi\omicron\rho\tau\omicron\delta\alpha =$
 » $\mu\eta\tau\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \rho\acute{\alpha}\beta\delta\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \rho\omicron\rho\tau\iota\alpha\ \delta\upsilon\omega,\ \alpha\pi\tau\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \tau\alpha\upsilon\delta\epsilon\iota\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\prime\ \rho\pi\omicron\upsilon\ \delta\iota\kappa\epsilon\tau\iota.$
 » Pabulum, inquit, & uirga & sarcinæ asello, panis & institutio
 » & opus mancipio. Quorsum, inquis, hæc philosophi dicta? nempe ut intelligatur uirum sapientem priore loco eorum sociordiam taxauisse, qui sibi, ac propinquis impigri & disertis, ut claris innotuit exemplis, in causa tamen populari inuenti sunt infantes, ac remissi, idq; eo tempore, cum eos gnauos esse & facundos rerum summæ interesset. Quibus aliquando ipsis eorumq; collegis aut successoribus eam mentem dari uelim, ut uel pulpito facessant, ut dicitur, uel dicenda inculcandaq; in tempore proloquantur. Alterum illud symbolum ad regum eruditionem proditum esse censeo, ut crassis ac pigris ingenijs sordida ipsi munera reip. & uelut clitellas publicas iniungerent, exigua quoque salaria geometrica proportione statuentes, ut Aristoteles docuit ratione pulcherrima. eximios autem uiros, quorum industria solertiq; rebus in arduis uti possent, primario ut pane alitos ad ingenua munia transcriberent, ingenuis ipsos artibus institutos, nec eos uitam agere sinerent ignobiles & abditos, qui ornamento reipub. & usui esse possent. Ecquod est enim per superos immortales aut utilius regni administrandi, aut splendidius instrumentum, ad finitimas etiam & longinquas nationes resurgens, q̄ doctorum hominum multitudo, partim in comitatu regis agens, partim per uariareip. munia distributa? At nunc is est reipub. nostræ status, ut clitellæ generosis equis, & instrata speciosa imponantur asinis. Proinde cum nec oculi, nec aures regis officium suum nunc agnoscant, & homines quidam in rebus suis acres, in republica & principis aut languidi, aut hebetes, nec deligere ipsi idoneos uiros, nec hominum famam secundam aut incommodam satis explorare nouerint, quid causæ est tandem quin omnium in repu.

perperam factorum crimina ad eos pertineant? & quod Francia male nunc audit ob doctorum, sapientumq; penuriam, id ijs in crimen uerti debeat per quos hic tales multos esse non licet? Quid si etiam eorum nonnulli prorsus doctos & bonos, eorumq; dissimiles nouere, sed procul eos gubernaculis summonent, ne uel eorum acta ad manus aspiciant, aut in puppim fortasse admitti tandem uelint? Manauit enim hæc opinio in omnes iam ordines, cordationes ideo homines istis suspectos esse, quod prælucentem ipsi facem propius admoueri rebus gerendis nolint. Certe uidimus huiusmodi non admissos in consortium, cum uox id publica uociferatu summo, sed confuso flagitaret. Aut igitur hæc fateantur necesse est, amissim se albam in lapide albo esse, qui inter gnaros, ignarosq; discerniculum nesciant, aut nosse se quidem notæ melioris uiros, sed non tam scenæ, & populo aut etiam ueritati, quàm potentæ suæ, & commodis inferuire, & principis senectuti aut infirmæ ualetudini hæcenus illuisse. Virumuis autem fateantur, paris erit impudentiæ. Etenim qui satis secundas implere partes nequeunt, qua, malum, fronte primas tenere contendunt? præsertim cum tot egregios actores inter cuneos inertes exactosq; sedere uideamus, & decus scenæ proceres longissime submotos? eorum si sagacitatem requirere nunc uacaret, aut id interesse rerum magnopere arbitraremur, quàm facile esset docere Franciam non modo oculis, & auribus nostro caruisse tempore, sed, quod instar est monstri, ne olfactus quidem sensorium habuisse. Quam enim tandem cladem odorari ante potuimus aduentantem, quæ ab ea oppressi? quid ante prouidere, quæ in oculos incurrit? Quem rumorem belli prius auscultatu captare, quàm omnia classicis personare uisa sunt? Hunc statum rerum in Gallia uidimus, quo statu res gestas siquis olim memoriæ mandare statuerit, eorum quidem quis lotis manibus stilum capessere licëbit, luculentum sane argumentum scribendi, copiosumq; habebit, & ex eo posteritas intelliget quæ magnifice sese nonnulli in rerum administratione gesserint. Quis enim amans patriæ, cum paulo acriorem animum ad hæc scribenda applicauerit, non hoc præcipue docere contendat, & persuadere, quod Francorum natio inuidia prius rerum in Italia prosperrime gestarum, deinde etiam odio & contemptu laborauit ob immutatam rerum statum euentu prope interneciuo, nõ id uitium gentis fuisse, quæ tot seculis documentum strenuitatis suæ dedit comis, & innoxie, ut quidem sunt iura belli, sed temporis fatalis, sed ambitionis paucorum præcipitis, atque inertis, quam

*uniuersæ gentis ignominia expiari oportuit, ut exemplum seculis
 in posterum proderetur, sed quidlibet potius quàm uniuersæ gen-
 tis uel scelus, uel erratum. Hæ, ut arbitror, sunt causæ quamobrem
 Francia latius, atque augustius imperium non habet, ne mirum sit
 reputantibus amplum ei, & magnificum late imperitandi instru-
 mentum semper fuisse, rerum tamen gestarum rationem haud qua-
 quam proportionem constare. Quare si moribus iam nostris qui re-
 rum summam tenent, tenebuntq; in posterum, in disquisitionem con-
 uentuum aliquando principe præside uocarentur, nonnulli sæpe, q-
 nasutos sese uideri uolunt, haud dubie, quod aiunt, apprime simi ab
 omnibus cernerentur. proinde qui illorum sunt adhuc superstites,
 ij maximopere laborare debent, ut præteriti temporis damna sar-
 cientes, publici etiam dedecoris discutiant sugillata, ut quidem discra-
 ti possunt. Sic enim fiet ut uulgatæ opiniois & per omnes ordi-
 nes peruagatæ sententia inducenda, à qua uix prouocare quisquam
 potest, publicæ etiam ipsi famæ tympana sonitu hilariore, ac festi-
 uiore pulsent. Ad hoc autem ideo alacriore animo ac spe meliore
 comparare se possunt, quod rebus gestis genialis huius anni ansam
 ipsis deus retinendi gubernaculorum dedit, etiam cum laude non
 uulgari. quâ occasione utinam & probe, & solerter tantisper, dum
 licet, utantur, ut nobis aliquando argumentum palinodiæ detur. Mul-
 ta alia restabant eodem pertinentia, sed hæcenus Hercules & Li-
 ber pater, ut est in prouerbio. Vtius fortasse ciuili libertati aqua
 fluere nõ uidetur, proinde reuertar ad uiam institutam, quæ adhuc
 magna restat. Romanarum Persicarumq; opum commentationem se-
 quitur Iudæorum mentio, quorum reges Dauid & Solomon imma-
 nes diuitias possedisse leguntur. quas eo magis leuiter excutiendas ef-
 se duxi, ne præuariationis arguerer, quàm quod explicandi de ijs
 aliquid fidutiam conceperim. Iunabat & alioquin in eas res inq-
 rere, quæ, ut uulgi est opinio, sola sacrorum scriptorum authorita-
 te subnixæ esse creduntur. Iamprimum igitur prioris Paralip. cap.
 II. & uicesimo Dauid, ita loquens ad Solomonem inducitur. Confor-
 tare & uiriliter age, ne timeas neque pæueas. ecce ego in pauper-
 tatula mea præparauî impensas domus domini auri talenta cen-
 tum millia, & argenti mille millia talentum. & secundi Regum
 VIII. Et percussit Dauid Adadezer regem Soba, quando profe-
 ctus est ut dominaretur super flumen Euphratem. Venit quoque
 Syria Damasci ut præsidium ferret Adadezer. & percussit Da-
 uid de Syria. XXII. millia Syrorum, facta est Syria Dauid serui-*

» ens sub tributo. Et tulit Dauid arma aurea quæ habebant serui
 » Adadezer, et detulit ea in Hierusalem: Libro autem tertio Re-
 » gum capitulo decimo. Non erat argentum nec alicuius pretij pu-
 » tabatur in diebus Solomonis, quia classis regis per mare cum clas-
 » se Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde au-
 » rum et argentum. Et paulo inferius fecitque ut tanta esset abundan-
 » tia auri et argenti in Hierusalem quanta et lapidum. Hac hy-
 » perbole immensa auri argentiq; uis fuisse significatur in thesauris
 Solomonis. Vidimus supra summas Persarum opes centum et o-
 ctoginta millia talentum fuisse post Darium uictum. quibus oportet
 septem millia addere quæ Darius Ecbatanis fugiens secum in
 tumultu rapuit ut auctor est Arrianus, et ijs rursus coniectura ad-
 dere sumptum eius belli. Historia autem regum dicit Dauid habu-
 isse argenti mille millia talentum, idest decies centena millia, et au-
 ri centum millia, quæ minima computatione mille millia talentum
 argenti ualent. Ita fit ut decies maiores fuerint Dauid opes quàm
 Darij. Existimo autem et Persicum talentum et Hebraicum idem
 cum Babylonio fuisse talento, qua ratione summa sexta parte auge-
 tur. Quare fidem res illa habitura non uidetur hominum quidem
 sensu, etiam si auctoritati sacrosanctæ id creditur. Quâquam etiam
 magis illud hyperbolicum uidetur quod Ctesias de Sardanapalo scri-
 psit. qui ducentis circiter annis Solomonis ætatem secutus, morte sua
 regnum Assyriorum finiuit. Ait enim eum regem ab Arbace Mæ-
 do obsessum fractis iam aduersa pugna uiribus et uictoriæ spe ab-
 scissa, pyram in regia struxisse altitudine pedum quadringentorum,
 in qua cubilia centum et quinquaginta posuit aurea, totidemq; ex
 auro mensas. In medio autem pyræ contabulationem extruxit pe-
 dum quoquoersus centenim. in quo lecticas consternendas cum cu-
 rauisset, superiorem contabulationis partem trabali materia conte-
 xit, et latera crebris ualidisq; tignis cinxit ita ut exitus non pa-
 teret. Quo factò ipse et uxor et pallacæ uarijs in lecticis iacue-
 runt in eo ædificio conclusi. In quod etiam ipsum auri centes cen-
 tena millia, argenti uero decies tantundem congeffit, idest nullies
 centena millia talentum, quod ipse myriadem myriadum appel-
 lat, idest decies millena in sese multiplicata ut antea dictum est, cum
 præter eam summam liberis, quos ad Nini regem belli initio mis-
 erat, auri talenta numero tria millia dedisset. Super his operibus
 cum instrumento regio multiplici ac copiosa uarietate distincto, cum
 ipse ita cum uxore et pellicibus eius recubisset, pyram illi ædifi-
 cio cir-

cio circumdatam accendi p̄ eunuchos .i. amicorum iuratisissimos iussit.
 Eos enim solos confcios consiliorum extremorum fecerat. Quo fa-
 cto ipse cum illis opibus diebus quindecim conflagrauit, stupenti-
 bus alijs præter confcios. Fumus enim in sublime conuolutus ingen-
 tis cuiusdam sacrificij opinionem faciebat, apud eos quidem qui ex-
 » tra regiam erant. ἐπετέραςε δὲ τὸ οἶκημα δοῦδος μεγάλας τε καὶ πα-
 » χείας. ἔπειτα ἐν κνήκῳ πρὶ ἐθνεῖ πολλὰ ξύλα καὶ παχέα, ὥστε μὴ εἶναι
 » ἕξοδον. ἐν ταύθῃ πρὶ ἐθνεῖ κίον χρυσοῦ μυριάδας κιλίας, ὄργυρῶ δὲ
 » μυρίας μυριάδας ταλάντων. καὶ ἰμάτια καὶ πορφύρας καὶ σολὰς παν-
 » τοδαπέας. ἔπειτα ὑφάφας ἐκέλευε κίον πυρᾶν, καὶ ἐκάλετο πεντεκαίδε-
 » κα ἡμέρας. οἱ δὲ ἐθαύμαζον ὀρώστες τὸν κερπὸν. καὶ ἐδόνον αὐτὸν θυ-
 » σίᾳς ἐπιτελεῖν. ταῦτα δὲ μόνοι ἤδεσαν οἱ ὠνύχοι. Redeamus ad
 Dauidem. Iosephus libro septimo antiquitatum de eo loquens ita
 » inquit. Reliquit autem Dauid diuitias tantas quantas nemo alius re-
 » gum nec Hebræorum, nec aliarum gentium. κατέλιπε δὲ πλῆτον
 » ὅσον οὐκ ἄλλος βασιλῆς οὔτε ἑβραίων οὔτε ἄλλων ἐθνῶν. Ingentes au-
 tem pecunias in sepulchro eius conditas fuisse dicit, & in regum lo-
 culis, qui magna arte conditi ita erant, ut non facile inueniri pos-
 sent. Eusebius libro nono de præparatione euangelica author est Eu-
 » polemum ita scriptum reliquisse, Dauid regem Syros & Phœnices
 » usque ad Euphratem domuisse, Idumæos etiam & Ammonitas, Ita-
 » ræos, Moabitas, Nabatæos, Nabdæos, Suronemq; Tyri ac Phœni-
 » ciæ regem, bello subactos tributa Iudæis pependisse. Dauidq; peten-
 » ti diuinitus locum fuisse demonstratum quo loco ædificaturus esset
 » templum. sed cum sanguine hostium & multis cædibus per bella
 » uaria impiatus, hoc facere non potuisset, quam maximum potuit
 » apparatus fecisse. itaque comparasse eum æris argenti auri ta-
 » lenta non pauca, lapides etiam & ligna cupressi & cedri. na-
 » uesque eum ἐπέστειλε Melanis Arabiæ ciuitate, misisseq; in insulam
 » Vrphen in rubro mari sitam metallis auri scatentem, unde in Iu-
 » dæam innumerabilia pene auri pondo delata fuisse. Dauid au-
 » tem morientem regnum Solomonî filio tradidisse. qui cum tem-
 » plum ædificaturus esset deo ita uolente, literas ad Vaphren Aegy-
 » pti regem scripsisse hoc exemplo. Rex Solomon Vaphri Aegypti
 » regi amico paterno salutem. Scito me a deo magno Dauid patris
 » mei regnum accepisse. cumq; mihi pater præceperit templum deo
 » condere coeli & terræ conditori, ut etiam ad te scriberem addi-
 » dit, peto igitur abs te ut artifices atque fabros ad ædificandum
 » templum dei mittere uelis. Vaphren autem inter alia hoc re-

scripſiſſe. Ad ædificandum templum dei ſabros atq; miniſtros octua-
 ginta millia hominum ad te deſtinaui. dabis igitur operam ut recte
 atq; ordine uiuant, & rebus neceſſarijs non careant, temploq; dei
 condito incolumes ad nos redeant. Idem cum Solomon ad Suronẽ
 Tyri regem ſcripſiſſet, ſimile tulit reſponſum, & eundem numerum
 operariorum impetrauit. & præterea architectum Tyrium ma-
 tre iudæa natum, uirum in architectura ſummum. Congruit hoc cũ
 eo quod dicitur tertio regum, capite quinto, ubi rex Tyrius non Suron
 ſed Hiram appellatur. Iosephus li. VIII. antiquitatum epistolam re-
 gis Hiram, quem Iromum à Tyrijs uocitatum eſſe dicit, & epistolam
 Solomonis ad eum, ad ſuam ætatem aſſeruatas eſſe affirmat, nõ mo-
 do apud Iudæos ſed etiam apud Tyrios. Libro autem primo con-
 tra Apionem gramma. Sunt inquit apud Tyrios annorum multo-
 rum acta, quæ publica cura diligenter aſſeruantur. in quibus inter
 cætera hoc quoq; perſcriptum eſt, qd Hieroſolymis templum à Solo-
 mone ex ædificatum eſt annis centum & quadraginta priuſquã Ty-
 rij Carthagnem coloniam ædificarunt. apparatus etiam construen-
 di templi in ea acta relatus eſt. Iromus enim Tyriorum rex amicus
 erat regis noſtri Solomonis. ἀνεγράφη δὲ παρ' ἐκείνου ἢ τῶν καὶ κε-
 τασκευὴ τῶν παρ' ἡμῶν. εἰρωμος δὲ τῶν τυρίων βασιλεὺς φίλος ἦν τῷ
 βασιλεὺς ἡμῶν ὀλομῶντος. Pergit Eupolemus & rurſum ita inqt.
 Totum autem aurũ, quod in templo columnis, & uasis templi fuit
 conſumptum, Quadrages ſexies centena millia fuiſſe. argenti uero
 ad clauos, et alia inſtrumenta mille ducenta triginta duo talenta. æris
 uero in columnis fornicibus, ac cæteris talenta decem & octo millia.
 miſiſſeq; omnes in regiones ſuas Phœnices ſimul, & Aegyptios, de-
 cem auri talenta ſingulis data. talentum autem dico, inquit, quod
 ſiclum appellant. & Aegyptiorum quidem regi oleum & mel ma-
 gna quantitate miſiſſe, Suro ni autem columnam auream, quæ Tyri
 in templo Iouis conſpiciatur. Hæc expoſitio poteſt rem facere credibi-
 lem. ſed quod dicitur quadrages ſexies centena millia non adiecto
 ſiclorum uel talentũm, neſcio an librariorum ſit uitium. Græcum
 enim exemplar non uidi. Siclus, inquit Hieronymus Ezechielis
 IIII. ſtater eſt, hoc eſt drachmæ quatuor. Exodi. XXX. cap. ita legi-
 tur. Siclus. XX. obolos habet. media pars ſicli offerretur domino. quod
 exponens Iosephus li. III. antiquitatum ſiclus, inquit, Hebræoru nõ
 miſma quatuor drachmas atticæ habet. Hac ratione ſi ſingulis ope-
 rarijs, qd centum & ſexaginta millia erant, deni ſicli dati ſunt, hoc
 eſt quadragen. e drachm. e, fiunt quater & ſexages centena millia
 drachmarum.

drachmarum: Ex quibus quatuor & sexaginta millia pondo fiunt, eo numero per centenarium diuiso. Fiunt hæc mille sexaginta sex talenta & quadraginta auri pondo. quæ æstimatione nostra (in singulas enim libras centenos & duodenos aureos solatos & semissem numeramus) bis & septuagies centena millia solatorum ualent, cum fuerit illud aurum nullo alio metallo concretum. Quæ summa si in opificum mercedem impensa est præter sumptus cibariorum, quod euasuram æstimationem operis cum instrumento sacrificiali & ornamentis templi putamus? nempe ad infinitum uisum iri necesse est, si quis apud Iosephum uasa templi legerit. Quod si ita ponamus summam superiorem ut quadragies sexies centena millia siclorum fuerint in templo consumpta, hæc summa iam paulominus quadruplicato crescet. sedecies enim centena millia siclorum operarijs data sunt, quæ sexaginta quatuor millia pondo efficiunt. quæ si ternario multiplicentur, sunt duodequingages centena millia siclorum, quæ in ornatum, & supellectilem cedunt, Cum Eupolenus scripserit sex & quadraginta millia siclorum auri, in templi instrumentum ornamentumq; abstracta fuisse. quibus nos ducenta millia addidimus, ut summa quadruplicato cresceret. quod si uniuersam summam exacte collegeris, bis & sexages centena millia siclorum in duobus ijs capitibus inuenies. Quæ ducenties quadragies octies centena millia drachmarum ualent. Hæc si centenario partiantur, ducenta quadraginta octo millia pondo auri in summa efficiuntur. Quæ ut in singula pondo aureos centenos statuamus, ducenties quadragies octies centena millia aureorum ualent. sed quoniam aurum fuit obryzum, ut diximus, si in singula pondo rursus duodenos aureos & semissem addamus, fient in summa ducenties septuagesnouies centena solatorum millia. Quibus addere oportet mille ac ducentorum talentum argenti æstimationem. Fortasse expeditior erit calculus hoc modo. Ducenta quadraginta octo millia pondo auri, quatuor millia centum & triginta tria talenta efficiunt, & uiginti auri pondo. quæ duodecies totidem argenti talenta ualent, idest undequingaginta millia & sexcenta talenta. Hæc ducenties nonagesepties centenis, & sexaginta millibus aureorum coronatorum ualent. Et hæc summa superiori conueniet, si ad solatorum millia reducat. Addit Eupolenus mille aurea scuta a Solomone fuisse facta. In ter-

» tio autem Regum cap. decimo, itz legitur. Fecit quoque rex Solo-
 » mon ducenta scuta de auro purissimo. sexcentos auri siclos dedit

» in lamina, scuti unius, & trecentas peltas ex auro probato, trecentaeque minae auri unam peltam uestiebant. posuitque eas rex in domo saltus libani. Per hoc intelligimus in ornatum templi scuta aurea non cessisse, & accedere ad quantitatem auri ab Eupolemo positam. Peltam autem scutum esse breue nemo est, qui ignoret, Virgilio dicente,

» Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Aut hic locus igitur mendose legitur, aut Iosephus & Hieronymus non recte siculum interpretati sunt. Deinde trecentae minae atticae paulo plus ducentis uiginti quinque libris nostris Zygostaticis ualent, tantum autem pondus uix gigas sinistra manu uersaret. Plinius inter miracula roboris refert Fusium Saluum duo pondera centenaria pedibus, totidem manibus, & ducentaria duobus humeris contra scalas tulisse. At libra nostra quadrante maior est Romana. hodie iustum pondus baiularium centum & sexaginta pondo esse dicunt. Postremo nec scuta nec peltae solido auro constabant, sed intus ligno, quod laminae aureae conuestiebant. Apud Iosephum libro octauo, non trecentae minae, sed tres leguntur.

» capite autem praedicto tertij Regum ita legitur. Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta. atque in hunc modum cuncti reges Syriae equos uenundabant. centenos quinquagenos siclos in singulos equos pretium statuit, idest nummo nostro sexagenos aureos coronatos, quo fit, ut quadrigae, idest quaterni equi iugales quatuor & uiginti libris constiterint, quae ducentis & quadraginta coronatis aestimari possunt. Ex pretio hodierno intelligimus probabile id pretium fuisse, ut negociatores Solomonis equos in Aegypto & in Syria sexagenis coronatis emerint. Saepe enim, ut testatus sum, per anticipationem loquor, quasi iam tunc aurei nostri fuerint, ut expeditus defungar eo, quod institui. Linius libro primo.

» Ita pedestri exercitu ornato distributoque equitum ex primoribus
» ciuitatis duodecim scripsit centurias, ad equos emendos dena millia
» aeris ex publico data, & quibus equos alerent uiduae attributae,
» quae bina millia aeris in annos singulos penderent. Hoc dictum ita accipio, ac si centenos illic coronatos dixisset, & hic uicenos. Existimo autem unumquemque equitem binos equos habuisse. Dixit enim Linius ad equos emendos dena millia, quibus uerbis significat unumquemque equitem equos habuisse non equum tantummodo. ita pretium equi quinquaginta aurei coronati fuerunt prisco illo saeculo, & sumptus annuus decem aureis aestimatus.

tus. Syriam autem equis abundasse ex Strabone intelligimus libro decimosexto. Tradit enim Pellam urbem Syriae fuisse a successoribus Alexandri appellatam de nomine Pellæ, quæ patria fuit Alexandri. Postea autem Apamia dicta est. Iuxta eam locum esse campestem quem Orontes fluvius cum lacu quodam Cheronese efficit. ibi locum fuisse recensendo exercitui. Et Hippothrophium pulcherrimum, hoc est locum equitum alendo destinatum. In eo fuisse equas regias numero supra triginta millia. admissarios autem equos trecentos. ibidem et equiones fuisse, seu domitores equorum, et lanistas, et bellici ludi magistros, et quinque ad arma Tyrones instituunt, stipendia merentes. quod mihi memorabile visum est. ἑνταῦθα δὲ, inquit Strabo, καὶ τὸ λογιστῆριον τὸ στρατιωτικὸν, καὶ τὸ ἱπποφόριον. θύλειαι μὲν ἵπποι βασιλικῆς πλείους τῶν προσημυρίων. ὁ χεῖρα δὲ τῶν τ'. ἑνταῦθα δὲ καὶ πωλοδάμναι καὶ ὁ πλομάχοι καὶ ὅσοι παιδαυτὰ ἐμμεθοδοῦντο.

Talenti autem significationem non unam fuisse apud Hebræos puto quomodo et apud alias gentes nonnullas. Pollux libro nono siculum talentum duplex fuisse tradidit, uetus et nouum. uetus quatuor et uiginti numos significasse, nouum duodecim. apud Suidam non numos uiginti quatuor ualuisse dicitur, sed mnas, quod corruptum esse puto. ex Polluce, qui ait δύναται δὲ ὁ νοῦμος τρεῖς ἢ μιωβόλια. Valet autem numus tres semibobolos. licet apud Pollucem ὁμίλια pro ἡμιωβόλια legatur. quod sic coniectura assequor. numus sestertius quartam partem drachmæ ualet. drachma autem sex obolos. quare tria hemibolia idest sesquibolum numus sestertius ualuit. Talentum igitur apud Siculos uetus quidem senas drachmas ualuit, nouum autem ternas. Propterea Pollux τὸ μὲν τοι σικελικὸν τάλαντον ἐλάχισον ἴσχυε. siculum, inquit, talentum minimum quid ualebat. eodem pertinet quod idem alibi eodem libro dicit, ἢ δύνατο δὲ τὸ χρυσοῦ τοι τάλαντον τρεῖς χρυσῶς ἀπικουῶς. τὸ δὲ τὸ ἀργυρίου ἐξήκοντα μνάς ἀπικουῶς. Valebat autem auri talentum tres aureos atticos. argenti uero sexaginta minas atticas. Homerus Iliados libro uigesimotertio describens agona funebrem, quem Achilles ad tumulum Patrocli fecit, Talentum pro summa non magna posuit. Primum enim præmiū curuli certantini proposuit fœminā captiuam cum tripode. secundū equā prægnantem mula. Tertio autem loco uicenti lebetem, quarto duo auri talēta. Vltimo phialā æreā lebetis uicem præbētem. τὸ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύο χρυσοῖο τάλαντα. bina talēta dein quarto pronun-

dat auri. Ex his præmijs cum quibus duo auri talenta exæquat,
 apparet talentum paruum quippiam fuisse. Eo in loco enarratores
 talentum antiquum non simile recentiori fuisse tradunt. Aiunt enim
 uetus talentum secundum Polemarchum authorem quatuor librarū
 fuisse. Secundum Theophrastum quatuordecim. Secundum Timæum
 quatuor & uiginti. Aristotelem autem indefinitum talenti pondus
 posuisse. cæterum paruum fuisse summam apud Homerum oportuisse,
 cum quarto loco assignauerit, & minus equa & lebe fecerit. Sunt
 qui dicant talentum auri apud Græcos paruum fuisse authore Di-
 philo. quod conuenit cum eo, quod ex Polluce diximus. Huiusmodi
 autem talenta intelligi prioris Paralip. XXII. existimo auri talenta
 centum millia, argenti mille millia talentorum. æris uero & ferri
 non est pondus, uincitur enim numerus magnitudine. Dauid autem
 circa finem regni Assyriorum regnauit. Cui tempori proximū fuis-
 se Homerum nonnulli tradiderunt, ut author est Eusebius. Ex quo
 coniectura capi potest de talento Homericō, & Dauidico. huic opinio-
 ni authoritatem præbere potest Iosephus lib. VII. antiquitatum, apud
 » quem Dauid ita loquens inducitur ad primores tribuum. Fratres
 » nosse uos uolo, q̄ cum templum domini ædificare statuissem, auri ar-
 » gentiq; magnam uim præparauī ad talenta centum millia. centum
 » millia dixit. non mille millia, ut prioris Paralip. cap. secundo & uic-
 » cesimo. Nec centum millia talentum auri, sed auri & argenti centum
 » millia talentūm. Rursus cum dicitur tertij Regum. X. de regina Sa-
 » ba. Dedit ergo regi centum uiginti talenta auri & aromata multa
 » nimis et gemmas pretiosas. Et rursus. Erat autem pondus auri, quod
 » offerebatur Solomoni per annos singulos sexcentorum sexaginta sex
 » talentorum auri, excepto eo, quod offerebant uiri, qui super uectiga-
 » lia erant, & negotiatores, uniuersiq; scuta uendentes, & omnes reges
 » Arabiæ ducesq; terræ. & cap. superiore. Misitq; Hiram in classe illa
 » seruos suos uiros nauticos, & gnaros maris cum seruis Salomonis,
 » qui cum uenissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringento-
 » rum uiginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem. In omni-
 » bus his locis, ego talentum magnum intelligo. quomodo etiam cum
 » de ære & ferro loquitur historia. Pri. autem Paralip. XXIX. ita in-
 » ducitur Dauid pro concione loquens inter primores tribuum. de pe-
 » culio meo & aurum & argentum do in templum dei mei, exceptis
 » ijs, quæ præparauī in ædem sanctam, tria millia talenta auri de au-
 » ro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi ad de-
 » aurandos parietes templi. & ubicūq; opus est aurū de auro, & ubi-
 » unq;

» cunq; opus est argentum de argento. & inferius. Polliciti sunt itaque
 » principes familiarum & proceres tribuum Israhel, tribuni quoq; et
 » centuriones, dederuntq; in opera domus domini auri talenta quinque
 » millia, & solidos decem millia, argenti talenta decem millia et æris
 » talenta decem & octo millia, ferri quoq; centum millia talentorum.
 De hoc loquens Iosephus, ita inquit. Sed & tunc oblationis primitias
 faciens alia tria millia talentum auri purissimi se præbiturum esse
 pronunciauit, ad adytum & currum dei faciendum. Cumq; tacuisset
 Dauid, a principibus, & sacerdotibus, atq; leuitis certatim offerentibus,
 collata sunt auri quidem talenta quinque millia, & stateres decem,
 argenti uero talenta decem millia. ferri talenta millia multa. hic etiam
 magna talenta intelligo. sed adnotandum, q; quos historia sacra solidos,
 Iosephus stateres dixit. Stater apud Græcos aureum nummum significat,
 quo nomine & Persæ & Macedones utebantur, unde Philippii stateres,
 & Darici & Alexandrei dicti. Stater etiam pondus est drachmarum
 quatuor, ut ante diximus, quod Hebræi siclum dicebant. ergo stateres
 hic pro aureis nummis. i. siclis intelligo. Sed de statere & solido inferius
 loquemur, si memoria non exciderit. Summa disputationis nostræ hæc est.
 æstimationem opulentia Hebraicæ fieri non posse ob talenti uarietatem,
 cum nec ipse Iosephus extricare hanc ambiguitatem potuerit. nunc enim
 pro pondere, nunc pro numero, nunc pro nummo ponitur, ut apud Eupole-
 mum in loco supradicto. q̄q; & Græci eadem penè de uarietate significatum
 talenti tradiderunt. quantum tamen coniectura haud ariolatrice con-
 sequi possumus, quod Eupolemus dixit quadrages sexies centena
 millia in templum et eius instrumentum absumpta fuisse, de siclis. i.
 stateribus intelligendum. Cuius summæ æstimatio a nobis posita est
 exacte, ut arbitror. Itidemq; censendum autumauerim de talentis
 illis Sardanapali, ut fidem historiae obiter arrogemus. In qua hoc
 mihi animaduertendum summopere uisum est, ad eorum, quæ diximus
 » confirmationem, q; Ctesias ita scripsit ut diceret ἐνταῦθα πρηνί-
 » θους ἑξο χροσίου μυριάδας χιλίας, Illic circumdedit auri myriadas
 mille, non adiecto talentum ut in argento fecit. Itidem scilicet ut
 Eupolemus in loco superius citato. Quæ duo exempla indicant
 antiquum loquendi morem, qualis est etiam hodie apud nos, cum
 dicimus mille millia auri. Vt enim hac locutione mille millia aureis
 intelligimus, sic illi mille millia siclorum auri significabant, uidelicet
 q; sicli pondere apud eos nummus aureus percuteretur, ut apud Athe-
 niens. & Macedones stateris. i. quaternarum drachmarum. Quo facta

Etum est ut stater pro aureo acciperetur, ut etiam apud Per-
 sas. Huius opinionis argumentum ducitur ex uerbis quæ se-
 » quuntur. argenti (inquit) ad clauos & alia instrumenta mille
 » ducenta triginta duo talenta. æris uero decem & octo millia.
 » sic singulis opificibus dena talenta data, idest deni sicli, ut ipse in-
 quit. Talentum ergo numarium Hebræorum tetradrachmum
 erat. Atheniensium uero duodenarium erat, idest ternorum sta-
 terem. Sic apud nos interdum libra numaria est. Ponderale
 uero & libræ Hebræorum talentum, Babylonium fuisse pu-
 to, uel potius Aegyptium, qualia erant auri talenta quæ ex
 Ophir insula afferebantur, quam Vrrhen Eupolemus græcus au-
 thor appellat. Tharseis sunt apud græcos qui Indicam gentem fuis-
 se putent. alij Carthaginem sic appellatam ab Esaiâ putant. quod de
 urbe ipsa à Didone ædificata intelligi non potest, cum Iosephus dicat
 post Salomonem centum & quadraginta annis conditam esse à Ty-
 rijs Carthaginem. Saba autem regio fuit Aethiopiæ. Regina autem
 quæ ad Salomonem uenit, & Aegypto & Aethiopiæ imperauit
 ut Iosephus autumat. Sabæi populi sunt Arabiæ felicis. Sunt & op-
 pidani Sabæi, à Sabis oppido magno dicti, ut auctores sunt Strabo
 & Stephanus de urbibus. Est præterea Saba portus in Aethiopia.
 » Strabo libro decimosexto. εἶτα λιμὴν σαβά. καὶ κρήνην ἐλεφαντίων
 » ἐμῶνυμον αὐτῶν. εἶτ' ἐν βάθῳ τούτων χώρα τινησὶς λέγεται. ἔχουσι
 » δ' αὐτῆν διὰ παράψαμμίτιχου φυλάξης αἰγυπτίων, βασιλεύοντα δὲ
 » ὑπὲρ γαυανδῆς, ὑπὸν δὲ καὶ ἡ μερὴν πηλοσίου τῶν τόπων τούτων ἐν τῷ
 » νείλω ὄσση νῆσος. Postea portus Saba, & uenatio elephantorum, lo-
 » cus à re ipsa appellatus. Post hæc regio interior quæ Tenensis dici-
 » tur. quam obtinent exules qui quondam à Psammithico rege Aegypti
 » aufugerunt, imperio parentis sceminae, quæ regina est Meroes insu-
 » la non longe abhinc sita, in Nilo flumine. In cuius ditone alia est
 » insula non longe ab ijs locis sita in eodem flumine, & ab exulibus
 » habitata. Ex his uerbis planum fit unde fuerit regina quæ Salomo-
 nis fama excitata in Palestinen uenerit. Meroe insula est quam Nilus
 efficit, ut inquit Pli. & urbs eodem nomine quam Aethiopicam esse
 Stephanus dicit, et Strabo libro decimosextimo. reginā esse Aethiopiæ.
 » δὲ δὲ τὸ μέγιστον τῆς αἰθιοπίας βασιλείον ἡ μερὴν πόλις ἐμῶνυμος τῆ
 » νῆσῳ. Est autem maxima Aethiopiæ regina Meroe urbs eodem no-
 » mine quo insula. locorum autem uocabula quæ in literis sacris le-
 » guntur, apud historicos non agnosci in causa est, quod scriptores græci ab
 » idiomate hebraico uerba deflexerunt ut sermone suo accommoda-

rent. Deinde Plinius libro sexto de navigatione ab Alexandria in
 Indiam loquens, ita inquit. Quæ omnia gentium portuum uel aut
 oppidorum nomina apud neminem priorum inueniuntur, quo ap-
 paret mutari locorum status. Ingentes uero tunc opes in orbe fuis-
 se argumento esse mihi uidetur aurei sæculi appellatio sub Satur-
 no. Saturnus autem in Italia ante Troianum bellum centum fer-
 me annis regnauit. Et Dauid in Iudæa post Troiam captam teti-
 dem prope annorum spatio, ut colligimus ex chronicis Eusebij.
 Lactantius tamen libro primo, Belum qui ab Assyrijs colebatur,
 trecentis annis bellum Troianum præcessisse contendit, et ei æqua-
 lem fuisse Saturnum. Cui congruit illud quod libro quinto dicit.
 Post Saturni tempora cultum simulachrorum institutum, ideoq; tunc
 iustitiam ueram fuisse cum deus uerus et unus coleretur. Porro
 regnum Assyriorum antiquissimum omnium regnorum fuisse con-
 stat. Cuius quadragesimo et secundo anno Belucho rege octa-
 uo regnante Moses populum dominicum eduxit ex Aegypto. au-
 thor Eusebius libro decimo de præparatione euangelica. libro au-
 tem nono, Alexandrum Polyhistora cognomine. i. multiscium di-
 ctum in libro quem de Iudæica historia conscripsit, authorem esse
 affirmat, temporibus Ioachim regis Hieremiam prophetasse, et
 propter cultum Baal Iudæis cladem prædixisse, et quod ad Tigrin
 et Euphratem ab Assyrijs capti opera essent facturi. quod cum
 Nabuchodonosor rex Babyloniorum audiisset, Stibare Medo-
 rum rege in auxilium accersito, centum et octuaginta pedi-
 tum, equitum centum et uiginti millia, et decem millia cur-
 ruum duxisse in Iudæam, Samaritanas primum omnes ur-
 bes, Galilæam Scythopolim et Galatidem euertisse, deinde
 Hierosolyma, Ioachimq; Iudæorum regem uiuum cepisse, au-
 rumq; argentum et æs, cæteraq; omnia quæ in templo erant
 ornamenta arca excepta et tabulis, Babylonem abstulisse. po-
 stea cum Nabuchodonosor moenia Babylonie ædificare cœpisset,
 morbo correptus diem obiit. Cui filius successit qui pro-
 pter morum nequitiam a sororis suæ uiro insidijs exceptus,
 altero anno regni sui sublatus est. Cui rursus cum filius suc-
 cessisset, nono mense iisdem insidijs peritus, Nabonidam suc-
 cessorem habuit, qui Babylonie muros secundum amnem latere ac bi-
 tumine extruxit. Quem Cyrus aliquanto post Babylone capta cepit.
 Alpheus autem de Assyrijs et Nabuchodonosore hoc modo scripsisse di-
 cit. Nabuchodonosore Hercule robustiore fuisse, uniuersamq; Libyã,

Asiamq; usq; ad Armenios subegisse. Quem Chaldaei dicunt cum
 in regnum redisset, furore diuinitus captum magna uoce exclama-
 se. O Babylonij futuram uobis calamitatem praenuntio, quam nec
 Belus ipse nec uis ulla deorum auertet. ueniet Perses semasinus,
 idest mulus, qui uobis offeret seruitutem. quibus dictis repente e me
 dio excessit. Haec est summa historiae Alexandriae de Nabuchodo-
 nosore, quam Eusebius pluribus uerbis refert. Quart. Regum. XX-
 IIII. legimus Nabuchodonosorem Babyloniorum regem direptis
 Hierosolymis regem ipsum Ioachim & familiam regiam cum the-
 sauris & apparatu instrumentoq; templi aureo a Solomone com-
 parato & fabricato, secum in Babylonem abstulisse. Astipulatur et
 Iosephus in libro decimo antiquitatum. Videamus nunc de Cyro, &
 audiamus praeconium Talthybij summi regis, idest Esaiæ uatis, quo
 » nullum potest esse maius testimonium. Haec dicit dominus Christo
 » meo Cyro cuius apprehendi dexteram, ut subiçia ante faciem eius
 » gentes, & dorsa regum uertam, & aperiam coram eo ianuas, &
 » portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humilia
 » bo. & dabo tibi thesauros absconditos & arcana secretorum, ut sci-
 » as quia ego dominus acinxi te & non cognouisti me & reliqua.
 Hoc Esaias cap. XLV. quod autem de Babylone intellexerit, cap.
 XLVII. planum facit. Sed tace, & intra in tenebras filia Chal-
 daeorum, quia non uocaberis ultra filia regnorum. Iratus sum su-
 per populum meum, contaminavi hereditatem meam, & dedi eos
 in manus tua. non posuisti eius misericordias, dixisti in sempiter-
 num ero domina. & reliqua ad eundem sensum effata a fatidico
 » illo uiro & entheo, idest spiritu diuino persuso. Herodotus libro pri-
 » mo, expeditiones Cyri scribens Nitocrin reginam aggerem circa Eu-
 » phratem duxisse dicit, & crepidinem superstruxisse, timentem ne ali-
 » quando urbs a Medis caperetur, quos imperio Asiae immunere in-
 » telligebat. Cyrus autem inquit, contra filium eius nomine Labyzia-
 » tum expeditionem suscepit, qui matri in regnum Assyriorum suc-
 » cesserat. ὁ δὲ δὴ κύρος ἐπὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τῆν ταύτην ἐστρατεύε-
 » το, ἔχοντα τε τὴ παρὰ τὴ ἐωυτὸς τὸνομα λαβυζιάν, καὶ τὴν ἀυρίαν
 » ὠν δὲ χάν. Hinc autem Cyrum Herodotus regem magnum appellat,
 a quo reges Persarum Megalos basileas, idest reges magnos appella-
 ri se uoluerunt. ut mirum non sit magnum eum regem esse factum
 cuius dominus dexteram rectorum se praedixerat. Verū et Assyriae
 & Mediae regna in Persas esse uictoria Cyri trāsata nemo ignora-
 re potest q̄ Herodotum aut Iustini breuiariū legerit. haec testimonium

perhibent dicto Pliniano lib. XXXIII. Equidem, inquit, miror populum Romanum uictis gentibus in tributo semper argentum impesse non aurum, sicut Carthagini cum Annibale uictæ. nec potest uideri penuria mundi id euenisse. nam Midas & Cræsus infinitum possederant. Iam Cyrus deuicta Asia pond. XXXVIII. millia inuenerat, præter uasa aurea aurumq; factum, & in eo folia ac plantanum uitemq;. Quæ uictoria argenti quingenta millia talentorum reportauit. & craterem Semiramidis, cuius pondus. XV. talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium pond. octoginta capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Galauces & Esubopes, qui terram uirginem nactus plurimum argenti auriq; eruisse dicitur in Suanorum gente, & alioqui uelleribus aureis in clyto regno. sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastaticæ, uicti Sesostre rege tam superbo, ut prodatur annis quibusq; sorte reges singulos e subiectis iungere ad currum solitus, sicq; triumphare. his uerbis apparet Cyrum maiores multo opes reliquisse q̄ quæ legantur inuentæ ab Alexandro. nec mirum cum & Lydiorum opes & Indæorum habuerit, quas Chaldei e templo abstulerant. quod de Nabuchodonosore diximus ex Alexandro Polyhistore confirmat Iosephus libro primo contra Apionem his uerbis. περι τῶν τῶν συμρωνεί φιλόστρατος ἐν ταῖς ἰσoriâs, μεμνημένος τῆς τύρας πολιορκίας, καὶ μεγάλους ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἰνδιανῶν. δι' ἧς ἀποραίνον πράττει τὸν προσηρημένον βασιλεία τὸν βαβυλωνίον ἡρακλέους ἀνδρείου καὶ μεγέθῳ διεννοχέναι. κατὰ τὸ ψεῦδος γὰρ αὐτὸν φησι καὶ λιβύης τὴν πολλὴν καὶ ἰβηρίαν. His igitur ascriptatur Philostratus in historijs, quo in loco Tyri obsidionis meminit. & Megasthenes in quarto uolumine indicarum rerum. ubi ostendere contendit prædictum Babylonium regem & fortitudine Herculem & magnitudine præstitisse. Quippe qui Libyæ bonam partem subegerit & Iberiam. reliqua autem omnia pene eadem iisdemq; nominibus relata quæ apud Alexandrū. Strabo libro decimoquinto circa principium Nabocodrosorum uocat eum regem. Huic dicto, inquit, Megasthenes consentit dicens antiquis Indorum historijs fidem nullam habendam. nec enim ab Indis unquam emissam expeditionem, nec in Indiam quenquam aliunde cum exercitu penetrasse uictorem, præter Herculem, Liberum patrem & nuper Macedonas. nam Sesostrim Aegyptium & Thearchonem Aethiopem usque in Europam progressos ait. Nabocodrosorum autem qui a Chaldæis supra Herculem commendatur, usque ad columnas exercitum admouisse.

- » ταβοκοδρόσορον δὲ τὸν παρὰ χαλδαίοις εὐδοκίμωσαντα ἱρακλίους μάλ
 » λον, καὶ ἕως σηλαῶν ἐλάσαι. Tantas igitur opes Dauid & Solomon cu
 » mulasse dicuntur quantas alius nullus regum. Legimus autem cap.
 » VIII. & X. secundi libri Regum, Dauid Syros omnes subegisse usq;
 » ad fluium Euphratem, & arma aurea spoliáq; opima eis ablata
 » Hierosolyma comportasse, tributaq; Syris iniunxisse. Magnitudini
 » autē Iudaici imperij consentanea est rei militaris constitutio in duo-
 » decim phalangis uel cohortes mensuras distributas, quæ singulæ co-
 » hortēs uicena quaterna millia militum habebant. quarum descriptio
 » legitur libro altero Paralip. cap. XXVII. quanta autem fuerit Syria
 » Plinius his uerbis docet libro quinto de Arabia loquēs. Iuxta Syria
 » litus occupat, quondam terrarum maxima & pluribus distincta no
 » minibus. nanq; Palestina uocatur qua contigit Arabas, & Iudæa et
 » Cæle. dein Phenice, & qua recedit intus Damascena. ac magis etiã
 » num meridiana Babylonia. & eadē Mesopotamia inter Euphraten
 » & Tigrin. quaq; transit Taurum Sophene. atra uero etiam Coma=
 » gene. & ultra Armeniam Adiabene. Assyria ante dicta. & ubi Ci-
 » liciam attingit Antiochia. qui subtilius diuidunt circum Euphratem
 » Syriam Phœnicen uolunt. & esse oram maritimam Syriæ, cuius pars
 » sit Idumæa & Iudæa. deinde Phœnicen. deinde Syriam. id quod
 » præiacet mare totum Phœnicium appellatur. ipsa gens Phœnicum in
 » gloria magna literarum inuentionis & siderū, naualiumq; ac bel-
 » licarum artium sic in exemplaribus legitur luculento uino errore.
 » Cuius a uetusto libro admonitus sum. qui enim fieri potest ut circa
 » Euphraten Syria Phœnice uocitetur? Sic igitur hunc locum lego. qui
 » subtilius diuidunt circūfundi Syria Phœnicen uolunt. uel circūfundi
 » Syriam Phœnice uolunt. hoc sensu, ut Phœnicia undiq; circūscriba-
 » tur Syria, esse enim primum oram maritimam Syriæ ab Arabia,
 » cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnicen, deinde rursus
 » Syriam, qua scilicet uergit ad Antiochiam. Introrsus autem Syria
 » Damasci cludi Phœnicen. Strabo lib. XVI. Syrorum inquit nomen
 » tendere uidetur a Babylonia usq; ad Issicum sinum, & ab hoc olim
 » usque ad Euxinum. & paulo inferius. Qui de Syrorum imperio
 » scribunt, cum Medos a Persis euersos dicunt, Syros autem a Me-
 » dis, nullos alios Syros intelligunt q̄ qui Babylonem ac Ninum re-
 » gni caput effecerunt. De bonitate autem soli terræ Iudææ Iosephus lib.
 » primo contra Apionem ita inquit. Hecateus uir Abderites philoso-
 » phus simul & circa uitæ actiones industrius, Alexandri Magni
 » æqualis cum quo etiam floruit, & postea cum Ptolemæo Lagi con

uersatus est . hic librum de Iudæis accuratè conscripsit . Cuius sum-
 mam colligens Iosephus , hic idem (inquit) magnitudinem regio-
 nis quam incolimus & pulchritudinem prodidit . Siquidem ad
 tricenas centena millia arurarum optimi & feracissimi soli inco-
 lunt illi , inquit . His enim finibus Iudæa patet . ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος
 ἀνὴρ καὶ τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἦν κατοικοῦμεν , καὶ τὸ κάλλος ἰσὺρι-
 κεν . τριακοσίας ἴσθ' μυριάδας ἀρουρῶν σχεδὸν τῆς ἀρίστου καὶ παμφο-
 ρωτάτης χώρας νέμονται φησιν . ἢ γὰρ ἰουδαίαι τοσαύτη πλῆθος ἐστίν .
 Arura mensura est apud græcos quinquaginta pedes capiens , ut
 inquit Suidas . id est octo ulnas & trientem uel passus decem . Ita
 ut ulnam pro senis pedibus , & passum pro quinis accipiamus . De
 urbe autem ipsa ita inquit . Sunt autem Iudæorum castella mul-
 ta & uici per regionem sparsi . una autem urbs munita , ambitu
 ferme quinquaginta stadiorum , quam incolunt hominum cir-
 citer centum & uiginti millia , Hierosolyma uocant . ἐστὶ γὰρ
 ἰουδαίων τὰ μὲν πολλὰ ὀχυρώματα κατὰ πῶν χωρῶν καὶ κῶμαι .
 μία δὲ πόλις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιστα σαδίων τὴν περίμετρον .
 ἦν οἰκοῦσιν ἀνθρώπων περὶ δώδεκα μυριάδες . καλοῦσι δ' αὐτὴν ἱε-
 ροσόλυμα . Verba sunt non Iosephi sed Hecataei . ut nescias an
 idem Iosephus senserit . Strabo libro decimosexto Mosem re-
 fert ex Aegypto multitudinem secum hominum numerosam edu-
 xisse , cum eis persuasisset Aegyptios sacerdotes non recte de di-
 uinitate sentire . & colendum esse deum unum sub nulla effi-
 gie , & reliqua eodem pertinentia . deinde ita infert . τοιαῦτα λέγων
 ἐπῆρσεν ἐυζνώμονας ἀνδρας οὐκ ὀλίγους . καὶ ἀπήγαγεν ἐπὶ τὴν τόπον
 τοῦτον ὅπου νῦν ἔστι τὸ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις κτίσμα . κατέσχε δὲ βεδίως
 οὐκ ἐπίφθορον τὸ χωρίον , οὐδ' ὑπὲρ οὗ ἐσπουδασμένως μαχέσαστο .
 ἐστὶ δὲ περὶ δέκα ἑξήκοντα σαδίων τὴν δὲ κύκλω χωρῶν ἔχων λυπρὰν καὶ ἀνδρον .
 τὴν δ' ἐν τῷ ἐξήκοντα σαδίων καὶ ὑπόπετρον . Hæc autem , inquit , cum
 diceret homines bona mente non sanè paucos facile in suam sen-
 tentiam adduxit , ut se in eum locum sequerentur , ubi nunc con-
 dita sunt Hierosolyma . quippe locum facile obtinuit , quem in-
 uidere ei nemo iure deberet , nec cuius gratia certamen ma-
 gnopere excitari posset , ut pote qui petrosus sit , & aquis scæ-
 tens , cum omnis in circuitu regio ieiuna sit & siticulosa . intus
 ad sexaginta ferme stadia lapidosa . & rursus inferius . Pri-
 mus pro sacerdote regem se fecit Alexander . Cuius filios Hyr-
 canum & Aristobulum Pompeius sustulit , atque eorum mu-
 nitiones subuertit . ipsaque in primis Hierosolyma ui capta

21 sunt. ea munitione petrosa erat ac bene septa. interius aquis abun-
 22 dans, exterius prorsus arida, fossam habebat in saxo excisam sexa-
 23 genum pedum altitudine, latitudine ducenim & quinquagenim.
 24 Pompeius urbem cepit observato ieiunij die cum Iudæi omni ope-
 25 re feriatu essent. Completa enim fossa scalas muris admouit.
 26 κτελάβετο δ' ὡς φασί, πρὶς τὰς πέντε ἡμέρας ἡνίκα ἀπέχεον
 27 τοὶ οἱ ἑβραῖοι πάντος ἔργου, πληρώσας πῦρ τὰς οὐκ ἐπιβαλὼν τὰς διαβά-
 28 θρας. Hæc uerba Strabonis consentanea non sunt ijs quæ ex He-
 29 catæo Iosephus dixit. Neque uero magnopere mirandum res ge-
 30 stas Hebræorum, & eorum murificas opes, nec græcis nec latinis
 31 scriptoribus testatus esse. In causa enim multa esse potuerunt. primum
 32 quod Iudæorum res gestæ & Græcorum historiæ in idem tempus
 33 non incurrunt. a tempore enim Moysi ad Troianum bellum octin-
 34 gentos amplius annos interesse Eusebius author est, laudato etiam
 35 authore Porphyrio. Homerum uero & Hesiodum multo recentiores
 36 Troiano bello fuisse constat. Linus autem & Orpheus Musæus Phe-
 37 mius & Aristæas Proconnesius ut ante Homerum scripserunt, sic eo-
 38 rum antiquissimus una aut summum altera generatione Troianum
 39 bellum præcessit, plerique Troiani belli æquales fuerunt, omnes hi
 40 poëtæ. Iosephus tamen nullum scriptum opus apud Græcos extare
 41 diat, quod quidem in confesso sit uetustius Homeri poësi esse. Cyri au-
 42 tem temporibus cuius auspicijs templum restitutum est euerso Chal-
 43 dæorum regno, septem Græcorum sapientes fuerunt, ut author est
 44 Eusebius libro decimo de præparatione, quo tempore uelut incunabula oriētis philosophiæ fuerunt. Herodotus autem trecentesimo an-
 45 no urbis Romæ conditæ historiam condidit Thurijs in Italia ut
 46 author est Plinius libro duodecimo. Cuius scripta Strabo non histo-
 47 riam sed mythistoriam hoc est historiam fabularem existimari uo-
 48 luit de eo sic loquens. libro ultimo. πολλὰ δ' ἡροδοτὸς τε καὶ ἄλλοι
 49 φλυαροῦσιν, ὥσπερ μέλος ἢ ῥυθμὸν, ἢ ἡδυσματὶ τῷ λόγῳ πῶ τρυφεῖ
 50 αὐτὸν προσφέροντες. Multa uero Herodotus & alij quidam nugatum
 51 plena scripserunt, ueluti cantus illecebras & modulamenta, uel con-
 52 dimentum quoddam historiæ monstrificam fibulationem adhiben-
 53 tes. Et libro secundo. Sed nec Persarum, inquit, res gestæ nec Me-
 54 dorum nec Syrorum propter fabularum studium multum fidei sunt
 55 affectæ. cum enim earum rerum scriptores uiderent magnopere
 56 poëtis probari qui aperte fabulas conscriberent, arbitrati sunt sua
 57 quoque scripta suauiora fore si historiæ forma ea dicerent quæ
 58 nec uidissent ipsi nec audiissent ab ijs quidem qui scirent. quo fit,
 59 ut faci-

ut facilius Homero & Hesiodo de heroicis rebus credatur, quam
 Etesia & Herodoto & Hellanico & ceteris eius generis scriptori-
 bus, quoniam res huiusmodi libenter audiuntur. Iosephus Hero-
 dotum non consulto mendacio, sed ignorantia falsa scripsisse uide-
 tur existimasse. Manethon, inquit, historicus genere Aegyptius fuit,
 sed qui graecam eruditionem assecutus sit, ut facile est iudicare, ut
 pote qui Aegyptiacam historiam graeca uoce scripserit ex sacerdo-
 tum annalibus interpretatus ut ipse inquit. hic Herodotum in mul-
 tis conuincit de rebus Aegyptiacis per inograntiam mentitum. ἡ-
 γραφεῖ γὰρ ἑλλὰδί φωνῇ πλὴν πάριον ἱστορίαν, ἐκ τῶν ἱερῶν ὡς φησιν αὐτῶς
 μεταφράσας. καὶ πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχε τῶν αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγ-
 νοίας ἐφανομένον. Assignari etiam alia causa potest cur res gestae He-
 braeorum nobis ab historia non innotuerint. Quam ex eodem Iose-
 pho sumemus, qui ijs respondens qui Iudaeorum historiae authori-
 tatem eo praecipue eleuabant, q̄ testimonia graecorum nulla exta-
 rent, Nos, inquit, neq; regionem maritimam habitamus, nec negocia-
 tionibus libentes utimur, nec omnino earum causa aliarum gentium
 commercijs assuescimus. sed sunt urbes nostrae longe a mari redu-
 ctae. Regionem autem bonam intolerantes, eius cultu acquiescimus.
 ἡμεῖς τοίνυν οὐτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον, οὐτ' ἐμπορείαις χαιρόμεν.
 οὐδέ τὰς πρὸς ἄλλους διὰ τούτων ἐπιμιξίαις. ἀλλ' εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἰ-
 πόλης μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀπωκισμένα. χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι,
 ταύτῃ ἐκπονοῦμεν. Phoenices autem & Aegyptios propterea cogni-
 tos a graecis ait, q̄ ab Aegyptijs multa exportarentur ad alias gen-
 tes. Phoenicum autem qui maritimam oram accolunt quaestui studen-
 tes, negotiationes exercebant. a quo uitae genere cum Iudaei abhor-
 rerent, peculiaribus institutis, ac cultu diuinitatis gaudentes, factum
 est ut sero fama eorum ad graecos peruenerit. προσούσης τοίνυν τοῖς
 ἑπιρριμένοις ἐκ τῆς περὶ τὸν βίον ἡμῶν ἰδιότητος, οὐδὲν ἦν ἐν τοῖς παλαιοῖς
 χρόνοις τὸ ποιοῦν πρὸς τοὺς ἑλληνας ἡμῖν ἐπιμιξίαν, ὡς περ αἰγυπτίοις
 ἰδὸν τὰ παρ' αὐτῶν ἐξαγόμενα, τοῖς δὲ πλὴν παράλιον τῆς φοινίκης καὶ τοῖ-
 κούσιν ἢ περὶ τὰς καπλιέας σπουδὴν διὰ τὸ φιλοχρηματεῖν. Hoc idem,
 inquit, & ijs contigit qui in Europa habitant. de Romanis enim
 qui in tantam potentiam iam inde olim crescere sensim coeperunt,
 nec Herodotus nec Thucydides quoquomodo meminerunt, nec om-
 nino alius eorum aequalis scriptor. sed sero eorum nomen in Grae-
 cia auditum. Gallorum autem & Hispanorum res usq; adeo ignotae
 ijs fuerunt qui exactissimi & accuratissimi scriptores fuisse uiden-
 tur, ut unus eorum Ephorus Hispanos qui Iberi ab eo dicuntur unā

esse ciuitatem existimauerit, cū tam late fines eorū pateant. in uni-
 uersum autē ritus eorum qui nec fuerunt nec fuisse unq̄ dicti sunt,
 » scribere tanq̄ ita illis uterentur, non dubitarunt. περι ἁδὺ τῶν βασιλευσῶν
 » τε ἰβήρων, οὕτως ἠγνόησαν οἱ δοκοῦντες ἀκριβέστατοι συγγραφῆς ὧν
 » ὄντι ἐφορος, ὥστε πόλιν οἰεῖται μίαν εἶναι τοῦς ἰβήρας, τοῦς τοσοῦτον μέ-
 » ρος τῆς ἐσπερίου γῆς κατοικοῦντας. καὶ τὰ μὴ γεγόμενα παρ' αὐτοῖς ἔθι
 » μῆτε λεγόμενα, γράφειν ὡς ἐκείνων αὐτοῖς ἠρωμένων ἐτόλμησαν. *Causa*
uero, inquit, earum quidem rerum ignorantiae fuit, quod illi secum iussu
uiuere, commercia aliarum gentium auersantes. Scriptorum uero
mendacij, quod uolebant illi quippiam ultra alios memorie mandasse
 » uideri. αἴτιον δὲ τὸ μὴ μὴ γινώσκειν τὰ ληθῆς, τὸ λίαν ἀνεπίμηκτον. τὸ δὲ
 » γράφειν ψάδῃ, τὸ βλάθεαί τι δοκεῖν πλεον τῶν ἄλλων ἰσορεῖν. *Illud etiā*
non inter postrema assignari causae potest quod Eusebius libro de-
cimo de preparatione inquit, ostendere uolens literas primum ab
Hebraeis inuentas esse, quarum inuentum Phoenicibus gloria duci-
 » tur. *Primus, inquit, qui literas graecis dedit, Cadmus ex Phoenicia*
 » erat. multi Syrios literas primum comperisse asserunt. Syriū autem
 » etiam Hebraei sunt. nam Iudaea in Syria semper a scriptoribus
 » habita est, & Phoeniciam etiam apud prisicos appellatam esse con-
 » stat quae nunc Palestine Syriae dicitur. Ex hoc Eusebiū loco conijciē-
 dum relinquitur, multa Hebraeorum gesta aliarum gentium nomine
 posteritati esse tradita. Super omnia est autem quod Iosephus his uer-
 » bis dixit. τῶν δὲ εἰς ἡμᾶς βλασφημιῶν ἤρξαντο καὶ ἀγύπτιοι. βουλομέ-
 » νοι δ' ἐκείνοιστινὲς χαρίζεσθαι, παραβέβηεν ἐπεκείρισαν πλὴν ἀλήθειαν.
 » οὕτε πλὴν εἰς ἀγύπτον ἀφίξιν ὡς ἐγένετο τῶν ἡμετέρων προγόνων, ὁ μολο-
 » γοῦντες, οὕτε πλὴν ἐξ ἑσδον ἀληθεύοντες. αἰτίας δὲ πολλὰς ἔλαβον τὸ μισεῖν
 » καὶ φθονεῖν, τὸ ἁδὺ ἐξ ἀρχῆς, ὅτι κατὰ πλὴν χώραν αὐτῶν ἐδυναστεύσαν ἡ-
 » μῶν οἱ πρόγονοι, καὶ κείθεν ἀπαλλαγέντες ἐπὶ πλὴν οἰκίαν, πάλιν ἀνδα-
 » μόνησαν. *Quae uero probra & maledicta in nostrates iactata sunt,*
 » ἡς causam & originem Aegyptij praebuerunt, quorum gratiae non-
 » nulli scriptores inferuire cupientes, ueritatem rerum gestarum per-
 » uertere aggressi sunt, nec maiorum nostrorum aduentum in Aegy-
 » ptum ut re uera fuit, ingenue fatentes, nec inde egressum bona fi-
 » de comemorantes. *Causas autē multas Aegyptij odiū & inuidiae ha-*
 » buerunt, quis in nostram gentem extimulati sunt. *Iamprimum quod*
 » nostri olim rerum in patria eorum potiti sunt. *Deinde quod illinc*
 » digressi, in propria patria secunda omnia nacti sunt. *Postremo ri-*
 » tuum dissensio ingens, eis odium in nos accendit. tantum religione no-
 » stra & recto diuinorum cultu, ab ea quam ipsi ueram pietatem
 putant,

putant, differente, quantum diuina natura brutis animalibus præ-
 » stat εἶδ' ἢ τούτων ὑπεραντιότις πολλὴν αὐτοῖς ἐπιποιήσεν ἔχθραν. τοσού-
 » τον τῆς ἡμετέρας διαπερύσης ἀσεβείας πρὸς πᾶσι ὑπ' ἐκείνων νενομισ-
 » μένην, ὅσον θεοῦ φύσις ζώων ἀλόγων διέτηκεν. Item in principio statim
 operis, docere uolens non a græcis antiquarum rerum historiã re-
 quirendam esse, sed ab Aegyptijs & Chaldæis, quorum fuit institu-
 tum, ut eorum sacerdotes & philosophi circa scribendam historiã
 uersarentur, mirari sese inquit eos qui tantum græcis tribuunt in hi-
 storia, cum ipse docere paratus sit græcos nō modo adulto iam mun-
 do, ut ita dicam, sed etiam propemodum senescente natos, co-
 » rumq; inuenta omnia esse recentia. εἰ δὲ εἴ μὴ ταῖς ματαίαις δό-
 » ξαις ἐπακολουθεῖν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τὸ δίκαιον λαμβάνειν τῶν πραγ-
 » μάτων, τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἅπαντα νέα καὶ χθὲς καὶ πρῶτον
 » ὡς ἀν' εἰποῖσις, ἔυροι γεγονότα. λέγω δὲ ταῖς κτίσεσιν τῶν πόλεων καὶ τὰ
 » περὶ τὰς ἐπινοίας τῶν τεχνῶν, καὶ τὰ περὶ τὰς τῶν νόμων ἀναγραφάς.

Quod si non uanis, inquit, opinionibus accommodare assensum
 uolumus, sed ab ipsis rebus ueritatem sumere, uniuersam quidem
 apud græcos recentia inuenimus, heri, ut dicitur, acta, aut mi-
 diustertius. urbes, inquam, conditas, artium commentationes, &
 leges populis scriptas. Proinde qui uetustæ historiæ ueritatem nos-
 se cupiat, hunc oportere dicit ab Aegyptijs, Tyrijs & Chaldæis
 exquirere. ex quibus authoribus Iosephus mira diligentia sacræ hi-
 storiae auctoritatem confirmauit. in duobus illis libris qui περὶ ἀρ-
 » χαιοῦτος ἰουδαίων ἀντιρρητικὴ κατὰ ἀπίωνος γραμματικοῦ inscripti
 » sunt. id est de antiquitate Iudeorū refutatorij contra Apionem
 grammaticum, quos latine ita uersos legimus, ut præstabilius fue-
 rit nunquã fuisse editos. adeo & corrupti sunt librariorum uitio
 & interpretis ignorantia. Inter Chaldæos magnum honorem ha-
 buit Berossus qui græco sermone historiã conscripsit. cuius loca
 quædam in eo opere citat sacræ historiæ consentanea. Ex Tyrio-
 rum autem annalibus citat testimonia de centum & uiginti talen-
 tis auri ab Iromo Salomoni datis ad ornatum templi, redona-
 tumq; eum a Salomone terra Zabulon in Galilea docet. ami-
 citiæ autem inter eos causam fuisse commune sapientiæ studium.
 inuicem enim problemata dissoluenda missitare solitos, in qui-
 » bus fere Salomon præualebat. Huius rei, inquit, testem Dio-
 » nem citabo authorem in Phœnicum historia probatissimum. cu-
 » ius hæc sunt uerba. Ab abylō moriente filius eius Iromus regna-
 » uit. Hic partes urbis orientales aggere cinxit, & pomeria protu-

» lit, ascendensq; in libanum materiem incidit ad fanorum extru-
 » ctionem. Regem autem Hierosolymorum Solomonem ad eum aiunt
 » ænigmata misisse, & ab eo alia repoposcisse, ea lege ut qui dissolue-
 » re non posset, dissoluenti multa nomine pecunias penderet. Quam
 » conditionem cum Iromus accepisset, nec resolvere ambages potuisset,
 » multam ingentem pecuniariam pependisse. Post Tyrium quendam
 » hominem nomine Abdemonum extitisse, qui problemata ambigua
 » solueret, aliaq; inuicem proponeret. quæ cum Solomon non resol-
 » uisset, pecunias multas uicissim rependisse. εἴτα δὴ ἀβδήμονος τινὰ
 » τυρίον ἀνδρα τὰ προτεθέντα λύσαι. καὶ αὐτὸν ἄλλα προβαλεῖν. ἀ μὴ λύ-
 » σαντα τὸν σολομῶνα, πολλὰ τῷ εἰρώμῳ προσποτίσαι χρήματα. Idem
 » Iosephus Menandrum Ephesium historicum fuisse dicit, qui ex uet-
 » naculis cuiusq; provincie uel gentis actis, regum singulorum tempo-
 » re res gestas apud Græcos Barbarosq; memoria mandabat. γέγρα-
 » φαι δὲ οὗτος τὰς ἐφ' ἐκείνου τῶν βασιλείων πράξεις παρὰ τοῖς ἔλλησι καὶ
 » βαρβάροις, ἐν τῶν παρ' ἐκείνους ἐπιχωρίων γραμμάτων σπουδάσας πλὴν
 » ἰστορίων μαθεῖν. Is igitur de Iromo rege Tyri loquens, qui Tyram in
 » libris regum dicitur, ita inquit. ἐπὶ τοῦτου δὲ τις ἦν ἀβδήμονος παῖς
 » νεώτερος, δὲ ἐνέχευ τὰ προβλήματα, ἀ' ἐπέταυ σολομῶν ὁ ἱεροσολύμων
 » βασιλεύς. Huius regis tempore extitit Abdemonus puer iunior, qui
 » uincebat omnia problemata, a' Solomone Hierosolymorum rege in-
 » iuncta. Hoc congruit cum eo quod dicitur in tertio Regum de regi-
 » na Saba, quæ fama Solomonis excitata, uenit Hierosolyma, ut eius
 » sapientiam quæstionibus ambagiosis excuteret. Solomonemq; nunq̄
 » non ex sententia animi reginæ satisfecisse. Hic ridere subit Plinij se-
 » cundi uanitatem, qui libro trigesimo de authoribus magicæ artis lo-
 » quens, est & alia (inquit) magicæ factio a' Mose etiamnum. &
 » Lotope ac Iudæis pendens, sed multis millibus annorum post Zo-
 » roastren. tanto recentior est Cypria. Sic enim in antiquis legitur, nisi
 » quot musæ & in alijs musa non Mose scriptum est. Diximus supra
 » Eusebio authore, regnum Assyriorum uetustissimum omnium re-
 » gnorum fuisse, & anno eius quadringentesimo secundo Belucho
 » octauo rege Mosen populum Iudaicum ex Aegypto abduxisse. De
 » Zoroastre ita legitur apud Suidam. Zoroastres astronomus fuit
 » Nini regis Assyriæ tempore. (ἡρωαστρὸς ἀστρονόμος ἐπὶ νίνου βασιλεί-
 » ως ἀσσυρίων. Eusebius in bactris regnasse dicit Nini æqualem &
 » Abrahami. Appion autem grammaticus genere Aegyptius qui etiam
 » Polyhistor dictus est a' Cellio ob historie scribendæ diligentiam, in
 » quarto historiarum libro aduersus Iudæos, Inacho, inquit, regnante
 » apud

» apud Arguos & Amaside apud Aegyptios, Iudæi duce Mose ab
 » ægyptijs defecerunt, author Eusebius. Iosephus tamen Techmosin're
 gem appellat Pharaonem non Amasin ex Manethone historiogra-
 pho Aegypto, qui græce scripsit. Porphyrj autem computatione Mo-
 ses etiam Semiramidis æqualis recipitur. Iustinus martyr in Paræ-
 netico. ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις ὠνόμαυτε καὶ ἰνάχου, ὄντος καὶ γενεῖς τινὲς τῶν
 » παρ' ἡμῖν ὑπερήφασι γενεῆσθαι, μωυσέως αἱ τῶν ἐλλήνων μέμνηται
 » ἰσχυρίαι, ὡς ἡγεμόνος τε καὶ ἄρχοντος τῆ τῶν ἰουδαίων γένους. οὐτω γὰρ πο
 » λέμων τε ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐλληνιστικῶν μέμνηται, καὶ ἀππίων ὁ ποσειδῶ
 » νίου. Temporibus, inquit, Ogygis et Inachi quos terranatos qui-
 » dam ex uestris existimauere, Moysis historię meminerunt ut ducto-
 » ris & principis Iudæorum gentis. Sic enim Polemon in primo Hel-
 » leniacῶν meminit, & Appion Posidonij in libro quem contra Iu-
 » daeos scripsit, & Ptolemæus Mendesius qui Aegyptiaca scripsit, cum
 » ijs cōuenit. et multi item alij, quos nominatim citat. Hic est Iustinus, q
 orationem contra gentiles pro Christianis scriptam Antonino Pio por-
 » rexit. In qua cum Alexandriæ esset in Pharo se uidisse uestigia sep-
 » tuaginta domuncularum affirmat ad id tempus incolunta, ἀλλ' αὐτοῖ
 » ἐν τῇ ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι, καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ φάρῳ ἐω-
 » ρακότες ἔτι σωζόμενα, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ, ὡς τὰ πάτρια παρεπιθότων
 » ἀνηκούτες, ταῦτα ἀπαντήλομεν, ἀλλ' παρ' ἑτέρων ἔξεστιν ἡμῖν μαθεῖν.
 » Nos uero cum Alexandriæ essemus, uestigia domuncularum adhuc
 » asseruata in Phari arce conspicati, & ab incolis qui hoc à maiori-
 » bus per manus traditum sese habere dicunt, percunctati, hæc uo-
 » bis commemoramus quæ etiam ab alijs discere facile poteritis si id
 » cordi uobis est. Quod dictum Hieronymus ignorasse uidetur qui Eu-
 » sebio & Augustino in eo inficiando aduersatur in præfatione Ge-
 » neseos. Quonammodo igitur Moses multis millibus annorū post Zo-
 » roastrem fuit, q tot testimonijs proximus seculo æqualiū Zoroastris
 » fuit? Sed uidelicet ille est ignorantia priscorum qui mundum eternū
 » esse crediderunt. A qua opinione profecta est illa uanitas Genethlia-
 » corum qui quadringenta & septuaginta annorum millia monimen-
 » tis comprehensa continere sese ingenti fiducia mentiebantur, ut est
 » author Cicero in primo de diuinatione. Strabo Mosē non magum
 » fuisse dixit, sed oraculis deditum, quales fuisse Amphiarus & Or-
 » pheus & Musæus leguntur. Iustinus historicus Ioseph in Aegypto
 » magicas artes edoctū, cito insinuatū apud regem fuisse dicit. Cuius
 » authoris epitomen tricesimam sextam qui legerit, & Cornelij Taciti
 » librum unum & uicesimum, facillime intelliget semina quædā ue-

ritatis p totum orbem disseminata fuisse, sed præimbuta mendacijs
 Aegyptiorū. Quo factum est, ut historici græci & latini uanissimi
 interdum a nobis fuisse deprehendantur, qui sacram historiam &
 incorruptam habemus. In quo profecto eorum uicem dolere debere-
 mus, nisi in plerisq; eorum improbam mentem cerneremus, blandiē-
 te semper ipsis in Iudæos maledicentia ob unius Dei cultum. Sed inui-
 dia uacors aduersus christianum nomen Tacito, Suetonio, & Plinio
 iuniori fuit. q̄q̄ cum fuerint illi æquales maledicta eorum sacrilega,
 » ac nefaria inuicē colliduntur. Tranquil. in Nero. Afflicti supplicijs
 » Christiani, genus hominum superstitionis nouæ ac maleficæ. Tacitus
 » XV. de incēdio urbis loquens p̄ Neronē excitato. Ergo abolendo ru-
 » mori Nero subdidit reos, & exquisitissimus pœnis afficit. quos p̄ fla-
 » gitia inuisos uulgus Christianos appellat, author nominis eius Chri-
 » stus, qui Tiberio imperitante p̄ procuratorem Pontū Pilatū suppli-
 » cio affectus erat. repressaq; impræsens exitiabilis superstitio rursum
 » erumpebat, non modo per Iudæam originem eius mali, sed per
 » urbē etiam. & post aliquot uersus enumeratis cruciatū generibus,
 » Vnde q̄q̄ aduersus fontes, inqt, & nouissima exēpla meritos, misera
 » tio oriebatur. Hominem nefariū Tacitū, et aduersis placitis providē-
 » tiæ genitū, qui æqualium suorum sensui seruiens, non suo iudicio,
 prodere hoc exēplū nefarie mentis non ueritus sit. Audiamus Pliniū
 ad Traianū scribentem cū Asiæ præfesset prouinciæ, cū ueluti eloquiū
 Christianorū mitteret, de pœna reorum, ut assolebat, ad principem
 » referens, Affirmabāt autē, inqt, hanc fuisse summā uel culpæ suæ,
 » uel erroris, q̄ essent soliti stato die ante lucē conuenire, carmēq; Chri-
 » sto quasi Deo dicere se cum inuicē, seq; sacramēto nō in scelus aliquod
 » obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerēt, ne
 » fidem fallerent, ne depositū appellati abnegarent, q̄bus pactis morē
 » sibi discedendi fuisse, rursumq; cœundi ad capiendū cibū, promiscuū
 » tamen & innoxiuū. Quod ipsum facere desuisse post edictū meū quo
 » secundum mandata tua hetærias esse uetuerā. sic. n. legi debet pro so-
 dalitatibus. Quid simile habent hæc obiecta Pliniāna cū criminibus
 Taciti extrema exēpla suppliciorū meritis? eodem. n. tēpore hæc a
 Plinio & Tacito dicta sunt. uerū Plinius ad principē scribens (quod
 ad res humanas attinet optimū, sed imbutū errore Domitiani, cui
 sublato statim Nerua successerat) mentiri aut noluit aut non ausus est.
 Tacitus Domitiani beneficio ad dignitates prouectus, ut ipse fatetur in
 principio statim libri decimi septimi, qd̄ nomē ille princeps sceleratissi-
 mus seuitiæ pugione conficere nixus erat irrito proposito, id iste sceler-
 ratiore

ratiore historię stilo, toxico mendacij obliu, repetere institit, uacordiu
 omniu scriptoru pditissimus, si recte uerba eius asmentur. Nã Tra=

quillo cū idē esset obsequendi tempori propositū, q̄ potuit tamen ip=

se breuissime defunctus est, Christianumq; nomen uno uerbo respuit

ne amplecti uideretur. Plinius in fine epistolæ ex animi sui senten=

tia locutus, cum principem consuleret, & mendacio locus nō esset, in

principio ita uera falsis temperauit, ut acta sua principi seuerō &

perspicaci approbauerit. In quo pretiū est operæ uim ueritatis ani=

maduertere, quæ nonnunq̄ in uitis erumpit, ita fallens inter mendacia

ut ab audientibus demū agnoscat, cū interim loquētes adhuc ha

bere se in potestate eā putēt. Supplicium, inq̄, minatus perseueran=

tes duci iussi. neq; n. dubitabam qualecūq; id esset quod faterentur,

pertinaciam certe et inflexibile obstinationem debere puniri. O mi=

serum te Plini, & improbe principali gratiæ inferuentem, qui ue=

ritate oppugnanda diligentiam tuam principi approbare uoluisti.

Hoc acri uir ingenio Traianus intelligens, ne damnare impruden=

tiae præsidem uideretur alioqui sibi gratum, & nomini tunc inuiso

patrocinium præbere edicto suo non ausus, conquirendi, inquit, non

sunt Christiani, si deferantur & arguantur puniendi sunt. Alioqui

autem in omnibus scriptoribus mirum silentium uel improbum po=

tius de rebus Christianis agnoscat ueluti coniuatorum, ijs etiã tem=

poribus cum res insignes ac memorabiles auspicijs Christi gestæ sunt.

id adeo ex re unica quam in mediū afferā iudicare quinis poterit.

Macrobius libro secundo Satur. de iocis Augusti Cesaris loquens, cū

audisset, inq̄, inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum in=

tra bimatu iussit interfici filiū quoq; eius occisum, ait melius est He=

rododis porcū esse, q̄ filium. Et quis unq̄ hoc memoriæ tradidit dumta=

xat Ethnicorū, quod Macrobius in transitu tanq̄ rē notā p̄strinxit?

mirari igitur desinamus cur nulla apud Plinium & alios rerū mi=

racula relata, scriptorū sacrorum tēporibus competant, & cū or=

thodoxa rerū conscriptione congruant, & malignitati scribentiū

aut metui potius tribuamus opinioni principū & populi blanditiū.

Tertullianus in apologe ad Romanos loquens de morte Christi. Nã

spiritū, inquit, cū uerbo sponte dimisit præuento carnificis officio, eo=

dē momento dies mediū orbem signante sole subducta est. deliquiū

utiq; putauerunt q̄ id quoq; super Christo prædicatū non scierunt, et

tamen eum mundi casum relatū in archiuis uestris habetis. et paulo

inferius. ea omnia super Christo Pilatus & ipse iā pro sua conscien=

tia Christianus, Cesari tunc Tiberio nunciauit. Eusebius in Chro=

» nicis de anno decimo octavo principatus Tiberij loquens . Solis fixa
 » et defectio & tenebrae super uniuersam terram . Bithynia terrae
 » motu concussa, & in urbe Nicena aedes plurimae corruerunt. Quae
 » omnia ijs congruunt quae in passione domini aciderunt, tum ad
 » hoc probandum Phlegontae citat authorem exactum Olimpiadum
 » adnotatorem . Cuius ut historici & Olimpiadum scriptoris me-
 » minit Suides . Tralianumq; fuisse dicit, Adriani libertum uel Au-
 » gusti ut alij putauerunt . Is igitur huius rei locupletissimus esse testis
 » potest in Asia genitus ubi is terrae motus accidit. De eo motu Plinium
 » locutum esse non dubito cum inquit libro secundo, maximus terrae
 » memoria mortalium extitit motus Tyberij Caesaris principatu. XII.
 » urbibus Asiae una nocte prostratis . solis autem deliquium Plinius
 » ignorare non potuit si in archiuis Romanis perscriptum fuit, ut qui
 » acta Romana diligenter percensuisse intelligatur . sed Plinius id dice-
 » re noluit, quod occultum principes esse uolebant . Paru. n. plausible
 » dogma Christi apud homines superbos & uoluptarios esse oportuit,
 » quod elatos animos, & corpora sibi indulgentia maxime execra-
 » tur . Tametsi caritas illa iustitia parens, & diuitiarum contemptus
 » & abdicatio, magis ab humanis placitis abhorrebant, ut pote quae
 » ne hodie quidem satis festa fronte excipiantur ab ijs etiam quos se-
 » quaces Christi maxime esse conueniebat . Eodem pertinet quod
 » idem Pli. lib. xxx. dicit de arte magica loquens. Haec, inquit, um-
 » brarum inferorumq; colloquia promittit, quae omnia aetate nostra
 » princeps Nero uana falsaq; comperit, quippe non citharae tragi-
 » caq; cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum sum-
 » ma gestiente in profundis animi uitij, primumq; imperare dijs
 » concupiuit. nec quicquam generosius uoluit . nemo unquam ulli artium
 » ualidius fauit . hoc dictum Plinij fidem facit ijs quae a Tertullia-
 » no, Eusebio & Suida scriptae sunt de Simone Mago Samaritano qui
 » apud Neronem gratia ualuisse dicitur, & cum diuo Petro coram
 » commissus esse . Satis autem nobis esse debet qd compertum ha-
 » bemus locupletissimis testimonijs ueritatem in utroq; religionis no-
 » strae instrumento plenissime comprehensam, in potestate semper cul-
 » toru ueri Dei fuisse, Manassa tamen ad alios interdum ueritate, non
 » germanam illam & incorruptam, sed in Aegypti primu officinis adul-
 » teratam, Athenis autem postea in porticu, Academia et Lyceo, nunc
 » sedentaria nunc obambulatrice philosophia uarie interpolatam,
 » nec ante sibi redditam q dominus noster in Iudaea id est in ueritatis
 » ipsius in carnibus, ad manu etiam uisendam hominibus porrexit, dein-

de & græcis hominibus & latinis barbarisq; intelligendam, missis quoquo gentium interpretibus, dedit. Cæterum admirari subit temporum nostrorum fœlicitatem, qui mundo iam uergente nati, tamen longissime prorsum retrorsumq; cernimus, ut Maronius ille protens, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur. cum prisca illi græci latinisq; authores, sese in eo admirarētur quasi in historia campo expatiantes, omnia oculis subijcerent, quæ à condito æuo gesta sunt, quos ne admota quidem & proxima uidisseprehendimus. Sed utinam tam confertis manibus compertam comprehensamq; ueritatem semel retinere possemus, quàm protinus agnitam festiuis oculis hilares exosulamur. Hæc enim ueluti fastidiosa est uel hospita uel amica, Cui cum secularium rerum amorem quasi æmulam quandam superinducimus, sensim ipsa ex mente nostra quasi ex contubernio facessit, animumq; nostrum sibi suas res habere iubet, clam remisso nuncio, cum interim securi, ut dicitur, alias res agamus. Verum ut ad rem redeamus, nos hoc tenere conuenit quod cap. nono libri secundi paralip. dicitur, Solomonem regem imperitasse ab euphrate ad Palestinen & usq; ad limites Aegypti, gloriaq; et diuitijs circumfluentibus omnes reges non modo æquales, sed cuiuscunq; etiam ætatis haud dubie superasse. Quod græcos latinisq; historicos tacuisse non magis mirum est, quàm sophiam eius id est germanam sapientiam apud philosophos uiros id est sophiæ indagatores inauditam fuisse, cum eam tandiu tantaq; indagine sed irrita inuestigarint. Quæ res in dubium uenire utique non potest, cum eius hodie monumenta in manibus uersentur. Quæ si satis animo comprehensa haberemus, omnem antiquam philosophiam, quod ad mores attinet, & institutionem animi, nugas meras esse iudicaremus. Hactenus de rebus hebræorum dictum sit. In quibus talenti & sicli appellatio promiscue posita, impedimento fuit ne inire rationem crassa saltem æstimatione tantarum opum possemus. ubi tamen talentum auri proprie accipi probabile est, qualia erant sexcenta & sexaginta sex quæ ei quotannis à prouincijs finitimis offerebantur, ut decimo cap. iij. regum dicitur, & octauo libro Iosepi, & ea talenta quæ regna Sabarum obtulit, & rex Hiram, Ibi ego talentum, ut minimum, septuagenarium intelligi debere sensio. Qua ratione ut aurum ad argentum undecuplex tantum fuerit, talentum septem millibus & septingentis aureis nostris coronatis ualuit. Ex quo supputari summa quotannis poterit, si quis animi causa id facere, & redditum eius colligere uoluerit. Eorum

autem quæ supra diximus eundem ipsum Solomonem postremo lo-
 co authorem citabimus . Sic enim inquit cap. altero sui ecclesiasti-
 cæ, συνήγαγον μοι κἀργύριον κἀ χρυσίον, κἀ περιουσιασμοὺς βα-
 σιλέων κἀ τῶν χωρῶν. Congessi mihi tum argentum tum aurum, &
 facultates regum ac prouinciarum. Sedijs quæ de siclo diximus, re-
 fragari uidetur id quod apud Plinium legitur libro. XVIII. ubi de
 pondere tritici loquens, ita inquit . Nunc ex ijs generibus quæ Ro-
 mam inuehuntur, leuissimum est gallicum atq; e' cherróneso adue-
 ctum. quippe non excedunt in modiu' uicenas libras si quis granum
 ipsum ponderet. adiçat sardiũ sex libras uel selibras. Alexandrinũ
 & trientes, hoc est et sicli pondus. Triēs non quatuor drachmas hic
 significat, sed quatuor uncias. Sed antiqua exēplaria & pridem im-
 pressa nõ sicli sed siculi habent, hoc est frumenti ex Sicilia, hoc enim
 uerbũ hebraicũ est, ut author est Suidas & Iosephus, ut diximus, quo
 nec græci nec latini usi sunt. et si apud Pliniũ errore emēdatorũ sæpe
 legatur, ut li. XVII. in principio. Fuit & arborũ cura legibus præcis,
 cautumq; est. xij. tabulis, ut q' iniuria cecidisset alienas, lucret in sin-
 gulas siclos æris. XXV. ubi antiqua omnia habent. Lucret in singu-
 las æris. XXV. & libro duodecimo. Itaq; optimi thuris libra siclorũ.
 XVI. pretiũ habet secunda. xij. In antiq's. optimi thuris libra. XVI.
 pretium habet secunda. XV. Quo magis miror Hermolaũ Barba-
 rum. li. XVIII. cap. sexto, hoc uerbum agnouisse quod nunq' Romani
 agnouerunt. eo enim in loco antiqua exēplaria mil. fester. habent,
 non mille siclũ. Præter ea autem quæ diximus & Aegyptiorũ opes
 famigeratas scimus, cum Pli. li. XXVI. de pyramidibus Aegypti lo-
 quēs ita dixerit. Dicantur obiter & pyramides in eadē Aegypto re-
 gũ pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio. & li. quinto. Aegyptus super
 cæterã antiquitatis gloriã. xx. millibus urbiũ, ibi Amase regnante ha-
 bitata præfert. Strabo libro ultimo ad Thebas supra Memnonium
 regum Aegypti sepulchra esse tradidit, eaq; se uidisse cũ in comitatu
 Aeliĩ Galli esset in thebaide, conditoria autem esse arciter. xl. mirifica
 specie structuræ uisenda, in specubus saxo exciso. Intra autem condi-
 toria obeliscos quosdã esse literis inscriptos opulentia regum qui tũc
 erant declarantibus, et eorũ dittonem uelut usq; in Scythas & Ba-
 ctrijs, et Indos, et quæ nũc Ionia dicitur im pitantiũ, ad hæc tributo-
 rũ magnitudinẽ, et copiarum militariũ ad decies centena millia ho-
 minum. ἐκδὲ ταῖς θήκαις ἐπὶ τινῶν ὀβελίσκων ἀναγραφὰς δηλοῦσαι τὸν
 παῦτον τὸν πρὶ βασιλέων. κὶ τὸν ἐπιγράτσαν ὡς μέχρι σκυθῶν κὶ βακ-
 τριῶν κὶ Ἰνδῶν κὶ τῆς νῦν ἰωνίας διατάσσαν. κὶ πόρων πλῆθους. κὶ στρα-

τίας περι·ρ·.μυριάδας. Conuenit hoc cū dicto Pliniano qđ supra re-
 tulimus de Sefostri Aegypti rege superbissimo, q iunctis ad currum
 regibus triūphare solitus erat. huius regis meminit Herodotus in se-
 cundo, eum dicens primū omnium regum longis nauibus arabicum
 sinum praeuertētū, & populos rubri maris aetolas in potestate suā
 redegisse. Inde q; retro iisdē uestigijs reuersum & coactis ingenti-
 bus copijs transgressum in continentem infesto exercitu cibus ubiq;
 gentes subegisse, ex Asia q; in Europā transgressum Thraces et Scy-
 thas ui domuisse, unde digressus ad Phasim amnem iter cōtendisse di-
 citur. Huius autē regis memorabile institutum prodidit Herodotus.
 ὅτε οἱσι μὲν ναῦ αὐτίωι ἀλιμοῖσι ἐνετύγχανε, καὶ δεινῶς γλιχομένοισι περι-
 τήν ἐλευθερίην, τούτοισι μὲν σήλας ἀνίστη ἐς τὰς χώρας, διὰ γραμμάτων λε-
 γούσας ἅτε ἐωυτοῦ ὄνομα, καὶ τὸ πάρος, καὶ ὡς δυνάμη τῆ ἐωυτοῦ κτεσρέ-
 φατο σφέας ὄτεών ἢ ἀμαχητὶ καὶ ἀπτεῖως παρέλαβε τὰς πόλεις, τούτοι-
 σι ἢ ἐνέγραφε ἐν τῆσι σήλησι κατὰ ταυτὰ καὶ τοῖσι ἀνδρουοῖσι ἢ ἐθνέων γε-
 νομένοισι, καὶ δὴ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσανέγραφε, δῆλα βυλόμειος ποιέην
 ὡς ἦσαν ἀνάκιδες. Quasiq; autē nactus erat gentes strenuas, et
 pro libertate tuenda acriter et p̄cipide dimicantes, p̄ horū ille rego-
 nes stelas id est cippos lapideos statuebat. literis significantibus eius
 regis nomē et patriā, et qbus copijs eos ac uiribus subegisset. quorū
 uero urbes nullo negotio aut incruento certamine cepisset, apud hos
 itidē ut apud illos q strenuitatis specimē ediderāt, cippos quoq; sta-
 tuebat, atq; eo amplius muliebria genitalia asculpebat, significare uo-
 lēs eos ignauos esse. Idē Herodotus author sub Amasi rege, cuius tem-
 pore Mosem ex Aegypto egressum esse diximus, Aegyptū beatissimā
 et a flumine Nilo, et a regionis solo fuisse, urbersq; habitatas tūc ni-
 mero uiginti nullia fuisse. καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ γενέσθαι τοῖς ἀπάσας ἅτε δυσ-
 μυρίας τὰς οἰκούμενας. Huius est autem memorabilis sanctio, ut singu-
 li quotannis apud Nomarchen id est cuiusq; praefecturae praesidem
 profiterentur unde uiuerent. Qui autem hoc non faceret, aut genus
 uitae approbare praesidi non posset, huic poena extremum supplicium
 esset. Qua lege postea Athenienses tralatitia usi sunt prorsus incul-
 pabili. Sed uerba ipsa Herodoti ponenda sunt ad uerbum. νόμον τε
 αἰγυπίοισι ἅνδε ἀμασίς ἐστι ὁ κτασῆσας, ἀποδεικνύσαι ἔτεος ἐχθροῦ τῷ
 νομάρχῃ πάντα τινὰ αἰγυπίων ὅθεν βιῆται. μὴ δὲ ποιῶντα ταῦτα, μὴ δὲ
 ἀποραινόντα δικαίην ζῆσιν, ἰθύνασθαι θανάτῳ. σόλων δὲ ὁ ἀθηναῖος λαβὼν
 ἐξ αἰγυπιοῦ τῦτον τὸ νόμον, ἀθηναίοισι ἔθετο, τῷ ἐκείνοι ἐς αἰὲν χέωνται ἐόν-
 τι ἀμώμῳ νόμῳ. Id est. hic est autē Amasis q legē hāc tulit. demonstrare
 unūquēq; apud praesidē cuiusq; loci unde uiuat. qđ q non fecerit, aut

» demonstrare vitæ suæ rationem iustam non potuerit, hunc morte
 » multandum. Solon autem Atheniensis sumptam hanc legem ex Aegypto Atheniensibus promulgauit, qua illi semper usi sunt lege sanè inculpata. Hac lege iurisdictionem exercuisse Areopagitas testis est Athenæus libro.iii. his uerbis. ὅτι δὲ τοῦ ἀσώτου, καὶ τοῦ μὴ ἔκτινος περιουσίας ζῶντας, τοπαλαῖδὲν ἐκείλου τε οἱ ἀρεοπαγίται καὶ ἐκόλαζον, ἰσῦρησαν φαινόδημος καὶ φιλόχορος, ἄλλοιτε πλείους. Quod autem patrimoniorum profligatores, eosq; qui nullis facultatibus uictitarent, Areopagitæ in iudicium uocarent, pœnisq; & supplicij afficerent, memoriae mandarunt Phænodemus & Philochorus pluresq; alij. Deinde idem author Athenæus huiusmodi exemplum eius rei subdit ad dictum confirmandum. Siquidem Menædemus, inquit, & Asclepiades erant, iuuenes ambo philosophiæ quidem studiosi, sed egestate præditi. Hos Areopagus pro potestate accitos interrogare institit, quonam pacto fieret ut cum dies ipsitos philosophis operam darent, nihil in censu habentes, bona nihilominus habitudine corporis uiderentur. Ad hæc illi respondentes, cum pistorem quendam accersiri postulassent, & ille accersitus uenisset, eum interrogandum dixerunt. qui cum rogitantibus Areopagitis dixisset utraque nocte illos in pistrinum descendere solitos, ibiq; frumentum molètes, pro nocturnis operis drachmas utrumque singulas ferre, admiratus senatus, ducentas eis drachmas ob uirtutem decreuit. Sed ipsa uerba subiiciam ne comminisci uidear. μετέδημον γοῦν καὶ ἀσκληπιάδην τοὺς φιλοσόφους, τίους ὄντας καὶ πένουμένους, μεταπεμφάμενοι ἠρώτησαν, πῶς ὅλας ἡμέρας τοῖς φιλοσόφοις συσχολάζοντες, κικτημένοι δὲ μηδὲν, ἀνεκτοῦσιν ὄντω τοῖς σώμασι. καὶ οἱ ἐκέλευσαν μεταπεμφθῆναι τῶν μυλωθρῶν. ἐλθόντος δὲ ἐκείνου, καὶ εἰπόντος ὅτι νυκτὸς ἐκείνης κειτόντες εἰς τὸν μύλωνα καὶ ἀλούντες, δύο δραχμὰς ἀμφοτέρω λαμβάνουσι, θαυμάσαντες ὁ ἀρεοπαγίται, διακοσίας δραχμὰς ἐτίμησαν αὐτούς. Verum quandoquidem uerbosa iam esse cœpit hæc disputatio, nec tamen omnia attingimus eodem pertinentia, & liber pro portione huius operis longior iam esse uidetur, abrumpendus est sermo qui finem non inuenit. Ad alteramq; partem commentationis festinandum, quam sic quoque iam fatifcente stilo aggredi me sentio.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS
LIBER QVINTVS, ET
VLTIMVS.

RESTAT mensurarum tractatus, cum conne-
xam causam cum prædictis habens, tum uelut
appēdix huius operis. Mensura autem multiplex
ab Aristotele in nono libro metaphysices ponit-
tur. sed nunc mensuras appello quibus fruges et
liquores metimur. Angelus Politianus uir memo-
ria nostra utraq; lingua apprime doctus, in decimo epistolarum de
mensuris ex professo scribens. Incipiendum (inquit) ab amphora cō-
secrata Romanis in capitolio ne cui uiolaretur. Capit hæc omnino
quantum tessera quoquo uersus in area pedum quatuor. duplex am-
phora modius est, aut si manus græce Medimnus, eademq; triplex
efficit sextarium. sextarij dimidium cotula uocatur & hemina. qua-
tuor uero sextarij choenicia complent. ita sex congrum, qui latine
chus dicitur. Inde forsitan sextarij nomen q̄ eum sexies congrus ca-
pit. scribit tamen Pollux cotulam choenicias esse tertiam partem. choe-
nicias octo et quadraginta Medimno contineri. Hæc Politianus sup-
presso auctore (ut ferè assolet) ex uulgatis carminibus illis sumpsit
quæ apud Priscianum incerto auctore leguntur. nam non esse Pri-
sciani argumentum est q̄ in antiquis uoluminibus Prisciani non in-
ueniuntur. In his autem carminibus intelligendis quoties, quamq; lu-
culentis erroribus Politianus lapsus sit, ex sequentibus apparebit,
ut nisi Politiani stylum agnoscerem, Politiani epistolam esse omnino
negaturus fuerim. Eiusdem flagitij est q̄ talentum atticum maius
trious & octoginta minis esse dixit, nec ullum pondus attico ta-
lento maius esse. Carmina autem illa sic ferè leguntur.

Pes longo spatio latoq; notetur in anglo,
Angulus ut par sit quem claudit linea triplex.
Quattuor ex quadris medium cingatur inane
Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacra uere Ioui Tarpeio in monte Quirites.
Huius dimidiū fert urna, ut & ipsa Medimni
Amphora, terq; capit modium. sextarius istum
Sexdecies haurit quot soluitur in digitos pes.

Dico his uersibus significari, Amphoram ex area excitari quoquo
uersus pedalis, quaternis quadris pedalibus inanitatem amphoræ an

gentibus. Ita ut quaterni undiq; anguli tesserales tribus lineis concludantur singuli, quibus ipsis tres dimensiones tesserae significantur qui cubus græce dicitur, id est schema sex in fitus sessile. Hoc enim uerba illa significant. Angulus ut par sit quæ claudit linea triplex. Tres enim dimensiones notantur, longitudo, latitudo, altitudo. Huius dicti testem interim citabimus Isidorum Hispanensem, in hac re inter
 » dūm non refellendum, licet in multis lapsis sit. Amphora (inquit il
 » le) recipit uini uel aquæ pedem quadratum. Quod si hūc testem re
 » futare placet, prodeat Festus testis locupletior, qui his uerbis testat
 » bitur. Quadrantem antiqui uocabant Amphoram, quod uas pedis
 » quadrati octo & sexaginta sextarios capit. Politianus duplicem Am
 » phoram modum esse tradidit, & (quod uix intelligere possum) tri
 » plicem amphoram sextarium officere. Ego autem amphoram unam
 » ternos Medios capere dico, et duodecinguaginta sextarios, nec Me
 » dimnum & modium eundem esse modum, sed Medimnum modios
 » senos capere. Suidas, μέδιμνος μέτρον ἐστὶ ἐξ ἑπτῶν, ὅτιον τριπῶν ἢ κριβῶν.
 » μέδιμνος αὖ μέδιον ἐξ. Medimnus (inquit) mensura est aridorum,
 » ut tritici uel ordei. Medimnum igitur mensura est sex modum. Ha
 » ctenus ille, sed audiamus testem unum qui uice sit omnium. is erit Ci
 » cero, qui in frumentaria, ita inquit ad Verrem. accipis sestertios quide
 » im pro Medimno, tanti enim est illo tpe Medimnū retines sestertios
 » duodecim, tanti n est frumentum siciliense ex lege æstimatum. est eius
 » modi æstimatio legis ut cæteris temporibus tolerabilis sicilis, te pree
 » tere etiam grata esse debuerit. Est enim modius lege sestertijs tribus
 » ut æstimatus fuit ante te præterem, ut tu in epistolis ad amicos tuos
 » gloriaris, sestertijs duobus, sed fuerit tribus sestertijs, quoniam tu tan
 » tum à ciuitatibus in modios singulos exegisti, tu non modo omnes ac
 » cipere quod oportebat noluisti, sed etiam dare quod non debebant
 » cõegisti. Idem alibi. Pretium autem senatusconsulto constitutum decu
 » mano in modios singulos sestertij terni. & iterū. duobus pretijs unū
 » & idem frumentum uendidisti. semel ciuitatibus sestertijs quindecim
 » in Medimnum. Iterum po. Romano, à quo sester. XX. in Medimna
 » pro eodem illo frumento abstulisti. & alibi. Hoc reprehēdo, quod cum
 » in Sicilia sestertijs binis tritici modius esset, ut istius epistola ad te de
 » clarat, summum sestertijs trinis, tum iste pro tritici modijs singulis ter
 » nos ab aratoribus denarios exegit. His locis & alijs eiusdem ora
 » tionis liquet Medimnum quinquies modium capere. quod de sicu
 » la mensura intelligendum, nam Romanum Medimnum ut Atticum,
 » senos modios cepisse, eodem authore eademq; oratione probabimus
 » postea.

postea nunc quod instat, de amphora uideamus, quoniam modo intel-
 ligi possit quod Politianus dixit. Sit igitur arca quoquo uersus pe-
 dum quatuor, si ex ea corpus quadrantale & tesserarium facere ue-
 lis, necesse est addenda dimensione tertia, id est altitudine, tertia quoque
 multiplicationem arcae numeri excitari. Quomodo enim bis bina
 bis, primam tesseram faciunt octo angulis constantem, & ter trina ter
 secundam, qui numerus est uicenarius septenarius, eodem modo qua-
 ter quaterna quater tertiam tesseram faciunt unitatibus quatuor &
 sexaginta concretam. Sit igitur planities uel interuallum quadratum,
 quaternum quoquo uersus pedum. huic si altitudinem bipes pedalem
 imponam, fient octo pedes quadrati, qui duos & triginta pedes ua-
 lent. hoc est bis quater quaternos. hos pedes si ex quadratis cubicos,
 id est tesserarios reddere uelim, eum numerum ut duplicem necesse
 est, hoc modo, quater quatuor quaternos, sic fiunt bis duo & trigin-
 ta, id est quatuor & sexaginta. Ut enim quadrata forma ex nume-
 ro quocunq; fit in sese ducto, sic ex quadrata iterum exurgit cubica.
 Quaternio enim radix est numeri quem nunc querimus. is in sese
 multiplicatus sedecim efficit, & iam formam quadratam capit. At
 is numerus quadratus iterum quater multiplicatus in tesseram eua-
 dit, & fiunt sexaginta quatuor. Quare aut Politianus existimauit
 Amphoram tot pedes habere in conceptaculo inanitate, aut tesserae
 naturam ignorauit. Vtrunlibet autem dixeris luculententer hallucina-
 tus comperietur. at alterutrum uix de eo homine credere fas est qui
 Panepistemonia librum condidit, quo omnium rerum, artiumq; scien-
 tiam profiteri uidetur. Vitruuius de tessera lib. V. ita inquit, Cubus
 est corpus ex sex lateribus, equali latitudine planities per qua-
 dratum. is cum est iactus, quam in partem incubuit, dum est inta-
 ctus immotam habet stabilitatem. ut sunt etiam tesserae quas in al-
 uo ludentes iaciunt. Amphorae autem capacitatem cum ego nosse ce-
 perem, quadrantalem, id est uas cubicum ex tabellis quatuor faciendum
 locui, ita ut intus pedale quoquo uersus esset. factumq; ad rudicu-
 lam exegi, quae intus quidem erecta, aequilibris esset ad summa uas-
 sis labra. iacens uero & porrecta in imo atque summo, latera bina
 stringeret. semipedem accipimus id spatium quod digiti uiriusque
 manus suppressis pollicibus occupant. etenim palmus (ut inquit Vi-
 truius) a quaternis manuum digitis inuentus est, & a palmo pes
 factus sedecim digitorum. nostri pedem duodecim pollicibus parti-
 untur, quas uncias antiqui uocauerunt, ut auctor est Boëtius. id
 quod ostendit Plinius libro decimo quinto, de siliquis loquens cum

» inquit, digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata,
 » pollicari latitudine. Pollicarem dixit pro unciali, ut differen-
 » tiam adnotare facile sit inter digitale & pollicare. Frontinus, aqua
 » rum (inquit) moduli aut ad digitorum, aut ad unciarum mensuram
 » insututi sunt. digiti in Campania & in plerisque Italiae locis, unciarum
 » in Apulia obseruantur. Est autem digitus (ut conuenit) sextadecima
 » pars pedis, uncia duodecima. Idem alibi. Vnciae ergo modulus ha-
 » bet diametri digitum unum & tridentem digiti. Haecenus ille. V ul-
 » go pedem metuntur opifices manibus in pugnos contractis & por-
 » rectis pollicibus, a trinfecusq; obuersis. Nos huiusmodi pedem habui-
 » mus, sed ab is petitum qui modum pedis publice statuere solent.

Hoc uas autem tritico cum impleuissem, cum mensuris nostris com-
 posui implendo deplendoq; subinde hoc faciens deprehendi uas illud
 tesserarium id est amphoram meam cumulatam, huius urbis qua-
 drantem radio aequatum capere. nec aliam esse inter utranq; men-
 suram differentiam, q̄ quae esse soleat inter mensuram rasam & fa-
 stigiatam, ut amphora cum eo auctario quod liberaliores uendito-
 res condonare solent, quadrantem hostamento admensam omnino aequa-
 re possit. Quadrantem appello eius mensurae quartam partem quam
 sextarium triticarium diximus. Secundum hoc Medimnus erit quam
 minam dicimus.

Lingua enim uernacula primum minum per syn-
 copen, postea minam, pro Medimno dixit. Ita sextarius ille noster

» triticarius in bina Medimna uel quaternas amphoras diuiditur, et
 » inde in duodenos modios quos Bossellos appellamus. sed haec quae
 » coniectura assequimur, argumentis adiuuanda sunt. Tranquillus in
 » Caesare. Populo praeter frumenti denos modios, ac totidem olei libras,
 » trecentos quoque nummos quos pollicatus olim erat, diuisit. Si Caesar to-
 » tidem modios tritici uiritim quot olei libras diuisit, intelligimus mo-
 » dium non magnam mensuram fuisse, quae Ciceronis testimonio ple-
 » runq; binis, raro ternis sestertijs ualebat. Qua ratione Medimnus
 » quinisdenis sestertijs, et saepe denis tantum ualebat. quod tamen in-
 » telligo in utilitate annonae. nam Cicero in frumentaria duas aestima-
 » tiones ex senatusconsulto factas ponit, unam alterarum decimarum
 » quas aratores non gratuitas pendere cogebantur populo Romano:
 » sed ita ut in modios ternos sestertios acciperent. alteram aestimatio-
 » nem ponit frumenti quod interdum ciuitatibus imperabatur, ut Romano
 » populo praebere certum numerum frumenti cogebantur, & pro eo
 » in modios denarios singulos acciperent, id est quaternos sestertios.

Qua ratione Medimnus quinis denarijs aestimabatur, quod fiebat

*cum annonæ penuria metuebatur ut opinor. Legitima ergo æstima-
 tio erat trinis sestertijs in modios siculos qui maiores erant atticis et
 Romanis, licet idem esset Medimnus. Videmus an hoc temporibus
 nostris congruat. Apud nos commodam tritici primarij annonam
 esse aiunt, cum Medimni bini idest sextarius quinis & uicenis soli-
 dis Turonicis ueneunt ab eo pretio ad tricenos iustam æstimatione
 esse. Deorsum autem ad uicenos, iam ad uilitatem spectare, quod su-
 pra hæc aut infra est, caritatis & uilitatis appellatione censerit. Cũ
 hæc literis mandarem pretium diuersis anni partibus à uicenis soli-
 dis ad uicenos binos & semissem plerumque uariavit, tametsi mini-
 me ubere biennij prouentu, sed ferè ita euenit cum exportare ad ex-
 ternos non licet, uix iam ut annonæ agriculturæ impendia ferat,
 cum paucis annis equis aratorijs quibus nostri utuntur, magno pere
 pretium accesserit. Verum si Medimnus in Sicilia mediocri annonæ
 quinis denis sestertijs ualebat, planum fit non memorabili nos erro-
 re aut in nũm coniectura, aut in mensura falli, quippe quindecim
 sestertij æstimatione nostra solidis tredecim & sesquidenario ual-
 lent. Sestertium enim denis denariolis & obolo taxauius. Quare
 non mirum est si Cicero sepe in Sicilia modium frumenti binis sester-
 tijs esse dixit in magna ubertate. Quæ ratione duo Medimna decem
 & septem solidis ueneunt, nam et apud nos sepe minoris ualere
 memini. Cicero in frumentaria, frumentum (inquit) emere in Sicilia
 debuit Verres ex senatusconsul. & ex lege Terentia & Cassia fru-
 mentaria. Emundi duo genera fuerunt. unum cæterarum decuma-
 rum, alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributũ.
 Illius decumani tantum quãtum ex primis decumis fuisset, tritici mo-
 dia. DCCC. millia. Pretium autem constitutum de cumano, in modios
 singulos sestertij terni, duodetricies. imperato sestertij, quaterni. Ita ut
 frumentum impatum sestertium duodetricies in annos singulos Ver-
 ri decernebatur quod aratoribus solueret. in alteras decumas ferme
 ad nonages. sic per triënum ad hanc frumenti emptionem Sicilien-
 sem propè centies et tricies erogatum est. Decumanum frumentum
 appellat Cicero alterius Decumæ frumentum, quàm aratores dare
 non uectigalem sed uenalem cogebantur. Puto autem non utrobique
 duodetricies legendum, sed secundo loco duodeuicies, nihil tamen cer-
 ti haberi potest quoniam locus ille corruptissime legitur. sed nec duo-
 detricies priore loco satis congruit, cum octingenta millia modiorum qua-
 ter & uicies tantũmodo ualuerint æstimatione ternorum sestertiorum.
 Igitur DCCCC. M. Ciceronem scripsisse dicendũ est, non DCCC. ut sit*

uicies septies. Quod si addatur XXX mil. congruet duodetrichies. Ter
 aut duodetrichies ferme nonagies centena millia sestertiū ualeat. Qui
 bus si ter duodecies addas, ferme centies et tricies sestertiū erit, quod
 a Cicerone oratorie auctum est. Sic in alteras decumas quotannis ex
 Sicilia nongenta millia modium Romā exportabantur, q̄ modij primū
 ad mensurā Romanā, deinde ad nostram reduci debent, propterea
 q̄ qui siculi modij senos Romanos ualebāt. Qua ratione septingen-
 ta & quinquaginta millia Siculorū, nongenta millia Romanorum et
 Atticorum ualent, quæ ad Medimnos atticos relata centū & quinquā-
 ginta millia fiunt. his adde centum & quinquaginta millia modium Si-
 culorū quæ centum & octoginta millia Romanorū ualent, fiunt de-
 cies centena & octoginta millia. hæc. n. summa sesquingenta est non-
 gentorū milliū. quæ ad sextarios Parisinos reducta nonaginta mil-
 lia fiunt, & duodenario diuisa septem millia, & quingenta modia
 Parisina. Sic ex duabus decimis Romani quidecim millia modium no-
 strorū trāsportabant ex Sicilia, præter id quod ciuitatibus quater-
 nis sestertijs im̄ pabatur. Sed septem millia & quingenti modij nostri
 ea ratione quam Cicero statuit, id est tribus sestertijs in modium sic-
 lum, ære nostro sexaginta quinq; millia & quingentos aureos nostros
 ualent, quæ Romano more uicies sexies sestertiū dicuntur, et uigin-
 ti sestertia. Quare summa omnino nō cōgruit, propter quod locum
 Ciceronis corruptum esse dixi, nec modo corruptum esse puto, sed eti-
 am mutilatum, inter uerbū fuisset & uerbū tritici DCCC. enim mil-
 lia nō est alterarū decumarū numerus, sed frumenti imperati, ut ex
 alijs locis orationis colligitur. numerus aut alterarū decumarū dees-
 se mihi uidetur. Sed & maior summa esse debet in trienio q̄ centies
 & tricies, cum quotannis nonagies in alteras decumas daretur. id
 quod. ex alio loco orationis ostenditur, nā Cicero eius summa quinquā-
 gesimas binas ad sestertium tredecies taxauit. qua ratione trecenties
 & uicies quingies esse oportuit. Ceterū nō duodetrichies imperato fru-
 mento Ciceronē statuisse puto, sed bis & tricies, cum quaternis sester-
 tijs in modium æstimateur, summa enim ad nummū quadrat. sexta-
 rius noster ferè est quantum iumentum uiatorium ferre potest. hos
 in modio duodenos Parisienses habent. Idem Cic. in eadem ora-
 tione. Iugera professi sunt aratores imperio atque instituto tuo. non
 opinor quēquam esse minus professum quā quantum arasset, cum
 tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur.
 In iugere Leontini agri Medimnum ferè tritici seritur perpetua
 atq; æquabili satione. Ager efficit cum octauo bene ut agatur. Verū

ut omnes dij adiunent, cum decimo. quod si quando accidit, tum
 fit ut tantum decumæ sit, quantum seueris. hoc est ut quot iugera
 sunt sata, totidem Medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset,
 primum illud dico, pluribus Medimnum nullibus uenisse decu-
 mas agri Leontini quæ quot nullia iugerum sata erant in agro Leonti-
 no. Et rursus, Agri Leontini decumæ anno tertio uenierunt Me-
 dimnis XXXVI nullibus, hoc est tritici modijs ducentis sedecim mil-
 libus. His uerbis planum fit medimnum senos modios capere, cum
 prior numerus senario multiplicatus posteriorem efficiat. Idem postea
 neminem aratorem minus tribus decumis dedisse. atque hoc in be-
 neficij loco petitum ab Apronio, ut in iugera singula ternis Medimnis
 decidere liceret. deinde inferius ita subdit. professio est agri Leontini
 ad iugera XXX nullia. hæc sunt ad tritici Medimna nonaginta, id
 est tritici modia quingenta quadraginta nullia, tres quinquagesi-
 mas, id est tritici modium XXXII nullia quadringentos. ab omni-
 bus enim ternæ præterea quinquagesimæ exhibebantur. Hæc ex-
 empla Ciceronis corruptissime hodie leguntur, sed partim ex loco-
 rum collatione, partim calculo emendantur, quæ ideo citanda du-
 xi, ut probarem Medimnum senos modios Romano more cape-
 re. si enim quingenta quadraginta nullia senario partiaris, fiens
 sexies nonaginta nullia. His etiam exemplis auctoritatem habe-
 mus agri Leontini qui fertilitate commendabilis erat, iugera sin-
 gula singulis Medimnis, id est senis modijs seri. Et plerunque
 cum octauo, raro cum decimo fœnore satum frumentum redire.
 Primum igitur statuamus quanta sit iugeri mensura. Columel. li-
 bro VI. duo (inquit) actus iugerum efficiunt longitudine pe-
 dum ducentorum quadraginta, latitudine pedum centum uiginti,
 quæ utraq; summæ in sese ductæ quadratorum pedum faciunt mil-
 lia uiginti octo et octingentos. Iam authore Columella et calculo
 confirmatore nouimus ducentos et quadraginta pedes quæ lon-
 gitude est iugeri centies et uicies multiplicatos qui numerus est la-
 titudinis octo et uiginti nullia quadratorum pedum et octingen-
 tos efficere. Hic numerus octingentas hexapedas efficit, quæ mensura
 nostri mensores et fabri sic utuntur, ut antiqui Romani decem-
 peda. Est enim hexapus siue hexapeda mensura sex pedum. quæ
 quadrata sex et triginta pedes habet. Porro centum hexape-
 dæ quadrata tria nullia et sexcentos pedes efficiunt. Quadrin-
 gentæ hæc ratione quatuordecim nullia et quadringentos ex-
 plent, quæ mensura est semiugeri Romani ex Columella. Ita

iugerū octingentas hexapodas nostras habebat. Quare quod apud
 Varronem & ipsum Columellā legitur, actum quadratum undiq;
 finiri pedibus centum viginti, eumq; duplicatum iugerum facere, id
 de iugero quadrato intelligendū est, nō absolute de iugero, quod pa-
 rum apud utrūq; declaratum est. sed cum uterq; dicat scrupulum
 denum esse pedū quadratorum, & in iugero esse scrupula ducenta
 & octoginta octo, planū fit calculo de iugero quadrato nō intelli-
 gi cum dicitur iugerū pedum esse viginti octo millia & octingentorū. si
 enim in singula scrupula centenos pedes numeres, quot ex denis pe-
 dibus quadratis exurgunt, patet vel in digitos deducenti ducentes
 octuages octies centenos pedes fieri, id est viginti octo millia octin-
 gentos. at iugerū quadratum altero tanto maius est. In agro Parisino
 nō una est mensura, propterea iustissimam eligam, & quæ latius in
 eodē agro patet. perticam nostram vicenum quum pedum esse aiunt
 lōgitudinis. hæc quadrata sexcenos vicenos quos pedes continet, &
 numerus centies multiplicatus sexaginta duo millia & quingentos pe-
 des quadratos effiat, tot enim tantisq; perticis iugerum nostrū quod
 arpennum appellamus, constare dicitur. huiusmodi iugero licet aliq;
 utantur, alij tñ affirmant gradissimam illam esse mensuram, sed ius-
 tam agri nostri pticam vicenum binū pedum esse lōgitudinis, quæ
 quadrata quadringenos octuagenos quaternos pedes habet. Et hæc
 iam apud p̄erosq; plena existimatur. Quia ratione centenariū iuge-
 rum quadraginta octo millia quadringentos pedes habet quadratos.
 Est & minima mensura quæ perticis duodevicensarijs utitur. quæ
 pedes trecenos vicenos quaternos habent, & centenæ in iugero, pe-
 des quadratos conficiunt numero triginta duo millia quadringentos.
 Sunt etiam qui pticis q̄dem plenis, sed iugero sexagenario utantur.
 Quo fit ut illis iugerum triginta septem millia quingentos pedes ha-
 beat. nos autē mediam mensuram observabimus quā dicunt germanā
 nostrā esse, quæ duos & viginti pedes pticæ statuit, & quadraginta
 octo millia quadringentos pedes habet. hæc ad iugerum Romanum
 composita eādē habet proportionem quā quadringenti octoginta
 quatuor ad ducentos octoginta octo, quæ ut maior est multo sesq̄pla,
 sic paulo minor est dupl̄a. cuiusmodi arpennum pingui solo alternis
 prop̄ modum messibus Medimum duodecimum reddit. huiusmodi
 ferè est fertilitas in eo tractu, q̄ peculiari nomine Francia appella-
 tur, ex eo (ut arbitror) q̄ sit sūmen (ut dicitur) Franciæ, in quo agro
 triticum mutlis spicis nascitur, non ut ferè in Italia aristatis. In eo
 nos prædium Marlianum habemus. neq; nūc de summa ubertate aut

soli, aut temporis loquimur, sed de ea quæ plerūq; uisitur. Notum est
 in eo agro arpēna duodeuicena in annos singulos singulis modijs no-
 stris oblocari tritici lectissimæ. q̄q̄ ea ferè locationum formula est, ut
 colonus eo recte præbēdo tritico desungi possit quod summæ bonita-
 ti uno solido cedat, & interdum eo quod semisse tm̄ solidi. modium
 autem nostrū ut iam dixi duodenos sextarios continet, et sextarius
 binos Medimnos. hac ratione singula iugera quotannis dodrantem,
 id est sesquimedimnū pensitare inueniuntur. Cum tm̄ in eo tractu nul-
 lum agrum restibile esse scia. Sic. n. fert agricolatio, ut triticarius ager
 a messi triticea altero anno semestre aliquod genus frugis capiat, ut
 ordeum uel auenā uel qd aliud leuioris fetus, tertio aut anno noua-
 li agitato cesset, quod & aruum & ueruatium appellatur ab an-
 tiquis. Itaq; planū fit agrū nostrum bonitate siculo nō cedere, quē
 Cicero cum octauo & decimo acceptum reddere semen dixit. q̄q̄ id
 postea uiderimus, nunc id tm̄ argumenta nostra adiunat qbus asse-
 rere contendimus Medimni Romani et minæ nostræ paritatem. No-
 stri aiunt agricolæ arpēnum prædictum sesquimedimnū ferè poscere
 ut bene feratur aruum. Columel. de satione loquēs lib. XII. pinguis
 » agri iugerum si solutus & siccus sit, quaternos tantum modios tritica
 » poscere tradidit, si cretosus aut uliginosus, quos. Hoc cum a nostrati-
 bus anxie inquerem, uix constare opiniones deprehendi. id quod ex
 uarietate soli & mensurarum contingit. quātum tamen colligere po-
 » tui, plena. i. mediocris pinguis agri mensura solo dēso dodrantem mi-
 » nime poscit, interdum etiam dextantem, id est decem modios Roma-
 nos. soluto & minime uliginoso solo nunc septenos, nūc octonos. mi-
 nimus modus agri reliq; etiā competentibus, senos modios id est Me-
 » dimnum poscit. His cōuenit dictum Columel. li. II. Iugerum (inqt)
 » agri pinguis plerunq; modios tritici quatuor, mediocris qnq; postu-
 » lat. adorei modios nouem, si est letum solū. si mediocre decem de syde-
 rat. nam quīs de mensura minus authoribus conuenit, hanc tm̄ uide-
 ri commodissimā docuit noster usus. et paulo inferius. Nobis ne istam
 qdem quā prædiximus mensuram, semper placet seruari. q̄ eam uari-
 at aut loci, aut temporis, aut cœli conditio. proinde quā proportionē
 iugerum Romanū, id est duodetriginta millia & octingenti pedes,
 ad Parisinum arpēnum habent, id est ad duodeciquaginta & qua-
 dringentos, eandem ferè habent quaterni quiniq; modij a. l. septenos
 & nouenos. Continuum iugerum non admodum disparile nostro
 minimo fuisse oportet, quod tantūdem frumenti posceret, id est medi-
 mnum in singula iugera, si tamen Cicero ueritati inseruuit potius

q̄ exaggoratiōi criminis. Arpēni at uocabulo nō licēter uti uideor cū
 id apud Columel. legatur. Aristoteles in sc̄do Politicōn author ē Solo
 nē Atheniēsem quatuor cēsīs, Athenis īstituisse. Quorū primus fuit eo
 rū q̄ Pētaosiomedimni dicti sunt. i. q̄ngētis medimnis cēsī. Secundus eo
 rū fuit q̄ Zeugitae dicebātur. ab eqs iugalibus. Tertius Hippas ab eqs.
 Quartus Theticus dicitur. Qui corū erat q̄ Thetes. i. opifices erāt, hoc
 ē opas suas locantes. Pr. mū secundū et tertiu ad magistratus et hono-
 res admitti uoluit, eosq; diuitum nobiliūq; appellatione censerī. τὰς
 δ' ἀρχὰς ἐν τῶν γινωρίμων καὶ τῶν ἀπόρων κατέσχευε πάσας, ἐν τῶν πεν-
 τακοσιομεδίμων καὶ ζυγίων καὶ τρίτη τέλος τῆς κλημένης ἰππάδος.
 Plutarchus, in Solone, cum magistratibus (inqt) oēs locupletibus relin-
 quere uellet, reliquam autem reip. gubernandae partem promiscuā
 facere, ad quā antea plebs aspirare non poterat, ad cēsis ciuium se
 contulit. Et qui in siccis atq; humidis censi erant, in primo ordine lo-
 cauit, Et pentacosiomedimnos uocitauit. In secundo autem eos qui
 equos alere possent, aut trecentis censi forent, Et hos hippada soluē-
 tes ab equis nūcupauit. Zeugitae uero tertij cēsīs hoīes uocati sunt,
 q̄ ducentorū medimnū censum explerēt. Quo hac melius intelligan-
 tur, Pollux lib. VIII. de hoc loquēs ita inqt τιμήματα δ' ἦν τέτρα-
 ρα, πεντακοσιομεδίμων, ἰπέων, ζυγίων, θητικῶν. οἱ μὲν ἐκ τῆς πεντα-
 κοσιομεδίμων μέτρου ὑγρά καὶ ξηρά ποιεῖν κληθέντες, ἀνήλικον δ' εἰς
 τὸ διμόσιον τάλαντον. οἱ δὲ πῶν ἰππάδα τελῶντες, ἐκ μὲν τῆς δύνασθαι
 προφειν ἵππυς, μεκλήσθαι δ' οὐσίον. ἐπείν δὲ μέτρα βρακόσια, ἀνήλικον
 δὲ ἡμιτάλαντον. οἱ δὲ τὸ ζυγίσιον τελῶντες ἀπὸ δικοσίων μέτρων κατε-
 λέγοντο. ἀνήλικον δὲ μίνας δέκα. οἱ τὸ θητικόν, ὅδε μίαν ἀρχὴν ἤρχον. ἔ-
 δὲ ἀνήλικον ὅδ' ἐν. Quorum uerborū huiusmodi est sententia. Qua
 tuor cēsis Athenis fuisse, pentacosiomedimnos, hippeis, Zeugitas, the-
 ticos. Pentacosiomedimnos autem. i. quingenimedimnos idco appella-
 tos, q̄ quingenium medimnū numerū uel mensurā siccis Et humidis
 facere possent, hosq; in publicum sumptus facere talētum. Hippeis aut
 id est equites ex eo dictos uideri, q̄ equos alere possent. eosq; mensu-
 ras trecentas facere, Et publice semitalētum impendere. At uero. q̄
 iugationem penderent, a ducentis mensuris conscribi solitos esse, Et
 publice decem mnas cōsumere. postremae notae cōs esse qui theticū
 pēderēt id est opificariū uel mercenariū. eosq; nec magistratū gere-
 re, nec publice quicq̄ sumptus facere. licebatq; ex uno ordine ad aliū
 trāsire ut idē Pollux author est. Ex hoc aut instituto prodierunt (ut
 arbitror) munera psonalia, quorū mentio fit in lege ulti. de muneribus
 Et honoribus in pandectis. Seruius etiam Tullius hoc exemplo

classes quinq; civium Romanorum descripsisse videtur. Prima clas-
 sis in octoginta centurias distributa, ex ijs, qui centū milliū aeris, aut
 maiorem censum haberent, quæ summa à nobis mille aureis nostris
 aestimata est. octoginta autem centuriæ in quadragenas seniorum ac
 iuniorū diuise. Ita ut seniores ad urbis custodiã præsto essent, iunio-
 res ut foris bella gererent. quibus arma im pata, galea, clypeus, ocreæ,
 lorica, tela in hostem, hastaq; & gladius. Secunda classis intra cen-
 tum usq; ad quinq; & septuaginta milliū censum instituta. Tertia clas-
 sis quinquaginta millia census fuit. Quarta quinq; & viginti millia.
 Quinta & ultima undecim millibus censebatur, id est centum ac de-
 cem aureis nostris. Reliqua autē multitudo cuius esset inferior census,
 immunis militia facta. Egitum etiam ex primoribus civitatis duode-
 cim centurias scripsit, quibus ad equos emendos dena millia aeris ex
 publico data, & quibus equos alerent viduæ attrioutæ, quæ bina
 millia aeris in annos singulos penderēt. dena millia aeris ego ceteros
 aureos intelligo ad binos equos emendos, & vicenos ad alēdos id est
 bina millia. Hæc omnia (inqt Livijs) in dites à paupibus inclinata
 onera. Ex his intelligimus in infantia urbis Romæ primarias opes
 fuisse mille aureos. Propterea Plin. lib. XXXIII. nō erat (inqt) apud
 antiquos numerus ultra centū millia. Ita; hic & hodie multiplicat-
 tur, ut decies centena millia aut sæpius dicantur. Fœnus hoc fecit nu-
 musq; percussus. Quem locū ex vetusto sic lego: itaq; est hodie multipli-
 cantur hæc, ut decies cetera mil. aut sæpius dicantur. hoc sensu. ut olī
 nō erat nūerus ultra C mil. sic nec hodie, qd cū ad C millia puerū
 est, p multiplicationē fit progressus, dicēdo decies cetera mil. aut vici-
 es, aut ceteres, quæ sumæ antiq; ignotæ fœnore excreuerūt. Idē. Ser-
 vius rex primus signavit æs. antea rudi usos Romæ Rhemeus tradit.
 Sgnatū ē nota pecudū un et pecūia appellata. Maximus cēsus C mil-
 lia assū illo rege fuit, et id hæc priã classis. Vi igitur Rōæ priã clas-
 sis ceteraniorū fuit, sic Athēis quingenariorū q quotānis pēdere possēt
 Medimna vini et olei et frumētū quingena, sic. n. ex Polluce itelligendū
 puto. Quigēta at medimna i Attica quæ plurimo iportato frumēto
 utebatur, CCL aureis aestimare possumus. et quigēta vini medimna i.
 mille amphoras totidē penē frāctis, pro quibus DC aureos ponemus, q
 bus si addamus totidē olei amphoras, nescio qd aestimare debeat. Apud
 Dēosthenē πρὸς φορμίωνα Chrysippus qdā negotiator ita ad iudices loq-
 tur. ὅτε δὲ ὁ σίτος ἐπιτιμήθη πρότερον. καὶ γένητο ἡ κατάδεξις δραχμῶν,
 εἰσαγαρόντες πλείους ἢ μυρίας μέδιμνος πυρῶν, διεμετρήσαμεν ὑμῖν τῆς
 καθύπευχάς τιμης, πάντε δραχμῶν ἑνὸν μέδιμνον. Cum autem frumen-

1) ti auctum esset pretium, & ad sedecim drachmas excreuisset, impor-
 2) tato frumēto ultra decē millia Medimnū iusto & legitimo pretio uo-
 3) bis admensi sumus quis drachmis in Medimnū. Hac Demosthenicā
 ratione sextarius Parisinus circiter aureo uno fuisse. hoc est decem
 drachmis. Igitur q̄ Athenis eum prouētum quingentum Medimnū ha-
 bebant talentum impendere publice tenebantur hoc est sexcentos au-
 reos. vcrū intelligimus illam aestimationem census nō strictam fuisse,
 ut pētacosimedimni dicerentur q̄ quotannis eam summā corradere
 possent, sed q̄ tantum pendere possent talēto esse taxatos. Parū in hoc
 explicatum est ab authoribus. Interpretes Aristophanis Pētacosimedi-
 mnos dictos dicit eos q̄ tot mensuras arare possent. πεντακοσιομεδι-
 1) μνος διὰ τὸ κωρῶν τσαῦτα μέτρα ὅτως ἐπὶ νόμαζον. Egēs autem
 2) eos dictos q̄ trecentas mensuras ararent, nomē ex eo sortitos q̄ equos
 3) alere possent si quando opus esset. Qui cū primū sexcenti fuissent, po-
 stea urbe aucta mille & ducenti, esse cœperūt. his licebat comatos es-
 se licet ditiores essent quingenarij id est pētacosimedimni. Oportebat
 ergo ciues eos diuites esse q̄ tm̄ telluris ararent, aliūde etiam ditescē-
 1) tes, ut negotiationibus maritimis propter situm urbis, & favore tra-
 iectitio. Opificum aut̄ ordini licebat & iudicare, & concionem habe-
 2) re ut idem author inq̄t. διαλέγειν καὶ ἐκκηνοιάζειν. Hactenus illi
 remp. attingere poterant. Copiosos aut̄ Atheniēses fuisse, ex Thucy-
 dide nouimus, q̄ lib. II. Periclem eorū duce[m] ita inducit de opibus
 eorū differentem, ut dicat confidere eos debere, nec incursum hostium
 p̄terrefieri. Bello. n. gerēdo consilio & in pecunie p̄urima obtineri,
 Atheniēsisibus aut̄ sexcentorū talentorū obuētionem annuā esse, quæ
 quotānis ferē tributi nomine à socijs eorū pensitarentur, præter ali-
 os prouētus. esse præterea signati argenti in arcē sex talentorū millia,
 fuisse aut̄ aliquādo plurimū nouē millia septingenta. Ex quibus in ar-
 cem et publicas alias extruēctiones erogatum fuisse quod nūc illi si m-
 1) tæ desit. τὰ δὲ πλῆθὸς τῶν πλέμου γνώμη καὶ χρημάτων περιουσία κρατε-
 2) τε. θαρσύνει τε ἐκέλευε προσιδόντων ἰδὼν ἑξακοσίων ταλάντων ἰὸς ἐπὶ τὸ πο-
 3) λὺ φόρον καὶ ἐνιωτὸν ἀπὸ τῶν ξυμμάχων τῇ πόλει, ἀνα τῆς ἄλλης προ-
 4) σόδου. ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι ὅτε ἀργυρίῳ ἐπισήμῳ ἑξαι-
 5) χιλίων ταλάντων. τὰ γὰρ πλείεσσι ἑξακοσίων ἀπὸ δέοντα μύρια ἐγένετο. Sex
 millia talentūm tricies sexties centena millia aureorū nostrorū aesti-
 mare solemus. Suidas author est redditus publicos Athenis Prytanea
 appellari. et eonōie metallorū uectigalia et fori. i. rerū uēditariū, et
 portoriorū intelligi. et qcq̄ à socijs uel subditis pensitaretur, et qcq̄ ex
 manubijs uel reb. publicatis redigeretur. quorū (iq̄) noīum cumulus

bina millia talentum propemodum conficit. Athenæus autem libro
 XII scribit Duridem in historijs prodidisse Demetrium Phalereum
 cuius nunc ita est mentio apud Ciceronem, Quintilianum, Plinium,
 & alios, cum Athenis reip. administrandæ præesset, mille ac ducenta
 talenta in potestate habuisse quotannis. Ex quibus cum minimam
 partem in stipendia militum & reliquas reip. partes tucidas consu-
 meret, reliqua per ingenuitatem morum incontinentiam luxuriose dilu-
 pidabat. *Ἐπιπέρις* quotidianis lautis & opiparis quamprimum con-
 uiuias accipiens, & ea parte magnificentie Macedonicas coenas supe-
 rans. Alioquin nitore & lautitia uite Cyprios & Phœnicas prouo-
 catus, cum coenationum pauimentis singulari artificio uermiculata,
 etiam unguentis perfunderentur. *Διμήτριος δὲ ὄρακιρὰς χιλίων καὶ
 διακοσίων ταλάντων κατ' ἐνιαυτὸν κύριος γινόμενος. καὶ ἀπὸ τούτων βρα-
 χέα δαπανῶν εἰς τὰς στρατιώτας καὶ πῦρ τῆς πόλεως διοίησιν, τὰ λοιπὰ
 πάντα διὰ πῦρ ἐμυρτον ἀκράσιαν ἤρρανε,* Hæc uerba satis signifi-
 cant publicos redditus Athenarum mille & ducentorum talentum
 fuisse. Diximus alibi Athenis Isocratem rhetorem uiginti talentis ora-
 tionem unam uendidisse. Plutarchus autem auctor est Demosthenem
 in eadem urbe totidem talentis unius diei reticentiam uendidisse Har-
 palo, qui Alexandrum Magnum fugiens Athenas se contulerat. licet
 historia ab Au'o Gellio in decimo aliter referatur. Hoc tamen penè
 conuenit quod Demosthenes nocte aureo calice accepto cum uiginti talen-
 tis argenti, in concionem postridie ueniens collo lana & fascijs obli-
 gato, cum censere iuberetur & pro concione dicere quid de Harpa-
 li postulatis statuendum esset, nutu ostendit se irruicuisse nec proloq-
 posse. Quo tempore ij qui munere Harpali corruptum esse sciebant,
 ridentes dicere cæperunt concionatorem hominem & popularem
 noctu argyranche corruptum, id est angina argentaria. *καὶ γινο-
 μένους τάχις τῆς νυκτὸς ὁ ὄρακιρὰς ἐπέμειν αὐτῷ τὴν κύλικα μετὰ
 τῶν εἰκοσι ταλάντων. Ἐτ paulo post. καὶ μεθιμέραν αὐτὸς καλῶς ἐρίοις
 καὶ ταυινίαις κατὰ τὸ σπυρῆλον κατελιξάμενος, εἰς πῦρ ἐκκλησίαν προήλ-
 θε. καὶ μελανόντων ἀνίστασθαι καὶ λέγειν, διένεισεν ὡς ἀποκεκομμένος αὐ-
 τῷ τῆς φωνῆς. οἱ δὲ αὐρῆτες χλονάζοντες, ἢ ὑπὸ συνάγκης ἐπράξον. ἀλ-
 λ' ὑπὸ δῶρυράκης εἰληθῆαι νύκτωρ τὸν Δημητρωτόν. id est. Interdum au-
 tem Demosthenes pulchre & concinne lana & fascijs obuoluto col-
 lo in concionem prodicens, cum quidam eorum qui aderant scande-
 re in pulpitum & dicere eum iuberent, nutu significauit quasi ob-
 tusa uox sibi esset. Quo facto homines quidam ingeniosi ac uillantes,
 non angina noctu oratorem, sed argyranche corruptum esse dixere*

vunt. Idem Thucydides lib. III. author est Athenienses Mithylenem obsidentes cum iam magna ex parte pecunias suprascriptas consumpsissent in eo bello quod cum Lacedaemonijs, eorumq; socijs susceperant, & pecunijs egerent ad obsidionem peragenda, tum primum tributum in ciuitate instituisse & ducenta talenta ad bellum contulisse, emissis etiam nauibus XII ad pecunias à socijs cogendas.

» προσδεόμενοι δὲ οἱ ἀθηναῖοι χρημάτων εἰς τὴν πολιορκίαν, καὶ αὐτοὶ εἶσε
 » νεκρόντες τότε πρῶτον ἰσοφορὰν διακόσια τάλαντα ἐξέπεμψαν, καὶ ἐπὶ
 » τῆς συμμάχου ἀναυρολόγου ναὺς δώδεκα. Quod uero diximus de
 quingenarijs Atheniensibus qui impendere talentum publice tenebantur, ita intelligo non ut quotannis tributi nomine impenderet tributum enim Athenienses non pendebant, ut supra dictum est ex Thucydide, sed ut cum opus esset, id quod ex oratione Demosthenis intelligi potest quæ περὶ συμμοριῶν inscribitur, id est de symmorijs, quasi dicas de decurijs munera obeuntium, id quod intelligi non potest nisi summam & ueluti argumentum orationis eius colligamus. Est autem eiusmodi. Cum Rex Persarum expeditionem in grecos & præcipue in Athenienses facturus diceretur, populus Atheniensis tumultuarii cœpit, quasiq; ducem querere qui Atheniensium exercitu instructus obviam ultro Persis in Lydiam procederet.

Quod cum Demosthenes temerarium esse uideret, nec tamen aperte damnare & dissuadere auderet, censere cœpit prius de apparatus belli cogitandam & quonammodo suppetere copiae bellicæ propriis tanto bello possent. Itaq; ex ditioribus urbis centum decurias duodenum hominum describendas censuit quas symmorias appellat. hic ordo trierarchæ appellantur, id est triremium præfecti quasi nauarchi. quæq; symmorias tantum uiginti facit, sexagenum hominum, quas rursus in quinas partes duodenum hominum di-

» στίβει. Sic enim inquit. ἡτοιμὸν τῶν δέκα εἶναι ποιεῖσαι συμμο-
 » ρίας εἰκοσιν, ὡς περὶ νῦν εἶσιν, ἐξήκοντα σώματα ἔχουσαν ἑκάστην. τῶν
 » δὲ τῶν συμμοριῶν ἑκάστην, διελεῖν κελύω πέντε μέρη κατὰ δώδεκα ἀν-
 » δρας, ἀνταναπηρῶντας ἀεὶ πρὸς τὸν ἀπορωτάτον τῶν ἀπορωτάτους.

Ex his mille & ducentis ex primo classes uiginti faciendas eo modo quo nunc factæ sunt, sexagena corpora unamquamq; habentem. Earumq; singulas diuidendas in quinas decurias censeo duodenum hominum. Ita ut ditissimo cuiq; egentissim in decurijs ordinandis coniungantur. Ita autem constitutis classibus, id est symmorijs, & diuisis decurijs, trecentas nauces triremes faciendas esse censet, & rursus eas in uiginti partes tribuit singulas denumquinum nauium.

Ita ut ex primo secundo & tertio centenariorum cuilibet classi quinque distribuatur, & sic unaquæque classis singulis decurijs ternas rursus tribuat. hac constitutione classium triremium trierarcharumque facta, Quoniam uero (inquit) census eorum sex millium est talentorum, oportet & facultates quoque certo ordine ac formula constitui, & in singulas decurias sexagena talenta tribui, ut singule classes quinquies sexagena talenta sortiantur. id quod his uerbis ab eo dicitur. εἶτα πέντε ἐξήκοντα ταλαντείας εἰς ἐχθρῶν τῶν μεγάλων τῶν εἰκοσι συμμοριῶν ἐπικληρώσαι. πῶ δὲ συμμορίαν ἐχθρῶν τῶν μερῶν μίαν ἐξήκοντα ταλαντείας ἀποδοῦναι. Hoc autem ideo statuit, ut si leuius bellum instet, centum nauibus tantum res geratur, & sexagena in singulas decurias talentis impensa suppeditetur, & duodeni trierarchi sint. sin grauiore bello ducentis nauibus opus sit, tricena in singulas decurias talenta impensam conferant, & sena sint corpora trierarchie munus obeuntia. q̄ si grauissimo bello premantur, singule decurie ad uicena talenta & quaterna corpora contrahantur. ὅπως ἐὰν μὴ ὑμῖν ἐχθρῶν δέη βίηρων, πῶ δὲ δαπάνην ἐξήκοντα ταλάντα συντελεῖ, τριerarχοι δ' ὥσι δώδεκα. ἐὰν δὲ δέη διακοσίων, τριάκοντα μὲρ ἢ τάλαντα τὰ πῶ δαπάνην σωτελοῦντα. ἐξ δὲ σώματα προηραρχοῦντα. Hoc facto armamenta nauium aestimanda primum censet, quæ qualiaque nauibus commoda aut necessaria sint, eadem ratione in classes ac decurias tribuenda omniaque sortito expediri, ut cum rei gerendæ tempus uenerit, quam quisque nauem sortitus sit, eam instructam in tempore recte præstet. Verum Demosthenes uniuersam huius constitutionis, quam ipse syntaxin uocat, rationem, in tres summaras partes diuidit. In trierarchos enim & eorum facultates, & in triemes primam partem statuit. secundam in facultates omnium diuitem & pauperum ciuitatem habitantium a quibus sumptus suppeditari oportet. tertiam partem delegat classario militi, & loco. i. armamentario & nauari. prima pars explicata est. tertia hoc modo profequitur. decem tribus erant Athenis, unicuique igitur tribui tricenas naues assignat, decies enim tricene fiunt in summa trecentæ. has rursus tricenas trifariam diuidit. i. in terdenas. tribus enim apud Athenienses in tres partes diuiduntur quæ trities ab ipsis appellantur quasi tertie tribuum partes. nos quia uerbum latinum non habemus, tricentes nunc dicimus. Vnicuique igitur tricenti denas naues implendas tribuit, cum belli gerendi tempus fuerit. tum unicuique tribui tricenas stationes nauium construendas assignat in pyræo portu Atheniensi, ut singule stationes singulas triemes capiant. & distri

butionem parem in trietes ut supra facit, sortitōq; etiam omnia uelle
 transigi, ut decem tribus decem loca sortiantur tricenis stationibus
 faciendis, & tricerarchi sortito in loca & stationes distribuuntur.
 Hac munera Tele & Liturgia & Isthora à grecis appellantur.
 quæ uerba nullo discrimine ab oratore usurpantur in oratione quæ
 πρὸς λεπτίνω quasi apud Leptinem non contra Leptinem inscribi-
 tur. Ab his minoribus præstationibus immunes erāt tricerarchi clas-
 sici ciues, hoc est primæ classis munifices. Sic enim inquit ille in pro-
 xime dicta oratione. οἱ μὲν τοίνω πλουσιώτατοι σιτηραρχοῦντες αἰεὶ,
 τῶν χορικῶν ἀτελεῖς ὑπάρχουσι. οἱ δὲ ἐλάττω τῶν ἰκτινῶν κερτιμένοι,
 πῶ ἀναγκάων ἀτέλειαν ἔχοντες, ἔξω τῶ τέλους εἰσὶ τούτου. Atqui diti-
 simi cum semper in munere tricerarchie occupati sint à theatralli-
 bus præstationibus immunes sunt. Quorum autem facultates infra
 census sunt, ij cum necessariam immunitatem habeant, ne hoc quidē
 munus obibūt. Munera autem publica uno nomine Liturgie dicen-
 tur. Quorum genera sunt Choregia, idest præstatio suppeditando cho-
 ro inuenta liberalium ludorum tempore & Panathenæorum. He-
 stias idest amminatio seu epulū tributum exhiberi solitum. Gymna-
 siarchia oleum palæstræ suppeditabat priuato sumptu. Isthora dice-
 batur collatio ad stipendia militum. Restat pars secunda apparatus,
 id est collatio uniuersæ ciuitatis ad stipendia militum. Hanc partem
 Demosthenes perstrinxit oratorie. Videbat enim gratiosam esse ora-
 tionem ad populū non posse, quæ populī facultates exhauriret. Cū
 ergo uideret immāni collatione opus esse, maiorēq; facultatum par-
 te quàm ut tunc populus non dum aduentu hostis perterritus, ferre
 posset si à se taxaretur, nec minorem dicere uellet, idest eam quæ
 populo tolerabilis esse tunc potuisset, tandem seipsum oratorie interro-
 gans & uicissim respondens ita inquit. τίς οὖν ἐσὶ ὁ ἄτος ὁ πόρος; ὁ
 νῦν μὲν ἔκων, ὑπάρχων δὲ τότε. ἀνίγματοι γὰρ ὁμοιον τὸ πρότερον φράσω.
 ὁρᾶτε πῶ πόλιν ὠάνθητε ἀθηναῖοι πᾶσαν ταυτίν; ἐν ταύτῃ χρήματα
 ἔστιν ὀλίγα δὲ πρὸς ἀπάσας τὰς ἄλλας εἰπέιν πόλεις. ταῦτα δ' οἱ κε-
 κτημένοι. τοῦτον ἔχουσι τὴν νοῦν, ὡς εἰ πάντες οἱ λέγοντες φοβοῖν ὡς ἦεν
 βασιλεὺς ὡς πάρεσσιν, ὡς ἔχουσι οἱδόν τε ταῦτ' ἄλλως ἔχουσι, καὶ μετὰ τῶν λεγόν-
 των ἴσοι τὸ πλῆθος τούτοις χρισμοδῶν, ἢ μόνον ἔκων εἰσενέγκαι, ἀλλ' ἢ
 δ' ἂν δέξαιεν, ἢ δ' ἂν ὁμολογήσαιεν κερτιῶσαι εἰ μέντοι τὰ νῦν διὰ τῶν
 λόγων φοβερά, ἔργω πραττόμενα αἰσθοντο, ἢ δέεις ἕτας ἡλίθιος ἐστὶν ὅστις
 ἔχῃ ἰκτινὸν δόσι καὶ πρῶτος εἰσενέγκαι. Quodānam igitur est hoc ue-
 stigal? id quod nunc quidem non est, tunc autem futurum est? Equi-
 dem simile quid enigmati dicere hic non dubitem. Ec quid hęc ciui-
 tatem

tatem omnem o' uiri Athenienses cernitis? In hac ego ipsa parum abest quin dicam tantum pecuniarum esse, quantum in alijs omnibus ciuitatibus. at qui qui eas possident, huiusmodi mentem habent, ut si oratores omnes terrere eos uolentes, regem uenturum dicant, atque etiam iam aduentantem, quodq; hæc aliter habere se nequeant, ad hæc si cum ipsis orationem habentibus futurum ita prædicant totidem fatidica, ne sic quidem pecunias ostensuros esse putem, aut professo-ros eas, nedum ad collationem duros. Quod si ea quæ nunc uerbotenus terrificæ iactantur, reapse ogri senserint, nullus utiq; usque adeo stultus est, quin & prolixè dare, & in primis conferre uelit.

Ecquem enim esse credimus qui bona sua cuncta perdere tandem malit, q̄ fortunarum suarum partem pro capite ac reliquis suis fortunis in medium asferre? Deinde sensim progrediens, quasiq; obrepens tenaci auaritiæ, neq; enim nunc (inquit) inquirendum modum collationis puto, qui melius in re præsentī statuatur. Quippe si ini- re nunc rationem eius uelimus, & ex præsentī sensu animorum taxare, in risum res abibit. sed incanus sanè. Sit aliquis q̄ dicat centesimam se collaturum, nempe sexaginta talenta is dixerit. age quin quagesimam quispiam dicat: hic duplum prædictæ summæ dixerit. & quid hoc est ad mille & ducentos camelos qui uehere pecunias regi ab istis dictantur? sed uideamus potro. Vultis igitur ut duodecimam conferamus, quingenta scilicet talēta? at neq; id ferre possitis, neq; si statim deponatis, idonea sit pecunia, quæ tanto bello satis esse possit. φέρε δὲ πλεῖστον τις εἰσφέρειν ἐρεῖν ὕν, ὕμν ἐξήκοντα τάλαντα ἐρεῖ. ἀλλὰ πεντηκὸσὴν τις ἐρεῖ τὸ διπλὸν, ὕμν ἐκτὸν καὶ εἰκοσι. καὶ τί τὸτ' ἐστὶ πρὸς διακοσίᾳ καὶ χιλίᾳ καμύλους ὡς βασιλεῖ τὰ χρέματα ἀγειν φασὶν ὕτοι. ἀλλὰ θεῶ. βύλεθε δωδεκῆτην ἡμᾶς εἰσοίσειν, πεντηκὸσια τάλαντα. ἀλλ' ὅτ' ἂν ἀνάσχοιθε, ὅτ' ἂν εἰ κερτάβοιτε, ἀξία τὸ πολέμου τὰ χρέματα. Hæc est ferè summa eius orationis quantum ad id quod querimus pertinet. Cuius sensus non facile cuilibet explicabilis, memorabilis tamen mihi uisus est, propter collationis rationem singulari inuento expeditam. ex prædictis autem apparet totius ciuitatis censum sex millibus talentum æstimatorum à Demosthene. Sexaginta enim talenta centesima pars est sex millium, & quingenta duodecima. Quare quod supra diximus de talentis sex millibus in classes & centurias diuisis, non de censu tantum mille ac ducentorum tricrarchorum intelligendum, Demosthenes his uerbis significat, de diuisione suprædicta loquens. ἐπειδὴν δὲ ταῦτα ὅπως ἔχοντα ὑπάρχει, κελύω ἐπεὶ τίμημα ἴσθι τῆς χώρας ἑξακισχιλίῳν τάλαντων, ἢ ὕμν

10 καὶ τὰ χρήματα ἢ συντεταγμένα, διελθὲν τὸτο, καὶ ποιῆσαι καὶ ἐξήκοντά
 11 τάλαντα ἐκ τῶν μέρων. Cui uero hec ita constituta fuerint, auctor ero
 12 uobis ut censum regionis qui sex millium est talentum, diuidentes,
 13 ceterum partes faciatis sexagenum talentum, ut uobis quoque pecunie
 14 certa formula constituta sint. regionem agrum Atticum significans
 15 qui in censu Atheniensium erat. in narratoribus tamen Demosthe
 16 nis quæ incerto auctore circumferuntur ita legimus, πῶ δὲ ὁσίαν
 17 πῶ τῶν χιλίων καὶ διακοσίων τριερχῶν τιμηθεῖσιν φισὶ τάλαντων ἐξα
 18 κισχιλίων. Bona autem mille & ducentorum trierarchorum censa es
 19 se dicit talentis sex millibus. Hac ratione singuli quinis talentis cen
 20 si erant, id est tribus millibus aureorum nostrorum, quæ millies ac
 21 ducentes multiplicata trias sexies centena millia aureorum coro
 22 natorum fiunt. Harpocration autem in lexico decem oratorum,
 23 ἕχ' ἅπαν φισὶ τῷ πῆθος δέητο εἰς τὰς συμμορίας ἀθήνησιν, ἀλλὰ μὲν
 24 νοὶ οἱ πᾶσι καὶ εἰς εἶρεν τῇ πόλει δυνάμειοι. non omnis (ingr) multi
 25 tudo Athenis in symmorias distribuatur. sed diuites solum, & q
 26 conferre ciuitati pecunias poterant. Quare Demosthenes (inquit ille)
 27 cum mille & ducentos dixit in oratione de symmorijis habitis, di
 28 tiffimos significauit. symmoritæ autem dicebantur qui eiusdem clas
 29 sis erant, ut tribules qui eiusdem tribus. Huiusmodi autem diuisio
 30 populi facta fuit post tempora Solonis, sublata illa formula triplicis
 31 census quingenariorum equitum, & iugariorum. Suidas, Trierar
 32 chia (ingr) munus est sumptuosum. Oportebat. n. naues habere para
 33 tas, & omni parte ad bellum instructas, eorum sumptu q hoc munus
 34 gerebant. Idem autem Demosthenes cum ante tempus actionum Phi
 35 lippicarum uideret populū Atheniensem omni ordine solutum, thea
 36 tris tantum & spectaculis intentum, pecunias publicas partiri, nec
 37 pacis nec belli tempora institutaq; dignoscentem, orationem habuit,
 38 quæ περὶ συντάξεως dicitur, id est de ordinatione ac constitutione ci
 39 uitatis. Cuius orationis scopus is fuit, ut populus Atheniensis in cer
 40 tos ordines redigeretur, id est in milites qui hoplitæ id est armati di
 41 cebantur, & in equites, et in alios qui extra hos ordines erant. Ex
 42 ijs autem quæ ab authoribus tradita in manibus uersantur, uix (ut
 43 arbitror) omnimoda cognitio haberi potest prædictorū. quale est qd
 44 de pētaosiomedimnis diximus, & de Trierarchis, & sex talentorū
 45 millibus. nisi illum censum ad annum prouentum referamus, ut diui
 46 tes eos fuisse intelligamus qui qnūm talentum redditu censi, munera
 47 trierarchie obire cogebantur, quod conuenire uidetur cum eo quod
 48 de quingenarijs & trecentarijs dictum est. Cum id accurate inqui
 49 rere

verem, in dictum eiusdem Demosthenis in prima contra Aphobum oratione, in qua orator circumuentum se esse à tribus tutoribus dicentis, & bona sua fraude eorum suppressa & interuersa, quæ illi patris à patre relicta esse dicebant, ipse uero ad quatuordecim talenta fuisse contenderat, post narrationem statim ita inquit. ὃ δὲ πλεῖστος τῆς ὑσίσας ὅτι τῶν ἢ τὸ κρηλατικόν, μέγιστοι μὲν αὐτοὶ μάρτυρες μοι γεγονόσιν. εἰς δὲ πλεῖστος συμμορίαν ὑπὲρ ἐμὴ συνετάξαντο κατὰ τὰς πέντε κρηλατικὰς μνᾶς πεντακοσίας δραχμᾶς εἰσφέρειν, ὅσον περ τιμόθεος ἡ κόϊωνος καὶ οἱ τὰ μέγιστα κλημμένοι τιμητὰ, εἰσέφερον. Quod uero tantæ essent facultates à patre meo relicte, maximè mihi testes idem ipsi facti sunt. siquidem in classibus ordinatis ipsi pro me professi sunt, ut in uicenas quas minas quingenas ipsi drachmas conferrent, quantum scilicet conferrebat Timotheus Cononis & ij q. maximos tunc census possidebāt.

His uerbis orator huiusmodi facere enthymema uidetur. Cui nomine meo tutores ipsi mei in classes diuitum relati sunt, & tantum conferre professi sunt quantum qui plurimum, planum fit me quoque diuitem ab eis æstimatum. deinde recitatis testimonijs, ita subdit. ἄλλοι μὲν τοῖνυν καὶ ἐκ τῶν ὄντων ὅτι τὸ πλεῖστος τῆς ὑσίσας. πεντηκᾶδεκς τάλαντων γὰρ, τρία τάλαντα τίμημα, ταύτην ἡξίου εἰσφέρειν πλεῖστος εἰσφορᾶν. Manifesta est igitur per ea quæ auditis relictarum mihi fortunarum copia. siquidem quædecim talentorum censum tria talenta, collationem pro me profitendam censuerunt. Ex duobus his locis collatis intelligendum relinquitur quod Demosthenes de sex millibus talentum dixit, de mille ac ducentis dixisse, & quod illi quinque talentis censi in capita dicuntur, ex æquatis tenuiorum fortunis cum copiosiorum, ita intelligendum, ut quinta tantum parte bonorum censi essent. ut Demosthenes facultates suas quindecim talentum fuisse ex eo argumentatur, quod tutorum professione pupillari nomine facta, tribus talentis census sit. Qua ratione & ditissimæ cuiusque substantia censebatur, ea lege ut hæcenus conferre teneretur, si ratio ita posceret belli administrandi. Hoc est enim quod dixit in uicenas quinquas minas, quæ gentas drachmas conferre. hoc est quintum quemque denarium ut more nostro loquar. uiginti quinque enim drachmæ duo millia & quingentas drachmas ualent. sic fit ut sex millia talentum ad triginta millia crescant, ne temerarium sit quod Demosthenes dixit de pecuniarum copia quæ Athenis erant. & intelligimus immunem plebem esse inopem. Hoc confirmari & certius constitui ex oratione eius pro Ctesiphonte potest, in qua se rem trierarchicam lege lata præclare constituisse gloriatur. Cuius legis hæc uerba sunt.

11 τὸς τριηράρχους ἀρεῖσθαι ἐπὶ πῶν βιήρη ἀπὸ τῆς ὕσιας κατὰ τῆς μισίον,
 12 ἀπὸ τάλαντων δέχθαι, εἰ δὲ πλεόντων ἢ ὕσια ἀποτετιμημένη ἢ χρημάτων,
 13 κατὰ τὴν ἀναλογισμὸν ἕως τριῶν πλοίων καὶ ὑπηρετικῆ ἢ λιτουργία ἔσω.
 14 κατὰ πῶν αὐτῶν δὲ ἀναλογίαν ἔσω καὶ οἱ ἐλαίπων ὕσια ὅτι τῶν δέχθαι τα
 15 λάντων, εἰς συντέλειαν συναγομένοις εἰς τὰ δέχθαι τάλαντα. Trierarchos
 16 eligi in singulas triremes pro modo census, qui scilicet denis talentis
 17 censi essent. Quod si pluris in censi fictitando aestimata eorū essent
 18 facultates, pro portione quoque collationis et muneris obeundi necessi
 19 tatem esse, usque ad navigia terni in singulos et eorum remigum,
 20 eadem etiam ratione observanda in ijs quorū census minor esset clas
 21 sico. id est denum talentum, ita ut plures in idem munus contributi legi
 22 tum et classicum censum aequarent, et singulas triremes expe
 23 dirent. Ea autem lege promulgata factum esse Demosthenes gloria
 24 tur, ut qui prius senidemi trierarchie munus obibant, ij singuli binas
 25 trierarchias obirent, quod mirum est. καὶ δοῖν ἐφέν τριηράρχος ὁ
 26 τῆς μίας ἕκτος καὶ δέχθαι ὡν πρότερον συντελής. Et ea lege ita suble
 27 uatos inopes esse autumat, ut diuites ad iustum collationis modū ada
 28 cti sint. quod ipse τὸ γινόμενον appellat. idque reipsa et euentu pa
 29 tiisse. utpote cum imperatis triremibus nemo eorum qui ad mune
 30 ra redacti erant, aut munus detrectarit oblato supplice libello ma
 31 gistratibus, aut in uincula ductus sit, aut nauis ulla instrumento de
 32 fecta in portu relicta sit. Ante hanc trierarchie constitutionem saepe
 33 uariata est ratio eius muneris, ut author est interpres Demosthenis in
 34 orationem κατὰ μεσίδου his uerbis. πολλὰ περὶ τὰς βιηράρχιας ἐγι
 35 γοντο μεταβολαὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆ ἀναλώματος. καὶ ὅτι ἄλλο σύνδου ἦσαν,
 36 ὅτι δὲ σύνβρις. καὶ ὅτι δὲ καὶ δέχθαι τριηράρχοι. ὅτι δὲ χίλιοι. καὶ ὅτι με
 37 ἢ πόλις πῶν κατὰ σκευὴν καὶ τὰς ταύτας παρῆχεν. καὶ μόνον διὰ πῶν ταῶν
 38 ἐβιηράρχουν. ὅτι δὲ σύμπαντα οἰκοῖεν οἱ τριηράρχοι παρῆχον. Mil
 39 tae autem circa trierarchias mutationes extiterunt, propter magnitu
 40 dinem sumptus eius muneris, et nunc bini trierarchi, nunc terni
 41 in singulas naues fierent, interdum senidemi. fuit etiam cum mille es
 42 sent trierarchi. et rursus fuit tempus cum ciuitas publice trierar
 43 chis nauas et armamenta praebebat, et trierarchi nauem tantū
 44 praebebant. Fuit etiam aliās cum et nauem, et armamenta et nau
 45 tas trierarchi praeberent. Demosthenes uero nouissime binas etiam
 46 naues unū trierarcho attribuit. ὁ γὰρ δημοθένης ὕπερον δοῖν τριῶ
 47 ρων ἕνα βιηράρχον ἐποίησε. Hoc idem ex ipso Demosthene confirma
 48 ri potest in ea oratione. καὶ γὰρ ἄλλο κατ' ἐκείρους τὰς χρόους ἐβιηράρ
 49 χουν αὐτοὺς ἐκ πάλαιων ἐξελθόν, ὅτι σύνδου ἦμεν οἱ βιηράρχοι. καὶ τὰ ἀνα
 50 λώματα

λώματα πάντα ἐκ τῶν ἰδίων οἰκῶν, καὶ τὰς ναῦς ἐπληρῶμεν αὐτοί· idest.
 Atq; ego qdem (inquit) illo tempore trierarchus esse coepi statim atq;
 e' pueris ex cæssi, tumq; bini eramus trierarchi. omnemq; sumptum
 ex priuatis famulys suppeditabamus, ita ut & nauium apparatus
 supplementumq; ipsi præberemus. Et paulo inferius. τὴνικαῦτα δὲ
 τὸ πρῶτον ἢ πῶς ὅτε πρῶτον μὲν διακοσίους πεποικίκετε συντελεῖς ὑμεῖς.
 παρ' ὧν εἰς πρῶτόμενοι τάλαντον, τάλαντε μισθῶσι τὰς τριηραρχίας.
 Tum demum autem Midias trierarchiam attigit, cum primum mil=
 le ac ducentos collatores constituis. à quibus isti talentum exigentes
 talento trierarchias obeundas locant. εἶτα τὰ πληρώματα ἢ πόλις
 παρέχει καὶ σκαῖν δίδωσιν. Tum supplementa & armamenta resp.
 præbet. Verba sunt oratoris eleuare contendentis munus trierar=
 chie, quod Midias & diuites nonnulli graue esse sibi iactabant tan
 quam uniuersi muneris redemptoribus præbitoribusq; eo se nomi=
 ne populo Atheniensi imputantes. Ex quibus uerbis intelligimus il
 los mille ac ducentos talentum pensitare solitos, id quod supra dictum
 est. Hic obiter unum locum apponam eiusdem authoris quæ à nemi
 ne nostri temporis satis intellectum esse puto. In eius enim orationis
 epilogo iudicium misericordiam captans, ita inquit. καὶ νῦν νομίσα
 ὄμαι τὰ μωυτῶ ζῆτῶν, εἰς κίνδυνον καθεύκηκα τὸν μέγιστον. εἰάν γὰρ ἀπορῶν
 με ἕτος, δ' μὴ γένοιτο, πῶς ἐπωβελίαν ὀφλήσω μνᾶς ἑκατόν. Nuncq; cū
 res meas recuperare cōtenderem, in maximum discrimen adductus
 sum, utpote qui centum minis continuo mulctandus sim, si (quod abo
 minor) iste ab intentione mea absolutus euadat. Quibus uerbis hoc
 significat orator, orationem tutelæ quæ infamiam tutori ob dolum. i.
 κακουργίαν damnato irrogabat ut apud Romanos sic apud Atheni
 enses, nō temere aduersus tutores intendi solitā. Maior enim factus. i.
 δουλιμαθεὶς hac æctione agens nisi reum perageret, & secundum se
 iudicium obtineret, sexta parte census sui mulctabatur, quæ in reum
 absolutum cædebat. Demosthenes centum minas epobelie nomine sibi
 taxauit, si in eo iudicio aduersos calculos ferret. Ex quo intelligimus
 sexcentis eum minis censum fuisse, hoc est decem talentis. In ea autem
 oratione Aphobus tutor ei obiecit q̄ decem talenta in censu haberet,
 cum ipse spoliatum se à tutoribus & ad inopiam redactum conque
 reretur. Epobelia uerbum est satis frequens apud oratores, ex hoc
 dictum q̄ in quamlibet drachmam calumnie reus obolo mulctare
 tur cum senē essent oboli in drachma. Sed Suidas intellexit sextam
 partem æstimationis litis. Harpocraton sextam partem census intel
 lexisse uidetur. id quod Demosthenis locus significare mihi primore

sensu uisus est. Sed cum tertiam orationem inuendam legerem, intel-
 lexi Aphobum unum ex tutoribus decem talentis damnatum tu te=
 le iudicio, quanti scilicet orator litem illā in intentione libellari aesti-
 marat. Sic enim inquit. οἱ διγχαὶ δ' ἀκύνσαντες εἰς ὅς ἐφῆκε, ταυτὰ
 κῆ τοῖς τῶν φίλοις κῆ τῶ διακπιτῆ περι αὐτῶν ἐγνωσαν, κῆ δ' ἐκ ταλάν
 τῶν ἐτίμησαν. Iudices autem ad quos ipse ab arbitris prouocarat,
 cum hæc audissent, eadem ipsi quoq; cum arbitro atq; eius amicis et
 compromissarijs censuerunt, eiq; litem decem talentis aestimauerunt.
 Hæc uerba Demosthenis circa finem eius orationis quæ πρὸς ἀρο-
 βον φασδομαρτυριῶν inscribitur, leguntur corruptissime in libris quæ-
 dem impressis, sed ea nos sic emendanda affirmamus. Quoniam
 igitur litem talentis decem. i. minus sexcentis aestimarat, ἐν τῷ ἐγκλή-
 ματι τῷ αὐτῷ. idest in libello suo intentorio, ideo centum se minus. i.
 mille aureis nostris periclitari cum infamiae nota dixit, quæ sexta
 pars est aestimationis litis. Cæterum Plutarchus diuitem patrem De-
 mosthenis fuisse dicit, & in copia bonorum septem annos natum fi-
 lium Demosthenem reliquisse. ἀπολειφθεὶς δ' ὁ δημοθένης ὑπὸ τῷ πα-
 τρὸς ἐπικλείπεται ἐν ἀπορίᾳ, μικρὸν γὰρ ἀπέλιπεν ἢ σύμπασα τίμησις αὐτῷ
 τῆς ὑσίας πεντεκῆδεκῆ ταλάντων, ὑπὸ τῶν ἐπιβότων ἢ δικήθη. Reli-
 ctus autem à patre Demosthenes septennis in abundantī patrimo-
 nio (ut quod omnibus supputatis paulo minus quindecim talentis aesti-
 maretur) à tutoribus per iniuriam fortunæ euersus est, cum partem
 bonorum eius in rem suam uerterent, partem per incuriam perde-
 rent, ita ut ne præceptoribus quidem eius mercedem docendi solue-
 rent. Quindecim talenta nouem millia aureorum nostrorum ual-
 lent. Ita quæ summa Romæ post spoliatum orbē à Romanis, Æsopi
 patinam æquare non potuisset, Athenis diuitiarum nomine cense-
 batur. Idem Demosthenes circa finem orationis prædicte. καὶ τοῖ
 πῶς ὕδενὸν εἰ ἕτεροι οὐδὲ οἰκοὶ ταλαντιαῖοι κῆ διτάλαντοι κῆ ταληφτέιν-
 τες, ἐκ τῷ μισθωθῆναι διπλάσιοι κῆ τριπλάσιοι γεγόνασιν, ὥστε ἀξιοῦσθαι
 λειτურγεῖν, δ' εἰ μὲν τὸς τριηραρχεῖν εἰθισμένος, κῆ μέγιστος εἰσφορὰς εἰσφε-
 ρεῖν, μηδὲ μικρὰς δυνήσεται διὰ τὰς τῶν ἀνασχυντίας. Atqui non
 acerbum mihi esse non potest, quod cum reliquorum ciuium domus ta-
 lentares & ditalentares tutoribus oblocantibus duplo triploq; copio-
 siores factæ sint, ita ut dignæ tandē uiderentur quæ muneribus pri-
 uilibicis obeundis ascriberentur, mea autem domus quæ olim trierar-
 chicæ muneri assueuerat & collationibus pensitandis, nunc ne tan-
 tam quidem collationem ferre poterit istorum impudētia. Oecū. i.
 domum oratores græci pro uniuersis facultatibus & censu accipere
 solent,

solent, quem loquendi morem lingua Francorum refert. Verū ex his uerbis intelligimus & trierarchiam & collationem iſdem capitibus incubuisse, ac ignominiosum fuisse munera ista dispendiosa non obire. sunt & alia ad eandem rem pertinentia quæ ex hac & altera in eundem tutorem oratione colligere potuissem, ut quædam esse bona, quæ in censum non uenirent, quæ a tele. i. immunita à græcis appellantur, sed hæc sufficere uisa sunt, & nõ nihil etiã ipsi, q. Demosthenes sunt lecturi, profutura. Quod aut de locatiõe domui Demosthenes dixit, de domibus instructis intelligendū est ut diximus, ut de officinis cū seruis opificibus. Nūc à Medimno ad inferiora descendamus, & id quod querimus certissimo quoq; uestigio legendo psequamur. Sextarius (ut inter oēs cõuenit) cotulas binas capit, quæ latine hemina dicuntur. Quãq; hac uoce Italici etiam antiq. græci usi sunt, ut Athenæus libro XVII. τὸ δὲ κοτύλιον καλεῖσθαι καὶ ἡμίτιον. Sextarius inde dicitur q. sexta pars sit cõgij. A. sextario. n. ut à principio ordiri oportet, huius. n. mensurã si tenuerimus, omnia prona deinceps erūt. Cato cap. LVII. Vinū familia, ubi uindemia facta erit, lorã bibat menses tres, mēse quarto heminas singulas. In mēse cõgios ternos, mēse qnto, sexto, septimo, octauo, in dies sextarios singulos, In mēse cõgios quos. Nono, decimo, undecimo in dies heminas ternas. In mense unã amphoram. Cato mense quarto heminas singulas in dies singulos epotas cõgios ternos facere dicit. i. sextarios denos octonos, et sextarios singulis diebus epotos sequētibz mensibus quatuor, in mense quos dicit esse cõgios, hoc est tricenos sextarios. et rurſus alijs mensibus in dies heminas ternas, in menses singulas amphoras esse docet, id est quadragenos octonos sextarios, uel nonagenas senas heminas, qua rōne tamen quaternæ uel senæ heminae deesse uidentur, si tricenos dies in mēsem statuamus. Sed aliter Cato rōnem colligere tam cõmõde non potuit nisi amphoram pro nonagenis heminis diceret, etiam si amphora cõ amplius sex heminas capit, cum aliud uerbum mensuræ non haberet. & alioquin habuisse uidetur rationem interimenti liquoris, id est eius quantitatis quæ deperit & intercidit cum uinum uel lora heminatim bibitur. Simile est quod heminas singulis diebus potas, in menses cõgios ternos facere dicit. hæc enim ratione mensis sex & triginta dies habet, qui si exacte taxare uoluisset, duos cõgios & semissem dixisset. Sed noluit tam anguste rationem præscribere, satis tamen apparet ex eo loco in cõgιο duodecim esse heminas, quæ sex sextarios continent. sed et illud iam tenemus quod maxime ad rem pertinet, sextarium sextam-

decimam partem esse modij, quæ tertia pars est amphoræ, quippe cum
 in amphora Cato sex & nonaginta heminas ponat, & sextarius ci-
 tra controuersiam binas heminas capiat, si amphora ter modium ca-
 pit (ut prædictum est ex arminibus supra dictis) modius sextarios se-
 decim continebit. id est duas et triginta heminas, quæ tertia pars est am-
 » phoræ. Sed de modio citanda sunt exēpla. Cato. vbi sementem para-
 » ueris, glâdem parari legiq; conuenit, & in aquam coniici. Inde se-
 » modios singulis bubus dare oportet, si laborabunt. Columel. de bu-
 » bus aratorijs loquens lib. VII. Bubus pro temporibus anni pabula
 » dispēsantur. Ianuario mense fressi & aqua macerati erui quaternos
 » sextarios mixtos paleis dare cōuenit. uel lupini macerati modios,
 » uel cicerculæ maceratæ semodios. Idem si grano abstinemus, & re-
 » gionis copia pmittat, cum fronde laurea & ilignea glans adiçitur,
 » quæ nisi ad satietatem detur, scabiē parit. Potest etiam si prouetus ui-
 » litatem facit, semodius fabæ fresse preberi Nouēbri mense ac Decem-
 » bri, p sementem quatum appetit bos tantum præbendum est, plerunq;
 » tamen sufficiunt singulis modij glandis, et paleæ ad satietatem datae,
 » uel lupini macerati modij, uel crui aqua cōpersi sextarij septeni p
 » mixti paleis, uel cicerculæ similiter maceratæ sextarij duodeni, uel
 » singuli modij uinaceorū. His exemplis coniicere possumus modium Ro-
 manum non disparem fuisse ei mensuræ quæ bossulū nostrates uo-
 cant, cum sit diurnus cibus bouis aratoris modius aut semodius pro
 uarietate pabuli. Apud nos equis uiatorijs p diuersoria cibus status
 est in dies astellæ ternæ auenæ, ut in Italia ordeï. Sic enim sem p tu-
 lit stabulariorum formula. Sed strigosis eqs cum longis itineribus fa-
 thiscunt, auctarium noctu dari solet, id est quarta astella. Hæ quater-
 næ mensuræ bossellum nostrum triticarium implent, q modus pa-
 buli est omnibus iam sarcinaris equis p stabula uiatoria statutus.
 Diximus amphoram binas urnas capere, quæ singulæ uicenas quater
 nos sextarios continent. hoc ex eodē authore libro XIII comproba-
 » bitur his uerbis. Ex hac compositione quantum in sextarios musti
 » quadragenos octonos adijciendum sit, incertum est, quoniam pro na-
 » tura uini aestimare oportet quid satis sit, cauendumq; ne conditus sa-
 » por intelligatur. ego tamen si humida fuerit uindemia, trientem, si
 » siat quadrantē medietatis in binas amphoras miscere solitus sum,
 » ita ut quatuor urnarum esset musti modus. urna autem quatuor &
 » uiginti sextariorum. Plinius lib. XIII. de nimio potu uini loquēs.
 » Famam apud græcos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiam
 » Nouellus Tricongus Mediolanensis ad proconsulatum usq; è prætura
 honoribus

» honoribus sanctus, tribus congijs (unde et nomen illi fuit) epotis uno
 » impetu, spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam
 » se uero atq; etiam alias se uo, sed ipsa iuuenta ad merum pronior fue
 » rat. in antiquis tamen nõ Nouellus Tricongius sed Nouellus Torqua
 » tus legitur, & recte, alioquin frustra Plinius adiecisset unde & no
 » men illi. quis. n. non intellexisset etiam Plinio tacente? neq; ipsa iuuen
 » ta lego sed ipsi. i. Tiberio, ut iuuenta sit rectus casus. et paulo post.
 » Tricongiij rara gloria. In omnibus antiquis legitur Torquato rara
 » gloria. Idem paulo inferius. Tergilla Ciceronem Marci filium binos
 » congios simul haurire solitum ipsi obijcit, Marcoq; Agrippæ à marci
 » do ac temulento scyphum impactum. Pliniam auctorẽ habemus de
 » cem et octo sextarios uini. i. tres congios uno haustu epotos à Torqua
 » to & duodecim à Ciceronis filio. quare nõ uideo quonam modo in
 » telligi possit quod apud Politianum legitur, q̄ amphora triplex ef
 » fi it sextarium. Tranq. in Tiberio. Ignotissimum quæstura candida
 » tum nobilissimum anteposuit ob epotam in conuiuio propinante se ui
 » ni amphorã. Tranq. uini amphorã. i. octo. congios seu duodecim qua
 » ginta sextarios uno conuiuio ab homine uno haustos dixit. q̄ si am
 » phora ex arca constaret quoquouersus quaternum pedum ut Politia
 » nus uoluit, ne de duodecim qdẽ bibacissimis hominibus id credi pos
 » set. Post hæc antiquitatis monumenta cum mensurarũ modos depre
 » hendere magno pe cuperem, ad pòdus examinare rem institi, quo fã
 » cto cum nec ex carminibus illis nec ex Plinio responderent, nihil po
 » tius tandem inueni q̄ quod id apud Isidorũ nõ optimũ ipsum autho
 » rem, ne harũ qdem rerum, legitur. usque adco (quod Plinius aiebat)
 » nullus liber tam malus est, ut non aliqua ex parte proficit. Hemina
 » (inquit ille) appendit libram unam, quæ geminata sextarium fã
 » cit. sextarius. n. duarum librarum est. Hoc cum legissem illico tres li
 » bras numularias, id est sesquilibram negotiatoriam in lance gran
 » diuscula statui, cuiusmodi sunt lances quibus ad argentum expen
 » dendum utuntur, in opposita lance aquam fundere famulum q̄ mihi
 » astantat iussi, quoad rem deducerem ad exactum æquilibrium, id
 » quod assecutus sum, adijciendo uicissim, adimendoq; aquulam argen
 » tea ligula. tum uascula stannea implendo, non usualia illa quidem
 » & ex supellectili sumpta, sed iustæ omnino mensuræ quibus uendi
 » tando uino cauponantes uti solent, tandem comperi duas libras Ro
 » manas, id est duodenarias, quæ tribus octonarijs, id est numulari
 » is respondent, eam omnino esse mensuram quã ternos semisextario
 » los lingua uernacula huius urbis appellat, q̄ dodrans est eius men

firæ quã pintam eadem lingua uocat . hoc comperto cum uasculum illud dodrantale tritico primæ bonitatis implerem , identidemq; in modium , id est bossellum transfunderem , non ante æquatum ad summa labra reddidi , quàm sedecies impletum itidem uasculum in modium transfudi . Id cum ad pintam exigere , duodecies exhausti exacta obseruatione transfusando . hac ratione cum cotula geminata sextarium faciat , qui bilibris est , oportet eam libralẽ esse , id est sex et nonaginta drachmas pendere . ita Oxybaphus qui cotula quarta pars est , quatuor & uiginti drachmarum erit , hoc est quadrantale . & Cyathus qui sextarij duodecima pars est , sedecim drachmas pendebit , id est sextantem Romanæ libræ . Nostra uero pinta duodecima pars est modij , id est amphoræ sexta & tricesima . Illud testandum habeo , quod quicquid de mensuris liquidorum dixi , uel dicturus sum , id de ijs intelligi uolo , quas regias hac in urbe appellamus , de quibus ius dicere decurionum est Parisiense , aliogñ nulla dari certa doctrina posset , cum multifarij mensurarum sint moduli , & fere euariantes per regiones urbis , prout cuiusq; regionis solum huius & illius ditionis imperio uero paret . Aridorum autem mensuras triticarias intelligi uolo , quoniã miores sunt ijs , quibus aucnam admetiuntur . Hac ratione usus , comperisse me arbitror (nec temere ut spero) amphoram esse octauam partem eius uasis quod modium uini dicimus . modium uini Parisinum tricenos senos sextarios nostros capit . sextarius autem octonas eas , quas pintas dicimus . In aridis autem pro amphora quadrantem sextarij habemus , id est ternos bossellos . pro quibus uas trimodium habemus dimidiatum medimnũ . sic fit credibile quod à Tranquillo dicitur epotam uno conuiuio ab uno homine uini amphorã . Ex hoc aestimare licet tres modios annulorum Carthagenem missorum ab Annibale post Cannensem cladem , uel unum modium secundum alios annales . Ecce autem rursus de integro controuersia ab eodem authore quicum toto penè hoc opere certandum nobis fuit , & disceptatrice tamen plerunque exemplarium uetustate secundum nos (ut spero) iudicatum est , id quod hic sperare non datur . quippe in omnibus exemplaribus ita legitur apud Plinium , unum nobis ipsam utilitigatorem (ut eius ipsius uerbo utar) in hoc opere oppositum . Sic igitur apud Plinium libro XXI . legitur , drachma attica (fere enim attica obseruatione medici utuntur) denarij argentei habet pondus , eademq; sex obolos pondere effiat , obolus decem calchos . Cyathus pedit per se drachmas decem . Cum acetabuli men-

fura dicitur, significat heminx quartam partem, id est drachmas quondecim. Mna quā nostri mna uocant, pendet drachmas atticis centum. Huius loci auctoritate carmen illud emanasse puto apud Priscianum de cyatho.

Bis quinque hunc faciunt drachmæ si appendere tentes.

Oxybaphus fiet si quinque addantur ad illas.

Primum igitur ad hoc respondere possum, non magis hoc dictum contra me pugnare, quam contra Plinium ipsum, si ei litem retorquere tabulis (ut dicitur) ab eo ob signatis uelimus. si enim denarius atticæ drachmæ pondus habet, quoniam modo iustum fuit ex libris argenti octuagenos quaternos signari, id quod ipse lib. XXXIII. dixit. Id etiam contrarium est ei dicto quod apud Priscianum legitur, tres denarios Romanos, quatuor drachmarum instar esse. Præterea quoniam modo conuenit id quod lib. XII. de thure loquens inquit, inueniri guttas thuris quæ tertiam partem mnae, id est undequadraginta denariorum pondus æquent, uel ut in antiquis duodeciginta, et in quibusdam undeciginta. Quid quod lib. XIII. de nectarite loquens quadraginta denariorum pondus pro quinque uncis posuit? Vt ex Dioscoride ad uerbum probabimus. Hæc ut uniuersa colliduntur, sic sigillatim alterum alteri aspulatur. ut enim illud duodecim cum dicto tricesimo tertio conuenit (siquidem ter duodeciginta octogintaquatuor sunt) sic cum uicesimo primo loco pugnat, ubi denarius et drachma æquantur. Rursus quod quadraginta denariorum pondus pro quinque uncis ponitur, hoc argumentum est quod Plinius in libra sex et nonaginta denarios esse uoluit, et totidem drachmis æquauit. Quid igitur hic faciam? hæream? suscepto id operi omnino non congruit. opus enim perfectum recte præbiturum me, approbaturumque spondi, uel eorum arbitrata quos iudices elegi. Hanc legem locando opere meminisse dictam esse. periclititer? uereor ne audaciæ id plenum sit. sed quando flectere non datur, potius adeundum periculum esse censeo, quam tot dierum dispendio ceptum iter abrumpendum. tanto igitur piaculo me obstringam, ut Plinij auctoritatem uel argumentis ualidissimis superiorem esse dubitem? Quid ni id faciam? cum multis in rebus non modo cum iuratissimis auctoribus uetustatis pugnantem eum ostenderit, sed etiam ipsam secum, quod plerisque in locis emendatorum culpa contigit. ex quo fit ut lectio Plinij obseruantissimum quemque lectorem maxime nunc torqueat. Qua in re adnotanda HERMOLAVS BARBARVS cuius nunquam sine laudis præfatione meminisse debeo, paulo

religiosior fuisse mihi uidetur, præsertim assumpto castigatoris ti-
 tulo seuerissimo, debuit certe altera præsertim censura denuo stylo
 ex acuto uel ad uinū expungere, ne rebellarent tot ulcera, quorum
 multa sanasse se nō immerito gloriatus est. Ego ut ingenio pusillo tan-
 tum nomen sustinere nequeā, ut subcastigatore Plinij profiteri me au-
 deam, sic ea quæ occurrunt uicia, & cōmentantem me morantur, si
 sanare ingenij ui non possim, cōmonefaciēdis studiosis ueluti scalpro
 circūscribam, ne latius error serpat. Atq; sic existimo, præuariatio-
 nis notam effugere eum medicum non posse, q; quæ resatiuere sanitati
 neq; uelut nō animaduersa silētio trāsmittit. q̄q; uir ille magnus, ac
 non modo stylo terso doctrinamq; eximā redolenti commendabilis,
 sed etiam sententus grauis, in quibus mores probi clucescere mihi
 uidentur (quæ duo pariter in paucis æqualibus memoriae eius agno-
 sco) in altera editioe ita gloriatur, quasi monstra quædā errorum ue-
 lut latitantia mancipia reprehēderit, quæ in prioris editionis tumul-
 tu oculos eius effugerant. à quibus ipse pœnas sumpsit flagitiij prio-
 ris & fugæ, ut ipsius uerbis utar. in quo mihi profecto longè falsus
 esse uidetur, neq; n. aliter eum dixisse atq; existimasse puto. Quippe
 ut plurima errata emendauerit, plura tamen eum fugisse aut certe
 flagitiosiora nō dubito, quæ ut acriorem, sagaciorēq; fugitiuariū nō
 maneant, (quandogdem undecunq; doctissimus fuisse uidetur) certe
 ociosorem poscunt, & huic uni rei aliquādiu feriatum. Hermolao
 autem uenia fortasse danda est, qui Aristoteli & Themistio uerten-
 dis intentus, tumultuarias nimirū castigatiōes Plinij uelut animi cau-
 sa aggressus est. At ego secundi meriti esse existimo errorū uel libra-
 riorum uel emendatorū uel authoris deniq; ipsius si res ita ferat, le-
 ctiores admonere, etiam si meliora inuenire nequeas. existet. n. olim
 immo propediem q; ulteriora inuestiget. Quod si semper in authorū
 quantumuis receptæ autoritatis uerba adacti, ne urguem q̄dem la-
 tum ab eorum dictis recedamus, nil habebit posteritas quod inuentis
 maiorum siorum addat. Atqui maiores nostri si post centum annos
 ignaua etiam ipsi antiquitatis ueneratione ducti, nihil nouarum re-
 rum aggredi ausi fuissent, literas nunc illustratas bona ex parte de-
 syderaremus. In quis ego Laurētium Vallessem Herculis Alexica-
 ci nomne dignum esse censeo, q; nullius unq; hominis offensione aut
 scriptoris autoritate deterritus est, quo minus ueritatem à monstris
 uindicaret. Egdem etsi leonino me tergoe clauāq; munitum esse cū
 doctis non sentio, ut cuiusuis crumnae Herculem futurū me profiteri
 confidam, in umbraculis necum ipse domestias, non in campo sub

magistris antiquitatis exercitatus, huc tamen semlermiam fiduciam ad ueritatem tuendam asserere mihi uideor. Itaq; omnes esse animatos, praesertim Francos cupio, quādoquidem externi quoq; iam cum antiquis literarum gloria certant. Hic igitur ut cōmūsci multa possem, sic nihil potius facturum sim fortasse, q̄ ut dicam plinium quae de ponderibus hic constituere uoluit, in sequentibus libris de medicinis diciturus, ea ex commentarijs medicorum transcripsisse q̄ graece ipsi bona ex parte scripserant. Id quod idem ipse plinius contestari uidetur cum inquit, & quoniam in mensuris quoq; ac ponderibus crebro graecis nonnunquam utendum, interpretationem eorum semel hoc in loco ponemus. Non eadem autem pondera medianalia & negociatoria fuisse ex eo conijcio, q̄ hodie pharmacopoea alia drachma in componendis pharmacis utuntur, & alia in rebus quas uēditantes appendūt. medicinales drachmas nouem in uncia esse dicūt, qua ratione in singulas libras nostras sedecim drachmarum pondus decedit. Quin & Celsus libro V. de simplicium facultatum mixtura loquens, sed & antea (inquit) sciri uolo in uncia pondus septem denariorum esse. Vnius deinde denarij pondus diuidi a me in sex partes. i. sex uncias, ut idem in uncia denarij habeā quod graeci habent in eo quem obolum appellant. id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scrupulo facit. His uerbis Celsi medicinae authoris XII drachmae ex libra Romana decedunt, quod ratā proportionem habet ad decessionem librae nostrae, qua nostri medicamentarij in temperandis medicamentis utuntur. Vt enim libra nostra sesquitercia est ad antiquam libram relata, sic sedecim tertia parte duodecim superat. Vtrum id immutauit Celsus q̄ denarium in sex suas unciolas diuidere maluit, q̄ in sex obolos, seu in sex semisrupulos, hoc ideo fortasse, q̄ obolum graecum grauiorem esse paulo semisrupulo Romano scribit. quod nisi de medicinali semisrupulo intelligas, pugnabit cum pliniano dicto. Huic rursus opinioni refragatur quod plinius centum drachmas atticas in mina ponit, quod iustum est pondus minae. Quare nihil ulterius causari nūc in animum induxi, ut quisq; pro capto secum ipse hoc faciat. Satis autem habui hoc dicere, experimento me cognouisse sextarium Romanum dipondium pendere, id quod rursus mihi credi nolo nisi argumentis optimis probaueo. Iā primum ipse plinius lib. XVIII. de tritico loquens, sic inquit. Tritici genera plura quae fecere gentes. Italico nullum eadem comparauerim candore ac pondere, quo maxime decernitur. & paulum infra. nunc ex ijs generibus quae

n Romam inuehuntur leuissimū est Gallicum atq; è Cheronneſo adue
 n ctum. quippe non excedunt in modium uicenas libras si q̄s granū
 n ipsum ponderet. adiāt sardium sex libras. Alexandrinum & triē
 n tes. hoc & siculi pondus. Bœoticum totam librā addit, Aphricum &
 n dodrantes. His uerbis Plinius docet quod deterrimum sit triticum, id
 p̄dere in modios uicenas libras. quod autem lōge optimum ut Aphri
 cum, septem & uiginti libras & dodrantem. Hoc cum ego probare
 uellem, tritici sex semisextariolos nostros, id est sesq; partem pro ca
 ptibilancis admensus, in altera lance depleui, & ponderibus idem
 tidem examinatis, ad parem tandem librā pueni. Hoc cum in le
 ctissimo tritico fecissem, p̄deratq; adnotassem, ad aliud triticum tran
 si. Erant enim mihi puluini duo Franciani tritici silcatum (ut asso
 let) in horreo dispositi, ut eodem ex agro, sic non eadem segete. cum
 igitur ex eo similiter eandem mensuram pensitarem, hoc discriminis
 adnotui, ut quod in eis puluini eximū esset, & exacte ex cussim
 uētilatumq; eius mensura p̄dicta leuiter agitata & radiolo stric
 ta, dipodium nostrum & quadrantem p̄deret, lance etiam pessum
 eunte. quod autem negligentius uentilatum, & nonnulla ex parte lo
 lio & melanthio nuxtum aut alia seminum inanitate, id duas libras
 & quadrantem scilicet minus in æquilibrio teneret. Hęc mensura
 id est sex semisextarioli (quos sextarios duos Romanos iudicatum
 iri, omnibus fortunis meis cauere nō dubitarem, si q̄s diligenter ani
 maduertere uelit, & ueritatem modulis ac ponderibus explorare,
 seninquam semisextarioli octauam partem modij efficiunt, quorum
 pondus triticum si octenario multiplicetur, sicut in summa duode
 uiginti libræ nostræ, lectissimi q̄dem tritici, deterioris autem id est q̄s
 quilibet seminum mixti duabus uncis minus, id est scilicet octo. Por
 rō cum libra nostræ (ut sæpe dixi) Zygesticæ, qua merces appēsiles
 negociatores admetuntur, quadrante maior sit libra Romana, fit ut
 duodeuiginti libræ nostræ, quatuor et uiginti Romanas libras æquet.
 Ita fit ut triticum nostrum in agro q̄ Fræcia dicitur natum, duabus
 libris siculo leuius sit. cuius tamen supremam notam existimo semis
 sem aut quadrantem uigintiquatuor libris addere posse. Hęc genus
 experimenti cum cuius obuium sit & expositum, non est cur alia
 Plinij auctoritate uel uera uel mendosa, impugnare ueritatem q̄spi
 am citra pertinacitæ reprehensionem possit. Hic si quis selibras legat,
 ut quedam habent exemplaria antiqua, ut sit, adiāt sardium seli
 bras, hoc etiam amplius id quod agimus confirmabit. cum Plinius
 dicat grauissimum frumentum libras unam & uiginti et dodran-

tem pendere, & nos experimento didicerimus quod optimum apud nos sit frumentum, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendere. Quare si Plinius in pondere non deceptus est, uel nostrum triticum etiam Africa præstantius est, uel libra Romana maior aliquanto fuit quàm nos eam esse statuerimus. et tamen periculum nullum est (ut arbitror) ne minorem fecerimus libram, cum mensuras auxisse uideamur quæ pondere deprehenduntur. In hanc enim tantum partem errare potuimus. utpote cum Plinius sextarium centum & uiginti drachmarum faciat, quem nos bilibrem fuisse contendimus. i. drachmarum centum & nonaginta duarum. qua ratione hemonna liberalis fuit, quam Plinius sexaginta drachmarum fuisse dicit. i. tertia parte minore, atque eo amplius. Carmina autem quæ apud Priscianum leguntur, sextarium uiginti unciarum esse statuunt, quo fit ut noster super quintus sit eius. i. quinta parte superans. De hoc quod statuam non habeo, nisi Plinium puto selibras. i. dimidiatas libras scripsisse, sed non satis pondus compertum habuisse. Quod rursus ne credas facit id quod ipse alibi dicit eodem libro. Silignæ farinæ modius gallicæ XXII libras, Italicæ duobus tribus uel amplius. Hæc uerba significant Plinium diligenter hæc inquisiuisse, & præterea duas & tres libras addit Italicæ siligini, non tamen selibras. Itaque si uerum est Plinium hæc exacte inquisiuisse, & ipse eo in loco non corruptus est, necessario dicemus triticum non gallicum tamen, sed & francicum ponderosius esse illis quæ à Plinio enumerata sunt. Fortasse etiam Plinius libras illas uicenas, centenarias libras intellexit, hoc est minas, quales libras argentarias fuisse ostendimus, hoc est plenas libras. qua existimatione paulo plus dextante ad suprascriptum pondus accedit, hoc est octoginta drachmæ, & aliquid amplius. Hoc si ad miserimus, non ideo tolletur scrupulus. quia adhuc nostrum paulo amplius libra una superabit. Ut tamen cum ijs libris sentiam qui selibras habent, facit contextus uerborum sensim ad libram & dodrantem perducentium rationem. Et præterea Plinius non sex libras sed senas dixisset, quia uicenas dixerat. quod ualidius argumentum est. In hoc obice aqua hæreat necesse est. Sed si Plinius alteri cuiuspiam uel libero uel seruo ponderis examinationem tædiosam credidit, uel calculo deceptus est, non magnopere mirum est, cum Cicero in Catone, Laertem stercorantem agrum apud Homerum faciat alicuius fide deceptus. Nec enim in primo libro, nec in XVI, nec in ultimo id legitur odysseæ, in quibus tantum Laertis meminit Homerus, nisi in obseruatione aliquid

me latuit. Verum ne uanitatis arguar temere à primo quoque hoc
 probare uolente, monitos hoc ad pendus examinatos uelim, in
 expendendo tritico multum id referre quoniam modo mensura im-
 pletur. Si enim non modo leuiter agatur implendo, sed diu
 quatatur, aut manu prematur, antequam radio exæquetur, pon-
 dus non leui momento crescit. Interesse etiam arbitrantur tri-
 ticum recens tritum sit & uentilatum, an diu in horreo asserua-
 tum, cuiusmodi (ut dixi) nostrum erat in puluinis sulcatis dige-
 stum. Illud enim recens ab arista, & pulchrius esse aiunt & gra-
 uius, hoc ut tempore exuctum, sic leuius esse. certe apud nos uendi-
 bilius est ex eadem segete quod eodem mense batuitur, & in forum
 aduehitur, uidelicet quod plus farinae & panificij reddat. Verum
 qui hoc quod diximus tritico expèdendo fecerit, tum demum aquæ
 pondus exploret, futurum enim recipio ut quæ mensura tritici duas
 libras nostras & quadrantem pependerit, id est sex et triginta un-
 cias, eadem tres libras nostras, id est quatuor Romanas pondere
 aquæ efficiat, ut sit inter triticum aequumq; pondus proportio ses-
 quitertia, qua ratione bilibrem fuisse sextarium antiquum necesse
 est, id quod Isidorus ex quopiam auctore antiquo scripsit. etiam si
 Plinius hemnam sexaginta drachmarum esse dicit, quod pinde ua-
 let atq; si sextarium libræ unius & quadrans esse dixisset. Hoc idē
 in hordeo expertus, comperi sextarium pendere quindecim uncias
 & tres drachmas. qua ratione quaterni sextarij quinas libras Ro-
 manas & fescuncem efficiunt, & modius uicenas libras & seli-
 bram. quod non conuenit cum dicto Plinij, q de frumentis loquens.
 „ leuissimum (inquit) ex his hordeum raro excedit XV libras. quare
 „ nostrum dissimile esse Italico dicendum est. Quāquam Columel-
 „ lib. II. de hordeo loquens ita dicit. Alterū quoq; genus hordei est,
 „ quod illi distichum, galaticum nonnulli uocant, ponderis & cando-
 „ ris eximij, adeo ut iritico mixtum egregia cibaria familie præbe-
 „ at. Seritur circa Martium mensē. Distichum hordeum uocat et ga-
 „ laticum, hoc est gallicum, quod culmum habet binis uersibus arista-
 „ tum, cuiusmodi est nostrum. hoc Columella reliquo ponderosius esse
 „ dicit. quare conturbari nos Pliniano hoc uerbo non oportet, quasi is
 „ quæ diximus ex eodem ipso Plinio refragante. Extat in actis decu-
 „ rionum huius urbis medimnum lectissim tritici appensum iussu de-
 „ curionum fuisse, inuentumq; esse pondus centum & sedecim libra-
 „ rum. quæ ratio efficit in modium undecenas libras nostras &
 „ quadrantes. Proxima nota in modios undecenas libras & sextan-
 „ tes non

tes non excessit. Sed propterea ego minus pòdus inueni, q̄ modium Romanum secutus sum, non Parisium. At inter amphoram Romanam & nostrum quadrantem tantum interesse testatus sum, quantum inter mensuram rasam & cumulatam. Quod autem libræ Romanæ modum deprehensum habeamus, ex ijs quæ de re numaria diximus, satis intelligitur. potest tamen id & alijs adnuculis probationum confirmari. Columella libro VII. de cibarijs aratorum bouum loquens, Martio & Aprili debet ad foeni pondus adijci, q̄ terra profcinditur, sat erit autem pondo quadragenta singulis dari. Quadragenta pondo Romana, nostra sunt triginta, Foeni autem fides apud nos si iusti sint ponderis, duodenas libras pendent, & interdum ternas denas. At huiusmodi binos in dies cum auenæ cistellis tribus equi singuli sarcinarij aut iugales possunt, qui quidem sine mediocri magnitudine. Hi duas & triginta libras Romanas pendunt. Trecentas autem libras bubus singulis sufficere Ianuario & Februario Columella affirmat. Martio autem & Aprili cum labor incenditur, quadragenas, aut cum grani est penuria. Ita hac parte libræ Romanæ ad nostram relatæ analogia congruit. Sextarius igitur Romanus eam mensuram capit, ut diximus, quam ternos sextariolos lingua nostra appellat. Sed absurda eadem lingua appellatione utitur, cum sextarium uocat sextam ac tricesimam partem modij nostri, qui octies amphoram capit, præsertim cum semisextarium appellemus paruulam mensuram, & omnium quæ ueneant minimam, idest secundam & tricesimam sextarij nostri, quam ego sextariolum uoco, id tamen uocabulum, id est semisextarium, in usum linguæ nostræ uernaculæ ex eo uenisse puto, quod græci cotulam, id est hemnam hemxestum appellant, ut author est enarrator Aristophanis, & Suidas similiter. ad quam uocem græcam magis alludere uidetur uernaculus sermo, quàm ad dimidium sextarium si quis attente considerauerit. Verumenimvero sextarius Romanus in duodecim cyathos distribuitur. ad cuius rei pleniorẽ intelligentiã præfari illud habeo, quod pene omnibus notum est, antiquos cum hilariori conuiuio sese ad potus solutiores inuitabant, tot cyathos haustibus singulis ebibere solitos, quot erant literæ nominum amicturum. A quo more illud epigrâma Martialis emanauit i primo lib. Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur.

Quinq; Lycas, Lyde quattuor, Ida tribus,

Omnis ab infuso numeretur amictu falerno.

Inde autem inuenta sunt uocabula tricens, quadrans, quincunx, se-

ptunx, & reliqua, quæ non magis pocula quàm mensuras significat. id quod aperte ex eodem poëta libro octauo epigramma nobis datur intelligendum.

- 11 Det numerum cyathis, Instantis littera ruffi,
 11 Author enim tanti muneris ille mihi.
 11 Si telethusa uenit, promissâq; gaudia portat,
 11 Servabor dominæ Ruffe triente tuo.
 11 Si dubia est, septunce trahar. si fallit amantem,
 11 Vt iugulem curas nomen utrunque bibam.

Septuncem pro haustu septem cyathorum dixit, tot enim sunt elementa in recto instantis, & trientem pro phiala & haustu quatuor cyathorum. & rursus in undecimo, quincuncem pro quinque cyathis, et bessem pro octo. Quincunces & sex cyathos, bessemq; bibamus. Caius & fiat Iulius & Proculus. & libro XII.

- 11 Poto ego sestantes, tu potas Cinna deunces,
 11 Et quereris quod non cinna bibamus idem.

Deunces undenos cyathos intelligit, ut sestantes binos. hinc factum est ut nomina illa poculorum apud authores celebrentur. ut libro primo diximus. Nunc autem sic colligo. cum sextarius Romanus in duodecim cyathos diuideretur, ea uero eius uasis quam pintam dicimus fit mensura, ut qui tantum uini etiam primarij quotidiano prædio bibat, uinosior dici iure non possit, qui autem dodrantem eius non excedat, id est ternos sextariolos, parcius uini dici mereatur, non potuisse sextarium Romanum in tot cyathos commode diuidi, si minoris ea mensura fuisset, quàm dodrantem appellauimus. Cum enim trientem quadrantemq; poculorum uocabula apud Iuuenalem & Persium, & Celsum legimus, ego legitimam mensuram intelligo, quæ uno haustu biberetur. Reliqua nomina infra supraq; mensuras magis quàm potiora fuisse puto. Nam & apud Celsum quadrans pro modico potu ponitur.

- 11 Si quarto (ingit) die eum horrore febris reuertitur, uomere oportet, deinde modicum cibum sumere, uiniq; quadrantem. Et libro. I.
 11 Post uomitum si stomachus infirmus est, paulum cibi, sed huius idonei, gustandū. & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi sunt. Cyathos hic dixit quod quadrantem in superiore exemplo dixit. & alibi. At
 11 qui tarde concoquunt, & quorum ideo præcordia instantur, qui uel propter ardorem aliquem noctu sitire consuerunt, anteq̃ conquiescant, duos tres uel cyathos per tenuem fistulam bibant. Dioscorides
 11 de absinthio. καὶ ἀνορεξία καὶ ἰντερικὸς θερμότης τὸ ἀφελίμα αὐτῶ
 11 καὶ ἐκ τῆν ἡμέραν λαμβανόμενον ἐς πλεθος κινάθων τριῶν. Decoctum
 eius cibi

eius cibi fistidia & arquatam morbum sanat, si quotidie terni cyathi ebiantur. Ternos cyathos pro mediocri potu dixit, q̄ uno haustu sumatur. Et lib. III. Celsus de curatiōe lentarū febriū loquēs. At si diu frigus est, & torpor, & iactatio corporis, non alienū est in ipsa febre dare nulli tres aut quatuor cyathos, uel cū cibo uinū bene dilutum. Idē de insanientibus loquēs totum sextariū impleuit. Opus est autem cibo infirmo, maximēq; sorbitiōe, potione aquae mulse. cuius ternos cyathos bis hyeme, quater astate dedisse satis est. His uerbis in singulos potus ternos cyathos febricitanti taxatos intelligimus. et p̄ dies singulos sextarium. Alibi de cardiacis loquēs. Si uerendum est ne deficiat, tum & intrita ex uino, & hoc ipsum austerum q̄dem, sed tñ tenue, meracum, egelidum subinde et liberaliter dandū est adiecta polēta, si modo is aeger parum cibi assumit. idq; uinū esse debet neq; nullarū uirium, neq; ingentiū. Rectēq; tota die ac nocte uel tres heminas aeger bibet, si uastus corpus est, plus etiā. Tres heminas diurnas Celsus cardiacis statuit, nisi uastioris sint corporis, & uini meraci. De q̄bus Plinius loquēs lib. xxIII. Cardiacorū (inqt) morbo unicam spem in uino esse certum est. Dari utq; non nisi in cibo debet. nec a somno, nec precedēte alio potu. i. non nisi sitienti, nec nisi in desperatione summa. Hoc Iuuenalis significat cum inquit.

Cardiaco nunquam cyathum missurus amico.

Tres heminae se s̄ sextarium ex plent. ex quo apparet iustam prope modum potus mensurā homini cardiaco statutam esse. Nā cum homini sano iusta mēsurā sit sextarius in singulos epulatus, cardiaco nouenos cyathos taxauit, uel senos. i. binos quadrātes, si ter epulātes cardiacos intelligamus. Et de caeliacis. obseruandū (inqt) neqs aut cibus, aut humor uniuersus detur, sed paulatim. ergo p̄ interualla t̄pis sat ē cyathos binos ternos'ue sumere, & cibum pro portione huius. Et i ferius. Potui uero aqua pluuialis decocta. sed quae p̄ binos ternos'ue cyathos bibatur. Cyathis aut antiquos potus sui mensurā metiri solitos ēt inter epulas ex eo conūcio, q̄ serui qdā ad cyathos stare, uel esse dicebantur, ut serui ad limina, et ad pedes. Trāq; in Casare. sed C. Mēmus ēt ad cyathū et uinū Nicomedi stetit obicit. Iuuen. sat. xiiij. Nec puer iliacus, formosa nec Hercules uxor

Ad cyathos. — Hoc graeci *κῶπιον* dicunt, quo uerbo Plautus in Menech. usus est.

Nō scis q̄ ego sim, q̄ tibi sapissime cyathisso, apud nos quādo potus. Cyathus a graecis ob id etiam *ἀνταντῆρ* & *ἀπὸς τῆρ* & *ἀπὸς τῆρ*, & *ἀπὸς τῆρ* dicitur, & a q̄busdā *οἰοχόν*. Quae omnia uocabu-

- la ab hauriendo uel fundendo uino dicta sunt. Stare igitur à cyathis à latinis dicti sunt, quos græci οἰνοχόος appellant. Apuleius pocillatores uocauit. pincerna non ausim affirmare probum esse uocabulum, etiam si Asconius in prætura urbana usus est, si uera sunt eo in loco exemplaria. pincerna à græco deducitur, cui conuiuæ dicunt identidem πίνων κέρνα, pinin arna, id est misce uinum, uel tempera uinum ut bibam. Honestum id olim munus fuisse docet Athenæus libro X. qui apud græcos morem fuisse tradit, ut nobilissimi iuuenes in conuiujs sacris publicis id munus obirent. nec munus apud
- » Romanos. *ἡ δὲ παρά Ῥωμαίους δὲ οἱ ἀγενέτατοι τῶν πλείων τῶν λειτῦρ*
 » *ῆξι τῶν τῆν ἐκτελευσῖν ἐν τῶν δημοτελεῖσι τῶν θυσιῶν.* Est autem cyathissare ut ex eodem Athenæo nouimus *κυάθω οἰνοχόειν*, id est cyatho uinum bibendum admetiri. Quare Athenienses in conuiujs solutioribus inuicem propinantes, cyathos amicitiae, & cyathos amoris, & cyathum Demetrii nominatim poscebant singulis potionibus, ut quaternos amicitiae, & ternos amoris propinantes, & cyathum præterea Demetrii uel Antigoni, q̄ duo extremi ab assentatione inoleuerunt, exolescente prisca Atheniensem libertate et generositate, ut idem author prodidit libro. VI. de adulatoribus loquens. Persius.
- » Sed tremor inter uina subit, calidumq; trientem
 » Excuti è manibus. — Plinius pro mensura posuit. syluestrium quidem prunorum baccæ uel è radice cortex in uino austero si decoquantur, ita ut triens ex hemina supersit, aluum & tormina sustinet, id est ut quatuor cyathi ex sex supersint. Tranq. in Aug.
- » Vini quoque natura paratissimus erat, non amplius ter bibere eum
 » solitum super coenam, in castris apud Mutinam Cornelius nepos tradit. postea quotiens largissime se inuitaret, senos sextantes nõ
 » excessit, aut si excessisset, reiciebat. senos sextantes pro sextario dixit, sed significare uoluit senis haustibus sextarium tantum bibere eum solitum. Philippus Beroaldus diligens enarrator, ac multæ lectionis, sextantes senos sex pocula intellexit binas uini uncias continentia, sicut & apud Martialem trientes et quincunces deuncesq;.
- » Antonius Sabelco in loco, senos sextantes (inquit) ad mensuram, ad pondus referas in dubium uenire potest. sed melius ad mensuram, ut sit sextans mensuræ genus, ut quincunx apud Martialem. Beroaldi opinio nec Pliniano dicto, nec nostro conuenit (si tamen ita Plinius scriptum reliquit, ut cyathus pendeat per se drachmas decem & hemina sexaginta, quippe Pliniana ratione sextarius centum & uiginti drachmas trahit, at Beroaldus duodecim unciarum senos se-

stantes esse dixit, id est sex & nonaginta drachmarum, quos platum fecimus ex Martiale duodenos cyathos significare. Quare insignis hæc fuit hallucinatio, & penè par illi de sestertio. Calderinius uir ingeniosus & grauis enarrator nouo genere hallucinatus est apud Iuuenal. saty. VI. illo in loco, de quo sextarius alter ducitur ante cibum. sextarius alter (inquit) id est duo sestantes. uidelicet arbitratum sextarium à sextante dictum, non à sexta congij parte, cū sextarius sexies sextantem capiat, sextans non magis duas uncias, quàm sextam cuiusq; rei partem significat. Sed horum uerborum significatio à nullo, quod sciam, recte ac plane adhuc enarrata est. Romani autem sextarium quasi legitimam ac quotidianam uirilis potus mensuram statuentes, ab eo quasi ab asse incipientes, reliqua uocabula partes eius fecerunt, quo modo & nos pintam uirilem mensuram ponentes semissem eius paruis uini destinamus, dodrantem autem continentibus, quadrantem ægrotis, sesquipintam bibacibus, in quotidiano quidem conuiuio. Augustus igitur uini parassimus dictus est à Tranquillo, qui super cœnam plerunque ita sibi temperabat, ut ternos sextantes, id est dimidiatam aliorum mensuram biberet, & cum licentius bibere statuerat, sextarium non excederet. ac ne excedere quidem posset atra reiectionem, qui ppe qui infirma ualeitudine fuerit, ac graues & periculosas ualeitudines per omnem uitam expertus, ut author est idem Tranquillus. ob id etiam cibi minimum, adeo ut ante initum uel post dimissum conuiuium solus cœnaret, cum pleno conuiuio nihil tangeret, quo certiore rationem cibi, potusq; teneret. Hoc mihi conuenire uidetur cū eo quod diximus, ut qui uini modice sit appetens, dodrantem nostrū, id est ternos sextariolos quotidiano conuiuio bibat, qui si etiā quadrantem huic addat, ut plenam mensuram nostram bibat, quā pintam dicimus, ne sic quidem uinosus dici debeat, & tamen hæc mensura sedecim cyathos implet. Hoc cum exacte considerarem, dodrantem prædictum, quem sextarium Romanum esse dico, in tres trientes diuisi totidem calicibus sumptis, & rursus in quatuor calices quadrantales æquis distributionibus, quo factò eum esse captum mensuræ cognoui, ut qui firmo stomacho sit, & interdicto medicorum non prohibeatur quomunus ducere possit ex œnophoro quantum sitis appetat, is haustu primo cœnæ quadrantem siccare debeat, addita etiam aquæ tertia, aut quarta parte, si tamen sitim expectauerit. Qui autem bibacior paulo fuerit, etiam trientem. de sobrijs loquor, sed de ijs sobrijs, qui iustum haustum diluendis cibis ducere soliti

sunt, quales plerique sunt nostratum hominum, quibus quidem uini potus uicio non uertitur. Nullus enim modus uinosis & perpotatoribus cōstitui potest. nec rursus de ijs loquor qui semper siticulosi pythissantium more gustatorum linctu magis q̄ potu uillum trahunt tere solent. omnino quadrantem stomachi firmæ constitutionis, trientem etiam sitibundi modum cum aquæ rata portione esse dico, idq; intra temperatiam. Quare ab antiquis indita hæc esse nomina ternis quaternisq; cyathis affirmauerim, tamen si Augustus sextantibus utebatur, cui Antonius Misa sextantarios modululos, id est dimidio maiores legitimos indixerat. quare quantum sobrii homines bibere soliti sunt quotidiano potu, tantum Augustus bibebat cum largissime sese inuitauerat. Quod si uerum esset id quod apud Plinium legitur de hemina & acetabulo, id est sesquicyatho, sextarius centum & uiginti drachmarum esset, id est minor tertia amplius parte q̄ noster dodrans, nec pinte dimidium caperet. Hoc enim pondere probare unicuiq; nostrum licet. quod quàm sit absurdum nemo non intelligit, ut tantula mensura in duodenos cyathos diuideretur, & in solutis perpotationibus & conuiuiorum hilaritate, cum sine lege ac sine modo bibitur, quadrantes trientesq; & cum plurimum septunces pro numero elementorum nominum biberent, quantum scilicet quisque hodie sobriorum uno impetu familiari cœna bibit, septunces enim ea ratione sextariolum nostrum non excederent, qui modulus est prope dixerim potionis medicamentariæ. Antiquos autem parciore uino usos non eorum est dicere qui bicongium Ciceronem M. filium, Tricongium Torquatam apud Plinium, & apud Tranquillum potorem amphorarium legerit, quibus hodie si pares in Gallia inuenirentur, monstri instar haberetur. apud quos germanorum militum bibacitas hoc biennio inter miracula celebrata est. quotidianis enim conuiujs singuli quaternos quartarios assumere dicebantur. qua ratione nouem conuiuie binas amphoras exorbebant. Hanc bibendi palmam æquare nostratum hominum profligatissimi uini potores numero triginta non possent, dumtaxat ut alternis diebus id facerent, quod illi singulis factitabant. Quid quod ipsa carmina quæ apud Priscianum leguntur, & secum, & cum Plinio pugnant? Cum enim de cyatho dicant

- o Bis quinque hunc faciunt drachmæ si appendere tentes,
 - o Oxybaphus fiet si quinque addantur ad istas.
- Alio loco ita legitur,
- o Nam libræ ut memorant bessem sextarius addet,

Seu puros

- » Seu pueros pendas latices seu dona lyei.
- » Addunt semissem libræ labentis oliui.
- » Selibramq; ferunt mellis superesse bilibri.
- » Hæc tamen assensu facili sunt credita nobis,
- » Nanq; nec errantes undis labentibus amnes,
- » Nec mersi puteis latices aut fonte perenni

» Manantes, par pondus habent. — Quoniam igitur tandem modo conuenit ut hemna quæ dimidiatum sextarium efficit, sexagenas drachmas pendeat, & sextarius libram & bessem hoc est centum & sexaginta? Si enim de centum & nonaginta duabus drachmis seu duabus libris Romanis, trientem id est duas & triginta abstuleris, reliquæ erunt centum et sexaginta. Nos cum hoc probaremus, aqua puteoli utebamur, nec scrupulose differetiam aquarum exquisiuimus, nec in alio liquore rem experiundam duximus, cum iam tenere ueritatem uideremur. Ex græcis autem authoribus uix rem consituere possimus. Pollux libro quarto, cotulam tertiam partem chœnicis esse tradit. & medimnum chœnicis octo & quadraginta capere, & sextarium octo chœnicis. *νοτύλη τῆς τρίτης τῶν χαινικῶν. ὃ δὲ μέδιμνον χαινικῶν ὁ πῶς καὶ τετραράκοντα. ὃ δὲ ἑκτὸς ὁ πῶς.* Hoc dictum discrepat cum uersibus illis in quibus ita legitur,

- » At cotylas quas si placeat, dixisse licebit
 - » Hemnas, recipit geminas sextarius unus.
 - » Qui quater assumptus fit graio nomine chœnix.
 - » Adde duas, chus fit uulgo, qui est congrus idem.
- Pollux hemnam tertiam partem chœnicis facit, hæc carmina octauam. Chus, inquit Sudas, mensura est Attica capiens cotulas octo.
- » Festus hemnam quasi hemus, id est dimidium sextarij dictam esse autumat. Rursus Sudas. *μέδιμνον μωδίον ἐξ, ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν ὀβ' ἡτοι λιπῶν ρί.* id est medimnum modiorum senum est, ut sit mensura xestas duas & septuaginta capiens, id est libras centum & octo. quo dicto significatur xesten sesquilibram pendere, id est centum & duodecim drachmas & semidrachmam, libra enim Attica septuagenas quinas drachmas pendet. Sic modius qui sexta pars est medimni, decem & octo librarum erit, ita sextarius quæ sextadecima pars est eius, erit quatuor & octoginta drachmarum & semissis, quod cum plinij dicto non conuenit. quod si litram, id est libram Atticam pro mina intelligamus, ut Hermolaus uoluit, & plinius interdum fecit, sexta-

rius centum ac duodecim drachmarum & semis erit, quod nihilo magis conuenit. Quod autem Plinius libram pro mina acceperit, patet ex Dioscoride, ubi de oxymelle loquitur libro quinto.

λαβῶν ὄξους κοτύλας πέντε, καὶ ἀλὸς θαλασίου μίαν μίαν, μέλιτος
 μίαν δέκα, ὕδατος κοτύλας ἑ, μίξασ ἕψουσιν, ἀχρὶς δὲ δεκάκις ἀναβρά-
 σι, καὶ φέρασ κετὰ γίσιον. Hoc Plinius ad uerbum libro XIII. sic
 uertit. Oxymel uocant mellis decem libris, aceti ueteris heminis
 quinque, salis marini libra, aquæ pluuie sextarijs quinque suffe-
 ruerfactus decies, mox elutriatis. quod ille minam Plinius libram
 dixit, quod ille heminas decem, Plinius sextarios quinque. Rur-
 sus Plinius de eo genere uini factitij loquens, qui cenchrites dicitur
 quod ex mulij semine fiat, libram & quadrantem pro mina tran-
 stulit. cum enim de adynamo factitiorum primo dixisset, ita sub-
 didit. proximum fit è mulij semine maturo cum ipsa stipula (libram
 & quadrantem in congios duos musti macerant) & post septimum
 mensem transfuso. Dioscorides δὲ δὲ λαμβάνειν πλὴν πάντων ἑρματος
 πύρη πέπειρον σὺν τοῖς κλάδοις, καὶ μίαν μίαν βάλλειν εἰς ὄνον χόας β'.
 εἰς ἄν δὲ ἐπὶ τὰ μῆνας, καὶ ὅτα μεταγγίσειν. accipere autem oportet hæc
 bam semine plenam maturo cum ramulis, & eius unam minam
 in uini congios binos mittere, & sic septem mensibus relinquere,
 ita à septimo mense distillare. Sed corrupte apud Dioscoridem Ce-
 strites & Cestros pro Cenchrites, & Cenchros in libris impressis
 legitur. sic enim legi debet. περὶ Κεχρίτου, cum Plinius mulium
 dicat. uerius est tamen Plinium errore exemplaris deceptum, Cen-
 chritem pro Cestrute intellexisse. Est autem Cestrum latine betoni-
 ca herba dicta, ut in Dioscoride libro quarto apparet in princi-
 pio, qui Psychotrophum alio nomine uocat utrobique, quasi herbam
 frigidis locis gaudentem, quæ hodie sic agnoscitur, ex qua fit ui-
 num betonicatum. Hoc autem Plinij dictum uel ex Dioscoride, ut
 multa alia uersum est, uel ex alio authore, qui iisdem uerbis cum
 Dioscoride scripsit. Hoc enim non satis constitui potest utrum Plinius
 Dioscoridem legerit, quem ut identidem iisdem uerbis sequitur,
 sic nusquam nominatim citat, ita ut nonnunquam à Dioscoride
 accepta dissimulandi furti gratia transformare uideatur, ut
 in hoc loco, interdum alium secutus uideatur, sed uel à quo Dioscorides
 transcripserit, uel ille à Dioscoride. Plinius latinum hominem
 Sestium Nigrum medicinæ diligentissimum appellat, de Castoreo loquens
 libro XXXII. qui Niger græce scripsit. cum Plinij uerba cum Dioscoride
 collata, ex ipsius Dioscoridis libro tradu-

ita esse uideantur . Nam Dioscorides Nigrum in hoc secutus non
 uidetur , cum eum inter Asclepiadas recensens improbet . Et is
 tamen a Plinio etiam citatur ubi Salamandra meminit libro uicini
 monono , his uerbis . Sestius uenerem accendi abo earum si de-
 coctis interaneis et pedibus et capite in melle feruentur , tradit ,
 negatq; extingui ignem ab ijs . Dioscorides libro secundo . σαλαμάν
 δρα εἶδος ἐστ σαύρα . ἐστ δὲ νωχελῆς , ποικίλον , μάτην πισυθὲν μὴ
 κίεσθαι . Et inferius . φυλάσσεται δὲ ἐν μέλιτι ἐξεντριθεῖσα , τῶν
 ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς ἀραιρεθέντων εἰς πλὴν αὐτῶν χησίν . Hæc uer-
 ba ita cum Plinij uerbis congruunt , ut ab eodem authore uterque
 sumpsisse uideatur , quo modo et a Cræteua uterque sumpsisse ali-
 qua non dissimulat . Alibi Plinius de Opobalsamo loquens . Ale-
 xandro magno res ibi gerente toto die aestiuo unam concham im-
 pleri iustum erat . Omni uero fecunditate e maiore horto congi-
 os senos , e minore singulos , et cum duplo rependebatur argen-
 to , uel potius cum et duplo , ut in emendationibus . Hoc Dioscorides
 non ad tempus Alexandri refert , sed ad suum his uerbis . ἴεῖ δὲ
 ὀλίγον , ὡς καὶ ἕκαστον χρόνον μὴ πλεόν ἢ ἐξ ἢ ἐπὶ ἄρ' ὅσσ' συναθροῖσθαι .
 πωλεῖται δὲ ἐν τῷ τόπῳ σαθμὸς αὐτὸ πρός διπλὴν δρῦνριον . Fluit
 tenui gutta et pauca , ita ut unoquoque anno non amplius , quam
 seni aut septeni congi colligantur . cum uenditur ibi , duplici ar-
 genti pondere rependitur . Cum Plinius idem cum Dioscoride di-
 cat , apparet tamen eum alium authorem secutum . sed ex eo resti-
 tuendus Plinius hoc modo . omni uero fecunditate e maiore horto
 congios senos singulis annis . Quoniam modo enim ex singulis con-
 chis congi seni fierent ? et preterea absurdum esset Plinium de
 singulis diebus id dixisse , cum duplo argento rependeretur . Quod
 si nihil addere uolumus , existimo sic legendum . Anni uero fecun-
 ditate , hoc est totius anni etiam fertilis foetu . Verum hæc de Plin-
 io et Dioscoride obiter dicta sunt . Credo tamen Plinium Latinos
 etiam authores aliquos obseruasse , et ob id miscellaneas interdum
 descriptiones tradidisse , quæ nec plane cum Dioscoride conueni-
 ant . Hoc igitur in loco Plinius libram Atticam , et quadrantem
 pro centum drachmis , id est pro mina dixisse uidetur , siue hoc in-
 nouare ei usum sit , siue ex græco alio acceperit , qui litram scri-
 psisset , id est libram , et drachmas uiginti quinque , qui est qua-
 drans non libræ , sed minæ . nam alioquin Plinius parum religio-
 se græcæ hæc uertisse uidetur , aut certe parum constanter , si quis
 diligenter animaduertat . Theodorus Gaza uir doctissimus utraque

lingua chum siue choa, sextarium transtulit, & hemichoum semisextarium, diuum Hieronymum in hoc imitatus, qui Ezechielis quarto choeis atticos duos Italicos duos sextarios esse dixit. Interpretes Aristophanis in equitibus $\chi\upsilon\varsigma \mu\acute{\epsilon}\lambda\eta\sigma\alpha\iota \alpha\pi\iota\mu\acute{o}\nu \chi\omega\rho\acute{\omega}\nu \kappa\omicron\tau\acute{\upsilon}\lambda\alpha\sigma \eta'$. Chus (inquit) mensura est Attica capiens heminas octo, quod cum uersibus illis non congruit, qui choa duodenas cotulas capere tradunt, ut idem sit congruus & chus, quod Plinius itidem in superiori exemplo uoluit. Athenæus libro decimo de temulentia loquens, inter maxime uinosos homines Alexandrum enumerat. authorem autem citat Ephippium in libro de Alexandri & Ephestionis funere. Erat (inquit ille) inter Macedones Proteas bibendi certamine clarus. Hunc in conuiuio Alexander poculo bicongio prouocauit (bicongium nunc appello quem ille dichum graece dixit). Cum igitur Alexander bibisset, Proteas rege multum laudato qui egregie tantum calicem exorbuerat, & ipse quoque ea fide atque integritate bibit ut ad omnibus plausu exasperetur.

$\text{Ἀλέξανδρος τὴν αἰτέσασ ποτὲ ποτήριον δίχων, καὶ πῶν, πρὸ πινε τῷ Πρωτέα. καὶ ἐκείνος λαβὼν, καὶ πολλὰ ὑμνήσας τὸν βασιλέα, ἔπειν, ὡς ὑπὸ πάντων κροταλιθῆναι. Μοχ Proteas eodem poculo cum regem prouocasset, bibissetq; Alexander generose conatus iterum calicem eundem ducere, cum partem iam traxisset, resupinata in lecti puluinaru ceruice poculum manibus emisit. Quo ex certamine in ualitudinem incidit, a qua tandem ingulatus est, ut Ephippius tradidit, qui ab alijs historicis in hoc dissensit, eum enim ueneno sublatum dicunt. Fabularem autem eam historiam esse ex eo conijcere licet, quod subdidit id regi contigisse ob Thebas oppugnatas. uidelicet infenso Liberi patris numine, qui Thebis natus esse dicitur. καὶ ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανε, τὸ Διούσθ φησὶ μινε νόσαντος αὐτῷ, διότι τῷ πατρὶδα αὐτοῦ τὰς θήβας ἐποιόρηκε.$

Idem Athenæus alibi eodem libro. Μίλων δ κροτωνιάτης, ὡς φησιν ὁ ἱεραπολίτης Θεόδωρος ἐν τοῖς περὶ ἀγῶνων, ἔδωκε μινὰς κρεῶν εἴκοσι, καὶ τοσαύτας ἄρτων, οἴνου τε πρὸς χόσας ἔπειν. Milo Crotoniata, ut author est Theodorus Hierapolitanus in libris de certaminibus graeciae, minas uiginti carnium, & totidem panis esitabat, & tres congios uini bibebat. Congius, id est chus in hoc. & superiore exemplo idem non fuisse uidetur. cum Milo una caena tres congios absumeret, & Alexander uno haustu duos biberet. Oportet enim eam mensuram liquidi congruere cum pondere aridi pulmentarii, & panificij. Varietatem igitur eam efficit authorum diuer-

fitas, qui mensuras quisque patriæ suæ secuti sunt, aut eorum cer-
 ti de quibus locuti sunt. Xestes autem quid sit apud græcos non fa-
 cile dixerim. Dioscorides de Ch sto lacte loquens. δεισὶ δὲ πρὸς
 τὸ μὴ ὑπερβαῖν τὸ γάλα ἐν τῇ ἐψύσει, ἀσόγγω ἐν ψυχρῷ ἀποψῶν τὸ χεῖ-
 λος τῆς χύτρας. καὶ ξέσιν ἀρτυρῶν πλήρη ὕδατος ψυχρῷ καθεύουσι.
 Hoc Plinius libro vigesimo octavo, sic transtulit. Cum feruct ne
 circumfundatur præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demis-
 sus, ita ne quid infundatur. Cyathum Plinius pro Xeste dixit. ali-
 bi ferè sextarium uertere solet ut libro decimoquarto. Fit absin-
 thites in quadraginta sextarijs musti, absinthij pontici libra deco-
 cta ad tertias partes, uel scopis absinthij in uinum additis, ubi re-
 fragantibus omnibus exemplaribus, ex Dioscoride sic lego. Fit ab-
 sinthites quadraginta octo sextarijs musti, absinthij pontici libra,
 decoctus ad tertias partes. οἱ δὲ τὸν τοῖς μ' καὶ ἡ ξέστος τῶν ἰταλι-
 κῶν κεραιμίων, μίξαντες ἀψινθίῳ ποντικῷ λίτραν μίαν, ἔψουσι μέτρι-
 ῶν τριῶν ἀπολειψθῆ. quidam autem (inquit) duodequinguan-
 ta sextarijs Italicarum amphorarum miscentes libram unam ab-
 sinthij pontici, decoquunt quoad tertia pars residua sit. Et de Ne-
 ctarite. ὃ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐν τῷ ἐλενίου ὃ ἐνιοι μινδιυὴν οἱ
 δὲ συμφύτον. οἱ δὲ ἰδαῶν φλόμιν. οἱ δὲ ὀρέστον. ῥίζης ξηρᾶς ὀγί-
 ῶν ἐΰδησας εἰς ὀθόνιον καθεύεις εἰς χοῦς σ' γλῶκους. Plinius totidem
 pene uerbis. Inuenitur et Nectarites ex herba quam alij hele-
 nium, alij medicam, alij symphytum, alij ideon et orestion, alij
 nectareum uocant, radice ponderis quadraginta denariorum in
 sextarios sex musti addita. Hoc tantum refert quod ille quinque
 uncias dixit, Plinius autem quadraginta denarios, ea ratione qua
 centum denarij minam efficiunt, ut sæpe diximus. Sed illud aduer-
 tendum, quod chium pro sextario Plinius intellexit, cum alibi ut
 diximus pro congio acceperit, de muliato uino loquens, quo modo
 et ubi de myrtite loquitur. nam cum Dioscorides dicat δει λα-
 βόντα τῶν μελιάνων μυρσινῶν τὴν ἀκρόμωνα, βαλλεῖν εἰς τοὺς πρῆς
 τῷ γλῶκους χοῦς. Plinius. Græci (inquit) myrtiten hoc mo-
 do faciunt, ramis teneris cum suis folijs in albo musto decoctis tu-
 sis, libram in tribus musti congijs deferuere faciunt. Congios nunc
 transtulit choas cum prius sextarios uertisset. Rursus Diosco-
 rides de Rhodite. ῥόδων ξηρῶν κκομμείων μινῶν μίαν ἐνδύ-
 σασ εἰς ὀθόνιον καθεύεις εἰς γλῶκους ξέστος η'. μετὰ δὲ βῆς μῖνας
 διυλίσασ μετάρηζε, id est, rose aride contusa folia ad mi-
 nam unam in lintcolum alligata demittito in musti sextarios.

- octonos, & post tres menses percolatos in aliud uas transferto.
 Plinius autem sic. Rosæ folijs tuis, in linteoloq; in mustum collatis,
 cum pondusculo ut si dat. XL. pondere denariorum in sextarios ui-
 cenos musti, nec ante tres menses uase aperto. Hunc locum ita im-
 mutauit Plinius, ut nec Dioscoridem, nec eundem cum Dioscoride au-
 thorem secutus primore sensu uideatur. Dioscorides præcipit in octo-
 nos sextarios musti unam unam rosæ tusæ conijci. Plinius in sexta-
 rios uicenos quinq; uncias. Quare fieri potuit, ut Plinius uel li-
 brarij uel a manu serui uitio notam unæ pro nota unciæ intelle-
 xerit, & Xestus pro cotulis acceperit. sic fit ut cum singulas uncias
 rosæ tusæ octonos hemnis uini sufficere existimaret, quadraginta de-
 nariorum pondus, idest quinque uncias quadragenis hemnis sta-
 tuerit, cum ad uerbum referre Dioscoridis locum nollet, aut eius
 quem Dioscorides secutus est. Idem. e' napij fit. X. denariorum pon-
 dere in sextarios binos musti addito. Dioscorides βυνίς ὀγγίαις δύο
 κόψας, ἕσθεις εἰς κοτύλας γλάνους τέσσαρας. idest napi uncias duas
 contusas in quatuor musti cotylas demittito. Secundum hoc non de-
 cem denariorum, sed sedecim legendum est apud Plinium. in anti-
 quis exemplaribus numerus ille corruptus est, ut in quibusdam de-
 sit, in nonnullis duum, non decem legatur. Verum Plinius libens fa-
 cit, ut octo denarios pro uncia dicat. Quod autem Plinius modulos,
 & numeros ex Dioscoride mutet interdum, seruata tamen propor-
 tione, exemplum est in mentione hyssopitæ. Similiter (inquit) fit
 hyssopites e' cilicio hyssopo uncjjs tribus in duos congios musti conie-
 ctis, aut tuis in uinum. Dioscorides ὑωπίτης ὁ ἐκ τῆς κιλικίου ὑαώ-
 που ἕλλιστος ἐστίν. δεῖ δὲ ἐν τῷ κερამίῳ τῆς γλάνους λίτραν μίαν τῆς
 ὑαώπου κεκομμένων τῶν φύλλων προσδιδόναι. Hyssopites (inquit)
 qui ex hyssopo cilicio fit, optimus est, addere oportet amphoræ mi-
 sh libram unam hyssopi foliorum contusorum. Hoc Plinius mu-
 tatis (ut diximus) modulj uerbisq; retulit. Idem est enim in am-
 phoram, idest in octo & quadraginta sextarios libram unam hysso-
 pi conijcere, & in duodenos sextarios, hoc est binos congios qua-
 drantem, id est uncias tres. Hic obiter adnotandum ceramium græ-
 cum idem esse quod amphoram, quod & eodem auctore planum
 fit in mentione absinthiati uini, quam supra posuimus. Dioscori-
 des, de eleliphacite. ὀγγίαις ἢ ἐλελιφάκου εἰς γλάνους ἀμφορέα ὁ-
 ἐστ κεράμιον, ἕσθεις, idest, saluiatum ita conficitur, si uncias octo-
 nas saluiæ in musti amphoram, quod ceramium dicitur, demiseris.
 Idem Plinius de aromatite. Fit apud alios nardi, & maloba-

ihri selibris in musti congios duos additis. Dioscorides, ὃ δὲ διὰ συ-
 ριακῆς γάρου καὶ κελτικῆς καὶ μελαβαθρο σκανάζεται ὕτας. ἐκάστου ἡμί-
 μνασον λαβῶν εἰς δίχην γλαύκας χεῖρας. Dichum id est choas duos P li-
 nius haud dubie congios binos transtulit. Dioscorides, ὃ δὲ αἰνάνθινος
 σκανάζεται ὕτα λαβῶν τῆς ἀγρίας ἀπέλευ ὀάνθος βρυόσης ξηρόν, μνάς
 δύο εἰς μεσηλίω γλαύκας πρὸς ἡμέρας ἄ. εἶτα διυλίσασ ἀπόθου. Hoc
 Plinius sic uertit. Fit e' labrusca hoc est uite syluestri, quod uocatur
 cenanthinum. flores eius libris duabus in musti cado macerati post
 XXX dies mutantur. quod Dioscor. metretam dixit, Plinius caddum
 transtulit, quod & ipsum græcum est, sed utroq; nostri uentur. Me-
 treta enim Cato & Columel. uentur. Est autem congiorum decem
 ut author est Dioscorides libro. V. his uerbis, ἔστι δὲ ὃ μερητῆς χόος
 δέος, Decem autem congij sexaginta sextarios ualent, id est ampho-
 ram & quadrantem. pollux tamen in decimo de uocabulis ait, Cra-
 tinum comicum metretam amphoram appellasse. Idem etiam philo-
 choram tradit in libro, quem de lingua Attica composuit, scripssisse
 caddum et amphoram apud antiquos idē fuisse, ideoq; h. mi ampho-
 rium, id est semiamphoram, etiam hemcaddum dictum. uerum Epi-
 charmum, caddum, & amphoram ut distincta posuisse. In carmini-
 bus quæ apud Priscianum leguntur caddus & amphora Attica pro-
 eodem ponuntur his uerbis.

Attica præterea dicenda est amphora nobis,

Seu caddus, hanc facies nostræ si adieceris urnam.

Quibus uerbis significatur Atticam amphoram & caddum sexta-
 riorum duorum & septuaginta fuisse, id est duodecim congiorum,
 quo fit ut Attica amphora hemolia Romanæ fuerit amphoræ. Ego
 Dioscoridis opinioni acedere malim. De græcis igitur quibusdam uo-
 cabulis nihil fixum statuere possumus, quandoquidem Plinius id
 præstare non potuit, quippe cum nec ipsis græcis de ea re conueniat,
 quæ pro locorum urbiumq; uarietate, ac temporum fortasse, identi-
 dem euariarunt. nam & in hac urbe, ut diximus tot mensurarum
 ratio, a uicorum aut certe regionum magistris reposcenda est, quæ
 nemo unus tenet. Sed nec libram græcam Plinius a latina distinxisse
 manifeste uidetur, quod meminerim me adnotasse. Hoc tamen te ne
 binus amphoram & ceranium eandem mensuram, ut Metretam,
 & caddum, quod uerbum apud Plinium & alios nostros saepe
 legitur. Si quis tamen animaduertat orationem Demosthenis quæ
 πρὸς τὴν λαχρίτι παραχρησίν inscribitur, mirabitur precium uini
 importati in pontum ex urbe quadam Thraciæ talentum argenti.

statui etiam cum nauulo & apparatu necessario. & tot ceramnia ioco
 1) foro nauis importata esse. τὰ δὲ ψυχίλια ταῦτα κεράμια ἀνοδοῦ εἰς
 2) πρὸ πάντων εἰκοσόρω. Quibus uerbis conijcere licet ceramium Atti-
 cum Demosthenis tempore minus fuisse amphora Romana. nisi po-
 tuit intelligamus ceramnia Thracia non Attica ex urbe Menda in pó-
 tum importata. In qua oratione stammum et ceramium pro eodem
 ponit. Medimnum etiam tenebimus sex modios capere, id est duode-
 quinquaginta choenicas, seu duodequingages binos sextarios.
 Porro sextariū medimni octo choenicas efficere, id est sedecim sexta-
 rios, nam hemmedimnus quatuor & uiginti choenicum est, cuius
 bes triteus a grecis disyllabo nomine nuncupatur, id est tertarius,
 sedecim choenices continens, & duos & triginta sextarios. Triens
 autem hecteus itidem disyllabo nomine dicitur, octo scilicet choeni-
 ces capiens, sic ab eis dictus, q̄ medimni sit sextarius. quatuor choe-
 nices hemhectum dicitur. i. semisextarius medimni, quod et hemhe-
 3) eteum dicitur, ut apud Aristophanē nubibus. περίδ' ὅρ' ὄν' εἰ μὲν εἰ μὲν
 4) τετραμέτρων ἔτιν ἢ μίκτηρον, id est fac nunc mecum sponsonem, ni te-
 5) trametrum sit semisextarius. semisextarium tetrametrum appel-
 lat, id est quatuor mensuras continentem, quatuor choenicas scilicet. Est
 autem conueta allusio ad carmen tetrametrum. Nam quod Socrates
 de pedibus dixerat poëticis, id Strepstades poëtica ignarus ad choe-
 nicas retulit, quasi alia metra mensurasq; non nosset quàm uascula-
 ria, ex cuius poëtae enarratore, & ex Polluce illam medimni diuisio-
 nem collegimus. Quāquam hoc confirmat Harpocratio in lexico
 oratorio in uerbo ἡμίκτηρον. qui etiam medimnum choenicas duo-
 dequingaginta capere dixit, & modium qui ἔστος appellatur,
 octo choenicas. Quod si medimnus sex modios Italicos capit, ut loci
 pletissimus testibus comprobatum est, cum sextarius medimni sint o-
 cto choenices, choenicem binos sextarios, & quaternas cotulas capere
 necesse est. modius enim sedecim sextarios capit. Nec consentaneum
 est, id quod a Polluce dictum est, cotulam tertiam partem choenicas
 esse, quasi scilicet choenix sesquiseptarius Italicus fuerit. quo minus
 probada Theodori Gaza uiri medici opinio, qui sextarium quodam
 in loco uertit. Nihil autem certius inueni quàm quod apud Hesy-
 chium legitur, qui Anastasij imperatoris tempore scripsit, cum res
 Romanae iam grecis hominibus planè innotuissent. Cyathus (inquit
 6) ille) capit liquoris uncias duas. δέχεται δὲ νῦστος ὄρη τινὸς ὄρη-
 7) ας δύο. Si cyathus uncias duas capit, & sextarius igitur uncias
 capit quatuor & uiginti, id est centum nonaginta duas drachmas.

Et sic ad momentum extremum conuenit nobiscum Hesychius. nec cyathus decem drachmas, sed sedecim capere comprobatur. qui in merus duodenario multiplicatus, duas libras conficit. Hesychium autem de Romano cyatho locutum ex eo patet, quod uncias duas Romano uocabulo dixit. quare confectam (ut arbitror) probationem habemus. Comperto enim cyathi modulo, reliqua dubia esse nequeunt. Herodotus in Polymnia, id est libro septimo de cæpijs Xerxis loquens

στρατιὰν ἰνναδέντις, ὕτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ εἰκοσι καὶ ὀκτὸ καὶ χιλιάδας ῥέϊς καὶ ἑκτοντάδας δύο καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἦγαγε Ξέρξης ὀδάρειν μέχρι σηπιάδος καὶ θερμποπυλίων. Ita bis (inqt)

Et quinquages centena Et octoginta tria millia, Et ducentos uiginti homines Xerxes ad Thermopylas usque duxit. Et paulo post. ὦπερ ὄδῳ μοι θαῦμα παρίσταται προδύναι τὰ ρέεθρα τῶν ποταμῶν ἐνί-
ων. ἀλλὰ μᾶλλον ὄκως τὰ σιτία ἀντέχρησε, θαῦμά μοι, μυρίασι τοσαύτησι, ὄρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος εἰ χόρινε πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρας εἰλάμβανε καὶ μισθὸν πλέον, ἑνδεκά μυριάδας μεδίμων τελομίας εἰρήμερη ἕκαστη. καὶ πρὸς ῥιηχοσίους τε ἄλλους μεδίμνος καὶ τεταράκοντα, id est. Ita quæ mirum mihi non uidetur quorundam amnium fluuenta defecisse tot hominum millia, sed quonammodo frumentum suppetierit tot hominum millibus, id uero mirum uideri potest. siquidem ut choenicem frumenti quisque in singulos dies acciperet, ac nihil amplius, subducta ratione inuenio centena dena millia medimnum quotidie absumi potuisse, Et trecenta præterea quadraginta medimna. Hoc loco uertendo Laurentius Vallensis, uir de literis meritisissimus errore lapsus est tanto ingenio indigno. sic enim uertit. Quo minus miror proditum esse fluuenta quedam non suppetitasse, magis miror unde tot myriadibus abaria suppetierint. Nam subducta ratione sic comperio, si singuli quotidie singulas frumenti choenicas, id est semodia non amplius accepissent, absumpta fuisse singulis diebus centum millia medimnorum, Et trecentos ac quadraginta medimnos, qui singuli constare e senis modis. sic legitur in libris impressis, sed centum et decem millia Laurentium scripisse non dubito. Mitto igitur quod illa uerba, proditum esse fluuenta non suppetitauisse, male uersa sunt, quia Herodotus id affirmare uidetur amnium fluuenta prodidisse, hoc est destituisse exercitum tantum. Hoc igitur ut mittamus tanquam ab interprete aliud agente uersum, ne hoc quidem dixit Herodotus quid choenix, quod medimnus caperet. At Laurentius utrunque ex persona sua interpretatus, in altero longe falsus est. Videamus igitur quonam modo rationem

uerit, ut hæc uerba ad Herodotum adderet. In undecim myriadi-
 bus, ut locutus est Herodotus, id est in centum ac decem millibus &
 trecentis medimnis mille ac centum hecatontadas, id est centenarios
 nullium esse planum est, hæc summam sexies ducere debemus, ut ex
 medimnis ad modios ueniamus, quo fit ut iam sex millia sexcenti
 decem & octo centenarij nullium fiant. tum eam summam rursus
 duplicabimus, ut ex modys semodij fiant, id est choenices, ut Lauren-
 tius uoluit, sic fiet summa centenariorum tredecim millia ducenti
 ac triginta sex. Hanc centenariorum summam si ita partiamur, ut
 ex centenarijs millenarij fiant, quas chiliadas Herodotus appellat,
 fient omnino mille trecenti uiginti tres millenarij, & sex centena-
 rij, id est tredecies centena ac uiginti tria millia sexcenti homines, to-
 tidem & choenices. Restant quadraginta medimni in ducentos &
 quadraginta modios diuidendi. & hi rursus in quadringentos octo
 ginta semodios & choenicas, qui numerus prædictæ summæ ace-
 dit, ut sint tredecies centena uiginti quatuor millia & octuaginta.
 Qui numerus longe abest à quinquages bis centenis millibus, & re-
 liquis numeris ex currentibus. Quare planum fit Laurentium Val-
 lensem nunquam non fere' acrem hominem & uigilantem, tamen
 ositanter hunc locum traduxisse, pene' ut nihil pensi habuerit, &
 lectoribus Herodoti, qui græcum non obseruant exemplar, insigni-
 ter imposuisse, sed authorem eum cum Herodoto habemus Medimnū
 non latine modium, sed sex modia significare, quod Politianus igno-
 rasse uidetur, & ante eum nonnulli librorum græcorum interpre-
 tes. Quare apud Plutarchum in Lucullo, q̄ legitur Lucillum pe-
 nuria commeatum pressum cum in Mithridatem infestis copijs con-
 tenderet, triginta secum millia Galatarum duxisse, qui totidem mo-
 dia tritici portarent, existimo medimna legendum esse, ut singuli se-
 nos modios gestauerint, homines præualentes corpore. Nam apud
 nos geruli frumentarij uulgo duodenos modios ex portu in horrea
 portant. quare Galatæ homines præualidi senos onere uiatorio mo-
 dios gestare potuerunt. Qui minores erant nostris ut supra docui-
 mus, quanto mensura rasa à cumulata distat. & præterea medimni
 illi fortasse minores erant Atticis. Huius tamen rei fides apud exem-
 plaria græca sit, quæ nobis uidere non contigit. Ut igitur mentem
 Herodoti assequamur de choenice, age fac modium, non binas tantum
 choenicas, ut Laurentius uoluit, sed octenas cepisse, id quod supra di-
 ximus. hoc posito, summa sex nullium sexcentorum decem & octo
 centenariorum, non duplicato tantum, sed octuplicato crescet, fietq̄
 duo &

duo & quinquaginta millia nongenti quatuor & quadraginta cen-
tenarij, q̄ bis & quinquages centena nonaginta quatuor millia qua-
dringentos faciunt. Par est enim dicere bis & quinquages centena
nonaginta millia, & bis & quinquages millies centena milliesq̄
nonaginta. sic in superiore numero tredecim millia ducenti centena-
rij efficiunt centies tredecim millia & centies ducenta, hoc est trede-
cies centena & uiginti millia. ergo si bis & quinquages nonaginta
quatuor millibus & quadringentis choenicibus, quadraginta medi-
mnos, id est ducentos & quadraginta modios addideris, & pro his
octies multiplicatis mille nongentas et uiginti chœnicas, fient in sum-
ma bis & quinquages nonaginta sex millia trecenti & uiginti ui-
ri, & totidem chœnices, & computatione grecorum myriades quin-
gentæ & uiginti nouem, & præterea sex millia trecenti ac uigin-
ti uiri. Myrias (ut sepe dixi) decem millium numerum significat.

Apud Herodotum autem numerus hominum legitur myriades quin-
gentæ uiginti octo, & tria millia ducenti & uiginti, ita fit, ut nume-
rus chœnicum superet numerum hominum tredecim millibus &
centum, quod errore calculi factum est, siue Herodoti culpa, siue emē-
datorum fuit. Intelligimus tamen id quod querimus Herodotum cen-
suisse chœnicem, non semodium, sed modij octauam partem esse. esse
autem errorem calculi in hoc loco non magis mirum est, quàm eo
loco ubi tributorum persidis fit mentio, ut supra adnotatum est.

Quod autem in superiore calculo lapsus non sim, q̄q̄ loco lubrico,
facile sciri potest, si quis numerum Medimnum, id est centum & de-
cem millia trecenta & quadraginta sexies ducendo, ex medimnis
ad modios transeat, sic enim iam fient sexcenta sexaginta duo mil-
lia quadraginta. quæ rursus octies ducta, ut ex modijs chœnices fa-
ciamus, fiunt in summa, quinquages bis nonaginta sex millia tre-
centæ & uiginti. tamen siue uno, aut altero loco, siue in pluribus
lapsus sim in summis supputandis, indulgendam mihi ueniam faci-
le ab optimo quoq; uiro promitto, modo ne calculi errore ductus, fal-
so quippiam cōstituerim, id quod uitaſſe me omnino puto. nec tamē,
quæ est humana conditio, temere aliquid affirmauerim, ut omnino
regressum mihi ad maiorem etiam ueniam negem, quam ne ambi-
tiosis quidem precibus, si res ita tulerit, exposcere grauabor. Qui-
ppe cum ne eximij quidem scriptores extra aleam fuisse hallucinan-
di quotidie reuincantur, quo minus ita existimari uelim quasi mihi
firmus aliud præsidium actionum etiam mearum omnium esse neo-
dum scriptorum credā, quàm in ara, ut ingenuè fatear, miserico-

die situm. Quod si Cassiani quidam indices tam præfracta inuenti
 fuerint seueritate, ut omnem mihi ueniæ spem abscissam esse pronũ
 cient, id enim unum uercor candidissimum quemq; lectorcm ut spe-
 ro licebit appellare, usq; supremum calculum porrigere, qui ex bo-
 no & equo ius dicant de multa meritoq; scribendum. Nam iure ad
 eos promouendi sublato, quotusquisq; experiri audeat, uel aduocata
 facundia fretus? Atenim in auspicando hoc opere nullũ me iudicem
 reiecturum esse præfatus sum duntaxat non nescium iudicandi, ne-
 pe eo staturus omnino quod docti censuissent. ubi nunc igitur illa fi-
 ducia operis arbitrata omnium approbãdi? Equidem non ideo hæc
 dicenda duxi, q̄ conscientiam non eandem nunc in fine suscepti ope-
 ris feram, quã iam inde ferebam a primordio, neq; ille animus con-
 cidit rei compertæ securitate præfidens, sed altiores spiritus in prin-
 cipio sublato, ut attentionem mihi facerem, peroranturo me sensim sub-
 mittere se debuerunt hominum beneuolentiæ, ut si deducenda re in
 iudicium & pertractanda aliquid imprudens offenderim, (ut est
 humana natura tenoris inoffensi nescia,) id iuri certo ne obsit. id ue-
 ro ita condonari mihi postulo, si iure communi atq; omnibus usurpa-
 to postulo. quod si mihi nõ negatur, nihil iam lectores moror quo ma-
 nus de capite & existimatione mea in consilium statim eant. Hanc
 enim sortem (ut spero) Deo bene iuuante in urnam coniecimus. Qua
 propter Mineruam, Mercuriumq; huius generis iudiciorum præsi-
 des potentesq;, uimq; omnem imaginariam numinum præsci cœli
 suffragijs literarum studio præfectorum, oro atq; obtestor, ut si libe-
 rationalium disciplinarum antistites sincera, ac iugi obseruantia colui, ex
 quo primum, licet sero, his sacris initiatus fui, huius iudicij euentum
 mihi bonum faustum felicemq; faciant. Cuius uoti compotem ita fu-
 turum me censeo atq; posco, si omnium maxime studiosorum hoc sa-
 cramentũ bona fide suscepi, constanterq; seruauit, qua uel una re ma-
 xime dijs litari solet ipsis. Neque enim tot stipendijs Mineruæ facien-
 dis æra unquam mercenem, nec questus ambitusq; blandimentis ab-
 signis philologiæ quisquam uidit emansitantem. sed nec uxor, nec li-
 beri eiusdem sacramenti iamiam futuri tyrunculi, prociatissima duo
 studiorum auocamenta, dieculã unquam mihi unam excernere tem-
 poris literis destinati, duntaxat quantum mihi licuit a munere pu-
 blico ferriari. Vtinamq; diuina benignitate commoda antehac nobis
 ualetudo rebus cæteris competuisset. alacrem certe ac sui iuris ani-
 mum præfiteram, carumq; rerum curis uacantem, quæ identidem
 interpellare literarum studia distabantur. quin ne sic quidem etiam
 missionẽ

missionem unquam ab statuis ijs castris postulare certum est, quorum nunquam emerita stipendia strenuissimo cuique fuisse censeo, tametsi inter causarios profiteri multis ipse nominibus potuissim, & ad rem quoquo modo migrare faciendam. cuius siue constantiae siue pietatis exemplum a nullo adhuc nostratum proditum esse noui. etenim praua hominum nostrorum opinione, temporumque iniquitate factum est, ut res ijs literaria decoxisse uideatur, qui post adolescentiam, cum causas ipsi possent acutare, aut circa patrimonium agendum quoquo modo sat agitare, literarum studijs uacare maluerunt, quod genus otiosi uulgus etiam prudentum & cessare existimat. uidelicet cuiusque operae nauatae fructum in numerato positum esse credentes. philosophiae, philologiaeque (qui est amor literatae sapientiae) mania, ieiunaeque nomina cauillantes, atque ijs demum decora esse dictitantes, quos res atque fides per ignauiam umbratilem, socordiamque deseruerint. Nuper tamen instauratae utriusque linguae felicitate studia iuuenum nostrorum magnopere exarserunt, pauci enim literarum admiratione ducti, pertinaci studio multorum emulationem excitauerunt, simul Italorum industria, qui libros in dies alios, atque alios ediderunt, literarum bonarum nomen non pridem nostris inauditum, primum inuisum, deinde neglectum, postremo festiuum ac plausibile esse coepit. Nunc etiam eorumque honori habitum, praesertim literarum graecarum auctoritate (quae ab initio ipsae prodigiose ac propemodum dirae putabantur) ut ijs qui maxime refractarij per insatiam futuri uidebantur, liberos suos ijs literis insituendos iam per cupide tradant, nonnatum etiam quasi ex formula cauentes ut literis bonis eruditi reddantur. Hic iam est animorum habitus. tametsi paucis ad frugem bonam euadere contingat, non ingeniorum culpa (ut Francomastiges uolunt) sed hominum errore, qui paucorum annorum cultu acquiescentes, literarum & studij fructum in ima uena inquisitionis reconditum esse nesciunt, sicut omnium artificiorum indiaturam expolitio facit. sed sic quoque iuuat multos existere, qui uel praecoci fructu studiorum gaudeant, et ad alia uitae instituta transerentes, partim honorem literatis habeant, partim et literarum ipsi uideri numerum augere uelint. Est. n. ea ratio animorum cultura, ut uel serotina, uel praematura, uel inchoata tamen, nunquam frigida sit. Qui autem uel quaestuariae aetatis, uel ambitui mature dispedio, diu sapientis etiam civilibus studere contra compendij spem uelint, rari inueniuntur hodie. siquidem pira id omne tempus putatur multorum opinione, quo nec res plenior fit, nec fastigium hominis crescit gerendis magistratibus.

In rebus autem humanis nulla (ut quidem reor) maior est indignitas, quam cum fortuna undiq; constans, omniumq; rerum aut plurimarum securam, literarum amœnitatem floccipendens, incertiam ut blandam amplectitur, quod raro non euenit. aut cum studium literarum flagrans in claris ingenijs improbitate fortunæ res mediocriter deficit. sed ut ad me redeam, & si crimen nondum agnosco, eiurare tamen ueniæ petitionem nolim, si ita forte commodum sit, etenim (ut est humani ingenij male firma natura) uercor necubi lapsus sim imprudens, cum tot loca lubrica pertransierim. sed & illud subinde recursat, ne piaculare existimetur, aut certe suapte conditione inuidiosum, me hominem nulla auctoritate nixum, nullis præceptis magistrorum imbutum, maiestatem sepe Pliniani nominis attentasse, superioris æui opinione consecrati. quæ non meum hoc exemplum est, sed tertias iam manus (ut minimum) censorias pertulit, & sic quoq; doctorum sententia longe abest, ut ex reis falsi authoribus eximatur. Quotus enim quisq; hodie flagitijs eius adnotandis abstinet, (libri dico non authoris,) ut quisq; commentantium aliquid potuit communisci? Nec id mirum uideri debet, omnes enim iãdiu inquirimus ueritatem, quam per exoletissima utcunq; uestigia confusissimamq; inuestigasse palmarium semper existimatum est. Hac uia maiores nostri linguam utraq; bona ex parte resituere nobis. Quid ni igitur eorum uestigijs insistentes, longissime etiam abstrusas repetamus reliquias ueritatis? In hac autem indagne maxime nos torserunt fallacia quædam mendosaq; uestigia, quæ primore aspectu certa, in tenebras tandem erraticas ferebant. Ibi deprehensa cura ac uigilantia sepe hæere coacta est, coeptamq; interdum inquisitionem abrumpere animi destinatione subita. Reuocabat me subinde reprehensabatq; absoluende rei desperatio, uerebarq; interdum, si per confusanea perplexaq; uestigia rem indagare pergerem, cuius exitum certum inuenire non esset, ne in ambagiosum quoddam opus insinuarem incautus. Hic si quis a me quærere insulerit, qui fieri tandem potuit, ut idẽ author Plinius in diuersis exemplaribus sui prorsus dissimilis factus sit? Hoc enim sepe affirmauimus. huic ego primum illud Homericum respondere non dubitem, ex libro Iliados undeciesimo.

- » Ἀλλὰ τί κεν ῥέξαι μοι, θεὸς διὰ πάντα τελευτᾶ
- » Πρέσβη διὸς θυγάτηρ ἄτη, ἢ πάντας ἄῃται.
- » Sed quid agam? dæmon proles Iouis, omnia uersans
- » Euentu uario, nulli non officit Ate.

Quid enim aliud cause esse dicam, quam quod dea quaedam maleficia per omnia humana acta bacchatur Atam nomine, stygij Iouis filiarum natu maxima, quæ homines infortunio quodam semper afficere gliscit, humanis ipsa rebus exitum nunc dirum, nunc noxiu, & incommodum inducens. Hanc ego Atam latine noxam appellare soleo, Hebræi satanam appellauerunt. Deinde illud Virgilianum addam ex poemate Georgico,

- sic omnia fatis

In peius ruere, ac retro sublapsa referri,

Non aliter quam qui aduerso uix flumine lembum

Remigys subigit, si brachia forte remisit, & reliqua.

Nam & Plinius ipse si nunc reuiuiscat, & ab eo queratur, cur multis in locis commode intelligi nequeat, sic forsitan respondeat, ex eodem poëta.

Εγώ, δ' οὐκ ἀτίσις εἰμι, ἀλλὰ ζῶς κ' ἐν μοῖρα κ' ἐν ἱεροσῶντις ἐπιπύς.

Haud ego causa fui, stygius sed Iuppiter, atq;

Eumenis in tenebris grassans, ac parca maligna. id est.

Nolite committere ut id mihi uicio uertatis, cuius ego in fontem plane me ostendere possem, & cuius culpa debet in Iouem stygium,

ac parcas ipsas reijci, Erinnyiq; illam diram tenebrarum incolam, qui humano generi infensi maleficam noxam interturbandis

aut corrumpendis operibus, & actis mortalium omni hora summittunt. profecto admirari saepe subit tam late se pisse errorum con-

tagia, ut omnia exemplaria quibusdam in locis itidem deprauata fuerint. sed sic natura comparatum esse scimus, ut situ squallorēq; omnia obducantur,

quæ diu condita in lucem non proferuntur, ut terras incultas senticeta occupent, segetesq; neglectæ lolijs & carduis præfocentur. sed iam à digressu in uiam redeundum. Ex loco

igitur Herodoti supradicto argumētum habemus ualidissimum, hoc nicem frumenti eam esse mensuram, quam unus homo quotidie ab-

sumere possit. Est enim chœnix (ut ait Suidas) cibarium diurnum.

ἡ ἀπὸ χῶνιξ ἡ μερῆσιος πορῆ. Declarat hoc & illud uulgatum Pythagoræ symbolum. ἐπὶ χῶνικος μὴ κ' ἐβί' ζῆν. Super chœnice ne sedas.

Cuius est hæc sententia. cum unius diei uictum paraueris, ne eo statim acquiescas, id quod facere solent, qui in diem uiuere dictantur, in crastinum non prospicientes. Quod scitum à sensu hu-

mano emanauit. nam dominus noster sectatoribus suis contrarium dogma tradidit, sed & omnibus Christianis hoc quodam modo ge-

nus uitæ præscripsisse uidetur, cum in oratione inquit. Panem no-

frum quotidianum da nobis hodie. Et sic quoque in diem orare nos docuit, ut docet Cyprianus in enarratione orationis dominicæ. Quo fit, ut tantum inter quosdam homines hiantes auaritia, et inter ueros Christianos conueniat, quantum inter Aristippum et Diogenem. Huius (inquit aliquis) huiusmodi ueritatis reputatio nunc inter prudentes risu excipi solet. perinde quasi euangelicæ lege tacito consensu mortalitatis Christiani homines soluti esse possint, nec eo iam iure genus humanum teneatur, quod in desuetudinem abiit. Sed melius est nunc eam disputationem non attingere, quæ priuatum sibi otium poscit. Homerus Odyssei decimonono circa principium chœnicæ pro cibo uel pane potius accepit, apud quem Telemachus Ulyssis filius ad Eurycliam nutricem ita inquit.

77 Οὐδὲ ἄερον ἀνέφομαι ὄσκειν ἐμῷ στήθεϊ

78 Χοϊνικὸς ἀπὸ πύλαι, καὶ τὴλόθεν εἰληλυθὸς.

79 Nam quæcumque mea dignabor chœnicæ, prorsus

80 Haud cessare sinam, quæ procul aduena fertur.

Hunc hominem quæquam ex longinqua regione hospitem, domi tamen inertem sedere non patiar, et panem meum compressis manibus esitare. Athenæus libro tertio author est Clearchum quendam uerborum aucupem ex iis quos ipse onomatotheras uocat, quasi uerborum inuatores et aucupio gaudentes, chœnicem hemerotropiorem appellare solitum. quod uocabulum diurnum alimentum significat. proinde si chœnicem pro duobus sextarijs intelligamus, ut certe intelligere debemus, is erit modus diurni cibarij, ut miles quædamarianus octonis diebus frumenti modium unum accipere debuerit. i. sesquimensis medimnum. Hæc mensura (ut arbitror) gomor ab hebræis dicitur. Statuta. n. à domino erat hæc mensura colligendæ uiritim manæ in singulos dies, ut scriptum est Exodi. XVI. cap. Rabanus tamē tres chœnicas cepisse dicit. Sed ijs quæ diximus de chœnicæ, consentaneum esse uidetur id quod à Marco Catone dicitur, quod in uulgatis

81 exemplaribus mutilatum est. Familiæ (inquit) cibaria, qui opus faci-

82 ent per hyemem tritici modios quaternos, per æstatem Modios qua-

83 ternos semis. uillico, uillicæ, epistatæ, opilioni modios ternos, cõpedi-

84 tis per hyemem panis pondo quaternæ, ubi uineam fodere cœperint,

85 panis pondo quina, usque adco dum ficos esse cœperint, deinde ad

86 panes quaternos reddito. Hactenus ille. Hoc autem intelligere debe-

mus, minore modo contentos esse posse, qui pulmentaria cum cibarijs

habeant, uel qui opus non faciant, ut uillicus et epistates, qui ope-

ris magis præfecti quam operarij sunt. Epistates enim curatorem

operis

operis significat. docet hoc Columel. libro. XII. de officio nullatio-
 nis loquēs. Ceterū q̄ illa uerba Catonis supradicta de mensuris ci-
 barijs intelligantur, conijcere possimus ex uisu antiquorum, quibus mos
 fuit (ut auctor est Donatus in l'ormonem Terentianum) quaternos
 frumenti modios quolibet mense singulis seruis admetri, idq; demē-
 sum appellatum esse uel a mense, uel a metiendo, ex quo more (in-
 quit ille) Terentianū illud emanauit, quod ille unciatim uix de de-
 menso suo suum defraudans genium comparuit miser, id illa uniuersum
 arripit, haud existimans quanto labore sit partum. Frugi enim
 mancipia minori mensura sese tolerantes, peculium inde augēbant.
 Id demensum Lucæ duodecimo sitometrium dicitur, quod incommo-
 de tritici mensura uersum est ab interprete. Hac ego cum scriberem,
 pistorem aceris iussi, ideo mihi notum, quod pane ab eo utebar, &
 ipse emerandi frumenti causa interdum ad me uētabat. Cum hæc
 igitur ab eo sciscitarem, uix tandem extudi ut fateretur, uerebatur
 enim, ut sensi, ne quid in panificum nationem imprudens effaretur.
 sed cum fidem fecissem nihil me huiusmodi cogitare, quod ille sus-
 picari posset, eo agere hominem perduxi, ut diceret ex sextarijs sin-
 gulis nostris, id est binis medimnis tritici probi, panes primariæ no-
 tæ sedecies duodecos minimum factitari. Primario autem pani iam
 cocto & tepido duodenas uncias lege municipali taxatas esse, id est
 libræ nostræ dodrantem. Petenti autem quantum in fursures abi-
 ret, respondit hemmedimnum, id est quadrantem sextarij nostri.
 porro secundarios panes pondo quaternum librarum fieri solere,
 quantum quini panes primarij penderent, quāquam singuli secunda-
 rij pro quaternis tantum primæ notæ cederent, uenirentq; Id ideo
 institutum, quoniam nihil fursurum in eo pane esset, qui e' massa
 conficeretur, cribro succreta pollinario, ideoq; huius candorem in
 secundario pane compensari pondere. Cum pondera tunc & pa-
 nes expediri iussissem, ad libram parem propemodum responde-
 runt. tamen si uncia sepe decedit in singulas libras indulgentia eo-
 rum, qui legis custodes constituuntur. Est autem primarij nostri pa-
 nis ea omnino magnitudo, ut qui plurimum panis esitet, non ultra bi-
 nos etiam recentes in singulos dies absumat, id est singulos in sin-
 gula conuiuia, etiam destrictis (ut fit) summis crustis. Qui autem me-
 dioeris in panis esu fit, etiam dodrante Romano in singulos conui-
 ctus satietur. Hac ratione fit ut e' singulis modys senideni pa-
 nes redigantur, qui octonis diebus uiritim sufficiunt, & quarta
 pars supersit in fursures secreta. Celsus libro quarto de ijs lo-

20 quens, qui fluore alui laborant. Alia uia est ubi uelis suppressere.
 21 coenare, deinde uomere, postero die in lecto conquescere, uespere un-
 22 gi. deinde panis circa selibrā ex uino amineo mero sumere, tum
 23 assum aliquid, maximeq; auem, postea uinum idem bibere. idq; usq;
 24 diem quintum facere. Selibrā panis tantum esse dico, quantus est
 dimidiatus noster primarius. Hac igitur ratione comperimus qua-
 ternorum modium excretam farinam affatim in mensem suppete-
 re, ita ut fursures supersint, quartam partem implentes. uerum hoc
 de ijs intelligendum, qui liberaliora uitae instituta sequuntur. est
 enim alia ratio sellulariorum, artificum, eorumq; qui artes opero-
 sas faciunt, quiq; ijs opificijs uitam tolerant, quae multa corporis
 fatigatione constant. Hos enim uberioribus cibarijs uti ac crassiori-
 bus necesse est, praesertim cum cibarij magna parte pulmentarij uice
 utantur, ac ter fere aut quater in dies epulentur. his ternos dodran-
 tes partim secundarij panis, partim postremae notae statuo. adde eti-
 am hesterni panis, id est qui iam confederit, aut etiam ante tridu-
 um cocti. Sed & inter eos artificiorum uarietas, & corporum fa-
 tigatione refert. plusculo enim pane gerulis opus est, & helcyarijs, et
 id genus operis, quam sarcinatori, aut sutori qui sedentario tantum
 opificio incumbunt. Artificijs igitur remissioribus, qualia sunt eo-
 rum quos graeci chirobios appellant, quasi manu uictum quaeri-
 tantes, quos quidam uestrimanos dixerunt, quaterna (ut summum)
 pondo sufficient panis secundarij, id est quaterni dodrantes nostri.
 Verum pistores panificum in tria genera fere diuidunt, in prima-
 rium panem, qui candidus dicitur, in secundae notae panem qui ci-
 25 uilis dicitur. hunc Celsus libro secundo autopyrum uerbo graeco ap-
 26 pellant, cui nihil pollinis tenuissimo incerniculo ademptum est, & in
 secundo genere firmitudinis alimentariae ponitur. tertium genus ci-
 27 barium appellat Celsus quasi plebeium, quae infirmissimum esse tra-
 dit in alimenti ratione. hunc nostri postremae notae assignant. Sic
 igitur statuo. quemadmodum lautiore uictu utentes binis libris Ro-
 manis candidioris panis satiantur, quod nec corporis labore exerce-
 antur, et pane accessioni uice utantur, sic artificibus remissioris ope-
 28 rae quaterna pondo suffectura dico panis secundarij. Intensionis au-
 tem operae mercenarijs, quales sunt baiuli, phalangarij, & mallea-
 tores, & alij improbo labore lasscentes, quos Cicero quodam in lo-
 29 co fecem urbium appellat ex Xenophonte in Oeconomico, qui eos
 30 βαρβαρονος uocat, & ex Aristotele, ijs ut paulo plus quaterna
 pondo Romana tribuerim, sic crassioris panis, praesertim (ut dixi-
 mus) φ

mus) p̄ pane iurulento pro pulmentario bona ex parte uescantur. Hoc conuenit cum dicto Catoniano, qui compeditis per hyemem panis pondo quaterna taxauit, ubi uineam fodere cœperint, panis pondo qua, usque adco dum fitos esse cœperint, deinde ad panes quaternos redit. Pulmentarium enim tenue, id est fitos unius libræ loco cedere uoluit. Nullus est enim in urbibus etiam infimæ sortis mercenarius, qui non pulmentarium aliquod cum pane adhibeat in uitum. Panis noster cibarius quaternū fit librarum. huius dodrantem, id est quaterna pondo Romana cuius sufficere existimo, q̄ dodrans quaternos panes librales, id est Catonianos æquat. Nunc si ulterius ratiocinari placet, comperi p̄cunctando ab illo pistore ex medimno tritici probi octies duodenos (ut minimum) dodrantes panes confici, ita ut quadrans fursurum reliquus sit. Siquidem constat ex senis modijs tritici probi, id est ex medimno octonos cumulos, & interdum octonos & quadrantem farinæ redire. Si igitur fursuribus cum polline confusis panes dodrantes fiant, ex medimno denos duodenarios, & octonos panes habebimus, ut facile est colligere si q̄ in singulos modios senos denos panes numeret. Fiunt enim pro octo modijs farinæ octies seni deni, id est centum & duodeciginta. nunc si in dies singulos ternos panes dodrantes numeremus, hebdomada quælibet paulo minus unum modium absument, ita duodeciginta dies quaternos modios absument, hoc est panes octuaginta quatuor, quibus si duas addas hebdomadas, hoc est quatuordecim dies, qui duos & quadraginta panes possunt, fiunt centum & uiginti sex. Restant duo panes ex medimno. ex quo fit ut quaterni medimni in undeciginta dies sufficiant. Et hæcenus ita loquor, quasi quarta pars tantum in fursures abeat, & octo tantum duodenarij candidi panis ex medimno redeant. Hoc enim a panifice comperi. Nunc si addas id quod ille reticuit, abunde quaterni modij in menses tricenarios sufficiant, id quod Cato statuit. Compertum enim habeo ex ijs, qui ex iurisdictione hoc inquirere potuerunt, & ex cõmentarijs Decurionū, posse ex medimno non modo octies duodenos, sed etiam eo amplius senos, octonos uel redire, quod ille panifex fateri magis grauabatur, q̄ inficiari pergebat. Hæc si q̄ exacte æstimare uellet, omnino conueniunt cum Catoniano dicto, quillaticis operis p̄ hyemem quaternos modios statuit, & quaternos semis p̄ æstatem, & compeditis. i. ergastularijs seruis q̄ uincti fodiebant, aliud uel opus faciebant, per hyemem panis pondo quatuor, & ubi iam intenditur labor, hoc est fossuræ tempore panis pondo quina, usq; dum fitos ederent, quo

tempore ad quaterna pondo eos redigit. terna pondo nostra, quaterna Romana ualent, ut sæpe diximus. quaterna nostra quina Romana & quadrantem, qui modus ijs statuitur, qui pulmentario non uescerentur, sed panem tantum esitarent. Ex hoc planum fit, quem modulum Herodotus & antiqui per choenicem intellexerunt, cui sesquipinta nostra haud dubie respondet. Hæc ideo longius repetenda duxi, quod mensurarum, ponderumque modus multa probatione deprehenditur. uideamus porro, ex ijs quæ diximus apparuit ex singulis modijs sedecim pondo candidi panis & semissem fieri, & large quartam partem in fursures abire, nam multo plus in actis municipalibus inueni. diximus etiam supra modum tritici probi uiginti quatuor libras, & eo aliquid amplius pendere. quare necesse est ut quadrans fursuris semissem pollinis pendeat, ut tres modij quadrantes sedecim libras, reliquus autem quadrans octo libras pendeat. Non idem autem esse pondus panificio & tritico ex eo coniunctio, quod aliquid humoris in pane residet. id incertum esse & uarium ex Plinio uidetur lib. XVIII. qui balearica tritica modios tricena pondo panis reddere tradit, sed circa Clusium & Senas fieri lege certa naturæ ut tertia portio pani ad pondus grani accrescat. Catonis autem uerba significare uidentur ex singulis modijs tricena pondo panis redire. quaternos enim sestarios tricenis diebus taxat. & paulo post quaterna pondo panis in dies statuit. qua ratione fit, ut quaterni modij centum & uiginti pondo panis reddant. Ex hoc tamem constituere nihil possumus, nisi id quod supra dictum est. Verum illud attextendum ex eodem Plinio libro supradicto, quod ad rem mihi magnopere pertinere uisum est. Simulago (inquit) ex tritico fit laudatissima. ex Africo inustum est e' modijs redire semodios, & pollinis sextarios quinque. ita enim appellant in tritico, quod florē in siligine. Præterea secundarij sextarios quatuor, fursurumque tantūdem. Panes uero e' modio simulaginis. CXXII. e' floris modio. CXVII. Preciū huic annona media in modios farine. XL. asses. simulagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplū. Paulo autem superius Plinius dixerat, e' siligine lautissimus panis, pistrinarumque opera laudatissima. Ex Plinij igitur uerbis hoc colligo, Africū triticū præstantissimū fuisse. ex cuius farina primū simulago quæ & simula dicitur, cribro tenuissimo a polline cernebatur, ita ut ex polline restante secundariā ueluti simulam elicerent, & crassiorē rursus pollinē a fursuribus laxiore incerniculo succernerent. Simulagini autem preciū asses quadragenos in modios fuisse mediocri annona. qua ratione duo medimni Romani, qui

sextarium Parisinū faciunt, duodequingquaginta denarijs ualuerūt, hoc est duodecies quaternis. Quatuor enim denarij XL. assibus ualuerunt. At castratæ simlagini eo amplius octoni asses in modios accedunt, & siligini castratæ (quæ fruges erat Italica, hoc est triticū delicatissimū & candidissimū) eius summæ duplū, hoc est asses senideni, in modios singulos. Quod ita intelligo, ut modij floris tenuissimū huiusmodi siliginis senis & quinquagenis assibus uenerint. Quare subducta ratione constat duodecim eius modios. i. sextariū nostrū sexcenis septuagenis binis assibus mediocri annona fuisse. i. sexagenis septenis denarijs. quæ minimo minus a nobis undenis francas et dodrantibus. i. quinis denis solidis æstimantur. Porro duodecim modij simlaginis ratione a Plinio posita, ex quatuor & uiginti triticū modijs fiebant, quos sæpe iā diximus, duos nostros sextarios æquasse, nisi quatenus rassa mensura a fastigiata distat. Quippe cum dicat Plinius ex modijs semodios redire, & pollinem primariū & secundariū restare. ex siligine autē campana (ut ipse inquit) quaternos sextarios redire iustum erat, hoc est modij quadrante. quo fiebat, ut duodeni modij castraturæ ex duodequingquaginta siliginis modijs incernerentur. Et ita rationem tenemus, & intelligentiam Pliniani dicti, quod haud scio an hactenus non intellectum transmissum sit a legentibus. Sed quod apud Pliniū ibidem legitur, iustum est e grano campanæ quam uocant castratam, e modio redire sextarios quatuor siliginis, fortasse simlaginis legi debet. & itidem post duos uersus. duplum etiam precum siliginis castratæ, ita intelligi potest, ut in modios sex & nonaginta assibus constiterint. i. altero tanto amplius, quā simla, propter rationem supradictam. Quod si recte apud Plinium in loco superius citato siliginis legitur, siliginem intelligemus significare non modo granū delicatissimū et primariū triticū, sed etiā medullam siliginei grani. Id quod fortasse Celsus his uerbis significat lib. secūdo cap. XVII. Ex tritico firmissima siligo. deinde simla. deinde cui nihil ademptum est, quod autopyrum græca uocant. Infirrior est ex polline, infirmissimus cibarius panis. Sic enim locus ille legitur in libris emendatis, licet in uulgatis mutilatus sit. Inuenialis saty. v.

Sed tener & niueus molliq; siligine factus,
Seruatur domino.

Huiusmodi delicias frumētī hodie nō habemus, ex quibus Romani antiqua pistoria faciebāt, quæ aliq̄ dulciaria, Suetonius mellita appellauit, eū inquit, de luxu Neroniano loquēs. Indicabat et familiaribus cœnas,

11 quorum uni mellita quadrages sestertium constiterunt. Quod ut
 11 credamus efficit Lampridius, q de Heliogabalo loquens, habuit (in-
 11 quit) dulciarios tales & lactarios, ut quæcūq; coqui de diuersis edis
 11 libus exhibuissent, uel structores, uel pomarij, illi modo de dulciarijs,
 11 modo de lactarijs exhiberent. Celsus de his loquens, scire (inquit)
 11 oportet mel & caseum inter ualentissima esse, quo minus mirū est
 11 opus pistorium ualentissimum esse, quod ex frumento, adipe, melle, ca-
 11 seo constat. Ego cum Romæ essem annos abhinc decem, panem quo-
 tidie esitabā, quo Pontifex Iulius uescebatur. Erant panes paruuli,
 quos quis facile inuolare manu posset, si bene memini, sed candidis-
 simi, & suauissimi, quales (ut arbitror) Plinius CXX. ex modijs sin-
 gulis simile factitari solitos scribit. Erat tum annonæ perçara Ro-
 mæ, & per Italiam. Sed cum interrogarem quanti ueniret id iriti
 cum, ex quo tam lautus panis fieret, tanti esse eum panem dicebāt,
 ut cum rationem extemporali supputatione, & in digitos deducta
 inirem, eius farinæ sextarius noster amplius ducatis duodecim Ro-
 mæ esse uideretur. quod an uerum esset non comperi, nec inquisiui.
 neq; etiā tum meo uictu Romæ stabam, ut id inquirere succurreret.
 Simlago seu quidam a græcis dicitur, Pollin autem uisus. Primo
 loco apud eos ponitur semudalites panis, qui fit ex simlagine. Secun-
 do chondrites, qui ex alia. Tertio aleurites, & deinde syncomistus, q
 triticea farina fit, non succreta. Secundum hoc aleurites idem esse ui-
 detur cum autopyro. Sed illud animaduertendum in uerbis Catonis,
 q uillaticis seruis solutis, q opus faciunt, quaternos modios in menses
 statuit, uinctis autem seruis in dies singulos quaterna pondo, quod ut
 in eandē quantitatem redit, sic conditionem uariam solutorum man-
 cipiorum & ergastulariorū facit. Illi enim peculium parsimonia au-
 gere poterant, ut ex Terentio & Donato diximus, hi in poenam dati
 expeculiatū quoq; erant. ut autem hanc rationem colligamus, in me-
 dimno seni sunt modij, & in modio octonæ choenices. & choenix ci-
 barium diurnum. ita medimno duodequingenta homines quoti-
 die satiantur. & Parisino sextario sex & nonaginta. sic fit ut mo-
 dius Parisinus mille centum & quinquaginta duobus sufficiat. Por-
 ro Spartianus author est Severum Pertinacem imperatorem Roma-
 num morientem reliquisse canonem frumentarium in septenniū si sse-
 cturum, ita ut septuagena quæ nullia modium quotidie absenti pos-
 sent. id est sena millia ducenti quinquageni sextarij nostri. quo fit ut ra-
 tione prædicta sexcenta millia plebeiorum tesseræ frumentarias acci-
 perent in diem choenicarias. hunc. n. numerū efficit modiorū præ-

dictorum numerus octonario multiplicatus, uel numerus sextariorum nona gres sexies ductus. Hactenus de medimnio modio & choeni ce, & ijs mensuris quarum mentio superius facta est. transeundum ad reliquas. Quadrantal latine dicitur schema mathematicum, quod graece cubus dicitur, ut author est Celsius. propter quod docti fere quadrantal amphoram esse opinantur, propter formam tesserariam quam habet, & alioquin auctoritate Festi subnixi, id tamen non habeo quo modo constituam. Iam primum Cato de uino graeco loquens. Musti, q. XX. in ahenum aut plumbeum infundito, ignem subdito, ubi ebulliet et uinum, ignem subduo, ubi iam uinum refrixerit, in dolium quadragenarium infundito, seorsum autem in uas aquae dulcis quadrantal unum infundito, salis modium unum. finito muriam fieri, ubi muria facta erit, eodem in dolio infundito, post dies XXX dolium oblitum, ad uer in amphoras diffundito. q. XX. dubium est utrum quadrantalia an quartarios intelligere debeamus, ut paulo post, aquae marinae quartarium unum ex alto sumito quo aqua dulcis non accedat, sesquilibram salis frangito. In antiquo tamen libro non quartarium, sed. q. legitur. alibi. Postea sumito bituminis tertiarium, et sulphuris quartarium, conterito in mortario per se utrumque. Idem alibi. Vbi hauseris de mari, in doliu fundito, nolito implere, quadrantalibus quinque; minus sit quam plenum. Idem. Vinum familiae quo utantur musti quartarios. X. in dolium indito, aceti acris. q. II. eodem infundito, saepe quadrantalia duo, aquae dulcis. q. I. haec ruderis misceto ter in die, dies quinque; continuos. Hoc in loco quadrantalia pro amphoris quis intelliget? cum de uino odorato loquens quod non familiae, sed domino concinnabatur, post dies (inquit). XL. diffundito in amphoras, & addito in singulas amphoras saepe sextarium unum. Rursus de uino Coos loquens, In dolium (inquit) quinquagenarium infundito aquae marinae quadrantalia decem, tum acina de uuis miscellis decerpito de scapo in idem dolium, usque dum impleueris. manu comprimito acina ut combibant aquam marinam. ubi compleueris dolium operculo operito. Hoc loco quadrantal amphoram significare uidetur, si quinquagenarium dolium a quinquaginta amphoris intelligamus. Iocundus Veronensis professione architectus, sed antiquariorum diligentissimus, nuper Catonem imprimendum curauit, in quo cum multa uerba emendauit restituitque, tum cap. LVII. locum mutilatum ita restituit. Summa uini in singulos homines intra annum quadrantalia octo. Quae uerba si recte emendateque restituta sunt, fateri nos cogunt quadrantal & amphoram

idem olim fuisse. Cum enim octo mensibus Cato uinum familiae bibendum statuat. i. a quarto ad duodecimum in eo numero comprehensum, quarto mense ternos congios taxat, & sequentibus usque ad nonum quinos, nono, decimo, undecimo, & duodecimo singulis amphoram indulget. & eo amplius saturnalium & compitalium nomine singulos uel binos congios in capita, fit summa sex & quinquaginta, uel septem & quinquaginta congiorum, qui septem amphoras efficiunt. Quare octauam amphoram intelligimus benigno additamento a Catone statutam. Rursus Plinius libro decimoquarto.

Publius Licinius Crassus, & L. Caesar censores anno urbis condite DCLXXV. edixerunt nequis uinum graecum amineumque octonis aris singula quadrantalia uenderet, haec enim edicti uerba sunt. Tanta uino graeco gratia erat, ut singulae potiones in uno conuictu darerentur. sic apud Plinium omnium exemplarium fide legitur, quae uerba si non mendosa sunt, hoc significant, singula quadrantalia uini graeci, quod in tanta autoritate erat, ut semel in conuictu uno misceretur, octonis assibus, id est paulo plus ternis sestertijs numus uenisse taxatione edictali. At Columella libro IIII. ita inquit. Vtique trecentis numus quadragenae urnae ueneant, quod minimum pretium est annonae, consumant tamen septem culei sestertium duo millia & centum numos. Quadragenas urnas uiginti amphoras ualere notum est, praesertim Columellae aestimatione. Quare Columellae maximam uini uilitatem non infra quinos denos numos in amphoras descendere affirmauit. Quod dictum omnino Pliniano loco refragatur. Nam et ipse Plinius alibi de Opimiano loquens, centum numos statuit opimiano uino, non inueterato, sed recenti aut etiam musto. Hic ne octonis nullibus legendum esse contendamus, facit magnitudo pretij quod octoginta aureis aestimamus, id est tribus nullibus & ducentis sestertijs. Nam & Plin. ipse eodem libro ita inquit, de pretio uini loquens. Rara quippe adhuc fuerunt, nec nisi importatis singulis testis millia numism. Nulla autem testa minor potest esse amphora. Quadrantal (inquit Festus) uocabant antiqui amphoram, quae uas pedis quadrati octo & quadraginta sextarios capit. Plautus Anus haec sitit, quantillum sitit? modica est, capit quadrantal. Quid si dicamus quadrantal uas ita dictum a latinis praesicis, ut cybium a graecis? idque ex eodem Festo alibi his uerbis. Cybium dictum est, quia eius medium aequae patet in omnes partes, quod genus a geometris cybos dicitur. Unde etiam tessellae quadratae cybi dicuntur. Nihil aliud de quadrantali constituere possumus, quod ad mensuram

quidem modum pertinet. De forma enim constat. nec de loco quidem Plinij supradicto. Hic enim est unus eorum quos comploratos esse puto. Quod sequitur statim apud Pliniū in eodem cap. in omnibus exemplaribus corruptum est. Quibus uinis auctoritas fuerit sua in mensa. M. Varro his uerbis tradit. L. Lucullus puer apud patrem nunquam lautum conuiuium uidit, in quo plus semel græcum uinum daretur. Ipse cum redijt ex Asia millia cadorum congorum diuisit amplius centum. C. Censius, quem prætorem uidimus, Chium uinum in domum suam illatum dicebat, tum primum cum sibi cardiaco medicus dedisset. Hortensius super decem cados hæredi reliquit. In uetusto exemplari non cados, sed cadum legitur. quare non decem cados (quod ridiculum est) sed decem millia cadum lego. Cuius emendationis subscriptorem habeo Nonium, qui locum hunc ita citat in mentione cadi ex Varrone de uita patrum. Hortensius supra decem millia cadum hæredi reliquit. In superiore autem loco non millia cadorum congorum, sed millia cadum congrarium, ex uetustorum obseruatione lego. Sunt autem congrarij cadi qui congruum tantum capiunt, id est senos sextarios Italicos. Centum millia huiusmodi cadorum amphoras ualebant duodecim millia et quingentas. et modios Parisinos mille quingentos et circiter sexaginta. Hortensij autem decem millia cadorum æstimare non possum post uarietatem opinionum de cado, sed tamen non potest maior esse summa Hortensij, quàm Luculli. Culeus mensura est uicenas amphoras continens, uel urnas quadragenas, qua nulla maior mensura liquoris, ut aiunt illa carmina. Plinius libro decimoquarto de uinea Palæmonis grammatici loquens. Digna opera quæ in cecubis festinisq; proficeret, quando et postea sepenumero septenos culeos singula iugera, hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugerbis scripsit. Hæc sunt (ut arbitror) mensurarum uocabula græcis latinisque auctoribus celebrata, quæ interdum ipsa ad speciem et formam quandam uasis, magis quàm ad modum quendam certum que referuntur. Nam cum Cato in instrumento uillici amphoram quinquagenariam enumerauit, eam intelligi uoluit quæ duobus sextarijs maior sit iusta mensura, ut nunc quadragenarios modios dicimus, qui modulis quatuor legitimam mensuram excedunt, sic urnam quinquagenariam dixit Cato, quæ amplius duabus urnis legitimis capiat. Pro hoc Columella de uino dul-

» ci loquens. cum deferbuerit (inquit) in sextarios quinquagin-
 » ta irim bene pinsitam, nec plus unciae pondere addito. quinquag-
 » ginta sextarios pro amphora quinquagenaria dixit. Et rursus. Ex
 » hac compositione quantum in sextarios musti quadragenos octonos
 » adijciendum sit, incertum est, quoniã pro natura uini aestimare oportet
 » quid satis sit. ego tamen si humida fuerit uindemia, trientem, si sic
 » ca, quadrantem medicaminis miscere solitus sum, ita ut quatuor ur-
 » narum esset musti modus. Vrna autem quatuor & uiginti sextario-
 » rum, pro amphora octo & quadraginta sextarios dixit. at cum ali-
 » bi ita inquit. omne unum cum condieris nolito statim diffundere,
 » sed finito in dolijs liquefcere, postea cum de dolijs, aut de serijs diffun-
 » dere uoles, uere florente rosa defecatum quamliquidissimum in ua-
 » sa bene picata & pura transferto, si in uetustatem seruare uoles, in
 » in cado duarum urnarum quamoptimum uini sextarium, aut facis
 » generosae recentis sextarios tres addito. Hoc in loco amphoram di-
 » cere poterat, nisi ad formam uasis respexisset. Sic Plinius cados con-
 » garios dixit, ac si congios in cadu formatos diceret. Amphorae for-
 » mam tesserariam esse docuimus. Cadi formam turbinatam, id est co-
 » ni & strobili, hoc est nucis pineae similem fuisse, ex Plinio intelli-
 » gimus, qui libro decimo septimo de aloe loquens, turbines cadorum di-
 » xit. Vtebantur autem antiqui etiam ad salsamenta condenda. Idem
 » Plinius libro XXXII. Quin & testis cadi salsamentarij tuis cum
 » axungia uetere ad parotidas utuntur. Amphoram in ceruicem gra-
 » cilefcere solitam ex Catone intelligimus, cum inquit, Amphoram de-
 » fracto collo puram impleto aquae purae. Columella. Dolia quoque
 » & seriae caeteraq; uasa ante quadragesimum uindemiae diem pican-
 » da sunt, atq; aliter ea quae demersa sunt humi, aliter quae stant su-
 » pra terram. Idem. Tum in serias singulas, quae sint amphorarum
 » septemum addito medicaminis pondo unciam, scrupula octo gypsi. Se-
 » ria formam certam uasis denotat, non certam mensuram. Plinius
 » libro XIII. Magna & collecto iam uino differentia in cella, cir-
 » ca alpes ligneis uasis condunt, in fodiuntq; terra tota aut ad portio-
 » nem situs, aut coelum praebent, alij impositis tectis arcent. Dolium
 » autem quadragenarium & quinquagenarium Cato cum dicit, du-
 » bitari potest an quadraginta quinquaginta uel congiorum, aut qua-
 » drantalium dixerit, an totidem amphorarum, ut cum de graeco ui-
 » no loquens ita inquit. Musti. q. XX. in ahenum aut plumbeum in-
 » fundito, ignem subdito, ubi ebullit uinum, ignem subducito, ubi iam
 » uinum refrixerit, in dolium quadragenarium infundito. Et paulo post.
 » Post dies

Post dies .XXX. dolium oblinito, ad uer in amphoras diffundito . Et
 rurſus alibi . In dolium quadragenarium infundito aquæ marinæ
 quadrantalia decem, tum acina de uuis miſcellis decarpito de ſcapo
 in idem dolium uſquedum impleueris , manu comprimito acina,
 ut combibant aquam marinam , ubi compleueris dolium operculo
 operito, relinquito qua interſpiret, ubi triduum præterierit, eximito
 de delio, & in torculario calcato, & id uinum condito in dolia lau-
 ta & pura et ſicta . Hoc in loco quinquagenariū ab amphoris dictū
 accipio, cum ex eo dolia plura impleantur, quo modo ex quadrage-
 nario plures amphoras . Octonæ amphoræ modiū noſtrum faciunt,
 id eſt Parisinum, cuius iuſta meſſura ſex et triginta congios noſtros
 capit, quos uulguſ ſextarios nulla ratione uocat, Sic ſingulæ amphi-
 ræ decem & octo quartarios noſtros capiunt, hoc eſt ſextarios Ro-
 manos duodequingenta . quaternæ amphoræ ſemodios noſtros
 faciunt . Cadus uero noſter quem lingua uernacula ueſtigia latinita-
 tis retinens, Cacus uocat, & trientem modiū facit, amphoras duas
 et beſſem capit, hoc eſt duodenoſ congios Parisinos . Fidelia inquit No-
 nius uas ſanuum ad plurimos uſus . Perſius .

Nec tamen inuideas q̄ multa fidelia putet

In locuplete penu . — Plau. in Aulul. Sed ſi reperero o' fides,
 mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam . Eodē modo dixit con-
 gialem fideliam, quo Plinius cadum congrarium . fidelia lingua no-
 ſtra filietam corrupto uocabulo dicit . Orca uas erat Hiſpanicum ut
 ex Varrone conijcio libro primo de re ruſti . Sæpe ubi conditum no-
 uum muſtum, orcæ ut in Hiſpania feruore muſti ruptæ, nec non &
 dolia, ut in Italia . Feſtus orcæ formam dat hiſ uerbis . Orca genus
 marinæ belluæ maximum, ad cuius ſimilitudinem uafa fictaria or-
 cæ dicuntur . Sunt enim teretes atque uniformi ſpecie . cui congruit
 dictum Perſij .

Anguſtæ collo non fallier orcæ .

Licet Hermolaus li. XXXV . amphoræ ſpecie orcam fuiſſe authore
 Probo citato dicat . uas fuit uinariū oleariūq; & ſalſamentariū,
 atq; ſalgamariū . cuius ratio non meſſura, ſed ſua forma conſtat .
 Dolia certam meſſuram non habebant, ſed quædam olim fieri ca-
 paciſſima ex Columella intelligimus, qui de picandis dolijs loquens,
 ita inquit . Sunt autem ſeſquiculearibus dolijs picis duræ pondo uice
 na quina ſatis . Seſquiculare dolium Columel. triginta amphorarum
 dolium appellat . quam iuſtam meſſuram & uſitatam fuiſſe ex eius
 uerbis conijcere aliquis poſſit . Dolia (inquit Nonius) uafa ſunt grædia

- » quibus uinum reconditur. *Victrinus lib. VI.* significare uidetur le-
 gitimam dolij oleary magnitudinem culcarum fuisse. his uerbis. Cel-
 larum autem magnitudines ad fructuum rationes & numerum do-
 liorum sunt faciendæ, quæ cum sint culcaria, per medium occupare
 » debent pedes quaternos. *Plau in pseud. Anum* illam doliarum, class
 » dam, crassam *Chrysidem.* Ventriosa autem fuisse dolia ex supradit-
 eto loco *Victrinij,* & ex *Columel. lib. XIII.* admonemur. Sic enim
 » inqt de uasis salgamaris loquens. Hæc uasa dedita opera fieri oportet
 » patente ore, & usq; ad unum equalia, nec in modum doliorum
 » formata, ut exemptis ad usum salgamis, quicquid superest equali po-
 » dere usq; ad fundum deprimatur, cum ea res innoxia penora confer-
 » uet, ubi non innatent, sed semper sint iure submersa, quod in utero
 » dolij uix fieri posset propter inequalitatem figuræ. Rursus *Plinius*
 » dolij magnitudinem aliam ponit, libro nono de polyo loquens, q in
 » *Betica* capus est. Ostendere (inquit) *Lucillo* caput eius dolij magnitu-
 » dine, amphorarum quindecim capax. Vina autem in dolijs inuete-
 » rascere non sinebant antiqui, sed in amphoras & cados diffunde-
 » bant. Inde illud *satyrici* poetæ.
 » Ipse capillato diffusum consule potat. Et *Horatij* in epistolis.
 » Vina bibes iterum *Tauro* diffusa, id est *Tauro* iterum consule inuete-
 » rari coæpta. *Plinius lib. XIII.* Apothecas fuisse, & diffundi solita
 » uina anno. D. XXXIII. urbis apparet indubitato opimiani uini ar-
 » gumento, iam intelligente suū bonū Italia. Qui hunc morē ignorat,
 » intelligere hic neq; *Senecæ* dictum in qnto epist. ad *Lucil.* *Ariston*
 » aiebat malle se adolescentem tristem, q̄ hilarem & amabilem turbæ,
 » uinum. n. bonum fieri quod recens durum et asperū uisum est, non
 » pati etatem quod in dolio placuit. i. quod musteum adhuc, et à lacte
 » recens materū iam potui uisum est. Culeus modios nostros duos &
 » semis capiebat. i. sexaginta Romanos. Magnum aut uas fuisse ex eo
 » apparet, q̄ in culeo scorteo danati lege pōpca cum cane & gallo et
 » uipera insuebantur, ut apud *Tranquillum,* et *Modestinum* iuriconsul-
 » tum legimus. Cæterū *Cato* cum dixit, uinum in dolijs hoc modo ue-
 » nire oportet. uini in cuneos singulos quadragenæ & singulæ urnæ
 » dabuntur, nō ad iustam mensurā respexit, sed ad morem negotiato-
 » rum, q̄ accessionis nomine in singulos culeos singulas urnas stipula-
 » bantur. Culeos nunc sesquidiales habemus. i. duodenum amphora-
 » rum, cuius uocabulum uulgare ad latinum alludit, quo genere li-
 » geris flumij acolæ utuntur. Est & aliud genus culci maioris captus,
 » quos *Tonellos* appellant. *Columel. libro. XIII.* Odores autem uino
 » fere apti

fere apti sunt, q̄ cum defruto coquantur. Iris. fœnum græcum, sche-
 num, harum rerū singulæ libræ in defrutarium, quod ceperit musti
 amphoras nonaginta, cum iam deferbucrit & expurgatum erit, tū
 adijci debent. Et rursus idem. Cū amphoras musti nonaginta in de-
 frutario decoxeris, ita ut iam exiguum supersit de coctura, quod si-
 gnificat decoctum ad tertias, tum demū medicamina adijcito. Defru-
 tarium appellat ahenum prægrande, quo mustum coquitur, ad sapā,
 aut defrutum facienda, quo modo hodie quoq; fit. Nā et Cato in in-
 strumento villici ahenum unum. XXX. culeorū enumerat. i. sexcen-
 tarū amphorarum, & aliud decem culeorum, quod ducentas am-
 phoras capit. Quare apud Catonē dolium quadragenariū, quadra-
 genum amphorarum capax intelligo. idq; ex collatione locorū licet
 cuius intelligere. Cato capite centesimo. Schœnum (ingt) & calamiū
 in pila contundito, quod fiet sextarium unum, quadragenario in do-
 lio confundito, ut odoratum fiet. At uero Columella loco supradicto
 libram unam dixit satis esse nonaginta amphoris musti, quæ ad ter-
 tias decoctæ, triginta fiunt amphoræ defruti. Quare cum Plinius
 dicit de uinis quæ inueterauerunt, rara quippe adhuc fuere, nec ni-
 si importatis singulis testis millia numūm, non de dolijs, sed de am-
 phoris & cadis intelligo q̄ppe etiam alioquin uina diffusa expor-
 tabantur, nec in dolijs diu esse sinebantur, quæ propter magnitudi-
 nem exportari facile non poterant, præsertim cum essent fictilia.
 Batus et Corus hebraica sunt uocabula, ut docet Iosephus lib. VIII.
 antiquitatum. Batus capit sextarios septuaginta duos. Corus autem
 Medimnos atticos unum & quadraginta. ut ipse libro. III. inquit
 circa finem. Quare corus maior erat modio nostro triticiario, q̄ cen-
 tum & quadraginta quatuor modios capit Romanos. Proinde fal-
 luntur illi q̄ quadraginta non medimnos, sed modios capere Corū
 scripserunt. errorem eorum secuti, qui medimnum, modium latine
 interpretantur. Strabo de Taurica cherroneso loquens, quam frumē-
 to abundasse scribit, & ob id georgiam appellatam esse. Αὐνοῦρα δὲ
 φασὶν ἐκ τῆς Θεοδοσίας ἀθηναιῶν πέντε καὶ μυριάδας μῆδ' ἑνὸν δ' ἄνοσι
 ἀρ' ἑξήκοντα. Leuconem (ingt) autem ex Theodosia uicies semel cen-
 tena millia medimnum frumenti Atheniēsis mississe. quo loco inter-
 pres ducentas & decem myriadas modium transtulit, cum totidem
 myriadas medimnum Strabo scripisset. Hæc amplius octoginta
 quinque millibus modium nostrorum ualent. Hic licet æstimare
 quanta fuerit liberalitas Hieronis Syrausanorum regis, qui ut au-
 thor est Valerius lib. IIII. audita clade qua Romani apud Trasi-

mienum lacum afflicti erant, trecenta millia modiorum tritici, ducenta hordei aurique; ducenta & quadraginta pondo urbi Romanae muneris misit, quod ne Romani nolent accipere, in habitum id victoriae formauit, ut eos religione motos munificētia sua uti cogeret. In alijs exemplaribus pondo ducenta quinquaginta legitur. adeo numeri (quod sepe testamur) in exemplaribus authorum omnium corrupti sunt. Nam & apud Liuium. CCC. uiginti pondo leguntur, libro secundo de secundo bello Punico, his uerbis. Legati Syracusani in senatum introducti nunciarunt eadē Caij Flamini exercitusque allatam, adeo accessisse regem Hieronem, ut nulla sui propria regni que sui clade magis moueri potuerit. & paulo infra. Tam omnium primū ominis causa uictoria auream pondo. CCCXX. afferre sese, acciperent eam, tenerentque; & haberent propriam & perpetuam. aduexisse etiam. CCC. mil. modiorum tritici, ducenta hordei, ne comiectus deessent, & quantum praeterea opus esset, quo iussissent subiecturos, quae ne accipere grauarentur, magno pere se patres conscriptos orare. Libra auri non minus centū aureis solatis aestimari potest, quare ducenta quinquaginta pondo, ut minimum uiginti quaque millibus ualuerunt. Quod si Liuium sequimur, eo amplius septem millibus donum illud fuit. Trecenta autem millia modiorum tritici duo millia modium nostrorum & paulo minus centum ualent, etiā ut modios Italicos non siculos intelligamus, quorum differentiam antea adnotauiimus. Haec si aestimationem Ciceronianam sequamur (ut minimum) decies sestertium ualuerunt, & quinq; & uiginti millibus aur. taxabuntur. Ducenta millia hordei quanti ualuerint, ex tritico aestimari potest. Haec igitur liberalitas non tam magnifica quam munifica fuit, ex animo donantis aestimabilis magis, quam ab opibus.

Quartarium apud Catonem sic congiij quartam partem significare autumo, ut tertiarium tertiam, & sextarium sextam. Amurcae (inquit ille) in uas aeneum indito congios duos, postea igne leui coquito, rudicula agitato crebro, usque adeo dum fiat tam crassum, quam mel postea sumito bituminis tertiarium, & sulphuris quartarium. conterito in mortario per se utrunque. Colu. lib. XIII. In sextarios duodequingenta fermenti libram, sic aridae pondo quadrantem, salis sextarium, haec subterito, & subtrita cum quartario mellis aceto diluito. Quartarium in mensura pro quadrante congiij intelligo, ut in pondere pro quadrante librae. Nos brochum appellamus sesquiseptarium Parisinum, qua mensura diuidio maior est urna. nam sedecim urnae modium nostrum faciunt, id est quatuor & uiginti brochos.

ra dicitur. Illud admirari subit, quoniam modo modulos antiquos
 urbs nostra seruare potuerit etiam græcos, quod ne magno pere mo-
 rer, facit quod etiam uerba ipsa græca, lingua ipsa uernacula tot
 seculis sæpius immutata retinet. Iamprimum medimum uocabu-
 lum lingua uernacula incolume pene seruat, secunda tantum et
 tertia litera intertritis, minnam uocans, quasiq; per synopen profe-
 rens, huius dimidium diminutue idiomate nostro formans. Modius
 autem gallicum uocabulum est, et aridorum, et liquidorum men-
 suræ, non modum priscum, sed uarium pro locorum uarietate obti-
 nens. In alijs uasis nostris, et conditorijs, et modularijs etiam ety-
 ma græca agnosco. Prima mensurarum nostrarum deorsum auspi-
 cando cheopina a nobis dicitur, ex eo (ut arbitror) dicta, quod ea tan-
 tum funditur uel hauritur uini, quantum homo sitibundus uno hau-
 stu absumere possit. Hæc duplex, pintam efficit, ex eo uocabulo de-
 tortam, quod græci pitynam appellant, uas quoddam uinariū si-
 gnificantes. ex pityna enim per synopen pitna, deinde transpositio-
 ne pinta dicta. Pino enim græce bibo significat. minima mensura he-
 mixestus a nobis dicitur, quod mere et integre græcum est. hoc est
 dimidium xestæ. est enim xestes hemuna, ut superius diximus. His
 quæ demonstraui hoc corollarium addam, huius urbis homines non
 modo Romanas atticæq; mensuras usu linguaq; pertinacibus ad hoc
 æui conseruasse, sed etiam Solonis drachma, et mensuris ab eo le-
 gislatore emodulatis uti hodie. id quod ex oratione Andocidis orato-
 ris atticæ probare facile est, quæ περι μυστηρίων inscribitur. De sta-
 tu enim Atheniën. loquens post euersam triginta tyrannorum oli-
 garchiã propter quam populus in pyræeum secesserat, psephismaq;
 idest plebiscitum quoddam referens ob componendam populi discor-
 diam promulgatum, ita inquit. τισαμὲν δὲ εἶπε, ἔδοξε τῷ δήμῳ πο-
 λιταῖσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ παλαιὰ νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς σόλωνος, καὶ
 μέτροις καὶ σταμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς δρακμῶντος θεομοῖς, οἷσπερ ἐχώ-
 μιθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ, idest. Tisamenus tulit, populusq; scuit,
 ut Atheniën. regerentur insitutis patrũs, legibusq; uterentur Solo-
 nis, eiusq; ponderibus et mensuris. Simul ut legibus uterentur Dra-
 conis, ut antea factis temporibus fecimus. Ex his uerbis colligimus, men-
 suras atticæ, ponderaq; ad authorem Solonem relatas esse. quas cū
 Romani ab Athenis cum legibus mutuati sint, et nos a Romanis
 acceperimus, apparet id planè confectum, quod astruendum du-
 ximus. Quartarium autem dicimus, non quartam partem alicuius
 maioris mensuræ, ut latini uocauerunt, sed uas quod quatuor men-

suras caperet, id est quaternas cheopinas. sic tertiarium, quod tres. Porro quartarios quaternos sextarium nulla ratione lingua uernacula uocauit, quæ quidem hodie assignari possit in ijs mensuris quas habemus, quare latine congruum potius quæ sextarium dixerim, ut græci choa dicunt. Brochus a uerbo græco brecho dicitur, quod fundo significat. Brochus enim uas est fundendo uino accommodatum, implendis deplendisq; culeis & uasis conditorijs, & uino quocumque modo transuadando. Hoc græci œnophorum ex eo appellant, quod comportando uino aptum sit. Inde illud satyricæ dictum a Iuuenale.

- » Tandem illa uenit rubicundula, totum
- » œnophorum sitiens, plenus quod tenditur urna
- » Admorum pedibus. —

Lagena uas est ea forma qua hydræ fictiles hodie a Bellonicis importantur, a tereti enim collo distenta uentris laxitas iterum sensim ad imum gracilescit. Docet hoc Columel. libro decimo

- » tertio. de seruandis malis loquens. Nihil tamen certius aut melius
- » (inquit) experti sumus, quam ut cydonea maturissima in lagena
- » noua, quæ sit patentissimi oris, detergata lanugine quæ malis in-
- » est, componantur leuiter & laxè, ne collidi possint. deinde cum ad
- » fauces usq; fuerint composita, uimineis surculis sic transuersis ar-
- » ctentur, ut modice mala comprimant, nec patiantur ea, cum acce-
- » rint liquorem subleuari, tum quamoptimo melle uas repleatur. &
- » reliqua. plinius lib. XI. summum gulae fauces uocantur, postremum
- » stomachus, hoc nomine est sub arteria iam carnosâ inanita adnexa
- » spinæ, ad latitudinem, ac longitudinem lagenæ modo fusa. Idem li-
- » bro XXVIII. Auri grauitati prodest urina capri, uel tauri, aut
- » fullonia uetus calfacta uapore per lagenæ collum subeunte. In supe-
- » riore tamen exemplo, antiqua quæ uidi exemplaria non lagenæ
- » modo, sed lacinæ habent uel lacinæ potius hoc est flexuræ sinuo-
- » sæ. nec mihi lagenæ formam stomachus habere uidetur, qui conse-
- » ctionibus faciendis aliquando inter sui, & stomachum cum uentri-
- » culo spiritu distentum uidi, potiusq; cucurbitæ formam leniter infle-
- » xæ, & ab summo imoq; tubulatæ habere existimarim. nolim ta-
- » men hoc in loco periclitari, ut aliquid de hoc statuam. De stomacho
- » proprie accepto Aristoteles libro primo de historia animalium ita
- » inquit. τελευτᾷ δὲ διὰ τὸ διεξώματος εἰς πλὴν κοιλίαν, σαρκώδους ὡν
- » πλὴν φύσιν, καὶ τῶσιν ἔχων καὶ ἐπὶ μῆκος καὶ ἐπὶ πλάτος. per septum
- » transuersum in uentrem pertinens ibiq; desinens, natura carnosus

& in longitudinem, latitudinemq; intensionem admittens. De uen-
 triculo autem qui abusu stomachus dicitur ab authoribus, ἢ δὲ νο-
 λία ἢ τὸ ἀνθρώπων, ὁμοία τῇ κυνείᾳ εἶναι. ὃ πολλῶν τῶν ἐντέρων μείζων.
 ἀλλ' ἐοικυῖα ἐντέρῳ τινὶ ἄρως ἔχοντι. Ventriculus autem hominis ca-
 nino similis est, ut qui non multo intestino maior sit, sed similis in-
 testino latiori. In his uerbis nihil simile dicto Pliniano uidetur.

Quare Plinius de stomacho, & uentriculo simul locutus esse uidetur
 sub stomachi nomine. Angustias enim stomachi excipit uentriculus
 in quo cibus concoquitur, quasi in intestino quodam laxiore, quam
 Cicero aluum appellat in secundo de natura deorum, & tortuo-
 sam esse dicit, quod non conuenit cum lagenæ forma. Lagenam no-
 men fuisse mensuræ testis est Athenæus his uerbis libro undecimo.
 λάγνον δὲ μέτρον λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς ἑλλήσιν, ὡς χόος καὶ
 κοτύλης. χωρεῖν δὲ αὐτὸ κοτύλας ἀπηνὰς δώδεκας. Lagenam mensu-
 ræ nomen esse aiunt apud grecos, ut chū & cotulam, duodecimq;
 cotulas atticas capere. Seria uas erat uariæ capacitatis ad multos
 usus accommodatum. Columel. lib. XIII. de uino dulci faciendo lo-
 quens. Tum in serias singulas, quæ sint amphorarum septenum ad-
 dito medicaminis pondo unciam scrupula octo gypsi. Erant enim se-
 riæ grandia uasa ut dolia, unde uinum ad uetustatem seruandum
 in uasa minora diffundebatur. Idem. Postea cum de dolijs, aut de
 serijs diffundere uoles, uere florente rosa defæctum quamliquidis-
 simum in uasa bene picata & pura transferto, si in uetustatem ser-
 uare uoles, in cado duarum urnarum quàm optimi uini sextarium,
 aut facis generosæ recentis sextarios tres addito. Idem de myrtite
 uino loquens. post nonum diem quàm id factum est uinum pur-
 gatur, & scrupulis aridæ myrrhæ seria sufficiatur, operculumq;
 superimponitur, ne quid eo decidat. Hoc facto post decimum di-
 em rursus uinum purgatur, & in amphoras bene picatas, & be-
 ne olidas diffunditur. Ego tamen non aridæ myrrhæ scrupulis suf-
 friandam seriam puto, sed scopulis aridæ myrti seriam suffician-
 dam. Seriam oblonga forma fuisse puto, & in summo ceruicatum.
 Idem Columella de salsa fra suillæ carnis loquens. Sed cum ad fau-
 ces seriæ peruentum est, sale reliqua pars repletur, & impositis
 ponderibus in uas comprimitur, eaque caro semper conseruatur,
 quæ tanquam salsamentum in muria sua permanet. Fidelis quæ
 forma fuerint legisse me non memni, sed fictiles & uitreas apud
 Columellā legimus. Hæc habuimus de mēsuris quæ diceremus. Sed obi-
 ter uidendū quid sit quod Apocalypseos. VI. cap. in descriptiōe tertij

sigilli legitur. bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno. hoc cum ego mirarer, græce sic repperi scriptum, *χοίνιξ οἷτος δινραπίου, τρεῖς χόινιες ἡπίθους δινραπίου.* id est, Choenix frumenti denario, & tres choenices hordei denario. ac si diceret, quantum quis die uno frumenti absumere potest, denario uno uenditur. Interpres choenicem tritici duas libras pendere existimauit, & ideo bilibrem transfulit. In quo uerbo exponendo Liranius somnia narrare mihi uidetur. Inter scholia autem quæ in eum librū edita sunt, legimus choenicem duos sextarios Romanos significare, quod cum sit uerum, non bilibris tritici, sed trilibris uerti debuit, si sic loqui necesse fuisset. tantum enim pendet sextarius tritici Romani, cum modius, teste Plinio, quatuor & uiginti pondo pendeat. Græce tamen non tritici, sed frumenti legitur, quod cum sit nomen generis, liberalis sextarius esse potuit, si leuissimum genus frumenti appenderetur, ut hordeum. Verumenim uero ut unde exorsa est hæc cōmentatio eod' tandem cludatur, triens, quadrans, & alia nomina ab asse & unca deriuata, non modo pondera, sed etiam mensuras infra sextarium, numerorumq; uocabula significarunt. Quare cum de mensuris dictum sit, restat ut de numerorum significatione exempla citentur. Pli. lib. XXXIII. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrum nauis, in triente uero & quadrante æra. Hic quadrans, teruncus aliter dicitur, de quo satis diximus. Erat enim assis & libellæ quartarius, deni autem quadrantes sestertium ualebant, & quaterni sestertij denarium. Ita fit ut pro sportula deni sestertij darentur. Quos denis caroleis & semisse æstmandos esse dico. Caroleos nostri denarios, quasi dextantes aliquando uocitarūt, ita ut assen, nostrum solidum esse existimemus, duodenos denariolos ualentem. tanti est illa sportula à Iuuenale, Martialeq; decantata, quæ merces salutationum erat olim, & togatis id est comitibus & asseclis dabatur rectæ cœnæ loco. De qua Iuuenalis.

» -Nunc sportula primo.

» Limne parua sedet turbæ rapienda togatæ.

» Sed cum summus honos finito computet anno,

» Sportula quid referat, quantum rationibus addat,

» Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc est?

Martialis identidem centum quadrantes uocat, misellos appellans ob tenuitatem pecuniæ, præsertim Romæ, ubi omnia cara erant, ut ex præcedentibus liquet. Columel. hoc strinxit in præfatione rei

» rusticæ his uerbis. An honestus dixerim mercenarij saluatoris mendacissimum

daissimum aucupium, arcu uolitantis limina potentiorum, somniūq;
 regis sui rumoribus augurantis? Ex hoc tamen conijcere opes diui-
 tum Romanorum licet, qui numeroſe turbæ quotidianam hanc mer-
 cedem darent. Tranq. de initio principatus Neronis loquens. Adhi-
 bitus ſumptibus modus, publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ. Augu-
 ſti autem inſtituto diuites cœnam rectam dabant, quæ maioris erat
 & liberalitatis & impenſæ. Propter quod Martialis,
 Promiſſa eſt (inquit) nobis ſportula, recta data eſt.
 Sportulam enim præ rectæ contemnendam arbitrabantur. Idem
 Tranq. in Domitiano. Sportulas publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum
 rectarum conſuetudine. Haſtenus de ſportula. Seſtans nūmulus erat
 quadrante minor duas uncias ualens. Pli. lib. ſupra dicto. Populus
 Romanus ſtipem ſpargere cœpit. L. Poſthumo. Q. Martio Coſſ. tan-
 ta pecunia erat ut eam conferret. L. Scipioni, ex qua is ludos fecit.
 Nam q̄ Agrippæ Menenio ſextantes æris in ſunus contulit, hono-
 ris id, neceſſitatisq; propter paupertatē Agrippæ, nō largitionis eſſe
 dixerim. Vnciaria ſtipſ apud eundem lib. XXXIII. cap. V. dimi-
 dio minor eſt ſextantaria, par ferme obolo noſtro. Apud græcos hæc
 ratio nummulariæ rei fuit, ut obolus atticus octonos Chalcos uale-
 ret. licet plinius denos dicat libro. XXI. Bini autē chalci, id eſt æreo-
 li quadrantem efficerent, quod ab eis tetartemorium dicitur, & per
 ſynopem tetartemorum, ob id alio nomine dichalcum uocatum.
 Chalci autem quaterni hemobolium, id eſt ſemibolus dicebatur, ſeni
 autem chalci triens dicebatur, immutata ratione ſermonis, non enim
 triens dicebatur tertia pars oboli, ut tetartemoriū quarta, ſed q̄ tres
 eſſent partes oboli, ita fit ut triens maior ſemiſſe, id eſt ſemibolo fue-
 rit. fere tamen apud græcos tritemorumtum id eſt triens pro tertia
 parte cuiusq; rei accipi ſolet, ut cū dicunt. τριτημόριον τετάρτου καὶ
 τεταρτημόριον τετάρτου, id eſt trientem quadrantemq; talenti, &
 quadrātem diei pro ſex horis. Theodorus Gaζα in tractatu de men-
 ſibus. ἡμέρας τριακοῦν τριακοσίαις καὶ ἐξήκοντα καὶ πέντε ὀριζόμενος
 ἡμῖν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται κατὰ τὴν ἡλίου περίοδον, προſθεμένους τὸ καὶ μο-
 ρίου ἡμέρας ἐπ' ἑλαπίον ἢ ὡς τεταρτημόριον τῷ ἀριθμῷ τῶδε. diebus
 igitur (inquit) trecentis & ſexaginta quinq; finitus nobis erit an-
 nus ſecundum ſolis ambitum, dumtaxat addita huic numero parte
 quadam diei quæ miuſcula ſit q̄ quadrans. Triobolum alio nomi-
 ne hemidrachmium dicitur, ſenos enim obolos drachma efficit, ut
 authores ſunt plinius, & Pollux, & alij. Trioboli nota ab altera
 parte effigiem Iouis, ab altera noctuam habebat, quam illi glau-

cen appellant. Ex quo factum arbitror proverbum Noctua Athenas $\lambda\alpha\upsilon\kappa\epsilon\ \epsilon\iota\ \alpha\delta\upsilon\lambda\alpha\varsigma$, contra eos negociatores usurpatum, q̄ eas merces in emporia important, quæ ibidem uernaculæ sunt & multæ, quâquam ad auem noctuam referri uulgo soleat, quæ in attica frequens uidetur. Tetrobolum quatuor obolos dicebant, hoc est bessem drachmæ. numisma erat habens effigiem Iouis ut triobolum, & postica parte binas noctuas. Diobolū duos obolos ualebat, qui triēs erat drachmæ. obolus primam habet breuem, sed in compositione productā, ut in diobolo, triobolo, tetrobolo, $\tau\epsilon\tau\alpha\beta\omicron\lambda\omicron\nu\ \tau\epsilon\tau\alpha\beta\omicron\lambda\omicron\nu\ \delta\iota\omega\beta\omicron\lambda\omicron\nu$. Cum ergo drachma attica quaternis sestertius Romanis ualeret, id est denario uno, sestertius Romanus sesquibolum atticum ualuit, ut obolus omnino semissem nostrum & denariolum ualuerit, ac si septuncialem numulum haberemus. Hac ratione diobolus septenos sestantes nostros ualebat. quare Plautus in Pænulo cum dixit. Non ego homo trioboli sum nisi ego illi mastigæ exturbo oculos atq; dentes. sic intellexit $\alpha\epsilon\iota\omicron\varsigma\ \tau\iota\omega\beta\omicron\lambda\alpha\upsilon$ ut greci loquuntur, id est non æstimandus triobolo attico seu duobus sestertijs. sic alibi. Aruspex nō homo trioboli. genitiui sunt schemate greco enunciati. et trioboli igitur hominem uocat uocabulo monoptoto, ut nauici hominē antiq̄ dixerunt & frugi. Idem in eodē Pænulo. seruorū scortidulorum scorta diobolaria. Festus meretrices diobolares appellatas ex eo dicit, q̄ duobus obolis ducerentur. diobolaria ergo scorta dixit tanti prostantia, quanti solidus noster est & sestans. Solidus noster (ut sepe dixi) notus etiam est transalpinis, & externis finitimis. Cum autem hæc scriberem ducatus unus probi characteris quadraginta solidis nostris permutabatur. Cæterum nos oboli uocabulum a grecis mutuati sumus. Romani enim eod non utebantur. Quod autem recte hos numulos æstimarim, his exemplis cognoscitur. Prostibula enim scorta et in lupanari prostantia sermone uulgari solidum unum merere distantur, quod conuenit cum diobolo. Bos etiam olim numisma erat atticum bouis nota percussum, didrachmum alio nomine dictum. Inde hecatombœum dictum quicquid duabus munis atticis æstimabile esset, id est ducentis drachmis. Inde Hecatombœa arma apud Homerum Iliados sexto, ut quædam uolunt, ubi Homerus permutationem armorum Diomedis & Glauci scripsit, cuius meminit Iustinianus in præfatione pandectarum, & nos explicuimus in annotationibus nostris. ab eod nomine notum est apud grecos adagium $\beta\omicron\varsigma\ \epsilon\tau\iota\ \lambda\alpha\omega\tau\iota\varsigma\ \beta\epsilon\beta\eta\mu\iota\nu$. Bos super linguam situs est, uel firmatus. contra eos usurpatum qui

aut pecuniæ authoramento loquendi libertatem perdidierunt, aut
 mulctæ irrogandæ metu quæ dicenda sunt reticent. Huiusmodi mul-
 ti in Francia ut alibi sepe fuerunt. quod genus hominû cum sem-
 per noxium rebus bene gerendis fuit, tum uero illi deterrimæ atq;
 exitabiles qui non bouem modo in ore, sed ouem in fronte, uulpec-
 m in corde gerunt. Quod genus si a clauo summæ rei gallicæ lon-
 gissime summorum semper esset, longe melius providentia nobiscum
 uideretur egisse. Sed ad hunc locum pertinere uideretur id quod ab

» Aulo Gellio dicitur lib. X. nocturni atti. Coniectare autem (inquit)
 » ob eandem causam possumus q̄ Italia olim esset armentosissima,
 » mulctamq; , quæ appellatur *suprema*, institutam in singulos dies
 » duarum ouium. XXX. bouum, pro copia scilicet bouum, proq; ouium
 » penuria. sed cum eiusmodi mulctæ pecoris armentiq; a magistra-
 » tibus dicta erat, adigebantur oues bouesq; aliâs precij parui, aliâs
 » maioris, eaq; res faciebat inæqualem mulctæ pœnitentem. Idcirco
 » postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in bo-
 » ues æris centeni. Minima autem mulctæ est ouis unius. *Supre-*
 » *ma* mulctæ est eius numeri quem diximus. ultra quam mulctam
 » dicere in dies singulos ius non est, & propterea *suprema* appella-
 » tur, id est *summa* & *maxima*. Quando igitur nunc quoq; a ma-
 » gistratibus populi Romani more maiorum mulctæ dicitur, uel nu-
 » nima uel *suprema*, obseruari solet ut oues genere uirili appel-
 » lentur. atque ita. M. Varro uerba hæc legitima quibus mini-
 » ma mulctæ diceretur concepit. M. Terentio quando citatus neque
 » respondit, neque excusatus est, ego ei unum ouem mulctam dico.
 » Ac nisi eo genere diceretur negauerunt iustam uideri mulctam.

» Festus. *peculatus*, id est *furtum publicum* dici cœpit a pecore
 » tunc cû Romani præter pecudes nihil haberet. Plinius lib. XXXIII.
 » Utinam posset e uita in totum abdicari aurum, sacra fames, ut cele-
 » berrimi auctores dixere, proficissimum conuicijs ab optimis quibusq;
 » & ad perniciem uitæ repertum. quantum foeliciores auro cum res
 » ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus facti-
 » tatum Homero credi conuenit, quâquam & ipse miratus aurum,
 » existimationes rerû ita fecit, ut centum bouum arma aurea permutasse
 » Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem bouum, ex qua con-
 » suetudine mulctæ legum antiquarum pecore constat etiam Romæ.
 » Plinij uerba Gellij autoritate qui sub Adriano imperatore scri-
 » psit ita interpretanda sunt, ut mulctæ Romæ pecore constaret uer-
 » botenus. nam minima mulctæ in singulos dies erat ouis unius æsti-

imatio prisca, id est denarius unus, seu asses deni. Summa autem mul-
 cta triginta boum & duarum ouium aestimatio, id est tria millia et
 uiginti aëris, id est trecentæ & duæ drachmæ. Hoc consentaneum
 esse uidetur cum eo quod dicitur in lege ultima de modo mulctæ-
 rû in codice Iustini. Illa enim lege omnes iudices infra proconsu-
 larem potestatem ultra quadrantem auri mulctare quæquam ue-
 tantur. Libram auri obryzi diximus centum & duodecim solatis au-
 reis aestimandam esse. Huius quadrans paulo minus triginta aureis
 coronatis ualet. i. argenti drachmis trecentis. Proconsulare autem im-
 perium summam mulctam non ultra auri semissem dicere poterat.
 id est aureos sexaginta. Hactenus coercita erat omnis potestas pro-
 contumacia quidem punienda, aut leui admissio. Nam delicta priua-
 ta, ut concussio & furtum, ulterius mulctari poterant. Hodie appa-
 ritores & uiatores, qui uel interdicto, uel iussu iudicum aliquid uel
 iubent fieri, uel uentant, ferè centum librarum argenti mulctam in-
 terminari solent, si quid contra iussum edictum uel factum, aut admis-
 sum fuerit. Eodem titulo pmissa erat potestas præfecto prætorio usq;
 ad quinquagenas libras auri pro summo maleficio mulctandi, quod
 non ad dignitatem præfecturæ, sed ad flagitij atrocitatem refero, cû
 proconsul qui intra semissem arctatur, omne imperium habuerit ut
 ex titulo de officio proconsulis intelligimus, & præterea ex prin-
 cipum Romanorum consuetudine. Mors enim fuit principibus Ro-
 manis & Caesaribus ut accepta statim purpura tribunitiam pote-
 statem & proconsulare imperium extra urbem assumerent inter
 alia Casarea dignitatis uel principatus insignia. Tacitus lib. XII.

» Virilis toga Neroni maturata, quo capeßenda reip. habilis habe-
 » retur, et Caesar adulationibus senatus liberius cessit, ut uicesimo æta-
 » tis anno consulatum Nero iniret, atq; interim designatus proconsu-
 » lare imperium extra urbem haberet, ac princeps iuuentutis ap-
 » pellaretur. Apud eundem libro. XIII. Agrippina contra Neronem
 » filium exatndescens, & exprobrans quod matris beneficio, id est
 » suo, Nero ad imperium assumptus esset, Baiarum (inquit) suarum
 » piscinas extollebat, cum meis consilijs adoptio, & proconsulare ius,
 » & designatio consulatus & cætera adipiscendo imperio præpa-
 » rantur. Lampridius. Interfecto (inquit) Vario Heliogabalo
 » Alexander urbe Arcena genitus Varij filius, consobrinus ipsi-
 » us Heliogabali accepit imperium, cum ante Caesar a senatu es-
 » set appellatus, interfecto scilicet Macrino. Augustumque no-
 » men idem recepit, addito etiam ut & patris patriæ nomen, &

ius proconsulare, et tribunitiam potestatem, & ius quæ relationis,
 deferente senatu uno die assumeret. Capitolinus de Maximo et Bal-
 bino. Decretis ergo omnibus imperatorij honoribus atq; insigni-
 bus, percepta tribunitia potestate, iure proconsulari, pontificatu ma-
 ximo, patris & patriæ nomine meruerunt imperium. & in. M.
 philosopho. Suscepta filia, tribunitia potestate donatus est, atq; impe-
 rio extra urbem proconsulari. Præsides autem prouinciarum, ius
 tantum prætorium habebant, quod inferioris erat imperij, quàm pro-
 consulare. Vopiscus in Probo. Accepto igitur hoc senatusconsulto se-
 cundum orationem permisit patribus, ut ex magnorum iudicium
 appellationibus ipsi cognoscerent, proconsules crearent, legatos con-
 sulibus, ius prætorium præsidibus darent, quas leges Probus ede-
 ret, senatusconsultis proprijs consecrarent. Ex quibus uerbis intel-
 ligere possumus præsidibus prouinciarum dari solitam a principi-
 bus prætoriam potestatem, & quibusdam rectoribus proconsularē,
 quod ius Probus imperator ad senatum detulit. Cuius hodie instar
 est, quod curia suprema præsidibus prouinciarum & præfectos ad insu-
 randum adigit, & principum constitutiones prius animaduersas &
 consideratas promulgandi ius habet. Mirum uero mihi uisum est in
 nominatibus antiquis inter titulos imperatorios hoc non legi.
 Contra id quod diximus de multa maxima apud prætorios exemplum
 apud eundem Gellium lib. nono, ubi de Appij Cæci filia loquitur,
 quæ ob unum improbum uerbum ab ædilibus multata est. Ob
 hæc mulieris (inquit) uerba tam improba ac tam inciuilia ædiles
 plebei multam dixerunt ei æris grauis. XXV. millia. id factum bel-
 lo Punico primo. uiginti quinque millia æris ducentorum & quin-
 quaginta bouum multam æquarunt, id est totidem aureorum nostrorum.
 quare (ut dixi) superius dicta non de multa maleficiorum &
 criminum, sed de multa contumaciæ intelligenda sunt. Nam apud
 Athenienses qui iure eo regerantur, a quo iura Romana originem
 primam ducunt, magnas fuisse maleficiorum multas ex Demosthe-
 ne apparet, qui in oratione υπέρ κωνσούλου, quam contra Midiam
 habuit hominem prædiuitem, quodam loco ita inquit. ὑμῆς ὡς ἀνδρες
 ἀθηναῖοι σμίρωνι δέξτε τὰ δόματα ἐπιμήσατε. καὶ σμικρόνι τοσούτων ἐτέ-
 ρων, δόξαντι παράνομα γράφειν. καὶ ὅτε παιδίᾳ, ὅτε φίλους, ὅτε συγγε-
 νεῖς, ὅδ' ὀντινοῶν ἐλεύσατε τῶν παρόντων ἐκείνοῖς. Vos autem iudices
 Smicroni multam talentorum decem irrogastis, & totidem aliorum
 Scitoni, ob id quod rogationem quandam iniquam & legibus aduer-
 sam promulgasset. quam poenam nec eius liberi, nec amici, nec co-

gnationis aduocationisq; eius intercessio supplex, & misericordiam
 implorans, depreari potuerant. Quin & ipse Demosthenes accepto
 rum uiginti talentorū conuictus ob silentiū Harpalo uenditū, quin-
 quaginta talentis multatus est. quā summam cum nec conficere pos-
 set, nec uinculorum tedium ferre uellet, clam in exilium abiit. Hæc
 multa non minor est triginta millibus aureūm coronatorum. Hic
 operæ pretiū est æstimare leges sumptuarias, non illas priscaſ quæ
 denos æris in dies singulos statuebant impense escariæ, sed recētio-
 res, & post uictam Asiam latis. de quibus Gellius lib. II. sic inquit.
 Postea L. Sylla dictator cum legibus priscaſ situ atq; senio oblitera-
 tis, pleriq; in patrimonijs amplis helluarentur, & familiam pecu-
 niamq; suam prandiorū gurgitibus proluiſſent, legem ad populum
 tulit, qua cautum est, ut calendis, idibus, nonisq; diebusq; ludorum,
 & ferijs quibusdam solennibus sestertios tricenos in cœnā insume-
 re ius, potestasq; esset, cæteris autem diebus omnibus non amplius
 ternos. Postremo lex Iulia ad populum peruenit Casare Augusto
 imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur. calendis,
 idibus, nonis, & alijs quibusdam festiuis trecenti. nuptijs autem &
 repotijs sestertij mille. Esse etiam dicit Capito Atteius, edictum diui-
 ne Augusti an Tyberij, non satis cōmemni. quo edicto per dierū ua-
 rias solēnitates a trecentis sestertijs usq; ad duo millia sumptus cœ-
 narum propagatus est, ut his saltem finibus luxuriæ efferuescen-
 tis æstus cōerceretur. In libris impressis sestertij millies pro sestertij
 mille legitur, qui æstimatione nostra quinq; & uiginti aureis æsti-
 mantur coronatis. q̄ si Gellius sestertia mille scripſisset, quinq; & ui-
 ginti millia intelligerem, si sestertium millies centuplicato summa
 cresceret. Sed animaduertendum mihi uidetur a denis assibus leges
 ad septenos & semissem uenisse, hoc est ad ternos sestertios etiā Sylla
 dictatore, cuius priuignus Scaurus theatrum luxu fidem excedente
 extruxit. Ridicula igitur lex Syllana mihi fuisse uidetur, quæ id
 sanciret quod nemo sequeretur. Notanda igitur illa Augusti, quæ du-
 centos sestertios in singulas cœnas taxauit, hoc est aureos quinq; no-
 stros, & diebus festis trecentos. nuptijs autem & repotijs, id est po-
 stridie nuptiarum sestertios mille. quæ summa longe abest a sumptu
 quem in nuptijs factitamus. Ex prædictis patet quid centissis apud
 Lucillum fuerit, id est quadraginta sestertij, qui legem sumptuariā
 centissem uocauit ob centum assium taxationem, ut author est Ma-
 crobius in. III. Satur. Vnde cœna centenariæ a Tertulliano dicta.
 Priscæ autem Romanorum paupertatis indicia sunt quæ a Vale-

rio lib. IIII. scribuntur de paupertate, ex quo uerba hæc transcribenda duximus. Itaq; cum secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens ut sibi successor mitteretur, quia filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet, neq; ei sine se dos expediri posset, senatus ne respub. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit, consili oq; uxoris ac propinquorum Scipionis constituta dote, summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit. Dotis modus. XL. millia æris fuit, qua non solum humanitas patrum conscr. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognosci potest. namq; adeo fuerunt arcta, ut Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad uirum. X. millia æris attulisse uisa sit. Et Megalia q̄a cum quingentis nullibus æris mariti domum intrauit, dotata cognomen meruit. quadraginta nullia æris nostro numismate quadringentos coronatos ualent, quingenta millia æris quinq; millia aureorum. Propter quam summam per antonio nasiam Megalia dota uocata est. Dotes autem postea creuisse ex Iuuenale didicimus, apud quem decies centena nullia, & bis quingenta legimus.

Bis quingenta dedit, tanti uocat ille pudicam. alibi.

=Et ritu decies centena dabuntur

Antiquo, ueniet cum signatoribus auspex.

Decies sestertium (ut sæpe diximus) quinque & uiginti millia aureorum nostrorum æstimari possunt. Hoc addendum. Seneca de consolatione ad matrem. Scipionis filie ex ærario dotem receperunt, quia nihil eis reliquerat pater. Aequum me Hercules erat populum Romanum tributum Scipioni semel conferre, cum a Carthagine semper exigeret. O felices uiros puellarum quibus populus Ro. loco socii fuit. Beatiores ne istos putas quorum pantomimæ decies sestertio nubunt q̄ Scipionem, cuius liberi a senatu tutore suo in dotem res graue acceperunt? His uerbis liquet decies sestertium & decies centena idem esse. Strabo lib. IIII. de Massiliensibus loquens, τῆς δὲ λιπώτερος τῶν βίων καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μακρολιωτῶν, ἢ ἐλαχίστων ἀντὶς θεῖν τὸ τελευτήριον. ἠδὲ μετρίῃ προῖξ αὐτοῖς ἔστιν ἐκ τῶν χρυσοῦ, καὶ εἰς ἐσθῆτα πάντα, καὶ πάντα εἰς χρυσοῦ κόσμον. πλέον δ' ἢ ἐξίστι. Frugalitatis autem uitæ & continentie Massiliensium maximum hoc iudicium existimari potest, q̄ dos apud eos maxima centum sunt aurei, & eo amplius in uestem quinq;, & in mundum muliebrem aureum quinq;. amplius autem doti dicere non licet. Centum aureos Romanos Strabonem intellexisse puto, tunc enim cum scripsit Strabo omnia Romanis parebant in

Gallia. Ex prædictis etiam apparet quanti æstimari debeant sportulæ solennes in prouincia Pliniana, quarum fit mentio in epistolis ad Traianum, his uerbis. Qui uirilem togam sumunt, uel nuptias faciunt, uel ineunt magistratum, uel opus publicum dedicant, solent totam Bulem, atq; etiam e' plebe non exiguum numerum uocare, binosq; denarios uel singulos dare. mille enim denarij centum aureos ualēt, duo millia denarij ducentos aureos. quare illæ sportulæ tantæ, aut pluris constabant, cum ipse dicat, ita uerborum ne ij qui mille homines, interdum etiam plures uocant, modum excedere, & in speciem dianomes incidere uideantur, id est diuisionis & largitionis. Criminosum enim uerbum diuisionis erat propter ambitus suspitionem, sed in omnibus Plinij exemplaribus hoc uerbum uarie corruptum est. Nunc ut fausta ac felici clausula disputationem hanc peragamus, percurramus ea quæ in euāgelio leguntur. Iam primū Matthæi decimo. Nonne duo passeret assis ualeunt? ἢ χὶ δύο σπυρία ἀραπίου πωλείται. assis duos sextantes nostros ualuit, id est denariolos quatuor. & Lucæ. XII. ἢ χὶ πέντε σπυρία πωλείται ἀραπίων δύο. Nonne quinque passeret ualeunt assibus duobus, id est dipondio? Quare Cicero pro Quintio dupondium pro pecuniola posuit. si dupondius (inquit) tuus ageretur sexte Neni, si in paruula re captionis aliquid uererere, non statim ad. C. Aquilium aut ad eorum aliquem qui consulantur cucurriesses? et Matthæi. XX. Denarius diurnus tres solidos, & semissem ualēt, quanti uinitores fere conduci solent. συμωνίσας μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐν ἡμέραις δύο ἢ τριῶν, pactus cum operarijs denario in diem. Quod autem denarius fuerit Romanus ex eo apparet, q̄ cap. XXII. dicitur. Ostendite mihi nouissima census, at illi obtulerunt ei denarium, in quo effigiem Cesaris fuisse dicitur. οἱ δὲ προσένευξαν αὐτῷ δηνάριον. Ex quo apparet in denario fuisse effigiem Cesaris Augusti, uel Tyberij, & tales hodie denarij circūferuntur, ne quis de eo dubitare possit. Plinius libro sexto. Annij Plocamij qui maris rubri uectigal a fisco redemerat, liberatus, circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniā, quintodecimo die Hippuros portum Taprobanes inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, percontanti postea narrauit Romanos & Casarem murum in modum in auditis iustitiam ille suspexit, q̄ pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos. Hæc Plinij uerba improbant eorum opinionem, qui rei numariae æstimationem hodie constitui non posse putarunt, ea maxime ratione

tione & consulum & principū tempore uariata pondera numis-
 matum fuerunt, ita ut pro cuiusq; percutiētis arbitrio numismatis pō-
 dus & indicatio euariauerit. Id quod Blondus Flauius lib. V Ro-
 mæ triumphantis affirmauit, antiquitatis diligentissimus inquisitor.
 Cum enim ad eam partem uenisset, & eam sibi transmittendam ui-
 deret, hæc omnia (inquit) qualia p̄ singulas ætates fuerint ex amus-
 sim ostendere non magis difficile q̄ impossibile fuerit non solū quia
 obscuris & nostra ætate ignotis uerbis sunt à maioribus tradita,
 sed quia omnis ferè ætas suam habuit cudiendi uarietatem, & for-
 mam. Videmus enim multos ex consulibus priscis sui uultus cussisse
 numos semper mensura & pondere uariatos. Quod maiore postea
 studio principes factitarunt. Et paulo inferius de talenti uarietate lo-
 quens, idem pene pronunciat, & ad extremum ingenue fatetur se rē
 difficillimam & situ uetustatis obductam nec ingenio nec diligentia
 superare potuisse, cum nulla extarent priscorum uolumina, in qui-
 bus aperta dictorum uerborum mentio fieret. Ipse tamen libro III
 eiusdem operis cum hanc rem tentare uellet hanc nos difficillimam
 (inquit) numerorum & ponderum uetustissimam consuetudinem, ad
 nostri temporis collationem inuiti hoc loco tractamus, quam infra
 suo loco tractare constituimus. et paulo infra, cū in denarijs, quos au-
 reos fuisse uolebat, æsthmādis magnopere hallucinatus esset, centum
 millia æris. i. primæ classis censum sub Seruio rege, decē nullibus
 ducatorum taxauit, quem nos mille tantum aureis coronatis æstima-
 mus. Nunc redeamus ad rem. Ioannis sexto. Ducentorum denario-
 rum panes non sufficiunt eis, ut unusquisq; modicum qd accipiat.
 διακοσίων δηναρίων ἄρτοι ἔκ δρῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ-
 τι λάβῃ Deinde subit. Discubuerunt ergo uiri numero quinq; millia.
 Incamus nunc rationem, ducenti denarij uiginti aureos nostros ua-
 lent, idest quinq; & triginta francicos. commoda apud nos annona
 esse dicitur cum terni primarij panes quincunce ueneunt, qui numus
 uulgo albulus appellatur. Si igitur commodā annonam se quamur,
 & qualis eo anno fuit cum hæc scriberem, in singulos frānicos duo
 de quinquaginta quincunces numerabimus, quem numerum si trici-
 es quinquies ducas, mille sexcenti & octoginta quincunces fient, qui
 singuli cum ternos panes faciunt, fiunt in summa panes quinq; millia
 & quadraginta. qua ratione unusquisq; panem unum habere potu-
 it, & sic pane satiari, quod conuenire cum dicto euangelistæ non ui-
 detur, sed fortasse carior erat annona Hierosolymis, id quod facile
 crediderim ex Strabone, qui agrum Hierosolymitanum sterile esse

dicit nam & hic sæpe panis primarius sextantibus uenit. quæ ratione quatuor millia & ducenti panes essent. Marci etiam sexto ita legitur. ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων ἄρτους, ἵδωμεν αὐτοῖς φαεῖν. Eamus emptum panes ducentis denarijs, & demus illis ut edant, quasi scilicet ducenti denarij satiare turbā tantam possent, quod apud Ioannem hyperbolice refertur, in quo agnoscimus stuporem discipulorū, qui mirarentur dominum tantam turbā pascere uelle, cum id non posse fieri arbitrarentur. Marci XII. καὶ ἐλθὺσα μία χηραὶ πωχὴ ἐβλαλε λέπιδά σου ὅ ἐστι ποδῶν της. & accedēs una Iudæa paupercula iecit minuta duo, quod est quadrans. quadrantes autem æreos fuisse patet ibidem ubi dicitur iecisse æs in γαζοφυλάκιον, pro quo græce χαλκὸς dicitur. In actibus apostolorum, siue acta appellare malimus, cap. undeciesimo ita legitur de exorcistis Iudæis. multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt eos coram omnibus, et computatis precijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. καὶ ἄρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε. sic. n. ad uerbū legitur, & inuenerunt argenti myriadas quinque. quod interpretes recte transtulit, quinquaginta millia denarium, non ut Plutarchi interpretes in Antonio & Pompeio, millia numum pro denariorum millibus uertens. quæ ratione quadruplo minor fit summa, ut supra adnotatum est. Hæc summa quinque millia aureorum nostrorum ualet, ne temere putemus librorum summam à Luca apostolorum scriba commemoratam. id enim omnino admiratione dignum tanti libros adiu rationum comparatos. Triginta autem argenteos quo precio Iudas perfidiam indicare sustinuit Iudæis licentibus, non triginta denarios fuisse propterea arbitror, quod ubique argenteos lege, nunquā denarios, id est græce argyria, non denaria. Scio hodie in æde diui Ioannis Lateranensis Parisijs ostendi argenteum unum, quod ex illis triginta esse dicitur quos Iudas in templum abiecit, characterem diuersum à denario Romano habentem. Habet enim effigiem hominis non luscā eminentē altera mala, ut romana numismata uisuntur, sed aduersam & integram, et à tergo flosculi, utrinque nullo indice pondus ut coniungere licet, (non enim atrectatur, sed trans uertitur cernitur,) didrachmum esse potest si satis commemorari. Ex ijs autem quæ adnotauimus alia quoque omnia intelligi æstimarique poterunt, nec aliquid esse puto quod non sit à me deprehensum in ijs, quæ apud authores legi. unumque tantum est cuius omnino periculum recipere in me nolim, quod apud Vitruuium lib. tertio legitur ubi de senario

fenario & denario loquitur his uerbis. Ex eo etiam uidentur ciui-
 tates græcorum fecisse, uti quemadmodum cubitus est sex palmorū,
 ita in drachma quoq; eo numero uterentur. Illæ enim æreos signa-
 tos uti asses, ex æquo sex quos obolos apellant, quadrantesq; obolo-
 rum, quæ alij dichalca, nonnulli trichalca dicunt, pro digitis ui-
 gntiquatuor in drachma constituerunt. nostri autem primo decem
 fecerunt antiquum numerum, & in denario denos æreos asses con-
 stituerunt, & ea re compositio numi ad hodiernum diē denarij no-
 men retinet. etiāq; quartam eius partem quod efficiebatur ex duo-
 bus assibus & tertio semisse, sestertium uocauerunt. Postea quoniā
 aduerterunt utrosq; numeros esse perfectos & sex et decem, utrosq;
 in unum coniecerunt, & fecerunt perfectissimum decussis sexis. Hu-
 ius autem rei authorem inuenerunt pedē. E' cubito enim cum dem-
 pti sunt palmi duo, relinquitur pes quatuor palmorum. Palmus autē
 habet quatuor digitos. Ita efficitur uti habeat pes sexdecim digitos,
 & totidem asses æreus denarius, uel ut in alijs exemplaribus, æra-
 tius. neutrum tamen recte, denarius enim nunquam æreus fuit apud
 Romanos, nec drachma apud græcos, sed ante argentum signatū æ-
 reus decussis ut centussis æreus fuit. Quare nō æreus sed æreos le-
 gendum est, ut ad asses referatur. Sed ex hoc Vitruuiano loco id ha-
 bemus, quod supra ex authoribus græcis collegi drachmam in sex
 obolos diuidi, & obolos singulos in quaternos quadrantes, quos di-
 chalcos id est binos chalcos ualentes appellant. uel trichalcos, id est
 ternos chalcos ualentes sic fit ut numerus quatuor & uignti ex se-
 nario quater ducto impleatur. quare uerū esse nō potest quod apud
 Plinium legitur in fine libri uicesimi primi, q̄ obolus decem chalcos
 habeat. aut enim obolus octo chalcos habuit id quod nos diximus,
 & sic in quaterna dichalca diuiditur, aut in duodenas, si quadran-
 tes trichalci, id est ternarij fuerunt, quod non Athenis, sed alibi fuisse
 puto, sicubi fuit. Quod autē sequitur, uideamus an uerū sit. Vult
 enim Vitruuius Romanos sic denarium et eius partem ad pedis ra-
 tionem retulisse, aliquanto post argentum signatū, ut græci drachmā
 & eius partes ad cubiti retulerunt. quo fit, ut sic denarius sedecim
 asses ualuerit, ut pes sedecim digitos habet. Citetur nunc Plinius de
 hoc sententiam dicturus, sic enim inquit libro XXXIII. Argentū si
 gnatum est anno urbis quingentesimo octogesimo quinto Q. Fabio cō-
 sule, quinq; annis ante primum punicum bellum, & placuit dena-
 rius pro decem libris æris, quinarius pro quinq; sestertius pro di-
 pondio ac semisse. Libræ autem pondus æris imminutum bello Pu-

» *ni. a primo cum impensis resp. non sufficeret, consi. tutūq; ut asses sex-*
 » *tantario pondere ferirentur, ita quinq; partes factæ lucri, dissolu-*
 » *tumq; æs alienum. Postea Annibale urgente Q. Fabio Maximo dicta*
 » *tore asses unciales facti, placuitq; denarium sedecim assibus permu-*
 » *tari, quinarium octonis, sestertium quaternis. ita resp. dimidium lu-*
 » *crata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decē as-*
 » *sibus datus. Nota argenti fuere bigæ atq; quadrigæ, & inde bigati*
 » *quadrigatq; dicti, mox lege Papyriana semunciales asses facti. His*
 » *Plinij uerbis significatur propter pecuniæ penuriam factum esse, ut*
 » *denarius sedecim assibus permutaretur. & tamen Vitruuius ratio-*
 » *ne id dicit, non necessitate factum, & suo etiam tempore, id est sub*
 » *Augusto denarium sedecim asses ualuisse. Sed rursus in dubium ue-*
 » *nit quod a Plinio dicitur. Si enim Fabio dictatore asses unciales fa-*
 » *cti sunt, quonam modo id fieri potest ut resp. dimidium tantum lu-*
 » *crata sit. præsertim cum superius dixerit Plinius in sextantarijs as-*
 » *sibus quinq; partes lucrifactas, cum enim asses librales facti fuissent*
 » *ab initio, si uncia pro libra oblocari potuit, undecim partes luci-*
 » *factas oportuit. deinde si denarius qui decem assibus ualebat, sede-*
 » *cim permutari coeptus est, & sestertius qui duos & semis, pro qua-*
 » *ternis, dimidium lucri factum non est. Hoc melius ex Festo intelli-*
 » *gatur, qui de hoc loquens, ita inquit. Sextantarij asses in usu esse cœ-*
 » *pere ex eo tempore, quo propter Punicum bellum secundum quod*
 » *cum Annibale gestum est, decreuerunt patres, ut ex assibus, qui tū*
 » *erant librarij fierent sextantarij, ut populus ære alieno libera-*
 » *retur, & priuati quibus debitum publice solui oportebat, non ma-*
 » *gno detrimento afficerentur. septenniōq; usus eis fuit ut priore numo,*
 » *sed id non permāsit in usu. Ex his uerbis dico initio statim belli sex-*
 » *tantes pro assibus locari coeptos, uel asses sextantis pōdere, quod idē*
 » *est. Postea uero Annibale arctius urgente, cum Italia passim bello fla-*
 » *graret, ærariūq; iam exhaustum esset, asses ex sextantarijs unciales*
 » *esse decretos, et sic dimidiū uncia lucratam rēp. quæ pro sextante sol-*
 » *uendo defungebatur. id enim dimidium refertur ad proximum as-*
 » *sem sextantarium, non ad pristinum libralem. Fabium & consule*
 » *& dictatorem fuisse certum est in bello Punico secundo, ut apud Li-*
 » *uium legitur lib. secundo, & lib. IIII de bello Punico secundo. Hoc*
 » *autem quod dictum est a Plinio factum esse credo anno tertio belli*
 » *Punici post Cannensem cladem, quo tempore propter penuriam ar-*
 » *genti triumuiroi mensarij rogatione Minutij tribuni pl. facti sunt (ut*
 » *author est Liuius lib. III eiusdem belli) apud quos triumuiros omne*

aurum, argentum, æsque signatum certatim ab omnibus delatum est col-
 latione uoluntaria, auctore eodem lib. sexto. quanquam eo anno Li-
 uius Fabium Buteonem dictatorem fuisse prodidit. Proinde dena-
 rium illum qui sedecim assibus permutabatur, non eum fuisse dico
 qui prius denis assibus ualebat, hoc est centenis uicenisque uncis, sed
 alium multo deteriorem, qui senas denas uncias prisca ualebat, cu-
 iusmodi quinarium octonas, et sestertius quaternas. Hoc et apud ma-
 iores nostros aliquando factitatum legimus inuento regum in numa-
 ria difficultate, ita ut argenti libra in immensum aestimaretur, et
 inde numi eadem ratione caderentur. quippe nisi et argentum in-
 fectum et nomisma parili ratione congruerent, commercia homi-
 num expediri non possent. Quare (ut dixi) quoniam modo illud di-
 ctum Vitruuij intelligi debeat, affirmare non ausim, nisi Vitruuij
 qui numeri utriusque perfectionem hominum quoque iudicio probare uo-
 lebat, proposito suo astruendo inseruuisse credamus, ut id quod ali-
 quando difficili reip. tempore factum erat, pro legitimo atque arbi-
 trario apprehenderit. Sed rursus Varro re in controuersiam reuo-
 cat, qui libro primo de lingua latina sic inquit. Denarij diceban-
 tur quod denos æris ualebant, quinarij quod quinos, sestertius quod semis ter-
 tius. Dupondium enim et semis antiquus sestertius est. Hæc uerba
 Varronis cum uerbis Plinij lib. III ubi sestertiorum meminit, in-
 dicare uidentur sestertium qui erat ab initio non eundem fuisse cum
 eo qui tempore Varronis et Plinij ætate fuit. Eodem pertinent uer-
 ba Festi in uerbo sestertius. hoc igitur ut constare non ausim, sic af-
 firmare non dubitem me in his quæ dixi non esse hallucinatum, pro-
 pterea quod Plutarchum et Appianum auctores secutus et Suetoni-
 um Tranquillum et alios, centenæ drachmas uel centenos denari-
 os, millenos æris, et quadringenos sestertios post tempora belli Pu-
 nici secundi ualuisse semper dixi. Quod si belli Punicæ tempore ra-
 tionumaria argenti ærisque immutata est opibus Romanorum acci-
 sis, finito statim bello in pristinum statum redijt, ut Festus de assibus
 sextantarijs dixit. Pondus etiam denarij cum primum signatus est,
 drachmale fuisse propterea auro, quod nullam auctoritatem ido-
 neam memini quæ id falsum esse doceat. nam et præter nomismata
 a nobis enumerata, habuimus denarium unum uetustate exesum,
 eodem cum alijs pondere, in quo ab una parte caput ogileatum erat,
 sub cuius mento x litera uidebatur, denarij (ut conijciebam) nota:
 in auersa parte lupa erat stans sub arbore, capite in uentrem de-
 misso ubera infantibus præbens. quantum autem ex caractere fu-

gente percipere potui, infantes in geniculantes manum uberi cum ore
 admonerant, quibus lupa diuaticans corpore exporrecto ubera
 submittebat. In infimo margine, Roma uerbu erat. In latere duo hæc
 uerba. Sex. Po. quod nomen consulis fuisse puto eius sæculi, quo pri-
 mum argentum signatum est. Arbor autem ficus erat ruminalis cui-
 us meminit Festus. Itaq; in numo aureo argenteoq; æstimando scri-
 pulus nullus esse debet, & ut esse uerum ponamus quod à Vitruuio
 dictum est, in assis tantum et quadrantis sextantisq; æstimatione de-
 ceptus sum. id quod nihil ad magnarum rerum æstimacionem depre-
 hendendam obstat. Cæterum quod Plinius dixit, argentum signatum
 esse anno urbis quingentesimo octogesimo quinto, quinque annis ante
 primum bellum punicum, haud scio an perperam legatur, etiam si
 exemplarium omnium in eo una fides sit. Iam primum Eutropius
 historicus primum Punicum bellum contra Pœnos susceptum auctor
 est anno urbis quadringentesimo septuagesimo septimo. Postea anno
 undequadragesimo supra quingentesimum, Quintus Fabius Maxi-
 mus dictator aduersus Annibalem missus in secundo bello Punico.
 Porro defunctos Annibalis bello Romanos Macedonicum bellum ex-
 cepit, anno quinquagesimo supra quingentesimum, eodem Eutropio
 auctore. Quare oportuit signatum fuisse numum argenteum ante
 annum quingentesimum, siquidem ante bellum Punicum primum si-
 gnatus est. Deinde Eusebius in chronicis auctor est argentum pri-
 mum Romæ signatum anno quinto post Tarentum à Romanis captum,
 qui fuit annus mundi quater millesimus nongentesimus uicesimus. Au-
 gustus autem triumphum Actiacum egit, à quo statim solus domi-
 nari cœpit, anno mundi centesimo septuagesimo supra quinquies mille-
 simum, qui fuit annus urbis circiter septingentesimus. atqui ab Au-
 gusti triumpho si annorum numerum retro colligas, ducentos ac quin-
 quaginta ad bellum Tarentinum confectum reperies, tot enim inter-
 sunt anni ab anno quater millesimo nongentesimo uicesimo, ad quin-
 quies millesimum centesimum & septuagesimum. Licet Eusebius à cõ-
 dita urbe usq; ad Cæsaris dictaturam annos septingentos & quatuor
 effluxisse dicat. Sed id parum refert ad id quod agimus inue-
 stigandum. Deniq; L. Florus in prima epitome secundam urbis Romæ
 ætatem, à Bruto & Collatino Coss. primis ad Appium Claudium,
 Quintum Fuluium consules ducentorum circiter annorum interca-
 pedine terminat, ut primam ætatem quæ sub regibus acta est du-
 centorum quinquaginta. Appio autem Claudio consule Romanus po-
 pulus mare primum transgressus est belli gerendi causa. Ex libro
 autem

autem Liiij quintodecimo nouimus paulo ante primum bellū Punicum, populum Romanum primum argento uti coepisse. Quapropter planum fit numeros corruptos esse apud Plinium in loco supra dicto, et ante annum quadringentesimum quinquagesimum, secundū Lucium Florum, qui sub Adriano principe scripsit, secundum Eutropium qui sub Iuliano, ante annum quadringentesimum octogessimū argenteum numum extitisse. Nunc si Plinium emendare uelimus, id facere poterimus eius scriptoris authoritate quæ Plinius ipse sequi solitus est, id est Titi Liiij, qui in præfatione libri tricesimi annos quadringentos LXXVIII ab urbe condita usque ad Appium cōsulem, qui primum bellum Carthagensibus intulit, fluxisse scripsit. Quare apud Pliniū anno quadringentesimo septuagesimo tertio legendum est, si Plinius Liiuum secutus est. Eutropius Liiuum secutus esse uidetur. sed in eo discrepat, si ueri sunt apud eum numeri, quod anno quingentesimo quinquagesimo coeptum esse bellum Macedonicum ait, cum apud Liiuum libro tricesimo legatur, Anno quingentesimo quadragesimo ab urbe condita. P. Sulpitio Galba. Cn. Aurelio Coss. bellum cum rege Philippo initum paucis mensibus post pacem Carthagensibus datam. Hic rursus alius suboritur. Scriuilius, usque adeo apud authores numeri extantes negocium lectitantibus exhibet. Si enim a primo Punico bello coepto ad secundum finitum tres tantū et quadraginta anni intersunt (id enim tradit Liiuus in prædicta præfatione) quoniam modo si statim Macedonicum punicum bellum secundum excepit, ab anno quingentesimo et quadragesimo factum esse credetur, cum inter utrunque numerum duo et sexaginta anni intersint. Simile est quod in epitome Liiij libri quadragesimi noni legitur. Anno sexcentesimo et altero ab urbe condita ludos Diti patri ad Tarentum ex præcepto Sibyllæ factos, qui anno primo belli Punicī, quingentesimo et altero urbis conditæ facti erant. Et rursus in Epitome libri tricesimi primi, bellum Macedonicum coeptum esse anno quingentesimo quinto, quæ duo dicta plane refragantur ijs quæ apud Liiuum leguntur, nunc autem transmittenda cum nihil ad rem præsentem pertineant, admonitione tamen digna. Sed ne de hoc loco Pliniij emendando aliquis posthac dubitet, Plinium ipsum in teste in sese citabimus, qui eodem libro alio loco ita inquit. Lucius Scipio transtulit in triumpho argenti calati pondus M. quadringenta quinquaginta, et uasorum aureorum pondus centum millia anno conditæ urbis quingentesimo sexagesimo quinto. Hoc quod Plinius dicit anno quingentesimo sexagesimo contigisse, contigit post Antiochū ui-

Etum, quem Romani post Philippū regem Macedoniae aggressi sunt, cum tamen bellum illud Macedonicum finito demum secundo bello Punico cœperit. Ex prædictis apparet uehementer illos falli qui nominis argentea ostentant, quasi à Bruto exactore regum percussa, atq; etiam ab ipsis regibus signata. Non omittendum uidetur in hac adnotandarum rerum sylua (quæ ut in memoriâ ipsæ subeunt, sic in ordinem rediguntur) id quod à Thucydide lib. III belli Peloponnesiaci dicitur, milites singulos pedestres & classarios binas drachmas in dies accipere solitos. De classe enim Atheniensium loquens, quam & instructissimam & numero & pulchritudine nauium fuisse affirmat, ita inquit. Itaq; æstate una uniuersæ naues ducentæ & quinquaingenta fuerunt, quæ res maxime pecuniis eorum exhausit, cū sumptu Potidææ. Nam qui Potidææ erant milites præsidarij binas drachmas merebant, ita ut miles alteram drachmam ministri nomine acciperet. ὧς αἰ πάσαι ἅμα ἐτίνοντο ἐν ἐνὶ θέρει διαπόσαι καὶ πεντάκοντα νῆες. καὶ τὰ χεῖματὰ τὸτο μάλιστα ὑπανάλωσι μετὰ ποτιδαίας. τὸ δὲ γὰρ ποτίδαιαν δίδραχμοὶ ὀπίται ἐφύρον. αὐτῷ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῆς δραχμῆς ἐλάμβανεν τῆς ἡμέρας. Et paulo post. νῆες αἰ πάσαι τὸν αὐτὸν μισθὸν ἔφερον. Nauesq; omnes idem stipendium accipiebant. Si miles Atheniensis binas drachmas suo famuliq; nomine accipiebat, id stipendium erat inensem sexagenæ drachmæ, quæ ære nostro senos aureos coronatus ualent, id est denos francicos & semissem. Apud nos autem qui minimo mererentur pedites inensem cetenos solidos accipere solent. i. quinos francicos, qui plurimo, septenos francicos, quam mercedem mensuram germani apud nos acciperunt. Ex quo apparet drachmæ æstimationem à nobis factam à ueritate non abhorrere. Hoc argumentū adiuvat id quod supra in fine libri quarti diximus de mercede philosophorum molas trusatiles circumagentium, et quod hoc eodem lib. de denario diurno adnotauimus. Xenophon in primo Hellenicon. οἱ δὲ ταῦτ' ἐπύουσι, καὶ ἐκέλευον αὐτὸν τάξαι αὐτῆς δραχμῆς ἀπικίν. hi collaudato cyridictō hortabantur eum ut drachmam atticam nautis in dies singulos pro stipendio statueret. ipse tamen paulo post subdit non drachmam eum statuisse, sed tetrobolum, hoc est bessem drachmæ, cū ante semissem tantum acciperent, id est triobolum de stipendio loquens auxiliario quod ad tuendam rem nauticam & classariam à rege Persarū Lacedæmonijs conferebatur. Quæ tunc autem fuerint ille naues præ ijs quæ nunc fiunt, ex eo licet intelligere, quod idē lib. secundo ita inquit. Cū autem ij in terra attica essent, Athenienses centum naues quas instruxerant, et mil

le in ijs armatos quadringentosq; sagittarios circum Peloponnesum
 miserunt, ὄντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ γῆ, οἱ ἀθηναῖοι ἀπέσειλαν τὰς ἐκ τῶν ναυῶν
 περὶ Πελοπόννησον ἄσπιρ παρεσκευάζοντο, καὶ χιλίους ἐπίπτας ἐπ' αὐτῶν,
 καὶ τοξοτάς τε τρομοσίους. Cicero lib. XII epist. ad Lentulū scribens.
 Interceptis literis cognoramus Dolobellā si desperasset de Syria Ae-
 gyptōq; quod necesse erat fieri, in naues cū oībus suis latronibus atq;
 omni pecunia conscendere esse paratum, Italiāq; petere. Idcirco etiā
 naues onerarias, quarū minor nulla erat duum milliū amphora=
 rum, contractas in Lycia à classe eius obsideri. Duo millia ampho-
 rarum ducenta & quinquaginta modia Parisina ualēt. Quod ideo
 adnotandū duxi, ut ex nostri temporis nauibus conijci antiquarum
 nauū magnitudo posset. In l. Iubemus de sacrosanctis eccle. in codice
 imperatorio duabus partibus minor magnitudo, id est subtripla hu-
 ius Ciceronianæ taxatur. Herodotus aut lib. septimo de copijs naua-
 libus Xerxis loquens, ita inquit. Ad Sepiadē usq; ad Thermopylas
 exors malorum Xerxis exercitus fuit, multitudo autē adhuc erat ut
 ego coniectura assequor, ex nauibus quidem ab Asia profectis nume-
 ro mille ducentis ac septem, eorum duntaxat qui iam inde ab initio
 conuenerant millia ducenta & quadraginta unum & quadringenti
 uiri, ducentos scilicet uiros in singulas naues numerantibus. porro in-
 ter classarios indigenas triceni Persæ, Medi, & Sacæ in naues eas-
 dē ascenderant, quæ multitudo sex & triginta millia & ducētos de-
 cem uiros prioribus copijs aggregat. καὶ πῆθος ἦν πνικαῦτα ἔτι
 ὡς ἐγὼ συμβαλλόμενος ἀρίστω, ὅσον τῶν μὲν ἤ τριῶν τῶν ἐκ τῆς ἀ-
 σίας ἐουσέων ἐπὶ αὐτῶν δινκοσίων καὶ χιλίων, τὸ μὲν δὲ ἄρχαῶν ἐκ τῶν
 ἐθνέων ἔοντα ὄμιλον, τέσσαρας καὶ ἑκοσί μυριάδας, καὶ πρὸς χιλιάδας τε καὶ
 τετρακοσίους, ὡς ἀνὰ δινκοσίους ἀνδράσ λογισμένοισι ἐν ἐκ τῆς νηϊ ἐποσα-
 τλον δὲ ἐπὶ τῶν τριῶν χωρὶς ἐκ τῶν τριῶν χωρίων, περσεῶν τε καὶ
 μηδῶν καὶ σακίων βιήκοντα ἀνδράσ. ὅτος ἄλλος ὄμιλοι γίνεται ποισ μύριοι
 καὶ ἑξαχιλίοι καὶ πρὸς δινκοσίοι τε καὶ δέκα. His uerbis apparet cā
 fuisse magnitudinē olim mediocrium nauū, ut ducentos classarios
 milites caperent. & eo amplius tricenos capere posset. id quod uer-
 ba ipsa authoris conijcientis significare uidentur. Eas autē naues tri-
 remes fuisse author ipse Herodotus prodidit his uerbis alio in loco.
 τῶν δὲ ποιήρων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἐπὶ καὶ διακόσια, καὶ χίλια, Tri-
 remū autem numerus fuit mille ducētæ et septē. Si cui igitur uacet ad
 calculū exigere id quod ab Herodoto dictū est, is inueniet in singulis
 triremibus ducentos & tricenos epibatas fuisse. Inter minorā autem
 nauigia Herodotus numerat lembos quinquagenum & tricenu re=

morum, quos ipse *πεντηκοντήριος* et *εξήκοντήριος* appellat. Legimus et
 apud antiquos fuisse non modo triū ordinum naues, quas triremes
 nostri græci trieres appellant (in quibus per singula transira terni re-
 miges sedent, suum quisque remū ducentes, ita ut qui naui intimus est,
 is maximum remū tractet) sed etiam quadriremes & quinquere-
 mes & sex ordinum naues. quin & à græcis hepteres & enneres
 & deceres uocabula inuenta sunt, quæ naues septenū nouenū de-
 numque ordinum significant. Plinius lib. VII. Biremem Damasthene.
 primum fecisse auctor est. triremem Thucydides Ammoclé Corin-
 thium. Quadriremē Aristoteles Carthaginensis. quinqueremem in-
 stituit Nesichthon Salaminius. sex ordinū Xenagoras Syracusius. ab
 eo ad decemremem Nesigiton. Alexandriū Magnum ferunt instituisse
 ad duodecim ordines. Philostephanus Ptolemæū Soterem ad quinde-
 cim. Demetriū Antigoni ad triginta. Ptolemæum Philadelphum ad
 quadraginta. Ptolemæū Philopatorē, qui Tryphon cognominatus est,
 ad quinquaginta. Plutarchus de Demetrio Antigoni in uita eius ita in-
 quit. Vnde illud est non minus uere quàm eleganter dictum Demetriū
 opera magnitudine sua etiā amicis stuporem, pulchritudine uero eti-
 am hostibus delectationem solita esse afferre. at qui inter alia memo-
 ratu digna, & naues duæ confectas ab eo aiunt, quarū altera sex-
 decim remorū ordines, altera quindecim habebat et machinas nõ-
 nullas miro ingenio expugnandis urbibus fabricatas, quæ quidem spe-
 ctantibus hostibus incredibilem admirationem præbebant, id quod
 Lysimacho euenisse tradunt. quod tamen si supra alios reges inimicus es-
 set Demetrio, tamen cum ab eo Solos in Cilicia obsidete petisset, ut
 sibi liceret machinas eius nauesque inspicere, atque is benigne id conce-
 dente Demetrio omnia opera inspexisset, adeo stupefactū aiunt et ma-
 gnitudine et pulchritudine, ut ei uisæ sint nõ humano sed diuino in-
 genio conditæ. Idem alibi. Itaque Demetrius ad regnū paternum re-
 cuperandū (quod arduum et difficile factum uidebatur) toto animo
 conuersus, breui tempore paulominus quàm centū millibus peditum, de-
 cem equitum coactis, classē deinde quingentarum nauium uarijs ex
 locis studio incredibilem atque industriam comparauit. & paulo post. Om-
 nes autem admirabatur non solum multitudinem, sed etiam ma-
 gnitudinem eorū opum quæ inusitata mole longè aliorum consuetū
 modum excedebant. Nemo enim reperiebatur quod nauem sedecim or-
 dinum aut quodecim uidisset. Verū postea Ptolemæus qui Philopator
 dictus est, unā quadraginta ordinū faciendā curauit, quæ procul dis-
 bio omnēs alias naues quæ antea uisæ fuerant, magnitudine ac mō-

» le sua magnopere superabat. ut quæ in longitudinem ducentos ac
 » octoginta, ab imo usq; ad transtra duodequingenta cubitos pateret.
 » Remiges in ea ad quatuor millia nautæ ad quadringētos erant. &
 » præter hos paulominus tria millia armatorū, q; foros eius obtinen
 » tes eadē uehebātur. Sed hæc (inquit) nō tam ad usum q̄ ostentationē
 » fabricata uidebatur, earū similis machinarum quæ penē immobiles
 » sunt. Demetriū autem nauēs nō modo magnitudine & arte mirabi
 » les, sed etiam ad certamen bellicū, usiq; hominum aptæ atq; habi
 » les erant. Arhenæus lib. v. de opulentiā ægyptiorū loquens, & præ
 » cipue Philadelphī Ptolemæi multis autem (inquit) regibus Philadel
 » phus, cū diuitiarū magnitudine præst. tit, tum etiā studio ingenti in
 » cubuit, ad apparatusū omne genus, instrumentumq; regum magnifice
 » ambitiosēq; comparandū. Quare nauium multitudine reges omnes
 » lōge supergressus est. Maximas naues habuit tricōteres .i. tricenum
 » ordinum duas, i. cōferem unā quæ uiceniū erat, quatuor quæ ternum
 » denum duas quæ duodenum. quatuordecim quæ undenum. tri ginta
 » quæ nouenum, tri ginta septē quæ septenum. quinq; quæ senū erant.
 » quinum autē ordinum habuit decē & septem. altero tanto plures
 » partim quaternum ordinum, partim quaternū & semis, quas Tri
 » remholias appellant. Reliqua multitudo nauigiorū quæ per uarias
 » imperij partes distributa erant, quatuor nulliū numerum excedebat.
 » τὰ γὰρ μέγιστα ἦν τὰ πλείων παρ' αὐτῶν, τριηκοντήρης δύο. εἰκοσθήρης μία. τεσ
 » σαρες ἡ βισκοκιδεκήρης δύο. δεκάρες δύο. ἑξήκοντες δ' ἑξήκοντες. ἀννήρης βία
 » κοντα. ἑπτήρης ποικιλοντα ἑπτά. ἑξήρης πέντε. πενήτης ἑπτακίδες. τὰ δ' αὐ
 » τὰ πὸ τοῦ ἑρως μέγιστη βία ἡ διπλοκίδια τεσσάρων. De magnitudine autē
 » nauis Philopatoris eadē omnia quæ Putarchus dixit, et eo amplius
 » addidit lōgissimos in ea remos duodequadringenta cubitorū fuisse ab
 » ea parte plūbatos quæ manu remigū cōtinetur, ut eo librāmētō nixus
 » tollētū brachiorū adiunaretur, cū pars remi scamo alligata quasi æq
 » librium faceret, & usum grauioris remi faciliōrē redderet. Tū par
 » tes eius omnes exegetur, apparatusq; tātæ moli numero et magnitudi
 » ne respondēt. ut proras duas et totidē puppes habuisset. & septem
 » rostra, et gubernacula quatuor. Idē author eodē libro tradit Hiero
 » nē Syracusanorū regem, Romanorū amicitia p̄tinaci nobile, cū cir
 » ca sacrorū certaminū gymnasiarūq; apparatus studiosus esset, tū etiā
 » ad naues fabricādas ambitiosius animū intēdisse, dūtaxat quæ frumē
 » tationibus uiderētur esse cōmodissimæ. Huius igitur generis multas
 » Hiero cū fabricādas mādasset, unā in primis memorabile p̄fecit. Ad
 » quā ædificandā materiā in Aetna mōte cedēdā indeq; deuehendā

curavit, quæ sexaginta triremibus conficiendis satis esse potuisset. quo dicto nauigij magnitudinem coniiciendâ nobis reliquit. Ad nauticum autem instrumentum cum æs ferrum cannabim, reliquaque quibus opus erat, partim ex Italia, partim ex Iberia, partim Rhodano flumine comparasset, trecentos operi faciendos fabros artificesque; adhibuit ac materia dedoladæ, præter ministros fabricæ subseruietes opificijs, præfecto summæ operis architecto Archia Corinthio. Quos ipse cum magno opere hortatus esset ad opus aggrediendum, insuper etiam dies totos operis se curatorem exactoremque præbuit. Hac diligentia, his artificibus, hoc architecto rex ille siculus dimidium tantum nauis intra sex menses perfectit. Quo factoinchoatâ eo modo nauem in mare deducendam mandauit, ut illic extremæ manus opificium adipisceretur. Verum cum de ea in mare deducenda excitata quæstio multis contentionibus esset, ad extremum Archimedes ille mechanicus famigeratus, solus deducendam suscepit, paucis adhibitis operis. compactaque clauicula machinali quod suscepit profecit, tanta mole nauigij confestim in mare deuoluta, eius machinæ momento cuius idem ipse princeps inuentor fuit. ὡς δὲ περὶ τὸν κρηλικὸν μὲν αὐτὸ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν πηλὴν ζήτησιν ἦν, ὃν χιμήδης ὁ μηχανικὸς, μόνος αὐτὸς κρητῆρα δι' ὀλίγων σωματίων κρητικῶν ἔλασεν ἢ ἔλιξε, τὸ πλεονέκτον σκῆφος εἰς τὴν θάλασσαν κρητῆρα. His peractis, alterâ nauigij partem totidem alijs mensibus Hiero consumauit, cum interim clauis æreis denarium librarum plurimis materiam compingeret, aliquibus etiam sesquiplis eius ponderis. qui præ crassitudine non aliâs adigi poterant quam materia præterebrata. His clauis costæ nauis arrectariæ cum assamētis transuersarijs coagmentatæ, tegulis insuper plūbeis adaptis ualidius astringebatur, quibus etiam sub ipsis linteola concepta cum pice infarcta erant. Erat ea nauis apparatu quodam uiginti ordinum remigij, ædificij uero contignatione triplici. Harum infimam contignationem oneri et mercibus delegauerat, ad quam descensus scalis multiplicibus erat. Ad mediâ contignationem transitus alter erat arte mechanica factus in qua ipsa cœnationes erant numero triginta, secundum utrunque latus nauigij extructæ. In ijs lecti quaternum strati uiris accommodati. Inter quas nauclericum conclaue quinque lectorum capax erat. Præterea thalami tres in eadem contignatione erant, culinaque super predictis locis subseruiens ad puppim ædificata. Omnes autem supra dictæ cœnationes paupimeto stratae erant, tessellis uermiculato lapidis ois generis. In eo paupimeto Troiani belli fabulamētum uisendo artificio cocinnatum legebatur. Cum aliogn ea oia ædificia tectis laqueatis

et post bus exornata spectabili opere essent. Sūma pars nauigij gym-
 nasiū habebat, ambulationesq; laxas pro portione magnitudinis suæ.
 quas etiam ipsas simul ambientes horti omni genere stirpium com-
 plectebantur, fictilibus in uasis & plumbeis consistorum, simul ede-
 ræ uitesq; opacabant pāpinis ac corymbis inumbrantes. quarum ra-
 dices alebant dolia terræ plena, pariter quidem illæ cum hortis ma-
 chinamento irriguæ. Ab his erat Aphrodisium .i. conclaue Veneri
 deæ dicatum, instrumentum etiam ipsum triclinari lectusternio, pau-
 mentoq; stratum, achate lapide, alijsq; uarijs & nitentibus distincto,
 cuiusmodi lapidum copia in Sicilia reperitur. Ac parietes quidē ha-
 bebat cupressenis tabulis assibusq; contextos, laqueatūq; tectum ea-
 dem materia. Fores etiam ex ebore & odorata materia compactas,
 atq; eo amplius pictura, sigillisq; exornatas. Deinceps erat exhe-
 dra quinque lectorum capax, quorum parietes postesq; buxo compa-
 cti erant, imbiq; bibliotheca. & in lacunari sphaera, ad imitationē
 eius solarij efficta quod in Achradina situm erat, quæ insula est Sy-
 racusarum. Huic loco balneum iunctum erat, in quo tres lecti cum
 folio metretarum quinque capaci, quod ex lapide uario sculptum e-
 rat, et tribus æneis caldarijs. Mitto nunc habitationes militibus de-
 sinatas, ijsq; qui super sentinam erant. Mitto equorum præsepia ab
 utroq; latere nauigij numero dena sita, cum frenis & stratis, & omni
 equitum instrumento, eorumq; ministerij atq; equorum pabulo. Præ-
 terea lignarium & clibanos focos & pistrina, aliq; ministeria in
 proiecturis nauis prominentia. Quid dicam athlantes nouenum
 pedum altitudinis certis interstitijs firmatos, ut sculpturas prominen-
 tes summæ contignationis nutulorum uice fulcirent. Quid turres o-
 cto? binas in prora & puppi, et per utrumq; latus extructas, in mu-
 risq; propugnacula. Præter hæc machina erat in medio catastroma-
 te super tripodes excitata Archimedis etiam inuentum, saxa trita-
 lentaria telaq; missilia duodeuiginti pedum facile iaculas ad qua-
 dringentos cubitos, quod spatium est studij. Hæc et alia machinamen-
 ta propugnatoria, ut coruos, lupos & in summo malo carchesia ænea
 lapidum conceptacula ad lapidationem faciendam in hostium nau-
 gia, longum esset enarrare. Stabant enim in uno terni, in alijs bini
 aut singuli homines lapides iaculantes, quos serui in foris nauis stā-
 tes uitibus quallis tēpore pugnae suggererant trochleis subuehē-
 tes. Idem Archimedes cochleam commentus erat, tantæ nauis senti-
 næ ab uno homine exhauriendæ. Verum ut nauigij magnitudo ac
 uasitas animo concipi possit, nonnulla adijciā ex ijs quæ Athenæus

» scripsit ad hoc maxime pertinentia. ἦν δὲ καὶ ὑδροβήκη κατὰ πᾶν πρῶ-
 » ραν κλεισθὴ, διχίλιους μεσητάς δεχομένη, ἐκ σανίδων καὶ πίπης καὶ ὀθο-
 » νίων κατεσκευασμένη. παρὰ δὲ ταύτην κατεσκευάστο διὰ μολιβδαμάτος
 » καὶ σανίδων κλεῖσθων ἰχθυοσοφείον. τὸτο δ' ἦν πληρὸς θαλάσσης. ἐν ᾧ πλο-
 » λοὶ ἰχθύες οὗ ἐπρόφοντο. Erat, inquit, in eodem nauigio secundū pro-
 » tam aquae cuncta culum conclusum, capax duorum millium me-
 » tretarium, assamentis ἔρ pice ἔρ linteorum factura cōpactile. Iux-
 » ta quod rursus piscina coaxatione ἔρ implumbatura constans, ple-
 » na aquae marinae ita ut in ea commode magna copia piscium facile
 » aleretur. Idem alibi. σίτον τε ἰνεβάλλοντο εἰς πᾶν ναῦν μυριάδας ἕξ.
 » τὰριχων δὲ σικελικῶν κέραμια μύρια. ἐρεῶν τάλαντα δυσμύρια, καὶ ἑ-
 » τερα δὲ φορτία δυσμύρια. Frumentum autem negociatorium in ea
 » nauī exportabant ad millia sexaginta, salsamenta sicula ad cadēm
 » decem millia lanarum talenta uiginti millia, ἔρ alterius mercis alte-
 » ra uiginti millia. praeterea q; commeatus uectorum nauarumq; se-
 » xaginta millia. Frumenti dixit non addito modium uel medimnium,
 » ego tamen medimnium eum intellexisse puto, ex more loquendi grae-
 » corum coniecturam faciens, et praecipue siculorum ut ex superiori-
 » bus apparet. Haec duo millia ἔρ quingentos modios Parisinos faciūt.
 » Modius autem Parisinus quatuor et uiginti medimnos atticos capit.
 » Decem millia cadorum uel amphorarum, mille ducentos ἔρ quin-
 » quaginta modios itidem Parisinos. Lanarum ἔρ reliquarum mer-
 » cium talenta quadraginta millia, talenta Parisina triginta millia effi-
 » ciunt, ut nunc crassiore calculo libras atticas uel minas, sex ἔρ no-
 » na ginta drachmarum intelligamus, id est duodenum unciarum. Sic
 » sunt pondo nostra duodeuicies centena millia. Libra enim nostra e-
 » pitritam proportionem ad Romanam libram habet .i. tertia parte
 » maiorem. Hanc summam si ad culeos duplares redigere uelimus, q
 » trimodia nostra efficiunt, hoc est quatuor et uiginti amphoras, ἔρ in
 » culeos singulos bina millia pondo statuamus, id quod hodie nauicu-
 » larij faciunt, qui anniuersarios commeatus meritorijs nauigijs suscipi-
 » unt, ut statim uidebimus, fient nongenti culei trimodiales, quibus si
 » mille ducentos ἔρ quinquaginta modios illos addideris, erunt in sum-
 » ma mille trecenti sedecim culei. Nunc si exquisitus persequi uelis, et
 » semuncias in singulas libras addere summa librarum quinq; ἔρ se-
 » ptuaginta millibus excrescet, quae additamentum septem ἔρ triginta
 » culeorum et semissis efficiunt. Et haec omnia praeter aquam dulcem,
 » praeter piscinam, praeter tot dietarum intestinum instrumentū, praeter
 » annonam uectorum ἔρ pabulum equorum. Hanc tamen nauem

longe magnificentia & splendore apparatus antecessit nauis fluminalis Thalamegos nomine, quam Philopator supradictus in deliuijs habuit Nilo pernauigando, longitudine sexcentorum pedum, latitudine quinque & quadraginta. ab infima parte ad editissimum dietarum fastigium, altitudine pedum paulo minus sexaginta. In qua dietas & cubicula & alia ædificia uoluptariæ uitæ accommodata, ambulationum porticus duplices ambibant, proram & utrumque nauis latus complectentes quingentorum pedum ambitu. A puppi autem nauis patens, è regione proræ uestibulum habebat ex ebore & alia primæ notæ materia constans, per quod ingredienti porta quadriformis excipiebat, & ex atrio in œcum, id est in præ grande conclauē ferebat, uiginti lectorum capax. cum utrinque per uestibulum ingredientibus patentes crebræ fenestræ auras perflantes commode admitterēt. Reliqua sunt eiusmodi ut siquis omnia ad uerbum prosequi uelit & possit, fidem sint excessura. Illud aut quod de C. Cæsare memoriæ traditum est ut reliqua eius acta, non magnificentiæ esse puto, qui fabricasse cedrinās liburnicas dicitur gemmatis puppibus & uersicoloribus uelis, magna thermarum & porticum & tricliniorum laxitate, magnâq; etiam uitum & pomiferarum arborum uarietate. quibus discumbens de die inter choros, ac symphonias litora Campaniæ peragrabat. Nostrorum autem temporum opera quæ maxime magnifica esse creduntur si cū illis contendantur, propè est ut perinde esse uideatur, ac si formicam elephanto compares. Sed principes & opulenti hodie prisca rerū ignari, sese in rebus mediocribus & paruis admirantur, sola ignorantia beati si argumentari uelimus. Quo magis despicari & floccipendere eorum sortem licet, ijs quidem qui felicitatem nec pondere nec numero metuntur. Hæc ideo retuli, quod multi opinantur ideo apud historicos magnum numerum nauium lectitari, quod antiqui nauigulis uterentur præ ijs nauigijs quæ memoria nostra uisa sunt. sed uidelicet eorum est id censere qui prisca æui magnificentiam memoriæ suæ finibus circumscribunt, uetera male æst. manentes, quorum siquis hodie nauem Demetrianarum nauium similem uideret, id est quindecimremē uel sedecim, ut græci appellant εν=καδενήρι πεντεκαδενήρι, rem omni æuo inauditam uidere se existimaret. Leguntur & apud antiquos nauigia triarmena, id est tribus uelis insignia. Athenienses autē classarijs opibus & copijs claruisse, cum ex Thucydide, tum ex Plinio nouimus, qui libro septimo de ijs loquens, qui uariarum artium speciminibus editis

» enituerē laudatus, inquit, Ctesiphon gnosiū aēdē Ephesiānā Dianē
 » admirabiliter fabricatā. Philon Athenis armamentario mille nauū.
 Legimus apud eundē Plutarchū in Antonio, in bello Actiaco Antoniū
 præter copias terrestres circiter quingētas naues pugnaces habuisse, in
 quibus permultæ octonum ordinum atque etiam denum fuerunt, alioqui
 omnibus armamentis egregie instructæ. ex quibus cum optimas ele-
 gisset, à triremibus ad decemremes quatuor et uiginti millia pu-
 gnatorum imposuit, cum classe conflicturus esset. Magnum autem fu-
 isse numerum nauium electarum ex eo apparet, quod cum Cleopatra
 cum LX nauibus et Antonius quinquerem aufugisset, trecētæ ca-
 ptæ in eo prælio esse narrantur à Plutarcho, quo fit ut pauciores cē-
 tenis militibus in singulis nauibus fuerint. Hodie maiorem numerū
 stupant, ut audio, in aciem maritimam prodituri. Verum onerarias
 naues primæ magnitudinis duntaxat negociatorias, sed tamen quæ
 tormentis muniuntur, non ultra centum et octoginta culeos ferre di-
 cunt, id est nonaginta tonellos, ut nauiculariorum uerbis utar. Mini-
 mæ enim magnitudinis onerarias quadragenarias esse aiunt. mediæ
 notæ septuagenarias et octogenarias. Maximas autem quæ in ma-
 ri occiduo uideantur ferè centenarias, raro maiores esse. Tonellū ego
 trimodium culeum appellauerim. tres enim modij nostri tonellum
 unum efficiunt, id est culeum geminatum. Ita fit ut maximæ oner-
 riæ nostri temporis plerunq; non maiores sint illis quas Cicero in
 Lycia fuisse dixit. de nostris loquor, nam Germanorum naues dupli-
 ces et triplices nostrarum esse dicunt. Octogenariæ enim naues du-
 centa et quadraginta modia nostra capiunt, at duo millia ampho-
 rarum ducenta et quinquaginta modia nostra æquasse docuimus.
 Est autem ea formula nauiculariam factitantium ut in singulos cu-
 leos duplares bina millia pondo numerent. tanti enim pendere ui-
 ni tria modia nostra dictantur. sic fit ut salis aut alterius grauiſſi-
 mæ mercis uectura ad bina millia pondo hac appellatione nuncu-
 petur, ut si nauis centum et octoginta millia pondo ferre cōmode pos-
 sit cum instrumento machinario, ea octogenaria uocitetur. Ex prædi-
 ctis igitur patet quantæ fuerint antiquorum naues etiamsi paucio-
 res olim milites pro portione in naues imponebant, quæ pro nostri tem-
 poris more, quantum coniectura assequi ex historicis possumus. Ete-
 nim si quis omnia quæ commemorauimus diligenter animaduerte-
 rit, iudicabit (ut spero) non fallaci me coniectura ductū esse in men-
 suris indagandis. Non me latet apud Aeginitam legi munam atticā
 sedecim uncias habere, et Romanā uiginti. Sed nec Pauli authoris
 adnotata

adnotata illa esse puto, nec si Pauli sint, ad rem quã agimus pertine-
 re. Sumptum est enim illud dictum ex medicorum usu, ut supra ex
 Celso adnotauimus, non ex antiquitate. Nunc ad id redeundũ quod
 penè præterij. Diximus supra duodequingagenos numos ex auri
 libra percussos, cui dicto pugnare uidetur id quod dicitur libro de-
 cimo codicis imperatorij in lege quoties, in titulo de susceptoribus,
 duobus scilicet & septuaginta solidis persolutis acceptam ferri li-
 bram auri debere. Quapropter adnotandum habuimus, id nõ de
 aureis priscis intelligendum, qui ad formulas primas numi aurei
 exacti sunt, aut paulo ab ijs immuniti. nam immunitum postea es-
 se pondus formarum ex his uerbis Isidori intelligimus. Solidus, in-
 quit, apud Latinos alio nomine sextula dictus est, ideo q̃ his sex un-
 cia compleatur. hunc autem uulgus solidum aureum uocat, qui soli-
 dus dicitur, ideo quia nihil illi deesse uideatur. Solidum enim anti-
 qui integrum dicebant. & totum hoc dictum Isidori, adiunat Pom-
 ponij auctoritas in lege nomismatum in titulo de usufructu in Pan-
 dectis his uerbis. Nomismatum aureorum uel argenteorum ueterũ
 quibus pro gemmis uti solent, usufructus legari potest. immutata
 enim forma percutiendi numi, qui ueteres numi extabant, non nu-
 mi uice, sed gemmarum & rerum in delitijs habitatum censeban-
 tur, quo modo fit hodie. Antiqui aurei, ut diximus, binas drachmas
 pendebant, hoc est senos scrupulos. & quaterni in uncias signaban-
 tur sic ex libra Romana duodequingaginta fiebãt, hoc est ex duo-
 decim uncijs. pondere autem immunito ex binis drachmis terni nu-
 mi fieri cœperunt, hoc est seni ex uncia. ita fit ut auri libra duo-
 bus & septuaginta aureis impleretur, licet antiqua libra numaria
 centenarum drachmas caperet ut mina attica, ut sæpe iam dictum est.
 Nomismatis autem immunitio eo tempore facta est, quo Romani im-
 perij opes tenuiores factæ sunt principum multorum nequitia, qui
 luxu pditi priuatorum opes tributis exhausserunt. q̃q̃ Romanæ ui-
 res sese ipsæ consecerunt, cum Augusti plures eodẽ tempore ab ex-
 ercibus facti, ciuilia bella & intestina pro externis gererent. sic
 mundus ad inopiam reductus, tenuiore pecunia uti cœpit. id quod
 necesse fuit, cum multum precijs rerum decessisset. Hoc idem Fran-
 cia experta est. si quis enim huius temporis nomisma cum antiquo
 examinet exploratq̃, dimidio uberius illud hoc inueniet & pon-
 dere & indicatione, atq̃ eo etiam amplius. Nos enim Philippeos
 habuimus geniatos plus sesquisolato pendentes. In his genius est ala-
 tus liliata insignia tenens. extant & alij philippeii sceptrati nonnul-

li, alij etiam solati, rege intus trabeato iura pro potestate reddente. ibi maiestatem regiam plane expressam agnosceres, qualem hodie nemo meminit, rege utroq; uestigio leonibus innitente. Hi triplici forma percussi sunt. sed qui minima signati sunt, binos solatos trahunt. qui maxima & grauissima, ij pondus habent secundum Eduardos Angliæ maximum, eisq; proximum. hoc genus omnium quæ uidi, tametsi nullius generis non habui quod quidem hodie extet, scite formatum erat. hos & rosatos Eduardeosq; pondere superant Carolei Aquitaniæ, qui fortes appellantur. in quibus dux armatus genu nitens leonem manibus Herculis more elidit. sed superiorum indicatura pecuniarum similis est, quos Ioannes rex signauit, triplici & ipsos forma & magnitudine, omnes primam auri notam obtinentes. Quæto autem hodie ieiunior sit & exanguior, ut ita loquar, res numaria, ex eo certe constare potest, qd qui Francici extant numi equites peditesq; olim uiginti solidis ualentes, unde Francicos hodie quoq; appellamus, nunc solidis quadraginta edicto etiam principis æstimantur, pluris etiam in foro permutabiles. Quod si inquirere infinitimas nobis prouincias insisteris, eadẽ apud eos ut apud nos olim & hodie rationẽ reperiẽs. Prorsus quasi confinibus prouincijs Francia constituendæ rei numulariæ rationem præscripsẽrit. id quod optima ratione iudicare quis potest. Neq; enim consistere cammercia potuissent quæ nobiscum semper finitimi miscuerunt, nisi eandem auri notam afferrent quã aciperent. Itaq; quãdiu aurum primarium signatum est in Francia, tãdiu ipsi quoq; finitimi populi eodem genere usi sunt. Nunc autem & nostratis, & externi nulla uncia nisi concreti uisitur et ærsi. Verumenimvero qui hodie extant imperatorij aurei post priscos illos didrachmos signati, ponderi prædicto non respondent a sanctione imperatoria taxato. Vidimus enim & Constantini Magni & Iuliani & Magnenti, et aliorum recentiorum, sed in omnibus quos expendimus ita immunitum pondus erat, ut seni & semis non planẽ unciam æquarẽt, septeni excederent. Vnum etiam Iustiniani principis uidimus quẽ nobis ostendit Christophorus Longolius uir egregie doctus, & rerum antiquarum studiosus. sed ne is quidẽ prædictis grauior erat. Quare prædictam legem de duobus et septuaginta solidis ideo latam puto, qd immutato pondere numi, libræ quoq; aureæ æstimatio & pondus sensim imminuebatur. quãpropter ne tandem immunitio inualescens, rem numariam conturbaret, imperator certum modum imponere uoluit. qd si qd legem illam diligenter consideret, nõ

tam in uniuersum statuere de auro signato uidetur, q̄ de auro tributario, ut fortasse indulgentia principis aliquid antiquis p̄sitatio- nibus remittere lege illa uoluerit, id. n. sæpe fit ut maneât antiqua uectigalia aut p̄sitationum uocabula, et tñ minore summa aut æsti- matione stipēdiarū defungantur. Cur aut̄ aurei solidi quoq; dicantur, his uerbis Lāpridij declaratur in Alexādri uita. Vectigalia pu- blica in id cōtraxit, ut q̄ decē aureos sub Heliogabalo pr̄stiterāt, tertiā partem aurei pr̄starent, hoc ē tricesimā p̄tem, tuncq; primū semisses aureorū formati sunt. atq; ēt cum ad tertiā partem aurei uectigal decidisset, tremisses, dicēte Alexādri ēt quartarios futuros qñ minus nō posset. quos qdē iā formatos in moneta detinuit, expe- ctans ut si uectigal cōtrahere potuisset, et eosdē ederet, sed cum non potuisset p̄ publicas necessitates conflare eos iussit, & tremisses tñ solidosq; formari. Hactenus Lāpridius. Intelligimus igitur aureos in- tegros appellatos esse integros eo tpe quo semisses & tremisses fieri cœpunt. In iure aut̄ ciuili quod nunc hēmus, nō una aurei æstima- tio ē, ut multi existimant, nec sem p̄ septuagenos binos in libras acci- piendos censeo, sed pro tempore aliqd̄ statuentium principum æsti- mationem faciendā. ut uerbi gratia, in lege prima de uarijs & ex- traordinarijs cognitionibus Vlpianus de honorario aduocatorū lo- quens, ita inqt. Licita autem q̄ntitas intelligitur pro singulis causis usq; ad centum aureos. centum aureos hoc in loco pro duobus auri p̄do intelligo. Nam Vlpianus Alexādri tempore scripsit nōdum immū- nita prisca nomismatis forma, nisi si pauca scrupula auaritia ipso- rum legitimo ponderi detraxit ut supra docuimus. Visuntur enim hodie Mamææ matris eius nomismata. & ego omnium imperato- rum uidi eadē forma ab Augusto ad Cōmodum Cæsare. sed et hoc quod diximus non solum argumentis, sed etiam Taciti auctoritate. cōprobare possumus, q̄ lib. XI. de tempore Claudij p̄cipis loquēs. Cōtinuus inde, inquit, & seuus accusandis reis Suillius, multiq; au- dacia eius æmuli, nam cuncta legum & magistratum munia in se trahens p̄ncipis, materiam p̄dādi patefecerat. non quicq; publi- cæ mercis tam uenale fuit, q̄ aduocatorū. p̄fidia, adeo ut Samus in- signis eques Romanus quadringentis numorū millibus Suillio datis, & cognita p̄æuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente Caio Silio consule designato consurgunt patres, legemq; Cinniam flagitant, qua cauetur antiquitus, ne qs ob causam oradam pecuniā donum uē accipiat. deinde obstrepentibus ijs qbus ea cōtu- melia parabatur, discors Suillio Silius acriter incubuit, ueterū orato

rum exempla referens, qui famam in posteros præmia eloquentiæ
 cogitauissent pulcherrima, alioqui & bonarum artium principem
 sordidis ministerijs fœdari, ne fidem quidem integram manere ubi
 magnitudo quæstuum spectetur. q̄ si in nullius mercedem negocia in-
 eantur pauciora fore, nunc inimicitias, accusationes, odia & iniurias
 foueri, ut quomodo uis morborum, præcia medentibus, sic fori tabes,
 pecuniam aduocatis ferat. & paulo infra de Suillio & alijs aduo-
 catis loquens qui causam diuersam tuebantur. Casarem, inquit, cir-
 cumsistunt anteacta deprecantes, & postquã annuit tacens, incipiunt.
 Quem ullum tanta superbia esse ut æternitatem famæ spe præsu-
 mat, usui & rebus subsidium præparari, nequis inopia aduocato-
 rum potentioribus obnoxius sit. neq; tamen eloquentiam gratuito
 contingere, omitti curas familiares ut quis se alienis negocijs inten-
 dat, multos militia, quosdam exercendo agros tolerare uitam. nihil
 à quoq̄ expeti nisi cuius fructus ante præuidetur. prompta sibi exē-
 pla, quantis mercedibus P. Clodius & Caius Curio conacionari soliti
 sint. se modicos senatores, qui à R. ep. nulla nisi pacis emolumenta pe-
 terent. cogitaret plebem quæ toga enitesceret, sublatis studiorum præ-
 cijs etiam studia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud frustra di-
 cta princeps ratus, capiendis pecunijs statuit modum usq; ad dena
 sestertia, quæ egressi, repetundarum tenerentur. Qui locus tribus
 uerbis corruptus est in exemplaribus quæ circūferuntur. His uer-
 bis Taciti apparet Vlpianum licitam quantitatem appellasse eam
 quæ Claudiano senatusconsulto taxata erat eo tempore quo aduo-
 cati inuidia maxima flagrabant ob delationes & perfidiam præ-
 uaricantium. Dena autem sestertia dena millia numum sestertium
 ualent, ut satis ostendimus. hoc est centies centenos sestertos. atq; nos
 alibi docuimus & ratione & authoritate singulos aureos centenos
 ualuisse numos, hoc est uicenas quinas drachmas, ita ut auri ad ar-
 gentum proportio maior esset duodenaria. Quare planum fit de-
 na sestertia & centenos numos eandem fuisse summam, sed Vlpia-
 nus aureos dicendo temporis sui consuetudini seruiuit iam obsole-
 to more eloquendi per sestertia. In lege Nonnulli, de accusationibus
 digestis, pauper dicitur qui minus q̄ quinquaginta aureos possidet.
 Quinquaginta aureos auri libram intelligo propter Hermogene m
 eius dicti authorem, qui æqualis Alexandri imperatoris fuit. In le-
 ge si duobus cõmunia, de legatis, Iustinianus uarie præcia mancipio-
 rum taxauit. minimum autem præcium non infra .xx. solidos, maxi-
 mum non supra octoginta intendit. solidos non dubie aureos eius
 temporis

temporis intelligere debemus, qui subsesquipli erant priscorum aureorum ita ut triceni solidi uicenos aureos ualere. Quia ratione fit ut minimum pretium serui triginta nostri aurei fuerint, summum autem centum et uiginti, quæ æst. ratio longe minor est illis quas in præcedentibus ex Plinio et alijs collegi, pretijs scilicet iam rerum omnium deminutis. sed nec illi aurei recentiores auro obryzæ signati sunt ut antiqui, ex quo apparet recentiores principes non misma bifariam minuisse pondere scilicet et auri indicatura, quomodo et nostri fecerunt, et totus denique occidentis orbis, id quod institutum aiunt ne aurum molliissimum et argentum purum quod duo denarium appellant, usu ac collybo detereretur. Plinius auctor est Liniu Drusum in tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuisse. et rursum alibi. Miscuit, inquit, denario triumuir Antonius ferrum. miscentur æra falsæ monetæ, alij e pondere subtrahunt. Denarium nunc appellamus Caroleum numum argenteum, quod antiquum sestertium ualeat. Assen autem appellare possumus quæ duodenarium uocamus, et ita in partes diuidere, ut antiqui suum assen diuidebant in sui generis partes, quadrantes, sextantesque dicentes. sic uncia loco erit denariolus, quem greci chalcum dicunt. sic quinarius et senarius uel quincunx et semis, quod quinos et senos denariolos ualent. sestertios dudum signauimus qui duos solidos et femissem ualere, sed iam rari uisuntur. facti enim non placuerunt. extant et trepondij pridem signati grossi curij uocati ab aurothore prædiuite aurore memoria. Centussem dicere possumus pro ea summa quæ alternis propere uerbis negotiatores centum solidos appellant, ut decussem pro decem. Licet enim uerba antiqua in usum nostrum interpolare, quæ quidem æui situ non putida facta sunt. Vidimus post quadriennium edictum præconio promulgatum, quo omnibus nomismatis priscis usus abrogabatur, tam nostratibus quam externis. perinde, quasi nullus numus locabilis esset qui non æqualis nostræ memoriæ fuisset. quod edictum unius hominis impotentia principi extuderat, qui omnia pene omnium magistratum munia sui iuris ac potestatis fecerat, cum muneris sui uices proprias uix tertio quoque actu obiret. Sed quis minax ac tumultuosum præconium consensus hominum iure optimo neglexit, præsertim auctore sublato de medio. quod enim tandem edictum iniquus excogitari potuit, et in maiores nostros magis iniurium, quam monumenta, memoriamque regum perpetuo delere. Eo. n. mandato id agebatur, ut optimum quodque nomisma conflaretur, et inde pecunia notæ omnino dete-

rioris quassâq; signaretur. O improbum inuentum, & si fieri posset memoriae hominum eximendum. Olim magistratus Romani, & post eos Repub. sublata principes iconicôs se fingi in nomismate uolebant, quasi nomen suum latissime longissimeq; prodituri, quo nomine ad nostram usq; ætatem permansit eorum memoria, uelut statuis p totum orbem erectis. Quod cum nostri principes olim imitati essent, similem eis gloriam ætas nostra inuidisse olim dictabitur, unius hominis uel paucorum crimine, tamen si utinam ipse sæculum suum nostrumq; hac una nota inuississet. Huiusmodi hominû uel temeritatē uel rusticitatem arguit lex prima de ueteris nomisma

» tis potestate, undecimo libro Iustini Codicis, his uerbis. Solidos ue-

» terû principum ueneratione firmatos, ita tradi ac suscipi ab emen-

» tibus & distrahentibus iubemus, ut nihil omnino refragationis oria-

» tur, modo ut debiti ponderis sint & speciei probæ. scaturis us qui

» aliter fecerint, haud leuiter in se uindicandum. Verû ea quæ diximus de amphora & mensuris cæteris, rursus in dubiû uocabuntur cum locus ille Plinij succurrerit ubi de uino Opimiano loquitur. Quare & si procul a me abesse suspitionē illâ uolo quasi obtrectaturientis more hominis & delatoria, ut dicitur, curiositate in cõmentarios inquisuerim scriptorum nostro sæculo clarissimorum atq; estimatissimorum, facere tamē nequeo quin in operis huius coronide Hermolaum Barbarum uirum summa laude dignum, iterum ad disquisitionem doctorum hominum reuocem non q; manibus uirorû doctorum diem dicere gaudeam, qui uadimonium obire apud superstitēs nequeunt, sed q; ueritatem asserere in lucem uolens, locupletes eius rei uades quos nobis uiuens reliquit, citandos omnino ad hoc iudicium duxi. præuariationis enim insimulari aut certe obliuionis possem, si locum illum Plinij silentio præterirem. qui ut ab Hermolao intellectus est, id quod nos diximus de uncia euertit, ob quod omnino fuit res in iudicium deducenda. Plinius igitur lib XIII de uini generibus loquens quæ in auctoritate fuerūt. Alicui anno (inquit)

» fuit omnium generum bonitas. L. Opimio consule cum. C. Gracchus

» tribunus pl. seditonibus agitatis interemptus, ea cœli temperies ful-

» sit (cocturam uocant) solis opere, natalis urbe sexcentesimo trigesi-

» mo quarto. duranēq; adhuc uina ducentis ferē annis in speciem re-

» dacta mellis asperi. etenim hæc natura uinis in uetustate est. nec pota-

» ri per se queunt nisi peruinat aqua, usq; in amaritudinem carie-

» indomita. sed cæteris uinis commendandis minima aliqua mixtu-

» ra. medicamenta sunt. quo fit ut eius temporis æstimatione in singu-

» *tas amphoras centeni numi statuuntur. ex ijs tamen usura multipli-*
 » *cata semissibus quæ diuils ac modica est, in Caij Cæsaris Germa-*
 » *nici filij principatu annis centum sexaginta singulis uncias uini con-*
 » *stitisse nobili exemplo docuimus referentes uitem Pomponij Secun-*
 » *di uatis, coenamq; quam principi illi dedit. tantum pecuniarum de-*
 » *tinent uini apothecæ. Hunc locum ita legit Hermolaus, & ita se*
 » *emendasse testatur, quem in altera editione enarrans post explicat-*
 » *tam de usuris retractationem, ut redeamus, inquit, ad propositum,*
 » *si amphora id est (ut Festo placet) octuaginta uini libræ sub Opimio*
 » *centum numis ualuit, faciunt autè octuaginta libræ nongentas sexa-*
 » *ginta uncias, efficitur ut semisses usuræ hoc est numi seni annorum*
 » *centum sexaginta nongentos sexaginta numos inferant, atq; ita sin-*
 » *gulæ uini unciæ singulis numus usuræ nomine constiterint. Hactenus*
 » *ille cum dixisset, quasi penso suo absoluto, ad alia transit, cum*
 » *magna (ut uidetur) securitate compertæ rei defunctus. Primum*
 » *sive hoc dixerit Festus siue non, id quod datur accipio, id est uini am-*
 » *phoram octuaginta librarum esse. hac enim ratione efficitur ut sex-*
 » *tarius sit unciarum uiginti. nam cum duodequinguaaginta sexta-*
 » *rijs amphora impleatur, si libris duodequinguaaginta totidem bes-*
 » *ses addas, ut sint duodequinguaages uicena unciæ, fiunt octuagin-*
 » *ta libræ. quin & ipse Hermolaus in priore editione, Amphora, in*
 » *quit uini quadrantal latine dicta Festo Pompeio, con gios octo conti-*
 » *nebat, id est sextarios. XLVIII. sextarius uncias uiginti Festo, sed*
 » *Africano libras duas aut tres, nunquam tamen plures duabus he-*
 » *minis. ita fit ut singulæ amphoræ. LXXX. Festo, uel XCVI. Africa-*
 » *no, aut certe CXLIII. uini podo capiant. qbus in XII uncias reso-*
 » *lutis, efficiuntur aut nongentæ sexaginta unciæ, si octoginta pondo*
 » *sunt, aut mille ceterum quinquaginta duæ, si nona ginta sex, aut mille*
 » *septingentæ uiginti octo. si centum quadraginta quatuor. Ex qui-*
 » *bis uerbis tamen si ambigere magis q̄ rationem colligere doceamur,*
 » *tamen, ut dixi, quod a me stat, id cupide accipio, & in rem*
 » *meam uerto. hac enim auctoritate probo sextarium uel dipon-*
 » *dium fuisse id quod astruere conor, uel certe unciarum uiginti, cum*
 » *apud Plinium legatur quindecim unciarum esse, id est libræ &*
 » *quadrantis, quod nullo alio testimonio subsistere potest. Ve-*
 » *rum illud non concedo ut unciæ uini duodecima libræ pars sit.*
 » *nec in sextario uncias uini uiginti esse dico, sed duodecim, & in*
 » *amphora quingentas septuaginta sex, quas Hermolaus non-*
 » *gentas sexaginta esse putauit. id quod ante ex Martiale abun-*

de probatum est. alioqui sextarius qui citra controuersia in duodenos cyathos diuiditur, non unciarum uicenum, sed duodenum tantum esset si uncia uini apud Plinium ad pondus non ad mensuram referretur, quod nec Pliniano sextario nec Pompeiano congruit; quodq; Hermolaum non aniaduertisse mirum est praesertim cum Plinium in manus accepisset. quota est enim uncia pars librae, tota est cyathus sextarij. & uncia tam ad quotam partem, q̄ ad pondus refertur apud auctores, & quod maius est, interdum ad longitudinem uel crassitudinem, ut in primo libro ostensum est a nobis. Plinius lib. XVIII. de medica loquens. Si sit humidum solum herbosum ue uincitur, & desciscit in pratium, ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda manu potius q̄ sarculo. Vncialem altitudinem pollicarem intelligo. id est digiti & trientis ut Frontinus auctor est. Nimirum Hermolaus blandiente calculo deceptus est, siquidem cum centes sexages senos numos cum octuages duodenis uncijs ad unum quadrare subducenda ratione inuenisset, illicet non excussum quod arridebat admisit. ultra enim ad dubitare eum non sinebat deprehensae usurarum rationis fiducia gestens, quod tamen affirmare uereor, ne plenum sit audaciae. Ipse enim Hermolaus de altera sua editione ad Antonium Caluum scribens Venetum patricium, ita inquit. Peruenit quidem res ad umbilicum, sed nullus tamen dies est quo non fiat aliqua accessio, nunc cum impressoribus agitare coepi lente, de industria rem differens, ut diutius in fermento sit, nihil time, diligentiam adhibitori sumus, qualem in altera editione praetermissam saepe mecum questus es. & paulo inferius. Multo autem (inquit) plus operis & laboris adijq̄ putabam, q̄ omnium rerum quae in caelo & sub caelo sunt gnarum esse oportet qui Plinium profitetur intelligere, tanto magis qui castigare haec uerba significant Hermolaum magnam animaduersionem adhibuisse secundae castigationum editioni. In hoc igitur loco ego numerum numerorum deesse dico, sicut, & in alijs quibusdam locis apud Plinium, qualis est ille libri decimi septimi in principio de Lucij Crassi domo, & lib. XXXIII. de argento Carthagini imperato, ut in superioribus adnotauimus. Quare sic legendum puto. Quod ut eius temporis aestimatione in singulas amphoras centeni numi statuuntur, ex ijs tamen usura multiplicata semissibus quae civilis ac modica est, in. C. Caesaris Germanici filij principatu anno centesimo sexagesimo singulas unctas uini const. tisse nobili exemplo docuimus. ut sensus sit apertus hoc modo, & omnino extricatus sicq; Plinium

locutum intelligamus. Quare si eius temporis. uel sic. Verū si tempo-
 ris Opimiani aestimatione in singulas amphoras centenos numos sta-
 tuas, ex his tamen usura multiplicata semissibus in Caij Caesaris
 principatu anno centesimo sexagesimo, & reliqua. Verba sunt enim
 Plinij coniectura assequentis id quod dicit. Si, inquit, consulatu Opi-
 mij uinum illud centenis numis ualuit, id quod uerisimile est, & in-
 ter usurij semissium ratio habeatur, necesse fuit anno centesimo sexa-
 gesimo, quo tempore Pomponius coenam Caligulae dedit, uncias uini
 singulas tot numis consistisse. Hermolaus hunc locum castigans duo
 uerba mutauit, illud quo fit pro quod ut, & singulis pro singulas le-
 gens. anno autem centesimo sexagesimo lego, sensu ita ex poscente, &
 alioqui ab antiquo uno exemplari admonitus. Hic etiam pericli-
 tari libet & aliquid comminisci, ut ineunda huius rationis forma
 aperiamus, utq; si nobis collimare non contigerit, post nos existat
 aliquis qui a scopo non aberret, sic enim artes consumatae sunt, alijs
 super alios commentantibus, animorumq; contentio ad eam tandē
 peruenit, quam graeci αὐτοχρηστικὴ, id est animorū uel oculorum in-
 tentionem non aberrantem appellant, nostri collimationē dixerūt,
 quasi tragulam quandam perspicaciae ad inuentionis scopulū limis
 oculis intendentium, q̄q̄ sunt qui collineationem appellare eam ma-
 lint, a lineis uisualibus in unum locum contentis. Hoc ueluti iure
 gentium utentes, post doctissimorum hominum sententias, & nostrā
 in medium saepe in hoc opere attulimus. nec qui post nos sententiā
 dicturi sunt, assentiendi magis q̄ censendi exemplum amplectentur
 si operam prolixè literis impenderint, alioqui chartarum inani di-
 spendio tot libri noui sub praeterita quotidie mitterentur. Id modo ne
 referat Gallus an Italus sit qui ad scribendū animum appulerit.
 Quod non ideo dico, quasi hoc nobis instituto Italia literarū bona-
 rum magistra interdixerit, quae nulli non laudem suā benignitate
 summa, ut bona quoq; sua impartit, sed nostratum hominum im-
 probitas memoriae semper obuersatur, cui nunq̄ satis uidebor respon-
 disse. qui utinam ipsi tam Italos q̄ Italiā amauissent, melius enim, ut
 arbitror & nobis & honori suo consuluisent. Semisses igitur usu-
 rae centum & LX. annorum, id est centies sexageseni numi, ut
 Hermolaus dixit, non gentos sexaginta numos efficiunt, quibus si fors
 addatur, quam ipse omisit, fiunt mille & sexaginta. ita Hermolai
 ratio procedere non potest, cum sortis & usurarum ratio habēda
 sit. In amphora autem octo & quadraginta sextarios esse constat,
 & duodecim cyathos in sextario, quos numeros si inter se ducas,

fiunt cyathi quas uncias Plinius dixit, quingenti septuaginta sex. si ergo apud Plinium sic legas singulas uncias binis consistisse, & subintelligas numus, quod fieri ex præcedentibus potest, duo & nonaginta numi plures erunt, quæ ut summa eorum duplicata mille & sexaginta numis ad unum congruat. Summa enim cyathorum duplicata mille centum & quinquaginta duo erit. Ita Plinius duobus & nonaginta numis usuras auxerit. quæ si usuras usurarum reputemus, octavo quoque anno & sexto mense anatocismus renascitur, id est centesimo mense, qua ratione centum annis usura subnascens, duodecies fenos numos peperit, id est duos & septuaginta, & sexaginta annis paulominus duos & quadraginta. qui fiunt simul pro fœnore iterato centum & quatuordecim. Ita Plinius exacte uidetur rationem supputasse. Anatocismum autem usitatum fuisse antiquis notius est quæ ut ostendere necesse sit, quapropter fortasse non uini apud Plinium sed binis legendum est. Nam uini uerbum omnino eo in loco non congruit ut superuacaneum. sic fiet ut sextarius quatuor & uiginti numis consisteret, id est solidis nostris uiginti. quod omnino magnum fuit pretium. cum ea ratione amphora, quæ octaua pars est modij nostratis, duodequingenta francis consisteret, qui hodie quatuor & uiginti ducatis ualent, cum nemo nostra memoria apud nos binos modios uini pluris uendiderit quantum uis cara annona. ita uini pretium centum & sexaginta annis duodecies penè multiplicatum erat, cum singule amphoræ millenis centenis quinquagenis binis numis uenderentur. & tanti cyathus post tot annos uenditus est quanti sub Opimio sextarius uendebatur. Hæc ratio etsi speciosa uidetur, tamen admittendam affirmare non ausim. Adhuc enim ita ratio imita est quasi non modo incolume uinum, sed etiam non immutatum fuerit. Nichil igitur ex amphora centenarum numis Plinius deperuisse centum sexaginta annis existimauit. præsertim cum ad crassitudinem melis asperi redactum esse dicat. Ego uero ex uino nostro coniecturam faciens id uinum ad septimas minimum partes exustum fuisse censeo, cui dispendiosi nunc addas id quod intercidit in alia atque alia uasa semper etiam ipsa aliquid sorbentia, transfundendo, id quod tot annis necesse fuit, totiesque mutatis dominis & apothecis, uix decimam quæquam amphoram post temporis tantam intercaepedinem residuam fuisse credo, ut fortasse non binis numis, sed uicenis legendum sit. id uerba ipsa Plinij mihi significare uidentur, cum inquit. Tantum pecuniarum detinent uini apothecæ. nec alia res maius incrementum sentit ad uicesimum annum, maius uero ab eo dispendium non

» proficiente pretio. Vina enim significat ad uiasimum annum ita cō-
 mode ueterascere, ut usuras etiam semisses pensitare possint, sed si
 ultra afferuentur, ut nullo precij augmento mirum in modum de-
 mmuantur. sic igitur colligo quasi ipsa per se caries congnos octonos
 quos amphora capit, ad totidem sextarios contraxerit euo ipso ab-
 sorbente, deinde ut diffusionis & transuasionis dispendium sexta-
 rios ad beses aut dodrantes redegerit, restis ipsis semper cōbibenti-
 bus. His duobus intertrimentis si specimna gustantibus data, iactu-
 ramq; couponationis heminariae quadrantariaeq; addideris, &
 quod alias intercidit, quis iam addubitet ad uicenos numos pretiū
 in uicias extendere, quod semisses usurae ad binos numos & ultra
 intenderant? Id quod si admittamus, sextarij singuli numus ducentis
 quadragenis constiterunt. i. sexagenis denarijs. Qua ratione pretiū
 paulominus centum & uiginti partibus auctum est centū & sexa-
 ginta annis, quod fortasse non incredibile erit, si quis reputet q̄ mi-
 nima aliqua mixtura a ut Plinius dixit medicamenta erant cæteris ui-
 nis cōmendandis, ut portione per hoc magna exorptum uinum esse
 intelligamus, in quo exucto liquore uini uis remansisset incolumis &
 uiuida. Hoc cum admiratione dignum esset, ideo Plinius retulit, ita
 ut nobile exemplum uenditi plurimouini appellet. id tamen minus
 mirum facit piscis nullus Romæ ab homine priuato octo millibus
 numum emptus, id est ducentis aureis nostris. Hoc enim creditu diffi-
 cilius est q̄ amphoram uini præstantissimi & medicamentarij du-
 centis & octoginta octo aureis uenisse. Tanti enim amphora supra
 dicta ratione contit. Hanc etiam opinionem adiunare potest id
 quod Plinius lib. XII. inquit de Opobalsamo loquens his uerbis.
 » Nec manifestior alibi fraus, quippe millibus denarij sextarij empti
 » uendente fisco, trecentis denarijs ueneunt. Si enim Plinij tempore cū
 » largior iam factura succi eius erat, singuli sextarij sinceri liquo-
 ris centenis aureis uendebantur, non magno pere mirum est inusi-
 tate atq; omni æuo inaudita uetustatis uinum, quod medicamenti
 loco cederet, senis aureis uenumiisse. Verum illud ipse miror, q̄
 anno Opimano id est natali ipso uini Opimani, Plinius sin-
 gulis amphoris centenos numos taxandos existimauit, qua rati-
 one culeus nostrad's, id est sesquimodius Parisinus tribus ar-
 genti libris ualuit, hoc est triginta aureis nostris. Quod si eo
 anno omnium generum bonitas fuit in Italia, cuius tot uini no-
 bilitates Plinius libro suprascripto enumerauit, quonam modo
 fieri potest ut tanti amphora uenierit? præsertim cum fox-

rases uites habuerit ut idem author tradit. quippe in Gallia ut ge-
 licidium uredo & sideratio sequens, & has cœli iniurias procella
 excipiēs, summā caritatem inferant, id quod memoria mea non se-
 mel contigit, nemo tamen meminit hac in urbe modium uini q̄ am-
 phoras octo capit, duodecim aureis uenire, duntaxat uernaculi. tā-
 etsi hic habeamus omnium propè generum, id est albi helui et inten-
 se rubentis nigriq̄, quæ nulli importatorum cedunt duntaxat iuge
 usu mensæ, tametsi pretio aliq̄tulum cedāt nōnullis importatis, quæ
 strenuiora esse creduntur titillandis palatis. Aulicorū hoc hominum
 iudicio factum, q̄ uina nostratia id est agri Parisini retuso mucrone
 esse dictitant, nec satis lacinare linguas gustu feruido & acuto. Alio
 qui sanorum iudiciorum consensu constat uina Francica id est Pari-
 sina omnibus numeris bonitatis præcellere, tametsi halitu ut illa ex-
 terna ueriginem non cieant. Sed ne illa q̄dem aduentitia & caput
 tentantia quauis inopia uini dictum pretium excedunt. quod de ijs
 intelligi nolo, quorum singulæ potiones uno cōiuctu dantur. Qua-
 lia sunt Lusitana, pseudocretica, & omnino quæ sapæ uice sumun-
 tur, et pro Liberi bellarijs cedunt. Verum de pretio uini audiamus
 » Colu. sic dicentē lib. IIII. Quippe ut deterrimi generis sint uineæ,
 » tamen si cultæ sint, singulos utiq̄ culeos uini singula eorum iugera
 » p̄equabunt. utq̄; trecentis numis quadragenæ urnæ ueneant, quod
 » minimum pretium est annonæ, consument tamen septem culei sester-
 » tium duo millia & centum numos. Ea porro summa excedit usurā
 » semissium. atq̄; hic calculus quem posuimus, græcini continet ra-
 » tionem. sed nos extirpanda uineta censemus, quorum singula iuge-
 » ra minus q̄ ternos culeos præbent. minimum pretium annonæ Co-
 lumel. esse dicit cum trecentis numis quadragenæ urnæ ueneunt, id
 est uiginti amphoræ, quod perinde est ac si dixisset cum singulæ
 amphoræ quinque denis numis ueneunt. Si igitur uilissima anno-
 na uinum in amphoras quindecim numis erat, existimo medio-
 cri annonæ amphoram tricenis numis uendi solitam, ut summa
 fuerit annonæ, quadrageni quini uel quinquageni numi, dira &
 prodigiosa etiam sexageni, aut summum septuageni. Sed cari-
 tatis annonæ ac uilitatis ratio duplex, alteram copia & penur-
 ria moderatur, alteram prima ultimāq̄; nota mercis faciāt. Hu-
 ius igitur loci explicatio sit in medio posita, ut pro captis cuiq̄; com-
 muni quicquam liceat, ne in immensum excrescat hic liber si li-
 tes litibus resolvere pergeremus, esse enim huius incepti eam ra-
 tionem uidebam, ut si indulgere stylo uoluissē, connexa re-

rum series in altum sæpe relatura nos esset, ac nihilo secius tamen libens feci ut locum quædam ex eo libro Columellæ transcriberem, propter insitam ac peruulgatam opinionem inter nostros de uinum cultu, & eius agricolationis alea. Is igitur author docere uolens uerum esse uinearum redditum, Atq; ut omittam, inquit, ueterem illam felicitatem aruorum, quibus & ante iam Marcus Cato, & mox Varro Terentius prodidit singula iugera uinearum sexcenæ urnas præbuisse, his certe temporibus & Nomentana regio celeberrima fama est illustris, & præcipue quæ possidet Seneca uir excellentis ingenij atq; doctrinæ, cuius in prædijs uinearum iugera singula culeos octonos reddidisse plerumq; compertum est. Nam illa uidentur prodigaliter in nostris Ceretanis accidisse, ut aliqua uitis apud te excederet uinarum numerum duum millium, ut apud me octingentæ stirpes insitæ intra biennium septenos culeos peræquarent. ut primæ uineæ centenas amphoras iugeratim præberent, cum præta & pasqua et syluæ si centenos sestertios singula iugera efficiant, optime domino consulere uideantur. Nam frumenta maiore quædam parte Italiæ quando cum quarto responderint uix meminisse possumus. His uerbis Columella clarissimus author rei rusticæ, testatur nullum genus agriculturæ aut prædij fructuosius esse uinea. Ostendimus supra iugerum munus esse besse arepenni Parisini. quæ Columella libro sexto dicat semiugerum à gallis arepennam uocitari. & idem author censet extirpandum uinetum esse quod munus tribus culeis præbeat in iugera, id est sexagenis amphoris. Varro libro primo. In qua terra, inquit, iugerum unum denos & quinos culeos fert uini, quot quædam in Italia regiones? Sed ut has Varronis uineas rare felicitatis omittamus, Senecæ uineas Columellæ octonos culeos ferre solitas tradidit, id est centenas & sexagenas amphoras in iugera. quod quia rarum fuit, rursus ijs omissis alias uideamus quæ mediocres habebantur. id est quæ centenariæ erant quinque culeos reddentes iugeratim. Ut igitur centenas amphoras id est duodenos modios nostros & semodium, uinea mediæ notæ præbuerit, & singulis amphoris minimum annonæ pretium statuamus id est quos denos numos, mille ac quingentos numos anniuersario uectigali reddidit. Quod si mediocrè annonam æstimare uelimus, hæc summa duplicabitur, ut sine ære nostro quinque & septuaginta aurei coronati. hodie ex iugero & triente Romano id est iugero Parisino si quis centenas amphoras annuatim ferret id est duodecim modios nostros & semissem dumtaxat uini non minimæ notæ, quæ nostri familia

rem appellant, hic baccho litasse dictaretur, variq; sunt in hoc agro qui tantum percipiant etiam infimæ notæ, & tamen apud Columellam hic redditus iugeri Romani mediocris inuenitur. quare planum fit uinearum cultum apud nos non suo pte uitio, sed cultorum, damnosum existimari. cū enim hic ferè rei rusticæ tractationem ignoremus, & qui nobis fodiunt & putant, omnia ex cōmodo suo faciant, fit plerunq; ut nec exacte nec tempestiue cultus uitium absoluantur, cum in urbe existentibus dominis opus in agro fiat. Propterea Plinius libro decimo octauo, Profecto (inquit) opera non impensa cultura constat, & ideo maiores fertilissimum in agro oculum domini esse dixerunt. atque ita loquor quasi uinitores peritos habeamus, cum uix decimus quisque artem suam nouerit. Inde fit ut sumptus uineæ fructum sæpe deuoret. quod tamen ne deterrimo quidem cultu ijs contingit qui uitiferum solum eligere nouerunt. sed cum iam omnis collis campusq; uitibus conuestiatur, necesse est inscijs cultoribus plurima uineta non respondere, præsertim in hoc tractu in quo carbunculatio à gelicidio alternis prope annis sentitur, quare cum à prima germinatione usq; ad quintum nonas Maias (qui dies ultimus est decretorius uitibus) gelicidium timeatur, & huic periculo exemptis iterum uis maior impendeat, quæ nullo non anno alicubi stragem infert simul uredine ab æstiu canicula, aut aquæ coelestis inopia uix sæpe retorrescant, id quod cum hæc proderem egregium prouentum uinearum bona ex parte perdidit, nisi aut diligentia aut fœlicitas adiunget, est fere quod expensum uitibus queribundi feramus. Quanta autem priscaurum frugalitas & q̄ strenua fuerit diligentia in agricolatione, ex lectione Varronis & Columellæ in uniuersum patet, cuius uelut unum specimen illud adnotasse satis erit, quod Varro libro primo de uinearum cultu loquens ita

» inquit. Saferna scribit satis esse ad iugera octo hominem unum. &

» Columella libro XIII. Nam ut amplissimas impensas uineæ posscant, non tamen excedant septem iugera unius operam uinitoris.

» Hodie autem quotus quisque uinitor tribus iugeribus sufficit? Ita fit ut uineas non uinitoribus colendas locemus, sed cultorum mancipibus. propterea in agro Parisino uineta magno excoluntur, cum multis in locis Gallie paruum sumptum quamuis feraces uites posscant. quod & incuria dominorum, & ignauia uinitorum ita inueteratum est, ut constitui apud nos res rustica nequeat, rusticis unanimi conspiratione tuentibus quod à maioribus acceperunt.

Verum (ut ad Plinium redeam) si centenos numos in amphoram
 statuamus anno Opimiano & centenas amphoras in iugerum, qui
 mediocris est proventus Columellæ, uideamus quoniam tandem red-
 ditus euasurus sit. centies centeni numi decem millia numum fiunt,
 quæ nos ducentis quinquaginta aureis æstimare solemus, quo fit ut
 non immerito fortasse Pliniana exemplaria eo in loco suspecti po-
 stularim, quomodo & in alijs nonnullis locis officio (ut mihi quidē
 uidetur) iudiosi hominis functus qui in medium consulit. Nam illud
 Columellæ in loco à nobis antea citato, nam frumenta maiore quidē
 parte Italiae quando cum quarto responderint, uix meminisse possu-
 mus, cum quartodecimo legendum esse notius est q̄ dici debuerit, ex
 Varrone lib. pri. cuius hæc uerba sunt. Quare obseruabis quantiū
 in ea regione consuetudo erit serendi, ut tantum facias q̄tum ualet
 regio ac genus terræ, ut ex eodem semine alubi cum decem respon-
 deat, alubi cum quindecim, ut in Aetruria locis aliquot. In Syba-
 ritano dicunt etiam cum centesimo redire solitum. nec mirum id Ita-
 liae tribui cum Plinius tradiderit agrum Babylonium cum quin-
 quagesimo fœnore messes reddere, diligentioribus agricolis etiam cū
 centesimo. de quo Herod. in primo ita inquit. τὸν δὲ τῆς δὴμιςος κερ-
 πὸν ὡς εἰ ἀγαθὴ ἐκφέρειν δὲ ἢ βαλυλωμίη χώρη, ὡσεῖ ἐπὶ διηκόσια μὲν
 τὸ παράπαν ἀποδιδῶσι. ἐπειδὴν δὲ ἀριστα αὐτῆ ἐαυτῆς, ἐκείνη ἐπὶ ἑπι-
 κόσια ἐκφέρει. id est. ad cerealem autem frugem usq; adeo bona est re-
 gio Babylonia ut plerunq; ducena reddat, ubi autem bonitate sese
 ipsa uincit, ibi etiam ad tricena. Plinius lib. quinto. Libyphœnices
 appellantur qui Byzantium in. olunt. ita appellatur regio. ccl. mil-
 libus passuum per circuitum fertilitatis eximia, cum centesima fru-
 ge agricolis fœnus reddente terra. Et lib. XVIII. Tritico nihil est
 fertilius, hoc enim natura ei tribuit quoniam eo maxime alat ho-
 minem. utpote cum e' modio si sit aptum solum, quale in By-
 zantio Africae campo, centeni quinquageni modij reddantur. cum
 centesimo quidem & Leontini Siciliae campi fundunt alijq; et tota Be-
 tica, & in primis ægyptus. Hoc dictum Plinij non conuenit cum
 uerbis Ciceronis superius à nobis citatis de agro siculo, cū decimo
 reddēte. Nō temere igitur dominus in euangelio Matthæi cap. XIII.
 fructum summū ad centesimam frugē auxit. Verba Plinij li. XVIII
 hæc sunt à Theophrasto ad uerbū traducta. Babylone tamen sege-
 tem bis secant, tertio depascunt, alioqui folia tantum fierent. Sic
 quoq; cū quinquagesimo fœnore messes reddit exilitas soli, uerū dili-
 gentioribus cum centesimo. Sic enim Hermolaus recte emendauit.

Theophrastus lib. VIII. de stirpibus. τὸ δὲ ζῆτον τὰ πρόβατα ἰπα-
 ϕιάσιν, ἔτω γὰρ φύγ᾽ ἔν κευλόν. εἰ δὲ μὴ, φυλλομανεῖ. γίνετα δὲ μὴ κε-
 λῶς ἐρασσάμενοις, πινπιοντάμοα, τοῖς δὲ ἐπιμελῶς ἐκτοντάχοα. Et in
 antiquis exemplaribus & in impressis ante Hermolaum sic legi-
 tur. Sic quoque cum quintodecimo fœnore messes reddit exilitas soli,
 uerum diligentioribus cum centesimo quinquagesimo, quod mirum
 est, cum ad uerbum Plinius locum Theophrasti uerterit. nisi quod duo
 illa uerba exilitas soli apud Theophrastum non sunt, nec uidentur
 conuenire, cum Theophrastus pietam terram illam appellet id est
 pinguem, & Plinius ipse præpinguem & densam, ut potius felici-
 tas quàm exilitas legi debeat, & mirum sit Hermolaum hæc uerba ex
 Theophrasto agnouisse, cum exile solum contrarium sit læto & af-
 suenti. Quod autem sequitur. neque est cura difficilis. quàm diutissimo
 aquari gaudent, ut præpinguis & densa ubertas diluatur. sic emen-
 dandum censeo ex antiquo uno libro. quàm diutissime aqua riganda.
 Theophr. ἢ δὲ ἐρασίᾳ τὸ ὡς πλείστον χρόνον ἐμμένειν τὸ ὕδωρ, ὅ-
 πως ὕλην ποιῆσιν πολλήν. πῖ ἔρατ γὰρ ὄυσαν κῆσιν πυκνὴν πλὴν τῆν δει ποῖ
 σαυ μανῆν. id est, cultus autem est ut quæ plurimo tempore resideat
 aqua, & multam herbarum materiam faciat. pingue enim solum &
 densum oportet rarum fieri. Idem Plinius cap. sequenti. Similis ra-
 tio sed felicitas maior Babylonis Seleucis, Euphrate atque Tigri re-
 stagnantibus. quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Alio-
 qui etiam aquari uerbum hoc loco non conuenit. Cum de agro no-
 stro qui pinguisissimus esse uulgo dicitur, agricolas multos interro-
 garim, nunquam exculpere potui, ut cum decima fruge reddere se-
 men faterentur, nisi si quando summa anni ubertate id contigit, uel in-
 nouali recens proficisso. Quo magis mira illa felicitas agrorum ui-
 deri debet. sed & in eo culpam aratorum nostrorum esse credide-
 rim, nam Varro cum quintodecimo in Hetruria respondisse dicit,
 cum Columel. uix cum quartodecimo respondisse meminerit, quod non
 effræto solo. sed negligentia agriculturalum factum puto, qui à pristina
 diligentia iam Claudij imperatoris uel Neronis tempore descieuerant,
 sub quo Columella scripsit. Verum animaduertenda Columel-
 læ uerba suprædicta, cum prata, inquit, & pascua & syluæ si cen-
 tenos sestertios singula iugera efficiant, optime domino consulere ui-
 deantur. Ex quibus uerbis conijci potest quantum sestertius ualeret,
 quippe hodie prata scimus & uidimus, quæ annuos quaternos fræ-
 cticos domino pensitare solita sint fœnificia in lustrum oblocata, ita ut
 commode secum eo pacto putet actum. at qui centum numi aestima-
 tione

tione nostra duobus aureis & semisse ualuerunt. Sed quoniam di-
 ximus qualis fuerit redditus uinearum, restat ut uideamus quan-
 tum fuerit pretium. Columella lib. IIII. Vinitor licet sit emptus sex
 uel potius sestertijs octo millibus, cū ipsum solū septem iugerum to-
 tidem millibus numorum partū, uineasq; cū sua dote, id est cū pe-
 damentis & uinumibus binis millibus in singula iugera positas du-
 co. His uerbis Columella uineā conferi in singula iugera tribus mil-
 libus numum significat. quibus si operam uinitoris addas, quatuor
 iam erunt millia, sine usuris biennij semissibus quo uinea nouella
 cessat. Hæ ducentos quadraginta numos ualēt, ita singula iugera
 amplius centenis aureis nostris conferebantur. Plinius uero in eo
 loco ubi Opimiani uini meminit, de arte colendæ uineæ loquens, in
 nostra (inquit) ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere.
 Verum eo minus omittenda, ut noscantur etiā præmia, quæ in omni
 re maxime spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius
 Stelenus e plebe libertina. LX. iugerum non amplius uineis excul-
 tis in Nomentano agro. atq; æque quadringentis numis uenunda-
 tis magna fama & Vetuleno Egilao uel potius Aegilao perinde li-
 bertino fuit in Campaniæ rure Linternino, maiorq; etiā fauore
 hominum, quoniā ipsum Africani colebat exiliū. sed maxima eius-
 dem Steleni opera Rhemmiū Palæmonem aliās grāmatica arte
 celebrem in hęc. XX. annis mercatum. DC. millibus numum in eo
 dem Nomentano, decimū lapidis ab urbe diuerticulo. Est autē usq;
 quaq; nobilitas uinetis per omnia suburbana, ibi tamen maxima,
 quoniam & neglecta per indiligentiam prædia perhauriat. ac ne
 in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excolere, non
 uirtute animi, sed uanitate. Quæ primo notata mira in illo fuit.
 Pastinatas enim de integro uineas cura Steneleum imitatus, ad uix
 credibile miraculum perduxit intra octauum annum. CCCC. M.
 numum emptori addicta pendente uindemia. cucurritq; non nemo
 ad spectandas uuarum in ijs uineis strues literis eius altiores, con-
 tra id pigra auaritate sibi patrocinante, nouissime Anneo Seneca prin-
 cipatu traditionis ac potētiae quæ postremo nimia fuit super ipsum.
 minime utiq; miraturi Anneum tanto prædij eius amore captum ut
 non puderet inuiso aliās & ostento futuro tradere palmam eam
 emptis quadruplicato uineis intra decimum fere curæ annum. di-
 gna opera quæ in cecubis, setinisq; proficeret, quando & postea sæ-
 penumero septenos culeos singula iugera, hoc est amphoras cente-
 nas quadragenas multū dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiqui-

» tatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeri-
 » bus scripsit. Hunc locum (ut arbitror) ita legebat Hermolaus, in
 » quo ex pridem impressis tria aut quatuor uerba mutauit, ut ui-
 » dere est in eius castigationibus. Et cū prius. cccc. numum legeretur,
 » ipse nullibus recte addendum censuit. ego uero hunc locum mendis
 » adhuc scatere puto, Et duobus in locis ab Hermolao corruptum,
 » quem quia emendari à me non posse uidebam, transmittendum
 » diu censui. sed quoniam aliud exemplum non fuerat unde
 » ostendere id quod nunc agitur possem, consilium mutavi. ita tamen
 » ut obseruatis anxie antiquis exemplaribus, Et addito quod commi-
 » nisci potui, locum aliquanto magis perspicuum minusq; mendosum re-
 » ferrem. Hermolaus in altera editione hunc locum declarare cu-
 » piens, Videtur (inquit) Steleni uinetum primo. ccc. mil. uenisse,
 » tum. de. millibus, mercante Palæmone, non à Steleno, sed ab em-
 » ptore primo, denum quadruplicato precio comparatum à Seneca.
 » Ego aliter censeo. quare sic legendum existimo, sed maxima eius-
 » dem Steleni opera Rhemmo Palæmoni alias grammatica arte cele-
 » bri in hisce. xx. annis mercato rus sexcentis millibus numum in eo-
 » dem Nomentano ex uetustissimo libro in quo hæc per datiuum le-
 » guntur, Palæmoni Et celebri. nec mercatum sed mercatorijs, ex
 » quo mercatoris legendum dico. alioquin frustra Plinius dixisset in
 » eodem Nomentano, si de uineto superiore ipse intellexisset. Maxi-
 » ma igitur fama fuit Palæmoni opera Steleni. Est enim opera septi-
 » mus casus non accusandi. nec Palæmon opera id est agricolationes
 » Steleni mercatus est, sed ad rus emendum opera Steleni usus est, qui
 » iam documentum industrie sue ac solertiae dederat uenundato ui-
 » neto. cccc. millibus numum. Sequitur. est autem nobilitas uinetis (uel
 » mercis ut in omnibus antiquis legitur) per omnia suburbana, ibi
 » tamen maxima, quoniam neglecta per indiligentiam prædia per-
 » hauriat, malim ut in antiquis Et pridem impressis legitur, pa-
 » rauerat. hoc sensu, cum aliæ uineæ magno ibi uenirent propter
 » uiciniam, tum illa maxime Palæmonis in pretio erant, quia illa
 » comparauerat negligentia dominorum coli desita, ex quo noualiu
 » uice censebantur. quod Plinius significat dicens eum uineas pastinas-
 » se, quod renouasse significat. uix tamen hoc congruit cum Columel.
 » lib. IIII. cum in ponenda uite restibilibus uineta ultimam conditio-
 » nem esse censeat. Quare fortasse Plinius uanitatem in eo arguit. sed
 » uanitatem in eo intelligo potius q̄ uineas de integro pastinauit quasi
 » restibile uinetum, Et cariosum, cum uineæ tantum neglectæ indi-
 »

ligentia

» diligentia cultorum fuissent, nec repastnacione indigerent. & inferi-
 » us. Cura Stenelum agricolam imitatus, lego, cura Steleni dum agri-
 » colam imitatur sic enim antiqua habent exemplaria. & rursus in
 » ferius, cucurritq; nō nemo ad spectandas unarū in ijs uineis strues,
 » literis eius altiores pigra ciuitate sibi patrocinate. In pridē impres-
 » sis, altioribus pigra in ciuitate legebatur. sed Hermolaus illud in
 » expungendum censuit, & altiores legendū. hoc sensu habuisse cau-
 » sam Palemonem grammaticum quamobrem agrorum curam lite-
 » ris anteponeret, cum ad id desidiam ciuitatis sibi patrocinantem ui-
 » deret. ego autem altioribus reponendum hoc modo censeo. Literis
 » eius altioribus pigra uicinitate sibi patrocinate. hoc sensu ut uicini
 » quibus confines uineae Palemoni multo minus reddebant diligentia
 » pari non ex cultae, referrent causam tanti prouentus in doctrinam
 » Palemonis, q̄ grāmatica arte celebris fuit, satyrici testimonio q̄ inqt
 » =Cede Palemon. & rursus.

» Odi Hanc ego quae repetit uoluitq; Palemonis artem. Memi-
 » nit & Quintilianus. Huc pertinet illud eiusdem Plinij li. XVIII.
 » Caius Furius Cresimus e seruitute liberatus. cū in paruo admodum
 » agello largiores multo fructus perciperet, q̄ ex amplissimis uicini-
 » tas, in inuidia magna erat ceu fruges alienas pelliceret ueneficijs,
 » quamobrem a Sp. Albino curuli die dicta metuens damnationem,
 » cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum
 » omne in forum attulit, et adduxit filiam ualidam, atq; ut ait Piso,
 » bene curatam, ac uestitam. ferramenta egregie facta, graues ligones,
 » uomerēs pōderosos, boues saturos, postea dixit, Veneficia mea Qui-
 » rites haec sunt, nec possum uobis ostendere aut in forum adducere
 » lubricationes, uigilijsq; & sudores. omnium sententijs itaq; absolu-
 » tus est. Sic igitur uicinitas non nauat in cultu operae, sed doctrinae
 » cuidam reconditae tribuendam censebat uberiorem fructum per-
 » ceptionem. Sequitur, ut non puderet inuiso alias & ostento fu-
 » turo tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis. ubi in ue-
 » tusto alias regiones & ostentaturo legimus, in alio ostentatur. qua-
 » re legendum censeo, inuisuro alias regiones & ostentaturo. ut
 » intelligamus Palemonem tanto pretio ea regione exactum, ali-
 » um locum quaesiturum in quo ostentare pretium industriae suae
 » posset. Reliqua ita corrupta censeo ut sensus commode elici
 » nequeat. Veniamus nunc ad id quod quaerebatur. si sexa-
 » ginta iugera quadringentis millibus uenierunt, quae decem
 » millibus aureorum a nobis aestimantur, sex iugera mille au-

ris constiterunt, ut in singula iugera centenos sexagenos senos & se-
missim statuere debeamus. Si hoc pretium ex Columellæ rōne aesti-
metur, non uideo cur summam laudem propter hoc adeptus sit Aci-
lius, quod Plinius inquit. propterea suspectum numerum habeo, nā
& in quodam antiquo legi. LX. iugerum non amplius uineis ex-
cultis in Nomentano agro, atq; æque numero uenundātis, ut fortas-
se sic Plinius scripserit, atq; æque numero sestertium uenundātis.

Qua ratione summa laus fuit in singula iugera centenis millibus
nummū uineam uendidisse, alioqui non magnopere creuisset preti-
um, quod non conuenit cum cultu ruris alterius, quod quadruplica-
to intra decimum uenditum est, cuius etiam uindemia pendens qua-
dringentis millibus nummū addicta ē. Rus autem illud cuius Plini-
us modum non posuit, centuriam intelligo de qua Colu. loquens ita
» inquit, Centuriam nunc dicimus, ut Varro ait, ducentorum iugerum
» modum. olim autem ab centum iugeribus uocabatur centuria. sed
» mox duplicata nomen retinuit. Cato centuriā uitiariā posuisse ui-
» detur centum iugerum cum inqt, habere oportere qundecim mandi-
» pia uinearum iugeribus centum in oliueto modica centuria, inquit
Varro, erat ducentorum iugerum. Ergo hic si centenariā uineā in-
telligamus, sexcentis sestertijs emptam, singula iugera in suburbano
senis millibus constiterunt. i. centenis quinquagenis aureis coronatis, et
pretio quadruplicato intra decimum annum, sexcentis, in quibus dili-
genti cultu eo, usq; profectum est à Rhemmio, ut octauo anno uin-
demiā pendentem in iugera centenis aureis uēdiderit, quod Plinius
miraculum uix credibile dixit. ut enim octonos culeos in singula iu-
gera statuamus, hoc est uicenos modios Parisinos quis aureis uinde-
mia cuiusq; modij constitit. Hæc tamen summa multo minor est su-
periore si sexages sestertium legamus, & rus centuriā fuisse intelli-
gamus. De his uineis loquens Columella libro quarto, et Senecæ blan-
diens tunc potentia & authoritate apud Neronem præuolenti, ita
» inquit. His certe temporibus & Nomentana regio celeberrima fa-
» ma est illustris, & præcipue quā possidet Seneca uir excellentis in-
» genij atq; doctrinæ. Cuius in prædijs uinearum iugera singula cu-
» leos octonos reddidisse plerunq; compertum est. Ego autem comper-
tum habeo in præfectura Parisiensi uineta esse quæ etiam hūc nu-
merum excesserint in singula iugera nostra, quæ illic sunt maxima.
Igitur quadruplicatum pretium quater & uicies sestertium fuit.
quod numo nostro sexaginta millia aureorum ualet. ex quo appa-
ret Senecam non frustra prædiuitem appellatum esse à Iuuenale.

nam & ipse apud Tacitum lib. XIII. ad Neronem ita inquit.

» Quartusdecimus annus est, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus
 » ut imperium obtines. medio temporis tantum honorum atq; opum
 » cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit nisi moderatio eius. & pau-
 » lum infra. Ego ne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus
 » ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes
 » nouitas mea enituit? ubi est animus ille modicis contentus? Tales
 » hortos instruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum
 » spatij tam lato fœnore exuberat? una defensio occurrat q̄ mune-
 » ribus tuis obniti non debui. sed uterq; mensuram impleuimus, &
 » tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum ami-
 » cus a principe accipere: mihi subueniendum est, cum opes meas
 » ultra sustinere non possim. in hoc uitæ itinere senex, & leuissimis
 » quoq; curis impar, præsidium peto. iube opes meas per procurato-
 » res tuos administrari, & in tuam fortunam recipi. quod tempo-
 » ris hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animum reuocabo.

Verba sunt Senecæ ab amicis admoniti q̄ ab inimicis apud Nero-
 nem insimularetur quasi ingentes & priuatum supra modum eue-
 » ctas opes quotidie augetet ut Taciti uerbis utar. Instantem igitur
 » perniciem prouidens, ad principem ultro adiit, immensi census ces-
 » sionem facturus, ut uitæ consuleret, quod obtinere ei non licuit.

Nunc si reputare uelimus quantæ fuerint illæ opes, audiamus Sui-
 lium Senecæ inimicum & inter alia quoq; exprobrantem apud
 » eundem authorem libro XIII. his uerbis. Quæ sapientia, quibus
 » philosophorum præceptis intra quadriennium regni amicitia ter
 » millies sestertium paruisset? Romæ testamenta & orbos uelut in-
 » dagine eius capi. Italiam & prouincias immenso fœnore hauriri.
 His uerbis cum superioribus intelligimus Senecam magnos reddi-
 tus ex agris & fœnore pecuniæ habuisse. q̄ si sestertium ter mil-
 lies quarto iam anno imperij Neronis quæsiuerat, ut Sullius di-
 xit, quid existimemus eum habuisse octauo eiusdem imperij anno,
 quando orationem illam ad Neronem habuit? Ter millies, ut ali-
 bi diximus, census fuit maior Crassiano, hoc est septuagies quinq̄
 es centena millia aureûm huius temporis. Olim autem a censu no-
 tæ erant opes hominum, non ut nunc occulta. professio enim neces-
 sitatis erat. Cæterum ex prædictis feracitas uinearum antiquarum
 declaratur, cum Plinius dicat, ac ne quis uictam in hoc antiquita-
 tem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scri-
 psit. & ut redditus optimus intelligeretur, subdidit Plinius, effici-

bus exemplis, non maria plus temerata conferre mercatori, non in
 rubrum litus indicum'ue merces petitas, q̄ sedulum ruris larem. sed
 tanta copia in Cecubis & Setinis Falernisq; non fuit, quæ primæ
 authoritatis erant, ut ex Plinio & Columel. nouimus. Nomentanus
 enim ager feracitate non authoritate præstantiæ illustris erat. Pro-
 pterea addidit ea uerba Plinius, digna opera quæ in Cœcubis Seti-
 nisq; agris proficeret. Prodigio autem simile est uitem unam, id est
 unam stirpem excessisse unarum numerum duorum millium, quod
 Columella dixit. & id dictum de uite pergulari puto. Vnde idem
 » alibi. In Albano generis Amnei uitis notas habuimus, numero qui-
 » dem perpaucas, uerum ita fertiles, ut in iugo singulæ ternas urnas
 » præberent. In pergulis autem singulæ denas ariphoras per æqua-
 » rent. Nunc citetur locus Plinij lib. XVIII. ubi de summa fertilitate
 » loquitur, ciuitas (inquit) Africæ in medijs sita arenis syrtis petentibus
 » Leptim, quæ magna uocatur Tacape, felix super omne miraculum
 » riguo solo tenuis fere passuum millibus in omnem partem. Fons
 » abundat, largus quidem sed certis horarum spatijs dispensatus in-
 » ter incolas. Palmæ ibi prægrandi subditur olea, huic ficus, fico pu-
 » nica, illi uitis, sub uite seritur frumentum, mox legumen, demum ho-
 » lus, omnia eodem anno, omniaq; aliena umbra aluntur. Quaterna
 » cubita eius soli in quadratum nec ut a' porrectis metiantur digitis
 » sed in pugnum contractis, quaternis denarijs uenundantur. Super
 » omnia est biferam uitem bis anno uindemiare. & nisi multiplici
 » partu exinaniatur ubertas, pereant luxuria singuli fructus. nunc
 » uero toto anno metitur aliquid, constatq; fertilitati non occurrere ho-
 » mines. Hactenus Plinius. Age ineamus rationem. quaterna cubita
 » plena & iusta in quadratum hexapoda nostram faciunt. i. tricenos
 » senos pedes. quæ mensura octingentes multiplicata duodetriginta
 » millia & octingentos pedes explet. Nos enim superius docuimus iu-
 » gerum Romanum octingentas hexapodas habuisse. Sic fit ut iugerum
 » Romanum eius soli Africi duodecim millibus & octingentis sester-
 » tijijs numis constiterit. Quæ ære nostro trecentis & uiginti aureis
 » coronatis ualent. & tamen ita rationem subduximus, quasi plena
 » cubita fuerint. Magna est hodie opinio agri nostri suburbanî, qui
 » uliginem contrahit a' collumie urbis, holeribus & acetarijs &
 » raphanis & leguminibus seritur, & interim pergulis circumuesti-
 » tur, ne hyeme quidem nisi sæuissima cessans, sed pretium eius ut ar-
 » bitror ad tertiam partem illius Africani non accedit. Vnum au-
 » tem restat dicendum, quod consulto in finem operis dilatum est,

ut in mentione domini nostri fastigium operi imponatur. Matthæi
 » dectimo legitur, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; Ma-
 » gister uester non soluit didrachma. Et rursus. Vade ad mare &
 » mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle. & aper-
 » to ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.
 » πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον. καὶ ἔν ἀναβαίνοντα πρῶτον
 » ἰχθῦν ἄρον. καὶ ἀνοίξας τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀρήσεις σατῆρα. ἐκείνον λα-
 » βῶν, δὲς αὐτοῖς ἀντι ἐμῆ καὶ σῆ. Sic tamen proprie uerti potest.
 » Magister uester non pensitat didrachma. per interrogationem. Est
 » autem didrachmum numus binas drachmas ualens, quomodo &
 » tetradrachmum quaternas, quod uerbum apud Liuium legitur ut
 » supra adnotauimus. Cassius ad Cice. Nam iā ternis tetradrachmis
 » triticum penes Dolobellam est. nisi si quid nauibus Laodiceno-
 » rum supportarit, cito fame pereat necesse est. famem instantem si-
 » gnificat ex caritate frumenti, cum medimnus duodenis drachmis
 » ueniret, id est seni modij Romani & semisextarius noster duca-
 » to uno. Lirani apud Matthæum, drachmam senis denariolis æsti-
 » mat, & sic quilibet, inquit, capitaneus domus soluebat annuatim
 » duodecim Turonenses. Ego autem tantum didrachmum ualuisse
 » quantum septem solidos nostros Turonicos dico. Hoc est septies tan-
 » tum quantum Lirani existimauit. Exodi. XXX. cap. dicitur. Si-
 » clus XX. obolos habet. media pars sicli offeretur domino. qui ha-
 » betur in numero a uiginti annis & supra, dabit pretium. Diues
 » non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet. Iosephus li-
 » bro VII. belli Iudaica de triumpho Vespasiani loquens quem egit
 » de Iudæis ui subactus, Stipendium, inquit, ubicunque degerent Iu-
 » dæis indixit, binas drachmas singulis annis inferre in capitolii-
 » um iussit ita ut antea Hierosolymorum templo pendebant. Intel-
 » ligimus ergo id quod in Exodo dicitur, typum fuisse tributi quod
 » Iudæis a Romanis iniunctum est. non enim primum a Vespasiano id factum est,
 » sed ab Augusto qui censum impera-
 » it Iudæis Cyrino præside. Vespasianus autem non in Iudæa
 » tantum hoc tributum indixit, sed Iudæis ubi terrarum cunque
 » agerent. Didrachmum igitur denos obolos hebraicos ualebat,
 » sed duodenos atticos, nec didrachmum in singulos patresfam-
 » liarum, ut Lirani censuit, hoc est in capita familiarum,
 » sed in singulos homines statutum, quomodo olim semisiclus
 » in numerum hominum, id est uiritim non domesticatum consti-
 » tutus, in eos quidem qui maiores uiginti annis essent. quod

p'inde est, ac si binas operas in sacra publica conferre iuberentur. nam drachma merces est diurna, ut supra docuimus de denario diurno loquentes, cuius fit mentio Matthæi. XX. Stater igitur tetradrachmus erat, ut & antea dictum est. Nunc igitur in hac mentione stateris æstimetur si fieri potest diuitiæ hominis unius priuati quantum meminerim maximæ. Pythius is est Bithynius, quæ Herodotus in VII. prodidit Dario Persarum regi uitam auream & platantum donauisse. Postea quæ Xerxi Darij filio cum in græciam infesto exercitu tendens, Celænis urbe Phrygiæ iter faceret, obuiam profectum, regem ipsum, atque omnem eius exercitum hospitio suscepisse, xenijs quæ magnificis donauisse, pecuniam etiam in id bellum præbiturum se pollicitum. quam pollicitationem admiratus Xerxes, astantes per cunctatus est quis nam hominum esset Pythius, quæ pecunijs abundans, qui hoc ultro spondisset. Cui cum responsum esset, illum esse Pythium qui patrem eius Darium uisendo illo munere uitæ ac platani aureæ donauisset, ac tum quoque nihilominus hominum ditissimus secundum regem esset, Rursus admiratus Xerxes, & ad Pythium conuersus, sciscitari cœpit, quæ ingentis pecuniæ fiducia ad pollicitationem illam uenisset. ad ea Pythius, cum ad mare, inquit, græciæ descendere te audissem, statim opum mearum rationem inire aggressus sum. Iam tum enim in animum induxeram pecuniam tibi dono dare in bellum id gerendum. Subducta igitur ratione argenti quidem talenta duo millia, auri uero myriadas quadringentas staterum Daricorum septem millibus minus habere me cõperi, quæ tibi dono dare statui mihi autem uictus ex mancipijs & agricultura suppetet. His uerbis Xerxes delectatus, ut tecum, inquit, paria faciam, pro hac liberalitate hospitem te meum facio. Quadringentas uero myriadas nummum de meo explebo datis tibi chiliadibus septem, ut quadragies centenis millibus Daricorum staterum nihil desit. Proinde quæ hætenus possedisti possideto, mementoque talem te semper præstare. Hæc enim te facientem nec in præsens, nec in futurum pœnitebit. Hæc sunt enim uerba Xerxis apud Herodotum.

σοὶ ὧν ἐγὼ ἀντὶ αὐτέων γέρεχ τοιάδε δίδωμι, ξείνοντε σὲ ποιάμαι ἐμόν. καὶ τὰς τετρακκοσίας μυριάδας τοὶ τῶν σατῆρων ἀπληθῶς παρ' ἐμῶν τῶν δὲ τὰς ἐπὶ χιλιάδας, ἵνα μῆτοι ἐπίδεδῶσι αἱ τετρακκοσῖαι μυριάδες ἐπὶ χιλιάδων, καὶ ἦτοι ἀπαρτιλογίη ὑπ' ἐμῶν πεπληρομένη, κέντισο τε αὐτὸς τὰ περὶ ἐκτῆσάο. ἐπίσασότε εἶναι αἰεὶ τοῦτος. οὐ γὰρ τοι ταῦτα ποίοντι ὅτε ὅς τ' ἄριστον, ὅτε ὅς τ' ἄλλο μὲλλον μεταμελήσει. Plinius libro. XXXIII. de immensis opibus hominum singulorum loquens, Con-
 gregate

» gregate, inquit, & excedentes numerum opes, quota tamen portio
 » erunt Ptolemæi, quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iu-
 » deam octona millia equitum sua pecunia tolerauisse. mille conuiuas
 » totidem potorijs uasis, mutantem uasa cum ferculis, saginasse. quota
 » uero illæ ipsæ, neq; enim de regibus loquor, portio fuerit Pythij Bi-
 » thynij, qui platanum auream, uitemq; nobilem illam Dario regi
 » donauit. Xerxis copias hoc est septies. LXXXVIII. millia excepit
 epulo, stipendium quinq; mensium frumentumq; pollicitus, ut e' qnq;
 liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. In anti-
 quis exemplaribus legitur Mille millia hominum excepit epulo.
 Vterq; autem numerus mendosus esse uidetur ex Herodoto, qui pe-
 ditatum Xerxis ex Asia contractum ter & uicies centena millia ho-
 minum fuisse dicit præter seruitia & frumentatores. præter classem
 cuius, magnum numerum facit. Hunc igitur numerum hominum
 Pythium hospitio suscepisse uerisimile est, quoniam tantas copias ter-
 restres habuit Xerxes cum in Phrygiam uenit. Nam posteaq; helle-
 sponium transijt numerus exercitus seruitijs & comitatu supra qn
 quages auctus est, ut in superioribus dictum est cum de choenice lo-
 queremur. Sed Plinius fortasse Herodotum authorem non secutus
 est, sed Trogum, qui Xerxem ex regno suo septingenta hominũ mil-
 lia coegisse dicit, & trecenta ex auxiliariis. Quare Plinius scri-
 psisse existimari potest septies octoginta millia, ut subintelligatur cen-
 tena uerbum, ut supra docuimus, ut sit septies centena octoginta octo
 millia. Quod si ex Herodoto restituere placet, sic legendum. Decies
 septies octoginta millia. Nam Herodotus præter peditatum etiã octo-
 ginta millia equitum fuisse author est. Cum autem Plinius dicat Py-
 thium quinq; mensium stipendium & frumentum exercitui Xerxis
 pollicitum esse, quinq; filiorum suorum nomine, ut tantum uni uaca-
 tionem militiæ impetraret, existimo quadragies centena millia sta-
 terum Daricorum, tanto exercitui in stipendiu et frumentũ coemẽ-
 dum sufficere in quinq; menses potuisse. Vt igitur minimum nume-
 rũ sequamur, id est septingenta millia, fac ut singuli in mensem ter-
 nos aureos coronatos acceperint, hac ratione in singulos menses sti-
 pendium uicies semel centenis millibus stetit, quæ summa quinquies
 ducta ob quinq; menses, centies quinquies centena millia efficit. His
 equitatus stipendium addendum, quibus trecenta millia auxilia-
 rium addere nunc nolui, quia nondum contracta erant auxilia,
 quæ post transitum Helleponti sese Persis adiunxerunt ex Macedo-
 nia, Thessalia, Epiro & Græcia. Nunc igitur de stateribus Daricis

uideamus. Stateres quidam Alexandrei, quidam Darici, quidam
 erant Philippi Sed stater aureus minam argenti ualebat. Pollux.
 » ὁ δὲ χρυσοῦν σατήρ μνᾶν ἡδύνατο. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἰσαμείνοις τὴν μνᾶν
 » τῆς ῥοπᾶς σατήρα ὀνομάζουσι. Aureus, inq̄t, stater minam ualebat.
 nam & in ijs quæ appenduntur pondus minæ staterem nominaue
 » runt. καὶ ὅταν εἰπωσι πεντὰς αἶτηρον, πένταμνον δοκοῦσι λέγειν. &
 cum dicunt pentaſtaterum, id est quinq; staterum pondere, dicere ui
 dentur pentamnon, hoc est quinquemnale. hoc si est uerum, stater
 unus aureus quater nos minimum aureos numos Romanos ualebat.
 Quatuor enim aurei Romani quadringentos non amplius ſester
 » tios ualebant ut satis demonstratum est. ut fuerint stateres aurei un
 » ciales, cuiusmodi fere Lusitanici hodie aurei uisuntur denis aureis
 » æstimabiles. Demosth. πρὸς φορμίωνα. φορμίῳν δὲ φησιν ἀποδοῦναι
 » λάμπιδι ἐν βοσπόρῳ ἑκατὸν καὶ ἑικοσι σατήρας κυσικηνούς. ὁ δὲ κυ
 » σικηνὸς ἡδύνατο ἐκεῖ ἑικοσι καὶ ὀκτώ δραχμὰς ἀττικὰς. Phormio au
 tem dicit reddidisse se Lampidi in Bosphoro centum & uiginti state
 » res κυζικένος. At stater κυζικένος duodetriginta atticæ drachmas
 » ualet. & paulo post. τῶν μὲν γὰρ ἑκατὸν ἑικοσι σατήρων γίνονται
 » τρισχίλια τριακόσια ἑξήκοντα. ὁ δὲ τόμος ὁ ἰγγιὸς ὁ ἐφεκτὸς τῶν τρισ
 » κόντα μῶν ἢ τριῶν καὶ ἑξήκοντα, πεντακόσια δραχμὰ καὶ ἑξήκοντα.
 At qui centum & uiginti stateres fiunt tria millia trecenta sexagin
 » ta. Fœnus autem terreſtre ſesquisextum id est bis centesimum tri ginta
 trium minarum & sexaginta, quingentæ fiunt drachmæ & sexa
 » ginta. His uerbis apparet staterem κυζικένου paulominus tribus
 aureis coronatis ualuisse, sed atticæ stateres & persicæ uberores
 » multo fuisse & pondere & indicatura coniiciendum est, & præſer
 » tim Persicæ cum Babylonium talentum ephectam proportionem
 ad atticum habuerit. Stateres autem aureos hic intelligimus ex ijs
 » quæ sequuntur, etiam si Pollux stateris appellatione non magis au
 » reum, q̄ argenteum intelligendum censuerit. Sed notanda uerba
 » Demosthenis. Tria millia trecentæ sexaginta. & rursus. Triginta
 » trium minarum & sexaginta. Vbi drachmas subintelligi uoluit,
 » communi more loquendi apud græcos, ut apud Romanos numi intel
 » liguntur, ut alibi sæpe diximus. Quomodo autem apud Romanos
 » argentea nomismata drachmalia signabantur Atheniensium imita
 » tione, & aurea didrachma erant, sic apud Atheniē. & Persas &
 » Macedonas stateres aurei geminato pondere signabatur, hoc est octo
 » nis drachmis. certe nomisma unum hoc triennio argenteum uidi cu
 » ius lemma erat λυσιμάχου βασιλέως, Lysimachi regis. cuius pon

dus tunc non examinaui, nec alioqui numum magnopere conside-
 randum duxi, q̄ nihil tum harum rerum cogitarem, quare nec mi-
 hi oblatum mercatus sum. Hoc autem anno cum anxie perquirerē,
 & ter quaterq; argento rependere paratus essem, in tertias quar-
 tasq; manus peruenisse comperi, & tandem hinc exportatum. sed
 cum ab ijs percunctarer qui maxime meminisse uidebantur quan-
 tum ponderis traheret, aiebat unus se existimare semunciale no-
 misma fuisse. Id ille mihi facile persuasit, q̄ alter maius etiam pen-
 dus meminisse se dicebat, & ea mihi magnitudo nomismatis oculis
 obuersabatur, quæ (ut minimum) æquaret denarium Mediolanen-
 sem. rescui etiam a tertio in cuius tunc manu esset, id est cui ipse id
 dono dedisset (in quartam enim manum uenerat) sed uidere mihi
 postea non contigit. Siue autem stater is fuerit siue non, Daricus ta-
 men stater non minus denis aureis nostris ualuit, id est argenti mi-
 na. qua ratione fit, ut quadrages centena millia daricorum, qua-
 dringentes centena millia coronatorum ualuerint. Nunc igitur ap-
 paret Pythium Bithynium non modo septingentis & octo ginta mil-
 libus, sed plane decies centenis millibus atque adeo decies septies
 centenis, & equitatu præterea & classi stipendium & frumentum
 suppeditare in quinque menses potuisse. Hic obiter nonnihil dicen-
 dum de militari stipendio. cuius modus cum parum antehac statui
 potuisset, historia Cornelij Taciti Romæ nuper edita restituit ali-
 quot libris, nobis occasionem dedit & ansam aliquid de eo expli-
 candi. Stipendium militare quo tempore institutum fuerit, Lilius li-
 bro quarto ab urbe condita docet de Anxuris expugnatione loquēs
 » his uerbis. Oppidum uetere fortuna opulentum tres exercitus
 » diripere, eaq; primum benignitas imperatorum plebem patri-
 » bus conciliauit. additum deinde omnium maxime tempestiuo prin-
 » cipum in multitudinem munere, ut ante mentionem ulla plebis tri-
 » bunorum uel decerneret senatus ut stipendium miles de publico ac-
 » ciperet, cum ante id tempus de suo quisq; functus eo munere esset.
 » nihil unquam acceptum a plebe tanto gaudio traditur. Idem pau-
 » lum infra. Postremo indicto iam tributo edixerunt etiam tribuni
 » auxilio se futuros si quis in militare stipendium tributum non con-
 » tulisset. Patres bene cœptam rem perseueranter tueri. conferre
 » ipsi primum. & quia nondum argentum signatum erat, æs graue plau-
 » stris quidam ad ærarium conuehentes speciosam etiam collationem
 » faciebāt. His Liliij uerbis apparet cur æra merere milites dicantur,
 » curq; ærariū dictū sit, ab ære scilicet graui nodū argēteo numo p-

cisso. Tacitus uero lib. I. ab excessu Augusti, de seditione Pannonica
 loquens quæ circa initium principatus Tyberij contigit, ita inq̄t, uer
 » ba seditionem agitantium referēs. Quando ausuros exposcere reme
 » dia, nisi nouum ac nutantem adhuc principem precibus uel armis
 » adirent? Satis p̄ tot annos ignauia peccatum, q̄ tricena aut quadra
 » gena stipendia senes, & pleriq; truncato ex uulneribus corpore to
 » lerent. ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud uexillum re
 » tentos, alio uocabulo eosdem labores perferre. ac si quis tot casus ui
 » ta superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, ubi per nomen agro
 » rum uligines paludum uel inculta montium accipiant. Enim uero
 » militiam ipsam grauem infructuosam, denis in diem assibus ani
 » mam & corpus aestimari. Hinc uestem arma tentoria, hinc seuitiã
 » centurionum & uacationes munerum redimi. at Hercule uerbera
 » & uulnera, duram hyemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut ste
 » rilem pacem sempiterna. nec aliud lenamentum q̄ si certis sub legi
 » bus milita iniretur, ut singulos denarios mererent, sextusdecimus
 » stipendij annus finem afferret ne ultra sub uexillis tenerentur, sed
 » iisdem in castris præmium pecunia solueretur. An prætorias coh
 » tes quæ binos denarios acciperent, quæ post sedecim annos penati
 » bus suis reddantur, plus periculorum suscipere? & paulo post.
 » Responsum est à concione mandata esse Clementi ceturioni quæ per
 » ferret. is orditur de missione à sexdecim annis, de præmijs finitæ
 » militiæ, ut denarius diurnum stipēdium foret, ne ueterani sub uexil
 » lo haberentur. et rursus de instaurata seditione loquēs. Igitur uolu
 » tatis inter se rationibus placitum ut epistola nomine principis scri
 » berentur, missione dari uicena stipendia meritis. exauthorari q̄ se
 » nadena fecissent, ac retineri sub uexillo cæterorū immunes nisi pro
 » pulsandi hostis. His uerbis apparet ueteranos milites aliquãdo trice
 » na stipēdia implere solitos, aliquando quadragena, aliquando uice
 » na. nec ullum tempus perpetuo statutum fuisse. Simul ueteranos mi
 » litia exauthoratos non statim missionem adipisci solitos, sed indul
 » gentiore militia sub uexillis retineri quoad præmia et colonias ac
 » ciperent. ex quo planius intelligitur id quod Tranquillus in Tibe
 » rio scribit. atq; etiã missiones ueteranorum rarissimas fecit, ex se
 » nio mortem, ex morte compēdium captans. Verum ut suprädicitis
 » Taciti uerbis intelligimus denos asses diurnum stipēdium militare
 » fuisse, ita eadem uerba hoc significare uidentur denarium maius sti
 » pendium assibus denis fuisse ut fortasse hoc adiunare id possit qđ
 » superius hoc eodem libro diximus de denario quem Vitruuius se

decim assibus ualuisse tradidit Augusti tempore. quãq̃ olim signato statim argento denarius decem assibus ualisset. Quã rursus opinionem euertere uidetur Pliniũ dictum lib. XXXIII. his uerbis. Po-
 stea Annibale urgẽte. Q. Fabio maximo dictatore asses uncales facti. placuitq; denarium sedecim assibus permutari. quinarium octo-
 nis, sestertium quaternis. Ita resp. dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus. Hoc igitur lectores uiderint ac statuerint pro suo quisq; captu aut arbitrata, quando id summam rei a nobis corripertæ & explicatæ labefactare non potest, ut alibi diximus. Milites autem Romanos diurno stipendio denarium meruisse congruit cum eo, quod ex Thucydide scripsimus, de classario milite qui suo ministrisq; nomine binas drachmas merebat apud Athenienses. Tricenæ drachmæ id est stipendium menstruum tribus aureis coronatis ualebant. Centuriones uero duplex stipendium & equites triplex merebant. Quare Linius lib. septimo ab urbe condita, æque, inquit, impotens postulatum fuit ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) æra demerentur, q̃ aduersati coniurationi fuissent. hac ratione Lini equites nouenos nostros coronatos merebant in mensem. nunc nostri octonos & semissem merent. Prætoriani autem milites duplex stipendium merebant, qui castra circa urbem habebant quasi stipendium principem. Erant enim & prætoriani milites & cohortes urbanae, quod Tranquil. his uerbis significat de Augusto loquens. Legauit prætorianis militibus singula millia numism, cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecentos numos. Licet igitur hinc aestimare opulentiam imperij Romani sub Augusto, qui centum & quadraginta legiones sub signis prouinciatim dispositas habuit. cū unaquæq; legio minima aestimatione in annuo stipendio ducenta millia aureis coronatorum ferret, etiam sine equitum stipendio. Denæ. n. cohortes quingentariæ in legionibus erant, & centuriones duplex stipendium habebant. Auctum autem postea militum stipendium fuisse ex eo apparet, q̃ Tranquillus ait in Domitiano, Addidit & quartum stipendium militi aureos ternos. Hæc uerba significare uidentur sub Domitiano quartum incrementum milites accepisse. Sed Tranquillus dubium id nobis reliquit utrum menstruos aureos an potius annuos intelligamus. ego tamen menstruos intelligo. Milites etiam præter pecuniam arnonas & sagula & frumentum interdum accepisse legimus apud historicos, & præsertim apud Lampridium in Alexandro. nonne præterit Flauium Blondum libro sexto

Romæ triumphantis hæc aliter tradidisse. Sed ei non assensus sum. Hæc ut libro nostro tumultuarie adderem me compulit Franciscus Deloivus iudicum unus centenariæ famigeratæq; curiæ. q. ut est inter iuris pitissimos antiquarum rerum studiosissimus, huius loci Taciti Cornelij tempestive me admonuit, cum altera forte editione liber noster ad hunc locum impressus esset. ut si postridie admonitus essem, locum nullum hæc add. tuncula inventura capaxem sui fuerit. Librum apud nos attulerat uir literarum sacrarum professor facundissimus omniumq; bonorum authorum conquisitor & indagator sagacissimus Guilielmus Parvus, agens in comitatu principis, sacroq; ut ita loquar, oracularius eius. Eum librum Deloivus cum ab eo utendum rogasset, aut iure potius amicitie præcipide sumpisset, (unus enim tantum apud nos erat,) me quoq; ipsi ambo legere eum uoluerunt, ut in aliqua libri huius parte id quod de stipendio militari Tacitus scripserat, adsuerem. Hæc ferè sunt quæ de re numaria mensurisq; dici potuerunt. cuius rei semina se libasse Hermolaus Barbarus longe ingenio nobis doctrinaq; multiplici præstans in glossæ illis gloriatus est quæ in Plinium edidit gloriæ suæ segetem ac materiam, quem tamen authorem sic quoq; ad nos peruenisse dico, ut seminarium laudum studiosis omnibus in eo quotidie renascatur, etiam si ille primitias decerpserit. sed cum ipse multa de talento sestertio & libra colligentis quidem more non diligentis commemorasset, poteram inquit plura, sed quæ carptim, cursimq; uelut semina materiæ difficillimæ libauimus, dilato in aliud tempus pleniore commentario sufficient. mihi uero ille farragineam authoritatum diuersissima trudentium, immo ut plane dicam, segetum antipathiam miscuisse uidetur, & in unum semina dissidentia confidisse, ex quibus frugem aliquam bonam quoniam modo sperare poterit & promittere non intelligo, aliorum autem erit iudicium. Nos commentationis ab eo promissæ, sed erroneæ, nisi fallor, indagine inchoatæ, cæcis & perplexas ambages à capite rem exorsi, ita explorasse uidemur, & à limine statim introrsus perspectas luculentis uestigijs remeabiles fecisse, ut in Mæandros potius digressionum insinuasse, sic enim res ferebat, q. in Labyrinthum quendam disputationis iudicari debeamus. Deprehensi aliquibus in locis hæsimus, uel uerius substitimus, nusquam tamen aut flexu præuaticationis, aut saltu reticentiæ uel obliuionis, aut deniq; præcipitio temeritate elapsi. ponderum & mensurarum tractationem ita explicauimus, ut res natura inter se cognatæ, nominum etiam communio-

nem & ueluti gentilitatem agnoscerent. Quid tum, dicat aliquis, doct̄oribus igitur te præferendum censes? In hoc uno ego uero, cæteris in rebus ijs libens cædo quibus omnia propemodum debeo. sic sua hæcenus cuiusq; fuit in reparatione latinæ linguæ palma. Hoc ius non modo æqualium nostrorum, sed etiam posteritatis erit, etiam si ius obtinere nunc Galli apud iudices Gallos nequeunt. neq; uero præcepta unius aut alterius rei gloria, commentandi quoque in posterum materia consumpta, quæ adhuc largæ superest. Hoc tantum refert q̄ clariorum quidem illi aut plurium palmarum decora tulerunt, ego fortasse inter exigua ingenia qualibet acquiescere palma & debeam, & possim. sed alios ita uelim animatos esse, nostrates præcipue, quorum maxime gratia hoc opus suscipiendum duxi, ut maximum quodq; decus sic in medio positum esse putent, ut ingenium tantum & diligentiam referre non genus & cælum putent. sic fiet ut in huius laudis curriculo Italia omnium gentium magistra, lampadem, quod aiunt, Galliæ non tradat, sed comodat, aut tradat quidem sed fiduciariam uel precariam, uel potius det utendam usq; nobis & illis promiscuo. Quidni enim speremus quod alijs non negatum est qui longius remoti sunt? Rumpanitur licet Misopatrides, id est patriam ciuesq; suos exosi, natura Gallos hac dote non fraudauit, tamen si huius ætatis moribus, uel paucorum hominum uitio qui rerum arbitrium tenent, factum est, ut literarum bonarum studium nihil ad reipublicæ moderamen pertinere uideatur. Rempubicam semper appellare institui abusiue fortasse, in qua plurima ad priuatam utilitatem referri existimantur. Propter quod uidemus eo iam maiestatem publicam decidisse, ut censu ciues opibusq; multo magis, q̄ sensu & probatis moribus censeantur. Hinc illa stulta ac ridenda quorundam reputatio, qui nulla prorsus arte memorabili imbuti, ob uulgares quidem ut apud Romanos facultates, ut apud nos propemodum principales, non se modo copiosos, sed etiam, si dijs placet, beatos arbitrantur. cum si ad Romanos modulos diuitis appellationem metiamur, perpaucos hodie norimus præter primores procerum, quorum census centes & quinquages sestertium æstimetur. At tantam summam Pallas homo libertinus accipit, idq; decreto Romani senatus, ob id q̄ referendum ad curiam censuisset de foeminis, quæ se seruis concubitu miscuissent, eaque relatione statutum, ut quæ ignaro domino ad id prolapsa probaretur, in seruitutem sui consensisse uideretur. Cuius rei

authorem Tacitum, Pliniumq; oratorem habemus. Idq; senatuscon-
 sultum postea a Iustiniano principe sublatum est. Quis autem ho-
 die eorum qui aurum metiri non numerare dicuntur, uel etiam qui
 pala uersare aureos grumulos dictantur, ducenties sestertium posse
 dere creditur? At Aesopus tragædus post coenas illas luxu stupen-
 do memorabiles, tantundem hæredi filio reliquit, unde margaritas
 ipse sorbendas conuiuis apposuit non mediocris pretij. Age Curio
 tribunus plæbis nonne sexcenties sestertium æris alieni habuisse
 memoratur? quod pèrinde est, ac si nunc dicas quindecies centena
 millia aureorum, tanti tamen & pluris Cæsar ciuis adhuc Roma-
 nus nondum dictator, in Gallia res gerens, conciones eius ad popu-
 lû licitatus est, & redemit. Paulus consul Romanus mille & quin-
 gentis talentis eidem Cæsari eodem tempore auctoritatem sui con-
 sulatus addixit, ea demum lege ut Remp. exagitantem patientiam ac-
 commodaret. Iam senatores Romanos qui defecti facultatibus dice-
 rentur, quingena quotannis sestertia solitos accipere a principibus
 constat, quis honestam sic enim aiebant, paupertatem tolerare pos-
 sent innocenter. Nunc uero quotus quisq; tantum habet pensitatio-
 nis annuæ si paucos gentiliû regis excipias? Contra Nero perdi-
 tis iam rebus, senatum Romanum coegit centies sestertium sibi quo-
 tannis pensitare. quam summam sine stupore meminisse iam nemo
 potest. Mitto q; Ciceroni oratori qui semper a Romanis tenuis existi-
 matus est, superficies ædium senatus consulto non minoris quin-
 quaginta millibus aureûm nostrorum æstimata est, & uillati-
 cum ædificium pluris q̄ duodecim. Seneca etiam uir philosophus,
 ut ex eius monumentis apparet, sed rerum actui præpositus a Ne-
 rone, quadriennio ter millies sestertium quæsiuit, quod certe necesse
 est, ut fidem scriptis eius & auctoritatem deroget. Si enim scripta
 eius æstimentur, nemo unq; animosius calasse diuitias, & pauperiem
 securâ astrictus eo amplexus fuisse uidebitur. Tarius Ruffus, quod
 pene omni, infima natalium humilitate consulatum militari indu-
 stria meritis, circiter mille sestertium liberalitate Augusti congestum
 agris coemundis exhaustit, ut author est Plinius libro decimo octa-
 uo. Seneca author est Lentulum Augurem eodem Augusto principe
 quater millies suum uidisse, quanti hodie decem primorum Gallie
 patrimonia esse uix possunt, etiam quanti plurimo uenire possunt
 æstimata. Ab hoc numero principem tantum & generum eius exi-
 mo, cui regnum debetur si regi superstes fuerit. Quonam modo
 igitur beatos existimare possumus, qui omneis cogitationes suas,
 omneis.

omnes animi sensus, omnes uitæ actiones, omnia publica, priuataq; officia, & uiuendi deniq; moriendiq; rationem ad cumulandas opes referunt, quæ in priuatis hodie fortunis esse non nisi despicabiles possunt? vnum tantum genus hominum excipi necesse est, quod omnium ipsum generum minime esse exceptum oportebat. Hi sunt sacerdotes, quos nunc ferme solos secundum reges & principes opulentos esse cernimus, & plurimum opibus tribuere. quod genus unum reges inter amicos habent, in quo se suamq; admirantur potentiam. nulla enim æque parte uitæ beatores ipsis mortalium esse licet. Hic mihi quæ memini uidiq; reputanti, exclamare subit, miseram te simul & fortunatam Franciam, tu ut maiorum placita senatusconsultis sacrosanctis confirmata, tot annorum usu comprobata, ambitione nunc scelerata antiquare contendas? & singularem prerogatiuam pontificatui summo non eblanditam, non expressam, non emendicatam, sed maiorum nostrorum merito postulatam, exoritam, repensam, ut tibi uni iure prisco, à maiorum gentium pontificibus prodicto in rerum sacrarum constitutione uti liceret, nunc indultæ legis abusu festines ire perditum? unde igitur tibi frontem peculiarem illam sanctionem citandi, qua tu tantopere gloriare uelut decore quodam religionis? unde libertatem aut fiduciam Christianissimam te uocandi, si non qua religione eximium nomen, legemq; pietatis tuæ testem comparasti, eadem religione tu ipsa retinere uis? O plaudendū erratum hostibus tuis illis, qui hoc tibi felicitatis, regniq; fortasse Palladium, uelut cælo delapsum munus inuident, quo uel ablato uel intercidente tu perinde fortunata esse non potes. Vide quæso ne te nimium terrigenis illis credas quos ob id gigantes appellauit antiquitas, qui titulosas amplitudines architectantes, Aloidarum exemplo theomachiam meditari uidentur. Nam ut illi immanium spirituum homines Pelion Osæ aduolentes, & ijs rursus Pindum & Othrin Lapitharum sedem subuehentes, in cælum tandem scandere, & superis uim afferre cogitabant, sic isti pontificatus & antistitia alijs alia adaggerantes, ipsa strue dissentanea rerum male coherentium, uim inferre superis sacrisq; canonibus quos patres suaserunt, merito ditantur. Horum nonnullos nec prudentia nec doctrina præditos uir quidam acer apud nos cum uideret, dicere haud inficite solebat, absurdos oportere esse choragos aut certe dissolutos, qui Hercules Titanumq; personas uenustulis interdum cupidinibus accommodarent. Harum enim rerum culpâ à capite & uertice Chri-

sciani nominis publicus consensus arcessit, q̄ nisi recte constitutus sit, inferiora ab eo membra morborum causas trahunt. Quare in uotis esse piorum identidem uidemus statim atq; illa indignitas oculis obuersatur, ut aut columen ecclesiæ componat providentia, aut certe aliud commodius & congruentius reponat. Idq; merito in uotis est. Columne enim utroso uel infirmo, tectum ædis sacræ aut corruat necesse est, aut collabefactetur, ac subinde turbinibus & procellis omnia intus pateant, errorum nebule subeant, & decumbentibus pruinis interiora frigeant, ut ne ignis q̄dem ille caritatis æternus ultra manere possit. Neq; uero me latet ipsa domus fundamenta in petram firmissimam artificio manu iacta, nulla ui posse conuelli uel subruui, non aëria, non terrena. Nam ne operis quidem compages diuina manu coagmentata, ullo disturbari machinamento potest. sed decor operis in aspectu & expolitio emendata non manent, ex quibus authoritas ædibus comparatur. Nunc autem pietas & religio huius ædis ædituæ magno uociferatu queruntur eam proportionem asseruatam non esse, quã architectonica manus primum modulatæ sunt. id quod caput esse constat dedecoris luculenti. Huius inconcinnitatis causam homines ad Mercurium referunt institorem, qui iam inde ex quo lumen mundi regere, & auriga summum currus esse cœpit, non ut olim Phaëton cum se in currum luminosum sustulisset, conflagrationem orbi intulisset, sed tenebras potius teterrimas offudisse dicitur. unde factum esse uideamus ut in castris sacrosanctis plerunq; nihil recte atq; ordine constitutum esse uideatur. Primum uix decimus quisq; ordines ducentium decumana porta ingredi existimatur. deinde laxissime quidam tendentes, uix gregario muliti locum uestigialem relinquunt. adde q̄ nec manipulos recensere, nec cohortes ipsi concenturiare nouerunt. quid q̄ plures stationes obtinent, qui uni satis esse nequeunt? quid si etiam omnes eas deferentes, longissime per urbes expatiari uidentur, hostilis incursus & populationum securi, nec minus stipendia illis procedunt, q̄ si ab statuibus pedem transuersum non discederent? Iam illud cuiusmodi esse dicemus, q̄ qui plurimum uicem gerunt, ij immunes ferè solent esse, ut ne uicem quidem saltem centuriam in speciem teneant, cuius metu munifices in opere milites contineant? quid qui perpetuam immunitatem habent, regum & principum latera indecore stipantes, æterna animi destinatione a statuibus castris domum emanstantes? qui si disciplina castrorum ualeret, pro castris ipsis uigiles excubare deberent. Hæc fierent si

in augustali ordines & uacationes non uenirent. si non atra inau-
spicataq; Celæno contactu suo fœdissimo res purissimas atq; sanctis-
simas quotidie impiaret. Etenim per Christum ipsum sacerdotij
conditorem utrum qui scelerata porta in ecclesiam castrensem irru-
pisse se sciunt (de quibusdam loquor non de plurimis) in ecclesiam
ouantem & coelestem admissum iri se putant. num commercium
aliquod superis esse sperant cum ijs qui cothurnatis flagitijs se sa-
craq; Chryhana conscelerare non timent. Proinde uideamus quid-
nā habet simile hodiernus antistitum status & sacrae ciuitatis pro-
cerum, cum Christo ciuitatis eius conditore & comitatu ipsius. Non
ne si in uniuersum cleri nostri faciem cultumq; consideres, dicere ca-
garis sponsam, ut ita dicam, sponso nuncium remisisse, suasq; ipsum
sibi res habere iussisse. Ille paupertatis assertor, & erumnosorum
signifer, cohorte etiam pullata semper stipatus erat. Hi opibus cir-
cunfluentes & delitijs otioq; torpidi, conspicui in aula uelunt esse se
ricato lautioq; comitatu. atque inter hos, si superis placet, Hieroduli
quidam uidentur, homines sacrae seruituti mancipati, quos ne in pu-
blicum quidem prodire moribus deuotorum conuenit, nisi operam
interim religioni & pietati nauare uideantur. Ille cum nihil posse-
dere uisus est, tum suos omnes affectus omnium fortunarum posse-
sione deiecit. Hi unde illi deiecti sponte decesserant, cum eorum sint
successores, uelut interdicto recuperatorio opulentam etiam bono-
rum possessionem reposcunt. Auspice igitur Mercurio contracta spon-
salia non pronuba pietate, nec charitatem nec reuerentiam coniun-
gij sacrosancti retinent, nec ad frugem aliquam bonam salutaremq;
perueniunt. Age quam tandem causa sacrosanctos esse se uo-
lunt. nempe q̄ homines insignibus Christi amicti inter arma or-
thodoxa inuiolabiles semper fuerunt, non aliter, atque caducea-
tores hodie paludati inter acies commeant. Si igitur gestamina &
exuniæ Christi sacrosanctos eos ac reuerendos faciunt, non ne cul-
tus & habitus Christicolis dissentaneus profanos eos facit quod qui-
dem in ipsis est. O stultam hominum opinionem. atqui si ue-
neranda cruce quasi claua Herculis Alexiaci, si lituo summo-
ueri se turba ab eis patitur pullata iuxta & purpurata, si ma-
gistratibus & honoribus fungentes, fasces eis ciuiles & prae-
xtas summittunt, & quidem cum summa animi aequitate, am-
pliora utique ea insignia existimare debebant, quæ Teletarches
ipse Christus cerimoniais suis consecrauit, & quibus etiam sce-
ptrā regum summitati nonnunquam constituit, q̄ fastum luxu con-

spicium, qui proceres tantum & potentatus decet, & quo uno sus-
 picari se maxime diuites à plebecula uolunt. Quod si ceteri hominum
 ordines exemplo ab eis prodito exuere dei reuerentiam & pon-
 tificale obsequium in animum inducerent, consecrataq; à maiori-
 bus patrimonia sacrosancta non haberent, nec piaculum esse pu-
 tarent eos uiros uiolare quos Christus dominus noster delicias su-
 as uocauit, quid istis tandem fieret, quis citra culturam & semen-
 tem, ut aiunt, omnia nasci uidemus? Erubescant igitur aliquando,
 & caueant ne animos saltem militares & feroces exoluant religio-
 ne, & quandoquidem ipsi sacra profanis permiscuerunt, uideant
 etiam etiamq; ne eorum licentiam uulgus hominum albam, ut dici-
 tur, amissim esse interpretetur, quæ discrimen sacri profaniq; sus-
 tulisse iam uideatur. Sed quando in opulentia regia & redditibus
 opimis summa eorum felicitas sita est, quæro quo tandem titulo
 ea se possidere credant. neque enim quolibet titulo fructus suos
 faciunt. atqui ut omnia genera rerum legitime querendarum
 recenseant, nullum, ut opinor, aliud inuenient quo iuste, atq; in-
 nocenter hæc possidere possint quam pro donato. At hoc titulo pos-
 sidenti non satis est rem sibi esse donatam opinari, sed re uera do-
 natam esse oportet, alioqui eam usu suam facere non potest. Mit-
 to quod siquid mei iudicij est, ut utar antiquo uerbo sententiam dicen-
 tium, hæc non eis donata dici debent, sed fidei commissæ, quod
 uerbum non modo fidem bonam, sed etiam necessitatem rerum re-
 situendarum agnoscit. id quod si non in omnia, certe in ea sacerdo-
 tia ualet quæ fiducia contracta aut deferuntur, aut conferuntur. Sed
 quoniam prisca iam seueritas uetustatem non perferre creditur, ut
 id quod dictum est præteream, certe peculiari se titulo seu fidei
 commissum seu donatum tenere non negabunt. Quod si fateantur,
 num etiam tum fructus ita suos facient, ut & helluari, & obli-
 gurire, & per luxum profusissimum absumere ex animi sui uel
 libidine uel sententia possint? nisi uero non peculiare esse potest
 quod a domino seruus, & clericus seruus accipit, in coloniam ipse
 dominicam ascriptus. Accipit autem in Francia aut à domino pro-
 tinus paracletio suffragatore, quod rarum est, aut à summo domini
 atriensi, quod frequenter euenit. quod autem secus queritur id est
 sacrilegæ indicatione, id à prædone possessum in ius transire non
 potest. sic fit ut nihil peculiari habeant quod non sit profectum, &
 calendarium factitare debeant & diurnum. nisi si fortasse antist-
 tum actus lege euangelica tabularum conficiendarum necessitate so-
 lutus

lulus potest esse, cum antistes aut cœnobiarcha nunq̄ officio perfun-
ctus esse uideatur, anteq̄ omnia pensa familiæ exegit accurate. Neq̄
enim antistes promi condi penus dominicæ censentur esse, & sum-
mæ rei familiaris dispensandæ præesse, & non uniuersi actus cui
præsunt ratio ad numum eis constare debet. Nam q̄ placita maio-
rum inferiores & minutulos actus pontificalis liberalitatis & mu-
neris esse uoluerunt, id ideo factum esse clarum est, q̄ ut uicariorū
olim errata atrienses præstabant, sic illorum isti tenentur uel per-
peram uel negligenter transactis, usq̄ adeo ut eorum reliquamenta
horū fide stare credantur. Quoniam uero hæc meminisse nequeunt
qui bonam partem ætatis inter aulicos agunt omni lege salutes, etiam
si legitimum ipsi personam standi in eo conuentu habere non putan-
tur, de summo sanè iure decedamus, & de suo ac dome. co & con-
tubernali tantum actu tabulas eos præferre postulemus. Fac igitur,
quoniam id mediocre est, in paginam acceptorum decem esse millia
aureorum relata, quantulā eius summæ partē expensam domino
ferre possint, qui nihil aut parū in usus pios uertunt. Age recitentur
expensorum nomina, pro superi immortales, in cupedias, in deli-
tias popinales, & in luxū mensariū, in equitum numerosum &
elegans in instrumentum lautum episcopij, in supellectilem, in uasa
argentea, in uestim stragulam & peripetasmata, in spondijū cohortis
honorariæ sericatorum & calamistratorum, in auitum & ac-
cipitrarios, in uenaticum ministerium instrumentumq̄, in ferculorū
structores in surras, in ludios, in acromata, in thymelicos, in eos
quos à caullis habent & à uoluptatibus, in deliciarum mille no-
mina. Adde etiā si placet, in aleā, & in ea deniq̄ quæ non nisi sub-
ditito nomine in rationes referuntur, & quæ in ea cedunt quæ fe-
riatos oblectant, & animi causa uel morigris uel aliter obsequioso
expensantur. In his nominibus ita consumptā acceptorum summā
inuenies, ut uix decima pars in erogationes pias & in rem domini-
cam supersit, & hæcenus ita loquor quasi in libros cœmundos ni-
hil cedat, & in eos quos antistes nostri, ut credo, à tudijis habere
solent. Certe multi sunt eiusmodi queis omnino decebat bonis inter
dictum esse, & curatores ut furiosis dari, id quod nullo iure ponti-
ficio cautū esse mirū est. Ecqua enim esse maior dementia potest, q̄
si seruus per nequitiam peculium dilapidet à domino profectū se-
uerissimo, q̄ uitæ & necis horrendæ liberam potestatem habeat.
Quomodo igitur helluones sacri patrimonij paria cū ratonibus do-
mini facient ad extremum, q̄ nihil nunc pensi habere uidentur quo

minus amplissimorum sacerdotiorum redditus in delicias & nugas
 & fastum ab eo ordine abhorrentem prodigant? atq; ita prodigant
 ut non sibi tantum damnosi & exitabiles esse, sed etiam conspicua
 luxurie periculum & errorem contuentibus creare uideantur? q
 cum eos nec dei nec legum uident esse metuentes, sensim et ipsi sacræ
 legis exuunt reuerentiam. Nisi uero putamus prægrandes a' maio-
 ribus nostris uberesq; possessiones, non modo gentilitijs hæreditati-
 bus detractas, sed etiam iuri humano & commercio exemptas, ut
 libidini & uoluptati sacerdotali seruirent, & opima prædia opti-
 mo eos iure ac nulli uectigalia tenere uoluisse, ut eorum affectis cin-
 cinnatulis & prælauto cultu nitentibus stipendia pensitarent. Domi-
 nus noster e' prouincia iam iam decessurus palam uociferatus est se
 uiam esse & ueritatem, num igitur aut ipse aut eius e' uestigio se qua-
 ces hæc exempla prodiderunt? nunciabi in ea uia qua inierunt, hæ-
 rum rerum uestigia reliquerunt? Ecquando autem hæc uestigia in
 montem ferre sacrum uisa sunt? postremo ecquis hanc uiam secu-
 it eorum quidem quos decreta pontificia inter diuos referendos esse
 censuerunt? Verum, o' superi boni, quonam modo Christi imitatores
 esse possunt, qui & parens ipse caritatis et assertor summittentium
 se animorum fuit, si familiæ domini benigne non faciunt, aut si ani-
 mo sublimipeta eminere super cæteros omni modo gestunt? O' reli-
 gionem neglectam, o' mores euersos & præposteros. Hi factores et
 cupedinaris, & luxus uoluptatisq; insitores adiunant, quos fruga-
 litatis & continentię authores esse decebat, ut domestica parsimo-
 nia quasitis egentium & destitutorum multitudini opitulari possent.
 Quam si ij qui profana patrimonia uel hæritate uel iusto manci-
 pio acceperunt, conficiendarum rationum lege non sunt soluti (id. n.
 responsis eorum cauetur qui diuini iuris prudentes fuisse perhiben-
 tur, nec ratione caret. Nam quis nostrum non precario possidet qe
 quid habet, & uectigale possidet? Sed nos exitabili errore ducti,
 aduentitia nobis omnia esse credimus & omni præstatione libera
 qua titulo quocunq; civili parauimus). Si igitur profana facultates, et
 omni religione puræ, ita tamen affectæ sunt primigenio iure, & ita
 in fide summa positæ rerum omnium conditoris, qui quiduis quo-
 cunq; tempore pignerari pro potestate potest, ut uniuicq; mortalium
 accepti debeat & expesi ratio apud deum cõstare, nisi nexu ad ex-
 tremum uult inire, qd ijs fiet seruis nequa q nihil non habent pe-
 culiare, & nulla nõ in parte peculij conturbare noscuntur? utrum
 uerba pro rebus creditori eidẽ & domino sperant se reddituros?

At is nomina se exacturum foeneratoria acerbitate praedixit. Nunc centesimo comite feroces & opibus aemulis regiae opulētiaē, maxima tum pecunia miseri appellabuntur. Num igitur debita tunc transcribere licebit, aut expromissores dare? quos? Nullus enim praesto erit q̄ expensum sibi aliqd ferri uelit, eorum q̄dem q̄bus dominus fide sua dari iussit, nec dominus acceptum feret q̄cqd non in pias aut honestas erogationes expensum est. Age quonam tandē modo rationes suas domino approbabit, q̄ omnia uel pleraq; non Christo, non paraclito, non sanctis suffragijs, sed Mercurio, sed commercio, sed sacrilegae ambitioni accepta retulerunt? Restat ut uel alogistiā meditentur, si obtineri in eo iudicio potest, aut addicti protinus non ducantur sed trahātur. O Cimmerias huius uitae tenebras, quae plerunq; trans nebulam praesentis sensus non cernit. fit autem nescio quomodo ut mens humana uel aulicis delinimentis uel uoluptarijs titillata, ultra id non prospiciat quod adest uel quod instat. intestinos enim oculos praestringunt fulgetrae quaedam micantes imaginariae felicitatis, quae per assentationum (ut ita dicam) nubila salutatio numq; illiberalium eliduntur in illa rapida tempestate tollētis eos fortunae. Ac cedunt ambitio & cupiditas oculorum merae suffusionis, quae ueras rerum species eos uidere non sinunt, imagines ludibundas oculis obtendētes, uisus ludificatriculas. Qui si ad secessum studiorum annos saltem uitae iam uergentis compararent, & oraculorum conspicijs sacrorumq; speculaminum uterentur, futura sane ut praesentia certissime contuerentur. Supradicti uero erroris germana est praeteritorum obliuio surrepens. etenim qui futuram animorum conditionem non prouidentes, delitijs uitae praesentis libenter acquiescunt, si tamen in hac uita delitiae esse possunt, ij minisse nequeunt arbitrum eundem & creditorem deum ex edicto suo perpetuo ius dicturum esse interminatum, ut Cassianam quidem sententiam horrere debeamus, nisi plane stupidi & capti mente simus. Nam cum edictum tot praconijs tam minacibus proditum, tot actuarijs exceptum, tot scribis tam grauibus perscriptum, tot testibus classicis obsignatum habeamus & probatum, quorum etiam partim non dubitarunt capite cauere quae repromisit dominus aut interminatus est, partim omnibus fortunis oppositis fide sua esse iusserunt, quid causae est quin scientes prudentes que impingamus in offensionem eius a quo prouocatio non est, si= cut nec apud eum deprecatio simulac in iudicium uentum est, immo uero, quin uiui uidentes que ab hoste teterrimo obtorta gu-

la trahamur. Cur igitur nos hæc ueritatis inuolucra, maiesta-
 tem etiam sapientiæ si ad manum aspicias, præferentia, quasi uisa
 quædã per nebulam, ut aiunt, primi somni concepta, despiciari per-
 gimus? nisi uero hæc despiciari non uidemur, qui ueritatis diuinæ seue-
 ritatem non timemus, tum ijs tot oraculis intentatam quotidie lecti-
 tandis, tum rerum euentis districtam ad quæ nõ animaduertimus,
 uelut ad inculcatas sanctiones antiquatæ iam legis auribus ocule-
 scentes. scilicet hoc illud est, omnes rationes nostras in benignitate et
 misericordia herili repositas habemus. hac spe deterrima mancipia
 hilariter uitam ac nequiter agimus. Quin igitur accingimur ad eã
 benignitatẽ quoquomodo prouocadã? Videamus p̄ superos immor-
 tales ne contẽptus hic sit potius diuinitatis q̄ meditatio quædã ueniẽ
 consequẽdẽ. Cõmentã sunt ista ueteratoris spiritus, q̄ primæ noxæ
 suasor & impulsor, in hanc errorum odyssẽã, genus humanũ deduxit.
 q̄q̄ impudens est atq; improba nostra hæc deprecatio, nõ cau-
 sam dicendã meditantium, sed dissolutam miserordiam oscitanter
 implorantium, utiq; qui ex uinculis scelerum & delictorum uni-
 cuiq; nostrum causam esse dicendam sciamus. Nunc quando unun-
 quenq; blandiri ignauitæ ac iniquitati suæ iuuat, uideamus quo iure,
 qua actiõne, qua formula cernere eam hæreditatem possimus, quam
 Christus dominus noster testamento illo suo in procinctu nuncupa-
 » to sequacibus sui reliquit. Si quis, inquit, uul post me uenire, tollat
 » crucem suam. hæredes suos futuros tollere crucem quenq; suam &
 se sequi ð uestigio iussit, alioqui indignos hæreditate sua pronun-
 ciavit. Quibus uerbis quid aliud agit, nisi eis qui in album æter-
 næ prouidentie referendi sunt, præscribit, ut per ea uestigia quæ
 ipse inter mortales agens impressit, æternam beatitudinem inuehi-
 gandam habeant, ut per huius sæculi ærumnas atq; inculpatæ uitæ
 salebras ad summam tranquillitatem & securitatem transeant,
 quæ legitima pars est hæreditatis quam Christus ipse familie suæ
 sponndit, & aduendam reliquit. hanc hæreditatem si summo &
 legitimo iure, quod ius quatuor tabularum appellare possumus, adire
 iam nequimus, quandoquidem diuorum & beatorum reliquias
 quasi ossa gigantum heroumq; miramur, quorum similes nullos
 edunt ætates iam effictæ, at certe libentes faciamus, ut formula
 quadam indulgentiore æternam bonorum possessionem aut pete-
 mus, aut postulemus. Id enim sanè p̄ rinde sit, ac si legitimo &
 antiquo iure inter hæredes censeremur, siue summum ius domi-
 nus, id est euangelicum sæculis infirmioribus remisit, siue potius
 ita nunc

ita nunc credi ex usu uitæ delicatioris est . sed uideamus quæso
 ut secundum tabulas bonorum possessionem petamus , quando-
 quidem nec iniustus eas tabulas nec inductas esse nouimus . Neq;
 uero bonorum possessores erimus aut hæredes , & non commo-
 da , incommodaq; hereditaria iure in nos transibunt , siquidem
 bonorum appellatio in utranq; partem ualet , etiam indulgen-
 tioris iure , quod prætorium uocant . Ita fit ut nec hæredes esse
 Christi , nec bonorum possessores queamus , si præsentis uitæ de-
 litijs perfrui laboremus . at nos uelut agnatione quadam infir-
 mioris naturæ , nec iam eam legem ferentis quam deus immorta-
 lis sanguine Christi sui carissimi sanxit , testamentum diuinum &
 æternum ruptumri nobis persuademus , aut irritum tandem quo-
 quo modo factumuri . quasi uero dominus idem & pater ad hæ-
 reditatem impios liberos , seruosq; contumaces admissurus sit , nec
 alios olim obsequentiores & bonæ frugis quæsiturus , in quos cadu-
 cas partes transcribere hereditatis suæ possit . tametsi id testamen-
 tum quonammodo rumpi potest , cum in eo nullus præteritus sit ?
 etiam si primus ceris pauperes instituti sunt , et ab eodem gradu ex-
 hæredes facti diuites sarcinis præpediti . Quare qui supplicia im-
 piorum euitare , & superum præmiis mereri concupiunt , hoc ui-
 dere debent & præcipue antiquitates , cum quibus nunc nobis res est ;
 ne per redundantem opes ui tam delicatam traducant . sed ut ser-
 uatoris nostri exemplo , qui erumnosam suis uitam præscripsit &
 indigam , sarcinas & ipsi suas mulis . (ut dicitur) Marianis conue-
 hant , quod nihil aliud esse puto quam inter cruciatos dominum
 signiferum è uestigio sequi . Nunc adde caritatem comitem fidelis-
 simam , digitum transuersum à uiro bono non discedentem . adde
 animi æquitatem in spem semper intentam , quasiq; uiatici largam
 benignamq; suppeditatricem , iam intelliges nullum esse hoc mol-
 lius uehiculum , etiam si per prærupta & confragosa uia nobis
 ineunda sit . Quis autem hæc reputans compotes eos mentis exi-
 stimari possit , qui cum uni pontificatui uix queant satis esse , alte-
 rum etiam addere uel plures non dubitant ? quis non mente ca-
 ptos sacerdotes iudicare , qui modum utriusq; pagine nullum esse arbi-
 trantur , cum ipsi maxime inuita atq; subducta ratione actum suum do-
 mino probare teneantur ? At nunc pontificatui cœnobiarchiã quasi con-
 iugè adiungere , tam solene apud nos coepit esse , ut mancus pontificatus
 aut cælebs alioq; eẽ uideatur , pinde , atq; si semiuirum cõiugè eẽ cõtẽ-
 das , quia uxorẽ cõiuginã nõ habeat . Ego uero hæc in plerisq; sacerdo-

tibus tam inter se dissidere censeo, quã coniugem & pellicem in hominibus profanus, etiam si de hac re iurisperitentium antiquorum responsa annos ferre ut dicitur hac ætate non uidentur, mundo iam præcipiti. Quãquid aut confidentius admitti aut amentius potest, quã eum diem non extimescere quo dominus noster sententiam laturus est de cuiusque meritis, iisdem ipsis conscriptis & assidentibus & uitæ dissimilitudinem istis exprobrantibus quos potestatis in nos suæ authores nobis laudant? In quo admirari subit hominum ueracordiam uel dirum quandam furorem, qui successorio iure putant ad se à Christi pedisse quis potestatem, non etiã sanctitatis et continentie demissæ necessitatẽ transmissam. Enimvero palmariũ illud credo apud deum inuentum, fiducia contracta antistita retinendi quæ inter se alias colliduntur. uidelicet quasi perpetuæ fiduciæ non instar plenum habeant tituli legitimum quod ad fruenda quidem sacerdotia pertinet, aut quasi impostura fieri possit diuinitati. Quid enim refert mandati an negotiorum gestorum teneantur, cum utraq; actio bonam fidem agnoscere debeat? Pro dei hominumque fidem, gratum id esse providentiæ credam, ut qui uirilem operam implere non uidentur, ter aut quater & pluries antistites appellentur? & qui tres ciere sacros canones nequeunt, ternis sæpe lituis turbam doctorum summoueant? Illi ne ut fiduciaria legitimis antistita cõiungant, quasi in hominum penuria singuli multorum prouincias obire nunc cogantur, cum tot graues uiros, doctrina & moribus commendabiles, uitam primorum ut ita dicam digitorum suctu uersino more tollerare uideamus? Præclarum uero exemplum, & in uniuersum ad religionis orthodoxæ decus atque incrementum pertinens, hominuculos bonarum artium ignaros, titulos & multorum uersuum appellationibus insignes haberi & augustos, cum interim docti uiri, ac uitæ sanctioris ornamentis præditi, puris nominibus nuncupati, cum suggillatione cultus diuini egentes uitam transigant? Profecto si uere res humanas æstimare possemus, nos magis monstrificos istos, quã Geryones illos in fabulis decantatos iudicaremus. Concionator quidam perlepidus cauillari non pridem ita eos solebat ut diceret, huiusmodi istos sibi uideri quales sunt quæ in ædibus sacris mutualares statuæ pilis aut columnis imponuntur. ut enim illic simulachra quædam uelut oneri cedentia uidemus, quæ uel mutulorum uicem sustinent, uel extra abacos mutulorum proiecta sunt, eamque speciem intuenti præbent, ut magnopere uiti operi ferendo atque insuadere uideantur, cum re uera sensu sine carentia, ac nihil ipsa facie

nitentium saxeam adiuent firmitatem. Ita atlantes istos summis scapis columnarum in fano domni superpositos, titulosa illa amplitudine appellationumq; maiestate, uenerandorum senum instar sanctitatemq; præferre, speciemq; luculentam præbere grauissimorum patrum sanctuarium domini fulcientium, & cælum ut ita dicam sustinentium. Sed stupidam eorum ignorantiam, aut incuriam dissolutam intuenti, paterenihilo eos strenuiores statuis lapideis esse, quod ad munia quidem sacrosancta pie, ac religiose obeunda pertinet, & ad maiestatem legis diuinæ inter homines conseruandam, quod firmamentum est maximum ædium diuinarum. Proinde, ut monstra hominum antiquitas nunquam cælo delapsa esse censuit, sed terrigenas eos & poetæ & sacri uates appellauerunt, ut gigantum nomen indicat, & ad perniciem mortaliū editos esse cœnerunt, eorum internitionem aut diuinæ potentæ, aut heroicis ærumnis utriq; dedicantes, Ita nos præcari sperareq; debemus summum quendam pontificem cum suo senatu extitutum, qui diuino numine instinctus, cum ob alia in re ecclesiastica constituenda promerita, tum uero ob hunc ipsum laborem Herculis Alexiaci nomine nobilitari uelit. quin & ipsum iam extitisse credere fortasse debemus. etenim qui nunc summæ rei Christianæ præest, letis auibus renunciatus, tantam etiam alioqui expectationem sui excitauit, ut insignem omnino ac nobilem factururus pontificatum suum clarissimis institutis putetur. Esse autem istos gigantes eloquio grauissimo illius sapientis apparet, qui in parabolis symbolicis inquit, Vir qui aberrauerit a uia iustitiæ, in conuentu gigantum requiescet. Atqui nos uiam iustitiæ esse diximus quam Christus nobis præiuit inter mortales agens. Ipse enim præmonstrator fuit uia ferentis in cælum. Ipse eorum fuit Hercules portentorum, quæ ne uirtus quidem heroiæ conficere aut superare potuit. Porro gigantum pedes in draconum uolumina desuisse fabulæ tradiderunt. Quo figmento prisca significare uoluerunt nihil rectum istos homines, nihil arduum cogitare, sed omnes eorum actus, omnes animi sensus humi serpere, uel uerius deorsum uergere ad inferos. Hæc monstra ex religione recta & clarissima & in cælum semper intenta tolli, cum optimus quisq; hodie & grauissimus primi secundi & ultimi sacerdotum ordinis possit, & hoc unum in uotis habet, tum interest exempli in uniuersum recte atque ordine constitui rem clericam & ecclesiasticam. ne reliqui ordines ultra tam grauiter opinentur de ordine

sanctissimo sacerdotum, cuius omnia facta, dictaq; magnopere pertinent ad exemplum. Atqui necesse est ut nostrae memoriae antequam licentia luxu plena, stultitiam priscis exprobraret, qui disciplinae tenaces euangelicae, uoluptatem ac diuitias procul à contubernio suo summouerunt. aut ut eorum sanctimonia impietatis istos insimulet ac manifestos reddat, qui fortunae magis q̄ ueritati litare cupientes, religionem orthodoxam (quantum in eis fuit) in insulas relegarunt deliciarum nescias. Quis enim est hodie quin sciat & praedicet eo seueritatem ecclesiae tam maiestatemq; decidisse, ut quos disciplinae exactores esse seuerissimos oportebat, omniumq; officiorum ad pietatem religionemq; pertinentium, in remissiore uitam & licentiae atq; incuriae plenam non modo amplecti, sed etiam fouere tueriq; uideantur? Hosce autem homines quis credat cum hoc faciant, fidem bonam rectamq; agnoscere? Quin & eò iam uenisse nos puto, dicam enim quod sentio, ut sine culpa fortasse is cessare nequeat qui neglecta conuicturus, conuulsa restitutus, incondita digesturus ab omnibus eximatur. Fit enim mire interdum ut publica expectatione maior multo grauiorq; persona summòs honores gerentibus imponatur, q̄ ut munere suo translatis laude peragendo persuncti esse uideantur. Quis autem nescit haud ita pridem selectos lapides sanctuarij ita uel dispersos uel disiectos fuisse, ut collapsa ecclesiae maiestate, ipsa iam dei sponsa ueluti fidei coequalis oblita, nò modo à sponso secubare, sed etià nullo pudoris respectu per trinia, plateasq; euagari licenter uideretur, mererèq; prouinciatim? quis pastores ipsos ueluti fugiuos, non dico gregis desertores, sed etià factos abactores non meminit? Quid ipsos praesulù coryphaeos non ne ita praepostere se atq; impure gessisse uidimus, ut quos ad compositi, decoriq; status habitù et specie formare chorù debebat, & eà saltationem docere quae emmelia dicta est ab emendati motus & pacati compositiq; concinnitate, pyrricham illi ipsi (ò summam indignitatem) praerire id est armatam nò dubitaret, à sanctitate prorsus ordinis abhorreret. Ita ne uero q̄ ad sacra & spiritalia certamina prodeuntium, summi unctores erant, et q̄ tū pij fortasse belli authores esse debebāt pro aris et finibus sacris in profanos et impios populos discernendi, idē ipsi lanitiae Christi anarum uirium uideri maluerunt, ut ad interitionem uois sacrosacti iter se cōfligeret? Cū haec igitur ita euenissent, confiteri, atq; eas res ab illis fuisse gestas, ut alter uir ingeniosior quam religiosior, de calice ire domini, alter uir uehemens & avar,

etiam de furoris bibisse hausisseq; uisus sit, uterq; autem dum animo suo nimium obsequitur, fas, nefasq; miscuisse, hic eo amplius pollutorum sacrorum religione augustum & sacrosanctum uerticem obstrinxisse compertus sit, consentaneum est utiq; ut Leo qui diuino; ut credimus, numine, illis de medio sublatis, & fortasse de cælo tæctis, subinde in locum eorum suffectus est, Is nunc orbe propèmodum tranquillo & composito, architectonica iam ratione domini diuersorij maiestatem instaurare laboret, prisca etiam modulis aut certe pristinis adhibitis nam & ipse suffectus statim mutantem sanctorum cõpagem celeri manu stabiliiuit. sic enim res nata ferebat, ut structorum manibus adhibitis præsentissimi consilij tibicine fulci ret, atq; ordinis interim amplissimi concordia ueluti confibularet. Pro superi immortales, qui status ille fuit, q̄ decorei clericæ, quæ religionis reuerentia, cum omnia propè in hoc orbe qua sacra qua profana, uæcordiæ frenis regerentur, fatali inclinatione mundi? cum primigeniæ noxiæ suasor, à Christo quondam deiectus animorum possessione, immo uero scissa gaudens discordia palla, ultro, citro cõmeans, furoris faces utrobique suggereret, & Romæ quasi in arce religionis incendium misceret? & hinc senatus stultitiæ & temeritatis; ut ingenue fatear, illinc peruiaciæ inusitatæ ac fanaticæ, frontem fronte conterentes ut prophetas inq̄, decreta futilia impiâq; scribe rent in æde bellonæ coacti. cum cleri magister sanguinarius, effraetis timoris diuini repagulis, ferat, ut ita dicam, in populum contumacem q̄dem, neq; n. inficias eo, sed tamen populum domini immitteret, & Gallorum partes earumq; fautores diris, execrationibus deuens, scelere plusquã tragico orbem penè totum religione solum in deuotos concitaret? Id quod cum in religionem à populo, ut assollet, et pia nobilitate traheretur, mirum est q̄ ij qui decretis utrinq; interfuerant, uel eorum authores fuerant, religione alligari sese non intelligebant, qui utinam iam planè exoluti sint, tanto pietatis uulneri cicatrice nunc obducta Leonis prudentia. Enimuero si, quod ominari nolim, religionis ipsi uertici aliquid aciderit, uel sacri senatus pius ille impetus ita relanguerit, ut extemporali semiruta sani reconcinnatione acquiescere in animum induxerit, nec sartum ac tectum contubernium domini præstare ad prisca perpetuiq; edicti formulam contenderit, duntaxat quantum ferre ratio huius ætatis potest (neq; enim ad uuum in corpore iam delicato reseranda censet) quid aliud q̄ inani expolitione, aut tectorio quodam speciosi concilij perlucem ruinam interlitam esse temerarius ru-

mor auillabitur. Cuiusmodi culpam reprehensam esse ab Ezechie
 le Scotino uate puto capite decimotertio oraculorum suorum. Quid
 uinea domini, non ne ita degenerauit in labruscas, ut primo quoq;
 tēpore repastinanda uideatur, & ex situ & carie negligentiae, pa-
 stino quodam restituenda censura. Certe manum p̄scit ipsa & fla-
 gitat solertis & industrii uinitoris, qui palmites fructuarios & mu-
 nifices à p̄pinarijs & inanibus internoſcat. Nam cum uel inſcitia
 uel incuria pampinatorū maxima adhuc quaeq; uitis ita in materiē
 inanem frondesq; eluxuriauerit, ut uinitores non fructui sed stirpi-
 bus consuluisse uideatur, factum est, ut immunes pampini plurimis
 singuli statumūbus non modo impediti sed etiam impediti omnia
 late occuparent, & uitibus recte exputatis & frugiferis locus
 in uinea non esset, aut ita certe locus praeumbratis esset, ut sta-
 tumine eas uel nullo uel infirmo uinitores adinſcularentur,
 nec fructus eorum in solem prodire, & exemplo esse posset.
 atque in hac deformitate culturae & penuria fructuariorum
 palmitum, subsidiarij nunc rari submittuntur, qui quidem spem
 certam, proximi factus polliceri existimentur. Haec igitur animad-
 uertere etiam etiamq; summum domini uinitorem necesse est, &
 falce canonicae censurae ad eum modum circuncidere quem una-
 quaeq; stirps ferre posse uideatur, ut in restibili uineto eam fa-
 ciem agnoscamus, quae non abhorreere dicatur ab ea forma
 quam dominum eiusq; operarios uinea colendae prudentes olim
 instituisse notum est. Neq; non eadem deformitas in agricola-
 tione cernitur & caeteris in partibus familiae domini. Iam pri-
 mum latifundia ijs uillicis committuntur, quorum delicatae ma-
 nus & ocioſae callum nunq̄ obduxerunt stria in sulco tenenda prā
 sularis disciplinae. Deinde operariorum de curia in agrum indu-
 ctas uidemus, partim libere licenterq; spatiantes, partim opus arbi-
 trarium nullo sub monitore facientes. Horrida uero culturae facies
 cum in centuriali foecundoq; aruo uideas grandiores glebas obiacē-
 tes, & scannua quaedam cruda nullo uomere iterata doctrinae pro-
 babilis, quae agricola remissus & praenariator transmisit in sub-
 acta. Cuiusmodi esse scimus sacerdotes quosdam primarios omnium
 artium imperitos & rudes, nullo animi ornamento ex cultos, nulla
 crate rerum aduersarum occatos & subactos, ut ad frugem aliquā
 bonam uitae sanctioris peruenirent. Qualesq; Homericō uerbo in-
 ertia terrae pōdera appellare possumus. Hic est enim ferme habi-
 tus, haec similitudo quorundam sacerdotum de quibus nunc loqui-

mur, q̄ in circumfluenti opulentia saginati, & ocio ac securitate marcentes, & uelut in cœno uoluptariæ uitæ luxusq; redundantis obruti, ut inertes in aruo sulci qui limo obducti sunt, ne semen quidē sibi creditum reddunt, nedum fructum afferunt cum fœnore multiplici. Deus immortalis cuiusmodi antistes eos esse aut sacerdotes dicemus? quid animi habere, quid pensi & cogitationis credemus? q̄ æternorum bonorum segetem ipsi ex hac sui aliorumq; cultura demessum ire sperant? Laudent ipsi unum tantum harum rerum authorem, eorum quidem qui publicæ religione consecrati leguntur, & ego dabo manus Inferorum ne igitur supplicia plebeæ læ terricula esse credunt, & ea quæ de æterna beatitudine scripta sunt, argumenta theatrica? Quam spem autem salutis habere possunt, qui cum sint principes sacerdotes meridie in scopulos impietatis impingunt? & cum splendore uitæ præluere familiæ dominicæ deberent, erroris nobis & hallucinationis caliginem tetram ob oculos offundunt? Atqui in hac ætate quicq̄ a uia ueritatis deflectere, nihil aliud esse puto q̄ impingere in scopulum meridie, id quod inquit Esaias sacrorum uatum Homerus. Etenim per deum perq; ueritatem ipsam, possunt ne aliquo tēpore mortales cognitam magis ueritatē & compertam atq; comprehensam tenere, & manibus deniq; palpare, & ad manum contueri, q̄ nobis habere diuinitus contigit, post omnium errorum præstigijs explosas, & post redditam religioni orthodoxæ plenam tranquillitatem? Heu pietas, heu prisca fides. maiores nostros publicis decretis consecratos & inter diuos relatos, certa & explorata ueritatis persuasionē dimouere nemo ne admotis quidem cruciatibus potuit, cum tamen adhuc omnia errorum caligine permixta uiderentur, nec ea fide abducere in quam semel sacramento dicto uenerant, cum omnia adhuc passim bellis intestinis arderent. Nos in ueritatis contubernio nati, uberibus sapientiæ lactati, in gremio (ut ita dicam) doctrinæ supernæ educati; sed delitijs secularibus coaliti & deprauati, ad solem conuiuemus, oculos caligantes ad nebulas detorquentes, quas è terra, inferneq; exortas ipsi non ignoramus. Qui si ueritatem satis animaduertēremus, non ipsam modo mortalium contubernalem dum sacris operantur, sed etiam quæ se totam eis indulget hauriendam & in cordis recessus poenitus admittendam, sanctifico illo crutulo quo animos humanos ueritas ipsa Christus quotidie pignatur & uendicat, superi boni q̄ ex alta contemplationis specula fastum & opulentiam nō iā secularē, sed uix

etiam lustralem contemneremus? Quam ridiculos esse istos, quos miseros iudicaremus, qui immanes titulos suspicientes, optimos propemodum maximos appellari se se gestiunt? Sed quis iam sacris operantum satis hoc agere uideatur? ut antiquo uerbo sacrificali loquar. Egdē magnopere ipse admirari soleo, cum me in penetralia animaduersionum abstrusi, tantam humani animi acrimoniā tam uehementer hebescere ad ueritatem comprehendendam & memoria tenendam. Cum n. humanarum legum sanctiones uel minantes supplicia uel spondentes præmia, ita uel hortando uel uetando imperij sui maiestatem retinere uideamus, ut strenuissimus quisq; uel æterni nominis cupidissimus, præ cupiditate referendi præmij uel palmaris uel compendarij, rationem propemodum nullam temporariae lucis habere existimetur, prudentissimus autem quisq; ac sui amantissimus, ita minacibus edictis obtemperet, ut non nisi uæcordes homines aut lucis tedio capti, in fraudem quoquo modo capitalem incidant, qui fieri posse dicimus ut tot christianæ legis capita homines sanæ mentis pro nihilo penè ducant? Quippe cum humanæ leges, quæ quidem aliquid uetent, minaces tantummodo esse soleant siquid secus dolo malo admissum sit, lex charitatis & innocentia, qua nemo non æquali sorte tenetur, non minus modo horrendis & inauditis antea, sed etiam præmij & operæ pretij centuplicata pollicitatione atq; adeo sexcentuplicata sancta est. Et nihilo secius mens humana spiritalibus auribus capta, pollicitationes iuxta, atq; interminationes diro stupore publice priuatimq; transmittit. Videlicet sic natura comparatum est, ut cordatissimi ad sensilia mortales, ad intelligibilia & in spe aut expectatione posita, ex cordibus similes sint. Quod futurum prouidens uates deo plenus in funebri carmine, quas threnodias uocant, funere elatam ecclesiæ maiestatem in uniuersum queribunda uoce canit, & sigillatim animæ cuiusq; Christiano sacramento initiatae. Ait. n. ecclesiam uel animam humanam quæ quondam diuinæ disciplinæ tenax, templum domini dicebatur, & scamnum pedum eius, quippe cuius mores & instituta e uestigio sequebatur, obrepente sensim rerum caducarum desiderio de cælo ita esse detractam, ut quæ prius in rerum æternarum contemplatione cælesti uita præsumpta, inter superos agere uidebatur, & imaginaria diuinitatis intelligentia acquiescere, nunc cælo delapsam, in caligine multiplici erraticorum affectuum esse mersam, ut propemodum dominus in obliuionem sui sanctuarij uenisse uideatur. ac ne id quidem modo, sed etiam regnum Hierarchicū et prin-

cipatus eius atque ordines mirifice distinctos descriptosq; eueruisse; aut certe ipsa contaminaisse. eorum etiam castella ac propugnacula disturbasse, cornu eius confregisse, & brachium suum quod prius ei porrigebat ad hostem propulsandum, retrorsus auertisse, & postremo in eo regno omnia uasta igni flammisq; fecisse. Quibus uerbis myrice exauditis, quid aliud q̄ Christum intelligimus ut ecclesie, ita animæ sacris suis initiatæ sponsum, infensum eidem sponsæ, ex contubernio ipsam suo depulisse, & ex innocentie & sanctitatis statu, atque adeo ex editissimo theoriæ gradu ignominiose deiecisse, quasi stupri compertam atq; eam ob rem illud factum esse, ut hostiles copie puigiles excubias agentes, ecclesie uel animæ præsidia satellitio diuino uacua nactæ, pro arbitrio suo irrumperent, & præsiitaria manu in potestatem redacta, arce etiam religionis potrentur, uel animi principatu. Ita cum principes ordines Hierarchiæ, & mentis atq; intellectus humani principatum, aduersarij humane naturæ potentatus uelut in deditonem acceperint, a quibus nunc res summa uel ecclesie uel animæ magna ex parte regitur, cū subeunte rerum fluxarum amore pietas & ratio depulsæ rerum perdidierint habenas, quid superest nisi ut ambitione & cupiditate et libidine omnia utrobq; ardere uideantur? Quas ob res Threnodus ille uates lamentabili carmine dolorem suum testatur, multiplici tropo orationis inculcatum. Dolet enim ipse salutem complo-ratam generis humani uideri ob fractam ab clero huius ætatis testiferam, ut ita dicam, hospitij, atque amicitie, inter diuinam pridem humanamq; naturam in ara cruciata Christi sanguine confarreatæ, unde adoream eternam sperare mortalibus, & in cælestium collegium cooptari licebat si iure gentum stetissent quod Christus promulgat. Ecquis est autem obsecro qui si statum ecclesie, motum, flexum, habitum, affectiones deniq; corporis & animi, & sessiones ipsas æstmet quales non pridem uidimus, ullam rationem haberi oraculorum aut omnino sacrorum monumentorum iudicet? quasi uero non monodias in funus animarum Entheus ille uates, sed plane Næuius effatus sit. Non pontificiam iurisdictionem ita degenerasse cernimus ex caritate prisca, ut ubi æqui boniq; & benignitatis sinus solebat esse, ibi lituum officina capturarumq; improbiorum nunc esse uideatur? Inde illa formularum aucupia, & rituum pontificiorum cautiones ad circumscribendam familiam domini concinnatæ. Inde mulctarum compendia præsulibus enata, accipitorum paginas luculenter augentia. Indidem sacrilegæ nundinæ

earum rerum quæ in commercio humano sine piaculo esse non possunt. Mitto nunc tesseras non modo ueniales, sed etiam uenales, impunitatem scelerum, & solutionem sacrarum legum sordida benignitate laxantes. Itaque sacrosanctos canones melioribus annis factos, ut ipsi uelut regulis uita clericorum dirigeretur, et uelut patrum præscriptis posteris formarentur, iam in amissis plumbæ easisse quæ non uidetur quales olim fuisse canones Lesbæ structuræ tradit Aristoteles. Nam ut canones plumbei & molles non structuram operum tenere æquabili dirigunt, sed structorum comodo flexiles structuræ accommodantur, sic canones pontificum ex usu ecclesiæ antistitum flexiles & cerei facti sunt, ut iadui insatuta maiorum & sanctiones pontificiæ non moribus regendis usui esse, sed propemodum dixerim argentariæ factæ tandæ auctoritatem accommodare uideantur. Quotus. n. quisque quæ gratias factas annalium legum, & collidentium inter se sacerdotiorum æstimet, uacationes istas legum, & non solutiones uocet? nec istos non una aut altera lege aut munere digna aliqua de causa, sed plane sacramento solutos esse contendat? Hæc cum finium Christianorum luculentis dependiis expiata sæpe sciamus fuisse, numine non obscure iram suam distringente, mirum est sane quod sacrosancti potentatus solutos se esse omni lege confidunt, propterea quod in iustis pontificum principibus sacris inaugurati e cælo iura petunt, ne de maioribus quidem sceleribus capitis causam dicentes. Miseri ipsi quidem si apud supremum disceptatorem mitiore transigi conditione censent, scelerum & deplorati si illic omnino non disceptari putant. Qui si aliquando recordari possent diuino tribunali apparere toruum illud satellitum Minois & Rhadamanthi, poenas furias, crimnyas & alastoras, eas ipsas animas captantes quas in reatum impulerunt, certe quis animo excæcati & uæcordes, tamen toto corpore horrescerent. Solenne tamen regibus franciæ semper fuit, rerum suarum summam ipsi hominibus credere quorum secus uel consulta uel admissa ipsi uindicare nequeant. Nostra ætas uidit unum in rerum actu summo liberoque præfectum, qui a uinea domini procul agens, rationes imperii non firri ex sententia animi sui putabat, inscite circumcidens, in quo actu aulicum omne ministerium ei subseruiebat. Hic uir quidem haud improbus fuit, sed regendis fati intentus anginarium pirum uorauit, unde Franci propemodum strangulati ne queri quidem aut expostulare sunt ausi quoad ille inter aulicos simul & uiuos agere desisset. qui etiam ipse cum in opulento festu sese ingurgitauisset, hauritum inde calicem erroris nobis exitabilis iurat. *ss. mis ann*

eorum suorum propinavit, cuius utinam manibus omniumq; præ-
 dictorum summus ille iudex errorū gratiā fecerit. Sed enim, quod
 dicere cœperamus, status ciuitatis orthodoxæ e' sede seueritatis &
 disciplinæ conuulsus, manum quādam Pæoniam poscit ut apte &
 placide in eam reponatur, & luxata ecclesiæ membra in artus su-
 os redeant. sic fiet ut principes ecclesiæ non auro obryzo, non argen-
 tea supellectili, non opimis obuentionibus, et numerosis titulis opum
 suarum magnitudinem metiantur, quæ gæzus regum prouocare, non
 diuitiis præscorū antijstitum æmulari uidentur, sed bonis internis, sed
 copia doctrinæ, sed ijs animæ Christo desponsæ dotibus, quæ in cor-
 dis seriniolis tanq̄ in gæzophylacijs mystici fani conduntur. Etenim
 qui ad superos uiam non modo afficere, sed etiā alijs sternere mu-
 nireq; uolunt existimari, quiq; id omni titulo omniq; functione mune-
 rum suorum profitentur, ij Christum diuinitatis emissarium ac salu-
 tis humanæ sequestrem necesse est utiq; ut sequantur, qui eam uiam
 primus secuit & aperuit. si non e' uestigio, ut maiorum illi gentium
 pontifices olim fecerunt, at certe prospectu glōzissimo. Hæc uia cū
 unica sit, una est enim tantum ueritas, eam quoquo modo ingredien-
 dum nobis est, nam & ipse præmonstrator, non modo illac ire, sed
 etiam uenire eos iussit quos in numeros æternos delectus sui retu-
 lit. Nunc uero cum ab hac uia principes nostri orbis ordines &
 profani & initiati, diuersissime expatientur, quid inde sequatur ne-
 mo oculatus non uidet, etiam si omnes fere' extra pulpitum mus-
 sant. Quæ (malum) insania est hanc errori publico indulgere pati-
 entiam? Ego ne ut credam fidem eos bonam agnoscere qui sub exu-
 uijs domni nostri, aram & sacra tenentes, & ipsum deniq; donu-
 num exosculantes, eiusdem ipsius placita & instituta floccipendant,
 eisq; diuersissima pugnantiq; amplectantur? Affecle & comites
 Christi dum inter homines agebat, quibus ille decedens e' provin-
 cia, uelut iuratissimis ministris provincias detulit, quoad in illis fue-
 runt, nauiculariam sollicitam factitantes, & procellis agitati, nihil
 sui habuisse, nihil unquam sibi possedisse leguntur. Istos autem qui
 illorum provincijs successerunt, eadem cum illis potestate prædi-
 tos (id quod ipsi gloriabunde prædicant) proh superi non pu-
 det argentariam facere, opulentiamq; redundantem omni sibi
 ope uendicare, a qua illi inter diuos relati eorum authores cu-
 pide se abdicabant, disciplinam ipsi parentis sapientiæ & ue-
 ritatis confertis, ut aiunt, digitis retinentes. Ecquid autem esse ab-
 horrentius & magis dissentaneum ab innocentia & simplicitate

discipulorum Christi potest, quod sacerdotem ad altare sacra facere, et interim comitatum eius holocaustum, comptulum, calamistratum, uersicoloribus insignem, machæra suauinctum, altera manu capulo ferri subnixum, altera acipitrem gestantem, sanctuarium domnicum stupare summoto clerico ministerio, gestulatione gaudentem proterua et profana. At huiusmodi spectaculi indignitatem oculis sæpe detortis exorbere cogimur. Itaque eo iam indignitatis atque insolentiæ uentum esse populus uociferatur, ut quos Hieronimus esse decebat, hoc est sacræ disciplinæ et institutionis magistris et exactores, auctores ipsi fuerint dissoluendæ atque explodendæ continentiæ. Vnum eius rei remedium præsentissimum esse certum est, si in constituenda aliquando re clerica et ecclesiastica, optimorum reddituum circumfluentia ad certum quendam modum decemtemque circumcidatur pro captu et dignatione cuiusque. Hæc enim sentina degravans exhaurienda est omnino primo quoque tempore, ne sacrosancta nauis pessum eat tandem coorta quadam tempestate maiore. Hoc autem Leonem decimum pontificum uerticem, et symphonicorum domini chorostaten præstare, cum moribus eius, et doctrinæ, tum uero auspicijs initi ab eo pontificatus conuenit. ut et ipse et amplissimus purpuratorum patrum senatus, tanquam in nauis apostolica iam expeditiore sedentes, canere turbæ nauticæ celestissima uideantur. Absit enim absit, inquam, ut quod de Iulio siue iure siue iniuria creditum est, superis eum et mortalibus fucum factitare cogitasse, et concilij obtentu frustrari bonorum et sapientium expectationem piam, id de eo quoque suspicemur pontifice maximo qui difficillimo tempore et rebus propemodum perditis et profligatis, omnium seniorum suffragijs renunciatus esse dicitur, prærogatiua tribu doctrinæ suffragantium et indoli magnæ spei. idque ijs comitijs in quibus nec uitium ullum obuenisse fama est, nec obnuntiationem ullam extitisse, aut intercessionem cuiusquam, quæ conspiranti patrum uoluntati posset quoquo pacto incommodare. O præsentissimam uim uirginis, quam suffragia ineuntes patres reuerendissimi hausisse repente creduntur. Verum id præcipue homines tum stupebant morem tanto intervallo relatum obseruandi de cælo, atque id eo tempore, cum id minime futurum quiuis existimaret. Adde quod eius est si cuiusquam, pontificij iuris constitutio, qui literarum studium quod iamdiu a publica quidem beneficentia per pontificum inscitiam, incuriamque frigeat, memorabili in omne æuum exemplo excitatum ire dicitur. Atque ego hunc

decimum claris olim rebus actis decumanū fore spero, quandoquidem ueteres omnia decumana magna esse censuerunt. Is igitur cum deo beneuolente labantem sacrosancti ordinis maiestatem confirmabit, & priscum decus, ac dignitatem clero, populoq; restituet. Verū enim uero ut redeam ad id quod dicere institueram, cum translaticij & penè uulgares priscæ ætatis census, ingentes hodie & penè inusitati existimentur, mundo iam uergente ad pauperiem, ego demissi animi & angustiæ mentis esse arbitror, toto, ut dicitur, pectore incumbere ad comparandas opes, cum ea in re gloriam aut famam in posterum nemo possit assequi, ac ne uoluptatem quidem nisi per transfennam sentire. Nam ut hians auaritia ingentia lucra cum summa deuorat uoluptate, sic raptim deuoratorum salina nunquā in os recurfat, ut cibus etiam suauissimus in ingluuiem transmensus inexplabilem, nullo delectat edentem registatu. quo fit ut auaritiam ferè intendi uideamus proportione quæstus. Quare in literata innocentia ut olim ita hodie & uerioris uoluptatis & solidioris gloriæ maius & copiosius argumentum esse censeo. Siquidem homines ingenio mediocri præditi, in sapiētia inquirenda omnibus uestigijs monumentorum quæ maiores reliquerunt, cum in dies maiora ea inueniāt atq; impressiora, uoluptate quoq; sensim fruantur acriore, etiā si inuentis illis haudquaquā acquiescant, cum rerum humanarum captus implere auidā mentem intelligendi nequeat. eademq; est ratio uniuersiq; in memoria ingenij sui atq; industriæ prodenda, qua nulla hodie nec eminentior nec diuturnior potest esse gloria. Auaris autem & quæstuarijs quid aliud immodici quæstus faciunt, nisi curarum aceruum anxietatumq; exaggerant? adeo qui magnarum opum congeries struunt, malorum quoq; sibi & perturbationum, ut aiunt, iliadas pariunt. Eant igitur philo pluri diuitiarum amore perdit, quos Christus ut Crassianos magis q̄ Christianos lumine suo repulit, & uitæ suæ institutum admirentur si lubet ut beatum, Studium etiam literarū irrideant ut inane & ieiunum, diuitaxat non quæstuosum, quæ philologia nuncupatur. Nos enim nobis persuasimus ijs incrementorum gradibus quibus multi hodie ad summas opes uel honores summos unguis, ut dicitur, omnibus arreperentes euadunt, ascensum in cælum non arduum esse ut uulgo dicitur, sed præcipitem potius ac uergentē deorsum. Mitto q̄ Christus pauperum se uindictam & assertorem, diuitum reiectorem frequenti contione professus est. Non dico q̄ interpelli humanitate per Christi sacramentum, post eiuratum mundi fastum in purifica per-

fessione iustitiae eius aquae qua natura humana sibi restituitur, alia
 prorsus studia hominum esse conuenit, quae ut ad temporarium aliquod
 bonum spectare uideantur. Ista non ad normam ueritatis, non ad
 exemplum Christi & ad canonem uitae per innocentiam agendae
 nunc exigimus, scimus hanc rationem licentia temporum ita explo-
 sam esse, ut aures iam non habeamus ferendae ueritati. Ut omnia
 haec transmittam, nonne etiam sensus humani iudicio longe uidentur
 aberrare, qui titulos nominibus aucti, & nomenclatura honorum
 uel praediorum feroces, quasi his cothurnis fortunae in uiros praeg-
 grandes euaserunt, pusilli tamen esse a vulgo intelliguntur, utpote
 qui nullis aut paucis bonis animi locupletes esse noscantur. At qui
 hoc fere huius aetatis fert conditio in Francia praecipue, ut homines
 singulari ignorantia praediti, aut ingenti luxu perditum, summas ac
 multis honoribus praediti sint. Nam & illi ipsi si aut oculis, aut men-
 te quoquo modo cernere germanam huius uitae beatitudinem pos-
 sent uerasque diuitias, haud dubie suam sortem deslerent ut inopem
 & egentem. Cuius rei inter prudentis compertae, authorem tamen
 laudabo tum scriptorum omnium opinisissimum, tum rerum huma-
 narum aestimatorem callentissimum. Nam ut Tiresias olim Theba-
 nus qui utrunque humanitatis sexum uicissim habuisse traditur, idone-
 us iudex esse uisus est apud quem Iupiter & Iuno disceptarent utri-
 us sexus maior esset uoluptas sic Solomon qui ditissimus idem sapien-
 tissimusque fuisse elogii sacri auctoritate creditur, unus est, ut opinor,
 omnium qui hoc possit rectissime iudicare, & in cuius sententiam pe-
 dibus omnes ire debeamus. At is in eo libro qui authore incerto, ut
 multi opinantur, σοφῶ σοφία Σολομῶντος inscribitur, id est sapien-
 tia sapientia Solomonis, ita de sapientia loquens cap. ut opinor, septi-
 mo inducitur. προέφινα ἀπὸ πῶ σκεπῶν καὶ θρόνων. καὶ πῶτον ἔδεν
 ἠγασάμην ἐν συχρίσει αὐτῆς, antiquiorem eam sceptris habui ac
 solio regio, & diuitias nihil esse duxi cum ea comparatas. Et rur-
 sus. ἦλθε δέ μοι ἀγαθὰ πάντα μετ' αὐτῆς ὁ μῦθος ἀναρίθμητος ὁ πῶ-
 τος ἐν χερσὶν αὐτῆς. Venere autem mihi bona omnia una cum
 illa, & innumerabilis opulenta in manibus eius. sic enim uerti dex-
 buit ille locus, etiam si honestas pro opulencia eo in loco, & alibi in
 eodem libro saepenumero legatur. magis mirum est totum eum li-
 brum admirabili ac recondita doctrina plenum, ab ignaro inter-
 prete uersum esse. quo apparet quantam ignominiam irrogarint di-
 uo Hieronymo uel qui eam translationem eius esse asserunt. Ignor-
 antiae autem interpretis omnino hoc tempore, hac literarum cla-
 ritate,

ritate, hoc pontifice non ferendæ, unum aut alterum dare specimen
 » satis erit. Primum in eodem cap. ita legitur. τροπῶν ἀλλοτρίαις καὶ με-
 » ταβολαῖς κινήσεων, ἐν ἰσχυρῶν κινήσεσιν καὶ ἀπέρων θείας. Dedit (inquit) mi-
 » hi deus ut scirem solutiorum uassitudines & mutationes temporū,
 » annorum orbis et stellarum situs. In ea autem editione quam igna-
 » ri literarum græcarum, sacrosanctam esse contendunt, ut iure re-
 » cepto comprobata, ita legitur. Vassitudinum permutationes &
 » consumationes temporum, & morum mutationes, diuisiones tempo-
 » rum, & anni cursus, & stellarum dispositiones. Ex quibus uerbis
 » nullus sensus coherens elici potest. quid enim morum mutationi cū
 » temporum consumatione? quis autem non percipit interpretem præ-
 » ter absurdam interpretationem & cæsurarum confusionem, etiam
 » æquiuocatione deceptum in uerbo tropon, quod sola accentus distan-
 » ctione solutiorum & morum significat? Sequitur in eadem editio-
 » ne, uim uentorum & cogitationes hominum διαλογισμὸς ἀνθρώπων
 » quod ego sermocinationes uertissim, hoc est disputandi rônes. Quid
 » illud quale est cap. ij. ubi Epicureorum sententia taxatur qui interi-
 » tum animæ cum corpore asserunt, in qua sententia Plinius secu-
 » ndus fuit. ὅτι αὐτοσχεδίως ἐγενήθημεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσόμεθα
 » ὡς οὐχ ὑπάρξαντες. ὅτι κενὸς ἢ πνοὴ ἐν ῥισίν ἡμῶν, καὶ ὀλίγος σπιν-
 » θήρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, ὃ ἀποσβεθέντος τέτρα ἀποβήσεται
 » τὸ σῶμα. id est quia temere geniti sumus, & posthac erimus uelut
 » non existentes, quoniam fumus est spiritus in naribus nostris, &
 » modica scintilla in motu cordis nostri, qua extincta corpus eua-
 » det in cinerem. Interpretes noster uel ignorantia, uel supina emen-
 » dandi exemplaris inertia lapsus, ita transtulit, & eum secuti
 » sacri interpretes ita legunt. Quoniam fumus afflatus est in nari-
 » bus nostris, & sermo scintille ad commouendum cor nostrum,
 » quia extinctus cinis erit corpus. uidelicet quasi non ὀλίγος σπιν-
 » θήρ, sed ὁ λόγος author libri scripsisset. Illud non minus ridicu-
 » lum cap. XII. Deuoratores sanguinis & authores parentes anima-
 » rum in auxiliatarum perdere uoluisti. ubi authores pro obtrunca-
 » tores uersum est ignorantia linguæ. καὶ ἀβέντας ψυχῶν ἀβουλή-
 » των ἐβουλήθεις ἀπολέσαι. & obtruncatores animarum destitutarum
 » perdere uoluisti. Hoc enim loco ἀβέντης idem significat quod ἀ-
 » τόχης, licet aliquando authorem significet. Eodem cap. Tu autem
 » dominator uirtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna re-
 » uerentia disponis nos. σὺ δεσπόζων ἰσχύος, ἐν ἐπιμέλει κρίσεις.
 » καὶ μετὰ πολλῆς φειδούς διακίεις ἡμᾶς. Sic uertit uere potuit. tu poten-

- » *tia imperitans, ex bono & æquo iudicis & cum multa indulgentia regis nos. Quis enim unquam epijciam tranquillitatem uertit?*
 » *Hæc obiter adnotata sufficiunt ad id quod nunc agimus. Sed Solomon rursus de sapientia loquens, cap. VIII. eiusdem libri. μυστι*
 » *καρ ἐστὶ τὰς τοῦ θεοῦ ἐπισήμους, ἡ ἐὺρετις τῶν ἔργων αὐτοῦ. i. initiatrix*
 » *est enim scientiæ dei & inuentrix operum eius. qui locus itidem oscitanter ab interprete transactus est. Proinde si Solomon omnium rerum humanarum diuinarumq; intelligentissimus, sapientiam initiatricem scientiæ dei, operumq; eius inuestigatricem appellauit, & regiam opulentiam præ sapientiæ possessione aspernabilem esse dixit, atq; etiam cum sapientia omnia bona sibi obuensi quasi committatum eius affirmat, quanto magis compendij studium post habere debemus studio literarum? siquidem hoc studium perducere nos ad intelligentiam sapientiæ potest. Intelligentia autem admirationem ciere solet, & admiratio desiderium eius inuestigandæ. At inuestigatio adeptionem parit, & adeptio fruitionem, ita fruitio beatos facit, in suprema sorte humani fastigij constitutos, quam Democritus Euthymiam uocauit, quasi dicas felicem & rectam animi constitutionem. cuius hanc summam maxime esse dico, ut res omnes sensiles & caducas altissima mente calcemus, intelligibiles & æternas semper animo uoluentus. Id enim denuum est humani sacramenti intelligentiam tenere, cum animum sublimẽ in rerum humanarum estimatione, demissum & supplicem in æterni boni postulatione seruamus. Hæc illa est humilitas apud priscos posita ignominia loca, a Christo autem authore manans. cuius propria est illa functio in animo ut quisq; se optime noscat, quod dictum antiquitas ueritatis imprudens, auctori tamen deo consecrandum putauit. De hoc animi habitu cum innocentia coniuncto dici illud uerissime potest*
 » *Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit. Sperati*
 » *porro summi boni atq; etiam promissi pignus hic nullum maius habere possumus, q̄ illam euthymiam, donum haud dubie diuinum, quo uitam illam cœlestem quodammodo præsumunt, quibus id diuinitus datum est. qui orbis est ex omnibus numeris humanæ felicitatis aptus, in sese semper cernuus, id est in bona sua & animi, non in externa pronus, aliud nec principiu nec finem alium quærens in hoc seculo quidem q̄ in sese positum. Hæc est in uita humana summi boni medulla, quem ueluti thesaurum in sacrario sapientiæ conditum tot philosophorũ classes omnem lapidem molientes (ut est in prouerbio inuenire nequerunt. Existimabant enim non ex deo, sed*
 » *ex sese*

ex sese ita aptum esse sapientem, ut in eo plane situm esset an ipse ta-
 lis esset. Nos autem ex sacris monumentis accipimus arbitrium tan-
 tum nostri iuris esse, recta mentem, firmamq; animi constitutionem
 muneris esse diuini, sed ita promiscui ut nulli recte atq; ordine peten-
 ti negetur. Huius summi boni formam habitumq; describens ille sa-
 pientum, ut ita dicam, Plato in parabolis ita inquit. Beatus homo q;
 inuenit sapientiam. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra
 illius diuitiæ & gloria. Ex quibus uerbis patet beatitudinem huius
 seculi in inuentione sapientiæ sitam esse, nec immerito. μήκος γάρ
 βίου καὶ ἐν τῷ ἰσῆϊ. αὐτῆς ἐν δὲ τῇ ἀριστερῇ αὐτῆς. πλοῦτος καὶ
 δόξα. Longitudo enim uitæ atq; anni uiuendi in dextera eius, &
 in sinistra eiusdem opulentiæ & gloria. Atenim hæc de sapientia in
 confesso sunt apud omnes qui se probatæ & ueræ persuasionis te-
 naces uideri uolunt, quis enim negare audeat quæ oraculorum in-
 star habent? Sed quæ nos hodie studia literarum uocamus, nihil eo
 pertinent. quid enim literis præcis cum studio sapientiæ, quæ à Chri-
 sto genus ducit? Quare sapientiæ oracula in rem nostram uertere
 non possumus, quibus per Mæandros multiplices secularium autho-
 rum discendi curriculum auspicantibus, ad nullam unquam metam
 labor euasurus uideatur, ac ne ad legitimam quidem aliquam aut
 frugiferam scientiam peruenturus. Quippe qui numerosæ aut di-
 fertæ orationis aucupio sensus omnes accommodantes in luto sem-
 per hæremus lectionis illecebrosæ. ex eorum, ut arbitror, numero,
 quos grandiloquus ille uates Ezechiel cap. XXIII. Chaldæorū pig-
 mentis & Babyloniorum lenocinijs nimium captos esse testatur, ca-
 rum rerum usu animum polluisse uociferans, rebusq; diuinis com-
 mentandis ineptum reddidisse. Quo loco ego ascensores equorū ap-
 pellatos ab eo esse censeo, qui eloquentiam uel metricam uel numero-
 sam & oratoriam, figuris distinctam, nimio opere concupiscunt, ora-
 tione prosa & pedestri non contenti sensa mentis simpliciter indica-
 re. Hinc inertis segnitæ patrociniò atq; obiectamento, nunc ut obiter
 respondeam, symbolicum illum concionatorem excitabo, q; cap. VII.
 concionis suæ ita inquit. Lustravi uniuersa animo meo, ut scirem, &
 considerarem, & quærerem sapientiam & rationem, & ut co-
 gnoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium, uel ut
 græce legitur, circuui ego & cor meum ut cognoscerem, & conside-
 rarem, & quærerem sapientiam & calculum & ut cognoscerem
 impij amentiam & molestiam, & erraticum circuitum. ἐκύκλωσα
 ἐγὼ καὶ τὴν καρδίαν μου τὸ περιπατεῖν καὶ τὸ κατασκέψασθαι, καὶ τὸ ζήτησαι

» σοφίαν καὶ ἄλλον, καὶ τὴν γυναικῶν αἰσιβῆς ἀπροσύννη καὶ ὀχληρίαν καὶ
 » περιδορίαν. Diu igitur eos qui ad philosophiam hodie studium suum
 collaturi sunt, sapientius esse facturos, si non a rudimentis literarū
 statim ad eam transierint: sed uelut gnauī ac strenuī indagatores,
 per omnia omnisq; disciplinæ monumenta sapientiam uestigauerint.
 non ut ij, solent hodie qui sapientiam, quæ, iuu habendam putantes,
 temporis compendia sequuntur doctrinæ. d. spendio, quæ numero-
 sissima pars est in omni genere disciplinæ. Ut enim aues in locum
 arduum subuolaturæ, non a solo protinus eum locum rectis lineis,
 petunt, sed uolatu uerticōso eo commodius euadunt, sic animus hu-
 manus in contemplationem sapientiæ melius per cochliam iustæ di-
 sciplinæ scandere & intelligentius potest, q̄ si protinus ab infimo ge-
 nere doctrinæ ad summum genus discendi compendio euadat, scā-
 silem disciplinarum seriem transiliens. Hoc modo Solomon encyclo-
 pædiæ gyro lustrasse se omnia ingeniorum monumenta significat ut
 ego quidem interpretor, nosq; hortari uideatur ut per omnia philo-
 sophiæ secularis & priscae dogmata, uestigia sapientiæ si qua sunt
 ut certe multa sunt colligere non grauemur, ac lucum salumq; in
 quo ipsa stabulatur, iusta & perpeti indagine accurataq; cingamus.
 sic fiet ut cum ad studia sanctiora & monumenta sacrosancta per-
 uenerimus, & uelut ad cubile ueritatis & sapientiæ propius acces-
 serimus, iacentem quidem illic sed inuolutam ipsam certius agno-
 scamus. Hac uia & ratione cum commodior est & certior sapien-
 tiæ indagatio, tum uero cum ad speculandam ipsam ex edito eua-
 feris, uberior est multo constantiorq; contemplatio, nec tam facile de
 gradu intelligentiæ & persuasionis certæ deijctur, qui molli ascen-
 su & anfractuoso euasit, q̄ is qui recta per arduū assiliit uel ar-
 repfit: Etenim per deū immortalē quid aut præstantius esse ad
 doctrinæ maiestatem putamus, aut ad compertæ ueritatis fiduciam
 firmitus & stabilis, q̄ cum per infima mediq; studia ad culmen
 speculaminum subuectus sis, nosse uel angustas porticus, in quibus
 stoici sessitando & foritas acernando erumnosas contriuerunt eta-
 tes uel excipulas amœnas ab illo uersuto animarum aucupe in hor-
 tis concinnatas, in quibus Epicureorum animi omni abstersea religio-
 ne uoluptate capti sunt uel erraticas & expatiantes ambulatio-
 nes Peripateticorum, qui tantam uim differendi in nugis consumpse-
 runt uel deniq; copiam ubertatemq; dicendi in academia illa famu-
 gerata, odoranda tantū non etiā tractanda ueritate profusam. ut
 nunc eos omittā qui nihil constituendo & de omnibus addubitando

annos bonos perdidērunt. sed quando harum rerum & omnis pri-
 scæ doctrinæ cognitio, uel oratione prosa, uel metrica traditæ, sine
 latine linguæ perita comparari non potest, quæ etiam ipsa græcæ
 linguæ adiectione fit adiuuiculator, hic discendi cursus certis man-
 sionibus distinctus sit necesse est, quarum modum & rationem uel
 hominum propositum uel ingenium uel fortuna temperat. Quare
 qui hunc doctrinæ orbem quodam rectæ rationis circulo ita cir-
 cūscripserit, ut uel augere uel contrahere pro re nata aut ingenij
 captu, aut uitæ instituendæ necessitate nouerit, is si intra eum orbē
 ita includat eloquentiam, ut per omnes eius partes æqualiter su-
 sam teneat quasi in corpore sanguinem, is denum mihi uidebitur
 ad sapientiam inuestigandā uberrimum quoddā uaticū atq; etiā
 amplissimum attulisse. Neq; nunc de eloquentia illa mirifica loquor
 rerum omnium tractandarū arbitra, quam fusiores esse amplio-
 remq; uolunt q̄ ut ulla circuncurrente linea præstitui possit. Hoc ego
 instrumentum philosophiæ ex opibus ut ita dicam Chaldeorū atq;
 Aegyptiorum (uocatum), præstantius esse arbitror ad uitam hanc
 etiam p uoluptatem honestam q̄deni & probabilem transigendā, q̄
 diuitiarum cumulos q̄libet opulentos, non stoicis ipsos confectarijs,
 sed aulicis ut nouimus auctarijs acernatos. adde etiam si placet &
 ad futuram uitam per gloriam illam adipiscendā, quæ mortuorum
 apud posteros memoriam in perpetuum renouat, cum in manibus
 hominum libri eorum, id est ingeniorum morumq; simulachra tēpō
 re non peritura uersantur. Contra autem diuitiæ etiam Persicarū
 æmulæ, cum in uita uel auaris anxiam sollicitudinem, uel profusis
 ignominiam, liber alibus etiam interdum stultitiam ab assentatori-
 bus pariant, quid post mortem conferunt, nisi si quod rarum est in
 pijs largitiones exhauriantur? Omnium (ut opinor) diuitum opu-
 lentia Cræsi & Midæ multo famigeratissimæ fuerunt. at ille cala-
 mitate & summo atq; ignominioso uitæ discrimine inclaruit, hic
 auribus asininis non aureis innatuit. Ex eo enim in prouerbio ue-
 nit, q̄ multos otacustas, id est auricularios & emissarios haberet, ru-
 morū captatores & sermonum delatores, cuiusmodi habere solent
 principes mali qui stimulante conscientia securi esse nequeunt. Py-
 thius Bythynius longe ditissimus hominum priuatorū fuisse memo-
 ratur, de quo superius diximus. Is tamen munificentia inuisitata ma-
 gis q̄ opibus celebratus est, qui platanum auream uitamq; illam fa-
 migeratam Dario regi donauit. Xerxis copias id est supra decies cen-
 tena nullia hominum epulo suscepit. et in super frumentū & stipen-

dium exercitui quinq; mensium pollicitus est, ut maximo ex quinque
 filijs uacationem militiae impetraret. Ob quam postulationem a
 Xerxe indignabundo hac poena barbarica multatus est, ut filium
 suū occisum in duas partes dissectum aspiceret, cum inter ambas
 corporis medietates ab utraq; uiae parte dissectas exercitus pertran-
 saret, quo nomine maxime Pythius, ut opinor, nobilitatus est. Qui
 igitur fieri potest ut diuitiae felices in hac uita possi siores sui faciant,
 aut nobiles in posterum? Mihi quidem diuitiae nihil aliud q̄ tragi-
 cum choragum uidentur esse, ad usum temporariae scenae à fortuna
 accommodatum. Quid enim esse dicas aliud uitam administratua,
 q̄ scenam quandam hominum personatorum operam suam & in-
 dustriam populo ostentant, ludos edente diuina prouidentia?
 Hoc igitur choragosi recte atque ordine actum quisq; suum perae-
 gant. sin secus eueniat, futurum esse dico ut male cum eis fortu-
 na e gisse uideatur, quae ut choragus temerarius & praeposterus
 eam ipsis personam imposuit cui ferendae non erant. Eorum igitur
 qui honestiores personas gerunt cum plurimos in actu suo con-
 turbare uideamus, eorum tandē errata nedum reliquamenta praes-
 tent necesse est, ij uelut fortunae ac temeritatis ministri, qui nulla
 publicae caritatis ratione ducti, cum eos promouerent, fide sua eti-
 am esse iusserunt. Sic enim fert ratio supremi, ac posthumu ratio-
 cinij, etiam si iure moribus constituto fide eorum esse non solent.
 Tandem autem appello non seculum unum & alterum, sed lu-
 strum unum fortasse aut summum tria, uita enim in potentatu diu-
 turna esse non solet. tandem igitur ratio cuiusq; functionis et actus.
 à Christo summo diuinitatis inst. tore, & generis humani creditore
 atque etiam foeneratore centesimario reposcetur. Etiam si Galliae
 nostrae moribus, proh misera populi conditio, omnia atriensium
 errata, conturbamenta, reliqua, secus admissa, & quaecunq; pro-
 mi condi praemordent, suffurantur, compilant & interuertunt,
 mediaethni luunt. Nam cum sint ipsi ad omnia mandata non mo-
 do expositi, sed etiam dicto audientes, quicquid actores uel uicarij,
 promi uel suppressi non modo delerarint uel conturbarint, sed
 etiam quicquid aciderint, circunciderint, suppilauerint, etiam ut
 respublica ab ipsis actoribus suum seruare possit, tamen praesta-
 re solent. & si peculium non habent, o morem iniquissimum, ne-
 xum statim ineunt. sic magnis reis apud nos licet ob noxam ple-
 bem dedere, & alijs super alias pecunijs imperatis si cidaneam
 culpae suae subdere. Expeditus enim id esse uisum est, q̄ aut reos istos

cothurnatos, aut eorum fortunas pignerari, qui si crimen fateri aut
 culpam agnoscere cogentur, sacra oportanea in vulgus effirrentur,
 quibus nemo non initiatus esse solet eorum, qui nutu oculi sum-
 ma quæq; circūagunt. Quæ causa fuit, ut nonnulli aliquando inter
 reos recepti, patronos potentes inuenirent, à quibus impendenti sup-
 plicio erepti, quæstores etiam ipsos subinde fortunis euerterent.
 O magnam, o beatam, o memorabilem gloriam illius Briarei, qui
 non modo legibus reos, & populi uotis, sed etiam Ioui & summæ
 curiæ raptim potuit excutere. ob id, credo, faciinus recte manes eius
 conditos existimare debemus. Is fuit cui nullum unquam fortuna
 præter summum & ultimum obsequium negauit, quem quæstorum
 ærarij natio ut deum Aesculanum summa ueneratione coluit. eius
 enim præsentissimo numine seruati sunt aliquando manicipes argen-
 tariam factitantium, cum ob repentinas quorundam diuitias opu-
 lentissima factio inuidia summa flagraret. ut autem luculentius po-
 tentiæ suæ specimen ederet, reis primum ampliatis, mox codicillos
 ueniales nouo exemplo inuito ac frementi principi extudisse dicitur,
 atq; ita formulam temperasse, ut nec deprehensi rei crimen agno-
 scere cogentur, & iudices rei compertæ & conuictæ, summi curio-
 nis amicos inter reos in posterum recipere uetarentur, quo uelut
 euerriculo omnium delationum atq; auimaduersionum, tantam im-
 punitatis fiduciam feroci hominum generi instaurauit, ut legibus
 hodie non teneri ea factio existimetur, cui princeps omnia concedi-
 dit. ut pro qua sponsor semel & probitatis expromissor interuenit
 petasatus ille curio. Iure igitur moribus nostris constituto non mo-
 do magnis reis sed etiam sceleratissimis licet sordes suas in caput
 populi & in oculos ordinum excutere, atq; eo amplius feras in ple-
 bem immittere. si earum fremitum in cauea sustinere nequeant, quo
 nullum unquam atrocius scelus Nero dicitur ex cogitasse, nec tamen
 peregisse. Quid enim est aliud feras in plebem immittere, q̄ volo-
 nes profligatissimos nullo stipendio, sed fide tantum authoratos, per
 rura palantes, bacchantes, grassantes, plebeculam tributis ex-
 haustam obterentes circūagere. nisi uero eos circūagere non uiden-
 tur qui stipendio fraudatis liberum permittunt diripiendi arbitrii.
 At uero iure perpetui edicti quo edicto ad summum tribunal pro-
 pediem ius dicitur, noxa caput sequetur. & ordinum ductores qui
 causas rerum male gestarum haud ita pridem dederunt, non modo
 addicti sed etiam uincti dabuntur, & Gordij nodo constricti, id est
 eo scelere, quod ante diem extremum soluendum non curauerint.

Hi sunt enim ipsi qui noxam luculentam non cuiſſe noſcuntur, quos nunc plebis ſuſpirantis miſereſcere non ſubit. qui ſi leges ualere in aulicos, actus utq; eorum quos potentiae ſuae ampliandae praeficiunt inſtitores, aut quos traſuerſi propinquitatis amore promouent, noxis omnibus ſolutos liberosq; praestare deberent. nunc cum impune id faciunt, potentiae ſuae blandiuntur, nec quantumuis in rebus ſecularibus conſiderati, uidere hoc mentis oculis hebetibus poſſunt. uerſuram ſe facere ingenti diſpendio. Deus enim fortunatis hilaritatem ſaepe, & conſceleratis & impijs impunitatem ſaeppiſſime foeneratur. Hoc eſt cur gaudeant, cur felicitate & potentia ſua fruuntur, maximu curiones Franciae. Quamobrem ſeſe, fortemq; ſuam illam ſplendidam admirentur, & nos civili iure uiuentes atq; in ordinem redactos, ex edito ipſi loco et legibus inaeſſo deſpiciant. Quidni enim ſibi placeant quibus diuinitus datum eſt, ut boni iuxta ac mali meriti homines quos uiſum ſit, in illas Macaron inſulas euo-cent, quas ipſi beatorum putant ſedem eſſe perpetuam. Inſulas iſtas ego actus primarum & ſecundarum partium in rerum publicaru administratione eſſe cenſeo, in ſalo & iactatione ambitionis & cupiditatis ſitas. Hac enim ratione tantum iſti hominum beatores eſſe poſſunt, ut Fauonio inconſulti fauoris quos uelint uel homines uel familias ex obſcuris natalibus in locum illuſtrem ſinuatis uelis pro-uehant. contraq; quos oderint, aut qui eorum placitis & inſtitutis incommodi eſſe uideantur, aquilone quodam traſuerſo procul ab emporio honorum diſpiciant, aut omni aura efferentis ſe ſamae ſuppreſſa, in uadis deſtitutos conſeneſcere ſinant. aut ſi maior aliqua eos traſuerſos egerit offenſio, inſigni aliquo naufragio fortunae omnibus euertant. Dictata ſunt iſta aulicae iuriſprudenciae, quam curia illa profitetur, non ſummo iure, non ex aequo & bono iudicans, ſed iure moribus illis conſtituto. Cuius tamen interpretes ſunt maxima curiones, ad quorum mores & placita aulici quidam recocti iuris illius conſultiſſimi reſponſa ſua temperant. Huius curiae illud eſſe inſtitutum dicitur, ut de rebus omnibus ſacris, profanis; bellicis ac pacatis referatur, de paucis iudicetur. ut in maximorum curionum non modo ſententiam ſed etiam nutum, ac uoluntatem eatur. nec pedibus tantum tranſeatur, ut olim in Romano ſenatu, ſed & manibus & uultu aſſenſioni atq; etiam aſſentationi ſcite aſſeruiatur. illud ſane memorabile poſt aliquot hoſce annos contigiſſe dicunt, ut cum ſere omnia decreta per diſceſſionem facta ſint de rebus quidem arduis, nullum tamen per diſſenſionem aut diuiſionem ſententiarum

factum sit, usq; adeo uel pedarū in sententiam principum transilire didicerunt, uel ipsi potius sententiarū principes censendi ansam consultis præciderunt. quo minus miremur tam claros exitus rerum nostrarum extitisse, quas in superos & mortales mirifice suscepimus. Superi boni, q̄ erit illustre, q̄ splendidum, q̄ memorabile ad posteritatis opinionem, rebus bene consultis à quibusdā qui sese uiriusq; uertices iuris. existimari uolebant, factum esse ut liberi parentem, in officiosum quidem, sed parentem tamen, & gens pietissima summā arcem sedemq; religionis inuaderent. ob idq; piaculum maiestatem clarissimæ prouinciæ subito dei numine decidisse, ut Galli abteresa præsentis animi crista lepores esse sibi galeati uiderentur. Equidem haud libens summum in rerum administratione locum mereri uelim, si tantum ipse munus quoquo modo obire possim, ut simile aliquod dedecus, aut portentum auspicijs meis accidisse prodatur. Præstare enim arbitror nomen uiri probi & honesti memoriæ prorsus eximū, q̄ male & incommode posteris innotescere. En propter quod ciuili uitæ tranquillitatem, studiorum amoenitatem, & denique uitæ æternæ contemplationem post habere debeas, ut in oculis uel auribus unius prouinciæ per theatrum aulicum cum strepitu comutum clientiumq; transfueharis, aduersis sæpissime cuneis gradibus & orchestra. tametsi ut maxime secundo populo te ostentes, tamen si transeuntis gloriæ spectes celeritatem, hoc quidnam est aliud q̄ ueluti plausum inanem per transfennam mereri? Nam ut illud mittam q̄ grandi plerunque ætate, q̄ uersatili scena, q̄ lubrico ac præcipiti fere proscenio prodeunt, certe cum alij actores subierunt, in cuneos, aut in ordines necesse est ut facessant, aut inter theatricam ministerium turpiter subseruiant. Tunc tartarus ipse bis patet in præceps tantum, tenditq; sub umbras, quantus ad ætherium cæli suspectus olympum. Etenim cum latine loquentium consuetudo eos olim in cælo esse diceret, qui omnium ore celebrarentur præ potentia, uel rerum egregie gestarum gloria, ego tragicos istos reges & temporarios cum ex flagrantissimæ gratiæ præcipito deciderunt, in tantum frigus delabi uideo, ut pene exemptos ex memoria credas. Ita fit, ut in tartarum rigentissimum ruisse uideantur, cum ij qui nullo iam famæ plausu excipiuntur, latine frigere dicantur. Quanta est autem eorum sublimitas, quanta eorum admiratio, quantus omnium suspectus cum uelut fortuna sic-

collante tolluntur, altero tanto maior est deorsum altitudo, cum ab ea destituti insultant. um oculorum coniectu sic enim euenire ijs asolet, uelut quodã fascino exarescere uidentur. tot enim miseros oculorum radys lancinari necesse est, quot in hominum ipsi obuios aspectus incurrerint, dum quisq; ob præteritam obseruantiam pœnas sibi deberi putat. Sed fateamur sanẽ, ut sant humana, eos esse felices, tantummodo hoc exigamus, ut actus ipsi suos recte ac decore peragant, & quisq; eorum uideat quid sui sit muneris, quam personam sustineat, quantum ab ea oneretur. Nunc autem cum ita mores inclinatos esse uideamus, partim ut ambitio & cupiditas, partim dissoluta disciplina grauitatem & honestatem e medio sustulerint, q̃s eos felices existimare possit? nam quo modo non miser esse potest, q̃ in cothurno uel comitis personam, uel supparasitantis induit, ut laetus angere maximi curionis, & officiosus esse potentibus uideatur? At hoc factitari ab ornatissimo quoq; uidemus, ut qui id non faciat, is aut absurde uerecundus esse, aut refractarius existimetur. Quid qui in pontificio cultu, & sacrosanctæ dignationis habitu scurrilers actus imitantur, & uelut in tragico amictu mimos, & planipedes actitant? (nam id ita usitatum est, ut qui paulo modestiores sunt, ij et alijs inuisi sint, et magnam laudem hac una uirtute mereantur) num etiam illos felices esse dicemus? neq; uero alienam personam ab illo suo fastigio abhorrentem ipsi libentes induunt, & eos sortis suæ, ornatusq; non pudet, neq; non eos sortis suæ aut pœnitet aut pudet, & non sunt plane miseri. & hi sunt, quos hodie propemodum solos diuites esse diximus. Ita patet quid sequatur si paulo argutiores esse pergamus. Linguis enim fauere necesse est cum ad sacrosanctos uentum est. Quare multo mihi fortunatus esse eorum institutum uideatur qui literis se totos, q̃ qui opibus dederunt comparandis. Diuitiæ at quibus Solomonis uoti liceat esse compotes, ut nec malesuada egestate eo usq; urgeantur, quo secus de uirtute atq; honestate iudicent, nec rursus diuitijs redundantibus in cogitationes uanescant aut erraticas, aut impias. Nam cum literarum peritia ad oblectationem frui, & uitæ per uirtutem ac decus agenda tanquam instrumento uti solent, tum eo amplius post huius uitæ cursum memoriam sui in æuam prorogare hac eadem facultate possunt. Quãq; hæc fortasse nauicifacienda ducerem, nisi etiam præstantis doctrinæ adminiculis uti bonos & graues uiros ita existimarem, ut contra temerarios casus celsi semper & recti esse pergerent, & aduersus fortunæ infestioris impetus animo præsentiore firmati. sicut ad humanas iniquitates

quitates eosdem ita se compositos, collectosq; tenere par est, ut quicqd
 obuenerit, uelut decretum providentiæ æqui boni faciant. Est autem
 is tenor studiorum tenendus, ut à carceribus discendi per spatiosum
 illud stadium disciplinarum quæ liberales dicuntur, ad metam se-
 cularium literarum perueniant, & in flexu ne committant ut aut
 acquiescendum esse, aut diutius hærendum putent. Sed quo curricu-
 lum totum peragant, rursus à meta ad terminum summum aliud
 spatium non currant, sed ingrediantur & incedant, quod prouum
 iam ipsum est, & spei bonæ plenum, salubrisq; uoluptatis. siquidem
 cum in eo est spatium exhaustum iã laboris fructus præsentarius, cum
 uelut indagine cinctam ueritatem tenebunt, tum etiam multo maius
 præmium futurum æternumq; speratur. Est enim ea demum uera ra-
 tio philosophandi, nõ fallacem studiorum amœnitatem, non inane no-
 men beatitudinis psequens, sed recta & honesta uia ueram & so-
 lidam gloriam haud inuspicato petessens. Hanc uiam querendæ
 doctrine summum illud par amicitie Gregorius & Basilius græ-
 ci, & eorum ætati supparet Hieronymus & Augustinus cum tenuis-
 sent, & ante eos omnes Cyprianus & Lactantius, & deinde Hila-
 rius, alijq; antesignani partium Christianarum & maiorum gentium
 theologi, quorum hodie responsis ad interpretationem diuini iuris
 utimur, ad extremum iudicio iam solido ad sacrosanctum studium sa-
 pientiæ quasi ad Bulæ Themidis oracula uenerunt, quæ consilia-
 tricem latine appellare possumus. Scire enim auebant quo modo
 uiam inire possent ad propositum finem quasi in patriam ferentem,
 quam ciuitatem amplissimam esse constat nomine Vranopolin, su-
 peris & hominibus communem, duntaxat qui nihil in sese impie
 aut perfide admisserint. in eaq; regiam esse sapientiæ, quam prou-
 dentiam antiqui, ut græci, pronœam uocitare uoluerunt. in qua nu-
 meris omnibus scientiæ atq; intelligentiæ beatissimæ animi humani
 simul cum omni ministerio & stipatu diuinitatis fruuntur, & cum
 ordinibus illis cælestibus inenarrabili ratione descriptis. Hos Esaias
 prophetiæ decus, argentum & aurum suum ad christi obsequium
 cultumq; testatur attulisse. quo uerbo tum rerum intelligentiã nullo
 errore concretam, sed ad puritatem excoctam, tum eloquentiæ nitore
 splendoremq; significat. Has enim illi præsci opulentas facultates
 inscribendis, eloquendisq; rerum diuinarum enarrationibus consum-
 pserunt. Sed hoc ijs probare non possumus, qui ignorantie patrocina-
 nantes, eloquentiam ut curiosam & à sacris studijs alienam recusant.
 ob id semper inuisam inertie & forulis omnibus antiquæ notæ ex-

cūtiendis, ac diu multumq; discendo comparatur. At nos philosophiā
 argentea suppellectili sacris operantem, augustius & amplius sa-
 pientiae litare posse contendimus, q̄ si samijs aut plumbeis sacra li-
 bamina peregerit. Quis enim in sacris fictilibus uasis aut stanneis
 usus est, cum idem ipse argenteo instrumento non careret? Illud
 summopere uidendum ne quod sanctuario domini usui esse potest,
 in simulachra impietatis conflatur, aut in usus uoluptatis inquine-
 tur. Quare ego miserabilem eorum esse sortem contenderim, qui
 cum magnam iam partem laboris exanclauerint, uel in flexu ac-
 quiescunt, ut diximus, quasi pensum encyclopaediae confecerint. uel
 diutius adhaerescunt in humanioribus literis. animo iam senescente,
 nimio utiq; uenustatis eloquentiae, ac leporis amore capti. eorum
 plane similes qui apud Homerum in diuerticulo uiae ad patriam
 ferentis, aut Lotophagorum sodalitate, aut sirenum cantu delinuti
 patriae meminisse non possunt. Nam quid est aliud socios nauim in
 patriam tendentem egressos, Ulysses in patriam festinantis & uiae
 semper instantis meminisse noluisse, q̄ in uita huius seculi uolupta-
 tem illetricem saluti praetulisse? Ulysses autem nobis quidam fue-
 runt ij, quos ante diximus, orthodoxae persuasionis id est colliman-
 tis philosophiae uindices. non palliati illi quidem Ulysses, sed Pastro-
 phori, qui multa & uaria eruditione imbuti, cum omnia pene ge-
 nera philosophandi partim pererrassent, partim praeterissent, sa-
 lutem suam tandem anxie, sociorumq; perquirebant, quae nihil est
 aliud q̄ aditus in patriam. Talis enim statim Ulysses ille famigerat-
 us describitur a poeta. Atq; ut ille uir heroici spiritus & Polytro-
 pus ab Homero dictus, id est multifaria ingenij dote, multiplici mo-
 rum cognitione, aut uersatili solertia praeditus, inferos adijisse dici-
 tur. sic qui in caelum scandere, & ad plenam contemplationem
 diuinarum rerum euadere cogitat, commodius mihi facturus uide-
 tur si uenientis annos in rerum humanarum intelligentia bona ex
 parte contriuerit, & maturo iam sacris disciplinis ingenio, ad ue-
 ram philosophiam se cum omni commentandi apparatu contulerit.
 Quod mihi perinde esse uidetur, atq; si quis a stor alium spectaculo
 ad Eleusinia mysteria transeat. Quicquid enim a uetustate sa-
 erorum nostrorum exorte discimus, id ego praeviam disciplinam esse
 iudico ad ueram & theologiam philosophiam deducentem. Et eam
 ob re a graecis propaedeumata dicta, id est ea documenta quae praes-
 sciscere nos oportet priusquam accedamus ad rerum grandioru ar-
 canarumq; cognitionem. Hoc labore exhausto, uelut confecto sex
 dierum

dierū labore, tum demū sabbatum domino dicere moribus christianis conuenit, & sanctuariū sapiētiæ feriatos adire. Ibi uidere est historiā mirificam, euentus uarios, carmina plusq̃ heroica & cothurnata, conciones panegyricas, orationē figuratam, tropis distinctam et formis sententiarū, & omnino elocationē humano captu augustiorē atq; sublimiorē. Adde symbola Pythagoricis multo argutiora, dictoria sententiosa, scotnis inuolucris sensuū implicata. ambages omne genus multipliciter inuolutas. Quid dicam omnem rerū naturā non humano sed diuino ingenio indicatā & apertam? omnes hominū mores, omnes sensus humanos, brutosq; explicitos? res omnino capaces præstantissimarū mentiu, dignasq; quibus nō modo toto, ut dicitur, pectore incumbere, sed etiā quibus illiquescere toto corpore debeamus. Huius ultimæ & summæ cōmentationis maiestati, poetica & oratoria oratio, copiāq; , & omnis differendi eloquendiq; ratio, concedat necesse est, ut humani captus altitudo ingenij fasces diuinis summat monumentis et oraculis. Sigdē ita se fecisse uir summæ doctrinæ Gregorius Nazianzenus testatur, cuius authoris exemplum imitari per cupide debemus, ne literarum cognitione secularium quasi bacillo arundineo nixi, in ueritatis cognitione & uia philosophicæ progressu grauiter concidamus. Sed citetur testimonium locupletissimæ authoris ueritatis, & in literis secularibus in primis eruditi.

- » μούρον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, ὄυς συναύραυ
- » ἀντολίη δόσις τε κῆρ ἑλλάδος ἄχος ἀθήναι.
- » τοῖς ἐπι πόλλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον . ἀλλὰ κῆρ αὐτοῦς
- » πρηνέας ἐν δαπέδω χρυσοῦ προπάρουθεν ἔθηκε
- » εἴξαντας μεγάλοιο θιοῦ λόγῳ , ὅς ῥα κελύπτει
- » πάντα φρενὸς βροτέης σρεπτὸν πολυειδέα μῦθον.
- » Sola fuit cordi nobis faciundia, quantam
- » Orbis eoa manus simul occiduiusq; cœgit
- » Tractus, & illustres græcorum gloria Athenæ.
- » Sed simulac tandem multo peperisse labore
- » Contigit, ante pedes Christi afflictam ipse reliqui.
- » Cedit enim summi sermoni numinis omne
- » Humanæ mentis uarium, ac uersatile uerbum.

Quibus uerbis intelligimus uirum illum summo ingenio præditum, summo studio deditum, multam ac diuturnam operā eloquentiæ & poeticiæ dedisse, ad quarum rerum studium tota mente ferebatur: sed cum tandē uenisset ad studiū sacræ philosophiæ, & sacramētū salutis humanæ intelligere cœpisset, cuius fuit unus Christus inter-

pres et antistes, illico ipsum illa omnia literarum ornamenta in cōspectum domini abiecisse, uidelicet agnoscentem et animaduertentem quicquid in literis secularis philosophiæ ac philologæ uidisset, lōge id abesse à diuinis oraculis, atq; à sermone ipsius diuinæ sapientiæ. Sacra enim scripta omnem haud dubie elocutionem mentis humanæ uincere intellexit, q̄libetq; figuris distinctam orationem, ac multiplici eloquio elaboratam, præ diuini sermonis ui ac fulgore obscurari, & elanguescere. Ego quidem certe in ea sum opinione, ut existimem tropos oratorios multo sublimiores efficacioresq; in sacra lectione inueniri, quam in priscorū græcorum latinorum uel scriptis, posseq; oratoriam phrasim fieri ea lectione multo locupletiore. sed id persuaderi ijs non potest, qui humanorum scriptorum lepore ac suauitate capti, horridi statim et refractarij styli lectione deterrētur. Neq; uero concinnitatem eloquentiæ in sacrosanctis libris requirere, sed uim sublimitatemq; sententiarum consecrari debemus, etiam si haustus inde sensus in scripta uenustora transferre, & pigmentis exoticis reddere floridiores nec ius nec fas prohibet. Præstantissimæ enim gemmæ argento potius crasso q̄ auro includuntur, ne thecæ nitentis aspectus, quoquo modo pertinere aut accedere ad æstimationem tam preciosæ rei uideatur. Et alioqui deus arcere profanos uoluit ab oraculis suis. qui orationis pigmenta & elegantiae lenocinia, non sensus arcani et mystici nucleum eliciendum putant. Hic autem existit illa Theophrasti querela de breuitate uitæ, quæ uelut in tyrocinio philosophiæ sanctioris flagrantes animos destituit. Iamprimū Talthybius ille cælestis Esaias præconio urbano & eleganti ac figuris illuminato, aduentantis sapientiæ & ueritatis sacramentum uociferans, sacrisq; ut ita dicam, diuinisq; salibus conditus & incundus, à quo tandem satis explicari per totam uitam potest? Hunc sequitur, ut ita appellem, Idæus, Troiæ captiuitatem fatidico præconio ac lamentabili munitibus suis pronuncians. cuius explicatio mirificam quandam enarrationem p̄scit. Eos duos sequitur numerosa turba uatum, quos salutigeros proprie appellare possumus, res cælestes rhapsodijs effata humano captu omnino maioribus. Horum enim uocibus altiloquis quidem, sed parum in hoc mundi strepitu exauditis, humanæ conditionis sacramentum prouidentia in omne æuū deprædicauit. in uniuersum autē sacros uates musas quasdam altiores esse dixerim arcana cælestia per satyram cantitantes, aut citharam quādā augustam & cælestē paracleti plectro in uarios modos pulsātam, cuius psalmata percipere eorū est demū qui

ures à cantu profano feriatas, sacrisq; carminibus initiatas habent.
 Iam uero ipse trismegistus, sic Solomonem uoco, antisites sapientie,
 ac germanæ philosophiæ parens, non'ne tribus libris cum eo qui
 sapientia Solomonis inscribitur, omnia philosophiæ placita figurate
 complexus est? ita philosophum ab incunabulis instituens, ut affe-
 ctibus ad obsequium redactis, mentem tandem in arce Mineruæ, &
 in ipsius, ut ita dicā, contubernio sapientiæ collocet. id est autem sum-
 mum bonum, quod anno plus mille humana philosophia omni-
 bus indagans naturæ uestrigis, non antequam sese indicante sapien-
 tia inuenire potuit. Sed parentem eius penè onisi lyricum illum uae-
 tem omni quamlibet heroico uate sublimorem. cuius poemata hu-
 manarum diuinarumq; rerum descriptione argumentosa, ipsum, ut
 ita dicam, Mercurium interpretem postulant. quem ego Christū in-
 teruentorem diuinæ atq; humanæ naturæ proprie esse censeo, cæli-
 tus ipsum ad genus hoc mortale delapsum, mandataq; cælestia dese-
 rentem humanitatis habitu. Hic est enim sermo, hoc uerbum, hæc
 ratio, quibus diuinitatis principium summum, arcana sacramenta
 mortalibus enarrauit. ob idq; à summo euangelista logos græco uer-
 bo uocatus est. Ecce tibi in sermone, ut aiunt, ipsa sapientia, quæ genus
 humanū næuo primæuo inuictum, purifico rore uelut aquila sme-
 ctica id est emaculatoria lauit, atq; è conditione obnoxia, Orcaq;
 longo nexu & mancipio natalibus restituit. Hæc libris quatuor di-
 dascalicis, quæ euangelia uocantur, bona ex parte figuratis, philoso-
 phiam quam olim Socrates è cælo in terrâ deuocarat, è terra rura-
 sus in cælum supraq; cælos omnes erigit. Etenim quæ ille sym-
 bolicus concionator ambagose & allegorice de sapientia dixerat,
 ipsa de sese sapientia proloquitur aperte & luculenter. atq; ut olim
 Prometheus ignem ætherium è cælo Mineruæ usus consilio rapuisse
 dicitur & hominibus dedisse, sic dei sapientia ignem æternum chari-
 tatis humano generi communicauit. cuius scintillas quasdam pseudo-
 philosophia in disputationum fomitibus asseruabat, è Iudæa qua-
 si è ciuitate cælesti quoquo modo petitas. Hunc ignem æternum no-
 stra ætas extinctum atq; etiam oppressum penè uidit, ædituorum
 sanctuarij non tantum negligentia, sed etiam uecordia. Christus
 autem id est ueritas & sapientia, uelut Ianus quidam geminus utri-
 usq; naturæ pnceps, utrunq; testamentum diuinitatis, instrumentumq;
 utrunq; indagandi summi boni coniunxit, finem prisçi æui cū prin-
 cipio renouati mundi connectens, dierumq; ipse antiquorum instau-
 rator innocentæ prisæ mortales restituit. Iam uero sapientiam se-

quitur è uestigio suus ille Hypophetes Paulus, uir ad unguem diuinae manus factus, atq; inter omnes ueritatis emissarios lectissimus. eius fani sapientiae architectus cuius formam symbolica graphide antistes ille sapientiae Solomon quondam deliniar at. Idemq; sacra sapientiae ijs gentibus impertuit quae antiquissimo decreto mysterijs arcebantur ut profanae. Hic est qui classico praedicandae ueritatis edictum alterius natalis in Asia & graecia strenue promulgauit. ue qui mundi aut demonis mancipio haereditario tenebantur, uelut altero matris enixu ingenui nascerentur. Quid ille liber unus euangelij Ioannis non ne sacrarium penè totum ueritatis continet? Hic est ille seruus domini receptiuus, qui sapientiae ipsi super coenam in cubens, haustam diuino numme sapientiam inenarrabili libello posteritati tradidit. Eiusdem Apocalypsin idest annales rerum nondum gestarum, quid aliud q̄ Parcarum commentaria esse dicas? Illic enim effusa uaticinia omnem seriem fatorum, omnia prouidentiae calendaria in posterum continent, etiam si oedipo, ut aiunt, coniectore indigent. Iob autem alumnus ille sapientiae, institutionem sacrorum continet Athletarum. qui liber unus dramaticus ueluti spectaculum quoddam uisendum est, Philosophus scilicet consumatus edens specimen sui. In eo fortuna plagis multiplicibus saensiens, & aequanimitas nusquam instanti urgentiq; manus dans aut succumbens, uelut in campo tolerantiae & aduersitatis infestissimae committuntur. Quo ex agone tandem aequus animus uelut Hieronices id est sacri certaminis uictor Agonothetae dei iudicio pronuntiatur. His alijsq; sacrosanctae disciplinae monumentis, nonnulla enim praetereo prudens, uidere est per nebulam captus humani ingenij, quae praemia eos maneant qui calcatis fortunae temporarijs & caducis, in expectationem summi boni spes omnes suas rationesq; contulerunt. Sed cum tot ansas certissimae doctrinae nobis dederit prouidentia, mirum est q̄ sapientiam tenere quasi lubricam aut euanidam non possimus. Quid igitur in causa esse dicamus? utrum q̄ spes praeferuida in die longiorem sibi stipulari nequit, at sapientia labores & molestias representans, praemia & letitiam in futurum pollicetur? an potius q̄ acereis sensus ad sensilia & concreta, hebetes ad intelligibilia & abstracta nobis natura dedit? Primum hoc dico, studij sapientiae fructum etiam non aspernandum in hac uita representari. deinde summi boni expectationi non magis annos q̄ annum, nec dies quam diem, nec horas q̄ horam cedere, ut uicuersa summi mali timori. Semper enim nos excubare sapientia iussit, & ad omne momentum

momentum diei & noctis accersentis fati uadimonium præstolari. Ut autem his copijs doctrinæ sacrae in corde hominis instructis, & tanq̃ in procinctu stantibus, non regna & potestates aut diuitiæ comparatur, sic omnes animi sensus suapte natura petulantes et infesti, ita ad obsequium rationis rediguntur, ut homo pacem & constantiam secum seruare possit, quod summum bonum cum philosophia prisca in uniuersum esse censuit, tum uero Christus sapientiæ proactor, extremum elogium condens, legati loco q̃ amplissimi commutui suo reliquit. Quanta igitur animi alacritate, q̃ strenue, q̃ constanter incumbere ad prædictorum librorum lectionem debemus, & eo amplius ad eorum philosophorum qui amplis disertisq; commentationibus res figurarum inuolucris conditas, in lucem eruere pijs enarrationibus contenderunt? Nam quicquid laboris in literis & studijs secularibus consumpserimus, eius laboris largissimum fructum in illa lectione demetemus, si tamen defæcato, ut dicitur, ingenio ad id studium accesserimus. Illud enim studium ut rudimentum discendi existimare debemus, hoc ut progressum & fastigium. siquidem ex hoc scientiæ fonte perenni atq; inexhausto quamuis magnifica, quamuis copiosa, quamuis sublimis manare potest oratio, si modo nobis stipendia implere in utroq; studio contigerit, sed in hoc tantum præmia sperare operæ nauatæ & emeritæ. Quid autem gentilitia scripta ad intelligentiam sacrosanctæ doctrinæ conferant, malo diuo Hieronymo credi ad magnum tum oratorem Romanum scribenti quam mihi hoc arrogare, ut demonstrare nitur. Tum autem peruenisse nos ad illam euthymiam, philosophiæ antiquæ ut decantatam sic incognitam sentiemus, animos, ut ipsi aiebant, humanos beatæ undiq; securitate imbuentem, cum fidutiæ compertæ ueritatis laborum omnium rationem constare nobis intelligemus. Hanc Euthymiam Esaias fidutiæ contubernium appellauit. in quo animus humanus à rerum humanarum lectione & commentatione emeritis, rerum cælestium & æternarum contemplatione pascitur, delectatur, fruitur. sed tot tantasq; res nõ capiunt angustia cordis humani, nisi curis turbulentis uacui, nec alias res agentis. Quãtũ est autẽ in ea meditatione intelligere philosophiã ante Christi aduētũ uelut Planũ quẽdã fuisse, uel præstigatorẽ ingenijs humanis uarie illudẽtẽ, cuius Dædalea commẽta atheos & uoluptarios & alia portenta sectarũ excitauerũt. id q̃ Paulus ille Vranogno- mon & assertor orthodoxiæ, testatus est ad Colossenses scribẽs. Nos

igitur germanam philosophiam religiose adire debemus, ut cum a lectione gentilitiorum scriptorum quasi à uoluptarijs fabularum argumentis, ad sapientiæ & ueritatis sanum accesserimus, ueluti studio serioso uernantes senectutem priscae ignorantiae paulatim exuamus, ac nouum quendam & instauratum hominem libentes induamus. Hæc enim una est disciplina humanæ naturæ magistra, quæ hominis gubernacula exculpere stolidis sensibus potest, & intellectui ac menti tenenda porrigere, etiam si naturæ uii atq; imperio appetitus est proreza. Quare homines qui non bonis tantum externis sed etiam æternis student, hoc uidere etiam atq; etiam oportet, ut quod nauis prudentiores facere dicuntur, ut sacram quandam anchoram ad extremum salutis subsidium habeant, hoc ipsi imitari contendant, & contra turbidiorum affectuum ætus & iactationes fortunæ, lectione sacra uelut anchora passim ac semper utantur. Hoc enim retinaculo sæuiente tempestate ita nos firmare conuenit, ne transuersi in scopulos noxiæ alicuius offensa, aut in uada curarum externarum uento quodam cupiditatis repente rapiamur. Pro deus immortalis, est ne aliquis, tam aduersis placitis providentiæ natus, duntaxat eorum qui Palladis sacramento bona fide dixere, qui cum hæc animo accurare reputauerit, desultoriamq; fortunæ uicissitudinē perpenderit, ac uitæ humanæ breuitatem, non Croesi, ut aiunt, & Midæ talenta pro nihilo ducenda præsolida philosophantium felicitate iudicet? et eos qui opum externarum possessione in medio posita, quasiq; inter homines cupiditate & auaritia præditos controuersa, ad ultimum uitæ diem fortuna disceptante contendunt, non dico de precaria possessione rerum, atq; in fortunæ mancipio arbitrioq; posita, sed de asini, quod græci dicunt, umbra uel litigare, uel laborare, uel se se misere afflictere? Ego uero etiam, id quod ijdem græci in prouerbio dicunt, omnes istos thesauros non in cellulis cordis, sed in promptuarijs fortis fortunæ & temeritatis conditos, carbones tandem recte existimanti uisum iri contenderim. In quibus enim bonis maxime mens humana nimia sui diffidentia imbuta, iure gentium & ciuili contra naturam recepto, parare sibi præsidium subsidiumq; consuevit, eorum bonorum affluentium ope non tam adiuuari diuites plerunq; q̄ aduri quis non uidet? Num quis hoc nescire potest quosdam aliquando uesana stimulante cupiditate per fas nefasq; census suos auxisse? cuius ordinis esse dicuntur quos exeteratores reipublicæ uocant, & eos ipsos tamen ut fuit aliquando reipublicæ nostræ constitutio religiose adiri

adiri oportebat, si quid æqui boniq; à principe, o' summam indignitatem, impetrandum haberes. Hoc genus exagitat hiantis auaritiæ peruigil & inquietas cogitatio quæsitis iam semper aliquid acquirendi, ob quod eam præsci poëtæ Alecto' uocauerunt, nomine sane appposito & congruo, furiarum unam esse dictantes quas inter ministerium Orci dedicauerunt. & ego beatos eos putem, quos consceleratis animis ditatos esse sciam? sed sint uel fuerint tam hominum felicissimum, quod omnium fortunatissimum atque opulentissimum esse uel fuisse noscuntur, num ideo eorum sortem suspicere et æmulari debent quod à philosophia didicerint iis tandem cum Orco rationem esse habendam? Mitto nunc spiritibus aulicos ex genere æriscatorum, qui rerum noxiarum inuentores, ingeniosi & solertes uideri populari pauperie non uerentur, dummodo innotescant nihil pensi habentes. Iam uero Sisyphidas illos quam beatos esse dicemus qui ethelodulæ mancipati, sic enim appellatur spontanea seruitus, saxum illud ambitionis irrequieto labore subuoluunt, non modo humeris & ceruice, sed etiam uertice? Saxum inquam illud prægraue & asperum, quod interdum ab aula summo gradu in medium relabitur, & nonnunquam ad ultimum, tam præpostera plerumque fortunæ improbitate, ut in illa schola ima summis ingenia non modo permixta uideamus, sed etiam superposita. Miseram uitæ sortem, atque ut cætera suauem esse fateare, eo quidem certe grauem ingenuis animis et propemodum enecantem, quod ambientium natio quasi ex histrionio genere oriunda semper personata uidetur & gesticulatrix esse. Hæc autem molestia ambitus comes, & actus per omnia illiberalissimi, introspectanti patent, iis qui primore rerum aspectu acquiescunt, non patent. siquidem ut aulicæ potentie strepitus, & fastus & comitatus frequenti beatus, uibrati quodam fulgore oculos contuentis præstringit, & præ admiratione sui coronas circumfusas summonere specie luculenta uidetur, sic si trans splendorem inanis tectorij perspicere possis, uel liberos eorum actus intra scenam et populo non seruientes uidere, ibi tum ibi tristitia omnia ac lurida anxietate scatentia apparent, prorsus ut tætri ergastuli specie illic uideas ingenuis & candidis moribus inaccessiblei. Verum, o' lubricum ambitionis errorem, quid illud esse dicam, quod cordati alioqui uiri nec cupiditate transuersi, cum id quod diximus & dicant, & sentiant, uinculâque ergastuli excipulosa prouideant, fit tamen ut si propius adire detur, in ea se scientes prudentesque in duant, cum tamen id ipsi maxime fugitare uideantur? Vtrumque immemores in re præsentis fiunt? an potius insinuantes in

locum illecebrosum, oculis & sensibus & mente capiuntur? utrum stulta fiducia freti quasi exuendi nexus rationem teneant, periculum facere incognitæ rei uolunt? & eas plagas inire quæ mihi tenaciores Vulcaniis illis uidentur, quæ Martis Venerisq; stuprum irretuisse dicuntur? quas Homerus in *Odyssæa* tradit nec uisibiles nec solutiles nec ui quantalibet fuisse eluctabiles. Scilicet ille est error æternus mentis humanæ, quæ circeres ambitionis transfiliens, non percipit ita prouum esse id stadium ad mediumq; spatium, & inde ad metam sensim arduum, ut illic nullo sufflamine procurrentes bigæ contineri, hic urgeri ad metam nulla contentione possint. tum demum aurigans altior iam spiritus sera intelligentia docetur nullum modum aut finem ambitionis esse, cum semel rationis frenos momorderunt cupiditas & alatio preceps, quasi æthon & Podargus equi duo iugales. His enim bigis genius ille lucifugus, (quem appositissimo, nisi fallor, nomine Laoplanum appello quasi mundi totius popularem impostorem) sapientes multos huius seculi per theatrum reip. administrandæ plausible specie transuehit. Sed, ut apud Homerum Vulcanus Martem & Venerem irretitos, omnium deorum oculis subiecisse narratur, ut de ijs quisq; superum sententiam ludicram & cauillatoriam ferret, illiq; in rebus Veneris deprehensi, pœnas stupri penderent, in complexu obscœno & pudendo omnium cauitis expositi, sic in cæcis illis interdum laqueis uidemus homines antea existimatissimos, non modo satyriscorum iocis ludibrio haberi, sed etiam bonorum grauiumq; uirorum calculum atrum mereri. Etenim qui ad honores assumpti quos obnixè ambiuisse noscuntur, nihil pensi habere reuincuntur, quam sibi constanter factisq; suis congruenter loquantur, aut ita se in plerisq; rebus agendis gerunt, ut nihil quicquam laborare uideantur quam conuenienter pristinæ uitæ degant qua magnopere antea probantur, quid aliud, quam fateri atq; etiam profiteri uidentur, se quæ olim recte, quæ grauius, quæ constanter egerunt, non uirtuti & probitati, sed ambitioni perditæ & cupiditati dedisse? An etiam fortasse secundæ res acrioribus, ut ita dicam, spe illis explorant mentes hominum? & inde ortum illud dictum, magistratus ostendet uirum, ut inquit Aristoteles. O' sensus inops plerumq; humana prudentia, cum eo se abundare maxime arbitretur. Visendum uero spectaculum pseudoçatones irretitos uidere uel Roscios aulicos, aduerso omnium cuneorum graduuq; tumore se in

dies magis ac magis in maculas implicantes, cum interim tristes frontes atterentes dictitent omnino ijs plagis extricare se cupere. planis illis triualibus omnino improbiores humi decumbentibus, qui gratitu subdolo uiatores ludificari solent, fidem hominū implorantes ut manum sibi porrigant. Itaq; illud iam priscum nunc omnium ore in istos usurpatur, tollat eum qui non nouit. Ego quidem certe in ergastulo piratico ad scalmum alligatus esse malim, quam in illis plagis deprehensus omnium ordinū probra impudenter obaudire. Sed præclarum illud q̄ ibidem uidimus cynicos et momos tri duo Harpocrates factos, tanta uis est medicati calicis quem Circe illa Dædala curionum ma gistra, ijs aliquando propinat quos ad sacra sua opertanea intro mittit. At modesti & graues, ut apes exarmatæ aspernabiles, uirtute tantum & probitate macti hactenus iussi sunt esse. Itaq; ualeant isti, omnesq; in Aristippea schola philosophantes, quos ego non philosophos sed sophophilos uoco, nō amorem morum aut sapientiæ, sed scitam quandam amicitiam profutentes. quorum est illa cyria, ut dicitur, doxa id est placitum imprimis ratum approbatumq; , amicitiam citra aduersum quidem fortunam, sed ultra aras colendam esse, qualem illam fuisse The seiam fabulatur ad inferos usq; cum fortuna se quærem. Docti enim & probi istorum uitam offensatricem esse intelligentes, execrari & auersari debent, alioqui philosophiæ fructum quoniam modo sperare possunt, qui gratuitam sibi operam & statariam poscit. Qui autem in castris ambitionis indecore stipendia merent, non stantuis mansionibus, sed Nomadum moribus gaudent. quo modo autem tranquillitate animi gaudere, aut omnino rationem quandam certam & probabilem sequi possunt, quos immodias affectibus obsequentes, nunquam secum, ut dicitur, uiuere, nunquam apud se esse nouimus? Age quando eorum sensus uacare rationis postulatis credemus, qui in ea officina opificium exercent, in qua festo profestoq; noctu & interdium non cessatur? nunciabi autem securi & alacres animo sunt, qui nullum portum tutum, & à iactatione & tempestate curarum quietum respiciunt? Hoc cum in omnes ualet ambitione perditos, tum uero exitabile propè est ijs quorum uitæ institutum secessum ac secretum sibi poscit, quales sunt qui aris ascripti sunt, & ab aula non abnoctant. Iamprimū aulicæ ambitionis comites sunt necessitas colendi eorum, qui primos curionum ordines ducunt, & uanitas sese illis uenditandi p̄ omnia obsequia. Has sequitur timor

offendendi eorum qui gradu, aut statu dimouere, ac deijcere possunt, aut ad maiora sensim aspirantes percellere. At hæc sunt remoræ quædam tenacissime omnium actionum à seueritate & integritate proficiscentium. eademq; officij fungendi auocamenta in eos quoq; ualent qui procul ab aula ciuilem ordines regentes, fauorio quodam aulico impleri actionum suarum uela & processuum cupiunt, id quod nullo non tempore factitari à solertissimo quoq; ambientium constat. Hoc genus iam olim seueritatis aciem obtudit in omni parte administrandarum rerum, atq; in omni ordine maiestatem integritatis immunuit. neq; enim aliter incorruptus honos integritatis & officij unicuiq; uel curiæ uel ordini constabit, quàm si inter hos & illos erunt commercia dirempta. O' uenefica beneficia quæ à præpotentibus manant. adeo nonnullos uideas hodie ferociter probos & mandata potentiæ aulicæ abnuentis, postridie ita in obsequium compositos, ut in nassam curiorum beneficentiæ cernices prius inflexas inseruisse iudices. siquidem nulli crimini uirtus minus inficiando esse potest. Quis enim non intelligat eos inter metum ab illis, & pudorem ab his atq; ab honestate, uersare sententias & in omnes partes torquere, ne in alterâ partē magis uergant, q̄ uel ambitioni institutæ uel honestati cōuenit. Solēne est autē rerū potentiibus cuiusq; ordinis decus uel aulici uel ciuilis uno uel altero authoramēto ita sibi obstringere, ut in omni parte reip. uirtus libero motu uel habitu uersare se nequeat, usq; adeo administratiuæ uitæ & prætextatæ ratio moribus hominū iniquè cōparata est, nisi uirtus sibi semper instans aduersus insidias excubet. Ita fit interdū ut togæ ciuilis modū suū uel classem supergressa, & alienæ culpæ contagione uel imbuta, uel aspersa, maiestatem retinere sui honoris putetur nō. Hæc causa uiros cætera egregios in offensionē sæpe iudicij popularis impexit. Hi autem & huiusmodi errores sunt hominum qui Minervam sapientiæ præsidem potentemq; non in Athenæo, ut ita dicam, sed in Larario uenerantur, & colunt. nam Athenæū id est ædem Mineruæ ego instrumentū utrūq; fidei nostræ esse puto. in eo nos sapientiā querere oportet & uenerari repta, non ut ij homines faciunt q̄ sensu humano freti, oīa sibi consulta domi. i. in suopte sensu credunt, quos erroris aliquādo luculenti freno se et alios rexisse cōpertum est. Ut igitur uiris prudentibus & doctis ad rerum publicarū administrationē accedere, & honores magistratusq; gerere ac petere interdum laudabile est & magnificum, contrāq; hæc omnino repudiare & auersari, inertis fortasse aut ignaui animi iure

existimeretur esse, id enim fert omnino ratio disciplinarum ciuilium, sic toto, quod aiunt cælo, ut apposite loquar, errare mihi uidentur qui se ambitioni uæcordi quasi equo effreni furentiq; uehementos permiserunt. ij sunt enim qui nullo certo uitæ degendæ atq; in situ eadē consilio feruntur. sed quo eos cumq; impetus tulit, & quæ fortunæ temeritas aditum præbuit & transitum, inconsulto feruore rapiuntur. at qui huiusmodi nubigenas illos fuisse crediderim, quos poetiæ fabulæ Centauros nominauerunt, homines quosdam semiferos, in equos desinentes. Quo figmento quid aliud q̄ eos homines significari putemus qui ex humanis ac compositis sensibus in ferociam tandem equinam degenerant? cuiusmodi illos esse uidemus q̄ rebus secundis insolescentes, mox è potestate rationis exeunt sensibus moderantis. & ciuilitatis ac pristinæ sortis obliti, eos qui in suo ordine se continent, aut qui moribus municipalibus uiuunt, & eo acquiescunt quod fors ciuilis tulit & natalium modus, aspernantur, & uelut à se propulsant ferino calcitratu. Hos stimulat non calcitræ emulæ uirtutis ad decus aliquod eximium secundo rumore comparandum, quod incitamentum esse solet generosis mentibus ad publicæ munera cæpessenda, aut ad suscipienda magna, egregiaq; facinora. sed inanis aura uel popularis uel aulicæ, qua processus sui uela sinuari futiles homines gaudent, ob id fortasse Centauri appellati quasi inani aura instincti, nec solidam ipsi nec ueram gloriam confectantes. quin & ipsis parentem esse aiunt euanidam quandam nubem, eorum, ut interpretor, indicem uanitatis, ipsam pro Iunone Ixioni eorū genitori suppositam ludibrio memorabili. Est enim Iuno dea præses, ut antiqui uoluerunt, legitimæ ueriq; potentatus & honoris. proinde ualeant isti Ixionidæ literarum studij & philosophiæ derisores, & in amplexus se effundant uitæ sibi deamata. Nos enim literarum amore præoccupati, riuales eorū esse nequimus, ut imaginaria rerū secundarum fruitione certissima bona mutemus, quæ à philosophiæ amœnissimo studio manare didicimus. Vt autem edera procerissimā quāq; arborē complexa, non ante eā dimittit, q̄ sensim exuctam & uinido humore exhaustā, ad tabē necemq; p̄duxit nexu tenacissimo, sic ingenia præclarissima quæ sese prorsus ambitioni dederunt, nō anteq̄ aliqd eis secus accidit, ab eius contubernio lento tenaciq; explicatur. Id adeo facile est ex euentu iudicare. Quem enim unq̄ istorū urbana officia reducē habuerūt libero ultro citroq; cōmeatu? quisnā autē uestibulo istius ambitionis exaltus, ita postlunio in ciuilem uitā redijse uisus est unq̄, ut nō exulare

magis in urbe quam aulica provincia decessisse vulgo exist. mare-
 tur. solempne tamen illis esse constat qui mordicus postes aulae retentant,
 nota clara identidem laribus in reditum nuncupare, quasi urbanae vitae desiderium
 ultra ferre non possint. scilicet hic regibus labor est, aut ea uoluntariorum comitum
 inopia prouentur, ut inuitos istos promissis ingentibus aut precibus retentent.
 uidelicet Gallia tam inops est uirorum, aut reges nostri non habent unde
 premia se quacibus sui persoluant, ut unus & alter muneris obeundi in
 sanctiore consilio aut in senatu castrensi & uiatorio necessitate teneantur.
 O uanissima semper ambitio, in mendacijs tam apertis fidem tuam labefactas?
 ecquis est hodie tam in rebus aulicis peregrinus, aut omnino in moribus
 hominum iudicandis tam minime malus, tam hebes, tam stupidus, quin statim
 querulis istorum uerbis illud prouerbiale reclamet, quare peregrinum? Est enim
 clarior istorum Callipidarum frustratio, quam ut quemquam non rusticum fallere
 queat. num eos quotidie pedatim discedentes inde uidemus, quod singultim
 festinare uideramus? quod si per detractionem stationibus suis uel sacris,
 uel profanis non absunt, qui conuenit cum quotidie commeatum flagitare se
 dicitent, nunquam impetrare eos posse? uel cum in dies ampliora munera
 sibi suisque impetrare noscantur, non summa eos animi equitate muneribus
 aulicis asseruire? De ijs, ut arbitror, silendum est, ne sacrosanctam existimationem
 ledamus, qui augustam illam causam non uitae sanctitate, non illae sae
 famae commendatione, non probabili aliquo consilio mereri, sed aulici
 ambitus decennali seruitute, sed amplissimi honoris suggillata reuerentia,
 sed fastus & insolentiae spiritu insurgente uisi sunt. O rem praeclearam,
 & Christianis institutis congruam, honorem sacrificum aulicis officijs mereri.
 Absit autem, ut id aut dicam, aut sentiam quod quidam incommode faceti
 cauillantur, aulam plerumque gallicam scurras albatos circumferre,
 qui etiam ludibrio haberi se nec ignorent, nec aegre ferant. Illud certe
 praeterire nequeo quod uidimus, nondum plane comploratis pontificibus
 epithaphicis illis agonas in aula quasi parentalia certamina ab istis
 excitari, non ludicros sed capitales, tam aduerso rumore, ut puderet nos
 audire. Vtina autem huius culpa rei arcesserentur qui in omni uita parte
 uitium aut peccandi licentiam profitentur. Sed quod illis futurum est quod
 frontem praeseueritate corrugare non desinant, & turpius facinorum
 exempla prodere non erubescant? & post haec etiam simulatio fallere nos
 sperabit? Mitto nunc sectoriam eorum improbitatem qui ex uuias sacras

nō modo uiuentiū, sed etiā stantium ambulantiūq; petunt, quandoquidē magnorū uirorū authoritas huic crimini ut alijs obtenditur. Reuertar ad illos purpuræ candidatos q̄ obscuris sæpe natalibus orti, & nullo ingenij ornamento præditi, regibus æquales uideri aut assidere uolunt. Quid enim est quod tantopere iā admiremur beatulas illas causas, quæ sordere in Francia præ multitudine, eorumq; leuitate uidentur qui ne in sacrosanctis quidem & uisendis gestationibus auzurū uel uenerandi esse possunt. Pridē id decus ut eximum & opimū regalibus tantū extis promitti uidebatur ut decebat, nunc minorū etiam honorū auspicijs & plebeix fortunæ non negari uidetur, ex quo in iuratis cornibus hostiæ passim litare cœperūt. Quis enim hostiā magnopere suspiciat, qui haud ita pridem unum uidebit dibapha purpura ferocem æmula candoris beatissimā, cum cahortem ipse purpuratam quocunq; post se traheret, inter eos tam eminentis q̄ inter galeritas upupa? Species igitur nunc eadem & dignatio, authoritas ad populum non eadem. Neq; uero in uniuersum honoribus authoritas sua restituetur et maiestas, priusquam sordidis aut pusillis ingenijs summæ decora uirtutis petere fas esse deserit, & sacrosanctos amplissimosq; ordines rerum nostrarum summa nundinari capitale esse cœperit, quod utrunq; nobis uidere utinam mox contingat. Summa autem disputationis eō pertinet, ut intelligatur eorum gloriam qui summum bonum in oculis conditum esse putant, uel fascibus aut insulis maiorum auspiciorum adhærere, mortuis illis supersitem esse non posse, ijsdemq; sæpe morientibus aut gradu potentix deiectis, quod mortis instar ciuilis putatur esse, prosperata gloria infamiam agnasci, aut certe ignominiam perpetuam. Eius rei cum innumera sunt antiquitatis documenta, tum uero recentia proferre nunc exempla possemus si id ad rem pertineret. Quotum enim quenq; uidimus aut meminimus istorum integra persona atq; integro statu decessisse, ut iuris uerbo loquar, qui nihil non uiuentes honori tribuerunt? Porro autem ut fugacissimus semper splendor est gloriæ pigmentis adumbratæ, sic uere eminentis & expressæ claritas nulla carie, nullo situ uetustatis exolescit. & est eiusmodi gloria non in æs, aut in auro incisa ut illorum, sed stylo ex acuto & nitido impressa cedrinis in tabulis quæ carie non intereunt, & restibili traducum natura produntur in omne æuum. Atqui huiusmodi est gloria non opum congestarum, nō uitæ per summos honores indecore transactæ, sed rerū egregie

uel gestarum uel scriptarum, quæ in alios aliosq; traduces propa-
 ganda, æternitati dedicata quodammodo uidentur. Porro autem ut si-
 ne aqua & igni sacrificiū aut consecratio non rite peragitur, sic
 sine stylo & eloquētia nullius aut principis aut populi gesta ad po-
 steros inclarescere possunt, & æternæ memoriæ consecrari. Proinde
 & si antehac memoria nostra quidam homines officinæ magistratū
 honorūq; præfecti, cupide fecisse noscuntur, ut studiosi & literati,
 & innocentia modestaq; præditi, parum plausibile nomen in ady-
 tis aulicis habuerint, quasi ab actu rerum reiectanei, contraq; im-
 periti & proceres, & in tenebris perspicaces, uel earum rerū emax-
 ces quæ in commercio proborū, prudentiumq; non fuerunt, plerasq;
 recip. partes nominum suorū fama læta, tristī, ancipiti replerint, nō
 ideo relanguescere studiosorum contentio debet aut philosophantiū.
 Est enim est abunde philosophis geminos illos fructus sperare Eu-
 thymiam & Euthanasiam, res duas q̄ maxime expetendas. illam
 scilicet beatam & constantem numeris omnibus securitatem, dun-
 taxat quod ad bona corporis & fortunæ pertinet. Hanc hilarem
 animi ac spe bona persusam in morte æquitatem. Illis autem per-
 dite ambitiosis quodnam esse maius supplicium potest in uita per au-
 licam gestulationem agenda, q̄ hominem in corde conditum qui
 non nisi ueritati seruire potest, ab homine externo & conspicuo dis-
 sidere, qui scenæ tantum ipse ac populo se ostentat, & ad oculos
 theatri quasi ad speculum non affirmat sed affingit? quis enim
 istos Chamæleontes ignorat, reconcinnantes sese identidem ad mores
 aulicæ potentiæ, ut tabulas olim suas clarissimus ille pictor Appel-
 les reformare solebat ad uulgi iudiciū? Est autem id natura com-
 paratum mentem male sibi consciam cum homine externo & uul-
 tuoso dissidere, hominemq; etiam hominis pudere, cum ui ueritatis
 cæca tormenta adhibentis fateri quisq; cogitur apud acta rogantis
 conscientie suæ, se non eum esse hominem, quem uultus profitetur.
 Atqui isti, quos solerters aulicos appellari uidemus, cum per om-
 ners uitæ actus personati ludiorum more uideantur, non intel-
 ligo quidnam affirmare possint serio se in republica aut bona fide
 egisse. certe in ijs quæ ad uerum fiunt locus præstigijs nullus est.
 bona fides se ad manum aspiciendam & contrectandam præbet.
 Prō superi immortales quid est si hæc impostura & fallacia non
 est? si enim compositi istorum uultus cum cordis motu turbulento
 dissident, quonam tandem modo insontes esse possunt? atqui hoc
 poscit ueritas, quam nobis Christus non modo in terris agens præ-
 iuit,

iuit, sed etiam lege promulgata præscripsit, ut quando natura sympathiam esse inter mentem & frontem eius indicem censuisset, summo opere id uideremus, ne homo qui in fronte eminet & toto se promittit aspectu, simul is sermo qui in ore uersatur, & in aures se instillat, ab eo homine eoq; sermone dissiderent qui extra præcordia caput non exerentes, interiores uocantur. Quid autem totos dies precamur & a deo petimus, nisi ut fiat uoluntas eius in cælo & in terra? At id quid aliud significat, nisi nos docet & hortatur ut corpus cum animo congruat. materia a forma non discrepet. Homo ipse interior, et exterior idē sit? Quid igitur ijs hominibus facias? quid cum ijs differas q; aulicarū ceremoniarū antistites esse uolunt, et simul probitatis opinionem atq; etiā sanctitatis aucupari? proinde qui utilitatis aut potentiae assequendæ nimum studiosi, ad istorum mores se affirmare contendunt, ut summus curionibus industriam suam probent, non modo literis & honestati salutem, sed etiā Christo & ueritati ut dicant necesse est. Ita sequitur si stoicis confectarijs eos urgere pergamus, ut hanc ab inuitis confessionem exprimamus, ad gloriam se & beatam uitam comparandam non supernate uia, ærumnosa quidem ipsa & confragosa, sed infernate plaustraria & militari progredi. & hanc autem & illam ineuntibus uiam uadimonium tandem ad summum tribunal obeundum est, quod in incertum diem constitutum, nullis nec opibus nec fascibus comperendi dari potest. Quando igitur ipsi aliud semper agentes ut dicitur causam sibi dicendam meditari uidentur? qui aduentate sæpe summi & ultimi imperij uiatore & interdum lictore, diem uel perendum uel crastinum dicturo, consilia de ineundis o' cæca mens hominum honoribus nouis agitant. En cur disciplinarum cultum, literarum elegantiam, humanitatem, leporem, amœnitatem homines abijcere debeant, & philosophiam deniq; ipsam rerum humanarum diuinarumq; interpretem, tranquillitatis ac securitatis parentem, quod summum in hac uita bonum est, ex qua non opes uulgares & aspernabiles sperare et parare, sed uelut ex cornu Amaltheæ summa omnia possunt haurire et copiosa. Quid enim non inuenias in pandectis philosophiæ? sed scilicet hæc homines in terrâ eiusq; uiscera cernui, Alcinoi ut dicitur apologum esse credunt, aut Arimaspea carmina, res quidem illa uisendas sed a nullo uisas enarrantia. eosq; Phæacas esse putant, qui animi bonis capti eo' spes omnes suas referant quo nemo uiuus accessit, & unde nemo rediit. Sic plagiarus ille demonarches Lucifurgis emysdrijs animos

humanos sollicitans, a doctrina philosophiæ abducit, & uelut a Io-
 uis liberatoris præsidij sic a præceptis Christi deductos, aulico ne-
 xu astringit ut omni religioe liberet. Inde illa axiomata aulica-
 demæ, in eos semper mores uergere, in quos aula prona sit. corpore
 & anima aulicæ potentia afferuendum esse si quis aliquo in nume-
 ro esse uelit. fortunatos magis quàm probos colendos esse. eum demum re-
 cte in officina aulica perpolitum esse, qui omnes numeros simulatio-
 nis teneat. impudentiam & dissimulationem præsentissima duo nu-
 muna uiris acerbis esse. odia & similitates in loco penendas esse, &
 uicissim res, mendas. nunquam offensionem condonandam nisi fortu-
 natis. esse. inimicos in articulo oppressos ad internitionem proculca-
 re. Tum illa plutacademica in æde Plutonis consecrata, qui rem fa-
 cere uelint, diuinis præceptis aliquantisper obaudiendum esse. tanti
 esse unumquëque quantum possidere uideatur. qui pauperiem fugere
 per fas nefasque; nesciant, ijs superos non dubie iratos esse. male de se
 hæredibusque; mœreri, qui religiose rem ampliat. quæ in hac uita inter
 armentarios censi sint, in futura subulcos fore. primarij enim classi
 homines, in altissimo quoque ordine cælitum pro portione beatos fo-
 re credunt. His & huiusmodi proloquijs homines in Plutonis por-
 tici philosophantes, dogmata mirifica astruunt, in quorum assiduis
 commentationibus ego nullam erroris intercapedinem esse puto. ete-
 nim cum timor domini auctor nobis esse debeat omnium rerum ex-
 petendarum & fugiendarum (nam absque eo digitum tantum exere
 & peccabis ut inquit ille) quoniam modo rationis habentis reguntur
 qui plus fortunæ & temeritati casuum, quàm ueritati atque pietati tribu-
 unt. in quos inuehens Esaias uates fortunæ eos mensam apposuisse
 testatur, ac super eam libasse. Aut qui conuenit eam uitam hallucina-
 tricem non esse atque offensatricem, quæ per densissimam caliginem
 rerum humanarum ingrediens (quam uitam aulicam esse dico) nul-
 la prælucente face sapientiæ aut doctrinæ salubris, rapide promouet-
 tur. Atqui sapientiæ præcepta & monita nemo satis sine oraculis
 nouit. & eorum oraculorum, antistes est philosophia. Ita patet sine
 philosophis aut sine philosophia uitam recte institui non posse. Cum
 enim mens humana quæ principatum animæ tenet, iudicium rerum
 facere sine sensibus corporeis emissarijs suis nequeat, illi autem par-
 tim suapte hebetudine hallucinantes, partim a noxio genio circula-
 tore ipso & archiplano, circumuenti, rerum sensilium species fal-
 so ad eundem principatum deferant, fit ut mens in arce huma-
 ni corporis sedens, nec cauendas res nec admittendas iudicare pro-
 be sciteque;

be sciteq; possit. Accedit q̄ providentia quos in album illud æter-
 num retulit, eos fortunis interdum eversos, alioqui quoque ma-
 le mulctatos exercet, & per tolerantiam insontem ex sententia
 sua probat. istos autem fortunatos & temeritatis alumnos arbi-
 trario suo & prudentiæ permittit, cui nimium ipsi confidunt. Quos
 genius ille impostor excipiens, & præstigijs allectos sibi mancipans,
 ideo quietos a molestijs, & sacros, ut dicitur, & tectos ab omni
 bus tuetur in commodis, ut incautores eos securitate indies efficiat.
 Scit enim in huiuscemodi homines liberam sibi cum uolet manuum
 iniectioem fore. Inde ille stupor humani iudicij euētus rerum ad-
 mirantis, & in errorem sæpe eorum reuoluti qui negant proui-
 dentiam. Superi uestram fidem, adeo ne erroris perpetui nebula
 nos offudit tenebrarum ille præses, ut ueritatem rerum cernere ne
 sole quidem illustrissimo possimus? adeo ne Geryones ille tergem-
 nus superbia cupiditas & uoluptas, tres aduersarij potestates e ter-
 ra & inferis enatae, infestus est ætati nostræ, ut sapientiæ præce-
 pta toties inculcata complecti, & compressis manibus retinere ne-
 queamus? non ne omnia quæ uidemus, a deo prædicta sunt? an al-
 terum tandem Herculem expectamus post Christum Alexicacum,
 qui monstra hæc e terra atque inferis ad hominum perniciem
 emissa conficiat? an ut iterum ad Troiam magnus mittatur A-
 chilles? & iterum Christus humanitatis decus redeat, & o-
 culis nostris conspicuus occurrat? O cæli & terræ omniumq; ani-
 morum conditor, omnium seculorum illustrator & insignitor, o-
 mnium errorum explosor, & morum emendator, qui regnis &
 prouincijs genios præstites & consiliatores eorumq; rectoribus pro-
 uide statuisti. quiq; principum mentes freno tuæ providentiæ re-
 gens, flexanimo sæpe numine a studio rerum noxiarum & exi-
 tiabilium, ad honestissimum quodq; propositum saluberrimumq;
 detorques, erit ne seculo nostro tempus quando homines suo magis
 ac proprio censu & dotibus a te profectis, q̄ fortuita possessione re-
 rum fluxaq; publice censebuntur? neque enim ante id tempus fu-
 turum uideatur ut solidæ, germanæq; uirtutes in Francia eluce-
 scant, quando antehac raras prodeuntes in publicum uidere no-
 bis licuit, etiam si in umbraculis secessus & priuata uitæ latuisse
 credimus. unde factum hisce annis ut per omnes ordines illa quæ
 dicuntur Catorthomata apud nos requirerentur, id est præclara
 quædam uirtutis exempla, omnibus numeris officij publici absolu-
 ta, quasiq; officia in administranda Rep. ad amissim uirtutis dire-

cta & emendata. Nam cum in paucis familijs seminarium beatorum haberemus & copiosorum, quid mirū est si inuisa publice uirtus, & ab ijs e' proscenio exacta qui choragium nostrum in potestate tenuerunt, post scenam latere uoluit, aut in cuneos se stipare promissue sessitantium? quando nec ei stare in medio licebat per temporum iniquitatem, nec in ordinibus sedere promptum erat per sordes omnia mundinantium. Falso igitur literarum studiosos nonnulli criminantur, ut umbratili uita marcentes, & rebus gerendis honoribusq; inutiles. Nam q' in solem prodire, & aulam interuifere sine contemptu sui literarumq; sugillatione neqbant, non inuiti faciebant fortasse, ut in exedras & porticus, & in omnia uirtutis & philologiae diuersoria se conferrent, quasi in praesidia quaedā philosophiae amoenissima. Neq; enim tum innocenter actuosum eē, nec gratuito licebat in publicum prodire ut qdem erat hominum opinio. At uero i'dem ipsi si mox fortasse edictum principis exierit, paulisper enim ariolari iuuat, ut homines iam non praedijs, non supellectili, non alijs pignoribus obnoxijs fortunae, sed cultu atq; ornamento ingenij, & mundo, ut ita di. am, non muliebri, sed uirili censeantur, in quibus nihil licet fortunae pignerari, i'dem in quā ipsi caput illico proferent non abiectum, nō abditum, non demissum. sed aduersus fortunae & temporum iniquitatem, ut conditum sic erectū, quos nonnulli opinione falsa ducti gaudere nunc putant blattarum contubernio. & qui tum non nescij eorum improbitatis qui fatorū uim modumq; in Francia temperabant, boni tamen cōsulebant studio se literarum, auocamento reip. amoenissimo distineri, ij si aditus publicos patere uirtuti senserint in posterum, ad professionem suam non inter proletarios, sed inter mente cordeq; cēsos continuo uibunt, omniq; instrumento uitae ciuilibis per uirtutem agenda. tumq; illi classici fortasse ludibrio habebuntur, qui nullum testem locipletem aut fide dignum esse credunt, qui non idem copiosus sit aut opibus circūfluens. Neq; uero philosophia lucifuga est, neq; iners, neque otij gaudens ueterno, neq; desidiose sellularia ut multi criminantur, neq; non ipsa rebus gerendis uacare potest, & forēsia induere praetextataq; uideri, cum tempus ita tulit, & decus eā ad id prouocat. sed dissimulationem, sed foedam assentationem, sed desultorias amicitias, amiuersarijsq; morum mutationes auersatur, nec sub comico uultu tragicas simultates occultit, quibus rebus nostro tempore in aula maxime quae sita est authoritas & retenta. Quemadmodum autem Socrates olim philosophiam e' caelo in urbes deuocauit, & cae-

git de rebus ad ciuilitatem pertinentibus disputare, sic philosophos quosdam rebus gerendis idoneos, in forum ingredi aliquando et in publicum prodire decet, industriamq; suā approbare in Rep. egregie ac strenue administranda. Quod si interdum studiosi homines in celebritatem uel ciuilem uel aulicam non prodeunt, nō ob id delitescunt, sed uelut ex conspicio secessus iactationes & æstus ambitionis obseruant, & in eos homines perspicaci æstimatione inquirunt quos fortuna famaq; omnium oculis auribusq; exposuit. Quis enim eo tempore libens in rerum actu uersaretur, cum qdam ob redundantes opes nec innocenter quæsitus nec sine publica calamitate, beati & primarij homines atq; etiam summæ sortis haberentur, q; si nunc ad calculum seuerè reuocarentur, talentum unum auri puri probi sui (ut fuit olim in sermone) demonstrare neqrent? cum uiri ingeniosi et cultu doctrinæ elegantis perpoliti, aut quacunq; eximia facultate commendabiles, a comitijs aulicis explosi, & tanq; sexagenarij de ponte deiecti esse dicerentur? cum fecunda uirorum bonorum doctrina fugeretur, totoq; orbe acerferetur quod priuatim fructuosum, in uniuersum luctuosum esse ab omnibus cernebatur? cū re nulla magis homines crescere q̄ cothurnatis facinoribus cœpissent, non legum constitutionumq; conuiuentia quas multas & præclaras habemus, sed præpotentiū hominum coitione, qui omnia præsidia Reip. constituendæ occupauerant? cum in sinus priuatos et exiguos amplissima respublica clarissimaq; cœsisset, quæ in capite redimito grandi quidem ipso sed infirmo sedere nō poterat? cum inopes repente facti diuites mutationem fortunæ fastu & improbitate sermonis profiterentur? cū ij ferè soli opima decora a principe ferrent, quos nobis malorum omnium sementem fecisse nobilitas non obscure ferebat, & populus obmurmurabat? cum summæ cupiditatis & licentiæ omni lege pudoreq; solutæ uirus lenta contagione manans, omnes pene bonos mores & honestos paulatim imbuisset? deniq; cum in ea quæ à cura rerum humanarum diuinarumq; curia (ut opinor) appellata est, ita sibi quisq; gentilibusq; curaret, ut maximus quisq; curio maxima incuria maiestatis publicæ ac diuinæ teneri crederetur, ijq; maxime negocia reipublicæ populo facerent, quos caput & fortunas opponere pro populo decebat, & uitæ etiam discrimine intercedere nequid grauius aut turpius in Remp. decerneretur? Hæc enim omnia cum nostra ætas & meminit & uidit, tum uero alias plerunq; imperij nostri felicitati incommoda fuerunt. Cumulus autem indignitatis fuit cum iam eo uentum esset

ut nauclerus tantæ nauis fatali ignauia nec in prora, nec in puppi sederet, ac ne impendente quidem tempestate nauarum officia uicesq; recognosceret. nec q ad clauum sedebant rerum cõmuniũ iacturam ad se pertinere magnopere arbitrarentur, docti iã olim ex naufragio fragmentum arripere. certumq; etiam nauclero ipsi esset extremam potius perniciem experiri, q̄ nouo supplemento proram puppinq; propemodum iam manes explere. Cum caritate frigente hiante maxime auaritia, ardente inuidia & simultate, languente pietate, exolescente sceptrorum maiestate, iam nec superi nec mortales extrema deformitatis exempla ferre possint. Hæc et huiusmodi alia ideo frequentius in hoc opere meminisse mihi subijt, q̄ homines ipse queribundos identidem memineram eas res ætate nostra Franciæ contigisse, quæ gentem bello paceq; clarissimam in orbem degenerum socordiumq; populorum cõegisse uidebantur. At qui maior esse nulla potuit indignitas, q̄ summa nobilitate & doctrina a gubernaculis inclytæ gētis deiectis, quasi sterculis coronæ regni decussis, homines haud clara sorte natalium ortos, summa infima & media in potestate habere, qui nec ius nec fas nec æquum bonumq; nossent, nec bonis æquisq; omnino bene cuperent, triaq; tm̄ illa uerba fari possent, do dico addico. cum regni opulentissimi bona quibus collibitum esset ita dilargirentur, ut sibi necessitudinibusq; suis bellissimum quodq; reciperent, & reliqua præcerperent. Vnde factum esse uidemus, ut in gurgusijs quidam nati educatq; domos & stirpes architectati sint grandiorum penatum æmulas, quæ triduo excitata, et publica dispedio expolitæ, haud scio an mox collapsuræ sint, si summus tandem Iupiter in membranas suas respexerit ut est in græcorum prouerbio, id est si merita cuiusq; ex actus diuinitatis & commentarijs supernis recognouerit. nuper autem cum res nostræ in eo fere statu essent, prohi suprema prouidentia, quodnam nobis documentum tuæ potentæ dedisti? Nam cum hæc postrema simul scriberentur a nobis, simul liber sub prælis impressorum supra diuiciam partem exactus esset, cæcæ calendis Ianuarijs sublato rege Ludouico (cuius utinam cum manibus deus gratiose & clementer egerit) tanta uno die mutatio rerum facta, ut qui prius digno cælum attingere posse sperabant, protinus humi serpere demisso animo uiderentur, nec funebribus lachrymis (ut assolet) sed ueris & intus obortis lugere. usque adeo occasus, ille multis salubris (ut nunc spes est uniuersorum) paucis esse maleficus & noxius uisus est. sideratos esse diceres qui ante triduum omnia ad se cum fortuna

fortuna traherent. In uniuersum autem is erat habitus animorum
 & uultuum, ut diurnas sordes Reip. excussas esse crederes, ut in
 luctu hilaria sanè festiua celebrare uideremur. Secutus est unus et
 alter dies per munificentiam & benignitatem transacti iandiu de-
 suetas, cum rex nouus idem primusq; Franciscus, sed regere iãdiu
 eruditus ac populo carissimus, tyrocinium regni faciens, ingenij sui
 specimen ordinibus præberet salutatum cõuentibus. In quo sceptro-
 rum auspiciu cum intentissime obseruarem, uerba multa audiui fe-
 liciter ominosa, signaq; adnotati, quæ stratum nobis auspiciu nõ
 faciant ad id quod publica uice optamus & speramus, non uideo
 quid posthac mentes humane augurari debeant, aut quando nobis
 cum prouidentia in gratiam reditura sit. Certe in funere tripudi-
 um solistimum fuit, & festa frons reipublicæ nam & ante tridui
 fulmen leuui per totam prope Franciam extiterat, quod ante ne-
 mo meminerat eo tempore ne in uno quidem loco accidisse, omni-
 nõq; ea tunc hominum constans erat opinio, hætenus expiata nõ-
 stra esse peccata, franciq; regni maiestatem suo genio reitutam.
 Post id prodigium una & altera nox intercesserat, uenit ad me ho-
 mo mihi et affinitate coniuinctus, et amicitia summa deuinctus Frã-
 ciscus Deloimus, regius consiliator in prima decuria curiæ centena-
 riæ, inter primos iuriconsultorum his & literis & studijs maxi-
 me & fauens & incumbens. Is cum me in hoc opere ualde inten-
 tum offendisset, cuius finem urgebam ne impressores opus accelera-
 tes mihi anteuertent, institit mecum hac de re contendere, nõ tam
 q̃ a me ea de re dissentiret ut postea intellexi, q̃ ut mecum differen-
 do ab nimia me auocaret scribendi contentione. incaluerat enim m̃
 hi animus præsentium tunc rerum indignitate meditanda. tum ue-
 lut proludens, cum pone stans uidisset quæ scribebam, O' he (inquit)
 odiose facis & refractarie, qui tempori & fortunæ animum accom-
 modare non labores. Quid enim tantopere studium hoc sapientiæ
 aut liberalis omnino doctrinæ exosculare, quod frigere nunc in au-
 la quereris ignorantæ parente? Inania enim nunc nomina uide-
 mus doctrinæ & uirtutis algere, & studia literarum damnosa sui
 se quacibus esse. Quid mirum (inquam) cum & ea quæ de superis
 inferisq; traduntur, quæq; tot sacris monumentis, tot oraculis, tot
 sanctorum animarum elogijs contestata sunt, uix tertius quisq; isto-
 rum non argumenta tantum theatrica esse putet, si quidem homi-
 num mentes ex habitu gestuq; serioso, non ex sermone tantum spe-
 cioso æstimentur. tantum abest ut huius temporis aula doctrinæ &

uirtutis amore teneatur. Tum ille, quin igitur utilitati consulis? eorumque exemplis admoneris, qui magno ætatis oleique dispendio ingenium atque animum literarum studio excolendum censuerunt? præsertim cum tu ipse clamantes stare gallica ingenia in hac scena non posse nisi alios hellanodicas (sic enim ut arbitror appellatis ingeniorum iudices) Francia nostra nacta sit. An tu aliter censes inquam, quæ scias quosdam rerum arbitros nostratum hominum ingenia laudare non solere nisi more fascinantium? à quibus cum beneficii loco peteretur ut linguis tantum fauerent, ut quondam solebat in sacris Harpocrates, non satis habuerunt quos meritos non nescirent, testimonio suo fraudasse, nisi etiam eos premerent apertissime. Quando igitur (inquit) inanis studiorum messis hæcenus ferè decoxit in Francia, & nunc maxime ingeniorum flos esse tibi frugiperdus uidetur, quin aliud interim consilium capis è re nata? & à studiorum cultu ad colendos mores huic ætati placentis contentionem istam animi cum omni instrumento atque ornamento eius transfers? Sanè uero inquam quasi liberum sit & integrum animo Mineruæ authoritate iam quinque & uiginti stipendijs, abrupto nunc mentis impetu ad Iunonis transire præsidia, & posita doctrinæ & philologorum candida in candida protinus ambitus & petitorum uideri. hoc est deceri & honestatis rationem habere? etiã si eo cultu permultos omni arte ac facultate liberali defectos, ad horrea usque summa uidemus copiosos esse factos. Quid nunc est? inquit ille. Sero Phryges sapiunt, Omnis Aristippum decuit status & color & res. Valeant inquam ista inter eos qui ad rem faciendam attentiores esse solent. ego Aristippeos istos uersicolores non probo, quotus enim quisque honestatis & constantiæ studiosorum faceret, ut in quibus partibus consecrandis militaretis annos & uenientem uitæ partem contriuisset, earum postea partium causam hominum aut temporum iniquitate damneret? quid si igitur in his statujs diuinum numen uersari libentius atque præsentius existimaret, num etiam tum ille tum fortuna in diuersa præsidia transiret? At enim fors fortuna humanarum rerum arbitra, maiora illic supplementa & uberiores comæatus suggerit. & suggerat sanè, num ideo tu malis aut quibus bonorum & grauium, inter Autolycos illos centuriari qui comitum turba cliētumque lautorum se patris nos summonent, quæ inter destitutos Aristides censeret qui composita & infonti fortuna acquiescunt? Equidè quod ad me attinet, nec Aristippeum placitum uersatilis philosophiæ probo, ut alium atque alium utilitatis causa subinde me faciam, nisi si

salua

salua tueri id modestia possim & constantia, quod quemadmodum fieri possit non uideo. nec Pythagoricam illam metempysin agnosco, ut repente alium me quam literarum amantem esse uelim, aut nunc anthropolatre esse possim, qui prius phileleutherus fuerim. Nec enim Vertuno tam benigno natus sum, ut ab hoc uitae instituto quod certa ratione ac meditata probaui, ad aliud ab eo diuersissimum traherem. nec si maxime cupiam, liberum esse id mihi sinent qui sciunt summis illis Aristippeis Democritum Gelasinum me se non esse uoluisse. Sed uide (inquit) ut ita rationem istam tuam subducas retinendi literarum amoris, ne ad manticam (quod aiunt) res tibi reditura sit. Ad manticam autem? An putas providentiam tantum de philosophia permisisse fortunae, quam uitae instituendae atque degendae magistram nobis dedit, ut ad inopiam subsidiorum uitae redigere eam possit? Nihil agis mihi Francisce, etiam si magna tua apud omnes auctoritas, apud me maxima semper fuit. Neque enim quod tibi in consilijs grauissimi uiri uideantur; doctissimi facitiant, ut in tua saepe sententiam transeant, doctrinae id eximiae & existimationi tribuentes, id ego nunc inutabor in hac controuersia, quae in meo magis foro quam in tuo disceptatur. Iamprimum non semper uisum praecentoribus hortamenta canentur in Francia, ut omnem spem in posterum uectores abijcere debeant, aut iacturam studiosi facere exanclatiuam laboris. adest tempus fortasse quod multi non provident, cum in studia literarum incubuisse laudis summae loco ponitur. quare & si aura fauoris istorum Aeolorum nos prorsus destituit, non continuo est cur uela processus huius literarum reflaccere sinamus, quae Fauonio ipsa spei bonae in portum quendam certum & hospitalem consilij fixi ac meditati feruntur. deinde (id quod rei caput est) cum omnes opes nostras omnes spes & copias non in aedem Saturni sed in arcem Mineruae congestisse nos sciamus, quid est quamobrem magno opere angamur ne in dispendium tandem locularium studiorum cursus exeat? mirum uero quin in compendium. Atqui ego praeclearum esse puto ne strigmenta quidem clarissima certaminis seruare uoluisse, nedum oleum & operam nos doleam in eo perdidisse, tantum abest ut locularia ista commoda respiciam. & est diuina benignitate unde studiosam aetatem tolerare possimus, non modo ex horrore sed etiam ex maxillo sed fac esse improbiorem fortunam, quid tibi? subsidium rei familiaris a parsimonia non sordida aut pudenda, sed honesta & liberali petemus. Hoc. n. praestabilius esse putamus quam ut fortuna. oru facti philosophiae nunc alium lenocinari sustineat.

Equidem ex *literarum* studio didici philosophiam suffugium esse
tutissimum atq; amœnissimum inter optimam conscientiam destitu-
tis & iniquissimam fortunam. Habet enim habet inquam illa to-
lerantiam æquanimitate candidam pro Anodyno calamitatum. Hic
amor, hæc amœna nobis mansio, hoc studium iucundissimum. q̄ pru-
denter a nobis susceptum nunc non disputo; quando istis *Lucripetis*
approbare nequeo, constanter quidem certe & obnixè retentum.
mirum uero (ut nunc ex æquo tecum procul ab arbitris et familia-
riter agam) nisi tu aliquo ambitionis illicio captus es, qui hoc mihi
consilium seruum & indecorum afferas, q̄q̄ aliud fert. fortasse uitæ
tuæ ratio, quæ in celebritate summorum uirorum uersans, & osten-
tationi necessario subseruiens, libera prorsus esse ambitione non po-
test. ad quam alioquin quoq; procliuum esse te animaduertisse ui-
deor, natura magis q̄ iudicio. quare mea quidem causa licet de hoc
negocio conuiescas. facilius autem de hac re ratio est cum ijs qui do-
ctrinam & *literarum* peritiam quæ tui passim habendam esse
censent. nam ego a studio philosophiæ honorarium esse petendum,
non operæ precium duco. si tamen ipsa per se non satis putatur esse.
Est enim est huiuscemodi philosophia. multa ut in ea desiderentur,
sed pauca flagitentur. In quo uitæ instituto minimo iure fortunæ bo-
na nostra possidemus, & decessionis diem cessisse e' prouincia a deo
nobis iniuncta nunquam non existimamus, æquitas autem animi
& mens paucis contenta, reliquiq; affectus animi comites philoso-
phia, in quo alio uitæ genere æque inueniuntur? super omnia est
obfirmata semper ratio aduersus supremam necessitatem, animiq;
presentia excubans ad obeundum æquanimiter uadimonium mor-
tis. Philosophiam semper uocamus non uanam, non tumidam, non
disputationibus rerum naturalium elatam commentatricem. sed sa-
pientiæ illum amorem quem græci *Vranoscopum* dicunt, quasi in
coelum semper arrectum. Earum rerum indagatorem quæ non
persuasione gentium a maioribus tradita, non commentis & spe-
culaminibus humanarum mentium constant, sed quæ elogijs diui-
nis, & oraculis testata sunt humanum captum excedentibus. Ut au-
tem qui peregre proficiscuntur, cum ad urbes aliquas sermone ho-
minum celebratas uenerunt, eos quos appellant *Xenagogos* adhi-
bent, qui eos ad loca urbium earum memorabilia deducant, resq;
uisendas cuiusq; loci demonstrant, quo modo hodie *Venetijs* urbe in-
clityta factitari uidemus, (quotus enim quisq; id nõ facit, eorum pere-
grinorum qui cognitionis cupidi suis suisq; horas rebus agendis de-

erabunt.²) sic homines in hac uita peregrinantes studio literarum uti decet quasi quodam Xenagogo, si ipsi natalibus orti sine, aut alias idonei sint qui eas res uisunt quæ cognita quammaxime dignæ existimantur, quæ huiusmodi institutio quam antiqui liberaliorem ideo appellauerunt quæ et cives ciuiliores, et homines humaniores facit, ad uitam istam ualet quasi peregre transigendam hilarius et commodius, philosophia autem illa sublimispecta (quam ob id docti et pij uiri Uranophronem uocauerunt,) non modo Xenagogos, sed etiam eo amplius Psychagogos Christianis esse solet. eius enim studium animas a cogitatione rerum sensilium concretarumque abductas, ad sublimium et caelestium rerum speculationem subuehit, et mirificis eius studij illectamentis eo tandem perducit quo animæ suapte natura et conditione uergunt. Hoc unum studium soli deo se probat, nec ut alia studia literarum populo se uendicat. Agedum Franciscæ compone nunc cum hac tranquillitate uitæ aulicam turbulentiam, istorumque beatorum obnoxiam obseruantiam ad quam tu me hortaris, et aude quamuis argutus et disertus ultra unum uerbum addere. Iamprimum (quandoquidem tu mihi) ut dicitur (bilem conculescisti) in illa conuenarum ciuitate uel apolidum potius qui sine lare, sine sedibus uiuunt, quoniam tandem pacto recte uita institui potest, nisi uero componi rite penates possunt, et uitæ ratio recte atque ordine in eo loco constitui, ubi collumies ambitionis, cupiditatis, simulationis, imposturæ, curiositatis delatoricæ, fraudis ueteratoricæ, inuidiæ fascinatoricæ, superbiæ titanicæ, fastus denique et impotentissimæ insolentiæ diuersorium habet et commune conuenticulum, ubi nunquam supremus curis locus est, nunquam rebus ultimis consulere uacat et in æternum prospicere uisendus uero conuentus, in quo stropharum opifices, noxiarum rerum spiritricæ, nec dicendi censendi que artifices, nec iusti iniusti que prudentes, primas sepe et secundas partes ferunt. Hic est enim aulicarum rerum status, aut certe fuit, memoria nostræ ut est opinio constans inter prudentiores. Equis est autem honestatis amans et compositæ uitæ, qui non modo sine molestia sed etiam sine rubore possit in eo conuictu uideri, in quo omnium sententijs itur in potentiorum laudem dignorum iuxta indignorumque, in quo rumorum aucupes, criminum consarcinatores, auræ temerariæ captatores, assentandi artifices, blanditiarum magis quam eloquentiæ gnari, in omnem obsequendi necessitatem sese industriamque suam potentiae uenditantes,

diuini cultus uel nescij uel negligentes, hominum uiuentium inter di-
 uos relatores, officiosi & comes atq; etiam elegantes dicuntur? ueri-
 tatis autem tenaces, curam honestatis antiquissimam habentes, libera-
 lioris institutionis retinentes, & pudori imprimis consulendum esse
 atq; existimationi ducentes, aut rustici aut tardi aut socordes iudican-
 tur? Quis enim aut edictorum caelestium prudens, aut interdicatorum
 metuens non prorsus ineptare inter aulicos semper uisus est, aut eti-
 am delirare? quare in eo licentiae & erroris gurgite demersi, nec
 in caelum postea suspiciunt, nec unquam inde ita existunt ut emer-
 sisse uideantur. id quod clarissimis quotidie exemplis innotescit. Pro-
 sus quidem (inquit ille) si ita in ambitum & fastum sese ingurgita-
 rint, ut regressus ad uitam civilem liber non sit, aut sui oblitii sint.
 cuiusmodi nonnullos helluones honoris & pecuniae nouimus, quorum
 hians cupiditas quaerendo intenditur. at uero liberaliter homines in-
 stituti & literarum studio perpoliti, certos cuiusq; rei numeros esse
 sciunt, intra quos tantum moueri modestia dictante didicerunt. tibi
 uero Guilielme eo facilius ansam cupiditatis & ambitionis porrigo,
 qd te in re nulla immodicum animaduerti praeterq; in literaru stu-
 dio, a quo nec rei unquam familiaris iactura reuocari, nec ualetu-
 dinis incommodae tedio potuisti. Vidi enim te annos plus septem ita
 infirma ualetudine, ut uelut dioscuroi alternis uiuus mortuusq; uide-
 rere. Itaq; libentius te in eum (ut ita dicam) campum immitto, in quo
 te longius latiusq; non expatiaturum puto. Idq; maxime ut istam phi-
 lologiam amaram tuam & contubernalem crimine magno libereres.
 Scio enim medicos amicosq; multam saepe tibi capitalem intermina-
 tos, nisi eius amore (prope dixerim) insano interdiceres tibi primo
 quoq; tempore, qd te lenta tabe exugere exesseq; compertus est. Qua-
 diu enim quae so hanc pellicem in thalamo & geniali interdum le-
 cto retines? Quam usque adeo deperire uideris o coniugum omnia-
 rum & uirorum ingratisime atq; inuenustissime, ut ne uxor is qui-
 dem blanditijs & suauijs eam unquam posthabueris. & si tot te il-
 la pignoribus perquam tibi charis uinctum tenet & obstrictum.
 quippe quae bis trium te liberorum iure decennio reddiderit au-
 ctum. Qui te saepe commentantem iucundo obturbant gritatu, cum
 unica sua sororcula lusitantes, & pueriliter supplicantes tripudio
 quodam solistimo. Quid si igitur (inquam) moderationis frenos
 momorderim, atque inter indomitos illos hominum affectus, phi-
 losophiae iugum excusserim, num tu praesto eris auriga cum uo-
 les qui mihi moderere? sed fac me tecum sentire, & in hac

re quoq; authore te ut in plerisq; alijs uti uelle, qui fieri posse putas, ut qui moribus municipalibus non modo imbutus est, sed etiam in ijs ita callum obduxit, ut omnino reformari non possit, & ut in prouerbio est nostro, qui iam maduit & contractus est, is ad aulicos ritus affirmare aut certe assingere sese possit? Hoc enim perinde esse puto atq; sine natura uerecundum, iubeas exuto statim pudore frontem acriter perfricare ad summam usque impudentiam, quod quemadmodum tueri possis, ipse certe non uideo, praesertim q̄ me à teneris (quod aiunt) unguiculis noueris. Verum esto, frontem quoquo modo perfricare potero, etiam ne sermonem ita assingere ut fronti iam duriori sermo interpollis subseruiat? Hæc alijs q̄ pro na sine nescio, mihi certe habitus illos gestusq; & flexus corporis sermonisq; non tenenti, nec alioqui etiam gnaro figuratæ istius & aulicæ urbanitatis, si quando inter illos Logodædalos loquor & flexiloquos, identidem solœcismum admittere contingit, etiam si lepidus esse aut disertus loquitando mediter non enim numeros assequi possum aulicæ ihus elegantiae, quæ suam quandam palæstram habet anniuersaria mutatione & propemodum menstrua interpolabilem, sine cuius perita moueri aut proloqui nemo non inconcinne potest. Iam uero uestem illam ancipitem aulico homini penula magis necessariam, an tu habilem esse censeres philosophiæ alumnis? qd cothurnis illis aulicis quemadmodum pares esse possumus? Theramenes illos intelligi uolo qui ita temperare officia, ita iura amicitiae interpretari nouerunt, ut inter similitates exercentes utrinq; gratiam summam ineant, cum neutris plenum officium exhibeant. Hæc & alia permulta eius institutionis documenta cum nec tenere satis possim, ingenij forte se refractarioli uitio, nec in ore sedeant Romanæ affecto facundiae, per me licet alij natura sciti & elegantes, illustres se & beatos facians in uita tenebrosa, me uero lubentem curia illa nunquam tenebit, cum etiam si maxime cupiam ne longo quidem usu suum facere possit. Quin & ut imperare mihi possim istos fortis fortunæ conciliatores colere & eorum fistidia perpeti, (neque enim aut turpe esse credo eos homines obseruare quibus apud principem gratia flagrare contingit, si non eosdem ad populum & ordines infamia flagrare uideamus, nec ita me hebeti ingenio esse puto ut non id efficiam si uelim quod omnibus obuium est & prouum ut igitur istos beatores hominum liberali quadam obseruantia prosequi possim, non tamen eorum riualis esse uelim, ut eam quoque uitam adamem quã ipsi consertis manibus ample-

xantur. siquidem ut est hodie aulicarum rerum status & facies, uix tertius quisq; hominum rationem habere futurae uitae & aeternae uidentur, vsq; adeo uasanus ille amor honorum & diuitiarum excordes homines reddit. Prorsus certe (inquit ille) si quidem est nimius. tibi enim hac de re assentior, ut meministi saepe me tecum disputare solitum. etenim cum in corde hominis religioni nostrae initiati persidere amor rerum diuinarum debeat, atque etiam deus ipse humanae animae sponsus, quasi in thalamo sic in corde cum pacta sibi anima acquiescere, (hoc enim poscit Christiani hominis sacramentum in prima lustratione susceptum) is certe cor habere non uidentur, qui mentem ad captum rerum caelestium natam ac dei consortium, ad comoda fortunae & externa ita transfert, ut nunquam apud deum, ac ne apud hominem quidem ipsum homo esse uideatur, id est sua negotia & propria aeternaq; curare, sed alias semper res agere, ut est in prouerbio. etenim scelerati illi spiritus, Oraculi emissarij, earum saepe rerum sequestres atq; interuentores quae in aula transiguntur, ambitionis & cupiditatis affectibus uelut uncinis cardiulcis corda hominum etiam doctissimorum e sede sua euellunt, ut exemplis luculentis post memoriam tuam meamq; cognitum est. adiungunt enim subdoli instinctores suauitatem querendi aut uoluptatem honores assequendi, cum quibus uelut catapotys quae anodyna medici uocant, hamus ille cardiulcis id est eximendo, cordi aptus, nullo sensu uoratur. At uero philosophia uitae instituendae magistra cordatos homines reddit, humani etiam alioquin animi excitatrix ad uirtutem capeffendam. Istos autem aulicae disciplinae alumnos, hamo iam uorato & pernicie intus grassante uidemus futuri aui securus malis suis indormire somnum Epimenidis. nec antequam uadante in crastinum uiatore mortis, quicq; summae & ultimae curae animo agitare. tunc trepidos uideas uel uerius stupidos disiecta uasa sua colligentes. & ut sero fortasse quoquo modo resipiscentes sic nondum Adrastrae legis formulam intelligentes, qua causam ipsi ad summum tribunal ducturi sunt. Haec est enim iustitiae summae seueritas ex bono quidem & aequo iudicans, sed non ex iure gentium, & humani sensus placitis, elicit, aut principum ordinum huius saeculi responsis. Cuius interpretationem deus idem & homo sacris quatuor uoluminibus eorumq; appendicibus enarrauit, us quidem qui aures non audiendae tantum, sed etiam exaudiendae atq; etiam hauriendae aequitati sortiti sunt. Philosophia uero e contemplationis specula ad

uentantem mortem providens, cuius diem cessisse homini iam inde ab auspiciu uiuendi spirandiq; intelligit, uix unquam opprimi morte nec opinata potest. compositos enim penates suos seruans, in prociectu semper excubat, quasi nunquam non imminente tumultu quod in horam incertam prædixit imperator, qui pro uigiliarum tessera Herculis erumnas militibus suis dedit. Ipse enim Christus uerus fuit Hercules qui per uitam erumnosam omnia monstra superauit. Hæc & alia huiuscemodi philosophiæ dictata mihi excidisse putas, qui me inescatum illicijs Aulicorum cauillaris? Cuius rei suspicionem ita a me abesse uelim, ut tamen hanc esse sententiam meam intelligas, aulicam uitam sapienti non statim ut sphingem quandam exitaliter ambagiosam, præsumpta in uniuersum atq; in omne tempus opinione fugiendam esse, aut auersandam. sed eam instituendæ uitæ rationem uel ætate hominis, uel sorte oblata, uel necessitate temporis temperari, uel commoditate debere. Atque ut ob signatis literis tecum agam, tu modo philosophiam nec inertem ad res gerendæ esse dicebas, nec solifugam. nunc pedem efferre extra pomeria uetas, & propemodum extra limen ædium priuatarum, uidelicet quasi ad solem & puluerem caligaturam, aut quasi conuenarum illum sermonem aspectumq; non laturam. Vide igitur ut constanter hæc tibi & congruenter dixeris. mihi quidem multa ferre uidetur ciuile & humanioris institutionis ratio. multa temporum conditio, multa ingenium cuiusque & captus, & naturæ aptitudo ad hoc & illud genus uitæ uersatilis cum res hoc familiaris postulauerit. quæ omnia obseruare debent literarum studiosi, ne studium ignauis animi tantum & uoluptatis instituisse causa, non etiam ad subsidium uitæ accomodasse uideantur. Hoc cum Cato, cum Brutus ille Ciceroni probatus, cum Seneca, cum alij permulti literarum eruditione præditi factitarunt, ut a studiorum secessu ad celebritatem rerum administrandarum transirent, tum etiam publicarum hodie rerum interest magnopere. quin & ad priuatarum imaginem claritatem, & nominis cuiusque gentilitij illustrationem suapte ui maxime ualere solet, etiam si tunc friget temporum iniquitate, ut tu antea quæstus es. Proinde ut Crassus orator ille nobilitatus elogijs Ciceronis, in eiusdem autoris dialogis inquit, se cum honores antiquo more præhensandi singulorum peteret, (sic enim tum ferebat ambiendi ratio) solitum esse a se Scæuolam socerum suum iuriconsultum gra-

uissimum dimittere, cum ei ita diceret se aliquantisper esse uelle in-
 eptum, sic si olim aut propediem tempus existat cum uiri doctrina
 eleganti perpolitum, inter aulicos agere honeste ac commode possint,
 cur non etiam libentes faciant ut quod moribus civilibus conue-
 nit, pace philosophiæ ad aliquot annos uerecunde suscipiant, &
 ad aliud institutum uitæ non migrent sed commencent? id quod si
 fieri bona philosophiæ uenia nequit, quid causæ est quin literarum
 studiosi ut caudices maridi tantum in tenebris fulgeant? Enimuero
 ut philosophiæ studiosi circūferre philosophiam mansionatam ne-
 queunt, sic à literarum amore quasi quodam Lysania comite nun-
 quam derelinquuntur, qui molestias omnes insuetæ uitæ discunt.
 Peractis autem stipendijs honestæ ambitionis quæ nullo ipsa certo
 numero præfiniuntur, sed alia quadam ratione modum suum sor-
 tuntur, tum demum philosophia receptui canens, iterum sibi reddit
 homines quasiq; natalibus restituit, quos ambitio civilis aut cupiditas
 non improbata in claris ingenijs, liberæ seruituti ac temporariæ
 mancipauerant. Quod si refractaria illa philosophia gaudentes stu-
 diosi in expiabili odio dissidere cum uita civili aulicq; persevera-
 rint, quid aliud quàm in mantica Cratetis ut aiunt extremum fati uadi-
 monium expectare dicentur? Hæc est mea de tota hac disputatione
 sententia, quam tu sisius, ut opinor, atq; eloquentius dixisses. ego cen-
 sentis more & deliberantis, ut in curia summa solemus, non exor-
 nantis more dixi. Quasi uero (inquã) tu leuiter hanc artem dicen-
 di attigeris, in qua tibi iam par esse non possum. ut nisi te studium
 istud iuris teneret, in quo tu matutinas horas & pomeridianas col-
 locas, (nec immerito, fere enim primarij uiri eo studio inclarue-
 runt) scribendi nobis occasionem facile prærepturus fueris. unus tu
 uero à regno hoc condito inuentus es, qui modum in ea re tenere
 possis quæ modum nullum nouit, ut annos & dies præstiuas stipen-
 dijs cupiditatis æra in comitatu principali merentis. & rursus cum
 emeritam quoquo modo senseris, ut causariæ aut ueteranæ missio-
 nem à ratione imperatrice postules. Quis autem post hominum mo-
 riam missionem ante ab aula postulauit, quàm uno aut altero stipen-
 dio ære dirutus fuit? quasi uero ratio ambitionem & cupiditatem
 exauthorare possit, quas liberum arbitrium sacramento ita obstrin-
 xit, ut non milites sed deuctæ potius dici debeant. Cedo nunc unum
 igitur quem uel in præcipiti canicie missionem impetrasse fateamur,
 nam multis numeris expunctos nouimus, qui nunc falso inter
 causarios & uoluntarios profitentur, periti autem rerum nouerunt
 plane

plane exauthoratos esse, quibus illi frustra fucum factitare nituntur. Proinde aut tu ex sententia animi non loqueris, aut parum nosse uideri naturam & pellaciam eius belluæ quam vulgus hominum cariam, perspicaciores autem Androsphingen uocitant, cuius ambages dissoluere si aulicarum rerû homines consultissimè nequeunt (quotus enim quisq; (ut dixi) explicare semel ab eis se potuit? quo modo temerarium non est eam rem arbitrii nostri futuram existimare? Mitto nunc qd si eius uitæ dies atros ac candidos numeres, multis partibus maiorem illorum numerû inuenies, etiam si eos tantum spectis qui potentiae successu obseruantiam omnium ad se trahunt, nedum si unum è multis consideres quibus anguste et incommode tentorium habere in castris illis non statuis necesse est, in quorum manipulis similes nostri centurarij solent. Atqui (ingit) sic existimo, uirum literarum uere studiosum, honestatis amantem, & Dei metuentem, nunquam ita deprehensum, ita indagane quilibet nexa arctaque cinctum esse, quin liberum arbitrium à philosophia uindice hominum & assertrice commonefactum & adiutum, eas plagas (ut aiunt) ipsi summissurum sit, quibus nonnulli perditè ambitiosi circūclusos esse se fingunt, nullo interlapsu relicto. Hic etiam tu delicias facies, & fortuita hospita, angustaque causa = bere, homo scilicet uitæ uagæ & peregrinæ insolens. Ceu uero nesciam Italiam te & urbem Romam non semel adijisse difficillimo tempore, partim animi causa, partim cum potestate, cum tu liberam legationem suscepisse dicerere uisendam Italiae causam. & in ipso etiam aulae comitatu pridem munia obijisse. Sed rursus qd me illicio aliquo inescatum esse dicebas, num tandem tibi uideor aut grauitatem magistratus mei immunuisse, aut anteactæ uitæ opinionem qualis est cumq; de me, cuius uis homini aut causæ aduerso rumore addixisse? addidisti etiam me tibi esse uisum ad ambitionem pronum, non tam proposito quam ingenio. Nam etsi ambitionem honestam claris ferè ingenijs cognatam esse uideo aut agnatam gestantis tamen ambitionis culpam quam turpem semper esse censui, haud libenter agnoscam. et tamen ioculari hac tua reprehensione admonitus, uereor ne quid imprudens in ea re admisserim, ut est humana conditio, aut ex statu constantiæ & grauitatis ita exciderim, ut immunuisse maiestatem mei magistratus uidear. Amabo te mi Budæe si quid in me tale animaduertisti, obiurgato me strenue, & pro ea amicitia quam iam tot annos colimus. nosti enim me nihil unquam antiquius bonorum & grauium existimatione habuisse diuitaxat secundum conscientiam rectam, cuius Deus unus & solus explorator est. Cum autem iudicium tuum nunquam aspernatus sum, tum ue-

ro maxime intelligo tibi me notum esse, ut pote cui in usu familiarissimo indicare me quod simplicissime soleo. simul illud nummi sæpe te mecum ita esse collocutum, ut nihil commodius esse posse diceres uiro in magistratu constituto, aut ad magnos honores aspiranti, quam si amicum sibi unum delectum ac probatum, adhiberet castigatorem, aut certe criminarium et subauscultatorem, qui ad eum uelut iure suo referret et inuicem esset populi de moribus eius actibusque iudicium. quæ actio eius motusque cuneorum plausum frigusue, quæ aduersum rumorem ordinum, quæ bonorum et grauium calculum mereri uideretur. sic enim fieri ut iure improbari non posset qui omnium prope arbitrato sese emendauisset. Hoc autem cum pauci animaduertent, hæc etenus factum esse, ut egregij sæpe uiri summos statim honores adepti, ad populum (ut dicitur) et ordines offenderent, suarum scilicet ipsi inconcinnitatum ignari, quæ pro ora tot hominum magno strepitu inuulgantur. Quod uero ad me attinet, ut ambitionis suspitione uindicare me non admodum laboro, sic hoc deprecari uelim ne me cupiditas trāsuersum egisse, aut extra numeros probitatis et honestatis extulisse uideatur. nec enim mei obliuisci possum, nec personæ quam mihi cum literarum studium flagrantissimum, tum uero collegium grauiissimum amplissimumque imposuit, in quod non penitentis (ut opinor) auspicijs ipse adoptatus sum. Sed quid ego hæc tecum nequicquam? qui me prope modum ab incunabulis et crepundijs nouisti, et cui me iam tot annos explorandum bona fide et ad manum aspiciendum præbui? ut notiores animi mei sensus omnes ei sacerdoti esse non possint, quem a confessionibus religiosis habeo, quam tibi Eudæe mens mea pernotuit. Tum renidens, equidem (inquam) Deloine uideor te non leuiter commouisse. cuius rei indices sunt malæ istæ tuæ pleniores insolito rubore suffusæ. quod nisi ut facerem in mentem mihi uenisset, nunquam isti faciendæ tuæ par esse potuisssem. Etenim quod tibi hoc concedat, ut mihi te semper pro Scæuclam, et rursus cum uoles etiã Crassum præbeas? Ut enim si quod in foro tuo possim (tuum autem uoco in quo primaria esse authoritate te dicunt homines doctissimi) sed ut si quod ad intelligentiam enarrationemque iuris uel stri ciuilibus communi sci aliquando et afferre in medium possim, quod ex ea penum prompserim quæ uobis iuristarum usualis esse non solet (cuiusmodi nonnulla in annotationibus nostris scripsimus in pandectas editis, et iterum fortasse scribemus. si quando uacauerit) id totum iudicio tuo tuique similitum submitto. sic te uicissim decebat amicitie saltem iure doctrinæ mihi fascis in ea re summittere in qua non

quã non ætatulam quidem (quod uehementer doleo) sed ætatis bonam partem te stimulante contriui, etiam si ui maiore ingenij tu in eadem ipsa re nos superare uideare. quippe ius hoc possit amicitie ut inter differendum consulta nonnunquam uel infantia uel inscitia ab amico uincere, cum si nihil de contentione remittas, possis animum eius non leuiter sauciare. Itaque quando te nihil mihi condonaturum uincere alia ratione non poteram, non inuitus feci ut acriore altercandi uelitatione te e' statu peruicacis facundie depelle rem, quæ copiosius ipsa mihi semper uidetur uerba uobis non usitata fundere, quàm ut e' libris tantum iuris haustam esse quis credat. quãquam haud lubens facio ut eam tibi facultatem concedam homini in alijs studijs occupatissimo, quam omnium difficillime artium comparari contendere tecum soleo. Sed enim id pene mutuo quod nuper de te affirmaueram. Ambitosum esse te natura dicebam, non proposito, nunc natura ab ambitione abhorrere te uel uerius ab ambitu dico, non item fortasse proposito. Nemo est enim omnium quos noui ingenio & doctrina præditos, qui minus te præhensare homines, aut colere potentes, & omnino numeros implere efficacis ambitus aptus sit, siquidem oportet eos qui hoc scire facere uolunt quo iure quaque iniuria morigeros se spondere postulantibus, & ad festuos uultus semper esse compositos, etiam si probi uiri esse animo obfirmauerint. Alioquin frustrari nemo potest aut deuorare iniquitatem mortalium iniurata postulantium, in quorum odium & iurgium etiam incidas necesse est, quasiq; in campo & inter comitia offendas, si quid æqui boniq; non obsequiose dixeris. Ita qui ritus eius disciplinæ tenere uelit, hunc necesse est duplicem quam uocant philosophiã et ancipitem nosse, ut exotericus, ipse sit et esotericus, nec idẽ intestinus homo sit et externus. sermo tantum speciosus & urbanus. Ac uultus blandus et festiuus inter se nõ discrepant. Ad hanc autem disciplinam & alias quas homines ambituros percellere opus est, cum parum te docilem semper animaduertim, miror cur tibi in mentem uenerit Aristippi meminisse, quem omnis (ut inquis ipse) deicit status & color & res, quasi uersatile mihi sit, & tibi cum uoles futurum sit ad ista ingenium.

Quo modo autem tu non ineptam sententiam tueris, qui cum non ignores illic hominum iudicia atque etiam proposita ferẽ esse corruptissima, eis tamen suadeas in eo conuentu esse uiuendum qui in simplicitate & candore morum spes omnes suas repositas habent? Neque etenim mihi ludibundi sunt oculi, quibus in occur-

su & in circularis isti uenustuli gratiosi esse didicerunt. nec lepores illos urbanitatis aulicæ noui, quibus pro illecebriis logodædali ad aucupandam famam scitæ comitatis utuntur. Cum ille rursus sermonem excepisset, nuncius regie mortis disputationem abruptit con sternatione subita. Post aliquot autem dies cum eum domi offendifsem otiosum (interuisere enim sæpe inuicem solebamus) continuo ut assedimus, ecquid (inquit) Budæe aliud tibi in mentem uenit de disputatione nostra? an in sententia permanes? Vides enim triduo eam mutationem rerum factam ut iam alius omnino sensus publicæ mentis existat, diuersiq; mores inolituri putentur, ut ferè omnia circumagat & plurima inuertit regni noui exortus. certe uox famæ publicæ iucundissima ad aures omnium ferme ordinum uenit natali huius regni. At qui eo (inquam) pene euasimus, ut non facundia tantum tibi huius disputationis palmam, sed etiam rerum euentus daturus sit. nam si festis huius principatus auspicijs rerum gerendarum progressus responderit, erit omnino cur uirtus & doctrina exeant ex umbraculis, & ferre solem non reuuant. id adeo licet ex præteriti & præsentis temporis contentione æstimare. cum enim ante orba reipublicæ summus magistratibus esset, maximaq; munia partim uicarijs operis obirentur, partim omnino non obirentur, primum nihil nec recte, nec ordine (id quod necesse erat euenire) fiebat. deinde uelut abdicatis uel abrogatis magistratibus informis ac destituta Resp. iniurijs intestinis, externisq; expcisa & obuia iacebat. Cuius indignitatis causam nunc magnopere non inquirō. id tantum dicam quod fama circūfert in duas sententias diuisa. partim hominum culpam à uertice ipso arcebat, qui bona magis uoluntate, q̄ strenua & cordata solertia fuisse existimatur. partim ad actores ipsos rerum & dispensatores copiarum summum crimen referebant, qui hebetes oculos domini non uerentes, nec ab auribus eius metuentes, quas obfirmatæ obaudientiæ cera obstructas esse confidebant, in libera administratione summæ rerum remissi fuisse dicuntur, & in tumultu securi, sic enim homines tū sobrijs loquebantur, aut nimium sese in arduis consulētes, ut prudētes dictitabant. Commune autem uirijq; crimen illud erat, q̄ orbæ rerum summæ tutores sistēti postulari non poterant, cum honorarij ex diadematis genere adhibiti nulli essent, qui custodes saltem administrantium in speciem uiderentur. ex qua rerum deformitate (ut parassime loquar) secuta est ea Franciæ nominis suggallatio, quæ sine insigni mutatione rerum discuti non poterat. Affuit igitur precibus non publicis sed populi tu-

telare numen Franciæ, cum Calendis Ianuarijs Rex soar fato functus Franciscum nobis regem æquo animo reliquit, ut filiam quoq; suam reginam relinqueret. Proh superi immortales quid hic primum, quid postremum exequar? Iā pridem calendæ Ianuariæ quid non polliceri ad instaurandam rei Franciæ formam ac dignitatem videntur? quo die strenæ uice aurea (ut antiquo uerbo loquar) fortuna ad eum regem transiit, qui et corpore & animo implere uices summi Imperatoris possit, ut si quis unquam maiorum. deinde nominis eius omen non ne certam spem præmonstrat illustrandæ gloriæ nostræ, cum à condito hoc imperio Franci tunc primum de suo uocabulo denominatum habere regem cœperint? Iam uero manus illæ cinctrices summorum magistratuum, non ne multum mentes afflictas insolita ignominia, & humi propemodum serpentes ordinum omnium animos triduo ita erexerunt, ut altiores etiam pristinis spiritus excitarent? proorsus ut magnificum quoddam atq; amplum huius regni principium fuerit hoc maxime nomine. nullum enim auspiciatus esse poterat, q̄ ut pacis belliq; artes, longo summorum magistratuum interregno consopitæ, statim uelut è somno diuturno expergescerentur. Quare Cancellario primo quoq; tempore dicto, uiro eximie doctriinæ et industriæ, cū in purpura summa probatæ, tum alijs principi ipsi spectatæ et cognitæ, quid aliud q̄ ueluti iustitum diuturnum solutū esse uisum est? Est enim ille magistratus inter togatos summus. cuius domus (quod Nomophylacium dicitur uerbo prisco) iuris custodia, legum ac constitutionum præsidium, oppressorum asyllum, flagitiosorum scopulus, æquitatis officina, ara supplicum, & iure summo lapsorum adminiculum esse debet. Atqui (inquit ille) cum de eo magistratu in annotationibus tuis loquerere, et originem eius à Minois tempore repeteres, nullis prope finibus munia eius circumscripsisti, quasi unus ille honor ad se summam omnium rerū munerumq; traheret, cum principis uires propemodum impletet, præsertim ut est hodie ratio gerendi eius honoris. nūc ut uideo partes eius magistratus tanq̄ Nomophylacis tantum exequeris, quasiq; ant sitis cuiusdam æqui & boni & uiuæ legis indulgētiæ, cuius interpretationem à benignitate principali postulaturi, Nomophylaciū uelut oraculū quoddam clementiæ principalis suppliciter adeunt. quæ magistratum q̄ diu desiderauimus, tandiu æqui boniq; oraculū obmutuisse creditur. quod nunc cum luculento aditu princeps patefecerit, & alias quoq; partes manens in Rep. constituenda repleuerit, utq; imperium iuri & legibus, & dignitatem suam imperio, et regnum deniq; ipsum sibi re-

signauerant. Magnum erat per se censuram armorum, quasiq; regi-
 men restituisse morum militarium. Nomen enim ipsum eius honoris
 multum habet reuerentiæ ad disciplinam rei militaris ut cunq; reti-
 nendam. sed maius multo fuit ei duci iniungere qui generis splendo-
 re auctus, moribus generosis insuper uenerandus, belli pacisq; arti-
 bus æque pollens, in prætexta, in paludamento uisendus, in confessu,
 in prociñctu cordatus, domi & militiæ, in urbe et sub signis gratio-
 sus, Martis (ut ita dicam) & Palladis suffragia tulisse uidebatur. Atq;
 eadem Deloine nunc in memoriã mihi uenit eius temporis quod hisce
 annis uidimus, cum tu rebus afflictis mœstus, tanq̃ præsciscente animo
 dices, te uia unã salutis uidere, si dux Borbonianus summæ rei ma-
 litaris admoueretur. Nam cum autoritas multum & morum maie-
 stas in ductoribus exercituum ualent, qbus hic dono quodã Palladis
 præditus est, tum eum omnes uirtutes habere dictitabas huius regni
 tutelares. Quas esse pietatem imprimis aiebas et religionis reueren-
 tiam, prudentiam, continentiam, liberalitatem, magnanimitatem, &
 consulendi pitorum prudentumq; solertiam, quæ regum summa la-
 us semper fuit. addebas seuerum simul & clementem esse, eo tem-
 peramento ut nunquam iracundus nisi in animaduertendis indigni-
 tatibus aut sceleribus uideretur. & cum firma ac decora corpo-
 ris constitutione natura præditus esset, ad naturæ cõmoda accessisse
 educationis disciplinam dicebas sub focru fœmina cordatissima, quæ
 numeros omnes memoriter teneret instruedorum principum, qppe
 quæ regis filia eadẽ & soror regnum olim secundo rumore admi-
 nistrasset. Itaq; cum eum regem habeamus, qui cum specimen sui tum
 aliis, tum in decursione militari, & simulachro splendidissimo pugnae
 iustæ factitauisset, ad regnum statim assumptus est, & mox magistrũ
 eqtum gentilem suũ dixit, eum uirũ (ut uno uerbo absoluam) quæ fi-
 ta rebus nostris alleuandis debebant, cuius si ætas maior indoli respõ-
 derit, ne Momus qdẽ Aesopi inueniet quod in eo reprehendat, eadẽq;
 prouidentia princeps reliquas Reip. partes constituturus esse uidea-
 tur, non inuitus faciã ut in tuam tandem sententiam transeam, & ui-
 ris studiosis etiã author sim ut in spem acingantur capeffendæ Reip.
 qppe si ad lineamenta præscripta princeps regni sui cursum pagere
 contenderit, haud piculum erit ne uirtus aulicæ superbiæ ut dudum
 mancipetur. Absit enim ut hoc rege, his proceribus, his consultis qui
 rerũ potiri putantur, uirtus & doctrina turpiter in aula seruientes
 & cultu indecoro cernantur ut Hercules in Lydia. Vidimus quã indo-
 lem regnandi princeps in tyrocinio, id est nondum Remis inaugura-
 tus õndit.

tus ostendit. quanto honore, quantis liberalitatibus Cæsarem (ut ita dicam) suum, sororis suæ uirū, duce[m] optimum & regis indolis profectus sit. quos uiros summæ rerum secundum se præfecerit, quanta pietate parentem olim indulgentissimam, nunc officiosissimam colere & obseruare instauerit, ut si ad huius auspiciatus præscriptum uniuersam ipse formam principatus deliniarit, spondere ausim apocatastasim quandam insignem priscae Fræcorum gloriæ extiturã. Fran-
cia quidem certe tantarū rerum expectatione excitata, animos illos alacreis denuo iã sustulit, quos haud ita dudum tacta de cælo abiecerat. existimant enim omnes supplicationibus populi cataractas cæli apertas esse, & lucem nobis redditam. Cuius spei cum omen haud aspernandum habemus à nomine Francisci regis ductum, tum uelut repromissore Deo acquiescimus, qui signis & ostentis clarissimis lætitiã nobis publicam ratam fecit. His tam magnificis, tam regis rerū administrandarum primordijs si hoc quoq; accesserit, ut literis & doctrinæ honos habeatur à principe & primoribus, haud scio an nihil sit quod addi ad regni amplitudinem possit. Id quidem certe fidenter affirmauerim ad posteros memorabile maxime fore, nos ex obsoleta & tristi sordiq; facie regni, nulla temporis intercapedine in magnificentissimam regni speciem atq; alacerrimam transiuisse, unamq; tantum noctem confinium fuisse sceptrorum squalentiū atq; nitidissimorum. usque adeo numen aliquod uertumni repente nos circumegit uelut teatro quodam uersatili, quod utinam benignitate diuina fauste et feliciter regi, rectoribus, nobisq; regendis eueniat. Vidimus dudum gallici nominis genium antea semp cultum ac nitidum planipedis habitu in theatrum tot finitimarum gentium subchoragis imperitis & pusillis inductum. ydem (ut spes est) uidebimus propediem in cothurnum pristino altiore[m] excitatum. Si modo qui summam rerum tenebunt, hoc intelligere intellectumq; meminisse poterunt. Mineruæ q̄ Bellonæ numen maius ac præsentius semp ab Alexandro Magno Romanisq; duabus existimatum esse, qui imperia ipsi maxima ac clarissima omnis æui condiderunt. Ut enim magister equitum dux summus, et polemarchi creati uiri decora multa militiæ meriti, quasi optiones eius allec[t]r, bellicis in rebus speciem quandam magnificam, & tanto imperio dignam præbebunt, recte atq; ordine constituentes omnia, sic in rebus pacatis consiliatores adhiberi necesse est, rerum administrandarum prudentes quæ procul à classicis transiguntur. aut ipsos bellicarum rerum consultos quasi quosdã Nestores utraq; facultate pollere, id quod fieri nequit si literatos oderint aut

spreuerint. magno enim errore regibus olim nostris & summæ nobilitati persuasum est Galliæ campos naturam, Martis (ut aiunt) orchesteram esse, non etiam musarum odeum uoluisse, in quo regum ac ducum gesta clarissime celebrantur. Quæ de re quoniam multa in præcedentibus libris diximus, non necessarium hic habeo longius rem profèqui. proinde fastigium principale nihil generosius instituerè, nihil augustius uelle potest, quàm ut rebus bellicis quasi in tumultu constitutis, literarum studiosos excitare quàm plurimos contendat, partim à consilijs ei futuros & munera togata ac ciuilia obituros, partim res nostras monumentis literarum illustraturos. id quod Alexander Magnus cum maxime exoptaret, uix assequi potuit. ob quod Achillem felicem identidem appellabat, cui contigisset ipsi post mortem Homerum præconem rerum suarum habere. Reges autem nostri ne Chærilos quidem suarum rerum scriptores habuerunt, ut qui nihil existimarent literas pertinere ad memoriam suam suorumque aternitati prodendam. qua temporum incuria factum ut res eorum gestæ & instituta patria authorum silentio sepulta sint, uel ita memoriæ prodita ut authores pudendos magnarum rerum laudare uereamur. Quam gentis nostræ ignominiam si reges & proceres satis aestimare potuissent, præclare cum uiris literatis hætenus actum esset. Verum enim uero quando ea quæ ad hunc principatum pertinent nunc primum ineuntem, non tam in commendatione ac laude posita sunt, quàm in expectatione, sustinendum nobis ulterius iudicium ad progressum usque rerum magnifice cœptarum. ne si quid secus acciderit (quod ominari nolim) aut rebus nimium secundis proceres mandragoram (ut fit) biberint, præpropere occasionem res inexploratas laudandi, admirandi que arripuisse uideamur. Quod cum dixissem, & ille annuisset, dirempto hoc colloquio, sermonem alium quæsiuimus. eam autem disputationem nostram simul animi causa huic operi attextendam esse duxi, simul ut monumentum esset æternum (ut spero) amicitie nostræ. Deloimus enim & Budæus insigne par amicorum in hac urbe existimatur.

Nostrum semper fuit consilium, ijs, quæ ab alijs edita sunt, si bona sunt, aliquid addere, non demere. quod propterea dictum uolumus, ne quis miretur nos in calce operis id non remouisse, quod in Parisiensib. editionib. scriptum habebatur. Legetis igitur annotatunculas quasdam in loca operis abstrusiora, & expositiones uerborum obscurorum, quarum intelligentia necessaria est hos libros euoluenti.

Proaum, limen est, & frons templi.

Cella autem interior est pars ædis sacrae in quam ingredi non cuius licebat.

Museum ædes est Musis sacra.

Album est tabula in qua nomina iudicum in foro Romano proponebantur, qui anno quoque causas iudicaturi essent. erant enim plures iudicum decurie uicibus iudicantes.

Reijcere ex albo, significat iudicem ut suspectum & iniquum recusare, & auersari. pag. XV.

Critica seueritas dicitur propter criticos, idest poëmatum iudices, qui sibi eam auctoritatem sumebant, ut quos uisum esset in ordinem poëtarum redigerent, uel numero eximerent, & eximium poëtam pronūciarent.

Metaphorice dictum est uerbum à militia tractum. est enim eximere è numeris, milites ex manipulis expungere & reijcere, stipendiòq; priuare. licet eximere numero aliud significet. pag. XVI.

Basilicanas ambulationes uocat quæ in palatio sunt ingenti mentiendi licentia, & noua comminiscendi.

Statua habere, est quod uulgo dicunt campum tenere, hoc est castra stataria metari.

Iudicem ferre, est arbitrio alicuius pmittere litem, uerbum antiq. iuris.

Stylo exigere, est scribendo assequi, & latine explicare.

Mancipes societatum sunt magistri & capita quarumcunq; factionum. metaphora sumpta à redemptoribus, aut publicanis.

Optiones pro adiutoribus & subministrantibus accipiuntur. uerbum est à militia ductum, quo Plautus in Asinaria utitur. pag. XVII.

Astes Minerva dicitur, quæ lateri astat, quasi socia & custos sapientis.

Præstes quæ præcedit quasi dux. Sic præstes dij homini nascenti assignabantur ab antiquis authoribus Macrobio, Festo, & Martiano.

Cercopum, idest lucripetarum appellatione ij significantur inter aulicos qui Reip. administratione priuatum compendium sequuntur, &

publicas opes in suum lucrum uertunt. Quo nomine quaestorum & praefectorum aerarij natio significari uidetur, quorum uersutias & commenta principes & populus uidentes, tamen intelligere nequeunt. Cercopes latine lucriones appellati sunt. Inde ut Budaeus ipse indicauit Cercopum hedra κερκώτων ἑδρα apud Herodotum in septimo, hoc est impostorum & lucripetarum sedes, & inde natum apud graecos prouerbum. pag. XVIII.

Obnunciare & uitium obuenire uerba sunt tracta à more comitorum Romanorum. Obnunciantes enim augures, idest affirmantes infatum aliquod signum e' caelo sese obseruasse, prohibebant ne magistratus eo die crearentur. Vitium autem obuenisse dicebatur quando ostentum aliquod creationem uitians apparuerat. Vititur his uerbis Cicero in secunda Antoniana. Hic autem metaphoricè accipiuntur. Obnunciare enim eos intelligit, qui nocere ijs uolentes quos publica fama commendat clam eis detractant, quasi uita in eis compererint, & sic eos à beneficijs principalibus arcant. Ibidem etiam Præterire uerbum est antiquum. & præteriti senatores dicebantur, quorum nomina tacebantur in recensendo senatu. Et præteriti candidati in comitijs apud Ciceronem & Plinium leguntur, quorum ratio in comitijs non habebatur, & qui repulsam tulerant. Hic pro ijs accipiuntur, quorum fama supprimitur ab, ijs, qui nouerunt eorum merita & uirtutem. Seruare de caelo, ibidem uerbum est augurale, sed metaphoricè accipitur pro eo quod est ex sententia animi sui homines probare uel improbare, obseruato diuino mandato. hoc est rationem caelestium rerum habere, nec affectibus inferuire, & amoris uel odio obsequi.

Prærogatiuum suffragium dicitur, ut prærogatiua tribus. In comitijs enim Romanis Prærogatiua tribus dicebatur, cui sorte obuenerat ut prima rogaretur, hoc est suffragium ferret. Sic prærogatiuum suffragium dicto loco dicitur eorum hominum sententia qui primi censere iubentur à principe de uno quoq; præficiendo. pag. XIX.

Amare à lenone, antiqua est locutio, & significat amare prostitutam meretricem, non mulierem impudicam quidem, sed delectum tamen amatorum habentem, nec se cuius permittentem.

Cernere hæreditatem, uerbum est antiqui iuris, sed apud Ciceronem frequens, & significat adire hæreditatem.

Donatiua uenialia dicuntur, quæ uulgo indulgentiæ uocantur, metaphora à donatiuis imperatorijs sumpta.

Motorij actus dicuntur allusione *Comœdiarum priscarum*. *Comœdiæ* enim *motoriæ* dicebantur, quæ *turbulentæ* erant. *Quæ* autem *quietiores* eæ *statariæ* uocabantur. Alludit igitur ad *Reip. summã* quæ *turbulētis* actibus administrata est propter *tumultuosa bella*. pag. XXI.

Pyrrhica saltatio est armata. *Choragus*, *chori* hoc est *saltantium* primus est & *dux choreæ*. *Choragi* autem *Pastophori* intelliguntur *antifites* & *pontifices* res *bellicas* tractantes. *Pastos* enim *uestis* est *sacerdotalis*, & *præsules* dicuntur quasi *præsultores* seu *præsaltantes*. *Indecorum* autem esse ostendit & *absonum* *sacerdotes choragos* esse *saltationis armatæ*, hoc est *in consilijs suscipiendorum bellorum* *præsidere*, et rerum bello gerendarum *principatum* habere, & ueluti *classicum* *pugnaturis* canere. pag. XXII.

Hastæ Amentatæ dicuntur quæ *ansula* & *habenula* instructæ sunt. *Amentum* enim eiusmodi est *habenula*, qua *uelites*. i. *leuis armaturæ milites* *in prima acie stantes*, & *antesignanos præcedentes* *iacula sua concitabant*, *pugnamq;* hac *iaculatione committebant*, quod *latine uelitari* dicitur, quasi *pugnam irritare* & *incipere*. *Hastas autem amentatas* *mutuari* *metaphorice* dicitur, pro eo quod est *dictatas orationes* uel *sententias à uiris doctis accipere*, et pro *suis uti*, quasi *iaculo ab alio sumpto brachium suum accommodare*, & *digitos amento inferere*, & *alienis orationibus respondere*, non *sua sed corrogata Minerua*. *Perstat autem in metaphora* propter *uerbum uelitari*, quo paulo ante *usus* est.

Catonis animo ferre, est *mortem sibi consciscere* ob *iniquum fortunæ arbitrium* & *incommodum summæ rerum euentum*. *Ciceronis autem stomacho ferre* est *partim tempori inseruire*, *partim in secessum studiorum se conferre*, & *incommodarum rerum solatium querere*, ut *Cicero post Cæsaris uictoriam* fecit. pag. XXIII.

Adumbrare placita principum. i. *quæ paucis placita sunt*, hoc significat cum *quid paucis libuit* & *utile est*, id ut *nullo refragante aut reclamante fiat*, *diplomatis à principe elictis* et *in omnes regni partes dimissis*. *edictalem authoritatem* ei rei *accommodare*, ut *sub umbra* & *prætextu regij nominis ipsi animo suo obsequantur*, et *nullus in eos obloquatur*, ne *in regem obloqui uideatur*.

Fucum facere ordinibus significat ita *astute et callide agere in administratione summæ Reip.* ut *proceres & nobiles & magistratus oppidani & populus falli se* & *simplicitati suæ imposturam fieri non intelligant*.

Arbitri oculati rerum sanctiore præiudicio transactarum, sunt illi qui ad speciem tantum & prætextum in consilium adhibentur, ut res nõ ex paucorum libidine, sed consulto agi uideantur, cum tamen ipsi in consilium admissi non censere iubeantur ab ijs qui consilio principis præsentent, sed uel assentiri ijs quæ ipsi secretiore consilio statuerunt, uel adesse tantum rebus decernendis, non autem sententiam dicere, ut pote cum ad res iam antea decretas & præiudicatas uocentur. Arbitrari enim oculariter tantum, hoc est spectare, non etiam uocaliter eis datum est.

Translatitium est id quod usitatum iam esse coepit, et cuius multa sunt exempla.

Paludati duces sunt ad bellum iam acincti, et in expeditionem exeuntes.

Togati sunt qui pacis tantum artes nouerunt. Insulati sunt antistites.

Diras imprecari dicitur populus sub paucorum regimine uexatus, cum abrupta patientia eorum improbitatem execratur, et eos pœnis æternis deuouet. uerbum est antiquum, quo in fausta exitalia rerum euenta imprecari significabant.

Vultus sordibus excussis ferocem præferentes securitatem, his uerbis ij homines significari uidentur, qui cum aliquando rei peculatus essent, et in summum discrimen adducti propter infamiam interuerse publicæ pecuniæ, cum præpotentis alicuius aulici suffragatione ampliati essent magis quàm ex reis exempti, languescantibus tamen criminibus conniuentia principum et curiæ summæ, uelut absoluti, superbiore solito facti erant. In sordibus enim esse dicebantur olim qui rei publici criminis erant. pag. XXVII.

Nullum genus annotationis Lector ascripsimus marginibus huius operis, cum tamen Parisienses impressores multa addiderint. atque id propterea factum est, quod consueuimus nulla eiusmodi re inquinare libros, qui in nostra officina excuduntur, ut lectori liberum sit, quæ uelit annotare. Et certe mos iste adscribendi tot res in marginibus recentior est, & a barbaris librarijs emanauit, quos imitari nullo pacto debemus.

Vale.

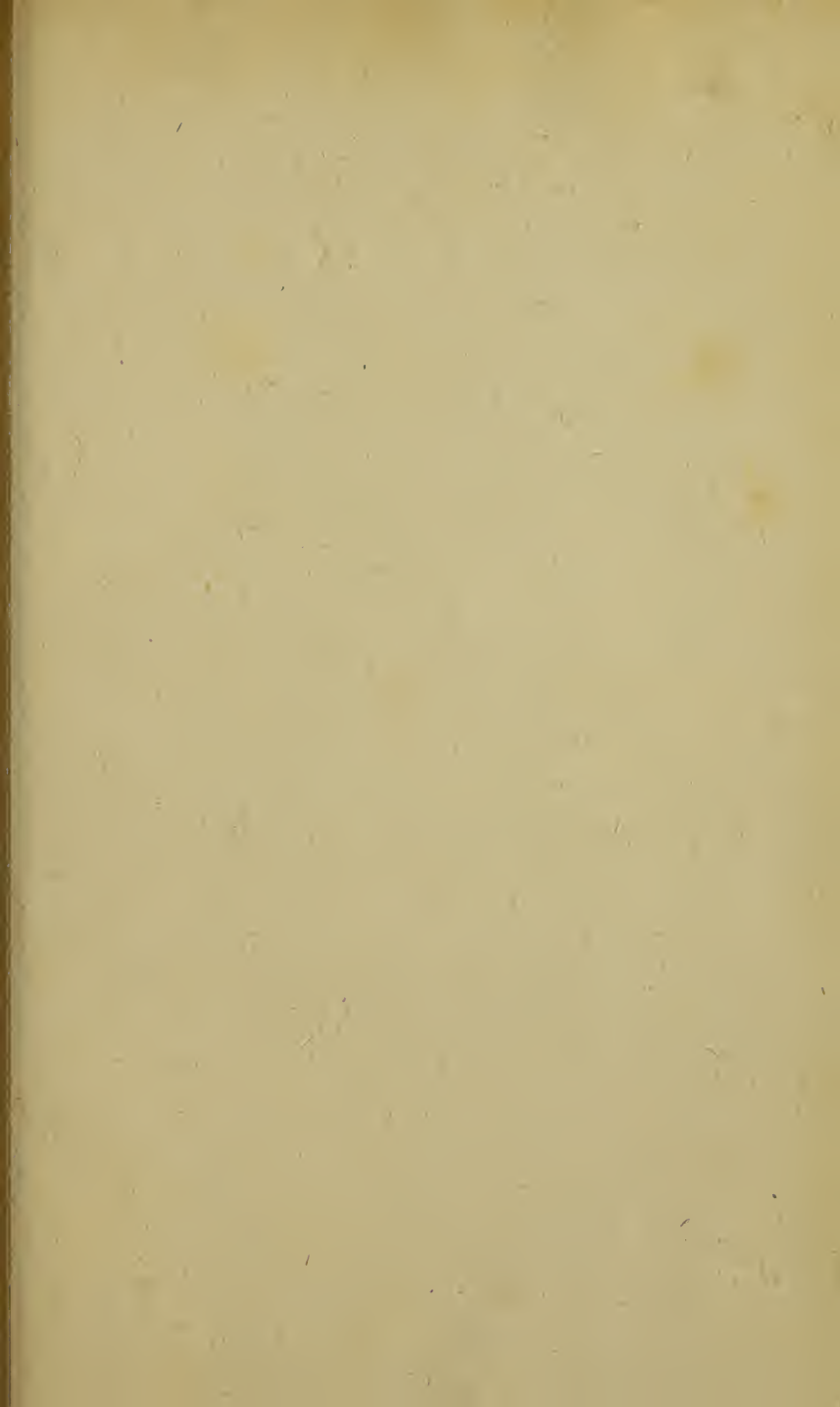
aa bb a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u
A B C D E F G H I K L M N. Omnes qua-
terniones præter bb duernionem.

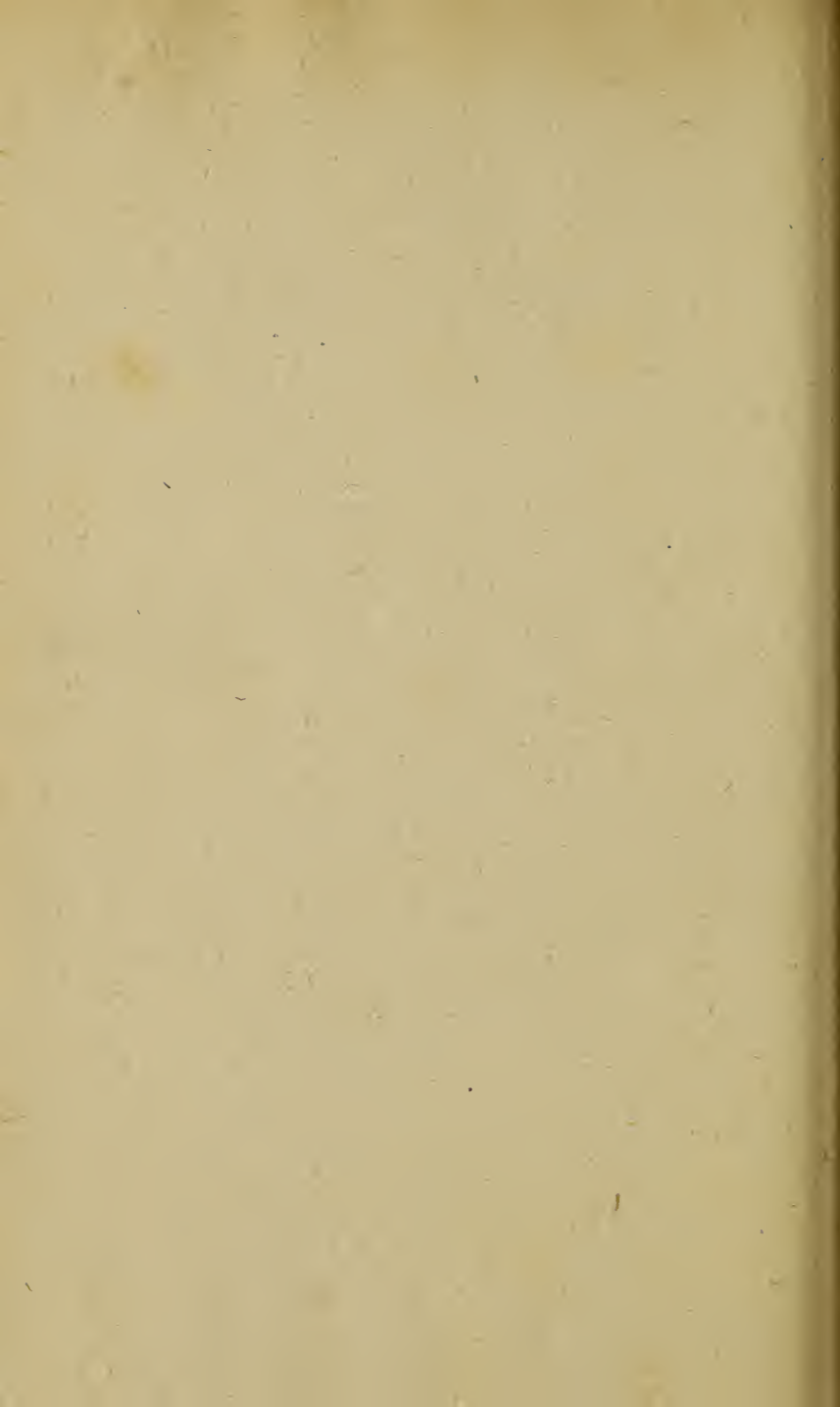
V E N E T I I S I N A E D I B V S A L D I ,
E T A N D R E A E A S V L A N I S O -
C E R I M E N S E S E P T E M -
B R I . M . D . X X I I .

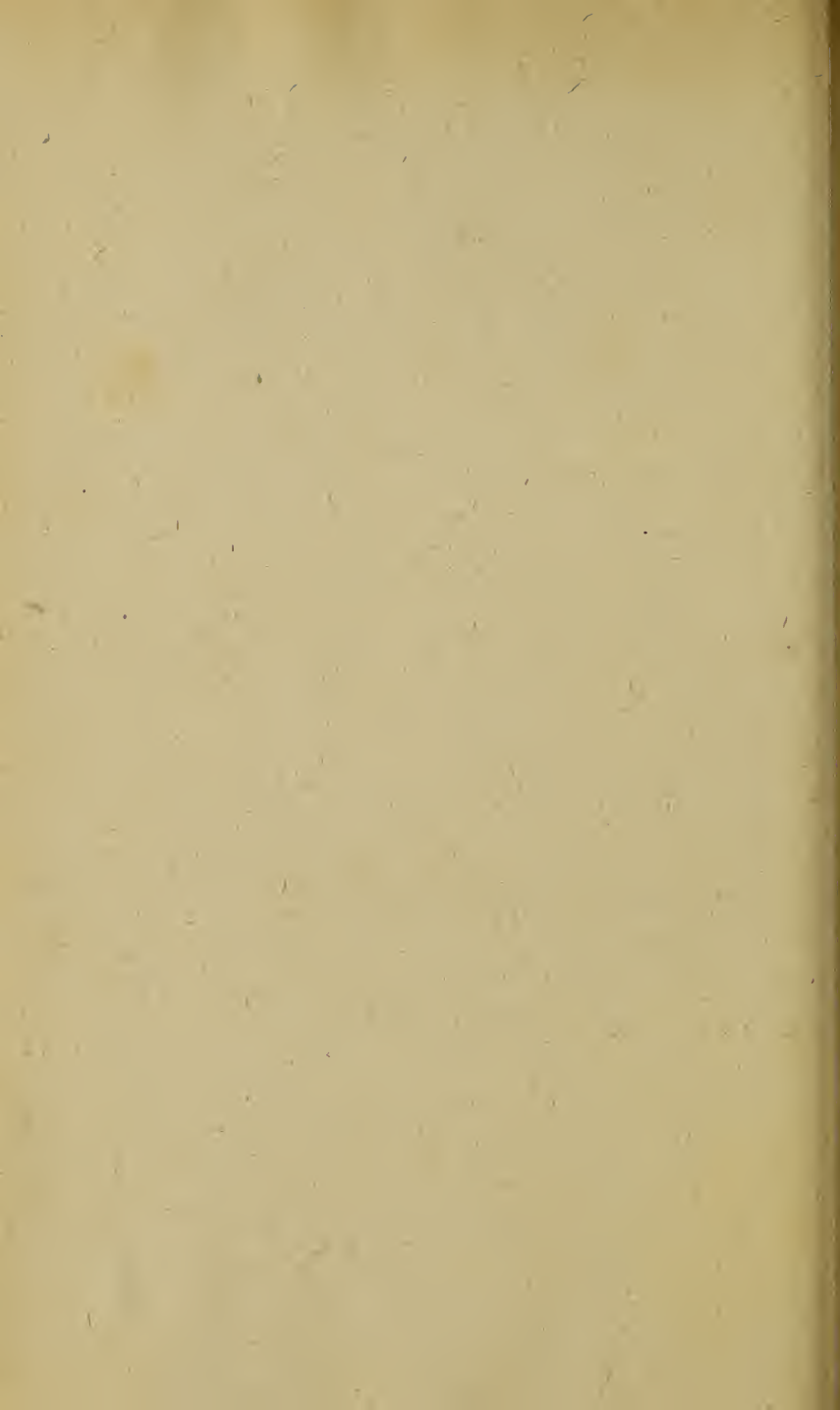
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

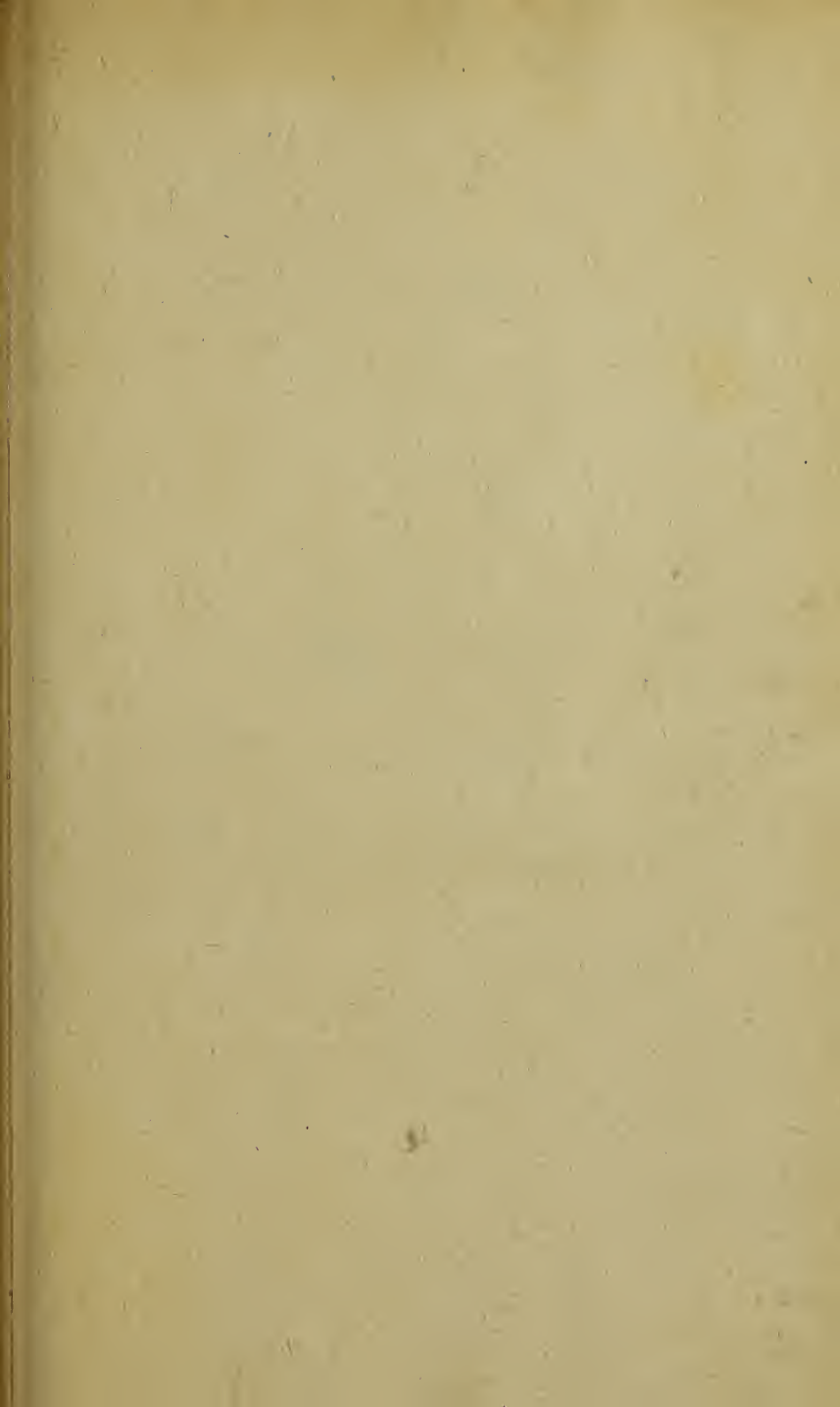
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

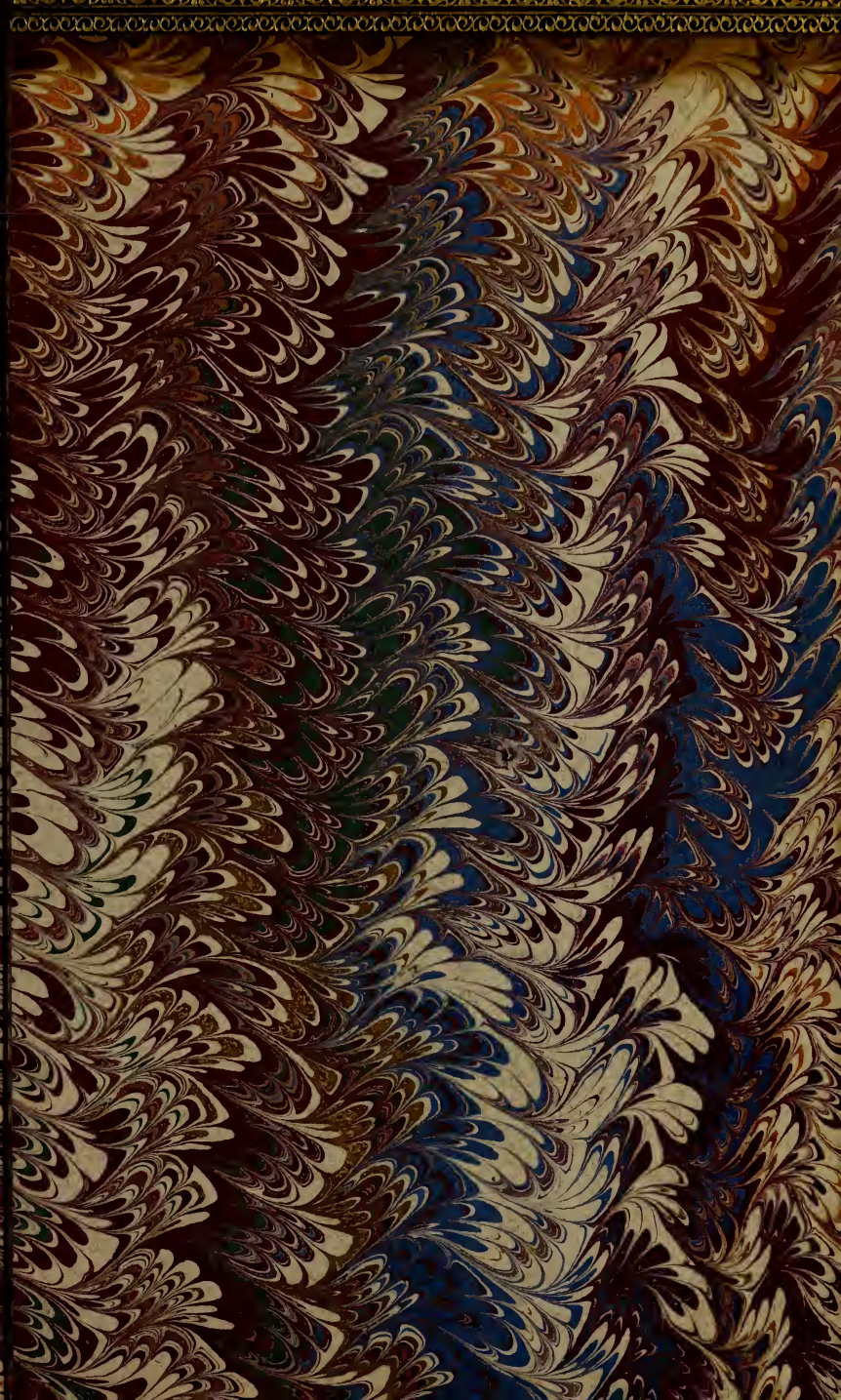

AL

DVS